İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

11

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

11. CİLT ISBN
978-605-5644-90-1
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 **Telefon:** 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

11.

CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
SAD	49 - 88
ZÜMER	1 - 75
MÜ'MİN	1 - 85
FUSSİLET	1 - 54
ŞURA	1 - 53
ZUHRUF	1 - 89
DUHAN	1 - 59
CASİYE	1 - 37
AHKAF	1 - 35
MUHAMMED	1 - 19

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هٰذَا ذِكْرٌ ۜ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ۝٤٩ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ
الْاَبْوَابُ ۚ ۝٥٠ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ
۝٥١ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ۝٥٢ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ
الْحِسَابِ ۝٥٣ اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ۚ ۝٥٤ هٰذَا ۜ وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ
لَشَرَّ مَاٰبٍ ۝٥٥ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝٥٦ هٰذَا ۙ فَلْيَذُوقُوهُ
حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ۝٥٧ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَزْوَاجٌ ۝٥٨ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ
مَعَكُمْ ۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ۝٥٩ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا
بِكُمْ ۚ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ۝٦٠ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا
هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى النَّارِ ۝٦١ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا
كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ۝٦٢ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ
الْاَبْصَارُ ۝٦٣ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ۚ ۝٦٤

49- İşte bu (anılar) bir öğüt ve hatırlamadır. Şüphesiz ki (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlar için dönülecek güzel bir yer ve yurt vardır.

50- Kapıları onlara açık Adn Cennetleri vardır.

51- Orada (kanepelere) yaslanırlar da birçok meyveler ve içecekler isterler.

52- Yanlarında ise, gözlerini sadece eşlerine diken yaşıtlar vardır.

53- Bu, hesap günü için size vadedilenlerdir!

54- Şüphesiz bu, bizim (hazırladığımız) rızıktır ki ona hiç de bitip tükenmek yok.

55- Bu (mutlu kişiler içindir). Azgın sapıklar için çok kötü bir dönüş yeri vardır.

56- Yaslanacakları Cehennem vardır; ne kötü yataktır o!

57- İşte kaynar su ve irin, tadsınlar onu.

58- Bunlara benzer çifte çifte (azaplar) var.

59- İşte (sapıklara uyan) bu topluluk sizinle beraber (ateşe) itilip sokulanlardır! (Uyulanlar): "Onlara hiç rahat ve güven yüzü olmasın!" (derler). Çünkü onlar da ateşe girmişlerdir.

60- (Uyanlar ise onlara): Hayır, "Size rahat ve huzur yüzü olmasın; bunu bize sunan sizsiniz. Ne kötü eyleşilecek yerdir!" (derler).

61- "Ey Rabbimiz! Bizi buraya çekip düşüren kimseye, evet onlara ateşte azabı kat kat artır."

62- Ve derler ki: "(Dünya'da) kendilerini kötülerden saydığımız (o inanan) adamları neden göremiyoruz?

63- Onları alay ve eğlence edinirdik; yoksa gözler onlardan (başka tarafa) kaydı da (onun için mi göremiyoruz)?"

64- Bu elbette gerçektir: Cehennem ehli birbirleriyle tartışıp duracak.

Beş Yüce Nimet ve Beş Ayrı Azap

Gelip geçen peygamberlerin sabır, hayır, iyilik, hizmet ve fazilet dolu hayatlarından kısaca bir iki misâl verildikten ve böylece nefis bir hatırlatmada bulunulduktan sonra, hayatını ilâhi buyruklara göre düzenleyip peygamberleri rehber edinen takva sahiplerine hazırlanan sonsuz nimetlere; inkâr temeli üzerinde azıp sapıtanlara ise, amellerine uygun hazırlanan sonsuz azaba dikkatler çekilmekte ve böylece Cennet'in gönül alıcı, umut verici beş önemli kısmı özetlenmekte ve Cehennem'deki azap çeşitlerinin beş kadar korkutucu, düşündürücü ve yönlendirici safhası sıralanmaktadır.

Cennet'teki beş önemli nimet:

1- Kapıları her an mü'minlere açık tutulan Adn Cennetleri,

2- Hep dinlendirici olup sıkmayan, huzur verip bıkkınlık uyandırmayan kanepeler,

3- Gönüllerin arzu ettiği her çeşit bol ve tükenmez meyveler,

4- Çok leziz, aynı zamanda keyif verip sarhoş etmeyen içecekler,

5- Gözlerini yalnız eşlerine diken yaşıt dilberler.

Bilindiği gibi, insanoğlu hem aceleci, hem de dünya nimetlerine karşı hırslı ve iştiyaklı duygularla yaratılmıştır.

Bunun birçok sebep ve hikmetleri söz konusudur ki biz onları üç madde halinde özetliyoruz:

a) Hayata hareket ve canlılık kazandırmak, rekabet duygusunu devamlı sahnede tutmak,

b) Birçok nimetlere külfetsiz erişilemeyeceği gerçeğini öğretmek,

c) Arzu edilen nimetlerin tamamına, iştiha duyulan nesnelerin göz ve gönül dolduran güzelliklerine bütünüyle erişmeden şu dünyadan ayrılmak zorunda bulunduğunu göstermek..

O bakımdan hemen herkes arzuladıklarının tamamına kavuşmadan, peşine takılıp elde etmek istediklerinin çoğuna veya bir kısmına erişmeden; nefsinin iştiha duyduğu güzellikleri buyruğu altına almadan şu dünyadan ayrılmak zorundadır. Bunun için dünyada arzu, istek ve amelini meşru sınırlar içine alan bahtiyarlardan yana Âhiret Yurdu'nda tatmin edici nimetler, kalıcı hayırlar hazırlanmıştır. Bunun aksine bir hayat tarzı yaşayanlar için mutluluk yurdunun kapıları kapalı tutulmuştur.

Cehennem'deki beş korkunç azap:

1- Ebediyen üzücü, bunaltıcı ve kahredici bir hayat,

2- İrin misali tiksindirici kaynar su,

3- Çifte, çifte ceza ve işkence,

4- Uyanların uyulanlara aralıksız bedduası,

5- Uyulanların uyanlara karşılık vermesi.

Şüphesiz ki Cennet denilen ebedi saadet yurdu, ilâhi rahmet ve inayetin çok tatlı tezahürleridir. Cehennem denilen ebedi azap yurdu ise, ilâhi

adaletin gereğidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatında arzu ve isteklerini imân doğrultusunda meşru sınırlar içine alan mü'minlere Âhiret Yurdu'nda hazırlanan beş nimete değinildi ve bunun aksine bir yol izleyenler için hazırlanan Cehennem azabının bir kısım safhalarından haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın açık bir uyarıcı olduğu haber veriliyor ve Allah'tan başka ilâh olmadığı konu edilerek Cenâb-ı Hakk'ın "vâhid" ve "Kahhar" sıfatları anılıyor. Arkasından Kur'ân'ın büyük bir haber olduğuna dikkat çekilerek insan hayatının değişmeyen tek rehberi kılındığına işaretle akıl sahiplerine sesleniliyor.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا۠ مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ أَنتُمْ
عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِىَ مِنْ عِلْمٍۭ بِٱلْمَلَإِ ٱلْأَعْلَىٰٓ إِذْ يَخْتَصِمُونَ
﴿٦٩﴾ إِن يُوحَىٰٓ إِلَىَّ إِلَّآ أَنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾

65- De ki: "Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O, Bir olan, her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

66- O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbidir. Çok üstün, çok güçlü, çok bağışlayandır."

67- De ki: "Bu (Kur'ân) büyük bir haberdir!

68- Siz ise ondan hep yüz çeviriyorsunuz.

69- Mele-i A'lâ (Yüce âlemdeki yüce topluluk) tartışıp dururken olup bitenler hakkında bir bilgim yoktur.

70- Bana ancak ve sadece vahyolunmaktadır. Ben ancak açık bir uyarıcıyım."

İLGİLİ HADİS

Hz. Muaz (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir sabah Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz gecikip namaza gelmedi. Kendisini Güneşin doğmasına az bir süre kalıncaya kadar bekledik; derken çıkageldi ve hemen öne geçip namaz kıldırdı. Selâm verince, **"Olduğunuz gibi yerinizde kalın!"** diye buyurdu. Sonra yüzünü bize çevirip şöyle dedi:

"Şüphesiz gece kalkıp namaz kılmaya başladım ve takdir edildiği kadar namaz kıldım; bu esnada namaz içinde uyuyakaldım, bir süre sonra uyandım ve (uykuyla uyanıklık arasında) kendimi Rabbimle beraber buldum; O en güzel surette idi. Bana hitap ederek:

- "Ya Muhammed! Mele-i A'lâ (en yüce topluluk, meleklerin eyleştiği âlem) ne hakkında tartışmaktadır?" diye sordu.

- "Ya Rabbi, bilmiyorum" dedim.

"Böylece Cenâb-ı Hak bu soruyu üç defa tekrarladı ve o sırada elinin içini (kudretinin ayrı bir tezahürünü) iki küreğimin arasına koyduğunu, parmaklarının soğukluğunu göğsümde hissettiğimi görüp duydum. Böylece o demde her şey bana tecelli etti de anlamış oldum." Sonra Rabbim bana:

- "Ya Muhammed! Mele-i A'lâ ne hakkında tartışmaktadır?" diye sordu.

- "Keffaretler hakkında" diye cevap verdim.

- "Keffaretler nelerdir?" diye sordu.

- "Cemaate katılmak üzere adımları atmak, namazlardan sonra mescidlerde oturmak; sıkıntılı ve üzüntülü zamanlarda tastamam abdest almaktır" dedim.

- "Dereceler nelerdir?" diye sordu.

- "Açlara yardımda bulunup yedirmek, tatlı, yumuşak söz söylemek ve insanlar uyurken kalkıp namaz kılmaktır" dedim.

- "İste, ne istersen iste" buyurdu.

- "Allahım, hayırlı işlerde bulunmayı, kötülükleri terketmeyi, yoksulları sevmeyi, beni bağışlamanı, bana rahmette bulunmanı; bir kavmi fitneye düşürmeyi dilediğinde, o fitneye düşmeden benim canı-

mı almanı isterim; senin sevgini, sevdiklerinin sevgisini ve beni sana yaklaştıracak amelde bulunmamı isterim" dedim.

"İşte bu rüyam haktır. Söylediklerimi birbirinize aktararak öğretin."[1]

Peygamberin Ana Vasıflarından Biri, Açık Uyarıda Bulunmaktır

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا۠ مُنْذِرٌ ۘ وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۚ

"De ki: Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O, Bir olan, herşeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur."

Kur'ân-ı Kerim'de peygamberlerin vasıfları, özellikleri ve görev sınırları belirtilirken "münzir" sıfatına yer verilmekte ve bu sık sık tekrar edilmektedir. İzlenen yolun felâketle noktalanacağına, yaşanan hayat tarzının azaba sebep olacağına; ortaya atılan birtakım iddia ve inançların ilâhi gazabın inmesine neden teşkil edeceğine karşı inkarcıları, ikiyüzlü dönekleri ve şüpheci şaşkınları uyarmaya yönelik bir sıfattır.

Böylece "münzir" kavramı, hem peygamberin görev sınırını belirlemekte, hem de peygamberin ilâhlaştırılmasına yol açacak en küçük bir esnekliğe imkân vermemektedir.

Münzir, "inzar" kökünden türetilen bir sıfattır ki az yukarıda dini terim olarak manasını açıklamış bulunuyoruz.

O halde (aleyhisselam) Efendimiz'in görevlerinden biri ve en önemlisi, bâtılın peşine takılıp onu savunanları Allah'ın azâbıyla uyarıp tehdit etmek ve doğru yolu göstermektir. Azap indirmek ve doğru yola eriştirmek ise, Allah'a aittir.

Bir Olan Allah'a Davet

Peygamberlerin bir diğer önemli görevi, azıp sapıtan kavim, millet ve toplumları bir olan, eşi, dengi, benzeri ve ortağı olmayan Allah'a imâna davettir. İlgili âyetle hakiki imân ve onun karşıtı olan inkârın ne gibi sonuçlar doğuracağı belirtildikten sonra, imân temelini oluşturan "Tevhid İnancı"-

1 Tirmizi/tefsir : 4/33- Müsned-i Ahmed :5/243

nın lüzumu üzerinde durulmakta ve arkasından yönlendirici ve aydınlatıcı anlamda Cenâb-ı Hakk'ın beş ayrı sıfatından söz edilmektedir.

Bu sıfatları sıralayalım:

1- Vâhid (bir olan, eşi, dengi, benzeri olmayan),

2- Kahhar (her şeyi kahr-u saltanatı, ilm-u kudreti altında tutup baş eğdiren O sonsuz hükümrân),

3- Rab (varlık âlemini belli plân ve programa göre yaratıp her şeyi türünün özelliğine göre yetiştirip geliştiren; eğitip olgunlaştıran o yegâne terbiyeci),

4- Aziz (o çok güçlü, çok üstün, en yüce ve en şanlı kudret),

5- Gaffar (çok bağışlayan, affedip kusur ve günahları örterek belirsiz hale getiren, temizleyip gideren yegâne gufran ve merhamet sahibi).

Birinci sıfat, katıksız "Tevhid"i; ikinci sıfat, mülkünde tek tasarruf sahibi olduğunu; bu manayla her şeyi belli kanunlara bağlayıp insandan yana hizmete sevkederek baş eğdirdiğini; üçüncü sıfat, kâinatın her yönüyle ve parçasıyla ilâhi terbiye ile denge ve düzende durduğunu; dördüncü sıfat, bütün güç ve kudretin mutlak anlamda ilâhi kudrete mağlup olduğunu ve olacağını; beşinci sıfat, hayatını küfür ve azgınlıkla berbat ettikten veya günah işleyip kendini kirlettikten sonra dönüş yapan kulları hakkında gufran ve rahmetle tecelli edeceğini yansıtmaktadır.

Kahhar sıfatı, Vâhid sıfatının yetkisini; Rab sıfatı Kahhar'ın taşıdığı hikmeti; Aziz sıfatı, Rab sıfatının rakipsizliğini; Gaffar sıfatı, bütün bu üstün vasıflara sahip kudretin tek umut ve güven kaynağı bulunduğunu açıklar.

Kur'ân Büyük Bir Haberdir

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ۝ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ

"De ki: Bu (Kur'ân) büyüleyici bir haberdir! Siz ise ondan hep yüzçeviriyorsunuz."

Kur'ân-ı Kerim bütünüyle ilâhi olduğundan, indiği çağdan kıyamet kopuncaya kadar hep büyük bir haber olmaya devam edecek; her çağda

ilmin, medeniyetin, adaletin ve hakseverliğin öncülüğünü yapıp önde yürüyecektir. Kur'ân her asırda tazeliğini koruyacak, cilasını artıracak ve o hiç bir sisteme uymayacak, ama hep rehber olma özelliğini sürdürecektir.

Öyle ki, 1400 yıl önce doruğuna yükselen edebiyatın ve ünlü ediplerin, ilâhlaştırılan şâirlerin hayranlığını kazanmış, en mağrur hatiplere baş eğdirtmiş ve güzel söz söylemenin en son noktasına erişmiştir. Edebi kudretinin üstünlüğünü, benzersizliğini ve erişilmezliğini kabul ettirmiştir. Yirminci asırda ise, ilme, ilim adamına ışık tutmakta, temel bilgi vermekte, anafikir koymakta ve böylece ilmin önünde yürüdüğünü ispatlamaktadır. Buna birkaç örnek verecek olursak, Güneş sistemini gösterebiliriz. On beş asır önce Güneş sistemi hakkında getirdiği temel bilgiyi, ilim adamları ancak ondan on üç asır sonra keşfedebilmiş ve yaptıkları bilimsel tesbitlerle Kur'ân'ı tasdike yönelmişlerdir. Yerkürenin hem kendi ekseni etrafında, hem de Güneş'in çevresinde bir elips çizerek döndüğü hakkında anafikir veren Kur'ân her yönüyle ve yanıyla ilâhi olduğunu kanıtlamakta ve gerçeği tespit edip bulan ilimle hiçbir zaman ters düşmeyeceğini ilân etmektedir.

O bakımdan Kur'ân her asırda büyük bir haber olma özelliğini koruyacak ve kıyamete kadar insanların yolunu aydınlatacaktır.

Mele-i A'lâ ve (aleyhisselam) Efendimiz

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ

"Mele-i A'lâ'da (yüce topluluk) tartışıp dururken olup bitenler hakkında bir bilgim yoktur."

Mele-i A'lâ, en yüce âlemde yer alan kadri yüce melekler topluluğu manasına gelen bir isimdir. O âlemde olup bitenleri, meleklerin tartışıp görüştükleri konulan insanların bilmesi mümkün değildir. Ancak Cenâb-ı Hak o âlemde olup bitenleri vahiy yoluyla peygamberlere bildirirse, bilebilirler.

Kur'ân'ın bu âyetinden ve delâlet ettiği kısa açıklamadan anlıyoruz ki, kâinatta olup biten her şey bir programa göre yürütülmekte ve yüce âlemde yer alan kadri yüce melekler tarafından organize edilmektedir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de ancak kendisine vahiy edilen

hususları bilir ve onun ötesinde Mele-i A'lâ'da cereyan eden tartışma ve görüşmeler hakkında bir bilgisi olmaz. Nitekim ilgili hadisle bu konu açıklanmakta ve âyeti daha iyi anlamamıza ışık tutulmaktadır.

O halde Cenâb-ı Hak gaybın kapısını açtığı nisbette peygamberler yüce toplulukta olup bitenlerden haberdar olabilirler.

Böylece Cenâb-ı Hak, Peygamber (aleyhisselam)'ın bilgi, keşif, keramet ve mucize sınırını belirlemekte ve peygamberin mutlak tasarrufa sahip olmadığına işarette bulunmaktadır.

Böyle bir açıklamanın yapılmasının sebebine gelince, diyebiliriz ki: İnsan psikolojik yapısı gereği, olağanüstü şeylere aşırı ilgi duyar; küçük bir keramet gösteren bir kişiyi bazen ilâhlaştıracak kadar gözünde büyütür ve zaman zaman bunun dozajını iyice artırıp günah ve küfre girecek kadar ölçüsünü kaybeder. Hani sofiler kafilesinin önderi Cüneyd el-Bağdadi (kaddesallahu sirrehu)'ya: "İşittiğimize göre, siz havada uçuyormuşsunuz?" denildiğinde; Onun, "Ben uçmuyorum, ama hayranlarım ölçüyü kaçırıp beni uçuruyor" diye cevap vermesi, bize sağlam bir ölçü vermekte ve keşf-ü keramet hayranlarını uyarmaktadır.

Bilindiği gibi, hemen her çağda hayranlık duyup çok sevdikleri mürşitlerini, şeyhlerini peygamber derecesinin üstüne çıkartıp ölçüsüz övgü ve benzetmelerde bulunan cahiller sahnede boy göstermiştir. Kur'ân bu gibi yanlış ve sakıncalı inanç ve bağlılığı bir yandan kınamakta, bir yandan da en sağlam ölçü ve kıstası vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, (aleyhisselam) Efendimiz'in açık bir uyarıcı olduğu belirtildi ve bu arada Cenâb-ı Hakk'ın kudretini yansıtan sıfatlarına yer verildi ve Kur'ân'ın her zaman büyük bir haber olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilk insan Âdem'in çamurdan yaratıldığı ve meleklerin O'na secde ettiği, bu arada İblis'in fasit bir kıyas yaparak Âdem'e secde etmekten kaçındığı konu edilmekte ve arkasından İblis'in, amelini ihlâs düzeyinde tutan sâlih kullar üzerinde saptırıcı tesiri olmayacağı haber verilerek, ibâdeti ihlâs üzere yerine getirmemiz istenmektedir.

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّى خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ

وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلَٰئِكَةُ
كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ
يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ
مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ
﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ
الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ
الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ
أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

71- Bir vakit Rabbin meleklere; "Ben mutlaka çamurdan bir beşer (insan) yaratacağım" demiş,

72- "Onu biçimine koyup ruhumdan ona üflediğimde, kendisine secde edin!" (diye buyurmuştu).

73, 74- Bunun üzerine meleklerin hepsi birden secde ettiler, ancak İblis secde etmedi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75- Allah: "Ey İblis! Kudret elimle yarattığım şeye secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun?" dedi.

76- İblis: "Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi.

77- Allah: "Çık oradan, çünkü şüphesiz sen kovulmuşum birisin.

78- Ve artık ceza gününe kadar lanetim senin üzerindedir" dedi.

79- İblis: "Rabbim! Tekrar diriltilip kaldırılacakları güne kadar bana

mühlet ver" dedi.

80-81- Allah, "Gerçekten bilinen vakte (kıyamete) kadar sen, mühlet verilenlerdensin" dedi.

82-83- İblis: "Senin izzetin hakkı için onların hepsini saptıracağım; ancak iyi niyetli, samimi, gösterişten uzak (mü'min) kulların müstesna" dedi.

84-85- Allah, "Hak Benim ve Ben ancak hakkı söylerim. Şanıma and olsun ki, Cehennem'i elbette seninle ve sana uyanlarla, hepinizle dolduracağım" dedi.

İlk İnsan Âdem (aleyhisselam)'ın Yaratılması

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ

"Bir vakit Rabbin meleklere: Ben mutlaka çamurdan bir beşer (insan) yaratacağım, demişti."

Kur'ân-ı Kerim'de ilk insanın yaratılmasından söz edilirken, iki yerde "beşer" sözü kullanılmış, dört yerde "insan" sözü; diğer birkaç yerde ise "âdem" ve "halife" sözleri kullanılmıştır.[1]

Diğer yandan Âdem (aleyhisselam)'ın yaratılış safhaları ile ne çeşit toprak veya çamurdan yaratıldığı kademeli bir anlatımla açıklanmakta ve konuyla ilgili bütün âyetler bir araya getirildiğinde ilk insanın nasıl bir çamurdan şekillendirilip meydana getirildiği daha iyi anlaşılmaktadır.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) Topraktan,

b) Balçıktan,

c) Süzülmüş çamurdan,

d) Pişmedik kuru çamurdan,

e) Yapışkan çamurdan,

f) Biçimlendirilmiş balçıktan,

---

1 Hicr suresi: 28, Sâd suresi: 71 - Mü'minun suresi: 12, Secde suresi: 7, Rahman suresi: 14, Saffat suresi 11. âyetlerin tefsiri

g) Kokuşmuş siyah balçıktan.[1]

Bütün bu farklı anlatım tarzı bize ilk insan Âdem'in kademeli biçimde safha safha nasıl oluşturulup meydana getirildiği hakkında anafikir vermekte ve araştırıcılara hareket noktası belirlemektedir. Aynı zamanda hilkat kanununun sebepler zincirinin halkalarını bir bir oluşturup ezelde hazırlanan plâna göre Âdem'in cisminin teşekkülünün nasıl gerçekleştirildiği anlatılmaktadır.

Fecr suresi 26. âyetle Âdem'in cisminin teşekkül safhası en belirgin yönleriyle ifade edilmekte ve burada onun bir özeti verilmektedir.

Konumuzu oluşturan âyette Âdem'in çamurdan yaratılmasının üç safhasına yer verilmekte ve "kün emri"nin tecellisine dikkatler çekilmektedir:

a) Balçıktan şekillendirilip yaratılırken derisi kılsız ve açık olup rengi belirginleşen bir insanın oluşturulması,

b) Hazırlanan balçığın bir süre sonra insan suretine sokulması,

c) Ona ait ruhun gelip yerleşmesi.

Bu kısa açıklamalar, insanın maddeyle ruhtan meydana getirildiğini öğretmektedir. O halde insanda hem yüce âlemle, hem de aşağı âlemle ilgili sıfatlar vardır. Hak din, ondaki aşağı âlemle ilgili sıfatları terbiye edip meşru sınırlar içine alır da böylece yüce âlemle ilgili sıfatına ağırlık kazandırır.

Âdem (aleyhisselam)'a Secde Edilmesi

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

"Onu biçimine koyup ruhumdan ona üflediğimde, kendisine secde edin! (diye buyurmuştum)."

Âdem (aleyhisselam)'ın hem yaratılış safhaları, hem de taşıdığı özellikleri her yönüyle, göklerin ve yerin yaratılmasının amaç ve hikmetini ortaya koymakta ve insanın Allah yanında ne kadar şerefli olduğunu yansıtmaktadır. O halde insanoğlu mevcut olduğu sürece göklerin ve yerin anlamı ve

1 Bilgi için aynı âyetlerin tefsirine bakılması

hikmeti vardır; o yok olduğu takdirde, varlık âlemi anlamsız ve bir bakıma hikmetsiz kalır.

İşte meleklere "Onu biçimine koyup ruhumdan ona üflediğimde, kendisine secde edin!" emri bu hikmeti haber vermektedir. Zira varlık âleminin vücut bulmasının sebep ve illeti sayılan Âdem'in bu yönüyle de varlık âleminden üstün ve şerefli olmasını gerektirmektedir.

Meleklere gelince: Onlarda aşağı âlemle ilgili nefis ve şehvet duygusu bulunmadığından kendilerinde kin, haset, kıskançlık, istemezlik, bencillik gibi duygular yoktur. Hepsi de nurdan yaratılmışlardır. İlâhi rahmetin tecellileriyle gıdalanırlar. Bu tecellilere bir son ve sınır olmadığına göre, meleklerin her dem manevi gıda aldıkları kendiliğinden anlaşılır.

İblis'e gelince: O dumansız yalın, zehirli bir ateşten yaratılmıştır. Böylece onda da -Âdem gibi- iki âmelle ilgili sıfatlar, özellikler mevcuttur. Aşağı âlemin ürünü olan ateş, onda kin, haset, bencillik ve gurur, böbürlenme ve büyüklük taslama gibi duygular doğurmuştur. Âdem'e secde etme hususunda ilâhi emre uymaması bundandır. Âdem'e verilen kerameti tahammül edemediğinden içindeki kötü duygular kabarmış ve sonunda onu âsi durumuna düşürmüştür.

Allah'ın Ruhundan Âdem'e Üflenmesi

"Allah'ın melekleri", "Allah'ın eli", "Allah'ın askerleri" denildiği gibi, ilâhi kudretin feyizli tecellilerinden olan insani ruh da o bakımdan Allah'a nisbet edilerek anılmıştır.

Ruh, mahiyeti, nicelik ve nasıllığı bilinmeyen hayat kaynağı olma özelliğini taşıyan manevi bir cevherdir. Âyette ruhun Allah'a nisbet edilmesi, az yukarıda değindiğimiz gibi, teşrif içindir. Nitekim Kabe'nin Allah'a nisbet edilerek "Beytullah" denilmesi de bu cümledendir.

Ruhun üflenmesine gelince: Bu anlatım tarzı, bizim konuyu rahat kavramamızı kolaylaştırmak içindir. Elektriğin ampulle temas kurmasıyla meydana gelen ışığı buna misâl verebiliriz. Elektrikte akım ve geçiş söz konusu olduğu gibi, ruh da bedene akım ve geçiş yaparak irtibat sağlar ve ona canlılık verir. Ancak unutmamak gerekir ki, iki çeşit ruh vardır, biri hayvani, diğeri insani. Sperma ve yumurtadaki ruh hayvani, iyice oluşan cenine sonradan gelip giren ikinci ruh ise, insanidir. Birincisi hayat ve

hareket verir, ikincisi bunlarla birlikte insana has birtakım yetenekleri de beraberinde taşır ve beden ile tekâmül edip gelişir.

Melek Cebrail de bütünüyle hayat ve kudret kaynağı olduğundan, bu manayla ona "Ruh", "Ruhu'l-Emin" denilmiştir.

Ruh için bir bakıma zaman ve mekân, uzaklık ve yakınlık da pek söz konusu değildir. Ancak zaman ve mekânla ister istemez ilgilidir. Rüyamızda ruhumuzun bir ibresinin serbest kalıp bir anda misal ve melekut âlemlerine intikal sağlaması, az da olsa bu konuda bize bir fikir vermektedir. Melek Cebrail'in bir anda en yüce âlemden Dünya'ya inmesi de buna en açık delil sayılabilir. Böylece ruhun sürati, ışık hızıyla kıyas edilemiyecek kadar ileri düzeydedir. Allah (celle cellaluhu) daha iyisini bilir.

Hazırlanan Hayat Plânı

Âdem'in balçıktan, İblis'in ateşten, meleğin nurdan yaratılması, bir yönüyle dünyada uzun süre hareketli, canlı, mücadeleli bir hayatın devamını sağlamaya yönelik bulunmaktadır. İnsanda ve İblis'te aşağı âlemden olan nefis bulunmasaydı, dünya hayatının amaç ve hikmeti kalmaz, yeryüzü bayındır hale gelmez; ilim ve medeniyet diye bir şey olmazdı. İnsanı çalışmaya, didinmeye, araştırmaya, mücadeleye iten faktör, nefsin aralıksız devam eden arzularıdır. İblis ise, verdiği sinyallerle bu arzuları hem kamçılar, hem de insana sınırsız hürriyet aşkı aşılar. Böylece durmak, dinlenmek bilmeyen ihtiraslar, emeller ve hayaller doğar. Peygamber, ve kitap, bunları frenleyip zararsız bir çizgiye çekmek ve meşru sınırlara dahil etmek için son derece lüzumludur. Bunun için insanın hem iç âleminde, hem de dış âleminde zıtların sürtüşme ve tartışması, bütün bir hayat boyu devam eder. İlâhi çağrıya kulak verip ihtiras ve amelini frenleyip zararsız duruma getirenler, başlattıkları mücadele ve sınavı kazanmış; hayat dizginini nefis ve İblis'in eline teslim edip ihtirasının kurbanı olanlar ise, sınavı kaybetmiş olurlar.

Âdem (aleyhisselam) ile İblis Kıssasına Dönüş

Bakara, A'raf, Hicr, İsrâ ve Kehf surelerinde bu kıssa az farklı bir anlatımla anılarak mü'minlere geniş bilgi verilmiş ve konumuzu oluşturan âyette tekrar aynı kıssa anlatılarak birtakım yeni mesajlarla hafızalardaki izler derinleştirilmek istenmiştir.

Ayrıca bu tekrarın üç ayrı hikmete yönelik bulunduğunu görmekteyiz. Şöyle ki:

1- Kıssanın farklı safhalarını açıklamak suretiyle Cenâb-ı Hak hazırladığı Dünya, Âdem ve İblis üçgeniyle ilgili plânını kavramamızı kolaylaştırmaktadır.

2- Aşağı âlemle irtibatlı bulunan nefsin benliğinin, kıskançlık ve ihtirasının, başıboş bırakıldığı takdirde ne kadar tehlikeli boyutlara uzanacağını hatırlatmaktadır.

3- Mekkeli mağrur putperestlerin gurur, bencillik, büyüklük taslama ve kıskançlık gibi duygularının nefis ve İblis'ten kaynaklandığına dikkatleri çekmekte ve ilâhi terbiye dışına itilen nefsin hakka karşı nasıl amansız düşman kesildiğini, sözünü ettiğimiz kıssa ile göstermektedir.

Sonuç olarak, Hakk'a karşı gelip O'nun buyruklarını dinlemeyenler İblis'in safında yer almakta ve böylece kendilerini ilâhi rahmetten mahrum bırakmaktadırlar. Dönüş yapmadıkları takdirde ilâhi lanetin peşlerini bırakmayacağı hatırlatılmaktadır.

İblis'in Fasit Kıyası

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِى مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ

"İblis: Ben ondan hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın, dedi."

İblis'in bencilliği ve kıskançlığı kabarınca ilâhi emre uymadı ve üstelik küstahlıkta bulunarak kendisine haksızlık edildiğini dolaylı şekilde söylemekten çekinmedi.

İblis'e göre, ateş topraktan daha şerefli ve üstündür. Oysa toprak canlıların hayat kaynağı, feyiz ve bereketin anasıdır. Ateşte ne böyle bir kaynak olma özelliği var, ne de toprak kadar feyizlidir. Aynı zamanda her ikisi de aşağı âleme ait maddelerdir. Önemli olan, bu maddelere gelip yerleşen ruhtur.

Böylece insani ruhun şeytani ruhtan çok aziz ve çok şerefli olduğu ortaya çıkıyor ve İblis'in çok yanlış bir kıyas yaptığı kesinleşiyor, Cenâb-ı Hak bu üstünlük ve şerefe işaretle "ruhumdan ona üflediğimde..." buyura-

rak konuyu daha iyi anlamamızı sağlamıştır.

Sonra da İblis'in mühlet istemesi, Cenâb-ı Hakk'ın ona kıyamete kadar mühlet vermesi ve İblis'in ademoğullarını saptırmayı kendine iş edinmesi; ancak ihlâs üzere amel eden sâlih mü'minleri saptırmaya güç getirememesi, ezelde hazırlanan plânın uygulama alanına konulmasını göstermekte ve insan hayatının renk ve mana kazanmasının ancak nefis ve İblis'le mücadele etmesi oranında gerçekleşeceğine işaret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli azgın müşriklerin kibir ve gururlarının nefis ve İblis'ten kaynaklandığına işaret edilerek Âdem (aleyhisselam) ile İblis kıssasının önemli safhaları anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı gelip inkâr ve azgınlığını artıranların akıl ve vicdanlarına seslenilerek, tebliğ ve irşat hizmetini sürdüren o büyük peygamberin kişisel bir arzusu ve çıkarı söz konusu olmadığı ve bu sebeple kimseden bir ücret istemediği açıklanıyor. Aynı zamanda O'nun kendiliğinden birtakım teklifler de getirmediği belirtilerek konuyu insafla gözden geçirmeleri isteniliyor. Sonra da Kur'ân'ın âlemler için öğüt olduğu ve ileride nasıl büyük ve kalıcı bir inkılâbın gerçekleşeceği haber verilerek bâtılın hezimete uğrayacağı dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

86- (Ey Peygamber!) De ki: "Buna (bu uyarı ve öğütlere) karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir teklif getirenlerden de değilim.

87- Bu (Kur'ân), ancak milletler için bir öğüttür.

88- Onun verdiği haberlerin (doğru çıkacağını) bir süre sonra mutlaka bilip anlayacaksınız."

Âdem (aleyhisselam) ve İblis kıssasıyla, Mekkeli müşriklerin ve sonra da her çağda aynı inanç ve azgınlık düzeyinde olan inkarcıların karakter yapısı ve İslâm'a karşı besledikleri kin belirlendikten sonra, (aleyhisselam)

Efendimiz'in kendiliğinden böylesine büyük ve o nisbette meşakkatli bir dâvaya atılmadığı, kendi çıkarı doğrultusunda bir teklif getirmediği çok anlamlı bir üslupla işlenmektedir. Aynı zamanda o büyük peygamberin ilâhi vahyi tebliğ konusunda harcadığı mesaiye karşılık kimseden bir ücret istemediğine değinilerek, O'nun bütün hizmetlerinin ilâhi rıza doğrultusunda hasbi olduğu belirtilmekte ve o bakımdan inkarcı sapıkların konuya, duygularıyla değil, akıllarıyla yaklaşımda bulunmaları dolaylı şekilde istenmektedir.

Kur'ân, Bütün Milletlere İlâhi Öğüttür

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

"Bu (Kur'an), ancak milletler için bir öğüttür."

Kur'ân-ı Kerim çok yönlü bir kitaptır. Hiçbir eserde benzeri görülemeyen müstesna bir metotla hazırlanmıştır. Eskimeyecek, tazeliğini kaybetmeyecek, bıkkınlık vermeyecek ve kıyamete kadar hep önde, ön plânda yer alacak özelliktedir. Öye ki, her sahifesinde birbirinin hikmet ve amacını belirten değişik konular sıralanmaktadır. İlk bakışta bir kopukluk intibaını verirse de, az dikkat edilince, konular arasında kopmaz bağların ve tamamlayıcı unsurların bulunduğu rahatlıkla görülür. Ayrıca sergilediği bilgiler devamlı surette çağın ve ilmin önünde seyretmektedir. İlmi araştırmalar ilerleyip olumlu sonuçlar, müspet neticeler elde edince, ancak Kur'ân'ın o hususlaki temel bilgilerine, getirdiği ana temaya yetişebilmekte ve sadece onu tasdik edebilmektedir.

Buna birkaç misal verelim:

a) Rahman suresinde Güneş ve Ay hesap iledir, yani hesaba dayalı olarak hareket ederler buyurulmaktadır.

b) Yâsin suresinde Güneşle Ay'ın her birinin ayrı bir yörüngede hareket etmekte oldukları haber verilmektedir.

c) Yine Yâsin suresinde gecenin de gündüzün önüne geçemeyeceği açıklanmaktadır.

Bu âyetler, Güneş ile Ay hakkında ilme, ilim adamına temel bilgi olacak temayı on dört asır önce hiçbir şüphe ve yanlışlığa meydan vermeyecek mana ve muhtevada ortaya koymuştur. Günümüze kadar yapılan

bilimsel araştırma ve tesbitler Kur'ân'ın bu âyetlerini doğrulamaktadır.

Gecenin gündüzün önüne geçemeyeceği konusuna gelince, Cenâb-ı Hak bununla, dünyanın yaratıldı yaratılalı hep batıdan doğuya doğru döndüğünü ve kıyamete kadar aksine bir dönmenin söz konusu olamayacağını bildirmektedir.

İşte Kur'ân'ın her hükmünün, her anafikrinin hikmeti, araştırmalar, bilimsel tespitler ilerledikçe anlaşılabilmekte ve her âyetiyle ilâhi kaynaktan süzülüp geldiği kesinlik arz etmektedir.

Cenâb-ı Hak, bu gerçeği bir defa daha gözler önüne sererken, Kur'ân'ın verdiği haberlerin, taşıdığı anafikirlerin, koyduğu temel bilgilerin çok geçmeden doğruluğunun ortaya çıkacağını surenin son âyetiyle şöyle beyân buyurmaktadır:

"Onun verdiği haberlerin (doğru çıkacağını) bir süre sonra mutlaka bilip anlayacaksınız."

Böylece Kur'ân'ın hem dünya, hem de âhiretle ilgili verdiği haberler, sırası geldikçe gerçekleşecek ve her çağda ilâhi olduğunu ortaya koyacaktır.

Allah'a hamd, Rasulullah (aleyhisselam)'a salât-ü selâm olsun.

39. SURE

ZÜMER SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
75	1170	4708

ZÜMER SURESİ

Cennet'e gönderilecek mü'min zümreler ile Cehennem'e sevkedilecek kâfir zümrelerden söz edildiği için sureye "Zümer" ismi verilmiştir.

el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir b. Zeyd'e göre, surenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, onuncu ve yirmi üçüncü âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Diğer ilim adamlarına göre, onuncu âyetinden on yedinci âyetine kadar olan kısmı Medine'de, geriye kalan kısmı Mekke'de inmiştir. Sözü edilen yedi âyetin, Hz. Hamza (radıyallahu anh)'ı öldüren Vahşi ve arkadaşları hakkında indiği söylenir.[1]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) diyor ki:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Zümer ve Beni İsrail (İsrâ) surelerini okumadan uyumazdı."[2]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kur'ân'ın bazı vasıf ve özellikleri anlatılıyor.

2- Allah'ın birliğine delâlet eden deliller getirilerek akla ışık tutuluyor.

3- Genişlik ve darlık günlerinde inkarcı sapıkların karakterinin rengi üzerinde duruluyor.

4- Kur'ân'da, ilâhi hükümlerin daha iyi anlaşılması için verilen misallere dikkatler çekiliyor.

5- Kendilerine haksızlık ve yazık edenlerin tevbe ettikleri takdirde bağışlanacağı haber veriliyor.

6- Cehennemliklerin yüzlerinde belirecek umutsuzluk ve iç sıkıntısı yansıtılıyor.

7- Kıyamet gününün bazı yönlendirici safhaları anlatılıyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/232

2 Tirmizi/Tefsir - Tefsir-i Kurtubi: 15/232

8- Mahşerden düşündürücü bir iki tablo veriliyor.

9- Cennetliklerin erişecekleri sayısız nimetlerden söz ediliyor.

10- Hesap ve verilecek ceza faslı sona erince, mü'minlerin rahat bir nefes alıp Allah'a hamd edecekleri çok duyarlı bir anlatımla açıklanıyor.

﴿٣٩﴾ سُورَةُ الزُّمَرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللّٰهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللّٰهَ
يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ
كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللّٰهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۙ
سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

1- Bu Kitab'ın indirilişi, O çok güçlü, çok üstün hikmet sahibi Allah'tandır.

2- Şüphesiz biz sana bu Kitab'ı hak ile indirdik. O halde dini (ve dindarlığı) Allah'a hâlis kılıp samimiyetle ibâdete devam et.

3- Haberiniz olsun ki, hâlis din (katıksız dindarlık) Allah'ındır; Allah'ı bırakıp (putları) yakın dost ve sahip edinenler, "Bunlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" (derler). Allah, elbette onların görüş ayrılığına düştükleri şey hakkında aralarında hükmedecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı nankör inkarcı kimseyi doğru yola çıkarmaz.

4- Eğer Allah (bilfarz) oğul edinmeyi dileseydi, herhalde yarattığı şeylerden istediğini seçebilirdi. Ama O, (evlâd edinmekten) yücedir, münezzehtir; O, her şeye boyun eğdirip tasarrufu altında tutan, bir olan Allah'tır.

İLGİLİ HADİS

Bir adam, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e dedi ki: "Ya Rasulallah! Doğrusu ben bir şeyi sadaka olarak verirken ve bir iş yaparken hem Allah rızasını, hem de halkın övgüsünü arzuluyorum." Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona:

"Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, Allah kendisine ortak koşulan hiçbir şeyi kabul etmez" buyurdu ve

"O halde dini (ve dindarlığı) Allah'a hâlis kılıp samimiyetle ibâdete devam et" mealindeki âyeti okudu.[1]

Eserin Mükemmelliği, Sahibinin Üstünlüğüne Delâlet Eder

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

"Bu Kitab'ın indirilişi, O çok güçlü, çok üstün hikmet sahibi Allah'tandır."

Her iş ve eser, sahibinin bilgi, beceri, maharet ve uzmanlığının damgasını taşır veya yansıtır. İnsan ne kadar kusurlu ise, eseri de o nisbette kusurlu çıkar. Allah çok mükemmeldir, eseri de öylece mükemmeldir. Birinci âyet bu gerçeğe ışık tutmakta; inanan, inanmayan her akıl sahibinin, Kur'ân'ın taşıdığı insan üstü mükemmelliğini iyice araştırmasını ilham etmektedir.

Âyette Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatından söz edilmektedir: Aziz, Hakim.. Özetle, birincisi, çok üstün, çok güçlü; ikincisi, her şeyi sınırsız yüksek bilgi marifetiyle düzenleyip uyum ve dengede tutan yüce kudrete delâlet ediyor. İşte Kur'ân, bu iki sıfata kemal mertebesinde sahip olan Allah'tan indirilmedir. Böylece kitabın gücü, hikmeti ve kusursuzluğu o kudretten kaynaklanmakta ve benzer kabul etmemektedir.

Kitap Hak ile İndirilmiştir

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

"Şüphesiz biz sana Kitab'ı hak ile indirdik."

---

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 15/233

Kur'ân'ın çok üstün kudretten indirildiği açıklandıktan sonra, onun hak ile indirildiği belirtiliyor. Hak kavramı, birçok yerde açıkladığımız gibi, uyum, denge, düzen, kusursuzluk, gerçeğe tıpatıp uygunluk, tam doğruluk gibi manaları içermektedir. Bununla, Kur'ân'ın her türlü bâtıldan, hatâdan, uyumsuzluktan, dengesizlikten, kusur ve düzensizlikten uzak bir kitap olduğu belirtiliyor ve ilim sahiplerinin Kur'ân'ı bu açıdan incelemeleri isteniliyor.

Buna bir misal vermek gerekirse, ondaki bilimsel anlamdaki temel bilgileri ve kendine has hukuki sistemi gösterebiliriz.

Allah'a Kulluk ve İbâdet İhlâsla Amacına Ulaşır

فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ ۝ اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ

"O halde dini (dindarlığı) Allah'a hâlis kılıp samimiyetle ibâdete devam et. Haberiniz olsun ki, hâlis din (katıksız dindarlık) Allah'ındır."

Dindarlık ve kulluk birbirini tamamlayan kavramlardır; imân doğrultusunda samimiyet, ciddiyet ve ihlâs ister. İlgili âyetle bu ölçü ve anlamda kulluk ve ibâdet Hz. Peygamber'in şahsında bütün mü'minlere emredilmektedir. Çünkü Allah (celle celaluhu) ancak kendisi için, rızasına uygun yapılanı kabul edip mükâfatlandırır. Bu bakımdan "ihlâs" mertebesi, ubudiyetin özünü teşkil eder. Aynı zamanda Allah'ın insanlardan, onların mutluluk ve kurtuluşundan yana indirdiği din de her türlü şüpheden, ihlâssızlıktan uzaktır.

Putları Allah'a Yaklaştırıcı Vasıta Sayanlar

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَاءَ ...

"Allah'ı bırakıp (putları) yakın dost ve sahip edinenler, "Bunlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" (derler)."

Özellikle Arap Yanmadası'nda oturan Arapların çoğu tek tanrı inancının iyice zayıflayıp unutulmaya bırakıldığı fetret devrinde, çok ilâhlı bir inanca yönelmişlerdi. Ne var ki tek tanrı inancının bıraktığı izler bütünüyle silinmemişti. O bakımdan Araplar hem göklerin ve yerin yaratanı kabul edilen Allah'ı tanır, hem de putlarını O'na ortak sayıp yaklaştırıcı ve şefaatçi olduklarına inanırlardı. Nitekim onlar haccederken şu anlamda

telbiye getirirlerdi:

"Buyur Allahım buyur. Senin hiçbir ortağın yoktur, ancak bir ortağın vardır ki senin sahip olduğun mülk-ü saltanata oda sahiptir."[1] Şüphesiz onlar bu "ortak" sözüyle putları kasdediyorlardı.

Katade diyor ki:

- Putperest Araplara, "Rabbiniz ve Yaratanınız kimdir?" diye sorulduğunda veya "Gökleri ve yeri kim yarattı?" denildiğinde, "Allah" diye cevap verirlerdi. Bunun üzerine onlara: "O halde putlara tapmanızın anlam ve hikmeti nedir?" denilince, "Onlara, Allah yanında bize şefaatçi olsunlar diye tapıyoruz" derlerdi.

Böylece ilgili âyetlerle, önce Kur'ân'ın yeri ve önemi, sonra da Allah'ın varlığı ve birliği belirtildi; arkasından putların anlamsızlığı üzerinde durularak hem Araplar ve diğer putperest kavimler uyarıldı, hem de İsa Peygamber'i Allah'ın biricik oğlu (!) sayan Hristiyanların çok yanlış ve sakıncalı bir inanç taşıdıkları hatırlatıldı ve Allah'ın eş, ortak, denk ve benzerden; evlât edinmekten pâk ve münezzeh bulunduğuna değinilerek "Tevhid İnancı"na dikkatler çekildi. Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatına yer verilerek akıl sahiplerinin çok iyi düşünmelerinin gereğine atıfta bulunuldu. O iki sıfat: "Vâhid" ve "Kahhar" olarak bize şu inceliği öğretmektedir: Birincisi, her türlü ortağı, denk ve benzeri; ikincisi her türlü evlât, yardımcı ve eş edinmeyi reddetmekte ve bu gibi arızi vasıfların sonradan yaratılanlara has olduğuna işaret etmektedir. Zira varlık âlemi bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretinin eseridir ve her şey o kudret önünde baş eğip yaratıldığı amaç ve hikmete yönelik hizmet vermekte ve hepsi de ilâhi kudretin eseri olduğunu yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanların kafa ve kalplerini, yol ve izlerini aydınlatan Kur'ân'ın Allah'tan indirilme bir kitap olduğu, aynı zamanda hak ile indirildiği belirtilerek onu bu açıdan değerlendirmemiz istenildi. Sonra da kulluk ve ibâdetimizi ihlâs üzere yapmamız emredilerek, ilâhi rızaya dikkatimiz çekildi. Putları Allah'a ortak koşanlar uyarılarak yönlendirici bilgiler verildi.

---

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/45

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden yedi kadar belgeye yer verilmekte ve araştırıcılar için temel bilgiler açıklanmaktadır.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ
عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى لِاَجَلٍ مُسَمًّى ۗ اَلَا هُوَ
الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا
مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِى ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۖ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ
فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

5- Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Geceyi gündüze doluyor, gündüzü de geceye doluyor. Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır. Her biri belirlenmiş bir vakte kadar hareketini sürdürmektedir. Haberiniz olsun ki, O, çok üstün, çok güçlü, çok bağışlayandır.

6- Sizi bir tek canlıdan yarattı, sonra ondan da eşini meydana getirdi. Sizin için davarlardan sekiz çift indirdi. Sizi analarınızın karınlarında üç ayrı karanlıklar içinde yaratılıştan yaratılışa sevkederek yaratır. İşte bu Allah, sizin Rabbiniz (yegane terbiye edip yetiştiriciniz)dir. Mülk O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde nereye dönüyor, neye yüz çeviriyorsunuz?

Allah'ın Varlığına ve Birliğine Delâlet Eden Yedi Belge:

1- Göklerle yerin hak üzere yaratılması,

2- Gece ile gündüzün birbirine dolanıp sarılması,

3- Güneş ile Ay'ın ilâhi kanuna baş eğip belirlenmiş süreye kadar hareket halinde bulunması,

4- İnsanların bir tek can (Adem)den yaratılması,

5- Havva'nın Âdem'den yaratılması,

6- Etinden, sütünden, yününden ve derisinden istifade edilen dört çift davarın indirilmesi,

7- Ana rahminin üç önemli muhkem tabakadan oluşturulması.

Böylece Cenâb-ı Hak, inkarcıyı inkârından, münafıkı nifak ve şüphesinden, kararsızı tereddütlerinden kurtarmak için kendi varlığına ve birliğine delâlet eden yedi belgeyi beşer aklına seslenerek sergilemekte ve düşünce ufkumuzu genişleterek ilmi araştırma yapanlara bu konularda hareket noktası belirlemektedir. Şöyle ki:

Gökler ve Yer Hak ile Yaratılmıştır

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ

"Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır."

Bu, göklerin ve yerin tam uyum ve denge üzere yaratıldığını; hiçbir sistem ve parçasında düzensizliğin ve dengesizliğin söz konusu olamayacağını yansıtmaktadır.

Yeryüzünde insan hayatına yönelik bulunan orman, dağ, deniz, kaynak, toprak ve canlılara baktığımızda, bunların birbirini tamamladığı ve hayatımızın denge ve düzenini sağlamaya yardımcı olduğunu görürüz. Meselâ kömürü meydana getiren bitkiler, kömürün çökeldiği ve oluştuğu göl alanını sınırlayan ve çevreleyen dağlık yükseltilerde gelişir. Ayrıca dağlık alanların yükselmesi -tektonik (yerbilim) hareketler ile- beraberinde çöküntüleri de getirir. Yükselen dağların yanı sıra çöken ova ve ara çukurlar magmaya yaklaşır. Böylece bu havzalardaki yeraltı su sirkülasyonu magmanın etkisiyle termal özellik kazanır.

Görüldüğü gibi, dağların bizatihi varlığı, beraberinde sayılmayacak kadar faydalar taşımaktadır. Biz sadece o faydalardan ikisini misal olarak vermiş bulunuyoruz. Denge unsuru olan diğer birimlerinde böylece her birinin insandan yana düzenli yararları vardır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, göklerin ve yerin hak ile yaratıldığını bildirirken, bunlarda yer alan her ünite üzerinde ciddi şekilde durmamızı öğütlemektedir.

Gecenin Gündüze Dolanması

يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ

"Geceyi gündüze doluyor, gündüzü de geceye doluyor."

Bu, dünyanın aynı anda iki ayrı hareket halinde bulunduğunu ve böylece gece ile gündüzün meydana geldiğini yansıtmakta ve "tekvir" kavramıyla araştırıcılara ipucu vermektedir. Zira bu kavram, bir şeyi başka bir şeye sarmak, dolamak, yuvarlak bir şekil meydana getirmek anlamında, yerkürenin yuvarlak olduğunu da ifade etmektedir.

Önce gecenin gündüzü sarıp örtmesi belirtilmekte, sonra da gündüzün geceyi sarıp örtmesi ona atfedilmektedir. Şüphesiz ki bu, dünyanın batıdan doğuya dönmesiyle akşamlayın gecenin gündüzü sarıp örttüğünü; sabahleyin de gündüzün geceyi sarıp örttüğünü belirtir mânada bilimsel araştırmaya malzeme olacak bir anlatım tarzıdır.

Güneş'le Ay'ın Buyruk Altına Alınması

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ

"Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır. Herbiri belirlenmiş bir vakte kadar hareketini sürdürmektedir. Haberiniz olsun ki, O, çok üstün, çok güçlü, çok bağışlayandır."

Güneş ile Ay'ın baş eğmesi, buyruk altına alınması, bağlı bulundukları yerçekim ve merkezkaç kanunlarına göre kendilerine has yörüngelerini korumalarıyla yorumlanabilir. Ayrıca her birinin belirlenmiş süreye kadar hareketini sürdürmesi, her birinin kendi yörüngesinde belirlenmiş ölçü ve mesafede ve hızda seyrettiğine ve kıyamete kadar bunun kusursuz şekilde devam edeceğine delil sayılır.

Beşinci âyetin son kısmını dikkatle incelediğimizde, karşımızda Allah'ın iki sıfatının yer aldığını görürüz: Aziz ve Gaffar.. Birinci sıfat, Güneş ve Ay'ı böylesine mükemmel ve faydalı düzeyde tutup belli kanunlara bağlayan Cenâb-ı Hakk'ın çok üstün, çok güçlü bulunduğunu; ikinci sıfat, bunca güzel nimetlere, insanların hayatını devam ettirmek için baş eğdiren Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana çok bağışlayan olduğunu ifade etmektedir.

İnsan Cinsinin Bir Tek Candan Yaratılması

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ...

"Sizi bir tek candan yarattı."

İlk insan Âdem'in yapışkan balçıktan yaratıldığı; tek hücrenin çoğalmasıyla veya maymun ve benzen bir canlının tekâmülüyle vücut bulmadığı kesindir. Nitekim son yıllarda Fransa Tabiat Tarihi Müzesi tarafından organize edilen bir seri oşinografik araştırma programı çerçevesinde Yeni Kaledonya Adası (Pasifik Okyanusunda bir Fransız sömürgesi) açıklarında yapılan çalışmalar sırasında "deniz zambağı" olarak da isimlendirilen ve kökleri özellikle çok eski devirlere dayanan bir Krinoid (Crinoide) faunası[1] nın varlığı ortaya konulmuş bulunuyor. Krinoidler deniz kestaneleri ve deniz yıldızları gibi, Ekinoderm (Echinodermata)lerin[2] bir koluna aittirler. Keşfedilen bu "Yaşayan Fosiller" arasında 300 milyon yıldan beri kayıp olduğu, yani türünün tükenerek başka bir türe geçiş yapmış olduğu sanılan bir krinoid alt sınıfının bugünkü tek temsilcisi de bulunuyor.[3]

Bu, zaman içerisinde türden türe evrimsel geçiş olduğunu ve eski türlerin ortadan kalktığını iddia eden, fakat bunu ispatlayabilecek hiçbir geçiş aşaması fosilini getiremeyen evrim teorisyenlerinin "bilim" etiketli ideolojilerine vurulan yeni bir darbe oluyor.

Havva'nın Âdem (aleyhisselam)'dan Meydana Getirilmesi

ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا ...

"Sonra ondan da eşini meydana getirdi."

Havva anamızın, yani ilk kadının balçıktan değil, Âdem'in kaburgasından, yine fizikötesi "kün emri"yle vücut bulduğunu ve Âdem'e zevce kılındığını ilgili âyet ve sahih hadislerden öğrenmekteyiz. Böylece ilk erkek ve kadının birleşmesiyle bizim bildiğimiz üreme kanunu işler duruma getirilmiş ve nesil çoğalmaya başlamıştır.

---

1 Fauna, hayvan topluluğu demektir.

2 Bunlar derisi dikenli hayvanlardır.

3 La Recherche /Nisan 1987, sayı 187, sayfa: 491

Fütuhat-ı Mekkiye müellifi Muhyiddin Arabi'nin de belirttiği gibi, Cenâb-ı Hak her canlı tür hakkında bir defa tecellide bulunmuştur. Aynı tür için ikinci bir tecelli söz konusu değildir. O bakımdan Havva anamızı böyle bir tecelliyle değil, Âdem'in kaburgasından meydana getirmek suretiyle yaratmıştır.

Bu da her yönüyle türden türe geçiş olmadığını belgelemekte ve araştırıcılar için hareket noktası belirlemektedir.

Dört Çift Hayvanın İnsanın Yararına Verilmesi

وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ

"Sizin için davarlardan sekiz çift indirdi."

Sekiz çiftten maksat, dişili erkekii dört ayrı cinsin yaratılmasıdır. Her erkeğin yanında bir dişinin ve her dişinin yanında bir erkeğin söz konusu olduğu belirtilmekte ve bununla erkekle dişinin birbirini tamamladığına işarette bulunulmaktadır.

Ayrıca âyetin açık anlatımından şu hususu anlıyoruz: Deve, koyun, keçi ve sığır evcil olmaya çok yatkın bir uysallıkta ve karakterde yaratılmış; aynı zamanda bunların çeşitli ürünlerinden yararlanma imkânları çok elverişli ölçüde vücuda getirilmiştir.

Hemen belirtelim ki: Hiçbir sun'i iplik yünün yerini tutmamakta ve onun sağladığı faydayı sağlamamaktadır. Ayrıca sözü edilen davarlardan elde edilen süt de öyle.

Ana Rahminin Üç Önemli Tabakadan Oluşması

يَخْلُقُكُمْ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِى ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ

"Sizi analarınızın karnında üç ayrı karanlıklar içinde yaratılıştan yaratılışa sevkederek yaratır"

Cenâb-ı Hak bu âyetle ana rahminin üç ayrı tabakadan oluştuğunu haber vererek anatomik bir konuya dikkatleri çekmekte ve bilimsel araştırma yapanlara ipucu vermektedir.

Döl yatağının ilk bakışta tek tabaka halinde olduğu sanılırsa da, anatomik yönden incelendiğinde üç ayrı muhkem tabakadan oluştuğu görülür.

1- Kaslı bölüm,

2- Dış aminyon zarı,

3- Koruyucu zar, koryon zar ve aminyon sıvısı.

Kur'ân-ı Kerim böylece hem her âyetiyle ve hükmüyle ilâhi olduğunu, hem de her çağda gelişen ilme ışık tuttuğunu isbatlamaktadır. On dört asır önce astronomi ve anatomi ile ilgili verdiği anafikirler, temel bilgiler, yirminci asırda gelişen ilmi tespitlere ters düşmemekte ve ancak tasdik edilmektedir.

O halde gerçek bu olunca, ilim adamları gerçekçi olup Kur'ân'ı bilimsel bir gözle okudukları takdirde onun Allah tarafından indirildiğini anlamakta gecikmezler. Yeter ki insaf ve imân doğrultusunda ilmi nazarla yönelmiş olsunlar.

"Yaratılıştan yaratılışa" sözüne gelince: Bu, döllenmiş yumurtanın kan pıhtısı, şekilsiz et parçası ve az şekillenme ve sonra da tam şekillenme dönemlerine işarettir. Böylece ana rahminde oluşup yavaş yavaş tekâmül eden dölütün çeşitli safhalarına değinilerek konu üzerinde araştırma yapanlara ana fikir veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden, aynı zamanda akla ışık tutup malzeme olan yedi kadar belge sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın mutlak gani olduğu, o bakımdan kimsenin imân ve ibâdetine muhtaç bulunmadığı belirtilerek, dosdoğru imân edenin kendi lehine, inkâr edenin de kendi aleyhine bir sonuç hazırladığı konu ediliyor ve ancak Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti gereği olarak kullarının inkâra sapmasına rıza göstermediğine değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ وَاِنْ تَشْكُرُوا
يَرْضَهُ لَكُمْ ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۗ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۗ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٧﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ
دَعَا رَبَّهٗ مُنِيْبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهٗ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوْٓا اِلَيْهِ مِنْ
قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۗ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيْلًا ۗ اِنَّكَ مِنْ
اَصْحٰبِ النَّارِ ﴿٨﴾

7- Eğer inkâr edip nankörlükte bulunursanız, şüphesiz ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur; ne var ki O, kullarının inkâr ve nankörlüğüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden razı olur. Hiçbir günahkâr, diğer bir günahkârın günahını yüklenmez. Sonra da dönüşünüz Rabbinizedir. Yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir. Şüphesiz ki O, gönüllerde olanı bilir.

8- İnsana bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman, Rabbine içten yönelerek duâ eder. Sonra kendi katından ona bir nimet verince, daha önce Allah'a ettiği duayı unutur. Yolundan saptırmak için de Allah'a eşler, ortaklar ve benzerler koşar. De ki: Az bir süre küfrünle yararlanıp geçin. Çünkü gerçekten sen ateşliklerdensin.

İlâhi Müdahale Söz Konusu Değildir

اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ

"Eğer inkâr edip nankörlükte bulunursanız, şüphesiz ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur."

Cenâb-ı Hak, insana doğruyu, iyiyi, güzeli ve gerçek mutluluk ve huzuru gösteren yolları açıp akla malzeme verdikten sonra, doğru yolu seçenin ancak kendi lehine, eğri yolda inatla yürüyenin de kendi aleyhine bir sonuç hazırlayacağını belirtmektedir. Zira kendisinin değil, kullarının her an, her nefes alıp vermede Allah'a muhtaç bulunduklarını; o nedenle mutlak gani olan O Yüce Kudretin hiç kimsenin kulluk ve ibâdetine muh-

taç olmadığını açıklamakta ve yönlendirici uyanda bulunmaktadır. Ne var ki kullarının inkâra sapıp azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunmalarına asla razı değildir.

Bu konudan çıkaracağımız temel inançla ilgili sonuç şudur:

İrâde ile rızanın mertebeleri farklıdır: İrâde, bir şeyin olmasını ya da olmamasını dileyip ona göre tecellide bulunmak ve gerekli emri vermektir. Rıza ise, sadece bir şeyin olmasını veya olmamasını benimsemek, olmasından hoşnutluk duymaktır. Bunun ötesinde bir emir tecelli ettirmek veya müdahalede bulunmak düşünülemez. O halde insanlar, akıl ve idrâklerine yardımcı olan, yönlendirici anlam ve hikmet taşıyan kitap indirilip peygamber gönderildikten sonra, doğru ya da eğri yolu seçmekte serbest bırakılmakta ve böylece bütün sorumluluk ve neticeleri ona yükletilmektedir. İlâhi müdahale, zorlama, itme söz konusu değildir. Ancak insan bu hususta akıl, irâde ve imkânlarını iyi ve doğru yolda kullanır da beşer irâdesinin erişebildiği sınıra gelirse, Cenâb-ı Hak o takdirde ona hidâyet kapısını açar, yani onu doğru yola eriştirir.

Bunun için ilgili âyette

"Ne var ki O, kullarının inkâr ve nankörlüğüne razı olmaz" buyurulmakta; müdahale ve zorlamada bulunmayacağına işaret etmektedir.

Kıyamet Gününde Kimse Kimsenin Günahını Yüklenmez

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

"Hiçbir günahkâr, diğer bir günahkârın günahını yüklenmez."

Bu cümle, Kur'ân-ı Kerim'in tam on yerinde çok az farkla anılmıştır. Bundan amaç, inkarcı sapıkların, inanmak isteyen veya inanmış bulunan yakınlarına, "siz imân ve ibâdeti bırakın, bundan dolayı bir günah ve vebal varsa bize olsun" veya "siz keyfinizce yaşamaya bakın, dünyaya bir defa gelinir. Eğer bir günah varsa onu biz yükleniriz" diyenleri ve kendisini mürşit gösterip gerek ölüm anında, gerekse âhiret gününde, kendisine bağlı bulunan müritlerini şeytanın vesvesesinden, günah yükünden kurtaracağını, dünyada da, âhirette de önlerine düşüp kendilerini kurtaracağını iddia eden bilgisizleri susturmak; hakları ve yetkileri bulunmadığı hususlarda çok dikkatli konuşmalarını hatırlatmaktır.

Bilindiği gibi, peygamberlere ve sâlih kişilere, başkalarının günahlarını yüklenmek değil, şefaatte bulunma yetkisi verilecektir. O halde peygambere verilmeyen bir yetkinin inkarcı sapığa, şüpheci şaşkına veya ümmetinden herhangi bir kişiye verildiği elbette ki düşünülemez. Zaten gerçek anlamda sâlih mürşitler böyle bir iddiada bulunmazlar ve bulunmaktan Allah'a sığınırlar.

Her kişi kendi iyilik ve kötülüğünü yüklendiği halde Allah'a döner. O da kimin neler işlediğini, ne gibi amellerde bulunduğunu, söz ve davranışlarının nasıl bir niyetten kaynaklandığını bilir ve ona göre karşılık verir. Herkesin yaptıklarını bir bir açıklayıp iyilik ve günahlardan haber verir.

İnsanoğlunun Nankörlüğü

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ...

"İnsana bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman Rabbine içten yönelerek duâ eder. Sonra kendi katından ona bir nimet verince, daha önce Allah'a ettiği duayı unutur."

Darlık ve genişlik; bolluk ve sıkıntı, insanın karakterini ve içinde gizli tuttuğu rengini açığa vuran mihenktir. Aynı zamanda hayatın tozpembe olmadığının ve doğumla ölüm noktaları arasındaki yolun dümdüz, dikensiz, arızasız bulunmadığının bir başka delilidir.

Darlık, sıkıntı ve üzüntü; tehlikeli günlerde ve anlarda, insan ruhuna enjekte edilen Allah ve din duygusunun kabuğunu çatlatıp dışarı çıkarır. Refah ve bolluk günlerinde ise, insanların çoğu onu gizler ve ona yeni yeni kabuklar, kılıflar arar. Şüphesiz ki bu, genel bir ölçü ve kural sayılmaz; her zaman istisnaları vardır.

Kur'ân-ı Kerim, ilgili âyetlerle insana bu zikzaklı günleri ve dönemleri hatırlatarak her iki durumda da çetin sınavlardan geçirilmekte olduğunu öğütlemekte ve aynı zamanda onu eğiterek yönlendirmeye çalışmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın mutlak gani olduğu, kimsenin imân ve ibâdetine muhtaç bulunmadığı belirtildi. Böylece imân edenlerin kendi lehlerine, inkâr ve tuğyan edenlerin kendi aleyhlerine bir sonuç hazırladıkları konu edilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetle, kendini gece-gündüz ibâdete, sâlih işlere veren mü'minlerle, hayatını inkâr ve ahlâksızlık, zulüm ve azgınlık içinde geçiren sapıkların eşit olmadıkları konu ediliyor. Sonra da bilenlerle bilmeyenlerin, âlimlerle câhillerin aynı çizgi üzerinde olmadıklarına değinilerek ilme ve ilim adamına iltifatta bulunuluyor.

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

9- Yoksa böylesi, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibâdetini yapıp Âhiret'ten çekinen, Rabbinin rahmetini uman kimse gibi midir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.

İLGİLİ HADİS

Hz. Peygamber (aleyhisselam), ölmek üzere olan bir adamın yanına gelip, **"Kendini nasıl buluyorsun?"** diye sordu. O da: "Hem ümit besliyorum, hem de korkuyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Böyle bir durumda bu iki duygu (ve inanç) kimin kalbinde bir araya gelirse, mutlaka Azız ve Celil olan Allah ona umduğunu verir ve onu korktuğundan kurtarıp güvene kavuşturur."[1]

Geceleyin İbâdet

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ

"Yoksa böylesi, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibâdetini yapıp Âhiret'ten çekinen, Rabbinin rahmetini uman kimse gibi midir?"

1 Müsned-i Abd b. Hümeyd

Varlık âleminde bunca nimetlere ve açık belgelere; indirilen âyetlere rağmen hâlâ inkâr ve nankörlük içinde ömrünü harcayıp tüketmeye çalışan gafillerin karakteri üzerinde durulduktan sonra, kendini imân ve amel-i sâlih düzeyinde Hakk'a verip teslimiyet içinde gece kalkarak ümit ve korku duygusuyla ibâdet eden mü'minler övülüyor ve bunlarla o inkarcı nankörlerin hiçbir zaman bir tutulmayacağı açıklanıyor. Zira birinciler, yaratıldıkları amaca yönelik, bağlı bulundukları fıtrat ve hilkat kanunları doğrultusunda Allah'a kulluk etmenin derin zevkine erişenlerdir. İkinciler ise, fıtrat ve hilkat kanununa ters düşüp kâinatta kendilerine ayrılan çizgiden sapanlar, yaratılışının hikmet ve amacını bilmeyenler ve o sebeple de Hakk'a başkaldıranlardır.

Korku ile Umut

يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهٖ

"Âhiret'ten çekinen, Rabbinin rahmetini uman kimse gibi midir?"

Kur'ân-ı Kerim'de gerek konumuzu oluşturan âyette, gerekse diğer birkaç surede, mü'minlerin ruhunda, düşüncesinde ve günlük hayatında denge sağlayacak korku ile umudun yer etmesi telkin edilmekte ve günlük hayatın bu iki duygu ile ölçülü ve düzenli tutulması istenmektedir. Öyle ki, âhiretteki hesap ve cezadan korkmak; aynı zamanda ilâhi rahmetin genişliğini düşünüp O'na umut bağlamak kadar iyiye, doğruya, fazilete yönlendirici başka bir âmil düşünülemez. Tasavvufta buna "beyne'l-havfi ve'r-recâ", yani "korku ile umut arasında bir yol" denir ki, oldukça önemlidir ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Elbette Yüce Yaratan'ı bilip O'na ibâdet ederek kulluğun derin mana ve hikmetini bilenle, cehalet havası içinde kalıp bu gerçeği bilmeyen ve idrâk edemeyen sapıklar hiçbir zaman bir tutulmazlar ve eşit sayılmazlar. Birinciler hayır ve faziletin üst derecesinde; ikinciler inkâr, kötülük ve nankörlüğün aşağı derecesinde yer almaktadır. Dünya'da bu fark idrâk edilmese bile, âhirette mutlaka bu iki ayrı grup birbirinden ayırt edilecek ve her birine lâyık olduğu karşılık verilecektir. Zira Allah'ın ilim ve tesbiti, yanılmaz; meleklerin yazdıkları gerçeğe aykırı olmaz.

Bilenlerle Bilmeyenler Hiç Bir Olur mu?

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır."

Bu anlatım tarzıyla, ilme ve ilim adamına takdir sunulmakta; akıl sahibi övülmekte ve aklını gerçeği bulmak için kullananların ilâhi iltifat ve rahmete mazhar kılınacaklarına işaret edilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği, kâinatta hükümrân olan yüksek kudreti ve indirdiği kitap, gönderdiği peygamber ancak ilimle bilinip anlaşılır. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ilmi ve ilim adamını över, teşvik eder mahiyette 130'a yakın hadis buyurmuştur. Biz onlardan sadece üç tanesini teberrüken buraya nakletmekle yetiniyoruz.

"İlim tahsil etmek her Müslümana farzdır."[1]

"Kim ilim tahsiline çalışırken eceli gelirse, onunla peygamberler arasında, peygamberlik derecesinden başka bir derece olmadığı halde Allah'a kavuşur."[2]

"Sadakanın en üstünü, Müslüman kişinin ilim öğrenmesi ve öğrendikten sonra onu Müslüman kardeşine öğretmesidir."[3]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, kendini gece gündüz, ibâdete ve hayırlı işlere veren mü'minle, inkâr, nankörlük ve azgınlık doğrultusunda hayatını berbat eden inkarcı sapığın eşit tutulmayacağı belirtildi ve arkasından ilme ve ilim adamına; sonra da aklını, gerçeği bulmak için kullanan kimseye takdir sunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada iyilik edip Allah'tan korkan ve imanından dolayı eziyete mâruz kalıp sabreden mü'minler hem teselli edilmekte, hem de gerektiğinde bu uğurda başka bir ülkeye hicret edebileceklerine işârette bulunulmaktadır. Ancak ilâhi emir gelinceye kadar sabredip da-

1 İbn Mâce /Mukaddeme: 17

2 Taberâni/el-Evsat'ta: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

3 İbn Mâce/Mukaddeme: 20

yanma gücünü ortaya koyanların eksiksiz mükâfatlandırılacağı müjdelenerek sıkıntıların geçici olduğu dolaylı şekilde anlatılmaktadır. Sonra da Allah'a ihlâs üzere ibâdetin önemi üzerinde durularak geniş bilgi verilmekte ve kimlerin hüsrana uğrayacağı belirtilmektedir.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا
حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿١٠﴾ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ
أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ
دُونِهِ ۗ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ
أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ
تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ ۚ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ
اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ ۚ فَبَشِّرْ
عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

10- De ki: "Ey imân eden kullar! Rabbinizden korkup (kötülüklerden, nankörlüklerden) sakının. Bu dünyada iyilikte bulunanlara iyilik vardır. Allah'ın arazisi geniştir. Ve elbette sabredenlere mükâfatları hesapsız verilir."

11- De ki: "Ben elbette dini Allah'a hâlis kılarak O'na ibâdetle emrolundum.

12- Ve Hakk'a teslim olan Müslümanların ilki olmamla da emrolundum."

13- De ki: "Eğer Rabbime karşı gelecek olursam, o büyük günün azabından korkarım."

14- De ki: "Dinimi (dindarlığımı) Allah'a hâlis kılarak ancak O'na ibâdet ederim.

15- (Ey putperestler!) Siz de Allah'tan başka dilediğinize ibâdet edin." De ki: "Gerçek anlamda hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini zarara uğratanlardır. Dikkat edin ki, en açık zarar da budur!"

16- Onların üstlerinde ateşten kat kat tabakalar, altlarında da kat kat tabakalar vardır. Bu böyledir. Allah, bununla kullarını korkutur. Ey kullarım! Benden korkup (ateşe itici yollardan ve kimselerden) sakının.

17- Azgın şeytana ve putlara tapmaktan kaçınıp Allah'a yönelerek gönül verenler için müjde vardır. O halde (Ey Peygamber!) Kullarıma müjde ver.

18- Onlar ki, sözü dinlerler, onun en güzeline uyarlar. İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği bunlardır. Ve işte akıl sahipleri de bunlardır.

İyilikte Bulunanlara İyilik Vardır

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ

"Bu dünyada iyilikte bulunanlara iyilik vardır."

Cenâb-ı Hak mü'min için üç mertebe ortaya koymaktadır:

1- Her hâlükârda Allah'tan korkmak,

2- Elinden geldiğince iyilikte bulunmak,

3- İmanından, dindarlığından, ahlâk ve faziletinden dolayı saldırıları göğüsleyip, Cenâb-ı Hak kurtuluş yolunu açıncaya kadar sabretmek ve gerekirse bu uğurda başka bir yere hicret etmek...

Bilindiği gibi, hikmetin başı, Allah korkusudur. Kalbini bu korkuyla ve ilâhi rahmete beslediği umutla doldurmayan kimselerin dindarlığı çok sığ kalır ve her an silinmeye mahkum sayılır. Çünkü Allah korkusu hayatı disiplinli, düzenli ve dengeli tutan en tesirli âmildir. Bu korkudan mahrum bulunan kimseden her türlü fenalık beklenebilir.

Dünyada hep iyilik düşünüp, imkânlar nisbetinde iyilikte bulunmak ve hiç değilse düşünceyi bu hususta berraklaştırıp insanlara güler yüz göstermek, tatlı dille hitap etmek vaciptir. Peygamberlerin hepsi bu çizgiden ayrılmamış ve hayatları boyunca iyilikten, haktan ve faziletten yana olmuşlardır. Cenab-ı Hak da yarattığı varlık âlemini bütünüyle insanın hizmetine sevketmekle en büyük iyilikte ve rahmette bulunmuştur ve O, bu iyilik ve rahmetini devam ettirmektedir. O bakımdan kullarına da sadece iyiliği telkin ve tavsiye etmektedir.

İmân, pahası biçilmeyen bir cevherdir. Dünyada da, âhirette de ondan aziz bir nesne yoktur. O bakımdan imân cevherine erişme bahtiyarlığıyla taltif edilen kulun yolunda birçok tehlikeler bulunmaktadır. Zira nimet külfet karşılığıdır. Bizi Allahımıza selim bir kalple ulaştıran hakiki imânı ve gereğini koruyabilmek öyle kolay değildir. Birçok fedakârlıklar, mücadeleler ve sabır ister. O bakımdan imân ve dindarlığını korumada dayanma gücünü ortaya koyup ağır külfetlere ve mihnetlere katlanan mü'minlere hesapsız mükâfat verileceği müjdelenmektedir.

Mü'minin Dindarlık Ölçüsü

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

"De ki: Ben elbette dini Allah'a hâlis kılarak O'na ibâdetle emrolundum."

Kur'ân-ı Kerim'de çoğu kere Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın şahsında mü'minlere emir verilmekte ve tavsiyelerde bulunulmaktadır. O bakımdan sözü edilen şekildeki hitap özellik taşısa bile, emir genellik arz eder.

Peygamber (aleyhisselam)'a şu beş hususu açık seçik olarak söylemesi ve böylece inkarcıları susturup, mü'minlere en sağlam ve feyizli dindarlığı öğretmesi emrediliyor:

1- Dini, dindarlığı Allah için hâlis kılarak yalnız O'na ibâdet etmek,

2- Kendini her zaman İslâm ümmetinden bir fert kabul etmek,

3- Allah'ın buyruklarına karşı gelmenin büyük bir günün azabını gerekli kılacağını bilerek korkmak ve sakınmak,

4- Ciddiyet ve samimiyet duygu ve düşüncesiyle yalnız Allah'a kulluk etmek ve bu hususta niyeti hâlis kılmak,

5- Gerçek anlamda hüsrana uğrayanların, kıyamet gününde hem kendilerini, hem aile fertlerini zarara uğratanlar olacağını unutmamak.

Birinci emir, gerçek dindarlığın ölçü ve mayasını vermekte; Allah'tan başka hiçbir varlığın ibâdet edilmeye lâyık olmadığını öğretmektedir. Böylece İslâm dininin ihlâs mayasından başka bir maya kabul etmeyeceği en duyarlı anlatımla işlenmekte ve mü'minlerin din ve dünya işlerinde riyadan, gösterişten, şöhret budalalığından uzak kalmaları öğütlenmektedir.

İkinci emir, imân eden her Müslüman'ın kendini ümmet-i Muhammed (aleyhisselam)'den biri saymasının; dine hizmet edenlere gıpta edip daha verimli ve samimi hizmetlerde bulunma yollarını araştırmasının gereğini hatırlatmaktadır.

Üçüncü emir, din ve dindarlığın mutlak itaat istediğini; Allah'a, Peygamberine imânla âhiret gününe imânı birleştirip bütünlük içinde kalp ve kafalara işlemeyi; böylece günlük hayatı bu imân ve sorumluluk duygusu içinde düzene koymayı telkin etmektedir.

Dördüncü emir, Allah'a kulluğun ne açık, ne de gizli ortak kabul etmeyeceğini; amel ve ibâdetin mutlak surette gösterişten, ciddiyetsizlikten, lâubalilikten uzak tutulmasını açıklamakta; aynı zamanda bununla birinci emir hem te'kid edilmekte, hem de Allah'ın her türlü gizli-açık ortaktan tenzih edilmesinin lüzumunu belirtmektedir.

Beşinci emir, aile reisinin ve toplumda söz sahibi olanın sapıtıp ahlâk ve fazileti çiğnediği takdirde yalnız kendini değil, aynı zamanda aile ve çevresini de saptırıp ifsad edeceğine, hem kendisinin, hem de uydularının hüsrana uğrayacağına dikkat çekmekte; dolayısıyla Mekkeliler'in, azgın sapık ileri gelen putperestlere uymamaları, kendi akıllarını kullanarak hakikati bulup seçmeleri öğütlenmektedir.

Tabii bu emir, aynı zamanda yaşamakta olan her toplum ve millete seslenmekte ve yol göstermektedir.

Cenab-ı Hak Kullarını Korkutur

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ

"Onların üstlerinde ateşten kat kat tabakalar, altlarında da kat kat tabakalar vardır. Bu böyledir. Allah, bununla kullarını korkutur. Ey Kullarım! Benden korkup (ateşe itici yollardan ve kimselerden) sakının."

Ani korku iyi düşünceyi felce uğrattığı veya şaşkınlığa itip dengesizlik doğurduğu gibi, seviyeli, şuurlu, ölçülü ve gerçeklere yönelik korku daha etraflı düşünmeyi, daha isabetli karar vermeyi ve daha düzenli, temkinli hareket etmeyi ilham eder. Konumuzu oluşturan 16. âyet bu inceliği yansıtmakta ve o sebeple biri diğerini kuvvetlendiren iki cümle kullanılmaktadır:

"Allah bununla kullarını korkutur" ve

"Ey kullarım, benden korkup sakının."

Böylece Cenâb-ı Hak, önce âhiretteki çepeçevre kuşatacak azap ile korkutmakta ve sonra da bunun zihinlerde bırakacağı izi derinleştirip idrâkleri uyanık tutmak ve daha etraflı düşünüp tedbirli olmak için, kendi adaletinden korkmamızı ve o sebeple Cehennem'e kapı açacak kötülük ve azgınlıklardan sakınmamızı, kaçınmamızı emretmektedir.

Bu birbirini te'kid eden korkutma ve sakındırma kalplerde ve dimağlarda yer ettiği takdirde, artık saptırıcı putlara ve aldatan şeytanlara tapınma dönemi kapanır, hayat dizginini eline geçiren nefsin azgınlıkları son bulur veya asgariye iner. İnsan bütün samimiyetiyle Allah'a yönelmekten derin zevk duymaya başlar. Böylece kulluğun gönül yatışkanlığı dönemi başlar.

İşte böyle bir duygu ve teslimiyet havasında Hakk'a yönelen kulların şayan-ı dikkat iki özellikleri söz konusudur.

18. âyetle bu özellikler şöyle açıklanmaktadır:

a) Onlar ki sözü dinlerler,

b) Fakat dinlediklerini Kur'ân ve akıl süzgecinden geçirip en iyisine, en yararlı ve güzel olanına uyarlar. Dalkavukluk yapmazlar; körü körüne tasdik etmezler.

İşte doğru yola eritşirilenler ve akıllarını imânla, ilimle birleştirip en iyi şekilde kullananlar bunlardır.

Kendini aydınlığın bu düzeyine getiren mutlu kişiler, imânlarını akıllarıyla, akıllarını vicdanlarıyla; bunların hepsini sağlam bilgilerle birleştirip nefis ve İblis'in saltanatına son verirler. Cenâb-ı Hak bunları sonsuz saadetle müjdelemekte; Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz bunların dostu olduğunu bildirmektedir.

Nitekim 18. âyetin sonunda sözü edilen mü'min kulların iki özelliğine daha değinilerek bütün insanlara en sağlam basamak gösterilip belirlenmektedir:

a) İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği bunlardır,

b) Ve işte akıl sahipleri de bunlardır.

Böylece insanın kendi hayatında elde edeceği en yüksek devlet ve nimet tasvir edilirken onun "ilâhi hidâyet" olduğu belirtilmekte ve gerçeği aramaya yöneltilen aklın payının da bunda önemli rol oynadığına işaret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde gelişen ibâdetin önemi üzerinde duruldu. O sebeple birçok külfetlere karşı sabretmenin yararına dikkat çekildi. Arkasından ihlâs üzere amel etmenin faydaları özetlenerek mü'minlere yönlendirici ve aydınlatıcı bilgiler ve ölçüler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cehennemlik olduğu ilâhi ilimle tespit edilen inkarcıları azaptan kurtarmaya kimsenin gücünün yetmeyeceği konu edilerek, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ve dolayısıyla mürşitlerin görev ve yetkilerinin sınırı çiziliyor. Aklını kullanıp ilâhi davete gönül kapısını açık tutan mü'minler için hazırlanan uhrevi mutluluktan birkaç safha açıklanıyor. Sonra da Allah'ın kudretinin yüceliğine delâlet eden belgeler üzerinde durularak akla ışık tutuluyor.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ
الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا
أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ
لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

19- (Ey Peygamber!) Aleyhine azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi, (yani) ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?

20- Ama Rablerinden korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yüksek manzaralı yerler yapılmıştır ki altlarından ırmaklar akar, Allah'ın vaadi (bu)! Allah vadinden asla dönmez.

21- Görmedin mi ki, Allah gökten su indirir, onu yerdeki kaynaklara akıtıp yerleştirir. Sonra onunla renk renk ekin (bitki) çıkarır; sonra kurumaya yüztutar derken onu sararmış görürsün. Sonra da onu kurutup ufalanmış çer-çöp haline sokar. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için öğüt ve uyarı var.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz Cennet'te öyle yüksek çardaklar var ki dışı içinden, içi de dışından gözükür. Allah onları, (muhtaçlara) yediren, yumuşak nezih söz söyleyen; sık sık oruç tutup insanlar uyurken (gece kalkıp) namaz kılan kimseler için hazırlamıştır."[1]

"Şüphesiz ki Cennet ehli Cennet'te yüksekçe çardaklarda oturanları, batıp doğan parlak yıldızları gördükleri gibi görürler. Bu, derecelere ehil olanların birbirlerine olan üstünlüğüdür."

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram dediler ki:

- Ya Rasulallah! Sözünü ettiğiniz çardaklarda oturanlar peygamberlerdir (değil mi?).

Peygamber (aleyhisselam) onlara şu cevabı verdi:

1 Ahmed: 2/173-5/343

- Hayır, canımı kudret elinde bulunduran Allah'a andolsun ki, Cenâb-ı Hakk'a imân edip Peygamberi tasdik eden bazı kavimlerdir.[1]

Aleyhlerine Azap Hükmü Gerçekleşenler

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ

"(Ey Peygamber!) Aleyhlerine azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi, (yani) ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?"

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, amcası Ebu Leheb ve benzeri önemli kişilerin İslâm'a girmelerini çok arzu ediyor ve bunu sık sık hatırından geçiriyordu. Oysa Cenâb-ı Hak, çok önceden yanılmayan ilmiyle sözü edilen kimselerin her şeye rağmen imân etmeyeceklerini tespit etmiş bulunuyordu. O halde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın bu hususdaki ısrarlı arzusunun bir yararı olmayacaktı. Zira gerek Ebu Leheb, gerekse aynı paralelde olan ileri gelenler kendi kaderlerini kendi elleriyle çizmiş bulunuyorlardı. İlâhi ilmin yanılması, hatâ yapması söz konusu olamazdı. O bakımdan ilgili âyetle Cenâb-ı Hak, Peygamber (aleyhisselam)'a tebliğ ve irşad görevini hatırlatmakta ve doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğunu bildirmektedir.

Aklını, idrâkini, hakkı arayıp bulma doğrultusunda kullanmayıp onu nefsinin, bencilliğinin emrine terkeden sapıklar ölmeden önce cehennemdeki yerlerini hazırlamış ve orayı hakketmişlerdi. Ölünceye kadar dönüş yapmayacakları kesinlik kazanmıştı. O takdirde ateşte olan (olacak) kimseyi kurtarmak mümkün müdür?

Böylece kaderin önemli bir yanı açıklanarak mü'minlere bilgi verilmekte ve şüpheler giderilmektedir.

Hayatını Takva ile Düzene Sokanlar

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ

"Ama Rablerinden korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yüksek manzaralı yerler yapılmıştır."

Kur'ân-ı Kerim, inatçı azgınların dönüş yapmayacaklarını açıkladık-

1 Tirmizi/Cennet: 19

tan sonra, hayatını "takva" düzeyinde düzene sokan mü'minleri övmekte ve onlar için hazırlanan yüksek nimetlere değinerek ferahlatıcı müjdeler vermektedir. Zira takva, hayatı belli bir disiplin altında tutan; nefsin aşırılıklarını ve gayr-i meşru isteklerini durduran öyle ilâhi bir korkudur ki, kişinin kalbinde kök salınca onu bir bakıma melekleştirir. Birçok kimseler nefis otlağında günlerini gün ederken, takva sahibi olan mü'min ilâhi hoşnutluğu elde etmenin yollarını araştırır ve feyizli hizmetlerde, güzel amellerde bulunur. O bakımdan takva sahiplerine âhirette verilecek mükâfat, onların sabırlarına, fedakârlıklarına ve Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınmalarına karşılık büyük olacaktır.

Akıl Sahiplerine Yönlendirici Belgeleri Göstermek

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهٗ يَنَابِيعَ فِى الْاَرْضِ

"Görmedin mi ki, Allah gökten su indirir de onu yerdeki kaynaklara akıtıp yerleştirir."

Kur'ân'da uygulanan ilâhi metotlardan biri de şudur: İnkâr ve azgınlığı kınadıktan, imân ve sâlih amelleri övüp takva sahiplerini büyük mükâfatlarla müjdeledikten sonra, inkarcılarla şüphecilerin aklını harekete geçirmeye ağırlık verilir; bilimsel araştırmaya kapı açıp temel bilgiler sıralanır. İlgili âyette de aynı metod uygulanmakta ve belirtilen hususlar açıklandıktan sonra insan aklına seslenilerek malzeme verilmektedir.

Yeryüzünde mevcut suyun devridaim yapması ve belli ölçüde kaynakları beslemesi, şüphesiz ki kör tesadüfün sonucu değildir. Yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı olması, ihtiyaç nisbetinde yağmur oluşturmaktadır. Yeraltı kaynaklarını belli bir plâna göre önceden hazırlayan Yüce Kudretin insanlardan yana yönelen bu rahmetini anlayabilmek için yeryüzünde sözü edilen kaynakların nasıl bir plâna göre düzenlendiğini bilmeye gerek vardır. Ancak bu konuda yerküreyi bir bütün olarak ele alıp kara parçalarının altlarında ne ölçüde ve neresinde kaynak bulunduğunu tespit ise, ilgili ilim adamlarının görevidir.

Renk renk bitkilerin yağan yağmurla yeşerip insan hayatına huzur, neşe, şifâ ve gıda vermesi de rastgele bir olay değildir; hepsi de insanların yararlanması için önceden belirlenen bir programa göre devam etmektedir. İlmi araştırmalar yavaş yavaş bunların yararlarını tespit etmekte ve

insan hayatından yana ne kadar lüzumlu bulunduğunu ortaya koymak suretiyle Kur'ân'ı doğrulamaktadır.

Sonra da bu bitkilerin hayat süresi dolup kuruyarak çer-çöp haline gelmesi ve toprağa karışıp kaybolması; arkasından ortam ve şartların harekete geçmesiyle bıraktıkları kökler, tohumlar, sporlar marifetiyle yeşerip benzerlerinin çıkması, bize öldükten sonra diriltileceğimize misal teşkil etmekte ve böylece ilâhi kudretin kusursuz biçimde işleyişi hakkında hem insanları aydınlatmakta, hem de anlayışlarını kolaylaştırmaktadır.

Bütün bu belge ve delil anlamındaki misalleri ancak selim akıl sahiplerinin inceleyip anlayabileceğine, ibret ve öğüt alabileceklerine değinilmesi ise, son derece dikkat çekicidir. Kur'ân hemen her konuda ilimden ve akıldan yana yolları açmakta; dünyayı da, âhireti de, kutsal kitapları da, peygamberleri de anlayıp hikmetini kavramanın bu iki unsurla mümkün olacağını bildirmekte ve böylece hem aklımızı iyi kullanmamızı, hem de ilme sarılmamızı ilham etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârda ısrar edip kalbini bütünüyle hakka kapalı tutan sapıkların, ilâhi ilimle cehennemlik oldukları belli olunca, artık onları doğru yola eriştirmeye hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği açıklanarak peygamber ve mürşitlerin yetki sınırlarına işarette bulunuldu. Aklını kullanıp doğru yolu seçen takva sahibi mü'minler için âhirette yüksek nimetlerin hazırlandığı haber verildikten sonra, inkarcı ve şüphecilerin aklına ışık tutar anlamda birtakım belgelere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, göğsünü İslâm'a açan bahtiyarlar konu ediliyor ve bunun aksine haktan yana kalbini kapalı tutup tam katılık içinde olan inkarcılar uyarılıyor. Sonra da hakkı yalanlayanların dünyada da azap ile cezalandırıldıkları hatırlatılarak tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunuluyor. Aynı zamanda insanların kalplerini açmak ve akıllarını harekete geçirmek için Kur'ân'da birçok misaller verildiğine değinilerek, ilâhi rahmetin hep önde yürüdüğü dolaylı şekilde anlatılıyor.

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ

الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

22- Allah kimin göğsünü İslama açmışsa elbette ki o, Rabbinden bir nur (aydınlık) değil mi? Bunun için Allah'ı anmaktan yana kalpleri katılaşanların vay hâline! İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler

23- Allah, sözün en güzelini indirmiştir, birbirine benzer uyumlu ahenkli ikişer ikişer (tekrar ede ede) bir kitap ki, Rabbındcın saygı ile korkanların ondan derileri ürperir; sonra da hem derileri, hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. Bu, Allah'ın doğru yolu gösteren rehberidir; dilediğini onunla doğru yola iletir. Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, onun için doğru yolu gösteren ve onu doğru yola ileten yoktur.

24- Artık kıyamet günü yüzünü o kötü azaptan korumaya çalışan kimse mi (bir yardımcı bulur)? Zâlimlere: "Kazandıklarınızı tadın" denilir.

25- Onlardan öncekiler de (Hakk'ı) yalanladılar. Bu yüzden fark edemedikleri yandan azap kendilerine geliverdi.

26- Böylece Allah, onlara dünya hayatında rezillik ve rüsvaylığı tattırdı; şüphesiz ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bir bilselerdi!

27- Andolsun ki, biz bu Kur'ân'da her misali getirdik; ola ki düşünürler de öğüt alırlar.

28- Bir Kur'ân ki içinde eğrilik olmayan, pürüzsüz bir Arapça ile (indirilmiş)dir. Ola ki, Allah'tan sakınırlar.

İLGİLİ HADİS

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz **Efemen Şerehallahu Sadrehu Li'l-İslâmi.** âyetini okuyunca, kendisine, "Göğsün açılıp genişlemesi nasıl oluyor?" diye sorduk. Buyurdu ki:

"Nur kalbe girince, kalp (manen) açılıp genişler." "Bunun alâmeti nedir?" diye sorduğumuzda ise, şöyle cevap verdi:

"Ebediyet yurduna yönelmek, aldatıcı yurttan uzaklaşmak; ölüm gelmeden önce ona hazırlanmaktır."[1]

Göğsü İslâm'a Açılanlar

أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهٖ

"Allah kimin göğsünü İslâm'a açmışsa, elbette ki o, Rabbinden bir nur (aydınlık) üzeredir, değil mi?"

Kur'an-ı Kerim, ilâhi üslubuyla Hakk'a giden doğru yol ile bâtılın uçurumuna uzanan eğri yolların bazı özelliklerini ve vasıflarını belirttikten sonra, doğru yolu seçebilmenin hidâyet nuru; kötü yolu seçmenin ise kalp katılığı doğrultusunda gerçekleşebileceğini açıklamaktadır.

Kişi gönül toprağını çoraklıktan kurtarırsa, hidâyet güneşi orayı aydınlatıp geliştirir. Çoraklık devam ettiği sürece, sözü edilen güneşin ona yararı olmaz. Allah'ın hidâyet, yani doğru yola eriştirme anlamında olan rahmet güneşi her tarafı aydınlatmakta kusursuzdur. Ancak kalbini ve kafasını inkâr ve azgınlığın isiyle karartanlar bu güneşten nasibini alamazlar.

İlgili âyetle zarif bir mukayese yapılarak sözü edilen hikmete işaret edilmektedir.

Kur'ân'ın Bir Diğer Özelliği

"Allah sözün en güzelini indirmiştir" mealindeki âyetle, Kur'ân'ın

---

1 Beğavi, Sa'lebe'nin işhadiyle rivayet etmiştir - Tefsir-i Kurtubi: 15/247

hem kelime dizisine, hem bu kelimelerin delâlet ettiği mânaya dikkatler çekiliyor.

Kur'ân-ı Kerim kelime konumu ve dizisi itibariyle fesahat ve belâğatın; edebi uslub da benzer kabul etmez mükemmelliğin doruğuna yükselmiş bir kudret arz etmektedir. Ne tam nesir (manzum olmayan söz), ne de nazım (vezinli kafiyeli söz)dür. Bu ikisi arasında eşsiz bir anlatım tarzıdır. O bakımdan insan sözünden kesinlikle ayrılır. Her âyet ve cümlesi bulunduğu yerde, bütün parlaklığıyla "Ben Allah sözüyüm" demekte ve sadece o hüviyeti taşımaktadır.

Manâsına gelince: Bugüne kadar yazılan kitaplardan yine kesinlikle ayrılır; her yönüyle başkalık arz eder. Çok yönlü konular ve hükümler taşır; fakat aralarında bir kopukluk, uyumsuzluk, zıdlık tespit etmek mümkün değildir. Hukukun her bölümünün ana kural ve hükümlerine yer verir. Bununla diğer hukuki sistemlerden ayrılır ve kendi orijinalitesi düzeyinde başlı başına müstesna bir sistem oluşturur. İlmin birçok dallarında ana fikirler, temel bilgiler getirir. En küçük bir yanlışlık ve şüpheye mahal bırakmaz.

Kur'ân bu özelliğiyle de çağın ve ilmin önünde yürür. Allah'ın varlığını, kudretinin yüceliğini, âhiret kavramını en yüksek manada zarif bir tül gibi kusursuz ölçü ve anlamda işleyerek kalpleri ve kafaları yönlendirir. Bazen ilme, bazen akla, bazen sağduyuya seslenir ve malzeme verir; ışık tutar, hareket noktasını belirler. Bir sonraki konu bir veya iki önceki konunun ya hikmet ve felsefesini, ya amaç ve maksadını ya da mücmelliğini açıklar. Az söz ile çok mana ve hüküm verir. Kıssaları, farklı hikmetleriyle, öğüt ve ibretli yanlarıyla tekrar tekrar anlatır ve bütün bunları işlerken çok hassas bir ressamın fırçasını kullanmakta gösterdiği dikkatin çok üstünde bir dikkat göstererek konuları birbirine tam ahenk ve uyum içinde bağlar. Bu bakımdan da Kur'ân mutlak anlamda sözün en güzelidir.

Uyumlu, Ahenkli Bir Kitap

كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ ۖ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ

"Birbirine benzer uyumlu, ahenkli ikişer ikişer (tekrar ede ede) bir kitap ki, Rabbinden saygı ile korkanların ondan derileri ürperir."

İnsan zekâsının ürünü olan her kitap ve her söz en çok yarım asır tazeliğini koruyabilir; ondan sonra gelişen ilim ve düşünce ve aynı zamanda kültür ve sosyal yapı karşısında sahneden alınıp rafa kaldırılır. Ama Allah'ın kudret kaleminin eseri olan Kur'ân bu kayıttan azadedir. O, bütünüyle ilâhidir ve sadece O'nun damgasını taşır ve o kadar mükemmeldir ki kıyas ölçüsüne sığmaz.

Kur'ân 1400 şu kadar yıldır durmadan kalplerde ve kafalarda cilalanıp tazelenmekte ve her geçen gün tazeliğini daha tesirli biçimde yansıtmaktadır.

İkizli, ahenkli, uyumlu, birbirine benzer fakat her biri ayrı bir hüküm ve hikmeti yansıtan bir metotla işlenmiştir. Vaad, vaid; emir ve nehiy, haber ve hüküm gibi ikizler manzumesidir.

İlâhi Marifete Erenler

Allah (celle celaluhu) hakkında bilgi ve marifete erip O'ndan saygı ile korkanlar, O'nun kalplere nur ve şifâ olan sözünü dinleyince, yansıttığı ilâhi hikmetin azameti karşısında derileri ürperir, sonra da vaidin (azap ile tehdid) arkasından vaade (mükâfat ile müjdeleme); azap âyetinden rahmet âyetine, tehditten müjdeye geçilince gönülleri Allah'ın ismine ve kitabına yumuşar, derileri yatışıp gönülleri huzur ve güvenle dolup taşar.

Bütün bu safhalarda arınıp durulma, kalbe ilâhi marifeti yerleştirip O'nun azametini ve kudretinin sınırsızlığını anlayanlar içindir. Kalpleri katılaşıp mârifet-i ilâhiyeden yoksun bulunanların, diğerlerinin aksine küfür ve inatları, azgınlık ve sapıklıkları artar.

Allah Kimi Sapıklığıyla Baş Başa Bırakırsa, Onun Doğru Yolu Görmesi Mümkün Değildir

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, onun için doğru yolu gösteren ve onu doğru yola ileten yoktur."

Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki imkân ve irâde sınırı söz konusudur. Kullar için varabilecekleri noktaya bir sınır konulmuştur. Aklını, idrâkini peygamber haberiyle yönlendirip hür iradesiyle o sınıra gelebilen bir kimseye hidâyet yolu açılır. Cenâb-ı Hak Sünnetullah gereği, dilerse,

o kimseyi doğru yola eriştirir. Sözü edilen sınıra kendini getirmeyenlere gelince: Cenâb-ı Hak onları sapıklıklarıyla baş başa bırakır. 23. âyetin son kısmıyla itikadi anlamda bu hikmete işaret edilmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın bir kulunu saptırmasının anlamı budur. Yoksa ilâhi müdahale söz konusu değildir.

Zâlimler Kazandıklarıyla Cezalandırılırlar

وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ

"Zâlimlere: 'Kazandıklarınızı tadın' denilir."

Buradaki zulüm kavramı üç ayrı mana taşımaktadır:

1- Ruhun gıdasını, hayatın amacını, insan olmanın hikmetini ancak Allah'a dosdoğru imân oluşturur. Kendini bu yüce feyizden mahrum bırakan kimse, önce kendine haksızlık etmiş ve gereken cezayı hazırlamış olur.

2- Kendi dinsizlik ve inançsızlığıyla yetinmeyip başkalarının din, ibâdet ve inanç hürriyetini kısan veya temelinden kaldıran kimse, hem kendine, hem de başkalarına büyük haksızlıkta bulunmuş olur. Birinciye nisbetle bu daha zâlim sayılır.

3- Başkalarının hakkına tecavüz edip devletin veya bulunduğu makamın ya da sosyal çevrenin verdiği yetkiyi zulüm aracı haline getirip kullanan kimse de hem kendine, hem devletine, hem de ülkesine zulmetmiş olur.

Birinci şekildeki zulüm, kişinin nefsiyle ilgilidir. İkinci şekildeki zulüm hem kendi nefsiyle, hem mü'minle, hem de din ve ibâdetle ilgilidir. Üçüncü şekildeki zulüm, maddi haklar yönünden hem kendisiyle, hem de toplumla ilgilidir.

Kur'ân-ı Kerim bu bâbda ilgili âyetle daha çok birinci ve ikinci kısma giren zâlimleri tehdit etmekte ve dolayısıyla zulmün her çeşidini lanetlemektedir.

Ayrıca Kur'ân, gelip geçen toplum ve milletlerden pek çoğunun bu üç çeşit zulüm sebebiyle ilâhi azabın inmesine neden olduklarını, bu yüzden yıkılıp yok edildiklerini birer ibretli misal olarak vermektedir.

Âhiret'te verilecek azabın daha büyük ve elim olacağı kesindir.

Kur'ân'da İzlenen Bir Diğer İlâhi Metot

Kur'ân müstesna bir metodla, insanüstü bir üslupla hazırlanmıştır. Tehditler, uyarıcı anlamdaki haberler ve arkasından ilâhi rahmet ve gufran havasını estiren müjdeler; akla ışık tutan belgeler, vicdanları geliştiren deliller ardarda getirilmekte; bir konu diğerinin hikmet ve hükmünü açıklamakta ve sonra da murad-ı ilâhinin iyi kavranabilmesi için de ibret ve öğüt alınacak misaller verilmektedir.

Kur'ân, çok zengin, aynı zamanda pürüzsüz bir Arapça ile indirilmiştir. Kelime ve cümlelerin konumu ve dizimi, âyetler arasındaki bağ ve ses uyumu beşer gücünü çok gerilerde bırakmaktadır. O kadar ki, bir kelimenin yerinin değiştirilmesiyle ilâhi ahenk ve uyum bozulmakta ve fahiş bir hatâ yapıldığı derhal anlaşılmaktadır.

Âyet ve cümlelerin delâlet ettiği mâna, her çeşit fazlalık, lüzumsuzluk, bıkkınlık ve hikmetsizlikten uzaktır.

Kur'ân bu yönleriyle de akıl ve idrâk; ilim ve edebiyat sahiplerine seslenmekte ve "Şüphe edenler bir benzerini hazırlayıp getirsinler" demektedir. Çünkü ilâhi kelâmın mükemmelliği anlaşılınca, kişinin kalbinde ve kafasında ilâhi kudret ve azamet duygusunu oluşturur ve bu duygu, Allah'tan korkup sapıklıktan, zulüm ve azgınlıktan sakınmaya yol açar. 28. âyetin son bölümü bu inceliği yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kalbini İslâmiyet'e açan mü'minler konu edildi. Bu irfandan kendini mahrum bırakanlar uyarıldı. Sonra da Kur'ân'ın bazı özellikleri üzerinde durularak düşündürücü bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, birçok kimsenin kölesi olan bir adamla, bir kişinin kölesi olan bir adam misal veriliyor. Sonra da (aleyhisselam) Efendimiz dahil her kişinin öleceği bildirilerek asıl hesaplaşmanın yarın Allah yanında gerçekleşeceği hatırlatılıyor. Allah'ı ve doğru olanı yalanlayan kimseden daha zâlimin bulunmayacağına değinilerek zâlimler tehdit ediliyor.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ

يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَّاِنَّهُمْ
مَّيِّتُوْنَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ ﴿٣١﴾

29- Allah, birbirleriyle geçinemeyen birkaç ortak kişinin kölesi olan bir adam ile, tek bir kişinin uyum ve esenlik içinde kölesi olan adamı misal veriyor; bunlar bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur. Ama onların çoğu bilmezler.

30- (Ey Peygamber!) Sen de elbette öleceksin, onlar da öleceklerdir.

31- Sonra da (siz insanlar) kıyamet günü Rabbinizin huzurunda dâvâcılar (dâvâlılar) olarak duruşacaksınız.

Hakkı Bırakıp Bâtıla Kul Olanlar

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيْهِ شُرَكَآءُ مُتَشٰكِسُوْنَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ

"Allah, birbirleriyle geçinemeyen birkaç ortak kişinin kölesi olan bir adam ile, tek bir kişinin, uyum ve esenlik içinde kölesi olan adamı misal veriyor; bunlar bir olur mu?"

Bu misal o kadar açık, o kadar net ve o kadar düşünce ufkumuzu genişleticidir ki, fazla bir yoruma bile gerek bırakmamaktadır. Haktan yana olanla, bâtıldan yana olanların durumunu tasvir ve teşhis için bundan daha güzel bir misal bulup vermek mümkün müdür?

Unutmamak gerekir ki, Kur'ân bu misalle, "hakkın" bir olduğunu, birkaç olmadığını; bâtılın ise, birbiriyle uyuşmayan, uyum sağlamayan birden fazla olduğunu haber vermekte ve tarihin her çağ ve devrinde bu iki zıt inanç ve güçlerin sahnede bulunabileceğini hatırlatmaktadır.

Kur'ân böylece, "Tevhid İnancı"na bağlı olup yalnız Cenâb-ı Hakk'a kulluk eden mü'minin eriştiği güven ve iç huzuru tasvir ederken, onunla, birbirleriyle uyuşup anlaşamayan birçok ortağın kölesi bulunan bir kişinin eşit durumda olamayacağını misal vererek insanı imân ve irfan burcuna yükseltmeyi telkin etmekte ve yalnız Allah'a kul olmanın vereceği huzur, güven ve ümide özendirmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, hemen her çağ ve devirde her ülkede birçok farklı inançlara ve iddialara sahip grupların bulunabileceğine ve her grubun kendi inancı ve iddiası doğrultusunda faaliyet gösterip adam kazanma politikası güdeceğine işarette bulunmaktadır. Öyle ki, grup ve hiziplerin sürtüştüğü, yarıştığı bir ülkede, kendini bu bâtıl hiziplerin tesir alanı dışında tutamayan herkesin tedirgin, bezgin, yılgın, huzursuz ve güvensiz olacağı; aynı zamanda kendi benliğini o grupların benliğinde kaybedeceği kesindir. Onlardan birine yaranırken diğerinin hışmını üzerine çekmesi mukadderdir. Önünde yolunu aydınlatan, sonsuz mutluluğu vadedilen bir ışık bulunmadığı için de kararsızdır.

Bunun aksine, bâtılı temsil eden mevcut grupların tesir alanının dışında kalmasını bilen ve bir olan "Hakk"a kendini verip hayatın gaye ve maksadını anlayan ve böylece yolunu aydınlatan, sonsuz yaşama ümidini telkin eden ışığa kavuşan kimse son derece iç güvenine kavuşmuş olur; aynı zamanda huzurlu, kararlı ve ümitli bir havaya erişir; tek kaynaktan emir alır ve yalnız en yüce kudretin buyruğuna baş eğer. Bıkkınlık, yılgınlık, tedirginlik, huzursuzluk ve kararsızlık onun için söz konusu olmaz. İnanıp bağlandığı Cenâb-ı Hakk'a aşk derecesinde bağlanır ve ibâdet ettikçe güven, huzur ve itmi'nan duyar. Fânilere köle olmaktan kurtulur da benliğini korur.

Bâtılı savunanlara Kur'ân'ın tasvir ettiği bu güzel ve yönlendirici, düşündürücü ve tatmin edici misâlin doğruluğu sorulduğunda, ona cevap vermektense susmayı tercih edecekleri hatıra gelebilir de o zaman Allah'a hamd etmek gerekli olur.

Hakk'ı Temsil Edenin Varlığı, Bâtılı Temsil Edenlerin Hazımsızlığını Artırır

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ

"(Ey Peygamber!) Sende elbette öleceksin, onlar da öleceklerdir."

Hak ile bâtıl yıllar yılı sürtüşerek, tartışarak, vuruşarak mücadele etmektedir. Peygamberlere karşı olanlar, onların bir an önce vücutlarının ortadan kalkmasını isterler. Oysa her insan gibi onlar da ölmeye mahkumdurlar. Ne var ki, bâtıldan yana olanlar, hakkı temsil edenlerin sahnede bulunmasına asla tahammül edemezler ve bir an önce onların vücutları-

nın ortadan kaldırılmasını, hiç değilse meflüç hale sokulmasını yürekten isterler ve sadece istemekle de kalmazlar, birtakım tertiplere girişirler. Nitekim Mekkeli müşrikler Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile O'na inanan mü'minlerin varlığından son derece tedirgin idiler. Son çare olarak da Rasulullah (aleyhisselam)'ın aziz vücudunu ortadan kaldırmaya karar verecek kadar kinleri kabarmış bulunuyordu. Günümüzde de aynı manzara birçok ülkelerde cereyan etmekte, gerçek mü'minlerin vücudunu ortadan kaldırmak için şer kuvvetleri akla gelmedik çareler düşünmektedirler.

Haklıyı haksızdan, hakkı bâtıldan ayıran Allah (celle celaluhu)'dır. Dünyada haklı olduklarını iddia eden bâtılın temsilcileri ve sapık inkarcılar, Âhiret'te Rablerinin adalet huzurunda duruşacaklar ve her grup boyunun ölçüsünü o gün almak suretiyle ne meta' olduğunu öğrenmiş olacak. Ama önemli olan, o gün gelmeden ve ölüm olayı gelip kapıya dayanmadan hakkı görüp gerçeği anlamak ve öylece yüz seksen derece dönüş yapmak fazilet ve basiretini göstermektir.

Şüphesiz ki bu fazilet ve basireti ortaya koyanlar pek azdır. O bakımdan insanların çoğu hakkı red ve inkâr ettiği, kitap ve peygamberi yalan saydığı için büyük bir haksızlık yapmakta ve kendilerine çok yazık etmektedirler. Zira gerçeği araştırıp bulmak; öğrenip kabul etmek adalettir, fazilettir ve rahmettir. Bâtılın peşine takılıp körü körüne uydu olmak zulümdür ve azaptır.

Cenâb-ı Hak bu acıklı durumu, dramatik tabloyu tasvir ederken, düşünceleri yönlendirmek için şöyle uyarıda bulunmaktadır:

"Allah'a karşı yalan söyleyen ve kendisine gelen doğruyu (son peygamber ve Kur'ân'ı) yalanlayandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirler için bir konak yok mudur?"

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a kul olan ile, birbiriyle anlaşamayan birçok ortağa köle olan kimsenin eşit durumda olamayacağı nefis bir misal olarak verildi. Hakk'ı yalanlayandan daha zâlim bir kimsenin olmadığı açıklanarak, bâtılı savunmanın rahmet ve huzur, güven ve istikrar getirmeyeceğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı, doğruyu tasdik ve kabul eden mü'minler için hazırlanan uhrevi mükâfatlar vazedilmekte ve sâlih amellerine karşılık en güzeliyle mukabele edileceği müjdelenmektedir. Sonra da Cenab-ı Hakk'ın kurduğu düzene uyanların doğru yola eriştirileceği, uymayanların sapıklıklarıyla baş başa bırakılacağı hatırlatılarak, Sünnetullahın şaşmazlığına dikkatler çekilmektedir.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ اَلَيْسَ فِى
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِى جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا يَشَآءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾
لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِى
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهٗ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهٖ
وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ
اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ ذِى انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

32- Allah'a karşı yalan söyleyen ve kendisine gelen doğruyu (son peygamber ve Kur'ân'ı) yalanlayandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirler için bir konak yok mudur?

33- Doğruyu getiren ve onu getireni tasdik eden (var ya) işte (Allah'tan) korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakınanlar onlardır!

34- Onlar için Rableri yanında arzu ettikleri vardır. Bu, iyiliği, güzelliği, yararlı olmayı huy edinenlerin mükâfatıdır.

35- Çünkü Allah, onların işlediklerinin en kötüsünü de bağışlayıp temizleyecek, yapageldikleri iyiliklerin karşılığını en güzeliyle mükafatlandıracaktır.

36- Allah, kuluna kâfi değil midir? Seni (Ey Peygamber!) Allah'tan başkasıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah, kimi sapıklığıyla baş başa bırakırsa, onu doğru yola ileten bulunmaz.

37- Allah kimi doğru yola eriştirirse, onu da saptıracak yoktur. Allah, çok üstün, çok güçlü, intikam sahibi değil midir?

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelen putperestleri, yakında Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın putların hışmına uğrayacağını iddia ederek, O'nu ve arkadaşlarını korkutmak istemişlerdi. O sebeple 36. âyet inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"İslâm'a yöneltilip doğru yolu bulan ve işi kendisine yetecek nisbette olup ona kanaat eden kimse kurtuluşa erişmiştir."[2]

"Kim insanların en güçlüsü olmayı arzuluyorsa, Şanı Yüce Allah'a güvenip dayansın. Kim insanların en zengini olmak istiyorsa, Allah'ın kudret elindeki rızkı, kendi elindekinden daha güven verici kabul etsin. Kim de insanların en saygını ve şereflisi olmayı diliyorsa, Aziz ve Celil olan Allah'tan korksun."[3]

İki Büyük Zulüm

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ

"Allah'a karşı yalan söyleyen ve kendisine gelen doğruyu (son peygamber ve Kur'ân'ı) yalanlayandan daha zâlim kim vardır?."

Allah'a karşı, O'nun adına bir şeyler uydurup yalan söyleyen, aynı zamanda Allah adına yemin edip iftirada bulunan ve Allah'ın indirdiği kitabı, gönderdiği peygamberi yalanlayan kimse suçların en büyüğünü, haksızlığın en tehlikelisini işlemiş; Cehennem ateşine karşı cesaretin en ileri adımını atmış kabul edilir.

Zira doğru olanı kabul etmek, adalet ve hak severliktir. Allah adına doğruyu söylemek dindarlıktır ve haddini bilmekliktir. İndirilen Kur'ân'ı hak kabul etmek, hidâyettir ve fazilettir. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı tasdik etmek, imânın ve insan olmanın gereğidir. Bunun aksine bir tutum

1 Lübabü't-te'vil: 56/4

2 Müslim/Zekât: 125 - Tirmizi/Zühd: 35 - İbn Mâce/Zühd: 9 - Ahmed: 173 ,168/2

3 İbn Ebi Hatim: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan- Tefsir-i İbn Kesir: 4/54

içinde olmak, zulümdür, haksızlıktır, cehalettir ve dalâlettir.

Putperest müşrikler bu iki büyük suçu, aynı zamanda zulmü durmadan işlemekteydiler. Kur'ân onları böylesine sakıncalı bir tutumdan vazgeçirmek ve doğru olanı kabul etmelerini telkin etmek için, işledikleri suçun büyük zulüm olduğunu hatırlatarak konu üzerinde daha akıllıca düşünmelerini istiyor. Zira hakkı red ve inkâr etmek büyük bir haksızlık sayılırken, bâtılı savunup hakkın karşısına çıkmak da öylesine bir zulüm ve tuğyan kabul edilir. Şüphesiz böylesine katı bir tutumda, yalan ve iftirada bulunmada, aklın, sağlam idrâkin, gelişmiş vicdanın ve gerçekçi olan ilmin payı yoktur. Onun sermayesinin tamamı cehalet, inat, gurur ve geçmişe körü körüne bağlılıktır.

Doğruyu Getiren Kimdir?

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Doğruyu getiren ve onu getireni tasdik eden (var ya), işte (Allah'tan) korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakınanlar onlardır."

Cenâb-ı Hak, ilâhi iltifat ve inayete mazhar olan iki sınıf insanı övmekte ve onların "takva" düzeyinde bulunduklarını haber vermektedir: Doğruyu getiren ve doğruyu getireni tasdik eden.

Müfessirlerin ve bazı ilim adamlarının bu konuyla ilgili yorum ve tespitleri az farklıdır. Şöyle ki:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Doğruyu getiren Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dır. Zira O, sözün en doğrusunu, hayatın tek amacı olan "Lâ ilahe illallah"ı getirip hem tasdik, hem tebliğ etmiştir. Şüphesiz bu kelimeden daha doğru bir söz düşünülemez.

b) Melek Cebrail'dir. Çünkü O, hem Kur'ân'ı getirip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbine ilka etti, hem O'nu doğruladı.

c) Doğruyu, Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz getirdi ve Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) O'nu tasdik etti.

d) Doğruyu, bütün peygamberler getirdi de gerçek mü'minler de onları tasdik ettiler.

Böylece genel anlamda doğru, "Kelime-i Tevhid" ve "Kur'ân-ı Kerim" dır. Onu tasdik edenler ise, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın dosdoğru imân eden ümmetidir.

Doğruyu getirene ve doğruyu tasdik edene iki büyük feyiz ve rahmet hazırlanmıştır:

Birincisi, Rableri yanında diledikleri sonsuz nimetler, ardı-arkası kesilmeyen iltifatlardır. İkincisi, işledikleri kötü amellerinin temizlenmesi ve işledikleri iyi amellerine daha güzeliyle karşılık verilmesidir.

Mü'mine Hiç Kimse Değer Vermese Bile Allah Ona Yeter

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهٗ وَيُخَوِّفُوْنَكَ بِالَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ

"Allah kuluna kâfi değil midir?"

Şüphesiz ki imân, dünya ve âhiret nimetlerinin en üstünüdür. O bakımdan hem elde edilmesi büyük bir basiret ve marifet ister; hem de korunması ve ürün vermesi üstün gayretlere ve aralıksız fedakârlıklara bağlıdır. İmâna bu açıdan baktığımızda, ona karşılık verilecek mükâfat da o nisbette kıymetlidir ve devamlıdır.

İşte bu üstün nimet ve devlete erişen bahtiyarlara, hiç kimse değer vermese bile Allah'ın onlara değer vermesi ve onları övüp iltifatına lâyık görmesi, yeter de artar.

Nitekim Mekke'de çok zor günler geçiren ve başta hısımları olmak üzere kavim ve kabilesiyle arası iyice açılan, Allah'tan başka desteği ve yardımcısı bulunmayan Hz. Muhammed (aleyhisselam) böyle bir atmosfer içinde bulunduğu yıllarda bile, Cenâb-ı Hakk'ı tek ümit kaynağı bilmiş, O'nun rahmet ve iltifatıyla içini doldurup gönül yatışkanlığına kavuşmuş bulunuyordu. Onun bu cephesini bilmeyen, anlamayan cahiller, hep O'nu yalnızlık içinde görüyor ve desteksiz kaldığı için de yakın gelecekte sahneden silineceğine inanıyorlardı. İlgili 36. âyetin son kısmıyla Allah'ın Hz. Muhammed (aleyhisselam) için kâfi olduğu belirtilerek, O'ndan sonra İslâm uğrunda hizmet verirken yalnızlığa itilen mü'min kulları aydınlatılmakta ve destek olarak Allah'ın yeterli olduğu müjdelenmektedir.

Allah Kimi Sapıklığıyla Başbaşa Bırakırsa

وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِۦ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ۚ

"Seni (ey peygamber!) Allah'tan başkasıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi sapıklığıyla baş başa bırakırsa, onu doğru yola ileten bulunmaz."

Cenâb-ı Hak ezeli plânı gereği doğru ve eğri yolu belirleyip tarif ettikten ve yol gösterici peygamber ve kitap gönderdikten sonra, insanı hür irâdesi, aklı ve idrâkiyle baş başa bırakır. Sünnet-i ilâhiyesi gereği, doğru yolu seçenlere hidâyet nasip eder; seçmeyip inkâr ve azgınlığında ısrar edenleri, bulundukları hal üzere bırakır. İşte Allah'ın doğru yola eriştirmesinin ve saptırmasının anlamı budur. Yoksa bir zorlama, itme, müdahale söz konusu değildir.

Allah hem Aziz'dir, hem de intikam sahibidir:

Aziz sıfatı, çok üstün, çok güçlü anlamına gelir. O, her fiilinde mutlak anlamda üstündür ve her tasarrufunda mutlak anlamda güçlüdür. Hiç kimse O'nunla yanşamaz ve O'nu âciz bırakamaz. Aynı zamanda O, intikam sahibidir, yani gerektiğinde öç alma kudret ve hikmetine sahiptir. Ancak O'nun öç alması, birçok kimsenin anladığı basit anlamda değildir; hazırladığı kâinat plân ve programıyla ilgili olup yüksek hikmeti yansıtır. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak, insanlar için mükemmel bir hayat sistemi programlayıp sahneye koymuş ve onların ebediyen mutlu olmaları için gereken düzenlemeleri yapmış ve bunları tanıtıp tarif eden kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir. Artık kim kitaba uyup peygamberin yolunu izlerse, ilâhi düzene uyduğu için mutlu ve bahtiyar olur; kim de uymazsa, o sistem ve düzenlemeye ters düşer ve ebediyen mutsuz ve bedbaht olur. Bu, ilâhi intikam olarak hiç şaşmadan kıyamete kadar sürüp gider.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, doğruyu getiren ve onu tasdik eden bahtiyarlar övüldü; ilâhi iltifata ancak onların lâyık bulunduğuna işaretle, sapıklığı ve yalanı seçenler uyarıldı. Sonra da Allah'ın kurduğu hayat sistemine ve yaptığı düzenlemeye uyanların hidâyete eriştirileceği, uymayanların sapıklıklarıyla baş başa bırakılacağı bildirilerek, Allah'ın mutlak anlamda âdil

olduğuna işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerden çoğunun Allah hakkında az da olsa bilgilerinin bulunduğuna değinilmekte ve "gökleri ve yeri kim yarattı?" sorusuna "Allah" diye cevap vereceklerine dikkatler çekilmektedir Sonra da tapındıkları putların böyle bir kudrete sahip olmadıkları hatırlatılarak iyi düşünmeleri tavsiye edilmekte ve her halükârda Allah'ın mü'minler için yeterli olduğu vurgulanmaktadır. Arkasından mü'minlere müjde, kafirlere tehdit havası estirilerek yakın gelecekte büyük bir inkılabın meydana geleceği kapalı şekilde anlatılmaktadır.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ
مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ
أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ
الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾
إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ
فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

38- Andolsun ki, onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, şüphen olmasın ki, "Allah" diyecekler. De ki: "Gördünüz ya, Allah'ı bırakarak taptıklarınız, Allah bana bir zarar ve sıkıntı vermeyi dilerse, onlar o sıkıntıyı kaldırabilirler mi? Veya bana bir rahmet (kapısı açmayı) dilerse, onlar O'nun rahmetini tutup engel olabilirler mi?" De ki: "Allah bana yeter. Güvenip dayananlar ancak O'na güvenip dayansınlar."

39-40- De ki: Ey milletim! Bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, başvurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın; şüpheniz olmasın ki, ben de gerekeni yapmaya çalışıyorum. Kime rüsvay edici azabın geleceğini ve üzerine devamlı azabın ineceğini ileride bilip anlayacaksınız.

41- Şüphesiz ki biz, insanlar için sana, Kitab'ı hak ile indirdik. Artık kim doğru yola gelirse kendi lehine gelmiş olur; kim de sapıtırsa, kendi aleyhine sapıtmış olur. Sen onlar üzerinde (koruyucu) bir vekil değilsin.

Allah'a Ortak Koşanların Yanılgısı

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ

"Andolsun ki onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, şüphen olmasın ki, "Allah" diyecekler."

Daha önce Hz. İbrahim (aleyhisselam)'ın Allah'ın varlığını ve birliğini bütün sadeliğiyle yansıtan "Hanif Dini"nin Arap Yarımadası'nda da kalıntı ve izleri bulunuyordu; tamamıyla silinip unutulmamıştı. Ancak daha çok fetret devrinde putperestlikle karıştırılıp iyice zedelenmiş bulunuyordu. O bakımdan Arapların çoğu Allah'ı kemal sıfatlarıyla birlikte olmasa bile, az-çok biliyor ve O'nu göklerin, yerin yaratıcısı olarak kabul ediyorlardı. Ne var ki taştan, ağaçtan şekillendirilen putlarına da üstün ta'zim gösteriyor ve onların Allah yanında şefaatçi olduklarını sanıyor; böylece putların birtakım tasarruflara sahip bulunduklarına inanıyorlardı. Böyle bir inanç, en açık yanıyla, Allah'a ortak koşmaktı. İslâm'ın, "Tevhid İnancı"nı bütün tazeliğiyle ve berraklığıyla koruyup yansıtmayı amaç seçen son din olma hüviyetiyle, bu gibi sakat, yanlış inançlara müsamaha etmesi elbette ki düşünülemezdi. Bunun için Müslümanlarla putperestler arasında amansız bir sürtüşme ve tartışma, hattâ vuruşma baş göstermiş ve mü'minler başarı sağlayıncaya, putperestliği temelinden yıkıp tevhid inancını sağlam temellere oturtuncaya kadar bu mücadele sürmüştür.

İlgili âyetle Arapların o günkü "ilâh" anlayışı özetleniyor; putların hiçbir tasarrufu ve kudreti bulunmadığı çok mantıki bir anlatımla işleniyor.

Putperestler, bilhassa o çağda bütün güçleriyle Allah'ın insanlara son mesajı olan İslâm dininin ve o dini tebliğ ile görevli bulunan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın karşısına dikilip çok zalimane tavırlar takınırken, putlarının hiçbir mücadele vermediğini, karşı çıkanlara bir zarar, tapınanlara bir yarar ortaya koyamadığını, aleyhlerindeki faaliyetlere engel olmadığını; hep hareketsiz, şuursuz, idraksiz birer cisim olarak kaldığını haber veren Kur'ân-ı Kerim, çok ciddi bir uyarmada bulunmakta ve müşriklerin

düşünce ufkunu genişletmeyi, akıllarını daha iyi kullanmalarını amaçlamaktadır.

Güvenip Dayanmak İsteyenler Ancak Allah'a Güvenip Dayansınlar

قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ

"De ki: Allah bana yeter. Güvenip dayananlar ancak O'na güvenip dayansınlar."

Kim Allah içinse, Allah da onun içindir. Bütün kaynakları insanlardan yana hazırlayıp kusursuz bir düzen kuran Cenâb-ı Hak, elbette ki tapınılmaya, ibâdet edilmeye çok daha lâyıktır. O'nun dinini yaymak hizmetlerin en büyüğü, şereflerin en üstünüdür. O'na kulluk etmek en büyük bahtiyarlık ve bütünüyle azizliktir. O halde ilâhi buyrukları insanlara tebliğ ederken hem sabırlı olmak, hem temkinli hareket etmek, hem de Cenâb-ı Hakk'ın mutlaka yardımda bulunacağına inanmak şarttır. Çünkü O'nun bu hususta verdiği söz vardır ve O hiçbir zaman sözünden dönmez. Mü'minler bu kutsal hizmeti sürdürürken, hiç kimse onlara yardımcı ve destek olmasa bile, Allah'a güvenip dayanmaları yeter. Zira Allah mü'min kulları için yeterli destektir. O halde iman, ahlâk ve fazilet mücadelesini sürdürmeye çalışan mü'minler her hâlükârda Allah'a güvenip dayanmalıdırlar. Aksi halde başarıya erişmeleri düşünülemez. Nitekim 38. âyetin son bölümü bu irfan ve kültürü işlemekte ve mü'minleri aydınlatmaktadır.

Müşriklere Yapılan Son Uyarılar

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ ۚ

"De ki: Ey milletim, bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, başvurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın; şüpheniz olmasın ki, ben de gerekeni yapmaya çalışıyorum. Kime rüsvay edici azabın geleceğini ileride bilip anlayacaksınız."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz Hakk'ın varlığını, birliğini ve yalnız O'nun ibâdet edilmeye lâyık bulunduğunu cihana duyurmak ve aklı erenlere bu gerçeği kabul ettirmek için aralıksız mücadele vermekle emrolunmuştu. Ancak bu mücadele ve izlenilen eğitim, günün sosyal ve ekonomik şartlarına, kuvvetler arasındaki denge ve dengesizliğe göre çok mükemmel bir metodla uygulanmıştır. Denilebilir ki, Hz. Muham-

med (aleyhisselam) Efendimiz bu kadar ağır bir yükü omuzlarında taşırken, ortam ve şartların O'nun aleyhine olmasına rağmen bıkkınlık duymamış, ümitsizliğe düşmemiş ve hiçbir zaman tebliğ, irşat görevini yerine getirirken yılmamış; aksine İslâm'ın bizatihi hep aksiyon halinde bulunduğunu, özünde büyük bir dinamizm taşıdığını ispatlamıştır. O kadar ki, Cenâb-ı Hak'tan aldığı emir gereği, en azgın müşriklere son olarak şöyle seslenmek suretiyle islâm'ın hiçbir zaman mücadele alanından çekilmeyeceğini kesinkes ortaya koymuştur:

"Bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, başvurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın."

Böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam), hakkın, eninde-sonunda bâtılın beynini parçalayacağını, inkarcı maddecilerin ve azgın putperestlerin hezimete uğrayacağını, Allah'ın dininin mutlaka üstün geleceğini ve tazeliğini kıyamete kadar sürdüreceğini bütün dünyaya ilân etmiş bulunuyordu.

Nitekim kırkıncı âyetin son bölümüyle bu mücadelenin mü'minler lehine gelişip zaferle sonuçlanacağı çok anlamlı bir ifadeyle haber verilmektedir. Öyle ki, bu haberin gerçekleşmesi için ilk adım hicret olayıyla atılmış ve zaferin ilk meşalesi Bedir meydanında kendini göstermişti.

Kitabın Hak Üzere İndirilmesi

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۚ

"Şüphesiz ki biz, insanlar için sana kitabı hak ile indirdik."

Bu şekil bir anlatım tarzı Kur'ân'da sık sık geçmektedir. Amaç, insan aklını hissin tesirinden uzaklaştırıp ciddi düşünmeye, sağlıklı araştırmaya heveslendirmek ve aynı zamanda kâinatın kurulup düzenlenmesinde bir uyumsuzluk, dengesizlik, plansızlık söz konusu olamayacağı gibi, Kur'ân'ın indirilmesinde, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbine ilka edilmesinde ve bu kitabın taşıdığı sure ve âyetlerinin tertiplenmesinde, konuları arasındaki irtibatta, cümlelerin mana ve maksada delaletinde bir uyumsuzluğun, düzensizliğin ve çelişkinin yer almadığı kesindir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın kudret kaleminden çıkan her şey düzenli, plânlı ve programlıdır.

Öyle ki, "hak" kavramı, sözlük olarak: Denge, uyum, düzen, hatasızlık, tıpatıp uygunluk, gerçeği olduğu gibi yansıtma gibi manalara delâlet

eder. O bakımdan da Kur'ân bütünüyle haktır. Getirdiği yüksek aile sistemiyle, hukuki yapısıyla, Allah ve âhiret kavramlarıyla, ilmi esaslarıyla hep hakkı ve doğruyu söyler; uygun olanı emreder.

Bilindiği gibi, ilmi araştırmalar ilerledikçe hep Kur'ân'ı doğrulamakta; O'nun kusursuz bilgi verdiğini ortaya koymaktadır.

Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki: Kur'ân-ı Kerim münhasıran insandan yana indirilmiş ve onun her iki hayatıyla alâkalı bütün hüküm, prensip ve tavsiyeleri beraberinde getirmiştir. Onu kısaca tarif etmemiz gerekirse, şu sözü kullanabiliriz: Kur'ân insanın ruhi, bedeni yapılarına uygun düşeni, yararlı olanı emretmekte; onun bu iki yapısının özelliğine ters düşen şeyleri yasaklamakta ve insan hayatının her bölüm ve safhasıyla iç içe bulunmaktadır.

Nitekim ilgili 41. âyetle müşriklerin Allah hakkındaki noksan bilgileri kasdedilerek Kur'ân'ın "hak" özelliği üzerinde durulmakta ve onun bu özelliğiyle Allah'ın varlığına, birliğine; eşi, ortağı bulunmadığına; putların bâtıl, anlamsız, cisimler olduğuna sıhhatli bir delil ve belge gösteriliyor. Zira bir benzerini vücuda getirmenin beşer kudretini aştığını aklı eren insaflı ve araştırıcı bütün ilim adamları belirtmişlerdir. Bin dört yüz yıl önce getirdiği anafikirler, temel bilgiler onun bu kudretini ispatlamakta ve insan kafasının ürünü olmadığını en kesin çizgileriyle ortaya koymaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, putları Cenâb-ı Hakk'a ortak koşan Mekkeli müşriklerin çoğunun Allah hakkında az da olsa bilgilerinin bulunduğuna değinildi ve arkasından düşüncelerini yönlendirme metodu uygulandı. Başarıya erişip İslâm meşalesini yakmanın çok yakın olduğuna işaretle, müşriklere son uyarılar yapıldı ve Kur'ân'ın bütünüyle hak üzere indirildiği açıklanarak O'nun insanın maddi ve manevi yapısına şifa verecek, denge sağlayacak hükümleri getirdiğine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, uyku ve ölümle ilgili düzenleme konu edilmekte; bu iki olay üzerinde durmamız istenmektedir. Sonra da Allah'a ortak koşanlar ve putları şefaatçi kabul edenler uyarılmakta; her şeyin dönüşünün ancak Allah'a olacağı hatırlatılmaktadır. Arkasından İslâm'a karşı çıkıp bâtılı savunanlara seslenilmekte ve dönüş yapmadıkları takdirde âhiret gününde gereken hükmün verileceği bildirilmektedir.

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِهَا ۚ فَيُمْسِكُ
الَّتِى قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ۭ اِنَّ فِى
ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَآءَ ۭ
قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَّلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ
جَمِيعًا ۭ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا
ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ
الَّذِينَ مِنْ دُونِهٖٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَّمِثْلَهٗ
مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا
لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ
مَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤٨﴾

42- Allah, ölüm anında canları alır. Ölmeyenin de uykuda canını alır. Üzerine ölüm hükmettiğini alıkor, diğerini ise belirlenmiş bir vakte kadar salıverir. Şüphesiz ki bunda düşünebilen bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır.

43- Yoksa Allah'ı bırakıp da şefaatçiler mi edindiler?! De ki: "Ya onlar hiçbir şeye sahip değillerse ve akıl da erdiremiyorlarsa?"

44- De ki: "Şefaatin tamamı Allah'a aittir (O'nun iznine bağlıdır). Göklerin ve yerin mülkü (ve tasarrufu münhasıran) O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz."

45- Ne zaman Allah, bir olarak anılırsa, ahirete innanmayanların kalpleri nefretle tiksinir. Allah'tan başka ilâhlar anıldığında ise, için için sevinip yüzleri güler.

46- De ki: "Ey gökleri ve yeri örneksiz, misalsiz yaratan, ortada olanı ve olmayanı, görüneni, görünmeyeni bilen Allahım! Farklı görüş ve iddialarda bulundukları hususlar hakkında kullarını arasında sen hüküm vereceksin."

47- Eğer yeryüzünde olan (kıymetlerin) hepsi ve bir misli de beraber o zâlimlerin olsaydı, kıyamet günündeki azabın kötülüğünden kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi. Onların hesaplayamadıkları şeyler Allah'tan kendilerine beliriverecek.

48- Kazandıkları amellerin kötülükleri ortaya çıkar, alay ettikleri şeyler kendilerini her taraftan sarar.

İLGİLİ HADİSLER

"Sizden biriniz yatağına gelip uzanacağı zaman geceliğinin iç kısmıyla yatağı(nın çarşafını) iyice silkip (temizlesin). Çünkü o, yatacağı yere nelerin gelip yerleştiğini bilemez. Sonra da şöyle duâ etsin: "Ey Rabbim, ancak senin isminle yanımı yatağıma (döşeğime) koydum ve senin isminle kaldırırım. Eğer canımı çekip alacaksan, bana rahmet eyle; eğer bırakıp almayacaksan, sâlih kullarını koruduğun şeyle onu (beni) koru."[1]

Ebu Seleme b. Abdirrahmân (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize, "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz gece kalkıp namaz kılmak isterken, namazına ne ile başlardı?" diye sorduğumda şunu söyledi. "Gece kalkıp namaz kılmak isterken şöyle başlardı:

"Ey Cebrail'in, Mikâil'in, İsrafil'in Rabbi, gökleri ve yeri yokluk karanlığını yarıp var kılan, gaybı ve hazırı bilen Allahım! Sen kulların arasında ihtilâf ettikleri konular hakkında hükmedersin. İhtilâf edilen hususta beni izninle hakka, doğruya eriştir. Şüphesiz ki sen dilediğini

1 Buhari/Daavat: 12 - Müslim/Zühd: 62 - Ebu Dâvud/Edeb: 98 - Tirmizi/Duâ: 20

doğru yola eriştirirsin."[1]

Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh)'den merfu'ân yapılan rivayette, Resulüllah (aleyhisselam) Efendimiz'den şöyle sorduğunu belirtmektedir:

- Ya Rasulallah! Cennetlikler Cennet'te uyurlar mı? Rasulullah (aleyhisselam) ona şu cevabı vermiştir:

- Hayır, uyku ölümün kardeşidir. Cennet'te ölüm yoktur.[2]

İlâhi Kudreti Yansıtan Uyku Olayı

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِهَا ۚ

"Allah, ölüm anında canları alır. Ölmeyenin de uykuda canını alır. Üzerine ölüm hükmettiğini alıkor, diğerini ise belirlenmiş bir vakte kadar salıverir."

Hayatımızın üçte birini kapsayan uykunun sırrı henüz tam anlamıyla çözülmüş değildir. Bilimsel araştırmalar bize bu konuda yararlı birtakım bilgiler toplayıp vermekteyse de bu sırrı bütünüyle çözmüş sayılamaz.

Uykunun beyinden idare edildiği bilinmektedir. O bakımdan vücudun hemen birçok organı bu olaya katılır. Aynı zamanda yorulan beynimiz uyku ile dinlenmiş olur. Ancak uykunun sırf beyni dinlendirmekle ilgili bulunduğunu söyleyemeyiz.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, hadis-i şerifte ifadesini bulduğu gibi, uykuyu ölümün kardeşi olarak vasıflandırmış ve İslâm ilim adamlarından bir kısmı bu hadisin ışığı altında uykuyu "küçük ölüm" diye tanımlamışlardır.

Bu konuda tefsircilerimiz ve diğer ilim adamlarımız farklı birtakım yorumlarda bulunmuşlardır.

Onları özetleyip şöyle sıraya sokabiliriz:

a) İbn İsa ve el-Ferra'a göre: Ölmeyenin vefatı bir bakıma uykusudur.

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Uyku halinde dirilerle ölülerin

---

1 Sahih-i Müslim: Ebu Seleme b. Abdirrahman (radıyallahu anh)'dan

2 Dârekutni - Tefsir-i Kurtubi: 261/15

ruhları buluşurlar ve onlardan Allah'ın dilediği kadarı tanışırlar, görüşürler. Ruhlar bedenlerine dönmek istedikleri zaman, Cenâb-ı Hak ölülerin ruhlarını alıkoyar, diğerlerini bedenlerine salıverir.

c) Hz. Aişe (radıyallahu anha) vâlidemize göre: Uykuya dalanların ruhları henüz bedenlerine dönmeden gökte gördükleri rüyalar doğru rüyalardır. Bedenlerine dönüp henüz tam yerleşmeden, o arada gördükleri rüyalar şeytanların fısıltılarıdır ki onlar gerçek olmayan rüyalardır.

d) İbn Zeyd'e göre: Uyku da bir bakıma ölümdür.

e) Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a göre: Uyku ölümün kardeşidir. (Hadiste belirtildiği gibi).

f) Tasavvufçulara göre: Uyku halinde ruhun ibreleri misal ve melekut âlemlerine intikal eder ve misal âleminde, Âdem'den kıyamete kadar olup biten şeylerin birer misaliyle karşılaşır, onlardan tespit edebildiklerini veya temas kurmaya izin verildiklerini karmaşık şekilde görür ve beyne intikal ettirir. O bakımdan rüyanın yoruma ihtiyacı vardır.[1]

Nefis ve Ruh

"Nefis" kavramı çok yönlüdür. Bulunduğu konu ve yer aldığı cümleye göre birtakım farklı mânalara delâlet eder: Hayvani ruh, nefs-i natıka (insani ruh), teneffüs edilen hava, ferahlatıcı hava, şuur altındaki itici duygu bunlardan bir kısmıdır.

"Ruh" kavramı ise daha çok şu manalara delâlet etmektedir: Nefis, hareket sağlayan, yararlı şeyleri kendine doğru çeken, zararlı şeyleri savan iç kuvvet, hayat ve enerji, insani ruh ve hayvani ruh.

Ayrıca insanlara ilhamda bulunup manevi hayat havası veren meleklere; ölüleri dirilttiği, hastalara şifa verdiği için İsa (aleyhisselam)'a; uhrevi hayat verip nefis ve duyguları yönlendirdiği için Kur'ân'a da "ruh" denilmiştir.

Bütün bu açıklamalardan, insanda iki ayrı ruhun var olduğu anlaşılıyor: Hayvani ruh ve insani ruh. Birincisi, menide canlı varlık olarak oluşan spermada ve ana rahmine intikal ettikten sonra, -insani ruh gelip yerleşinceye kadar- alâka ve mudğa dönemlerinde mevcut olan ruhtur. Bu, sadece

1 el-İbriz/Celâl Yıldırım tercümesi

hayat ve canlılık belirtisi taşır. İkincisi, sperma, ana rahminde yumurtayla birleşip çoğaldıktan ve insan şekline girip düzenini aldıktan sonra yüce âlemden gelip yerleşen ruhtur. İnsani ruhun bedenle ve hayvani ruhla üç ayrı ilgisi söz konusudur. İkisi ölmeden önce, birisi ise ölüm olayından sonra varlığını sürdürür. Ölmeden önceki iki ilgisinden biri açık, diğeri kapalı diye bir ayrım yapabiliriz. Uyku olayı meydana gelince, ruhun açık ilgisi kesilir, sadece kapalı ilgisi kalır. Ölüm olayı meydana gelince, ruhun hem açık, hem de kapalı ilgisi kesilir ve böylece "hayvani ruh" da bedenle birlikte ölüp hayatiyetini kaybeder.

Uyku durumunda eceli gelenlerin ruhlarının açık ilgisiyle birlikte kapalı ilgisi de kesilir ve artık kıyamete kadar bir daha o bedene dönüşü mümkün olmaz. Eceli gelmeyenin ise, ruh, açık ilgisiyle de dönüp ilgisini sürdürür.

Âyette "ruh"un bu iki özelliğine ve iki ayrı ilgisine işaret edilmektedir. Ruhun bedenle olan bir üçüncü ilgisi daha vardır ki, bu, ölüm olayı gerçekleştikten sonra da devam eder. Beden ister yanıp kül olsun, ister balık tarafından yutulup hazmedilsin, ister toprak altında çürüyüp belirsiz hale gelsin ruhun onunla olan üçüncü ilgisi kesilmez. Ancak bu ilgi ve irtibatın mahiyetini bilmemiz veya tarif etmemiz mümkün değildir. Zira bütünüyle fizikötesi bir olaydır.

Uyku ve Ölüm

Bu iki kavram arasında delâlet ve sonuç bakımından açık fark olmakla beraber, birini diğerine yaktaştırıcı münasebet de vardır. Şöyle ki:

Uyku, kas çalışmalarının durması, beyin çalışmasının önemli şekilde azalması; solunum ve dolaşım sistemlerinin yavaşlaması, tansiyonun düşmesi, vücut ısısının azalması şeklinde tezahür eder.

Ölüm, bütün bunların tatile uğrayıp hareket ve faaliyetlerinin kesilmesi olayıdır.

Bu tarife göre; Uyku ile ölüm arasında bir yaklaşım söz konusudur. Zira uyku halinde "nefs-i natıka" denilen "insani ruh" bir bakıma bedendeki faaliyetlerini durdurur; onlardan ayrılmış gibi olur. "Nefis" denilen "hayvani ruh" ise, bedende kalır. Ölüm anında her iki ruh birden bedeni terkeder.

Buna yakın bir diğer yorumda İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın bulunduğunu görüyoruz. Adı geçen diyor ki: "İnsanda biri "nefis" (insani ruh)[1] diğeri de(hayvani) ruh olmak üzere iki hayat kaynağı vardır. Aralarındaki fark ise, Güneş ile ışın gibidir. Nefis, kendisiyle akledilen ve temyiz yapılabilen şeydir. Ruh (hayvani ruh) ise, kendisiyle hareket ve teneffüs sağlanılan şeydir. Ölüm olayında bu ikisi de bedeni terkeder. Uyku olayında ise yalnız nefis, yani insani ruh (açık ilgisini kesip) terkeder.

Böylece 42. âyetin delâlet ettiği mana ve hüküm kısmen anlaşılmış oluyor. Allah daha iyisini bilir.

Ecel-i Müsemmâ

Ecel: Sözlükte, bir şey için belirlenen süre anlamına gelir. Bu manayla, malın bir süreye kadar ödünç verilmesine, müşteriye vaade tanınmasına "deyn-i müeccel" denilir. Böylece insan için belirlenen ömür süresinin son bulacağı sınıra da "ecel" denilmiştir ki, ilgili âyette bu, "ecel-i müsemmâ" diye adlandırılmaktadır.

İlim adamlarından bir kısmı, ister bir kaza sebebiyle, ister tabii ölümle ömrün son bulmasının bu kavramın kapsamına girdiğini ve hepsine birden "ecel-i müsemmâ" denildiğini belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre, Allah'ın ilmi, kimin nasıl öleceğini önceden tespit edip ona göre herkesin ecelini takdir etmiştir.

Diğer bazı ilim adamlarına göre, biri "ecel-i müsemmâ", diğeri "ecel-i kaza" olmak üzere iki ayrı ecel vardır. Tabii ölümle ömür süresini kazasız doldurup ölen kimse, "ecel-i müsemmâ" ile ömrünü tamamlamıştır. Bir kaza neticesi ölen kimse, henüz belirlenip takdir edilen ömür süresini tamamlamadan ölmüş ve "ecel-i kaza" ile hayata veda etmiştir. Bu, lambadaki gazın henüz bitmeden bir kaza sebebiyle ışığının sönmesine benzetilmiş ve buna benzer birtakım yorumlar yapılmıştır.

Ehl-i Sünnet'e göre: Ecel birdir. Böylece bu konuda Ehl-i Sünnet âlimleri hem Mu'tezile'nin, hem felsefecilerin görüşünden farklı bir görüş ve yorum getirmişlerdir.[2]

---

1 "Nefis" kavramı hem "insani ruh", hem de "hayvani ruh" hakkında kullanılmıştır. İbn Abbas onu "insani ruh" manasına alıp "nefs-i natıka"yı kasdetmiştir.

2 Ömer en-Nesefi'nin Akâid'nin şerhi "Şerhü'l-Akâid" adlı kitabın: 170. sahifesi

Düşünen İnsan

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ...

"Şüphesiz ki bunda düşünebilen bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır."

Kur'ân-ı Kerim'in özelliklerinden biri de, insan aklına ve düşüncesine geniş yer vermesi ve münasebet düştükçe bu iki açıdan insana seslenmesidir.

İnsanı yaratan Cenâb-ı Hak, onu birçok yeteneklerle donatmış ve bunları, kâinat plânını anlayacak, ilâhi düzeni bilecek, hayat kanunlarını tesbit edecek ölçüde ve özellikte yaratmıştır.

Ruh, nefis, uyku ve ölüm hakkında iyice düşünüp bazı olumlu sonuçlar elde etmemiz için bunların ayrı tezahürlerine dikkatimizi çekmektedir. Böylece Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın anlatımıyla, Güneş ışınlarının eşyayla olan ilgi ve irtibatı ne ise, ruhun da uyuduğumuz zaman nefis ve bedenle ilgisi odur.

Bunu, günümüzde gelişen elektrik akımıyla elektronik cihaz arasındaki ilgi ve irtibata benzetebiliriz. Akımın cihazla iki değişik irtibatı söz konusudur: Biri, akımın mevcudiyetini gösteren sinyal göstergesi; diğeri, cihazı çalıştıran fonksiyonu...

Ruhun bedende varlığını gösteren canlılık ve hayat belirtileri ve bedeni faal duruma getiren fonksiyonel irtibatı...

Cihazla elektrik akımı belli bir plân ve programla geliştirilip meydana getirildiği gibi, ruhla beden de belli bir plân ve program eseridir. İşte Kur'ân, insanla ruh, uyku ile ölüm hakkında bu ve benzeri açılardan düşünmemizi; Cenâb-ı Hakk'ın bu varlıklar üzerinde kendini gösteren yüksek kudretinin tezahürünü görüp anlamamızı ve böylece taklidi imân çemberini kırıp tahkiki imân düzeyine çıkmamızı emretmektedir.

Kimler Şefaatçi Olabilir?

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ ...

"Yoksa Allah'ı bırakıp da şefaatçiler mi edinirler? De ki: Ya onlar hiçbir şeye sahip değillerse ve akıl da erdiremiyorlarsa?"

Akıl nimetini doğru yolda kullanıp eserden müessire geçiş sağlayan ve bu doğrultuda Allah hakkında şüpheden uzak imân cevherine erişen olgun mü'minler, Allah'ın izniyle şefaatçi olabilirler. Buna karşın, her türlü akıl ve düşünce nimetinden yoksun olup, insanlar tarafından yontularak şekillendirilen putlar şefaatçi olabilir mi? İnsanın bu derece alçalması ve aklını ters yönde kullanması şaşılacak şey değil midir?

Kendi ruh ve nefsi, uyku ve ölümü hakkında ilâhi düzenleme ve proğramı görüp anlayamayacak kadar körleşenler; düşünemeyecek kadar şaşkınlaşanlar, Allah'ı inkâr etmekle önce kendilerini inkâr etmiş olmuyorlar mı? Çünkü sanatkârın ortaya koyduğu sanat eserini küçümseme, sanatkârı küçümsemeye; eserin değer ölçüsünü ve mükemmelliğini görmemek, onu meydana getireni tanımamaya veya reddetmeye delâlet eder.

Oysa Dönüş Mutlaka Allah'adır

قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"De ki: Şefaatin tamamı Allah'a aittir (O'nun iznine bağlıdır). Göklerin ve yerin mülkü (ve tasarrufu münhasıran) O'nundur. Sonra da O'na döndürüleceksiniz."

Allah'a dönüş veya O'na döndürülme, her iki hayatta reddi mümkün olmayan gerçeklerden biridir. Dünya'da ne yana dönersek dönelim, nereye gidersek gidelim Cenâb-ı Hakk'ın mülkünden dışarı çıkamayız ve O'nun eserinin ötesinde bir eser göremeyiz. Ruhumuz da O'ndan gelmiştir; kendisine ait bedeni terkedince yine O'na dönmek zorundadır. Âhiret'teki dönüşümüz de ancak O'na olacaktır. Zira Dünya da, Âhiret de O'nundur, biz de O'nun kudretinin eseri olarak bulunuyoruz.

Nefis Dağınıktır, Kontrolden Hoşlanmaz

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ

"Ne zaman Allah, bir olarak anılırsa, Âhiret'e inanmayanların kalpleri nefretle tiksinir."

İnsan nefsi, aklın ve imânın kontrolünün dışında kalır da kendi başına buyruk olursa, onun arzu ve heves dağınıklığı hiçbir sınır tanımadan faaliyetini sürdürmek ister. Bu yüzden karşısına çıkan din, ahlâk ve örften nefret eder. Çünkü bu üç kavram da kontrol, disiplin ve doğruya yönlendirmeyle iç içedir. Nefsin aşırılıklarının önüne sed çekip onun duygu ve düşüncelerimiz üzerindeki saltanatını alaşağı edip ruhumuzu imân ve irfanla yüceltip kuvvetlendirme, her bakımdan şehveti meşru sınırlar içine almayı, imânla aklı hükümran kılmayı sonuçlandırır.

Nefislerini bu düzeye getiremeyen inkarcı sapıklara, maddeci müşriklere, Allah'tan başka ilâh olmadığı, canlı-cansız putların bâtıl ilâhlar olduğu söylendiğinde, bu sözü hiç duymak istemezler ve nefretle yüzlerini başka tarafa çevirirler.

Böylece Cenâb-ı Hak, beyni inkârla şartlanmışların psikolojik durumlarını tasvir ederken, nefsin kötülüklere iten bir iç kuvvet olduğuna dikkatlerimizi çekiyor ve bu konuda bir olan, ortağı bulunmayan Yüce Kudrete imânın iyiye, doğruya, fazilete ve meşru yola yönlendirici tesirine işarette bulunuyor.

Göklerin ve Yerin Örneksiz ve Misalsiz Yaratanı

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

"De ki: Ey gökleri ve yeri örneksiz, misalsiz yaratan, ortada olanı ve olmayanı; görüneni ve görünmeyeni bilen Allahım.."

Allah (celle celaluhu) göklerin ve yerin "fâtır"ıdır. "fetr" kökünden türetilen bu sıfat, Kur'ân'ın altı yerinde Cenâb-ı Hakk'a nisbet edilerek kullanılmakta ve sekiz yerinde de yine Cenâb-ı Hakk'a izafe edilerek fiil şeklinde geçmektedir.

Fetr: Sözlük olarak bir şeyi yarmak, koyunu iki parmakla sağmak, bir işe önce başlayıp açmak manalarına gelen üç harfli bir masdardır. Sıfat olarak Allah hakkında, kök manadan bütünüyle kopmamak suretiyle daha değişik manalara delâlet eder: "Yokluk karanlığını yarıp kudretini izhar ederek gökleri ve yeri örneksiz ve benzersiz yaratan" manası onlardan biridir ve en yaygın olanıdır.

Sıfatın bu açık delâletinden, göklerin ve yerin daha önce yaratılmış bir benzeri olmadığı; Cenâb-ı Hakk'ın Âdem'i yaratmayı murad edince bu düzeni ondan yana var kıldığı anlaşılmakta ve başka bir yaratıcının söz konusu olamayacağına işaret edilmektedir.

O halde Âdem'den önce başka Âdem yoktur. Şeyh Muhyiddin Arabi'nin, "Âdem'den önce birçok âdemler gelip geçmiştir" sözü ise, yorum isteyen bir kapalılık arzetmektedir. İmam Rabbâni (kaddesallahu sirrehu)'nun buyurduğu gibi, bu, misal âleminde Âdem (aleyhisselam)'ın birçok misallerinin sıralandığına, yani Âdem Peygamber dünyaya getirilmeden önce ve getirildikten sonra geçirdiği ve geçireceği safhaları yansıtan misallerinin bir film şeridi gibi tespit edildiğine işarettir.

O bakımdan madde âlemi bir defada örneksiz ve misalsiz yaratılmıştır. Yaratılışının hikmeti ise, Âdem (aleyhisselam)'ın yaratılmasıyla belirginleşip anlaşılmaktadır.

İnsanlar Arasında En Doğru Hükmü Kim Verir?

اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

"Allahım, farklı görüş ve iddialarda bulundukları hususlar hakkında kulların arasında sen hüküm vereceksin."

Bilindiği gibi, insanların hepsi aynı görüş ve inançta birleşmezler. Peygamberlerin gönderilmesi, hakkı, doğruyu, iyiyi ve güzeli bildirmek ve öğretmek içindir. Bununla beraber inançta birlik sağlamak mümkün olmamıştır. Çünkü o takdirde sürtüşme, tartışma, inceleme ve bilimsel araştırma olmazdı.

O halde farklı inanç, düşünce ve görüşlerin hemen her devirde ve çağda sahnede boy ölçüşmesi bir tez ve antitez karşılaşmasından başkası değildir. Bu da toplumları sürükleyip götürür ve farklı zümrelerin gelişmesine hız verir.

Oysa "hak" denilen gerçek birdir, birkaç değildir. Farklı görüş, inanç ve iddiaların ortaya çıkması, sonu gelmeyen mücadelelere sebep olmakta ve "hak" denilen doğrunun kimin kalbinde ve dilinde bulunduğu, zaman zaman belirsiz hale gelmekte, çoğu insanlar tarafından tefriki âdeta mümkün olmamaktadır. Öyle ki, her grup kendi görüş ve inancının haklılığını

savunmakta veya iddia etmekte, diğerlerini bâtıl ve zararlı saymaktadır.

Şüphesiz böylesine bir iddia aklın, sağduyunun sınırını aşıp hissin, ön yargının kapsamına girince kişi iyice şartlanır. Böyle olunca da uzlaşma, anlaşma ve birleşme, sonra da hep birden hakka yönelme yolları çoğuna tıkanır.

Kur'ân-ı Kerim bu inceliğe değinerek, dünyada çözülmeyen bu ihtilâf ve iddiaların Âhiret'te Allah'ın adaletine bırakılacağını; haklıyı haksızdan ancak O'nun ayırt edeceğini ve gereken âdil hükmü ancak O'nun vereceğini bildirmektedir.

Böylece bâtıldan yana şartlanıp saplandığı inanç ve ideali önyargı haline getiren inkarcılarla tartışmanın bir yararı olmayacağına, aksine zarar doğuracağına işaret edilerek, hakkı savunanların kendi tezlerinin gücünü ortaya koyarken akli ve bilimsel delil getirmeleri hususunda ilhamda bulunuluyor; kırıcı, bozucu, dağıtıcı tartışmalara girmemeleri dolaylı şekilde tavsiye ediliyor.

Gerçekler Ortaya Çıkınca

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ

"Eğer yeryüzünde olan (kıymetlerin) hepsi ve bir misli de beraber o zalimlerin olsaydı, kıyamet günündeki azabın kötülüğünden kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi."

Kıyamet gününde gerçekler ortaya çıkıp "hak" bütün parlaklığıyla belirginleşince, hisler sönecek, şuurlar işlemeye başlayacak, akıllar harekete geçecek, ama neden sonra... Teklif dönemi bitmiş, hesap ve karşılık görme dönemi başlamıştır. Artık ne tevbenin, ne pişmanlığın, ne de teslimiyet göstermenin bir anlamı vardır. İşlenen kötülükler, inkarcı suçluları çepeçevre kuşatacak ve o zaman hepsi de dünya hayatını nasıl berbat ettiğini anlayacak.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi kudretin kusursuz düzenleme ve plânına delâlet eden uyku ve ölüm olayları üzerinde duruldu. Tapınmak için şekillendirilmiş basit cisimlerden, ilâhlaştırılan canlılardan şefaat ummanın ilâhi azaba yol açacağı hatırlatıldı ve her olayda Allah'ın yaratma kudre-

tinin izlerini görmemize işaretle dönüşümüzün mutlaka Allah'a olacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanlardan çoğunun nankör ve dönek olduğu konu ediliyor. Gereken bütün kaynakları hazırlayıp insanoğlunun hizmetine ve istifadesine veren Cenâb-ı Hakk'ın rızık hususunda koyduğu kanunların tam denge ve düzende olduğu belirtiliyor.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ
عَلَىٰ عِلْمٍ ۚ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
كَسَبُوا ۚ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَمَا هُم
بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

49- İnsana bir sıkıntı dokununca bize duâ edip yalvarır. Sonra kendisine katımızdan bir nimet bağışlanıp verildiğinde, "Bu bana ancak (kazanma yolunu) bildiğim için verilmiştir." der. Hayır o, bir deneme ve sınavdır. Ama çoğu bilmezler.

50- Onlardan öncekiler de böyle demişti, ama elde ettikleri şeyler kendilerine yarar sağlamadı (kurtarıcı da olmadı).

51- Bu yüzden de elde ettikleri şeylerin kötülükleri başlarına geldi. Bunlardan zulmedenlerin ise kazandıkları fenalıkları başlarına gelecektir ve onlar (Allah'ı) âciz bırakacak (güce sahip) değillerdir.

52- Bilmezler mi ki, Allah elbette rızkı dilediğine genişletir ve kısıp daraltır. Şüphesiz ki bunda, imân eden bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır.

Hayat Yolu, Deneme ve Sınav Gecitleriyle Doludur

فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا

"İnsana bir sıkıntı dokununca bize duâ edip yalvarır."

İçinde bulunduğumuz şartların elverdiği nisbette yükselmek istiyorsak, önce az bilginin verdiği gururdan sıyrılmasını ve düşüncemizin her şeyi kendi başına kavramaya yeterli olmadığını bilmeliyiz. Bunun için önümüzde uzanan hayat yolunun rastgele hazırlanmadığını, olgunlaşmamız ve gerçekleri kavrayabilmemiz için çok ince hesaplarla düzenlendiğini unutmamamız gerekir. O halde bu yolda hiç huzuru, güvenle ve ümitle yürüyebilmemiz için, önce ruhumuzun gelişmesine, olgunlaşmasına engel sayılan birtakım kötü alışkanlıkları, fena huyları terketmek zorundayız.

Böylece sözü edilen yolda insana dokunan dert, başına gelen kaza, eline geçen nimet, yükseldiği bir makam, eriştiği geniş servet gibi deneme ve sınav geçitlerini, Kur'ân-ı Kerim'de belirlenen ölçülere göre bir bir aşmamız ve her geçiti geride bırakırken biraz daha olgunlaşmamız söz konusudur.

Bu inanç ve düşüncenin dışında nefsin ölçü tanımaz arzu ve istekleri doğrultusunda elde edilen nimetlere ve erişilen servetlere gelince; bunlar kişinin rengini, karakterini ve imân ölçüsünü belirleyen birer mihenk sayılır. İnsan bunların altında yatan sır ve hikmetleri idrâk edemeyerek her birini hayatın gayesi sanıp, başlangıç noktasıyla bitiş noktası arasını böyle bir anlayış ve düşünceyle bitirirse, bütün sınav ve denemeleri kaybetmiş olur.

Ama başına gelen dert ve musibete; önüne çıkan kaza ve belâya, sıkıntı ve şiddete; elde ettiği mal ve makama, Kur'ân-ı Kerim adesesiyle bakarak imân gücünden kaynaklanan irâdesini, dayanma gücünü ortaya koyar, nefsinin aşırılıklarını meşru sınırlar içine alırsa, gerçekte hepsini birer lütuf ve rahmet olarak kendi lehine çevirmiş olur.

O halde şükrü yerine getirilmeyen ve aynı zamanda meşru sınırlar gözetilmeden elde edilen her nimetin dış yüzü rahmet gibi görünürse de, iç yüzü sıkıntı ve azaptır. Bunun aksine insanın olgunlaşmasından yana ortaya çıkan her sıkıntı ve belâ, hikmetiyle değerlendirilip imân kuvvetiyle

göğüslendiği takdirde, dış yüzü birer azap görünümünde olsa bile, iç yüzü rahmet ve lutuftur.

İnsanlığındaki kemal ölçü ve mayasını idrâk etmeyip temeli zayıf, rengi şüpheli bir imanla hayat yolunda yürüyen kimselere gelince: Onlar bu yolda ve geçitlerde hep aldanır ve olayları ters değerlendirirler. Bu yüzden ilâhi sünnet gereği bir nimete eriştiklerinde, bunu ilâhi takdirin ötesinde kendi bilgi ve becerilerine bağlarlar; tıpkı Karun'un eriştiği geniş serveti kendi bilgi ve becerisine bağlaması gibi..

Başlarına bir dert ve sıkıntı gelince de kusuru kendi bilgi, niyet ve anlayışlarında aramazlar ve bir anda nankörlüğe yönelip Allah'ı suçlarlar. Dert ve sıkıntı peş peşe gelip zahiri yardım ve destekten mahrum kalınca da, ruhlarında mayalanan fıtrat harekete geçip Allah'a yönelme ve O'na yalvarıp yakarma ihtiyacını duyarlar. Sıkıntıyı atlatıncaya kadar bu yöneliş devam eder. Sonra tekrar Allah'ı unutup eski şımarıklıklarını devam ettirmeye başlarlar.

İşte konumuzu oluşturan 49 ve 50. âyetlerle bu gibilerin imanlarındaki sarsıntı ve zaafa atıf yapılarak uyarıda bulunuluyor ve gerçek mü'minlere de kaderin bir safhasıyla ilgili sağlam bilgi veriliyor.

Mekkeli zengin şımarık müşriklerle münafıkların karakteri hakkında bilgi verildikten sonra, 51. âyetle daha önce kıssası anlatılan Karun'un tutumunun ve sonunun ne olduğu kapalı bir misal şeklinde hatırlatılıyor.

Takdir ve Tespit Allah'a Aittir

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ

"Binlardan zulmedenlerin ise, kazandıkları fenalıkları başlarına gelecektir ve onlar (Allah'ı) âciz bırakacak (güce sahip) değillerdir."

Âyetin açık anlatımından, hayatta karşımıza çıkan her olayın ilâhi ilimle tespit ve takdir edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki, ilâhi tespit, kulun mevcut imkânları ve yetenekleri değerlendirmesine ve elde edeceği sonuçlara bağlıdır. Zira Cenâb-ı Hak ruhları yarattıktan sonra insanların yeryüzüne gelince kendi cüz'i iradeleriyle neler işleyeceklerini, bulundukları şart ve ortamı ne ölçüde veya istikamette

değerlendireceklerini yine ezeli ilmiyle tespit edip bilmiş ve bildiği üzere takdir etmiştir. Artık tespit edilen ne ise, onun değişmesi söz konusu değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın ilmi yanılmaz. Bununla beraber şu inceliği hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız: Hayat yolunda birbirini izleyen olaylarda hakiki müessir Allah'tır. Zira her olay, ilâhi plân ve programa göre cereyan eder; Sünnetullah doğrultusunda ortaya çıkar. Meselâ ilâç, hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak için bir sebeptir; ama asıl şifâyı veren ve bunda müessir olan Allah (celle celaluhu)'dır. Bitkilerde ve diğer kimyasal maddelerde şifâ özelliğini yaratıp hazırlayan O'dur. Kimyacı, varlıkta mevcut olmayan bir şeyi icad edemez. Edison'un dediği gibi, "En büyük dâhi Cenâb-ı Hak'tır. O, fizik âleme mevcut kanunları koymasaydı, tespit edilebilen elementleri yerleştirmeseydi, ilim adamları ne yapabilirler veya olmayanı icad edebilirler miydi?"

O halde Tabip, "Ben hastamı şifâya kavuşturdum", hasta da "Tabip beni hastalıktan kurtarıp sağlığıma kavuşturdu" dememelidir. Bu, hem nankörlüktür, hem de Allah'ın eşyada câri kanunlarını inkârdır. Doktor da, ilâç da sadece birer vasıtadır; gerçek müessir ancak Allah (celle celaluhu)'dur.

Onun için Cenâb-ı Hak, kendi ölçü ve sınırlarını belirlemeyip ilâhi sınıra geçmeye özenen ve bu açıdan büyük bir haksızlık işleyen zalimlere seslenerek "Onlar (Allah'ı) âciz bırakacak (güce sahip) değillerdir" buyurmakta, kudretinin her şeyi hazırlayıp düzene soktuğuna işaret etmektedir.

Rızık Taksimi

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

"Bilmezler mi ki, Allah elbette rızkı dilediğine genişletir ve kısıp daraltır. Şüphesiz ki bunda imân eden bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır."

Kâinatın hem her parçasında, hem bütününde mutlak bir denge kanunu hâkimdir. Öyle ki canlı-cansız her varlığın bu dengede yeri ve anlamı söz konusudur. Bunun aksini iddia etmek mümkün değildir. Canlılar âleminden hayvanlar daha çok birbirlerini yemek suretiyle hem yaşamlarını sürdürmekteler, hem de dengeyi korumaktalar. Gerçi ilk bakışta onların birbirini parçalayıp yemesi insanı üzmekte ve neden böyle saldırgan

ve acımasız yaratıldıkları bir soru şeklinde kafamızda oluşmaktadır. Ama ciddi şekilde bilimsel araştırma ve incelemeye yöneldiğimiz takdirde, bunun böyle olmasının, -yukarıda da belirttiğimiz gibi- hem canlıların türlerinin devamını sağlamaya, hem de aralarında denge kurmaya yönelik bir uygulama olduğunu anlarız.

İşte rızık taksimi de böyle. Fakir kalmak veya zengin olmak sadece bir akıl, zekâ, beceri ve irâde işi değil, kişinin içinde bulunduğu şart ve ortama göre bir denge kanununun açık tezahürüdür de. Toplumun zenginlere olan ihtiyacı nisbetinde, geçimini el emeği, göz nuru ile kıt kanaat sağlayan dar gelirlilere de ihtiyacı vardır. En zengin ülkelerde bile bu iki sınıfın mevcut olduğu bir gerçektir. Şüphesiz bu, toplumun hayat ve geçim dengesini, işlerin düzenli ve sağlıklı yürümesini sağlamaktadır.

Ancak sözü edilen denge kanunu bir diğer yönüyle de, kişilerin görgü, bilgi, beceri ve yetenekleriyle, aynı zamanda içinde bulundukları şart ve ortamla ilgilidir. Çünkü Sünnetullah sebepler zincirini oluşturur, sebepler de onları doğurur ve bu düzenlemede de yine denge kanununun mayası bulunur.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, ilâhi hükümleri, kanun ve sünnetleri kısaca anafikir ve temel bilgi mahiyetinde verir. Sonra da insan aklını, düşünce ve zekâsını harekete geçirip gerçeği bulmasına yardımcı olur.

Âyetin son cümlesiyle,

"Şüphesiz ki bunda inanan bir millet ipin belgeler, öğütler ve ibretler vardır" buyurularak, asıl amaç belirtilmekte; ilâhi denge kanununu ve Sünnetullahı anlayabilmek için imânın ne kadar gerekli olduğu açıklanmaktadır. Zira inanmayan kimsenin Kur'ân'ı tarafsız bir gözle okuyup araştırma ihtiyacı duyması pek nadir olaylardan biridir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanların nankörlüğü ve kadir bilmezliği üzerinde durularak yönlendirici bir misâl verildi. Gelip geçen ümmetlerden böylesine nankörlük yapıp inkâr ve azgınlıkta ısrar edenlerin hak ettikleri cezaya çarpıldıklarına işaretle hem Mekkeli putperestler, hem de yaşamakta olan maddeciler uyarıldı. Rızık konusunda ise, mutlak bir denge kanununun hükümran olduğu dolaylı şekilde haber verilerek, kâinatın her

parçasında kendini gösteren dengeye bakmamız ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerine yazık edip günah işleyen kullara, dönüş yapıp pişmanlık duydukları takdirde ilâhi rahmet ve gufranın yöneleceği açıklanıyor. Kıyamet olayı meydana gelip dönüşü mümkün olmayan gün gerçekleşmeden, o günü düşünüp hayatımızı ilâhi program düzeyinde tanzim etmemiz isteniliyor. Dünyada kötülüklerden sakınanlar için mutlu gelecek hazırlandığı müjdeleniyor ve ilâhi âyetleri, belge ve kanunları inkâr edenlerin mutlak zarar içinde bulunduklarına dikkatler çekiliyor.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ۜ
اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَاَنِيبُوٓا
اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ
﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوٓا اَحْسَنَ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ
الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى
عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِى جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ اَوْ
تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينِى لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُولَ حِينَ
تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِى كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ
جَٓاءَتْكَ اٰيَاتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ ۜ اَلَيْسَ فِى
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ ۖ لَا
يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

53- De ki: "Ey kendilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah elbette bütün günahları bağışlar ve gerçekten O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

54- Size henüz azap gelmeden önce Rabbinize yönelip tevbe şuuru içinde O'na gönül verin ve O'na teslim olun. Aksi halde yardım göremezsiniz.

55- Farkında olmadığınız halde ansızın size azap gelmeden önce, Rabbinizden size indirilen en güzel söze (Kur'ân'a) uyun."

56- Kişinin, "Allah'ın huzurunda yaptığım eksikliklerden, kusurlardan dolayı yazıklar olsun bana; cidden ben alaya alanlar arasında idim!" diyeceği,

57- Veya "Eğer Allah beni doğru yola eriştirseydi, herhalde (O'ndan) korkup (fenalıklardan) sakınanlardan olurdum" diyeceği,

58- Veya azabı gördüğünde, "Benim için dönüş olsaydı da iyiler arasında bulunsaydım" diyeceği (gün gelmeden, Kur'an'a uyun!).

59- "Hayır, sana âyetlerim geldi, sen onları yalan saydın, büyüklük tasladın da kâfirlerden oldun" (denilecek).

60- Kıyamet günü, Allah'a karşı yalan uyduranları, yüzleri kararmış bir halde görürsün. Cehennem'de, böbürlenip büyüklük taslayanlar için bir konak yok mudur?

61- Allah (kötülüklerden) sakınanları, kurtuluşları sebebi (olan imânları ve iyi amelleri) ile kurtarır. Kötülük onlara dokunmaz ve onlar üzülmezler de.

İNİŞ SEBEBİ

İlgili âyetlerin iniş sebebi hakkında dört ayrı rivayete yer verilmiştir:

1- İnkarcı nankörlerden bir topluluk yıllar yılı küfür, sapıklık, zina ve diğer günahları kat kat işledikten sonra, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e geldiler ve dediler ki: "Bizi çağırdığın şey cidden güzeldir. Ancak Cenâb-ı Hak, "Onlar ki Allah'la birlikte başka ilâha tapmazlar, haklı bir sebep dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmezler, zina etmezler. Kim bunları işlerse cezaya çarptırılır" buyurmaktadır. Biz ise bu günahların hepsini tekrar tekrar işledik, ne buyurursunuz?"

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

---

1 Esbab-i Nüzul/Nisaburi: 248 - Lübabu't-te'vil: 4/59 - Tefsir-i Kurtubi: 15/ 268, 269

2- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in amcası Hz. Hamza (radıyallahu anh)'yı öldüren Vahşi, İslâm'a girmek istiyordu. Furkan suresinin 68, 69. âyetlerini duyduğu için bağışlanmayacağını düşünerek durumunu Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a arz etmişti. Bunun üzerine Furkan suresinin 70. âyeti inmiştir ki, orada şöyle buyurulmaktadır:

"Ancak tevbe edenler, dosdoğru imân edip iyi yararlı amellerde bulunanlar müstesna. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Vahşi bu âyeti öğrenince içinde ağır şartların bulunduğunu söyleyerek ümitsizlikten kurtulamadığını belirtmiş ve o sebeple Nisa Suresi 48. âyet indirilmiştir:

"Şüphesiz ki Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bundan başka (günahları) dilediği kimseler için bağışlar."

Buna rağmen Vahşi'nin yine ümitsizliği zail olmamıştı. Çünkü âyette, "Allah dilediği kimseler için bağışlar" buyurulmaktadır. Kesin bir bağışlamadan söz edilmiyordu. Bunun üzerine konumuzu oluşturan 53. âyet inmiştir. Böylece Vahşi'nin şüpheleri giderilmiş ve İslâmiyet'i din olarak seçmesine engel bir şey kalmamıştı. O da gönül huzuruyla gelip son dini seçmiş oldu.[1]

3- Iyaş b. Ebi Rebi'â, Velid b. Velid ve Müslümanlardan birkaç kişi hakkında inmiştir. Bunlar İslâmiyet'i din olarak seçtikten sonra, birtakım fitnelere bulaştılar, bazı yolsuzluklarda bulundular, kirli işlere girdiler. Sonra da bir daha bağışlanmayacaklarını sanarak İslâmiyet'i büsbütün terkettiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi ve Hz. Ömer (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam)'ın emrine uyarak bu âyetleri yazıp onlara gönderdi. Tatmin oldular ve hepsi de gelip yeniden İslâm'ı din seçerek derin bir pişmanlık duydular.[2]

4- İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki: "Biz daha önce işlediğimiz her iyiliğin makbul olduğunu söylerdik. Sonra,

"Allah'a itaat ediniz, Peygamber'e itaat ediniz de amellerinizi boşa çıkarmayınız" âyeti indi. Biz kendi kendimize, amelleri boşa çıkaran tek

1 Esbab-i Nüzul/Nisaburi: 248- Lübabu't-te'vil: 4/59- Tefsir-i Kurtubi: 15/ 268, 269

2 Esbab-i Nüzul/Nisaburi: 248- Lübabu't-te'vil: 4/59- Tefsir-i Kurtubi: 15/ 268, 269

şeyin, büyük günahlar ve birtakım hayasızca fiiller olduğunu düşünüyorduk ve böylece bir arkadaşımızın günah işlediğini duyunca, "Eyvah! Helak oldu" diye üzülmeye başlıyorduk. Bunun üzerine ilgili âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, günah işler ve günahınız gökle yer arasını dolduracak duruma gelir, sonra da Allah'tan bağışlanmanızı dilerseniz, elbette O sizi bağışlar.

Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran zata and olsun ki, sizler günah ve hatâ işlememiş olsaydınız, elbette Allah, günah ve hatâ işleyecek bir kavim yaratıp getirirdi de onlar günah işledikten sonra Allah'tan bağışlanmalarını dilerlerdi ve Allah onları bağışlardı."[2]

Açıklama:

Hadis-i Şerifle, insanlar günah işlemeye teşvik ve tahrik edilmiyor; peygamberler hâriç, günahsız insan bulunmayacağına işaret edilerek, hilkatimizdeki özelliğe dikkat çekiliyor ve günaha iten nefis kuvvetiyle İblis'in sinyallerinin tesirinde kalınabileceği hatırlatılıyor.

Ashab-ı Kirâm'dan Ebu Eyyub el-Ensari (radıyallahu anh) vefat edeceği sırada şöyle demiştir: "Bugüne kadar (aleyhisselam) Efendimiz'den duyduğum hadisi gizli tutup size açıklamadım. Efendimiz şöyle buyurdu: **"Eğer siz günah işlememiş olsanız, Allah günah işleyen bir kavim getirirdi de (onlar günahlarından dolayı bağışlanmalarını dilerlerdi, O da) onları bağışlardı."**[3]

"Günahın keffareti (bağışlanıp temizlenmesi), pişmanlık duymaktır."[4]

Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesmemek

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ

1 Esbab-ı Nüzul/Nisâburi: 248- Lübabu't-te'vil: 4/59- Tefsir-i Kurtubi: 15/ 268,269

2 İbn Mâce/Zühd: 30 - Ahmed: 3/238

3 Müslim/Tevbe: 11 ,9 - Tirmizi/Cennet: 2, Daâvat: 98 - Ahmed: 414/5 ,309 ,305/2 ,289/1

4 Müsned-i Ahmed: 289/1

"De ki: Ey indilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin."

Yukarıdaki âyet ve hadislerin açık delâletinden, bütün günahların bağışlanacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın neresinde "ibâdi" yani "kullarım" diye bir söze yer vermişse, mutlaka ondan mü'min kullarını kasdetmiştir. Bu durumda âyetin zahiri delâleti, dinde ümitsizliğe yer verilmediğini ve "Çünkü Allah elbette bütün günahları bağışlar" cümlesiyle de küçük-büyük bütün günahların affedileceğini göstermektedir. Ancak her konuda olduğu gibi, bu konuda da diğer âyet ve hadisleri bir araya getirip asıl çıkarılacak hükmü konunun bütünlüğü içinde değerlendirmemiz gerekir, aksi halde yanlış bir sonuç ortaya çıkar ve murad-ı ilâhi hakkıyla kavranmış olmaz.

Önce "israf"ın delâlet ettiği manaya bakalım. Kişinin haddi aşar ölçüde işlediği her iş; kazandığı malı lüzumundan fazla, ihtiyaç fazlası harcaması; durmadan günahlara dalması israf kapsamına girer.

Bütün bu günahlar ve aşırılıklar iki grupta toplanır:

a) Cenâb-ı Hakk'ın hakkına tecavüz,

b) Kulların haklarına tecavüz.

Her ikisi de bazı şartlarla bağışlanabilir: Birincisi, ciddi pişmanlık duyup tevbe ve istiğfarla; ikincisi ise, yine ciddi pişmanlıkla beraber tecavüz edilen hakları asıl sahiplerine ödeyip helâlleşmek ve hemen arkasından tevbe ve istiğfarda bulunup bir daha o gibi günahları işletnemeye azmetmekle.

Aksine bir yol tutup ilâhi rahmet ve mağfiretten ümit kesmek suretiyle, aynı günahlara devam etmek son derece sakıncalı ve tehlikeli sonuçlar doğurur. Her şeyden önce imân sınırından uzaklaşması söz konusudur. Zira ümitsizlik devam ettiği takdirde insanı küfre kadar sürükleyebilir. Bununla beraber imânını koruyup günahkâr bir insan olarak ölen kimsenin âhirette cezasız bırakılacağı düşünülemez. Özellikle üzerinde kul hakları varsa, onların affedilmesi mümkün değildir. Zira davacı Allah (celle celaluhu) değil, hak sahibi olan kullardır. Allah (celle celaluhu) ise, ancak adaletle hükmeder.[1]

---

1 Ancak denizde şehid edilen mü'minlerin kul hakkıyla ilgili günahlarının bağışlanacağı bir istisna teşkil eder. Bkz: İbn Mace/Cihad: 10

Kur'ân-ı Kerim, insanın yaratılışındaki özelliğini dikkate alarak, mü'min de olsa kişinin günah işleyebileceğine işarette bulunmakta ve peygamber dışında hiç kimsenin bütünüyle günahtan korunup uzak kalmasının söz konusu olamayacağını dolaylı şekilde bildirmektedir. Buna karşılık Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve mağfiret kapısının, tevbekâr kullarına bazı istisnalarla her zaman açık tutulduğunu ilham etmektedir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in

"Siz günah işlemeseydiniz, Cenâb-ı Hak günah işleyen bir kavim getirirdi de onları bağışlardı" mealindeki hadisi, tamamıyla insanın hayvani ve meleki iki zıt duygularla donatıldığına, yani insanın manevi yapısında bu iki ayrı sıfatın bulunduğuna; o bakımdan günahlardan tamamıyla kurtulmanın bir bakıma imkânsızlığına; nefsani duygunun her vesileyle günahlara yönelikliğine işarettir.

O halde günahla sevap arasında mekik dokuyan mü'minlerden, imkân nisbetinde günahlardan kaçınmaları, hiç değilse asgariye düşürmeleri; ona nisbetle iyiliklerini, sevap ve faziletlerini artırmaları istenmekte ve günahtan sonra pişmanlık duyup dönüş yapanların bağışlanacağı müjdelenmektedir.

İsrafın Her Çeşidinin Zararı, Onu İşleyene Râci'dir

Âyet-i Kerimede

"Kendilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım!" şeklinde bir anlatıma yer verilmiştir. Bu, kişilerin işledikleri günah ve aşırılıktan dolayı Allah'a bir zarar veremeyeceklerine; ancak kendilerine zulmedip geleceklerini karanlığa çevireceklerine işarettir.

O halde Allah'ın emir ve yasakları, her yönüyle insanın iki hayatının huzurlu, mutlu ve güvenli olmasına yöneliktir. Zira O'nun hiç kimsenin ibâdet ve tevbesine ihtiyacı yoktur.

Umutsuzluk Küfrün Alâmetlerinden Biridir

Âyette, "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin" şeklinde bir emir yer almaktadır. Tavsiyeyi gerektiren bir kayıtla bağlı olmadığı takdirde "emir" vücubu gerektirir; yani Allah'a, O'nun rahmet ve gufranına ümit bağlamak farzdır; bunun aksine bir inanç ve tutum hem günah, hem de

küfre yakınlıktır. O çok yüce kerem sahibi, kullarını ümitsizlikten menederken, mutlaka kerem ve gufranda bulunacağını vadediyor demektir. Nitekim âyetin son kısmında

"O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir" şeklinde çevirisini yaptığımız, **"İnnehu huve'l-ğafurü'r-rahim"** cümlesiyle Cenâb-ı Hak, gufran ve rahmeti kendine hasretmektedir. O, bununla başkasının Gafur ve Rahim olmadığını, yani Allah'tan başka hiç kimsenin günahları bağışlama yetkisi bulunmadığını hatırlatmakta; papazların günahları affetmesinin bâtıl bir inanca dayandığına işarette bulunmaktadır.

İnâbet ve Teslimiyet

وَاَنِيبُوٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ

"Size henüz azap gelmeden önce Rabbınıza yönelip tevbe şuuru içinde O'na gönül verin ve O'na teslim olun."

Allah'ın kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelerden bir kısmı sıralanıp kendine ve çevresine inkâr ve azgınlıklarıyla haksızlık edenlerin elim bir azaba nasıl sürüklenecekleri anlatıldıktan ve insanın nimet ile musibet karşısında nasıl ters dönüşler yaptığı belirtildikten sonra, ilâhi rahmet ve mağfirete davet yapılmakta ve arkasından insana yakışan üç vasıf sıralanarak yaratılışın amacı üzerinde durulmaktadır.

Üç emir, üç sıfat:

1- İnâbet,

2- Teslimiyet,

3- En güzel söze uymak.

İmân temeli üzerine kurulan bu üç emrin delâlet ettiği sıfatlar, insanın yaratılış hikmetini ve insan olmanın anlamını öğretmektedir. Zira gerçek imân: İbâdet, itaat, zikir ve fikirle Allah'a dönüp yönelmeyi; her yerde ve her zaman olaylar karşısında ilâhi sünnetin şaşmazlığını düşünerek O'na teslimiyette bulunmayı ve insanlığın mutluluğundan yana indirdiği o en güzel söz olan kitaba kayıtsız, şartsız uymayı ister.

Birbirini tamamlayan bu üç vasıftan tecrit edilen imân, başlı başına bir değer olmakla beraber, kıyamet gününde kulun azapsız, cezasız kurtul-

ması için yeterli değildir.

O sebeple Cenâb-ı Hak, mü'min kullarına, ölmeden önce sözü edilen üç emrin gereğini yerine getirmelerini bildirmekte ve ilâhi rahmetinin böyle bir sonuca varmalarını gerekli gördüğüne işarette bulunmaktadır.

Belirtilen üç emir yerine getirilmeden ansızın bir kaza karşımıza çıkabilir ki, o takdirde her şey bitmiş olur. Zira biz insanlar hayata, tabir caizse pamuk ipliğiyle bağlı bulunuyoruz, onun ne zaman, nerede kopacağını önceden bilmemiz söz konusu değildir. Böyle bir durumda artık ne pişmanlığın anlamı kalır, ne de yardım görebiliriz. O halde insan önce kendine yardım etmeli, hilkatinin amaç ve hikmeti doğrultusunda kendini düzene sokmalıdır ki, ilâhi yardıma lâyık görülebilsin. Kendine yardım etmeyenlere gelince:

Onlar âhirette üç ayrı hasret ve nedamet ateşinde yanmaya mâruz kalırlar:

1- Allah'a karşı işledikleri kusurlarından dolayı pişmanlık duyup kendini durmadan kınar.

2- "Kendime yardım etseydim de Allah o sebeple beni doğru yola eriştirseydi; O'ndan korkup kötülüklerden kaçınsaydım da O bana rahmet ve gufran kapısını açsaydı" diyerek durmadan hayıflanır.

3- Azabı görünce, dünyaya dönüşün mümkün olmasını temenni ederek; iyi-yararlı ve Allah'tan korkan kişiler arasında bulunup onlardan biri olmayı arzular ve bu fırsatı kaçırdığına durmadan üzülür.

Kur'ân, Kâinat Kitabının Fihristi veya Özetidir

بَلٰى قَدْ جَاءَتْكَ اٰيَاتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

"Hayır, sana âyetlerim geldi, sen onları yalan saydın, büyüklük tasladın da kâfirlerden oldun (denilecek)."

Kur'ân her âyet ve cümlesiyle ilâhi kudretten kaynaklanıp gelen bir belgedir. Onu ancak, imân gözüyle bakanlar, insaf eleğiyle eleyenler anlayabilir.

Varlık âlemi her yönüyle Hakk'ın varlığına, birliğine, benzersizliğine delâlet etmekte ve her parçasıyla O'nun kudret fırçasının rengini taşı-

maktadır. Böylece her şey ilâhi emre uyarak yaratıldığı gayeye yönelmiştir. Güneş kendinden istenileni; hava kendinden beklenileni; denizler kendilerinden arzulananı vermektedir. Evet her şey bu hikmet düzeyinde hizmetini sürdürmektedir. Canlılardan her tür, genetik kodda kayıtlı bulunan kalıtıma bağlı kalmakta, her biri kendi benzerini vücuda getirmektedir.

Yüce ve sonsuz kudretin yarattığı eşyada uyumsuzluk, dengesizlik olmadığı gibi, türlerin birbirine karışması veya türden türe geçilmesi de söz konusu değildir. O bakımdan hiçbir sistem ve türde düzensizlik düşünülemez. Bunlardan birinde bir düzensizlik meydana gelmişse, mutlaka insanların bilgisizce müdahalesinden kaynaklanmıştır. Böylece varlık âleminde ilâhi denge ve düzeni yer yer bozan, insanların bilgisizliği ve inançsızlığıdır. Örneğin son yıllarda "ozon gazı"nın birtakım bilgisizce müdahalelerden dolayı her yıl biraz daha azalması, Güneş'ten gelen kısa dalga boylu ve dolayısıyla yüksek enerjili morötesi (ultraviolet) ışığın büyük bölümünü süzerek dengeyi sağlamakta iken, bugün o dengeyi tam sağlayacak oranda olmadığını ortaya çıkarmıştır. Öyle ki önlem alınmadığı takdirde çok tehlikeli olan morötesi ışınlar doğrudan, yani filitre görevi yapan ozon tabakasının yokluğundan veya tesirinin azalmasından dünyaya ulaşır ve başta cilt kanseri olmak üzere birtakım tehlikeli sonuçlar doğurur.[1]

Böylece Kur'ân, kâinatı plân ve programıyla kendinde taşımakta, ondaki kusursuz düzen ve dengeyi bütünüyle formüle edip yansıtmaktadır. Her âyeti, mükemmelliğin ve doğruluğun anahtarıdır. Onu yalanlamak, gerçeği, doğruyu, mükemmelliği reddetmek olur. İdraki örten kibir ve gururun tabii ürünü sayılır. O bakımdan 59. âyetle Kur'ân'ın bu özelliği belirtilerek inkarcılara ve şüphecilere söylenecek sözün ne olacağı bildiriliyor.

Ferahlatıcı Âyetlerden Biri

وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ

"Allah (Kötülüklerden) sakınanları, kurtuluşları sebebi (olan imân ve iyi amelleri) ile kurtarır. Kötülük onlara dokunmaz ve onlar üzülmezler de."

1 Müzemmil suresi 17. âyetin tefsiri

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir:

- Allah'ın kitabında en azametli âyet,

"Allahu lâ ilahe illâ huve'l-Hayyü'l-Kayyum"dur. Hayır ve şer yollarını en çok kendinde toplayıp yansıtan âyet,

"İnne'llahe ye'müru bi'l-âdli ve'l-ihsan" âyetidir. En ferahlatıcı âyet,

"Kul ya ibâdiyye'llezine esrefu alâ enfüsihim lâ taknetu min rahmetillah" âyetidir. Aynı zamanda **"Ve nünecciye'llahu.."** âyetidir. En çok Allah'a teslimiyeti, güvenmeyi ve dayanmayı yansıtan ise,

"Ve men yettakillahe yec'âl lehü mehracan.," âyetidir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, akla ve sağlam idrâke seslenilerek gereken belge ve malzeme verildi. İnkarcılar kınandı; inkârın doğuracağı zararlar ve getireceği azaplar çok duyarlı bir anlatımla işlendi. İmanın ise mutlak anlamda mutluluk olduğu belirtilerek mü'minler parlak bir gelecekle, sonsuz saadetle müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın yüksek kudretine, mutlak tasarrufuna değinilmekte ve insanların mutluluğundan yana bütün kaynakların anahtarlarının Allah'a ait olduğu bildirilmektedir. Sonra da Allah'tan başkasının ibâdet edilmeye lâyık olmadığı konu edilerek, O'na ortak koşmanın elim bir zarara yol açacağı hatırlatılmaktadır.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ
اللّٰهِ تَأْمُرُٓونِّىٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوحِىَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾
بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ وَالْاَرْضُ

1 Taberâni: Şa'bi tarikiyle rivayet etmiştir.

جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

62- Allah her şeyin yaratanıdır. O, her şey üzerinde vekildir.

63- Göklerin ve yerin (hazinelerinin) anahtarları O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler ise, asıl zarara uğrayanlar onlardır.

64- De ki: "Ey Câhiller! Siz bana Allah'tan başkasına ibâdet etmemi mi emrediyorsunuz?!"

65- Andolsun ki, sana da, senden önceki (peygamber)lere de şöyle vahyolundu: "Eğer Allah'a ortak koşarsan, şüphen olmasın ki, amelin boşa gider ve zarara uğrayanlardan olursun."

66- Hayır, ancak Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

67- Onlar, Allah'ı (O'nun kudret ve yüceliğini, denge ve düzenini) hakkıyla takdir edemediler. Oysa yeryüzü kıyamet günü O'nun kudret avucundadır. Gökler de O'nun (kudretini temsil eden) sağ elinde katlanmış olacak. O, (inkarcı nankörlerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.

İNİŞ SEBEBİ

Allah'a ortak koşan inkarcılardan bir grup, Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz'e gelerek şöyle öneride bulundular: "Ya Muhammed! Sen bizim tanrılarımıza ibâdet et, biz de senin ilâhına ibâdet edelim." Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir.**[1]

Buhari'nin tespit ve rivayetine göre: Kitap Ehli'nden birkaç ilim adamı, Hz. Muhammed (aleyhisselam)**'a gelerek dediler ki: "Ya Muhammed! Biz (kendi kitabımızda) şunu görüyoruz: Allah gökleri bir parmak üstünde, yeri bir parmak üstünde, ağaçları bir parmak üstünde, suyu ve toprağı bir parmak üstünde, diğer yaratıkları da bir parmak üstünde bulundurmakta ve "gerçek hükümdar benim" demektedir."**

1 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 4/62 - Lübabu't-te'vil: 4/62

Onların bu sözünü doğrular anlamda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ön dişleri görünecek şekilde güldü ve sonra 67. âyeti okudu.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah kıyamet gününde gökleri katladıktan sonra onları sağ elinde tutar; sonra da şöyle buyurur: "Hükümdar olan ancak benim. Zorbalar, büyüklük taslayanlar nerede?" Sonra yerleri katlayıp sol eline alır ve "hükümdar olan ancak benim. Zorbalar ve büyüklük taslayanlar nerede?" buyurur."[2]

"Cenâb-ı Hak yeri elinde tutar, göğü de sağ elinde katlayıp tutar. Sonra da şöyle buyurur: "Hükümdar olan ancak benim. Yeryüzünün hükümdarları nerede?"[3]

Allah (celle celaluhu)**, Her Şeyin Yaratanıdır**

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ

"Allah her şeyin yaratanıdır."

Aynı surede Allah'ın gökleri ve yeri yokluk karanlığını yarıp varlık alanına getiren olduğu "fâtır" sıfatı ile kısaca bildirilirken, konumuzu oluşturan 62, 63. âyetlerle bu sıfat biraz daha açıklanıyor. Kur'ân'da sık sık rastlanan gökle yer kavramı, eşyanın iki tarafını anıp tümünü kasdetmeye yönelik bir mecaz-ı mürseldir.

Allah (celle celaluhu) öncesiz olup her şeyin evveli olduğuna göre, var kılınan eşya münhasıran O'nun kudretinin eseridir. Hilkat kanunu O'ndan başkasına nisbet edilemez. Çocuk ister ana rahminde, ister ilâhi düzenlemeye aykırı olarak tüpte oluşsun, hilkat kanununun dışında düşünülemez. Çünkü erkekte spermanın, kadında yumurtanın oluşması, bu kanunun gereğidir. Ne var ki ceninin ana rahminde normal nikâhla oluşması meşruluk arz etmekte; başkasının spermi alınıp ana rahminde aşılanma yapılması ise bu meşruluk dışındadır.

---

1 Buhari - İbn Kesir: 4/62

2 Buhari/Tefsir: 2/39, Rikak: 44, Tevhid: 6 - Müslim/Münafikun: 23 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Dârimi/Rikak: 8 - Ahmed: 2/348

3 Müslim/Münafıkun: 24 - Ebu Dâvud/Sünnet: 19

Olayları sebep ve illetlere; sebep ve illetleri ezeli plân ve programa bağlayan Cenâb-ı Hak'tır. O halde her şey O'nun eseridir; her olay O'nun ilmine ve plânına uygun meydana gelir ve denge korunur. Bazen insanların ya kasıtlı ya da bilgisizce elinin uzanmasıyla birtakım dengesizlikler meydana gelir ve bunun doğuracağı sıkıntıya da elbette ki insanların katlanması gerekir.

Cenab-ı Hak Her Şey Üzerine Vekildir

وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ

"O, her şey üzerinde vekildir."

Cenâb-ı Hak kâinatı ezelde takdir buyurduğu düzende yaratıp tam dengede tuttuktan sonra, onu kendi haline terketmemiştir. Öyle ki, ezeli plânın sağlıklı yürümesi için şaşmayan kanunlar koyup her şey üzerinde mutlak koruyucu, gözetici ve devam ettirici bulunduğunu açıklamakta ve ona göre mevcut düzen üzerinde düşünmemizi ilham etmektedir. Böylece başkasının müdahale hakkı ve yetkisi bulunmadığına, kendi tasarrufunu insanlara bırakmadığına işarette bulunarak, bu konudaki yanlış inançları reddetmekte ve en sıhhatli bilgiyi vermektedir.

O halde, "O her şey üzerinde vekildir" cümlesiyle, Allah'ın kâinat üzerinde koruyucu, düzenleyici, yürütücü ve yegâne tasarruf sahibi bulunduğu şüpheden uzak bir anlatımla bize öğretilmektedir.

Bu durumda "sâhib-i zaman", "vekil-i mutasarrıf" diye yetkili bir kimsenin bulunmadığı kesinlik kazanır; yani fanilere böyle bir kudret verildiği söylenemez. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a, büyük ruh melek Cebrail'e verilmeyen bir yetkinin başka bir fâniye verilmesi elbette ki düşünülemez.

Kudrette eşi, hilkatte benzeri, tasarrufta ortağı, vekillikte yardımcısı olmayan Allah (celle celaluhu) her türlü noksanlıktan, acizlikten pak ve münezzehtir.

Göklerin Ve Yerin Hazineleri

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"Göklerin ve yerin (hazinelerinin) anahtarları O'nundur."

"Anahtarlar" diye çevirisini yaptığımız "makalid" kelimesine yer verilmiştir. Farsçadan Arapçaya geçtiği söylenir. "ıklid" ismi Türkçeye geçip "kilit" şeklini almıştır. Bu tespite göre, âyetteki "mekalid", kilitler, anahtarlar anlamına geldiği gibi, "hazineler" manasına da geldiği lugatçılarca belirtilmiştir.

Göklerde ve yerde insanoğlu için hazırlanan madenler, petroller, bitkiler, yağmurlar, atmosfer, Güneş ışını hep belli ölçülere göre birer hazine mahiyetinde hazırlanmıştır. Her birinin yararlı olmasında mutlak surette hesap söz konusudur. İnsanlara düşen, bu hazinelerden yeterince yararlanmasını bilmektir.

Bunca açık delil ve belge ortada dururken, müşriklerin, Hazreti Peygamber (aleyhisselam)'ı putlara ibâdete davetleri, şüphesiz ki koyu cehaletten kaynaklanmaktaydı. Nitekim Kur'ân, küfrün de, sapıklığın da, her çeşit ölçüsüzlüğün de temelinde bilgisizliğin yattığını bildirerek, (aleyhisselam) Efendimiz'in diliyle şöyle sesleniyor:

"De ki: Ey câhiller, siz bana Allah'tan başkasına ibâdet etmemi mi emrediyorsunuz?"

Böylece "Tevhid İnancı"nın esasları gelip geçen bütün peygamberlere bildirilmiş ve hepsi de bu esasları tebliğ ile görevlendirilmişlerdir. Artık hiçbir peygambere bunun aksine bir yol izlemek asla yakışmaz. İlgili âyetle tevhidin asıl değer ölçüsü bildirilerek, yanlış bir inanca sapanlar tehdit edilmekte ve tevhid nuruna erişenlerin ise, şükretmelerinin gereği hatırlatılmaktadır. İbâdet ve taât ise, şükrün başı; iyi yararlı mü'min olup sâlih amellerde bulunmak bunun açık belirtisidir.

Allah'ı Hakkıyla Takdir Edemeyenler

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ

"Onlar, Allah'ı (O'nun kudret ve yüceliğini, denge ve düzenini) hakkıyla takdir edemediler."

Kâinatta her sistem ve parça, Allah'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametinin sınırsızlığını yansıtırken, inkarcı şaşkınların Allah'ı bırakıp basit cisimlere tapmaları çok hayret edilecek bir olay olarak vasıflandırılıyor. İnsanoğlu bütün üstünlük ve yeteneklerine rağmen kendini böylesine

koyu cehalete kurban edebiliyor mu?!

Varlık âleminde yer alan hangi şeyde düzensizlik, plansızlık vardır? Hangi sistem bir kanun ve hesaba bağlı bulunmuyor? Akıl bunları tespit edecek güçte, duygular anlayacak kudrette yaratılmamış mıdır?

Ne yazık ki inkarcı sapıklar Allah'ı ne hakkıyla tanıyabildiler, ne de hakkıyla O'nun azamet ve kudretini anlayabildiler. Bu yüzden kimi putları Allah'a ortak koşacak kadar aptallaştı; kimi de O'nu büsbütün inkâr edecek kadar körleşip sağırlaştı.

Düzeni kuran ancak O'dur. Her kuruluşun bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Aynı zamanda her kuruluşun bir kurucusu söz konusudur. Kıyamet, dünya ve kâinat düzeninin sonu, yeni bir düzenin başlangıcıdır. Kurduğu düzeni devam ettirip ettirmeme bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın irâdesine bağlıdır. Kulların bu konuda hiçbir tasarruf yetkisi yoktur. Âhiret düzenini sonsuzluğa çevirip devam ettireceğini de vadeden O'dur. Şüphesiz O, vaadinden caymaz; söz O'nun yanında değişmez ve değişikliğe uğratılmaz.

Sağ El, Kudretin Sembolüdür

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

"Oysa yeryüzü kıyamet günü O'nun kudret avucundadır. Gökler de O'nun (kudretini temsil eden) sağ elinde katlanmış olacak.."

Sağ el, yüce kudretin sembolüdür. Allah (celle celaluhu)'ya hiçbir zaman beşeri sıfatlar nisbet edilemez; sadece anlayışımızı kolaylaştırmak için birtakım sembolik sözler kullanılmıştır. O bakımdan Kur'ân ve Hadislerde geçen ve beşeri sıfatlara yönelik bulunan tâbirler sembolik mahiyettedir. Cenâb-ı Hakk'ın üstün ve sınırsız kudretinin bütün kâinatı kapsayıp kuşattığı ifade edilirken,

"Gökler de O'nun sağ elinde katlanmıştır" buyurularak her şeyin O sonsuz kudretin tasarufu altında bulunduğuna işaret ediliyor ve böylece mecazi bir anlatımla düşüncemiz yönlendiriliyor.

Şüphesiz O'nun kudretinin dengi yok ki, eşi ve yardımcısı olsun; saltanatının benzeri yok ki, ortağı bulunsun. Mülkünden başka bir mülk yok ki, karşısına rakip çıksın. Onun için "O, (inkarcı nankörlerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretine değinilerek, mutlak tasarruf sahibi olduğu belirtildi. Sonra da varlıkta yer alan bütün hazinelerin, kaynakların O'na ait bulunduğu konu edilerek, mülkünde ortağı olmadığı açıklandı. Böylece O'ndan başkasının tapılmaya, ibâdet edilmeye lâyık olmadığı üzerinde durularak yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet olayı üzerinde duruluyor, Sur'a üfürülünce meydana gelecek safhalardan bir kısmına dikkatler çekiliyor. Öyle bir günde amel defterlerinin ortaya konulacağı, peygamberle şahitlerin getirileceği ve öylece adalet terazisinin kurulacağı haber verilerek o güne hazırlanmamız isteniliyor.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ
شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرٰى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ
الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

68- Sur'a üfürülünce, Allah'ın dilediğinin dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi çarpılıp cansız yere düşer. Sonra ona bir daha üfürülür, derken (ölenlerin tamamı) kalkıp bakışırlar.

69- Yeryüzü, Rabbinin nuruyla parıldar, kitap konur, peygamberler ve şahitler getirilir ve insanlar arasında hak ile hükmedilir ve onlar haksızlığa uğramazlar.

70- Herkese yaptığı amelin karşılığı noksansız ödenir. Allah, onların yaptıklarını çok daha iyi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"İki üfürme arası kırkdır."

Bunun üzerine Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den soruldu:

- Kırk gün müdür?

- Bilmiyorum, dedi.

- Kırk yıl mıdır?

- Bilmiyorum, dedi.

- Kırk ay mıdır?

- Bilmiyorum, dedi.

"Artık insanın her yanı çürüyüp ufalanacak, ancak kuyruk sokumun-daki (küçücük bilyamsı) kemik çürümeyecektir. İnsanlar o kemikten oluşup meydana gelecek."[1]

Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ın rivayetine göre, Rasulullah (aleyhis-selam) şöyle buyurmuştur:

"Melek Cebrail'e, 68. âyette "Allah'ın dilediğinden başka" **sözünden maksat kimlerdir? diye sorduğumda, "Onlar şehitlerdir" diye cevap verdi."**[2]

Sur'a İki Defa Üfürülmesi

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ

"Sur'a üfürülünce, Allah'ın dilediğinin dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi çarpılıp cansız yere düşer. Sonra ona bir daha üfürülür, derken (ölenlerin tamamı) kalkıp bakışırlar."

Sur konusunda hem Neml, hem En'âm surelerinde gerekli açıklama yapılmıştır. Burada tekrar aynı konuya dönülmesi, ilâhi tasarrufun mutlak mânada ezelde belirlenmiş düzenlemeye göre sürdürüldüğüne işarettir.

Aynı zamanda her olayın birtakım sebep ve illetlere bağlı bulunduğu dolaylı şekilde anlatılmakta ve "kün emri"nin kıyamet olayını doğuracak sebepleri kusursuz meydana getireceği ilham edilmektedir.

Şüphesiz kıyametin kopması büyük bir olaydır. Böyle bir olayın meydana gelmesi, Sur denilen ve mahiyeti bizce bilinmeyen aletin üfürülme-

1 Buhari/Tefsir: 3/39, 1/78 - Müslim/Fiten: 141

2 Ebu Ya'lâ/Hadis zayıftır.

sine bağlanmıştır.

Sur, sözlükte "boynuz" demektir. Böyle bir ismin kullanılması, konuyu anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Hem onu, hem de kıyamet olayını kâinatın bütünlüğü içinde ele aldığımızda, şu sonucu çıkarabiliriz: Kâinat denilen varlık âlemi, kusursuz şekilde ayakta tutulmaktadır. İlâhi kudret bir çember misali kâinatı kucaklamakta ve düzenli kalmasını sağlamaktadır. Görevli Melek İsrafil, ilâhi emirle kâinatı o kudretin koyduğu denge kanununun çemberinden çekip alınca, tarifi mümkün olmayan bir ses ve gürültü kopacak da mevcut sistemler alt-üst olup bozulacak; hayat şartları bir anda yok olup canlı nesne diye bir şey kalmayacak. Sonra ölenlerin dirilip kalkması için Melek İsrafil bu defa ruhlar âlemine, diğer bir anlatımla "Berzah Âlemi"ne yönelerek, hazırlanan bedenlerine gelip girmeleri için yine ilâhi emir uyarınca ikinci üflemeyi gerçekleştirecek, yani ilâhi emri ruhlara eriştirecektir.

Âyetin zahirine göre, boynuza benzer bir alete üfürülecek, ilâhi emir ve hüküm neye yönelikse ona seslenilecek ve böylece kıyamet olayları bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenerek ikinci düzen kurulacak.

Sâika Fiilinin Delâlet Ettiği Mana

"Saâk" ansızın gelen ses ve onun dehşetinden dengenin kaybolmasıyla canlıların düşüp ölmesi anlamında kullanılmıştır. Bu anlatım bize, kıyametin kopuş anında Sur'dan çıkan sesin bütün varlık âlemini inleteceğini, sistemleri dağıtıp, denge ve düzeni bozacağını ve o sebeple canlı varlıkların bir anda kendilerinden geçip öleceklerini haber vermektedir. Kâinatı temel planıyla sarsıp yıkacak olan bu müthiş sesin bırakacağı tesiri kelimeyle anlatmak elbette ki mümkün değildir. Cenâb-ı Hak bize bu hususta kısa bir bilgi vererek iyice düşünüp kıyamet olayının azamet ve dehşetini anlamamızı ilham ediyor.

Sur Sesinin Tesiri Dışında Tutulanlar

Müfessir Kurtubi'nin naklettiği, fakat kaynağını bildirmediği bir hadiste, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, konumuzu oluşturan âyeti okuyunca, ashabından birkaç kişi O'na sordu:

- Ya Rasulallah! Düşüp yok olmayanlar kimlerdir? Cevap verdi:

- Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Azrail'dir.

Diğer bazı müfessirlere göre, bu istisna edilenler, dört büyük melek ve Arş'ı taşıyan meleklerdir. Bazı ilim adamları bunlarla beraber, Cennetlerdeki hurileri, Rıdvan'ı ve Cehennem zebanisini, bir de Ebu Ya'lâ hadisinde belirtilen şehidleri istisna edilenler arasında anmışlardır.

Konuyla alâkalı hadisler arasında mâna ve delâlet birliği sağlayacak olursak, birinci üfürmede, insan, hayvan, cin ve melek ne varsa düşüp ölecek veya dengesini kaybedip kendinden geçecek; ancak dört büyük melek ve bir de Allah yolunda şehit düşenler bu genellemenin dışında kalacak. Zira şehitler de bir bakıma hayattadırlar, bizim bilmediğimiz bir hüküm ve kanunla diridirler.

"Saâk olayı", kıyametin dehşetini, kopacak müthiş gürültünün her şeyi mahvedeceğini ifade içindir. İkinci üfürülme ile, mahvedilen canlılar dirilip kalkar da şaşkın bir halde birbirlerine bakışıp kalırlar. Çoğu ne olduğunu hemen anlayamaz. Nitekim Yâsin suresinde bu husus açık bir şekilde belirtilmektedir.

Yerkürenin Değişmesi

Kıyamet kopunca yerküre dümdüz pürüzsüz bir görünüm arz edecek ve yörüngesinden çıkıp "Mahşer Alanı" nerede kurulacaksa, oraya gidip dayanacak. Nitekim İbrahim suresinin 48. âyetinde şöyle buyurulmaktadır:

"O gündeki yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevirilir."

Böylece yerküre, Cennet ve Cehennemin, aynı zamanda Mahşer Alanı'nın bulunduğu sisteme kadar gider de yeni düzendeki yerini almış olur.

O Gün Rabbinin Nuru Yeri Aydınlatır

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا

"Yeryüzü, Rabbinin nuruyla parıldar."

Sistemlerin hepsi bozulacağına, Güneş'in paramparça olacağına ve yeni sistemlerin kurulacağına göre, Mahşer Alanı ve ilgili yerler ne ile aydınlatılacaktır? Kur'ân-ı Kerim yarı kapalı bir anlatımla bilgi vermektedir. Tabiatıyla âyet mücmel olduğu için de yorum yapmamızı kolaylaştırıyor. O bakımdan o âlemi aydınlatacak ilâhi nurdan neyin kasdedildiği üzerin-

de farklı yorum ve görüşler ortaya çıkmıştır.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) O gün mahşer ve çevresi ilâhi adaletin tecellisiyle aydınlanacak ve karanlık bir cihet kalmayacaktır. Haklı haksızdan kesinlikle ayırt edilecek; iyilerle kötüler tespit edilirken en küçük bir hatâ ve yanılma payı olmayacaktır.

b) Allah'ın inen hükmüyle yer aydınlanacaktır.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın tecellisi aydınlatıcı bir nura benzetiimiştir.

c) Cenâb-ı Hak, kıyamet gününde bir nur yaratacak ve Mahşer Alanı onunla ışıl ışıl ışıldayacaktır.

d) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Güneş ve Ay'ın ışığı değil, Allah'ın yaratacağı başka bir ışık kaynağıdır ki her tarafı en kusursuz şekilde aydınlatacaktır.

Çünkü kıyamet ve âhiret, gecesi olmayan gündüzdür; hep aydınlık ve uykusuzluktur.

Bütün bu yorumlardan şu neticeyi çıkarabiliriz: Yeni kurulacak sistemin, diğer bir anlatımla, yeni âlemin bir daha değişmeyeceğini dikkate aldığımızda, ışık ve enerji ebediyen bitmeyecek Güneş misali yeni bir aydınlatıcı sistem kurulacaktır. Ancak onun keyfiyet ve kemmiyetini bilmemiz bugün için mümkün değildir.

Böylece Cenâb-ı Hak ilgili âyetlerle yeniden kurulacak âlemle ilgili kısa bilgi vermek suretiyle daha iyi düşünmemize imkân vermekte ve Kur'ân'ın bütünlüğü içinde birtakım olumlu yorumlar yapmamızı ilham etmektedir.

Kıyamet Gününde Kitabın Getirilmesi

وَوُضِعَ الْكِتَابُ

"Kitap konur."

Burada, ya her şeyin yazılı bulunduğu "Levh-i Mahfuz"un ortaya konacağına ya da her kişiye ait amel defterinin getirilip sahiplerinin eline verileceğine işaret edilmektedir. Nitekim bu ikinci yorum, İsrâ suresinde çok açık bir anlatımla belirtilmekte ve her çeşit şüpheyi giderecek bir net-

lik arz etmektedir.

Kitabın konulması, ilâhi adaletin delil ve şahitleriyle tecellisini hatırlatır. Böylece itiraz kapıları kapanır; yalnız hak ve adalet konuşur.

Peygamberlerle Şahitlerin Getirilmesi

وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Peygamberler ve şahitler getirilir ve insanlar arasında hak ile hükmedilir ve onlar haksızlığa uğramazlar."

Âhiret gününde hesap alanında, dünyada iken ümmetlerine tebligatta bulunduklarına dair sorulacak hususlara cevap vermeleri için peygamberlerin hepsi hazır bulundurulacak ve diğer ümmetlere karşı şehadette bulunmaları için de Muhammed (aleyhisselam) ümmeti getirilip o alanda yerlerini almaları sağlanacak ve sorulanlara cevap vermeleri istenecek. Nitekim Bakara suresi 143. âyette bu konu açıklanmakta ve biraz daha geniş bilgi verilmektedir.

Buradaki "şühedâ" kelimesine gelince, az farklı yorumlarla açıklanmıştır. Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Allah yolunda şehit düşenlerdir. Kıyamet gününde kimlerin Allah'ın dininden alıkonduğu hakkında şahitlikte bulunmaları sağlanacaktır.

b) Amelleri yazan "Hafaza Melekleri"dir. Bunlar yazdıkları şeylerle ilgili şehadette bulunacaklar. Bu yorum, Kaf suresi 21. âyetle açıklanmaktadır.

Bu durumda kimse haksızlığa uğratılmayacak; hiçbir iyilik ve kötülük gizli kalmayacak; herkes amelinin ve niyetinin karşılığını noksansız görecektir. Cenâb-ı Hak, insanların neler işlediğini çok iyi bilir; bununla beraber adaletinin parlaklığı gereği bütün belgeleri, delilleri ve şahitleri de konuşturur.

Kur'ân'da adaletin tecellisi anlatılırken, bir yandan da yeryüzünde insanlar arasında hükmedenlere, ilâhi adaletin azameti hatırlatılmakta ve âdil davranmayanların eninde sonunda o yüce adalet karşısında hesap vermek zorunda kalacağı bildirilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayı üzerinde durularak aydınlatıcı anlamda bir iki safhası konu edinildi. Amel defterlerinin ortaya konulacağı hatırlatılarak, o defterlere yalnız iyilikler, sevaplar ve doğruluklar yazdırmamız istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta ilâhi adalet terazisini göremeyen şaşkınların, âhirette zümre zümre Cehenneme sevkedileceği; bu teraziyi görüp kendini Hakk'a veren mü'minlerin ise Cennete grup grup gireceği haber veriliyor ve kalpleri hakka çevirecek açıklamalar yapılıyor. O gün meleklerin de Arş'ın çevresini çevirmiş halde Allah'a hamd edecekleri belirtilerek, dünyada iken namaz, tevaf ve benzeri ibâdetlerin önemine işarette bulunuluyor.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا
وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ
وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ
حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ
فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا
الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۚ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى
الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

71- Kâfirler bölük bölük Cehenneme sevkedilir, nihayet oraya vardıklarında Cehennem kapıları açılır. Cehennem bekçileri onlara derler

ki: "Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınız hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" Onlar da: "Evet, geldi, derler." Ama azap hükmü kâfirlere hak olmuştur.

72- Onlara, içinde devamlı kalacakları "Cehennemin kapılarından girin" (denilir). Büyüklük taslayanların kaldıkları yer ne kötü!.

73- Rablerinden korkup (küfür ve böbürlenmekten) sakınanlar, bölük bölük Cennet'e götürülürler; sonunda oraya geldiklerinde Cennet kapıları açılır, oranın bekçileri onlara derler ki: "Selâm size olsun! Gönül huzuru buldunuz. Ebedi kalıcıları olarak girin Cennetlere."

74- Onlar da: "Hamd O Allah'a ki verdiği sözü bize gerçekleştirdi; bizi bu yere vâris kıldı ki Cennet'te istediğimiz yerde eyleşip oturabiliyoruz. İyi-yararlı amellerde bulunanların mükâfatı ne güzeldir!" derler.

75- Meleklerin, Arş'ın etrafını çevirmiş bir halde Rablerini hamd ile tesbih ettiklerini görürsün. İnsanlar arasında ise hak ile hükmolunmuştur. "Âlemlerin Rabbine hamd olsun!" denilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Cennet'te ilk şefaatçi benim."[1]

"Cennetin kapısını ilk çalacak olan benim."[2]

"Kıyamet günü Cennet'in kapısına gelirim de onun açılmasını isterim. Hâzin, "Sen kimsin?" diye sorar. Ben de, "Muhammed'im" diye cevap veririm. Bunun üzerine o şöyle der; "Senden önce hiçbir kimseye açmamakla emrolundum."[3]

"Cennet'e girecek ilk zümrenin suretleri, Bedir gecesindeki dolunaya benzer. Onlar Cennet'te ne tükürürler, ne sümkürürler, ne de abdest bozarlar. Kapları ve tarakları altın ve gümüştendir. Buhurdanlıkları ud ağacındandır. Terleri misktir. Onlardan her birinin iki zevcesi vardır ki, bacaklarının ilikleri, güzellikleri sebebiyle etlerinin ardından görünür. Aralarında hiçbir ihtilâf olmaz. Kalplerinde de kin bulunmaz. Kalpleri bir tek kimsenin kalbi üzeredir (aralarında mutlak

1 Müslim/İmân: 332 - Müsned-i Ahmed: 140/3

2 Müslim/İmân: 331

3 Müslim/İmân: 333 - Ahmed : 3/136

anlaşma ve uyum vardır). Sabah-akşam Cenâb-ı Hakk'a tesbihte bulunurlar."[1]

"Ümmetimden Cennet'e öyle bir zümre girer ki, sayıları yetmiş bindir. Yüzleri bedir gecesindeki dolunay gibi ışıl ışıldır."[2]

"Sizden kim abdest alır, abdestini tastamam yerine getirir ve sonra da Eşhedü ellâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en abdühü ve resulünü derse, mutlaka ona Cennetin sekiz kapısı açılır da dilediğinden içeri girer."[3]

Âhirette İki Ayrı Zümrenin Durumu

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا

"Kâfirler bölük bölük Cehenneme sevkedilir."

Âhiret gününde herkesin amel ve niyetine göre noksansız karşılık göreceği kısaca belirtildikten sonra, mü'minlerle inkarcı sapıkların lâyık oldukları yere sevk edilecekleri açıklanarak, inananlara müjde verilmekte; inanmayanlara uyarıda bulunulmaktadır.

Kâfirler o gün zümreler halinde Cehennem'e itilip kakılarak sevk edilecekler. Cehennem bekçilerinin onlara: "Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınız hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye sormalarının konu edilmesi, çok önemli bir hususu aydınlatmaya yöneliktir. Öyle ki: İlâhi âyetleri bilmenin, Cenâb-ı Hakk'ı kemal sıfatlarıyla tanımanın ve âhiret alemiyle ilgili sağlıklı bilgi edinmenin tek yolu, peygamberlerin irşat ve tebliğine dayanır. Zira fizikötesi konuları yalnız akıl ve düşünce yoluyla bilip çözmek mümkün değildir. O nedenle her kavme ve millete uyarıcı, yol gösterici, madde ötesinden haber getirici peygamber gönderilmiştir ve bu hikmete dayalı olarak Cenâb-ı Hak:

"Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz" buyurarak, sözü edilen konularda mutlaka peygamber tebliğine ihtiyaç bulunduğuna işarette bulunmuştur.

---

1 Buhari/Bed-i halk: 8, Enbiyâ: 1 - Tirmizi/Kıyâmet: 60, Cennet: 7 - İbn Mâce/Zühd: 30 - Ahmed: 2/230, 232-3/16- 6/355

2 Buhari/Rikak: 50, 51 - Müslim/İmân: 369, 373 - Müsned-i Ahmed: 1/6-3/135, 257, 345, 383

3 Nesâi/Tatbik: 77 - Dârimi/Salât: 78 – Ahmed: 4/146, 153-5/508

Cehennem bekçilerinin sorusu da bu gerçeği yansıtmakta ve bize tamamlayıcı bilgi vermektedir.

Kâfirlerin bu soruya olumlu cevap vermesi ise, her millet ve kavme Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'den önce peygamber gönderildiğinin bir başka delili sayılır.

"İçinde devamlı kalacağınız Cehennem'in kapılarından girin!" cümlesi, kâfirlerin ümitlerini silip kaldırmaya yönelik bir başka tehdittir.

Cennet ehline gelince: Onların derecelerine göre zümreler halinde Cennet'e götürülmesi ve Cennet kapılarının kendilerine açık tutulması, önceden bu ebedi saadet yurdunun onlar için hazırlandığını gösterir. Böylece onlar Cennet'e yaklaştıkça oranın nefis kokusunu için için duyarlar ve her nefes alıp vermede ümitleri bir kat daha artıp kuvvetlenir. Kâfirler ise, Cehennem'in önüne getirildikleri zaman, oranın kapıları açılacak ve aldıkları kerih kokunun ötesinde müşahede edecekleri manzara onlara dehşet ve ümitsizlik verecek, mahvolduklarını anlayarak yüz bin pişmanlık içinde yerlerini alacaklar.

Cennet bekçileri nezaket dolu bir ifadeyle gelenlere selâm verecekler. "Gönül huzuruna kavuştunuz" diyerek o saadet yurdunda ebedi kalacaklarını, her türlü dünyevi kirlerden arınmış olarak sonsuza dek mutlu olacaklarını müjdeleyecekler.

Bu manzara ve haber, ümit üstüne ümit verecek; hiçbir şüphe ve endişeye yer bırakmayacaktır. Zira Cennetlikler, dünyada iken takva, yani Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma doğrultusunda bulunmuşlar ve dinin esaslarına bağlı kalıp her çeşit fenalıktan sakınmayı kendilerine huy edinmişlerdi. Böylece dünyada Allah'tan, O'nun âdilâne azabından korkanlar için âhiret âleminde korku olmayacağı neticesi ortaya çıkıyor.

Cennet ehli dünyada eriştikleri imân ve amel-i sâlih nimetine hamd ve şükürde bulunduklarından dolayı, Cennet'e girdikleri zaman aynı terbiye ve nezaketi, şuur ve irfanı dile getirerek mahviyet ve teslimiyetlerini arz ederler.

Cennet'e vâris kılınan bu bahtiyarlar, istedikleri gibi oturup eğlenirler. Çünkü müdahale edecek başka vârisler yoktur. Verilen mülk, göz ve gönül dolduracak kadar geniş ve boldur. Bitip tükenmeyecek nimetler her

yandan köpürüp taşmaktadır. Geçim kaygısı diye bir düşünce ve duygunun yeri ve anlamı yoktur.

Mü'minlerin Hamd Etmesi

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ

"Onlar da: Hamd O Allah'a ki verdiği sözü bize gerçekleştirdi; bizi bu yere vâris kıldı."

Âhiret âleminde mü'minler lâyık oldukları mükâfata erişince, bütün kuvvet ve kudreti elinde bulunduran Cenâb-ı Hakk'ın her an övülmeye lâyık olduğunu düşünerek derin bir sevgi ve saygı havası içinde hamd edecekler ve Cenneti de Allah'ı sık sık anmak suretiyle şenlendirecekler. Sadece onlar değil, Cennetin bir bakıma tavanı sayılan Arş'ın etrafını çeviren melekler de durmadan tesbih ve tahmidde bulunacaklar.

Böylece "hamd" ve "tesbih" hem mü'minlerin gönül gıdası, hem de meleklerin değişmeyen ibâdeti olarak devam edecektir. Allah (celle celaluhu) ile mutlu kulları arasındaki ilgi ve irtibat hep bu anlamda sürüp gidecektir.

İnananlarla inanmayanların eriştikleri sonuca bakınca, inananların geniş iltifata; inanmayanların sonsuz azaba lâyık görülmeleri bir haksızlık değildir. Amel ve niyetlerine denk âdilâne bir hükümdür. Zira hak kavramı, her şeyi en uygun, en makul ve en yaraşır ölçü ve düzende, uygunluk ve dengede tutmaya delâlet eder. Bu gerçeği bilen melekler, "İnsanlar arasında hak ile hükmedilmiştir" diyerek ilâhi adaletin şaşmazlığını bir defa daha dile getirip ilân ederler.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, başlanılan her meşru işin sonunda Allah'a hamd etmemizi tavsiye etmekte, Cennet'teki durumu buna misal vermek suretiyle konuyu iyi anlamamızı ilhamda bulunmaktadır.

Zümer suresine hamd ile başlandı ve yine hamd ile bitirildi.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; sünnetiyle kalp ve kafamızı aydınlatan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

40. SURE

MÜ'MİN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
85	1199	4960

MÜ'MİN SURESİ

Sure iki ayrı isimle anılmaktadır. Fir'avn'ın zâlimce aldığı karara karşı çıkan kahraman bir mü'minden söz edildiği için "Mü'min", üçüncü âyetin baş kısmında Cenâb-ı Hakk'ın günahları bağışlayan "Ğâfir" sıfatından bahsedildiği için "Ğâfir" denilmiştir.

el-Hasan, Atâ', İkrime ve Câbir'e göre: 55. âyet dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Çünkü bu âyet beş vakit namaza işarettir ve namaz ile ilgili emirler Medine'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh) ve Katade'ye göre: 56 ve 57. âyetleri Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir.[1]

"Hâ-Mim" ile başlayan ve ilki bu sure olan yedi sureyle ilgili olarak İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kur'ân'ın özü ve çekirdeği, Hâ-Mim'lerdir."

Enes (radıyallahu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallahu anh) da, "Hâ-Mim'ler Kur'ân'ın dibacesidir" demişlerdir.[2]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kur'ân-ı Kerim'in bazı özellikleri anlatılarak onun ilâhi olduğuna delil getiriliyor.

2- Allah'ın âyetleri hakkında bilgisizce tartışmak isteyenlerin yaşayışlarına özen duyulmaması emrediliyor

3- Arş'ı taşıyan meleklerin birtakım vasıfları üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

4- Cehennem ehlinin bir çıkış yolu aramalarına ve bu hususta isteklerine dikkatler çekilerek inkarcı zâlimler uyarılıyor.

5- Çok yüce kudret sahibi bir ilâhın varlığına delâlet eden belgelere yer veriliyor. Böylece insan aklı harekete geçirilmek isteniliyor.

6- Allah'a ortak koşanlar, kıyamet gününde meydana gelecek şiddet

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/288

2 Tefsir-i Kurtubi: 15/288

ve korkunç safhalarla tehdit ediliyor.

7- Misal olarak Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn'ın kıssası ve bu sırada imânını gizleyen kahraman bir kişi anlatılıyor.

8- Müşriklerin eziyet ve saldırısına karşı Rasulullah (aleyhisselam)'a ve dolayısıyla mü'minlere sabır tavsiyesinde bulunuluyor.

9- Cenâb-ı Hakk'ın karada ve denizde kulları için hazırladığı nimetlere yer veriliyor ve o nimetlerden bilerek meşru şekilde yararlanmamız isteniliyor. Aynı zamanda karada ve denizde hazırlanan kaynaklara dikkatimiz çekilerek onları ihmal etmemizin üzücü sonuçlar doğuracağına işarette bulunuluyor.

10- Allah'a karşı gelip küfür ve tuğyan ile ömrünü noktalayan kavim ve milletlerin yeryüzündeki kalıntılarını gezip görmemiz tavsiye ediliyor ve yaşamakta olan inkarcı zâlimlerin özellikle bu konuya dikkatleri çekiliyor.

11- İlâhi hışma uğrayıp yok edilme çizgisine gelip dayandıktan sonra pişmanlık duymanın hiçbir yarar sağlamayacağı hatırlatılarak, öyle bir noktaya gelmeden önce Hakk'a dönmenin gereğine atıf yapılıyor.

٤٠ سُورَةُ الْمُؤْمِنِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

1- Hâ-Mim.

2- Kitab'ın indirilişi, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen Allah'tandır.

3- Günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, cezası şiddetli, lütuf ve ihsanı geniş ve bol olandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Varış O'nadır.

Hâ-Mim ile Başlanılan Sureler

"Hâ-Mim" ile başlayan yedi surenin hepsi de Mekke'de inmiştir. Bunlar yedi büyük işaret ve zafer va'deden yedi müjdeyi beraberinde getirmiştir. İlâhi inayet ve nusratın mü'minlerden yana yedi ayrı tecellide bulunduğu; her tecellinin yeni bir silkinme, toparlanma ve yeni bir güç oluşturma olacağı ve böylece son din olan İslâm'ın yedi kıtaya yayılacağı ilham ve remzini yansıtıyor. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Kur'ân'ın Üstünlük ve Benzersizliği

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

"Kitab'ın indirilişi, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen Allah'tandır."

İkinci âyette Allah'ın insanlara son mesajı olan Kur'ân'ın, o çok üstün, çok güçlü ve her şeyi hakkıyla bilen ilim sahibinden indirildiği açıklanmaktadır. Şüphesiz bir eserin, bir kitabın kudret ve üstünlüğü, sahibinin kudret ve üstünlüğünü yansıtır. Cenâb-ı Hak mutlak kudret ve ilim sahibidir; o halde O'nun kitabı Kur'ân da ilimlerin önünde ve üstünde yol gösterme kudretini kendinde taşımaktadır. Getirdiği hükümler bütünüyle insanoğluna ruh ve beden, aile ve toplum, dünya ve âhiret düzenini ve

dengesini sağlayacak muhteva ve özelliktedir. O bakımdan da Kur'ân'ın bir benzeri yazılamamıştır ve yazılamayacaktır da. Buluşlar, keşifler, ispatlar, bilimsel araştırmalar hep onu doğrulamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'deki, insan aklını ve idrâkini harekete geçirmek için konulan anafikirler, temel bilgiler her yönüyle bilimsel araştırmaların nüvesini oluşturmakta, onlara hareket çizgisini belirlemektedir.

1400 şu kadar yıl önce ortaya koyduğu temel bilgiler, ana fikirler bugün hâlâ bütün parlaklığıyla ve tazeliğiyle üstünlüğünü korumaktadır ve korumaya devam da edecektir. Zira O her yönüyle Aziz ve Alim olan eseridir, O'ndan indirilmedir.

Ümit ve Korku Veren Dört Sıfat

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ

"Günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden; cezası şiddetli, lütuf ve ihsanı geniş ve bol olandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Varış O'nadır."

Ümit veren üç sıfat:

1- Allah bağışlayandır.

2- Tevbeyi kabul edendir.

3- Lütuf ve ihsanı geniş ve boldur.

Korku veren sıfat:

4- Allah'ın cezası şiddetlidir.

Görüldüğü gibi, korkudan daha çok ümide yer verilmiş ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve gufranının gazabının önünde bulunduğuna işarette bulunulmuştur. Zira Cenâb-ı Hak, kullarına rahmet kapılarını açmadan, onları o rahmete çağırmadan onlara gazap etmez. Kudsi Hadiste bu hakikat şu sözle açıklanmıştır:

"Rahmetim gazabımın önüne geçmiştir."[1]

Böylece âyette kelime konumu itibariyle iki ümit arasında bir korku prensibi yer almakta ve mü'minleri ferahlatıcı bir kıstas yansıtılmaktadır.

1 Buhari/Tevhid: 15, 22, 28 55, Bed-i halk: 1 - Müslim/Tevbe: 14, 16 - Tirmizi/Daâvat: 99 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13, Zühd: 35 - Ahmed: 2/242, 258, 260, 313, 358, 397, 433, 466

O bakımdan Allah'a dosdoğru imân eden kişilerin hayatlarını korku ile ümit arasında değerlendirmeleri ve her işlerinde bu iki hususu göz önünde bulundurarak adım atmaları dolaylı şekilde tavsiye edilmekte ve hayatın bu doğrultuda çok semereli olacağına işarette bulunulmaktadır.

Böylece ikinci ve üçüncü âyetin anlatım tarzına ve taşıdığı esaslarına bakıp bir değerlendirme yaptığımızda bunların iniş sebep ve amacının ne olduğunu rahatlıkla anlarız.

Şöyle ki:

a) Kur'ân bütün hüküm ve belgeleriyle ilâhi kudretin yüceliğini; varlığının, birliğinin esasını ortaya koyar.

b) Kulluğun gereğini anlatır ve ilâhi gufran havasını sırası geldikçe estirir.

c) Sapık inkarcıların, maddeci zâlimlerin, günahkâr suçluların Hakk'a dönmelerini sağlamanın yollarını gösterir.

d) Taşıdığı hükümler değişmez. Doğru yolu seçmeyenlerin âhirette şiddetle cezalandırılacağını hatırlatır ve böylece ikinci hayatın önemi üzerinde durarak mü'minleri aydınlatır, inkarcıları korkutur.

e) Her şeye rağmen sünnetullah gereği, ilâhi nimetlerin bolca lutfedildiğine dikkatleri çeker ve kâinatta her şeyin insandan yana yaratıldığına işarette bulunur.

f) Bir kavim ya da milletin, onlar inkârı zulüm ve ahlâksızlıkla birleştirip belli bir çizgiye gelmeden yok edilmeyeceğini haber verir ve sonra da sözü edilen tehlikeli yolda yürüyenleri uyarır.

g) Her şeyin istisnasız ilâhi kudretin eseri olduğunu ve her şeyin eninde sonunda Allah'a döndürüleceğini açıklar.

Açıklama:

"Tavl", Arapça bir kelimedir. Daha çok süresi uzayıp giden nimet anlamına gelir. Aynı zamanda bol ve genişçe, eksiksiz ve cömertçe verilen nimete delâlet eder.

Konuyla ilgili rivayetler:

Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a gelerek dedi ki:

- Ya Emira'l-mü'minin, zamanında bir adam öldürdüm. Benim için tevbe yolu var mıdır?

Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) Mü'min (Ğâfir) suresinin ilk üç âyetini okuduktan sonra adama şöyle dedi:

- İyi yararlı amellerde bulun, umutsuz olma.[1]

Şam halkından güçlü, kudretli bir adam vardı ki, Medine'den Şam'a elçi ve ulak olarak gönderilirdi. O adam bir süre ortalıkta görünmez oldu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu merak edip sorunca, kendini içkiye verip iyice alkolik olduğunu söylediler. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) kâtibini çağırıp o adama şu mektubu yazdırıp gönderdi:

"Bismillahirrahmânirrahim. Hattab oğlu Ömer'den falan oğlu filânadır. Selâm sana olsun. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamd ederim. Şüphesiz O, günahları bağışlayan, tevbeyi kabul edendir; aynı zamanda cezası şiddetli; lütuf ve ihsanı bol ve geniştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır."

Mektubu gönderdikten sonra yanında hazır bulunan arkadaşlarına döndü ve şöyle dedi: "O kardeşiniz için duâ ediniz ki kalbi bu yazdığım şeyleri kabul etsin de Allah'a yönelip tevbe etsin."

Cidden mektup o adama ulaşınca, tekrar tekrar okudu ve halifenin öğütleri kalbinde olumlu tesir meydana getirdi, o da vakit kaybetmeden tevbe ve istiğfarda bulunarak içkiyi bıraktı.[2]

Sabit el-Bennâni anlatıyor:

- Mus'âb b. Zübeyr (radıyallahu anh) ile beraber Kufe köylerinden birinde bulunuyorduk. Namaz vakti girince, orada mevcut olan ihata duvarını siper edinip iki rekat namaz kıldım. Fâtiha'dan sonra Mü'min suresini okumaya başladım. İlk üç âyetini tamamladığımda, ansızın arka tarafımdan beyaz bir katıra binmiş, üzerinde Yemen giysisi bulunan bir adam bana şöyle seslendi: "Âyette (Gâfirü'z-zenbi) dediğin zaman, (Ey günahları bağışlayan, benim günahımı da bağışla) de. (Kabili't-tevbi) dediğin zaman,

1 Adam öldürme olayı, İslâm'ın ilk yıllarında henüz kısasla ilgili hükümler inmeden meydana gelmiş ve o sebeple Hz. Ömer (radıyallahu anh), suçunu itiraf eden o adam hakkında kısas hükmünü uygulamamıştır.

2 İbn Ebi Hatim - Kurtub: 15/291

(Ey tevbeleri kabul eden, benim tevbemi kabul buyur) de. (Şedidü'l-ıkab) dediğin zaman, (Ey cezası şiddetli olan, beni cezalandırma) de."

Bunun üzerine arkama döndüğümde hiç kimseyi göremedim. O ilk gözüme ilişen adam ortadan yok olmuştu.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Kur'ân'ın çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibi zattan indirildiği ve o bakımdan benzersiz bir kudret taşıdığı konu edildi. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın hem umut, hem de korku veren sıfatlan getirilerek mü'minlerin günlük hayatlarını korku ile ümit arasında değerlendirmelerine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı şaşkınların Allah'ın âyetleri hakkında sürtüşüp tartıştıkları konu ediliyor ve öylelerinin refah içinde günlerini gün etmelerinin özenilecek bir yanı olmadığına değinilerek gerçek saadetin imân ve sâlih amellerle vücut bulacağına işaret ediliyor. Sonra da gelip geçen kavim ve milletlerin peygamberleri yalanlayıp bir takım çirkin davranışlarda bulundukları bildirilerek mü'minler teselli ediliyor.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي
الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ
أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ
فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا
أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

4- Allah'ın âyetleri hakkında inkâra sapanlardan başkası sürtüşüp tartışmaz. Onların şehirlerde (refah ve zevk içinde) dönüp dolaşması seni aldatmasın.

5- Onlardan önce Nuh kavmi ve sonra da bir takım topluluklar (peygamberleri) yalanlamışlardı. Hemen her ümmet kendi peygamberini (kin

1 Ebu Nuaym - İbn Ebi Hatim - Kurtubi: 15/291

ve nefretle) yakalamayı azmetmiş; hakkı bâtılla giderip yok etmek için boşuna mücâdele etmişlerdir. Bu yüzden onları yakalayıverdim. Cezalandırmam nasılmış (bir gör).

6- Böylece inkarcıların Cehennemlik oldukları hakkındaki Rabbin sözü gerçekleşti.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim hakkı giderip yok etmek için bâtıla yardım ederse, Allah'ın ve peygamberinin himaye ve ilgisi ondan kesilip uzaklaşır."[1]

Abdullah b. Amr b. Âs (radıyallahu anh) diyor ki:

- Bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e gittim. O sırada bir âyet üzerinde farklı görüş ortaya koyarak tartışan iki adamın sesi kulağımıza geldi. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam), mübarek yüzünde öfke belirtisi farkedilir bir halde dışarı çıktı ve şöyle buyurdu:

"Sizden öncekiler ancak kendi kitaplarında ihtilâfa düştükleri için yok olup gittiler."[2]

"Kur'ân üzerinde inatlaşarak tartışmayınız. Çünkü Kur'ân'da tartışıp inatlaşmak küfürdür."[3]

Kur'ân Âyetleri Üzerinde Sürtüşüp Tartışmak

مَا يُجَادِلُ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

"Allah'ın âyetleri hakkında inkâra sapanlardan başkası sürtüşüp tartışmaz."

İmân ve ilim doğrultusunda ilâhi hükümleri ve ilâhi muradı anlayıp çıkarmak için içtihadda bulunmakta ve farklı birtakım tesbitler yapmakta bir sakınca yoktur. Zira burada imânla ilim aklın rehberliğinde iyi niyetle birleşip varabileceği en son noktaya varmıştır. Kişi bu hususdaki yeteneğinin tamamını kullanarak bazı sonuçlar elde etmiştir. İçtihada ehil olduğu için de hatâ bile yapsa, yine de sevap sayılır. Nitekim mutlak müctehidle-

---

1 Taberâni: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

2 Müslim/İlim: 2 - Ahmed: 1/401, 421 - 2/467, 469, 503, 508, 517

3 Müsned-i Ahmed: 494 ,478 ,258/2

rin ictihad ve istinbatları; kıyas ve görüşleri bu anlamda ve belirtilen çizgide cereyan etmiş ve böylece ümmete rahmet olacak bilgiler ve hükümler çıkarmışlardır.

Unutmamak gerekir ki, müctehid imamlar nüsusta (nasslar üzerinde) ictihad etmemişlerdir; yani bir konu ve mesele hakkında Allah veya Peygamber (aleyhisselam)'ın net, açık ve kesin bir beyânı varsa, artık o mesele hakkında içtihada gerek yoktur. Nitekim gerek İbn Nüceym'in el-Eşbah ve'n-Nezâir'inde, gerekse Cevdet Paşa'nın başkanlığında hazırlanan Mecelle'de şu ana kurala yer verilmiştir: "Mevrid-i nassda ictihada mesağ yoktur."

Müctehid zatların dışında yeterli bilgiye sahip olmadığı halde, birtakım sözlüğe dayalı manalarla; kişisel görüş ve mantıkla Kur'ân üzerinde konuşup ahkâm kesmek çok tehlikeli bir yoldur; insanı küfre kadar sürükler. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu konuda ümmetini aydınlatarak ve uyararak şöyle buyurmuştur:

"Kim ilimsiz olarak Kur'ân hakkında konuşup hüküm çıkarırsa, cehennemdeki yerine hazırlansın."[1]

Diğer bir hadislerinde ise şöyle uyarıda bulunmuştur:

"Kim Kur'ân'dan kendi reyine göre hüküm çıkarırsa, isabet de etse, hatâ ve günah işlemiş olur."[2]

Bir de sırf bâtılı savunup ayakta tutmak, hakkı mefluç hale getirmek için Kur'ân âyetlerini kendine göre yorumlayıp inatla tartışanlar vardır ki, ilgili âyetle daha çok onlara dikkat çekilmekte ve öylelerinin kâfir oldukları belirtilmektedir. Mü'minlerin bu gibi inkarcı ve maksatlı kişilerle tartışması haramdır. Çünkü karşısındakinin amacı hakkın ortaya çıkması ve çıktıktan sonra tarafların kabul etmesi değil, hakkı giderip bâtılı ayakta tutmaktır.

İnkarcı Şarlatanlar, Daha Çok Refah İçinde Olanlardır

فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ

1 Tirmizi/Fiten: 70, Edeb: 13, İlim: 6, 8, 13, Tefsir: 1, Menakıb: 19 - Ahmed: 1/65, 70, 78, 130, 131, 223 - 2/158 - 3/12 - 4/47 - 5/166

2 Ebu Dâvud/İlim: 5

"Onların şehirlerde (refah ve zevk içinde) dönüp dolaşması seni aldatmasın."

Şükrü yerine getirilmeyen, sorumluluk ölçüsü bilinmeyen her bolluk ve genişlik azaptan başka bir şey değildir. Cenâb-ı Hakk'ın insanlara -şükretsinler diye- hazırlayıp verdiği nimetleri kötüye kullanıp nankörlükte bulunmak, kötü bir geleceğin en açık işaretidir. Tarihin her çağında ve döneminde en çok tuğyan edip hakka karşı çıkarak bâtılı savunanların, şımarık zenginler, yarım aydınlar olduğu görülmüştür. O halde geçim sıkıntısı çeken ve ekonomik şartların olumsuz havası içinde mücadele veren mü'minlerin, onların birkaç günlük şatafatlı hayatına bakıp imrenmemeleri, özenti duymamaları gerekir. Çünkü dünyalık amaç değil araçtır. Cenâb-ı Hak bu araçtan meşru sınırlar ve ölçüler içinde yararlanmamızı emrederken, zengin olmamızı ve sosyal adaletten yana harcamalarda bulunmamızı emretmiştir. O halde bilerek çalışan milletlerin ekonomik güç oluşturması mümkündür ve bu imkândan Müslümanlar menedilmemişlerdir. Ne var ki, bu gücü oluştururken dünya ile âhiret arasında denge sağlamayı unutmamak gerekir. Aksi halde yalnız ekonomik güç aile, toplum ve milleti saadete ve huzura, güven ve istikrara kavuşturmada yeterli olamaz. Hiçbir servet ve bolluğun Allah'a dosdoğru imân nimetine denk gelmeyeceğini, onun yerine geçemeyeceğini unutmamak lâzımdır. Kur'ân'ın tarihin akışı içinde bu hükmün isabetini ortaya koyan misalleri son derece yönlendirici ve düşündürücüdür. Başta Nuh Peygamber (aleyhisselam)'in kavmi olmak üzere birçok kavim ve milletler maddi refahın verdiği şımarıklık ve azgınlıkla hakkın karşısına çıkıp bâtılı savundukları için sonları mutlak hüsran olmuştur. Çoğunun kalıntısı yer yer, yöre yöre ilâhi azabın izini yansıtmakta ve gelip geçenlere uyarı anlamında seslenmektedir.

O bakımdan Mekkeli şımarık zenginlerin, azgın müşriklerin şatafatlı hayatına, henüz imânı kalbinin derinliğine yerleştiremeyen zayıf iradeli birkaç kişi imrenmişse de, mü'minlerin çoğu hiçbir zaman gönüllerini o şatafata kaptırmamış ve üstelik Allah ve peygamberini hoşnut etmek için dünyalıktan yana neleri varsa feda etmekten uzak kalmamışlardır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim hem mü'minleri teselli ediyor, hem de gelecek günlerde küfür ve azgınlığın, şımarıklık ve tuğyanın başaşağı geleceğine işarette bulunuyor.

İnkarcılar Hakkındaki Sözün Gerçekleşmesi

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ

"Böylece İnkarcıların Cehennemlik oldukları hakkındaki Rabbin sözü gerçekleşti."

Cenâb-ı Hakk'ın ilmi, olmuş ve olacak her şeyi ezelde tesbit edip yazmıştır. O'nun ilminin yanılması söz konusu değildir. O bakımdan gerek Nuh (aleyhisselam) kavminin, gerekse ondan sonra gelip geçen birçok kavimlerin, gönderilen peygamberleri yalanlayacakları ve her şeye rağmen imân etmeyecekleri önceden belirlenip hükme bağlanmış ve vakti gelince ilâhi hüküm inmiştir.

Onlar gibi, gerek Mekkeli azgın müşrikler, gerekse kıyamete kadar gelip geçecek olan o tıynetteki inkarcılardan kimlerin imân etmeyeceği Cenâb-ı Hak tarafından tespit edilip neticeye bağlanmış; imân etmeyecek olanlar hem dünyada, hem âhirette lâyık oldukları cezaya çarptırılmış; imân edecek olanlara mühlet verilerek olumlu sonuçlar alınmıştır. Örneğin Mekkeli müşriklerden imân etmeyecek olan Ebu Cehil ve emsali birkaç ileri gelen azgın müşrik Bedir Savaşı'nda yok edilmiş, Uhud Savaşı'nda da bazı elemeler meydana gelmiş ve onlardan yaşayanlar ise, Mekke'nin fethinde İslâmiyet'i din olarak seçmişlerdir.

Böylece Cenâb-ı Hak, ezelde ruhları yarattıktan sonra onlardan kimlerin imân edeceğini, kimlerin de inkâr üzere öleceğini tespit edip inkarcılar hakkında gereken sözü ortaya koymuş ve vakti gelince o söz aynen gerçekleşmiştir ve gerçekleşmektedir.

Bütün bunlar ezelde yazılıp tespit edildiği için meydana gelmiyor; ama olacağı için bilinip tespit edilmiş bulunuyor. Böylece kader hakkında kısa da olsa ön bilgi veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı maddecilerin, hakkı küçük düşürmek için Allah'ın âyetleri üzerinde kasıtlı tartışmada bulunacakları konu edildi ve onların kutsal değerlerden, Allah'a imândan uzak şatafatlı hayatlarına imrenilmemesi hatırlatıldı. Sonra da imân etmeyecekleri tespit edilenlerin ilâhi azaptan kendilerini kurtaramadıkları üzerinde durularak misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Arş'ı taşıyan meleklerin ibâdeti konu ediliyor ve inkarcıların hakkı kabul etmemelerinin bütün acı sonuçlarının kendilerine râci' olacağına işaret ediliyor. Cenâb-ı Hakk'a hamd edip tesbih ve tehlilde bulunan meleklerin ancak mü'minlerden yana duacı oldukları belirtiliyor.

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ
لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ
جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ
اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

7- Arş'ı taşıyan ve çevresinde olan melekler, Rablerini hamd ile tesbih ederler ve O'na inanırlar; imân edenler için bağışlanma dilerler ve "Rabbimiz! Rahmet ve ilmin her şeyi içine almıştır; tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla ve onları Cehennem azabından koru!

8- Rabbimiz! Onları da, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi hâl, güzel ahlâk üzere olanları da kendilerine vadettiğin Adn Cennetleri'ne koy. Şüphesiz ki sen, çok üstünsün, çok güçlüsün, hikmet sahibisin.

9- Onları her türlü kötülüklerden de koru. O gün sen, kimi kötülükten korursan, gerçekten onu rahmetine eriştirmiş olursun. İşte bu, büyük kurtuluştur" (derler).

İnsanlarla Melekleri Birleştiren İmân

Arş'ı taşıyan melekler, en önemli görevlerden birini yerine getirmekte ve Allah'a çok daha yakın bulunma şerefine lâyık görülmektedirler. Zira Arş, ilâhi saltanat ve kudretin tecelli ettiği çok büyük bir makamdır. O makamda hizmet eden melekler de o nisbette ilâhi iltifata mazhar olanlardır.

İşte öylesine büyük ve azametli bir makamda meleklerin mü'minler için duâ ve istiğfarda, güzel dileklerde bulunmaları, bir bakıma gerçek

mü'minleri manen o makama yükseltmekte ve Allah'a imânın bu iki ayrı mahluku birleştiren odak noktası olduğuna işaret edilmektedir. O halde inkarcı şaşkınlar, maddeci müşrikler mü'minleri ne kadar küçümserlerse küçümsesinler, Allah'ın mü'minlere verdiği değer ve gösterdiği iltifat her türlü övgünün ve takdirin üstündedir.

İmân nimeti dünyada mü'minleri manevi alanda böylesine yükseltip meleklerin sıcak iltifatına, duâ ve temennisine lâyık düzeye getirdiği gibi, âhirette daha üstün makamlara yükselteceğinde ve orada meleklerle zahiren bir araya geleceklerinde hiç şüphe yoktur. O bakımdan dünya hayatında da "Allah'a dosdoğru imân"dan daha kıymetli, daha aziz bir nesne yoktur.

Arş'ın Melekler Tarafından Taşınması

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

"Arş'ı taşıyan ve çevresinde olan melekler, Rablerini hamd ile tesbih ederler."

"Arş", sözlükte, taht, kerevet, sedir, gölgelik, taraşa, balkon ve benzeri oturmaya elverişli yüksekçe şeyler anlamına gelir. Aynı zamanda saltanat, azizlik, rükün, çardak, tabut ve kuş yuvasına; evin yüksek kısmına ve saraya denildiği de vakidir. Nitekim Sebe' melikesi Belkıs'ın arşından söz edilirken, Zemahşeri, Keşşaf adlı tefsirinde onun kasr, yani saray olduğunu belirterek, Belkıs'ın, içinde bulunduğu sarayıyla birlikte getirildiğini kaydetmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de "arş" ismi, beş yerde hükümdarların tahtı; yirmi yerde ise, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek tasarruf ve kudretinin, saltanat ve azametinin tecelli ettiği çok yüce bir makam, kâinat plânının uygulandığı büyük merkez anlamında kullanıldığını görüyoruz.

Âyete'l-Kürsi'nin tefsirinde Arş ve Kürsi hakkında bazı önemli rivayetleri naklederek aydınlatıcı bilgi vermeye çalıştık.

Burada ise, konunun önemini dikkate alarak Kitap ve Sünnetin ışığı altında şu bilgileri sıralamayı uygun gördük:

a) Kâinatta fizik âleminde yaratılan en büyük varlık Arştır. Bunun için ona "Arş-ı Azim" denilmiştir.

b) Dünya ve gökteki yıldız ve sistemlerin Kürsi'nin ve Arş'in yanındaki durumu, büyükçe bir sahraya atılan küçücük bir halkaya benzer. Bununla Arş'ın büyüklüğü ve yüceliği hakkında icmali bir bilgi verilmiş oluyor.

c) Allah'ın Arş üzerinde istivası söz konusudur ki bu, ilâhi tedbir ve tasarruf anlamına ve yüce kudretinin tedbire göre tecellisine işarettir.

d) Arş'ın, sınırı bizce belirsiz su üzerinde olduğu, yani Arş'ın da Dünya gibi çoğunun su ile kaplı bulunduğu anlaşılıyor. Nitekim Hud suresi 7. âyetle bu husus kısaca açıklanmaktadır.

e) Arş'ın, cennetlerin üzerinde görünüm olarak bir tavan oluşturduğu; dünya semasının dünyaya nisbetle tavan anlamına yakın bir anlam taşıdığı hadislerden anlaşılmaktadır. Onlardan birini İbn Mâce kendi Süneninde şöyle nakletmiştir:

"Şüphesiz ki, Arş, Firdevs (Cennetin)in üstündedir."[1] Ayrıca Arşın su üzerinde olduğu, yani önemli bir kısmının su ile kaplı bulunduğu şu hadislerle belirtilmiştir:

"Cenâb-ı Hak, Arş'ını su üzerinde yaratmıştır."[2] Ebu Rizzin (radıyallahu anh)'ın, "Ya Rasulallah! Rabbimiz halkı (mahlukatı) yaratmadan önce nerede idi?" sorusuna Rasulullah (aleyhisselam) şu cevabı vermiştir:

"O, ama'da idi, ne altında, ne de üstünde hava vardı. Sonra da Arş'ını su üzerinde yarattı."[3]

f) Arş, kâinatın denge merkezidir.

Arşı Taşıyan Melekler

Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şerif, kâinatta en büyük sistem olan Arşın şimdilik dört, kıyamette ise sekiz melek tarafından yüklenip taşındığını ve taşınacağını haber vermektedir.[4] Aynı zamanda yeryüzünde kutsal Kabe nasıl mü'minler tarafından tavaf ediliyorsa. Arş da sayısı bizce belirsiz melekler tarafından devamlı surette tavaf edilmektedir. Bu meleklere "Karu-

1 İbn Mâce/Zühd: 39

2 Tirmizi/Tefsir: 11 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Ahmed: 4/11, 12

3 Ahmed: 4/11

4 el-Hakka suresi: 17. âyetin tefsiri

biyyun" yani ilâhi tecelli ve iltifata en yakın melekler denilir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, görmediğimiz ve teknik imkânlarla tespit edemediğimiz büyük bir âlem hakkında kısa bir bilgi vermektedir. Bunun hikmeti ne olabilir? Bence konunun en ince ve duyarlı noktası da budur.

Fizik âleminde bizim tespit edebildiğimiz fiziksel kanunlar rol oynamaktadır; ama iş bununla bitmiyor. Bu kanunları kusursuz yürüten, en küçük bir hataya meydan vermeden hedef ve amacına yönelten birtakım kuvvetler var mıdır? İşte Kur'ân ve hadis, gerek Sodomlular'ı yok edip sahneden silen meleklerden, gerekse Arş'ı yüklenip taşıyan dört ve sonra da sekiz melekten söz ederken bize ilâhi tedbir ve yürütmeyi bütün açıklığıyla öğretiyor. Öyle ki, mevcut fiziksel olayların ve bağlı bulundukları kanunların görevli melekler tarafından yürütüldüğünü bildiriyor. Olayların meydana gelmesi, sebep ve illetlere; sebep ve illetlerin belirlenmiş ölçü ve dengede harekete geçmesi meleklerin tedbirine dayanmaktadır. O halde dünyanın iki ayrı hareketi; belli bir yörüngede dönmesi, yercekim ve merkezkaç gibi birtakım kanunlara bağlanmış; ama o kanunları kusursuz işler hale getiren melekler görevlendirilmiştir. İnsanoğlu kendi araştırma ve bilgisiyle birinci sebebi ve illeti görüp inanmakta; ikincisini ise, (yani görevli melekleri) görmediği için çoğu bunu inkâr etmektedir. İlim dinle birleşmediği için tek yanlı sonuca varmış; işin asıl mahiyetini çözememiştir.

Arşın Etrafında Yer Alan Melekler

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

"Arşı taşıyan ve çevresinde olan melekler, Rablerini hamd ile tesbih ederler."

Zümer suresi 75. âyette bu konuya değinilerek kısa bilgi verilmişti. Burada konu biraz daha açıklanarak, Arşın etrafında yer alan meleklerin, Cenâb-ı Hakk'ı durmadan hamd ile tesbih ettikleri belirtilmektedir.

Arşın büyüklüğü, çevresindeki meleklerin çokluğu ve o meleklerin Arşın etrafında dönmek suretiyle tavaflarını sürdürürlerken üç önemli ibâdette bulunmaları bize şu bilgiyi veya mesajı vermektedir.

Bu önemli bilgileri şöyle sıralayalım:

a) İnkarcı sapıklar, nankör azgınlar ve zâlimler, Cenâb-ı Hakk'ı ta-

nısalar da, tanımasalar da; O'na hamd etseler de, etmeseler de bütünüyle kendi aleyhlerine veya lehlerine bir sonuç doğururlar; ama sayısı belirsiz mukarreb melekler ve ilâhi ikrama mazhar kılınıp Arşı taşıyan melekler; imân şerefinin ferahlatıcı havası içinde durmadan Rablarını hamd ile tesbih etmektedirler.

b) Yeryüzünde Allah'ın halifesi sayılan mü'min kullar yalnızlığa da itilseler; eziyet ve işkence de görseler, yüce âlemde sürekli makam ve dereceleri yükselmekte, mutlu ve parlak bir gelecek onları beklemektedir. O kadar ki, Arşı kaldıran ve onun çevresinde dönüp tavafta bulunan melekler o mü'minler için Allah'tan bağışlanma dilemekte ve şu duayı onlardan yana tekrarlamaktadırlar:

"Rabbimiz! Rahmet ve ilmin her şeyi içine almıştır; tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla ve onları Cehennem azabından koru.

Rabbimiz! Onları da, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi hal, güzel ahlâk üzere olanları da kendilerine vadettiğin Adn Cennetlerine koy. Şüphesiz ki sen, çok üstün, çok güçlüsün, hikmet sahibisin."

Mü'minlerden İstenen Vazifeler

Konumuzu oluşturan üç âyetin delâletinden, mü'minlerden ne gibi vazifelerin istenildiği anlaşılmakta ve birtakım mesajlar verilmektedir. Şöyle ki:

İnsan ne yalnız dostlarının, ne de yalnız meleklerin duâsıyla kurtulur. Her şeyden önce imân doğrultusunda o dualara lâyık olma düzeyine kendini getirmesi ve manen meleklerle birleşmesi gerekir. **Bunun için Kur'ân'da ilgili âyetlerle, sözü edilen düzeye gelebilmenin beş önemli görevi yerine getirmekle gerçekleşebileceğini bilmemize ve uygulamamıza işaret edilmektedir**:

1- Allah'a dosdoğru imânın en üstün gaye ve şeref olduğunu idrâk etmek,

2- İbâdetle, günlük yaşayışın her bölümüyle Allah'ı hatırlayıp O'na hamd ile tesbihte bulunmak,

3- Mü'minler için iyi niyet, güzel duygu, hayırlı dua ve temenniler taşımak; ölenlerinden iyi yararlı sâlih kişiler için Adn Cennetini dilemek,

4- İyi yararlı nesillerin yetiştirilmesini arzu edip bunun gerçekleşmesi uğrunda üstün gayretler sarfetmek,

5- Her çeşit günah ve kötülükten hem sakınmak, hem de sakındırmak.

İşte bir fani için en büyük kurtuluş bu beş maddede gizlenmiştir. Zira meleklerin iyi dilekleriyle mü'minlerin günlük yaşayışı paralellik arzetmekte ve onları manen bir araya getirmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Arşı yüklenip kaldıran meleklerin ibâdeti üzerinde durularak, Cenâb-ı Hakk'a ibâdette bulunup O'nu hamd ile tesbih eden melekler konu edildi ve böylece imân ve ibâdetten uzak bir ömür süren inkarcı sapıklar uyarıldı. Aynı zamanda Allah'a yakın olan meleklerin mü'minler için hep duacı oldukları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerine haksızlık eden müşriklere, Allah'ın gazabının daha şiddetli olacağı bildiriliyor ve âhiret gününde onların bir çıkış ve kurtuluş yolu arayacakları haber verilerek, ölmeden önce Hakk'a dönmeleri tavsiye ediliyor. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerinden bir kısmı hatırlatılıyor ve aydınlatıcı bilgiler verilerek ilâhi kudretin yüceliği üzerinde duruluyor.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ
إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ
فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذَٰلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ
اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾
هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن
يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ
الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ ۖ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ۖ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُم بَارِزُونَ ۖ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

10- İnkâr edip kâfir olanlara şöyle seslenilir: "Şüphesiz, Allah'ın gazabı, sizin kendi nefislerinize olan gazap ve düşmanlığınızdan çok büyüktür. Hani (dünyada) imâna çağrıldığınız zaman, red ve inkâr ederdiniz."

11- Derler ki: "Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin ve biz de günahlarımızı bir bir açıklayıp kabul ettik; artık çıkış için bir yol var mıdır?"

12- Bu böyledir; çünkü bir olan Allah'a çağrıldığınızda küfrederdiniz; O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm O Yüce Büyük Allah'a aittir.

13- O Allah ki, size açık belgelerini, mucize ve delillerini göstermekte ve üzerinize gökten rızık indirmektedir. Ancak O'na yönelip gönül verenler öğüt ve ibret alırlar.

14- O halde kâfirler hoşlanmasa da siz (ey mü'minler!) dini Allah'a hâlis kılarak gösterişten uzak, samimiyetle O'na duâ edip yalvarın.[1]

15- Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi, (insanları) kavuşma gününe karşı uyarmak için emrinden olan ruhu (vahyi) kullarından dilediğinin kalbine indirir.

16- O kavuşma günü ki, onlar ortaya çıkarlar, onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Bir olan her şeyi kudret, saltanat ve tasarrufu altında tutan Allah'ındır.

17- Bugün her kişi ne kazanmışsa onun karşılığını görür. Bugün haksızlık diye bir şey yoktur. Şüphesiz ki Allah, hesabı çabuk görendir.

İLGİLİ HADİSLER

Sahih kaynakların tespitine göre ihlâs üzere duâ hususunda Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz ashabına şunu okumalarını tavsiye etmiş ve kendisi de namazlardan sonra ona devam etmiştir.**

1 Müsned-i Ahmed: 177/2 - İbn Ebi Hatim

"Allah'tan başka ilâh yoktur, O birdir; ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd (her türlü güzel övgü) O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter. Güç ve kuvvet ancak O'nunladır. O'ndan başka ilâh yoktur. Ancak O'na ibâdet ederiz. Nimet O'nundur; fazf-ü-kerem O'na aittir. Güzel övgü O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler istemese bile, (mü'minler) dini (ibâdeti) ancak O'na ihlâsla has kılarlar."[1]

"O çok yüce, çok mübarek Allah'a, kabul olunacağına kesinlikle inanarak duâ ediniz. Biliniz ki Cenâb-ı Hak gerçekten gafil bir kalpten yükselen duayı kabul etmez."

Allah'ın Âyetleri Üzerinde İnkâr ve İnatla Tartışan Kâfirler

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ

"İnkâr edip kâfir olanlara şöyle seslenilir: Şüphesiz Allah'ın gazabı, sizin kendi nefsinize olan gazap ve düşmanlığınızdan çok büyüktür."

Kâinatın her parçası Allah'ın ayrı bir âyeti, varlığının bir başka delilidir. İnen Kur'ân âyetleri ise, bize bunları tanıtmakta ve Cenâb-ı Hakk'a uzanan doğru yolu göstermektedir.

Bunca âyet, belge ve delillere rağmen hâlâ inkârda ısrar edip hakikate sırtını döndüren inkarcı sapıklar, dönüş yapmadan ölecek olurlarsa, kendilerine çok yazık etmiş ve bir bakıma kendi kendilerini cezalandırmış olurlar. Böylece lâyık oldukları Cehenneme girip yerlerini aldıktan sonra, Allah'ın onlar hakkındaki hükmünün değişmeyeceğini çok iyi anlamaya başlar ve büsbütün kahrolurlar. Allah'ın gazabının çok daha büyük olduğunu idrâk ederek, nice fırsatları kaçırdıklarına hayıflanırlar.

İşte âhiret gününde kendini böylesine elim bir çizgiye getiren kâfirler, o çok üzücü ortam içinde kendi kendilerine öfkelenip dünyada iken neden akıl ve idrâklerini iyi ve doğru yolda kullanmadıklarını düşünürler ve ister istemez kahrolup yoklara karışmayı isterler. Bunun üzerine görevli melekler onlara şöyle seslenirler: "Şüphesiz Allah'ın gazabı sizin kendi nefsinize olan gazap ve düşmanlığınızdan çok büyüktür. Hani (dünyada) imâna çağrıldığınız zaman, red ve inkâr ederdiniz. Şimdi o yaptıklarınızın

1 Müsned-i Ahtned - İbn Kesir; 73/4

karşılığını görüyorsunuz."

Küfür Ruha Eziyet, Kalbe Yüktür

Küfür, hakkı red ve Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametini inkârdır. O sebeple her yanıyla ruha sıkıntı verir, kalbe ağırlık getirir, sonsuz yaşama ümitlerini yok eder. Oysa ruh, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin tecelli ve tezahürüdür ve ancak o yüce kudrete imânla gıdalanır ve huzura kavuşur. Sonra da tertemiz bir halde O'na dönmekle ebediyen mutlu ve bahtiyar olur. İnkâr ise, ruhu karartır; aynı zamanda huzursuz ve kararsızlığa düşürür. Her bakımdan kalbe yük olup insanın iç ve dış âleminde denge ve düzeni bozar. Sirke balı nasıl ifsat ederse, inkâr da bütün kutsal değerleri ve yararları bozar. Böylece onun ruh ve bedende yaptığı tahribat, bıraktığı kir ve pas Cehennem ateşinde bile ebediyen paklanmaz.

İki Ölüm ve İki Dirim

قَالُوا رَبَّنَآ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ

"Derler ki: Ey Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin."

Âhiret gününde meleklerin sergilediği bu safhada iyice bunalıp ümitlerini kaybeden kâfirler şöyle derler: "Ey Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin ve biz de günahlarımızı bir bir açıklayıp kabul ettik; artık çıkış için bir yol var mıdır?"

"İki ölüm"den maksat, biri dünyadaki hayatın son bulması; diğeri ise inkarcı sapıklara uygulanan kabir azabıyla bir bakıma ruhların öldürülürcesine cezalandırılmasıdır. İki dirimden biri, yoktan var kılınıp hayat düzeyine ayak basması; diğeri öldükten sonra ya kabirde ruhun bir bakıma değişik bir ölüm dönemi geçirip iyice uyanmasıdır ya da ikinci hayata kaldırılmasıdır. Ancak kabir âleminde inkarcı günahkârların ruhlarının karşılaştığı azabın onlara bir ölüm dönemi geçirdiği şeklindeki yorumu şu iki âyet kuvvetlendirmektedir:

"(Onlar artık o gün) biz birinci ölümümüzden başka bir daha ölmeyeceğiz ve biz azaba da uğratılmayacağız değil mi? (derler)."[1]

"(Mü'minler) ilk ölümden sonra artık orada ölümü tadmazlar. (Al-

1 Saffât suresi: 58

lah) onları Cehennem azabından korumuştur."[1]

Böylece, âhirette ebedi saadet yurduna erişen mü'minlerin sadece dünya hayatlarının sona ermesiyle bir defaya mahsus olmak üzere ölümü tatmış olacakları açıklanırken, kâfirlerin bir ölüm değil iki ölüm tadacakları; biri dünya hayatları sona ererken, diğerinin kabir âleminde uğratılacakları elim azaptan dolayı ruhları ölürcesine bir dönem geçirirken gerçekleşeceği anlaşılıyor. Nitekim konumuzu oluşturan on birinci âyetle bu hususa işaret edilmektedir.

Ayrıca iki ölüm ve iki dirimle ilgili şu yorumlara da yer verildiğini görüyoruz:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göre: İnsanlar babalarının sulbünde ölgün bir halde idiler; sonra diriltildiler. Sonra da kurtulması mümkün olmayan dünya hayatının son kertesine gelip noktalanmasıyla ikinci kez ölürler. Arkasından kıyamet günü diriltilirler. İşte iki ölüm ve iki dirimin anlam ve yorumu budur.

b) Süddi'ye göre: Önce dünyada öldürülürler; sonra kabirde suâl için diriltilirler ve arkasından tekrar öldürülürler ve sonra da âhirette tekrar diriltilirler.

Suddi'nin yorumuna pek iltifat edilmemiştir. Zira ölen bir kişinin bedeninin artık kıyamet kopuncaya kadar dirilmesi söz konusu değildir. Kabirdeki sual, bedene değil, ruha yöneliktir. Ancak ruhla beden arasındaki manevi irtibat kıyamete kadar sürer.

Âhiret Azabının Sebebi

ذٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۚ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ

"Bu böyledir. Çünkü bir olan Allah'a çağrıldığınızda küfrederdiniz; O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm O Yüce Büyük Allah'a aittir."

Âhiret azabını gerektiren birçok günah ve suçlar vardır; ama bunların en büyüğü küfür ve nifaktır.

İlgili âyetle bu husus belirtilirken küfrün, sapıklığın iki nedeni

1 Duhân suresi: 56

üzerinde durulmaktadır.

a) İnkarcı maddeciler Allah'ın varlığını ve birliğini tasdika çağrılınca, O'nu nefretle red ve inkâr ederler.

b) Allah'a ortak koşulunca hemen kabul eder ve inanırlar.

Nitekim Mekke putperestlerinden çoğunun anlayış ve tutumu böyle idi. Günümüzün eğitilerek yetiştirilen inkarcı maddecilerinin de tutum ve düşünceleri buna yakın bir anlam ve hüküm taşımaktadır. Öyle ki, dine davete hiç tahammülleri yoktur. Allah'ın varlığını kabule yanaşmazlar; aksine O'nu inkâr için durmadan delil toplayıp getirmeye ve bir takım mantıki oyunlar düzenlemeye yeltenirler.

Putperest Araplar cehaletleri ve atalarının dinine körü körüne bağlı kalmaları yüzünden "Tevhid İnancı"ndan uzaklaşmışlardı. Günümüzdeki inkarcılar ise, eğitim yoluyla saptırılıp beyinleri yıkandığı için sözü edilen inanç çizgisinden kopmuşlardır.

Kıyamet günü insan için dönüşü mümkün olmayan yeni bir dönemdir. Öyle ki teklif dönemi sona erip çok genlerde kalmıştır. Artık ne peygamber gönderilir, ne kitap indirilir, ne de dost ve eğiticinin bir yararı olur. Tabii Cenâb-ı Hakk'ın şefaate izin verdikleri müstesna.

Hüküm o çok yüce, çok büyük Allah'ındır. Hazırladığı plân ve koyduğu kanunlar gereği hükmedecektir. Kimselerin itiraz hakkı olmayacak, özür beyan etmenin hiç bir anlam taşımayacağı herkes tarafından bilinecektir. Şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın kulları hakkında vereceği hüküm bir yönüyle kullarının amel ve niyetine göredir, bir yönüyle de ilâhi adaletin şaşmazlığına yakışır anlamdadır.

İlâhi Kudretin Kemâli

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ

"O Allah ki, size açık belgelerini, mucize ve delillerini gösterir; üzerinize gökten rızık indirirdi."

İnkarcı sapıkların, verilecek azap ile tehdit edilip ölmeden önce iyi

düşünmelerine işarette bulunulduktan sonra, Allah'ın kudretinin yüceliği ve kemaliyle ilgili belgelerle akıllarına ışık tutuluyor ve malzeme veriliyor.

Aynı zamanda düşünce ufkunu genişletip dini ve sağlığı koruyan iki önemli ilâhi beyâna dikkatler çekiliyor. Şöyle ki:

a) İnsanın kendi yapısında ve dış âleminde ilâhi varlığa ve birliğe delâlet eden sayısı belirsiz delil ve belgeler her gün gözler önüne serilmekte ve her parçası Cenâb-ı Hakk'ın kudret fırçasının çizgilerini taşımaktadır. Aklını bu düzeye getirip kullanan kimseler için din ve dünya nimetleri birlikte gerçekleşir.

b) Gökten kaynaklan besleyecek, toprağa feyiz ve bereket verecek rızık indirilmektedir. Böylece her olay bir kanunu yansıtmakta, her kanun ilâhi kudreti temsil etmektedir.

Gökten Rızık İndirilmesinin İlmi Açıklaması

İlk nazarda suların buharlaşması, bulut ve yağmurun meydana gelmesi ve beraberinde toprağa yararlı maddeler taşıması; güneş ışınlarının bitki, hayvan ve toprağa hayat vermesi düşünülebilir. Ama bilimsel olarak bu konuyu incelediğimiz zaman gökten rızkın nasıl oluşup indiğini daha iyi anlarız. Şöyle ki:

Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksiz azot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-aside dönüşmekte, böylece nitrik-asit ile amonyak havada bulunan karbonik asitle birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşmaktadır.

İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte ve yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum-nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler de bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.

Böylece bitkileri yiyip beslenen hayvanlar çeşitli proteinler oluşturmakta ve hayvanların etini, sütünü, yumurtasını yiyen insanlar yeterince gıdasını alıp beslenmektedir.

Bu plânlı, programlı ameliye ve alışverişten anlıyoruz ki Kur'ân'da Cenâb-ı Hakk'ın rızkı gökten indirdiği açıklanırken bize ipucu verilmekte, ilmi araştırma yapanlara ışık tutulmakta ve hareket noktası belirlenmektedir.[1]

Âyet ve Belgelerle Allah'a İnanıp Yönelmek

Yukarıda da belirtildiği gibi, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına inanmakta taklit ile yetinmeyip tahkiki anlamda ispat edip kabullenmek, insanın kalbinde köklü bir imân oluşturur. Kur'ân-ı Kerim her vesileyle insan aklına seslenmekte, ışık tutup malzeme vermek suretiyle onu bu gerçeğe çevirmek istemektedir.

Kendi kısır düşünce çemberi içinde bocalayıp Allah'ın varlığını kabul etmeyenler ise, bu incelikleri, hakikat ve hikmetleri düşünme ihtiyacını duymazlar. Her şeye madde gözüyle bakıp onun ötesinde manevi kutsal değer; sağlam ve değişmeyen bir plân ve devam edegelen program aramazlar.

O halde kendi yapısında ilâhi kudretin hilkat damgasını ve O'nun sanatının incelik ve mükemmelliğini taşıyan insana yakışan odur ki: Kendisiyle o sonsuz kudret arasında en sağlam irtibatı oluşturan tahkiki imâna sahip olmaktır. Böyle bir imân ise, sâlih amel denilen feyizli ürünler verir. Dini ve dindarlığı gösterişten uzak tutup ihlâs derecesine yükseltir.

İnkâr Çemberini Kırıp Aşmak

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"O halde kâfirler hoşlanmasa da siz (ey mü'minler), dini Allah'a hâlis kılarak gösterişten uzak, samimiyetle O'na duâ edip yalvarın."

İnkarcı sapıklar herkesin kendilerinin inanç ve anlayış doğrultusunda yürümesini ister ve kendilerine uyanları alkışlarlar. Hakk'ı red ve inkâr etmeyi, ibâdeti alay konusu yapmayı aydın ve ilerici kişi olmanın gereği sayarlar. Ellerine geçirdikleri dünya nimetlerini ve sağladıkları makam ve mertebeleri dinsizlerden yana arpalık düzeyine getirirler. Allah'a dosdoğru imân edenleri hor ve hakir görüp küçümserler.

İşte böylesine üzücü ortam ve çevre içinde bulunan mü'minler, imân-

1 Rum suresi: 24, Râd suresi: 13 ,12. âyetlerin tefsiri

dan kaynaklanan şahsiyetlerini, vakar ve sabırlarını izhar edip kulluğu, din ve dindarlığı Allah'a hâlis kılarlarsa, kendilerini Cenâb-ı Hakk'ın geniş lütuf ve inayetine lâyık görülme düzeyine getirmiş olurlar. Zira imân son derece kıymetli bir cevherdir. Onu satın alabilmek için üstün gayret ve fedakârlıklar göstermek ve birtakım sıkıntılara katlanmak gerekir.

İşte konumuzu oluşturan âyetlerde mü'minlerin ihlâs ile Allah'a yönelmelerinin anlam ve hikmeti budur.

Derecelerin Yükseltilmesi

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ

"Dereceleri yükselten, Arşın sahibi..."

Cenâb-ı Hakk'ın celâl ve azametini yansıtan üç sıfatının tecellisine yer verilmekte ve böylece gerçek büyüklük ve yüceliğin, ancak Allah'ın lâyık gördüğü kimselerde tezahür edeceğine işarette bulunulmaktadır.

Şüphesiz büyüklüğün, yüceliğin sınırı ve sonu yoktur. O da bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya mahsustur. Ne var ki O, dileyip seçtiği kullarının derecelerini yükseltir; ama kulları O'nun derecesini yükseltemez. Çünkü O her bakımdan kemal üzeredir. Öyle ki, dünyadan da, içindeki makam ve mertebelerden de; göklerden ve ondaki derecelerden de çok daha yüksek ve yüce olan şerefli Arşın sahibidir. O'nun kudreti, tedbir ve tasarrufu Arş'a tecelli etmekte ve oradan varlık âlemine yönelmektedir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak vahyi dilediğine indirir ve dilediğinin kalbini bu ilâhi iltifatına mazhar kılar. O halde en şerefli, en saygın, en aziz insan, Allah'tan en çok korkup, kötülüklerden sakınan ve günlük hayatını ilâhi nizama göre düzenleyen kimsedir.[1]

Âyette geçen "ruh"tan maksat, vahiydir. Nitekim Nahl suresinin ikinci âyetinde bu husus yeterince açıklanmıştır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim'de geçen "ruh" ismi, bulunduğu cümle ve konuya göre beş şekilde yorumlanır:

1- Melek Cebrail ve indirdiği vahiy,

1 Hucurat suresi: 13. âyetin tefsiri

2- İnsana hayat ve yetenek veren, fakat mahiyeti bilinmeyen manevi varlık,

3- Kur'ân-ı Kerim,

4- Allah'ın yarattıklarından çok büyük bir varlık,

5- Kalplere hayat verip dimağları aydınlatan ilâhi kelâm.

İlâhi Vahyin Hedef ve Amacı Nedir?

يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ

"(İnsanları) kavuşma gününe karşı uyarmak için emrinden olan ruhu (vahyi) kullarından dilediğinin kalbine indirir."

Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlere indirdiği vahyin birçok amaç ve hikmetleri söz konusudur. Onlardan başta geleni, insanların dünya ile âhiret arasında köprü kurup dengeli, düzenli bir hayat yaşamalarını ve selim bir kalp ile Allah'a kavuşmalarını sağlamaktır.

Bu bakımdan ilgili 15. âyetle sözü edilen inceliğe değinilerek o güne "yevm-i talâk" denilmiştir. Zira bedenlerle ruhlar, idare edenlerle idare edilenler, putlarla putperestler, zâlimlerle mazlumlar, Allah için dostluk kuranlar birbirlerine mülaki olup karşılaşacaklar. Her şeyden önce herkes Allah'ın tecelli edecek adaletine ve hükmüne kavuşmuş bulunacak.

İlk insan Adem (aleyhisselam)'dan son doğacak insana kadar gelip geçenlerin hepsi kabirlerinden kaldırılacak, gizli kapalı hiçbir şey kalmayıp ortaya dökülecek ve öylece herkes ne olduğunu, kaç kırat bulunduğunu anlayacak; hüküm münhasıran Allah'ın olacak.[1]

O Gün Mülk Kimindir?

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

"Bugün mülk kimindir? Bir olan, her şeyi kudret, saltanat ve tasarrufu altında tutan Allah'ındır."

Geçici bir mülke bağlanıp güvenmek büyük gaflettir. Şu dünyada biz insanların zahiren sahip olduğumuz her mülk eğreti olarak elimizde bu-

1 Âdiyat suresi: 9-11. ve Zilzâl suresi âyetleri tefsiri

lunuyor. O halde mülkün hakiki sahibi değilizdir. Nitekim kıyamet olayı meydana gelip her canlı ölünce, dünya bomboş kalacak ve bu sırada Cenâb-ı Hak varlık âlemine şöyle seslenecek: "Bugün mülk kimindir?" O'nun bu sorusuna cevap veren bulunmayacak. O, kendi kudretinin üstünlüğünü izhâr edip kendi sorusunu kendisi cevaplayacak: "Bir olan, her şeyi kudret, saltanat ve tasarrufu altında tutan Allah'ındır."

Diğer bir yoruma göre: Cenâb-ı Hak insanları ikinci hayata kaldırıp dirilttikten sonra aynı soruyu soracak ve görevli melekler belirtilen şekilde cevap verecek.

Mülkün bütünü Allah'a ait ilân edilirken iki önemli sıfat anılmaktadır: Vâhid ve Kahhar. Birincisi her türlü eş ve ortağı, yardımcı ve desteği reddetmekte; ikincisi her şeyin O'nun kahr-u saltanatının önünde baş eğdiğini; yegâne üstünlüğün O'na ait bulunduğunu açıklamaktadır.

Mutlak Adalet Ve Hesapta Sürat

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ

"Bugün her kişi ne kazanmışsa onun karşılığını görür. Bugün haksızlık diye bir şey yoktur. Şüphesiz ki Allah hesabı çabuk görendir."

"Kirâmen Kâtibin" denilen "Hafaza" meleklerinin tespiti, amel defterleri, konuşturulan organların şehadeti en sağlıklı belgeler olarak ortaya konulur. Her şeyi en iyi bilen Cenâb-ı Hak adalet terazisini kurar. Herkes dünyada niyeti doğrultusunda işlediğinin karşılığını eksiksiz görür. Zira Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu düzende, yaptığı işlerde, verdiği hükümlerde zulüm, dengesizlik, düzensizlik hiçbir zaman söz konusu olamaz. O, mutlak anlamda kemal mertebesinde âdildir. 17. âyetle bu husus çok kısa ve özlü anlatımla açıklanmaktadır.

İlim ve kudretinin sınırı, tecellilerinin sayısı hiçbir rakamla ifade edilemez. Çünkü rakam kapsamına girmez. Yerler, gökler ve varlık âlemi bütünüyle O'nun kudret elindedir. Bütün insanların hesabını aynı anda ve çok kısa bir sürede görecek kudrettedir. Her insana aynı anda hitap etmek O'na ağır gelmez. Amel defterlerinin tamamını aynı anda okutup amelleri ortaya koymak bir müşkilat doğurmaz. Dünyada bile bir düğmeyi çevirmekle yüz binlerce ampul bir anda yanmakta; elektronik beyin denilen

bilgisayar, verilen programı bir kaç saniyede ekrana getirmekte ve bir ülkede hazırlanan bir konu, meydana gelen bir olay aynı anda bütün dünya ülkelerinin televizyonlarında gösterilmektedir.

İnsan zekâsı ve gücü böylesine bir başarı sağlarken, onu yaratıp varlık alanına getiren Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ve sınırsız kudreti neler yapamaz? İşte bunun için 17. âyetin sonunda

"Allah hesabı çabuk görendir" buyurulmakta ve O'nun kudretine yakışan sürati düşünmemiz ilham edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mevcut imkân ve yeteneklerini hakkı arayıp bulma yolunda kullanmayıp kendilerine zulmeden inkarcı sapıkların, âhiret gününde gerçeği görüp anlayınca bir çıkış yolu arayacakları konu edildi. Sonra da ilâhi kudretin yüceliğine delâlet eden belgelere yer verilerek birtakım uyarılar yapıldı. Hesapların çarçabuk görüleceği gün gelmeden önce, insanın kendi kendini hesaba çekip hayatını ilâhi düzene uydurmasının gereği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, yüreklerin gırtlaklara gelip dayanacağı, zâlimler için hiçbir yardımcı dostun bulunmayacağı âhiret gününün dehşetiyle, inkarcı zâlimlerin uyarılması emrediliyor. Cenâb-ı Hakk'ın ancak hak ile hükmedeceği hatırlatılarak, ilâhi adaletin şaşmazlığına dikkatler çekiliyor. Sonra da inkâr ve zulümleri sebebiyle yıkılıp sadece kalıntıları yer yer ayakta duran milletlerin tarihini ve yıkılış sebeplerini incelemeleri, öylece ilâhi hükmün, olayların tekerrür etmesiyle tekrarlanacağının bilinmesi isteniliyor.

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۘ مَا لِلظّٰلِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى
الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضِى بِالْحَقِّ ۗ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ
بِشَىْءٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ

قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِى الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ
وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ
اللّٰهُ اِنَّهُ قَوِىٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

18- Onları yaklaşmakta plan gün (Kıyamet) ile uyar. Yürekler yutkuna yutkuna gırtlaklara dayanır o gün. Zâlimler için ne sıcak bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi vardır.

19- (Allah) hâin gözleri, gönüllerin gizlediğini bilir.

20- Allah, hakkı yerine getirir. Allah'ı bırakıp başkasına duâ edip yalvaranlar ise hiçbir şeyi yerine getiremezler. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir.

21- Onlar, yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Öyle ki onlar bunlardan daha güçlü ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha kuvvetli (ve becerikli) idiler. Allah, onları günahları sebebiyle yakaladı da kendilerini Allah'tan (O'nun azabından) hiçbir koruyan bulunmadı.

22- Bu böyledir; çünkü peygamberleri onlara açık belgelerle, kesin delillerle gelirdi de onu inkâr ederlerdi. Bu yüzden Allah, onları (azap ile) yakalayıverdi. Şüphesiz ki O, çok kuvvetli ve ceza vermekte pek şiddetlidir.

Yaklaşmakta Olan Gün

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ

"Onları yaklaşmakta olan gün (Kıyamet) ile uyar."

Kıyâmetin önemli safhalarından birine dikkatler çekildikten sonra, onun yakın olduğu haber verilmektedir. Çünkü gelmekte olan her şey yakın sayılır. Meydana gelmesi kesin olan şey, meydana gelmiş sayılır. Kıyamet olayı da vakti saati gelince mutlaka gerçekleşeceğinden, onun yakın olduğu bildiriliyor.

Neden Kıyamet olayıyla uyarı?

Hemen belirtelim ki, Allah'a imândan sonra kıyâmete inanmanın önemi çok açıktır. Kişi dünyada yaptıklarından sorumlu tutulacağını, kendisine verilen her nimeti nasıl, ne yolda harcadığının hesabını vereceğini bildiği ve inandığı nisbette, hayatını düzende tutabilir ve faziletli bir ömür sürebilir. İkinci hayata kaldırılacağına inandığı takdirde, birinci hayatını ona göre ayarlıya bilir.

Bunun için Kur'ân'da fert ve toplumu yönlendirme konusunda Allah'ın kudretinin üstünlüğü ve sınırsızlığı, kanunlarının şaşmazlığı anlatıldıktan sonra, bâtılın zararları ve doğuracağı elim neticeleri işlenir; arkasından insan aklına hareket sağlamak için malzeme verilir ve belgeler sıralanır; hemen arkasından da âhiret, hesap, ceza ve mükâfatlara geçilerek uyarıcı ve yönlendirici safhalar anlatılır. Böylece en eğitici metod işlenerek duygu ve düşünceye, akla ve idrâke ışık tutulur.

İlgili âyetlerde, belirttiğimiz ilâhi metoda aynen yer verilmiştir.

Âzife Günü

"Âzife" kavramı daha çok kıyametin isimlerinden biri olarak bilinirse de diğer birkaç manaya da delâlet ettiği söylenir. Şöyle ki:

a) İnkarcı suçluların Cehennem ateşine süratle yaklaştığı gün.

b) Ecelin kapıyı çaldığı gün.

c) Kavim ve milletler için yaklaşmakta olan o elemli ve felâketli gün.

İşte böyle bir günde ilâhi hüküm bütün haşmet ve azametiyle inerken yürekler, yutkuna yutkuna gırtlaklara gelip dayanır. Gerek kıyâmetin kopuş anı, gerekse kabirlerden kaldırılıp mahşer alanına sevk edilme günü en korkulu dönemlerdir.

Bütün sebepler, vasıtalar ortadan kalkar da kişi kendi amel ve niyetiyle baş başa bırakılır. Dünya hayatını inkâr, ahlâksızlık ve haksızlıklarla berbat eden zâlimler yapayalnız kalır. Artık ne sıcak bir dostları, ne de sözü dinlenir şefaatçileri bulunur.

Burada "zâlimler"den maksat, daha çok inkâr temeli üzerinde zorbalık inşa edip önce kendi kendine, sonra da çevresine haksızlık eden bedbahtlardır. Böyleleri küfür üzere öldükleri takdirde, ilâhi rahmetten uzak kalıp hiçbir şefaatçi de bulamazlar.

Cenâb-ı Hak ise, hâin gözleri ve gönüllerin gizlediklerini bilir. O halde kıyamet gününde böylesine kapsamlı bilgiye sahip olan Yüce Kudret'in huzurunda hesap vereceğimizi bir an olsun hatırımızdan çıkarmamalıyız ve bu şuur ve inançla iç disiplini sağlamalıyız.

Allah ancak hak ile hükmeder. O bakımdan hükmünde yanılma, haksızlık, bilgisizlik ve duygusallık payı yoktur. Gerçek bu olunca, insanoğlu her söz ve davranışında bu mutlak kudretin vereceği âdil hükmü düşünerek günlük hayatını değerlendirmelidir.

19. âyetin sonunda Allah'ın iki sıfatına yer verilmektedir: Semi' ve Basir. Birincisi her şeyi lâyıkıyla işittiğine; ikincisi, her şeyi lâyıkı veçhile görüp bildiğine delâlet eder. Aynı zamanda her kişinin mutlak surette bu iki sıfatın da murakabesi altında bulunduğuna işaret söz konusudur.

İnkâr ve Azgınlıkları Sebebiyle Yok Edilenler

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِن قَبْلِهِمْ

"Onlar yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı?"

İlgili âyetlerle insan aklına, düşünce ve duygusuna seslenilip aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi verildikten sonra, önemli bir uyarıda bulunuluyor ve dikkatler bütünüyle, inkâr ve zulümleri sebebiyle ilâhi hışma uğrayan kavim ve milletlerin kalıntılarına çekiliyor. Böylece yaşamakta olan, fakat inkâr, ahlâksızlık ve haksızlık doğrultusunda yaşama dönemlerini tamamlamaya çalışan milletlerin tarih okumalarının lüzumu üzerinde duruluyor; belirtilen sebepten dolayı kökleri kazınan kavim ve milletlerin yıkılış nedenleri üzerinde ciddi araştırma yapmaları tavsiye ediliyor.

Öyle ki, mermerden yapılan ve her biri sanat harikası sayılan saraylar, çeşitli eğlence yerlerini bünyesinde taşıyan şehirlerin, aşk odalarıyla, şarap küpleriyle, ilâhlâştırılan mermer heykelleriyle birlikte neden yerin dibine battığını araştırmamak ve sadece sanat eserlerinin taşıdığı değerlerle meşgul olmak yeterli ve yönlendirici; ibret ve öğüt verici değildir.

Kutsal kitapların ve ciddi araştırma ve incelemelerin belirleyip ortaya koyduğu gerçek şu ki: Kendilerini cinsel konulara verip her türlü hayâsızlığı ve haksızlığı mübah sayanlar; Cenâb-ı Hakk'ı bırakıp kendi el-

leriyle yontup şekillendirdikleri mermer heykelleri ilâhlâştıranlar; zulmü ve tuğyanı sanat edinenler ilâhi hükmün tecellisinden kendilerini kurtaramamışlardır. Bugün hâlâ birçok bölge ve ülkede onların ağıt destanını yansıtan kalıntıları bulunmakta ve ziyaretçilere, "Bize ibret gözüyle bakın da geldiğiniz uçurum kenarından dönme fırsatını kaçırmayın" demektedirler.

Mekkeliler'den daha güçlü ve daha çok refah seviyesi yüksek olan birçok imparatorluklar ne oldu? Koca Pers İmparatorluğu neden yıkılıp belirsiz hale geldi. M.S. V. yy'da ortaya çıkan; havanın, suyun ve ateşin paylaşıldığı gibi paranın ve kadının da paylaşılmasını öngören ortaklaşmacı bir ahlâk sergileyen Mazdak'dan geriye neler kaldı? Mısır fir'avnları, piramitlere yerleştirilen ceset ve servetleri bize neleri hatırlatmaktadır? Efes harabelerinin bugünkü görünümü bize ne gibi bir çağrışımı ilham etmektedir? Gönderilen peygamberleri alaya aldıkları, hakka davete sırt çevirdikleri; hayatlarının dizginini olduğu gibi nefis ve İblis'in eline teslim ettikleri için, ilâhi sünnet gereği, oluşturulan sebepler harekete geçirilmiş ve kendilerine zulmeden bedbahtlar olarak yeryüzünden silinmişlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı zâlimler ahiret azabıyla tehdit edilerek, ölmeden önce Hakk'a dönmelerine işarette bulunuldu. İlâhi adaletin hakkaniyetle tecelli edeceği güne dikkatler çekildikten sonra, inkâr ve zulümleri sebebiyle yıkılıp yok edilen milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri tavsiye edilerek, tarihin tekerrür edeceği dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, ibret ve öğüt alınacak tarihi olaylar üzerinde duruluyor ve buna misal olarak, Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının bazı önemli safhaları hatırlatılıyor ve bu arada Fir'avn hanedanından olup imanını gizleyen bir mü'min-i muvahhidin yaptığı uyanlara yer verilerek mü'minler aydınlatılıyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَقَارُوْنَ فَقَالُوْا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا
قَالُوا اقْتُلُوْٓا اَبْنَآءَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ وَاسْتَحْيُوْا نِسَآءَهُمْ ۭ وَمَا كَيْدُ

الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَىٰ
وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۖ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ
الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ
لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ
إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ
رَبِّكُمْ ۖ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ ۖ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ
الَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ
لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ
إِنْ جَاءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ
الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ
الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ
وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ
﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ۚ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا
زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ
مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ۚ ﴿٣٤﴾
الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ
وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

23- 24- Andolsun ki, biz, Musa'yı mucizelerle ve açık belgelerle Fir'avn'a, Hâmân'a ve Karun'a peygamber olarak gönderdik. Onlar ise, "Bu çok yalancı bir sihirbazdır" dediler.

25- Ne vakit ki, Musa onlara bizden (kendisine verilen) hak ile geldi, onlar: "Musa ile beraber imân edenlerin erkek çocuklarını öldürün, kız çocuklarını diri bırakın!" dediler. Kâfirlerin hile ve düzeni mutlaka boştur, neticesizdir.

26- Fir'avn, "Beni bırakın da Musa'yı öldüreyim, varsın o Rabbine yalvara dursun. Doğrusu ben onun dininizi değiştirmesinden veya yeryüzünde fesâd çıkarmasından korkuyorum" dedi.

27- Musa dedi ki: "Şüphesiz ben, hesap gününe inanmayan her kendini beğenmişten, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a sığınırım!"

28- Fir'avn hanedanından imânını gizleyen mü'min bir adam, "Siz, Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı mı öldüreceksiniz? Halbuki o size Rabbinizden açık belgeler, kesin deliller, mucizeler getirdi. Eğer o yalancı ise, yalanının vebali kendisine; doğru ise, size vadettiği (azabın) bir kısmı olsun size dokunur. Şüphesiz ki Allah, elbette ölçüsünü aşan ve taşan, yalanı huy edinen kimseyi doğru yola eriştirmez.

29- Ey milletim! Bugün için mülk ve saltanat sizindir. (Bulunduğunuz) yerde üstünsünüzdür. Peki ama Allah'tan bize bir kahredici azap gelecek olursa, kim bize yardım eder?" dedi. Fir'avn ise şöyle dedi: "Ben size ancak uygun gördüğümü ve kendi görüşümü aksettiriyorum ve ben size ancak doğru ve isabetli yolu gösteriyorum."

30-31- İmân eden adam ise: "Ey milletim! dedi, şüphesiz ben o sürü sürü toplulukların birleştiği gündeki gibi bir durumun; Nuh kavminin, Âd ve Semud kavminin ve onlardan sonraki kavimlerin durumu gibi bir durumun sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah, kullarına zulüm (etmek) istemez."

32- "Ey milletim! Doğrusu ben sizin için bağrış-çağrış (seslerinin yükseldiği bir) günden korkuyorum.

33- O gün arka çevirip kaçarsınız da Allah'a (O'nun azabına) karşı sizi koruyan bir kimse bulunmaz. Allah kimi şaşırtıp saptırırsa, onu doğru yola eriştiren bulunmaz.

34- Andolsun ki, daha önce Yusuf da size açık belgeler, kesin delillerle gelmişti. Siz onun getirdiğinde hep şüphe edip durmuştunuz. O vefat edince (umutsuzlandınız) ve "Allah ondan sonra herhalde peygamber göndermeyecek" dediniz. İşte böylece Allah, ölçüyü kaçırıp şüphe içinde bocalayan kimseyi saptırır.

35- O şüpheciler ki, kendilerine gelmiş bir delil ve belge olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp durdular. Allah yanında da, imân edenler yanında da (bu) büyük bir öfke ve nefrettir! İşte Allah, kendini beğenmiş her zorbanın kalbini böyle mühürler."

İLGİLİ HADİS

"Cihâdın en faziletlisi, zâlim bir hükümdarın yanında hak olan sözü söylemektir."[1]

Urve b. Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Bana, müşriklerin, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e yaptıkları en kötü şeyden haber ver." Bunun üzerine Hz. Abdullah bana şu olayı anlattı: "Bir ara Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Kabe'nin avlusunda namaz kılıyordu; derken Ukbe b. Ebi Muayt çıkageldi, Rasulullah (aleyhisselam)'ın omuzundan tutup elbisesini boynuna dolayarak onu boğmaya çalıştı. Arkasından Ebu Bekir (radıyallahu anh) çıkageldi ve Ukbe'nin omuzundan tutup çekerek şöyle dedi: "Siz, Rabbiniz Allah'tır diyen bir adamı mı öldürmek istiyorsunuz?! Halbuki O size Rabbinden açık belgeler, kesin deliller ve mucizeler getirdi."[2]

Musa (aleyhisselam)'ın, Ülkeyi İdare Eden Üç Önemli Kişiye Gönderilmesi

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ

"Andolsun ki biz, Musa'yı mucizelerle ve açık belgelerle Fir'avn'a, Hâman'a ve Karun'a peygamber olarak gönderdik."

Kur'ân bu âyetle, halkı iyiye ya da kötüye yönlendiren; iyi veya kötü örnek olan üç ayrı kişiden söz etmektedir: Fir'avn, Hâman, Karun. Birin-

1 Ebu Dâvud/Melâhim: 17 - Tirmizi/Fiten: 13 - İbn Mâce/Fiten: 20 - Ahmed: 3/19

2 Buhari/Tefsir: 1/40 - Ahmed: 2/204

cisi, ülkenin mukadderatına el koyan diktatör hükümdar; ikincisi, ülkeyi diktatörün arzusu doğrultusunda idare eden dalkavuk vezir; üçüncüsü, geniş servet ve nüfuza sahip bulunan şımarık zengin...

Tarihte gelip geçen milletlerin hayatı, iyice incelendiğinde, ülkelerine rahmet veya azap inmesine sebep olan bu üç sınıf insanın nazım rol oynadığı görülür. Halkı iyiye, doğruya ve fazilete veya bâtıla, fenalığa ve haksızlığa yönlendiren daha çok bunlardır.

Kur'ân-ı Kerim, Musa (aleyhisselam) kıssasını misâl verirken bu üç sınıf insanın karakter yapısını, aynı çağda yaşamış üç insandan söz ederek belirtmekte ve böylece Mekke'de cereyan eden olaylara ışık tutmakta; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı öldürmeye kalkışıp mü'minlere eza ve cefada bulunanların sosyal durumlarının ve karakter yapılarının Fir'avn, Hâman ve Karun'un durumuna benzerlik gösterdiğine dikkatleri çekmekte ve dolayısıyla her çağda dine, sağlam örfe, güzel ahlâka ve fazilete karşı olanların aynı karakterdeki sapıklardan oluştuğuna ve oluşacağına atıfta bulunmaktadır.

Yalancı Sihirbaz Damgasını Yakıştıranlar

فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

"Bu çok yalancı bir sihirbazdır, dediler."

Sözü edilen üç tip insan, hakkı reddedip tesirini gidermek için Musa (aleyhisselam)'ın getirdiği açık belge ve mucizelere sihir damgası vurmak suretiyle O'nu yalancılıkla suçladılar.

Mekkeliler'i gelen zorbalar, inkarcı sapıklar da aynı yola başvurmuş; insanlığın ufkunu aydınlatan ilâhi nurun tesirini giderebilmenin yol ve yöntemini araştırarak her çareyi denemekten geri kalmamışlardı. En çok yakıştırmaya çalıştıkları sıfat ise "mecnun" ve "sâhir" idi. Bununla hâşâ O'nun dengesiz bir sihirbaz olduğunu iddia ediyorlar, ama aklı eren ve O büyük peygamberin kişiliğini az-çok bilen kimseyi inandıramıyorlardı.

Anlaşıldığı üzere, inkarcı sapıkların hakka karşı gelmeleri arasında her zaman benzerlik görülmüş ve böylece olaylar tekerrür ettikçe, tarih de tekerrür etmekten geri kalmamıştır.

Bâtıl Uğruna Soykırım Politikası

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ

"Ne vakit ki Musa onlara bizden (kendisine verilen) hak ile geldi; onlar: "Musa ile beraber imân edenlerin erkek çocuklarını öldürüp, kız çocuklarını diri bırakın" dediler."

Fir'avn, Hz. Musa'daki kudreti seziyor, yakın gelecekte Mısır'a sahip olabileceğinden ciddi şekilde endişe duyuyordu. O nedenle ikinci tedbir olarak İsrailoğulları'nın doğacak olan erkek çocuklarını imhaya karar verdi. Ama Kur'ân'ın buyurduğu gibi, bu plân ve kararı onları istedikleri neticeye ulaştıramadı. Çünkü hakka başkaldıran azgın kâfirlerin hile ve düzeni sonuç vermez. Nitekim öyle oldu; o, İsrailoğulları'nı imha etmeden Cenâb-ı Hakk'ın hükmü indi, hem can düşmanını ona besletti, hem de günü gelince o azgın zâlimleri Kızıldeniz'de boğup lâyık oldukları cezayı vermek suretiyle kudretini izhâr etti.

Mekkeli müşrikler de, Müslümanların çoğalmasından ciddi endişe duyup onları azaltmanın, hiç değilse başkalarının onlara katılmasını önlemenin çarelerini arıyor ve her fırsatı zamanında değerlendiriyorlardı. Ne var ki, yok etmek istedikleri ve küçümseyip hor gördükleri o faziletli cefakâr insanlar çeyrek yüzyıl geçmeden şan ve şerefle Mekke'yi, arkasından Arap Yarımadası'nı fethettiler.

Görüldüğü gibi, Cenâb-ı Hak bu bölümde Musa ve Fir'avn kıssasından birkaç önemli safhayı açıklarken hem mü'minleri teselli etmekte, hem de bâtılın payidar olamayacağını misallendirmektedir. Yeter ki, Hakk'a gönül verenler birlik ve beraberlik içinde hareket ederek kendilerine düşen hizmeti sabırla sürdürsünler. Zira kâfirlerin hile ve düzeni mutlaka boştur, neticesizdir.

Musa Peygamer'in Öldürülmesini İsteyenler

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ

"Fir'avn, beni bırakın da Musa'yı öldüreyim varsın O Rabbına dua etsin dedi."

Fir'avn, Musa (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyeti karşısında küçülüyor; halk üzerindeki tesir ve nüfuzunun azalmasından, Musa'nın da itibar görmesinden endişeleniyordu. Sihirbazlar vasıtasıyla onu gözlerden ve gönüllerden düşürmeyi denedi, sonuç alamadı; hattâ arzusu hilâfına sihirbazlar Musa (aleyhisselam)'ın Rabbine imân ettiler.

Bunun gibi, Mekkeli müşrikler de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bir şâir olduğunu iddia ederek karşısına ünlü şâirlerini çıkardılar. Ne var ki, silâh geri tepti; Tufeyl gibi ünlü şâirler İslâm'a girmekten başka bir yol seçmenin saçmalığını ilân ettiler.

Fir'avn, son çare olarak Musa (aleyhisselam)'ı öldürmeyi düşündü ve bu amaçla devlet ricalini toplayıp konuyu müzakere safhasına getirdi. Âyette ifade edildiği gibi, ileri gelenlerin çoğu buna muhalif bulunduğundan Fir'avn'ı dolaylı şekilde engellemek istiyorlardı. Musa (aleyhisselam) da onların böyle bir konuyu müzakere ettiklerini öğrenince, karşı koyacak maddi bir güce sahip olmadığını düşünerek Allah'a sığındı ve şu tarihi sözleriyle, kendisinden sonraki mü'minlere böyle anlarda Allah'a sığınmanın en geçerli yol ve çare olduğunu sünnet olarak bıraktı: "Şüphesiz ben, hesap gününe inanmayan her kendini beğenmişten Rabbım ve Rabbiniz (olan Allah)a sığınırım!" dedi.

Kıssanın bu bölümünün nakledilmesinin hikmeti, şudur: Mekke'de çok zor durumda kalan mü'minlerin, saldırıları devam eden azgın kâfirlerin şerrinden Allah'a sığınmaları öğütleniyor ve bu işin sonunun zaferle noktalanacağına işaret ediliyor.

İmanını Gizleyen Kahraman Bir Mü'min

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ

"Fir'avn hanedanından imanını gizleyen mü'min bir adam, "Siz, Rabbim Allah'tır diyen bir adamı mı öldüreceksiniz." dedi."

Hadis-i Şerifte ifadesini bulduğu üzere, cihâdın en üstünü, zâlim hükümdarın yanında hakkı söylemektir. Nitekim Fir'avn, Musa (aleyhisselam)'ın vücudunu ortadan kaldırmak için devlet konseyinin oy birliğiyle karar vermesini sağlamaya çalışırken, hem konseyde üye, hem de Fir'avn hanedanından olduğu anlaşılan, ama gerçekte Allah'a ve Peygamberine

olan imânını gizli tutan kahraman bir mü'min bütün cesaretiyle ortaya atılıp, "Siz, Rabbim Allah'tır diyen bir adamı mı öldüreceksiniz? Halbuki o size Rabbinizden açık belgeler, kesin deliller, mucizeler getirdi. Eğer o yalancı ise, yalanının vebali kendisine; doğru ise, size vadettiği (azabın) bir kısmı olsun size dokunur. Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu), elbette ölçüsünü aşan ve taşan, yalanı huy edinen kimseyi doğru yola eriştirmez.

Ey milletim, bugün için mülk ve saltanat sizindir. (Bulunduğunuz) yerde üstünsünüzdür. Peki ama Allah'tan bize kahredici azap gelecek olursa, kim bize yardım eder?" dedi.

Bu uyarı üzerine Fir'avn'ın şöyle dediğini yine Kur'ân bize haber vermektedir:

"Ben size ancak uygun gördüğümü ve kendi görüşümü aksettiriyorum ve ben size ancak doğru ve isabetli yolu gösteriyorum."

Kahraman mü'min yine bütün cesaretini toplayarak son uyarıda bulunmayı uygun gördü ve sözlerini şöyle tamamladı:

"Ey milletim, elbette ben o sürü sürü toplulukların birleştiği gündeki gibi bir durumun; Nuh kavminin, Âd ve Semud kavminin ve onlardan sonraki kavimlerin durumu gibi bir durumun sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah (celle celaluhu), kullarına zulüm (etmek) istemez.

Ey Milletim, doğrusu ben sizin için bağrış çağrış (seslerinin yükseldiği bir) günden korkuyorum. O gün arka çevirip kaçarsınız da Allah'a (O'nun azabına) karşı sizi koruyan bir kimse bulunmaz. Allah kimi şaşırtıp saptırırsa, onu doğru yola eriştiren bulunmaz."

Şüphesiz haktan yana olan bu sözler hem büyük bir cesaret meselesidir, hem de Yusuf Peygamber'in sulh-u selâmetle hükmettiği bir ülkede, görevli bir peygamberin öldürülmesinin reddi mümkün olmayan felâkete yol açacağını hatırlatmayı ve din, ibâdet hürriyetine zincir vurmanın hiçbir hükümdara ve idareye rahmet ve fazilet kapılarını açmadığını ve açmayacağını dolaylı şekilde anlatmayı amaçlamaktaydı.

Böylece sözü edilen kahraman mü'minin hakkı Hak adına söylemeyi, ölüm pahasına da olsa, göze aldığı anlaşılmakta ve böylece kahramanlara her zaman toplumun muhtaç olduğuna işaret edilmektedir.

Mükâfat olarak da Cenâb-ı Hak o kahraman mü'mini hem misâl gösteriyor, hem de onun kadrini yücelterek Kur'ân'daki bu sureye "mü'min" ismini veriyor.

Gözleri Yaşartan Tarihi Bir Olay

Bu konuda gözleri yaşartan tarihi bir olayı, muhaddis Bezzar ve Ebu Nuaym, Hz. Ali (radıyallahu anh)'den naklen şöyle rivayet etmişlerdir:

- Bir gün Hz. Ali (radıyallahu anh), bir araya gelip büyükçe bir cemaat oluşturan mü'minlere şunu sordu :

- Bana insanların en kahramanının kim olduğunu haber verir misiniz?

Onlar da hep bir ağızdan:

- Sensin, diye cevap verdiler ve aralarındaki konuşma şöyle devam etti:

- Ben bugüne kadar kiminle vuruşmak üzere karşılaştımsa, mutlaka intikam almak istedim. O bakımdan siz bana en kahraman kişinin kim olduğunu haber verin.

- Bilmiyoruz, lütfen en kahramanın kim olduğunu siz söyleyin?

- Ebu Bekir (radıyallahu anh)'dır. Çünkü o sıkıntılı günlerde Kureyş müşrikleri Rasulullah (aleyhisselam)'ın etrafını çevirip kimi itip kakıyor, kimi eteğini çekip "İlâhlarımızı tek ilâh yapan sen misin?" diyor ve bir sürü zorluk öne sürüyorlardı. Allah'a andolsun ki, Ebu Bekir (radıyallahu anh)'den başka bizden hiçbirimiz müdahale edemiyorduk. O tek başına koştu, kimini vurup itti, kimini bir tarafa çekti, kiminin önüne geçip engel oldu ve sesini şöyle yükseltti: "Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tır diyen bir adamı mı öldürüyorsunuz?" Hz. Ali (radıyallahu anh) bu olayı anlatırken hırkasının bir ucunu kaldırıp yüzüne doğru götürdü ve sakalı ıslanıncaya kadar ağladı ve arkasından şunu sordu:

- Şimdi Allah için söyleyin, Fir'avn hanedanından olan o kahraman mü'min mi, yoksa Ebu Bekir (radıyallahu anh) mı daha hayırlıdır?

Kimse cevap vermedi. Hz. Ali (radıyallahu anh) kendi sorusunu şöyle cevapladı:

- Cevap versenize! Allah'a yemin ederim ki Ebu Bekir (radıyallahu anh)'ın bir saati, imanını gizleyen o kahraman mü'minin -ki Allah onu kendi kitabında övüyor- bütün vakitlerinden daha hayırlıdır. Zira Ebu Bekir (radıyallahu anh) imânını açıklayıp bütün malını ve gücünü Allah ve Peygamberi yolunda harcamıştır.

Geçici Kudret ve Saltanata Aldanmamak

يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ ...

"Ey milletim, bugün için mülk ve saltanat sizindir. (Bulunduğunuz) yerde üstünsünüzdür. Peki ama Allah'tan bize kahredici bir azap gelecek olursa, kim bize yardım eder? dedi."

O kahraman mü'min, konseyin dikkatini ikinci bir hususa çekerek, bugünkü geçici saltanata bakıp geleceği unutmamalarını öğütledi ve nice saltanatların yerle bir edildiğine dolaylı şekilde atıfta bulundu. Bir yandan da Fir'avn'ın hiçbir zaman ilâh olamayacağına, ama her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'ın varlığına değinerek üyelerin dalkavukluk yapmalarının doğru bir hareket olmadığına işarette bulundu. Şüphesiz kendini ilâhlaştırıp halka zulmeden ve Allah'ın rahmet olarak gönderdiği peygamberi öldürmeye yönelen zâlim bir hükümdarın önünde bundan daha tesirli ve uyarıcı ne söylenebilirdi? Kur'ân-ı Kerim, kıyamete kadar gerçek mü'minlere misâl teşkil edecek bu kahraman mü'minin yaptığı o müstesna uyarısını dokuz madde halinde açıklarken, hakkı savunmanın ne büyük fazilet olduğunu ilham etmektedir.

Şöyle ki:

1- "Rabbim Allah"tır diyen bir adamı mı öldürmek istiyorsunuz? Bunda ne gibi suç ve düzene karşı gelmeklik vardır?

2- Öldürmek istediğiniz adam, Rabbinden size, beşer kudretini aşan, aklı harekete geçiren, vicdanı berraklaştıran belge ve mucizeyle gelmiş bulunuyor. Bu, iyi düşünüp gerçeği anlamanıza yetmiyor mu?

3- Sözünü ettiğim adam, bir an varsayalım ki yalan söylüyor, bunun vebali sadece kendisine döner ve o bu davranışıyla kendini halkın gözünden düşürmüş olur.

4- Ama o yalnız doğruyu söylüyor ve gerçekten haber veriyorsa ve siz de buna rağmen onu reddedip öldürmeyi kararlaştırıyorsanız, O'nun Allah'tan alıp size haber verdiği elim azaba, yok edici felâkete katlanmanız gerekir.

5- Şüphesiz Cenâb-ı Hak ölçüsünü aşan ve taşan, yalanı huy edinen kimseyi doğru yola eriştirmez.

6- Bugünkü geçici kudret ve saltanata güvenip birtakım haksızlıklarda bulunmanın mâkul hiçbir yanı yoktur. Kaldı ki, zulüm ve azgınlıkta bulunan bir kavim ve milleti Cenâb-ı Hakk'ın hükmünden hiç kimse kurtaramamıştır.

7- Misal olarak Nuh Kavmi, Âd ve Semud Kavimlerini bir hatırlayınız. İlâhi hüküm indiği zaman onları yerle bir etmedi mi? Bugün sadece kalıntılarını görebilmekte ve yıkılıp yok edilme sebepleri üzerinde kafamızı yormamaktayız. İşte sizin hakkınızda da böyle bir azabın inmesinden endişe ederim.

8- Unutmayın ki, Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir. O hiçbir zaman kullarına zulmetmez, ama onlar kendilerine zulmederler.

9- İlâhi hüküm inip felâket sizi her yanınızdan çevirince, bağrış ve çağrışların hiçbir yararı olmaz ve işte ben sizin hakkınızda öyle bir günün geleceğinden korkuyorum ve bir mü'min olarak son uyarımı yapıyorum.

İşte o kahraman mü'min her şeye rağmen bu hakikatleri dile getirerek kendine düşen uyan görevini yerine getirmiş ve kendisinden sonrakilere örnek edinilecek bir mücadele metodu miras bırakmıştır.

Hak Adına Yükselen Ses, Fir'avn'ı Sarstı

Kendini ilâhlaştıracak kadar şımaran, insanları kul köle edinecek kadar ilâhi sınırları çiğneyen, büyük bir peygamberi öldürmeye kalkışacak kadar şuursuzlaşan Fir'avn'ı yanlış bir karar almanın eşiğinden ancak konsey üyelerinden imanını düne kadar gizleyen bir kahraman hak adına sesini yükselterek çevirdi. Onun o tok ve samimi sesi Fir'avn'ı sarstı ve haddini bilmeye davet etti. Diğer üyeler, bu cesaret yansıtan uyarıya pek itiraz edemediler.

Böylece Fir'avn, karşısında muhalif görünce rotayı değiştirmek, yelkenleri indirmek zorunda kaldı ve: "Ben size ancak uygun gördüğümü ve kendi görüşümü aksettiriyorum ve ben size ancak doğru ve isabetli yolu gösteriyorum" diyerek konunun bir çıkmaza sokulmasını ve prestijinin iyice sarsılmasını önlemeye çalıştı.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın Mekke döneminde buna benzer cesaret ve kahramanlığı Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh), Ömer (radıyallahu anh) ve Hz. Ali (radıyallahu anh) göstermemişler miydi? Ebu Zer el-Gıffari benzeri bir cesaretle sesini yükseltirken komaya sokuluncaya kadar dövülmemiş miydi? Bilâl Habeşi, Yasir ve Eşi Sümeyye, oğlu Ammar daha ileri giderek ölüm pahasına "Allah birdir, Muhammed (aleyhisselam) O'nun peygamberidir" diyerek her türlü övgünün üstünde bir imân celâdetiyle ortaya çıkmamışlar mıydı?

Cenâb-ı Hak, Musa (aleyhisselam) kıssasında yer alan bu müstesna olayı açıklarken, zaferin çok yakın olduğunu, Fir'avn'ın ilâhi hışma uğrayarak yok edilmesinin misâl teşkil ettiğini haber veriyor. Nitekim çok geçmeden bu âyetlerin işarette bulunduğu zafer gerçekleşti ve azgın kâfirler baş eğmek zorunda kaldı.

Allah'ın Âyetleri Üzerinde Bilgisiz ve Belgesiz Tartışanlar

اَلَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ

"O şüpheciler ki, kendilerine gelmiş bir delil ve belge olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp dururlar."

İlgili âyetlerle hem Mekkeli müşriklere, hem de kıyamete kadar ortaya çıkacak olan inkarcı maddecilere hakkın sesi, mü'min bir kulun dilinde tecelli edip duyurulduktan sonra, ellerinde ispatlayıcı bir delil ve belge olmadığı halde Allah'ın âyetlerini reddetmek için tartışan sapıklarla ilgili ilâhi hüküm bildirilmektedir:

"Kendilerine gelmiş bir delil ve belge olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp durdular. (Şüphesiz bu) Allah yanında da, imân edenler yanında da büyük bir öfke ve nefrettir. İşte Allah, kendini beğenmiş her zorbanın kalbini böyle mühürler."

Nitekim Cenab-ı Hak, Fir'avn'ın, Ebu Cehil'in ve emsali azgınların kalplerini mühürleyip onları sapıklıklarıyla baş başa bırakmış ve arkasından ilâhi hükmünü indirip yerine getirmişti. Dün böyle olduğu gibi, yarın da, yarından sonra da böyle olacak; Sünnetullah azgın inkarcılar hakkında hükmünü kusursuz yürütecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihin ibretli olaylarına dikkatler çekildi ve Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının önemli birkaç safhası misâl verildi. İmanını gizleyen kahraman bir mü'minin hakkı nasıl dile getirdiğine atıf yapılarak örnek bir tablo ortaya konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın mantık dışı birtakım çarelere başvurma isteği konu ediliyor ve arkasından o kahraman mü'minin yaptığı uyarı ve irşada yer verilerek, hakkın sesine kulaklarını tıkayan bir milletin hazin akıbetine dikkat çekiliyor ve böylece Hakk'ı red ve inkâr edenler bir defa daha uyarılıyor.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ
السَّمٰوٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلٰى إِلٰهِ مُوسٰى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا ۚ وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ
سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ
الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هٰذِهِ
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا
يُجْزٰى إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولٰئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ
إِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾ تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَأُشْرِكَ بِهِ
مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا
تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى

اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِيْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُوْنَ مَآ اَقُوْلُ لَكُمْ
وَاُفَوِّضُ اَمْرِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِ مَا
مَكَرُوْا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا
وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ ۖ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

36-37- Fir'avn dedi ki: "Ya Hâmân! Bana yüksekçe bir kule yap; umarım ki ulaştırıcı yollara, göklerin kapılarına ulaşırım da Musa'nın Tanrısını görebilirim. Çünkü ben gerçekten Musa'yı yalancı sanıyorum." Böylece Fir'avn'ın kötü işleri kendisine çok çekici göründü de onu doğru yoldan alıkoydu. Fir'avn'ın hile ve düzeni hüsrana uğramaktan ve yok olmaktan başka bir şeye yaramadı.

38- İmân eden adam dedi ki: "Ey Milletim! Bana uyun ki, size doğru yolu göstereyim.

39- Ey Milletim! Şu dünya hayatı kısa süreli bir geçim ve yararlanmadan ibarettir. Şüphesiz ki ahiret, karar kılınacak yurttur.

40- Kim bir kötülük işlerse, ancak misliyle ceza görür. Erkek ve kadından mü'min olduğu halde kim iyi-yararlı amelde bulunursa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız rızıklanırlar.

41- Ey milletim! Ne tuhaftır ki, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe davet ediyorsunuz!

42- Siz beni Allah'ı tanımamaya, bilgim olmayan şeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi O çok güçlüye, çok üstüne, çok bağışlayana davet ediyorum.

43- Hiç şüphe yok ki, beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da, ahirette de davete (lâyık hiçbir yanı ve yetkisi) yoktur. Hepimizin dönüşü Allah'adır. Ve ölçüyü kaçırıp aşırı gidenler ateşin dostlarıdır.

44- Benim size dediklerimi ileride hatırlayacaksınız. Ben, işimi ve durumumu Allah'a ısmarlıyorum. Şüphesiz ki Allah, kullarını görendir."

45- Allah, onu, onların hile ve düzeninin kötülüklerinden korudu. Fir'avn ve yandaşlarını azabın kötüsü sarıverdi.

46- Sabah akşam ateşe arz olunurlar. Kıyâmet'in kopuşu meydana gelince, "Fir'avn'ın yandaşlarını azabın en şiddetlisine sokun!" (denilir).

Fir'avn'ın Sahte Siyaseti

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ

"Fir'avn dedi ki: "Ya Hamân! Bana yüksekçe bir kule yap; umarım ki ulaştırıcı yollara, göklerin kapılarına ulaşırım da."

Musa (aleyhisselam)'ın vücudunu ortadan kaldırma hususunda konseyden bir karar çıkaramayan, üstelik kendi hanedanından ve devletin ileri gelenlerinden bir üyenin açıktan karşı çıkması ve uyarıcı, öğüt verici sözler sarfetmesi; aynı zamanda Allah'ın kudretinin üstünlüğünden ve hükmünden bahsetmesi, Fir'avn'ı iyice sarsmıştı. Nitekim Fir'avn bu sarsıntıyı sezdirmemek için halka inandırıcı olabilmenin yollarını düşünmüş ve mantık dışı şu çareyi ortaya koymuştu: Veziri Hamân, tuğladan yüksekçe bir kule yapacak, o da o kuleden gökleri, dolayısıyla Musa'nın Rabbini araştıracak; ortalıkta bir şey görülmeyince de Musa'nın yalancı bir sihirbaz olduğunu ispatlamış olacaktı. İşte o böylesine gayr-i ciddi, gayr-i mantıki bir politika gütmeye başlamıştı.

Fir'avn'ın kendine göre kurnazca olan bu plânının altında üç ayrı şeytanlık yatıyordu:

a) Eğer gökte bir ilâh bulunsaydı, yapılan yüksekçe kuleden gözetlemek suretiyle onu görmek mümkün olurdu. Oysa hiçbir şey tespit edilememiştir.

b) Eğer Musa'nın iddia ettiği bir ilâh varsa, O'na uzanan yolu herhalde bulup görebilirdik. Oysa bütün araştırma ve gözetlemeye rağmen bir yol veya ize rastlanmamıştır.

c) Biz bu kadar imkânlarımızla yüksekçe kule inşa ettirip gözetleme yaptığımız halde bir şey göremedik; Musa hiçbir kuleye çıkmadan nasıl görebiliyor veya böyle bir iddiada bulunabiliyor?

Şüphesiz ki bütün bu cahilce, fakat kurnazca plânlar halkı uyutma-

ya ve ikna etmeye yönelik bulunuyordu. Ama o kahraman mü'min gibi aklı başında olanlara ve az-çok Allah hakkında bir şey bilenlere göre çok gülünç bir yöntemdi. Zira Musa (aleyhisselam)'dan önce Yusuf Peygamber'in Mısır'da "Tevhid İnancı"yla ilgili meşaleyi yakması ve ülkede çok geniş çapta ıslahatta bulunup halka güven ve huzur dolu yıllar yaşatması bütünüyle unutulmamıştı; yer yer o büyük peygamberin koyduğu eserleri görmek mümkündü. O yüzden de Fir'avn'ın güttüğü siyaset onu istediği hedefe ulaştırıcı olmadı ve sonunda hak bâtılın beynini parçalayıp azgın kâfirlerin kökünü kesti.

Kahraman Mü'minin Tekrar Devreye Girmesi

وَقَالَ الَّذِىٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ۟

"İman eden adam dedi ki: "Ey milletim! Bana uyun ki size doğru yolu göstereyim."

Fir'avn'ın sinsi emelini ve izlediği çok hatalı politikayı yakından görüp izleyen o kahraman mü'min, son çare olarak ona karşı bir kuvvet oluşturmayı ve Allah'ın hidâyet nasip edeceği kimseleri hakka davet etmeyi kararlaştırdı. Nitekim merhum Elmalılı Hamdi Yazır'ın kendi tefsirinde Murat Bey'in "Tarih-i Umumi"sinden naklettiğine göre: Uzarsif adında bir kişinin Hiksüsler tarafına geçerek önemli bir orduyla Fir'avn'a karşı başkaldırdığından ve bu olayın bilhassa Mısır Tarihi'nde belirtildiğinden söz edilmektedir.

Şüphesiz bu, olaya yakınlık görünümünde bir ihtimaldir ki, gerçeği araştırıp bulmak tarihçilerin görevidir. Biz ise, Kur'ân'ın ışığı altında o mü'min kulun Fir'avn'a karşı bir kuvvet oluştururken nasıl bir uyarı ve öğüt metodu kullandığı üzerinde durmak istiyoruz. Zira uyarı ve öğüdün, hakka davetin seyri, o günkü Mısır'da yaşayan halkın sosyal, ekonomik ve ahlâki yapılarını yansıtır.

O halde önce uyarı ve öğütleri bir dizi halinde özetleyerek sıralamamızda fayda vardır.

Bunları on madde şeklinde tesbit etmiş bulunuyoruz. Şöyle ki:

1- Dünya hayatı kısa süreli bir geçimlikten ibarettir. Onun için zillete, hürriyetsizliğe katlanmaya değer mi?

2- Asıl karar kılınacak yurt ve sonsuz mutluluk Âhiret'tedir. Bu bakımdan sıkıntılara göğüs germeğe değmez mi? Hakk'a başkaldırıp tuğyan eden bir hükümdara dalkavukluktan kaçınıp hakkın sesini ona duyurmaya çalışmak bu mutluluğun yolunu açan sebeplerden biridir.

3- Âhiret bütünüyle adalet, hakkaniyet ve Hakk'a teslimiyet yurdudur. Kötülük ancak misliyle karşılık görür. İyiliğin ise karşılığı ebedi saadettir. Oysa Fir'avn sizi köle gibi kullanmakta ve kendini ilâhlaştırmaktadır. Aristokratlardan kötülük işleyenlere ceza, halktan ciddi hizmet verenlere mükâfat verilmemektedir. Böylesine gayr-i âdil ve dengesiz bir ömür sürmek daha mı iyidir?

4- Ne tuhaftır ki, ben sizi kurtuluşa, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz! Fir'avn'ın hışmından korkup kendinizi sonu gelmeyecek bir azaba itiyorsunuz. Külfetsiz, mücadelesiz nimet var mıdır? Öyle bir nimet varsa gerçekte onun anlam ve değeri yoktur.

5- Sizden pısırık ve korkaklar, durmadan o bir olan yüce kudret sahibi Allah'ı inkâr etmemi, bilmediğim şeyi O'na ortak koşmamı istiyorlar. Birkaç günlük dünya hayatı için böylesine alçakça ve nankörce bir sapıklığı tercih etmek, aklın ve sağduyunun yolu mudur?

6- Ben ise, dikkat edecek olursanız sizi o en güçlü, en üstün ve de çok bağışlayan Cenâb-ı Hakk'a çağırıyorum. Günah ve kusurunu dile getirip pişmanlık duyanları bağışlamayan Fir'avn'ımı ilâh edinmek istiyorsunuz?

7- Beni çağırdığınız şeyin dünyada da, âhirette de davete lâyık hiçbir yanı ve yetkisi yoktur. Bizim gibi bir insana, ölümlü olan bir fâniye tapmak aşağılık, rüsvaylık ve akılsızlık değil midir?

Mutlak surette hepimizin dönüşü Allah'a olacaktır. Zira O'ndan geldik ve yine O'na dönmek zorundayız; başka dönülecek bir kudret yoktur. Fir'avn'dan gelmedik ki yine ona dönmüş olalım. O da her insan gibi, kendisini yaratıp varlık alanına getiren O Yüce Kudret'e dönecektir. Gelip geçen fir'avnlar hep ölüp o kudrete dönmek zorunda kalmadılar mı?

8- Ölçü ve kıstası kaçırmamaya dikkat edin; fâniyi baki görüp ilâh edinmeyin. Sonra cehennemliklerden olursunuz da sizi kurtaran bulunmaz.

9- Size dediklerimin ne kadar gerçek olduğunu ileride hem hatırlayacak, hem de anlayacaksınız. Allah'ın azabı inmeden ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn'ın kendini bile kurtaramayacağına şahit olacaksınız.

10- Ben gerçeği görüp sizi ona davet ederken, Allah'ın ve mü'minlerin en büyük düşmanlarından biri olan Fir'avn ve ordusunu karşıma alıyorum. O bakımdan durumumu Cenâb-ı Hakk'a ısmarlıyorum. Ben, beşer gücünün yettiği sınıra gelmiş bulunuyorum. Gerisi ilâhi takdire kalmıştır.

İşte bu on maddeyi incelediğimizde, halkın sefaleti, köle gibi çalıştırıldığı, zulmün at oynattığı ve birçok insanların şahsiyetsizliğe itildiği; gerçek anlamda din hürriyetinin olmadığı hazin bir tablo şeklinde ortaya çıkar.

Mekkeli putperestlerin sosyal hayatı da buna benzer bir görünümde idi. Fakirlere hiç itibar edilmez; zenginlerin, ileri gelen söz sahiplerinin meclisinde onlara yer verilmezdi. Yağmacılık neticesi elde edilen esirler, bir hayat boyu kölelik kaydından kurtulamazlardı.

Ebu Cehil ve yandaşları birer fir'avn tavrında halka tepeden bakarlardı. Ebu Bekir, Ömer, Ali ve arkadaşları (radıyallahu anhum) bu azgınlara karşı koyup köle ve fakirleri savunur ve himaye ederlerdi.

Fir'avn'ın sonu nasıl hüsran olduysa, Ebu Cehil'lerin de sonlarının felâket olacağında şüphe yoktur. Nitekim âyet-i kerimede buna işaret edilmekte ve mü'minler dolaylı şekilde başarıyla müjdelenmektedir.

İç Savaşı Başlatma

O kahraman mü'minin, bir gün oluşturduğu gücü harekete geçirip Fir'avn'a karşı isyan ettiği kesindir. Ortalık böylece birbirine karışmıştı. Bir yanda Musa (aleyhisselam) ve İsrailoğulları'nın çözüm bekleyen problemleri, diğer yandan bir grup isyancı... Bu durumda hem Fir'avn'ın, hem de temsil ettiği devletin sarsılan otoritesini iade etmek gerekiyordu. Aksi halde yeni birtakım olaylar çıkıp isyan zincirine yeni halkalar ekliyebilirdi. Bunun için Fir'avn, tenkil ve imha için ordusunu hazırlamaya başladı; ama ilâhi hüküm daha önce iniverdi. Musa (aleyhisselam) aldığı vahiy üzerine İsrailoğulları'nı toplayıp bir gece yarısı Mısır'ı terketti. Onu takibe koyulan Fir'avn, o kahraman mü'minin üzerine hemen varamadı, onu gelecek günlere bıraktı; önce Musa (aleyhisselam)'ın işini bitirmeye yöneldi. Kırk be-

şinci âyetle bu plânın eriştiği netice belirtiliyor: Cenâb-ı Hak o kahraman mü'mini Fir'avn ve yandaşlarının hile ve tuzağından korudu. Fir'avn ve ordusunu ise, azabın en murdarı sarıverdi.

Mekkeli müşriklerin de sonu bir başka oldu. İleri gelenlerinden azgınlığı huy edinip Hakk'a yönelmeyi gururlarına yediremeyen bedbahtlar Bedir ve Uhud Savaşları'nda can verdiler. Geriye kalanlar ise, Mekke'nin fethinde hiç sevmedikleri O Büyük Peygamberin önünde baş eğip teslimiyet gösterdiler.

Kabir Azabı

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ

"Sabah-akşam ateşe arz olunurlar."

Ayetin açık anlatımından, kâfirlerin ruhlarının sabah ve akşam kabir azabına tabi tutuldukları anlaşılıyor. "Sabah-akşam ateşe arz olunurlar" sözünden, onların Cehenneme atıldıkları istidlal edilemez. Zira Cehenneme atılma ancak Âhiret'te gerçekleşir. Bu, Berzah Âlemi'nde kâfirlerin, suçlu günahkârların bulunduğu kesimle Cehennem arasında bir menfezin bulunduğuna, o bakımdan Cehennem'in son derece kerih kokusunu duyacaklarına ve bununla kıyamete kadar bir kabir azabı geçireceklerine işarettir. Kıyamet meydana gelince, bu defa onların ruhları hazırlanan bedenlerine yerleşip öylece Cehenneme atılacaklardır. Bu da azabın en şiddetlisi olacaktır.

Nitekim Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadiste; bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, gözleri kızarmış bir halde yüksek sesle şöyle buyurdu:

"Kabir, karanlık gecenin bir bölümü gibidir. İnsanlar! Eğer benim bildiğimi bilseydiniz çok ağlar, az gülerdiniz, İnsanlar! Kabir azabından Allah'a sığının. Çünkü kabir azabı haktır."

Sahih isnadla rivayet edilen bu hadis, aynı zamanda Akaid kitaplarına bir bölüm olarak konulmuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendini ilâhlaştıran Fir'avn'ın hakka karşı birta-

kım tertiplere başvurduğu belirtildi. Ona karşı çıkan ve uyarıda bulunan kahraman bir mü'minden söz edilerek misal verildi ve bu arada hem Mekkeliler, hem de yaşamakta olan inkarcı sapıklar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kıyamet gününde Cehennem'de bir araya getirilecek olan zâlim inkarcı idarecilerle, onlara uyan halkın nasıl tartışacakları konu ediliyor ve hem ölmeden önce Hakk'a dönmenin gereğine işaret ediliyor, hem de yönlendirici bir metod sergileniyor.

وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَٰتِ ۚ قَالُوا بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا الْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾

47- Ateşte karşılıklı delil getirip tartışırlarken, zayıflar, büyüklük taslayanlara: "Şüphesiz biz size uymuş kimselerdik. Şu anda bizden ateşin bir kısmını olsun savmaz mısınız?" derler.

48- Büyüklük taslayanlar şöyle derler: "Doğrusu hepimiz ateşteyiz. Allah ise kulları arasında hükmünü vermiştir."

49- Ateşte olanlar, Cehennem bekçilerine derler ki: "Rabbinize duâ edin de bizden bir günlük (olsun) azabı hafifletsin."

50- Bekçiler, "Size peygamberleriniz açık belgeler ve mucizelerle gelmediler mi?" derler. Onlar, "Evet geldiler" diye cevap verirler, (Bunun üzerine bekçiler onlara.) "Öyle ise kendiniz duâ edin" derler. Kâfirlerin duâsı mutlaka boş ve neticesizdir.

Kâfirlerin Umutlarının Kesildiği Gün

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ

"Büyüklük taslayanlar şöyle derler: Doğrusu hepimiz ateşteyiz. Allah ise kulları arasında hükmünü vermiştir."

Cenâb-ı Hak ilgili âyetlerle, hakla bâtılın sürtüşme ve tartışmasına, hemen her dönemde gelip geçen milletlerin bünyesinde rastlandığını belirtip Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasını tarihi bir misal olarak verdi. Sonra da inkarcı Mekkeliler'e son uyarılarını yaparak dönüş yapmalarının kendileri için hayırlı olacağına işarette bulundu ve arkasından olaylar karşısında sabredip Hakk'a teslimiyet gösteren mü'minlere zafer vadederek Musa (aleyhisselam)'ın mücadelesinin başarıyla noktalandığını belirtti. Dönüş yapmayıp da inkâr ve zulümde ileri giden kâfirler için Cehennemde meydana gelecek azap tablolarından birine dikkatleri çekti. Dünya hayatında kendi irâdesini ve hürriyet hakkını kullanmasını bilmeyen, inkarcı maddecilerin, diktatör zâlimlerin buyruğu altında iman ve irfanını yitirip şahsiyetini sıfıra düşüren sapıkların ancak kıyamet günü uyanacaklarına atıf yaparak, orada derin bir pişmanlık duyacaklarını, kendilerini sapıttıran mağrur zâlimlerle Cehennemde tartışacaklarını haber vererek ölmeden önce Hakk'a dönmenin mutlak anlamda saadet vadettiğini dolaylı şekilde kalp ve kafalara işlemeyi murad etti.

Kâfirler, hak ettikleri azabı görünce, dünyada sapık ve zâlim diktatörlere, haddini bilmeyen şımarık zenginlere kul ve köle olmanın ne kadar büyük bir basiretsizlik olduğunu anlayacaklar ve bunlardan hiçbirinin yardımda bulunma yetkisine sahip olmadığını görünce de tek çare olarak Cehennem bekçisinden yardım ve şefaat dileyecekler. Bekçiler onlara, kaçırdıkları büyük fırsatı bir defa daha hatırlatarak: "Peygamberleriniz size açık belge ve mucizelerle gelmediler mi?" diye sorarlar ve kâfirler lehine duâ etme yetkilerinin bulunmadığını açıklayarak kendilerinin bârigâh-ı izzete el açıp yalvarmalarını söylerler ve sonra da, "Kâfirlerin duası boş ve neticesizdir" diyerek onlardan yana ümit kapısının kapalı bulunduğunu hatırlatırlar.

Âyette geçen, "bir gün olsun" sözü, ağız alışkanlığından kaynaklanmaktadır. Zira âhiret âleminde gece-gündüz kavramları yoktur. Cehennemlikler bununla azaplarına bir süre ara verilmesini anlatmak isterler.

İsrâ suresi 15. âyette de açıklandığı gibi, Cenâb-ı Hak bir kavme veya millete peygamber göndermedikçe azap etmeyeceğini belirtmektedir. Ko-

numuzu oluşturan âyette de Cehennem bekçilerinin cehennemliklere: "Size peygamberleriniz açık belge ve mucizelerle gelmediler mi?" diyerek takriri anlamda sormaları bu manaya işarettir. Zira peygamber irşat ve tebliğine, diğer bir anlatımla peygamberin getirdiği ilâhi beyânlara her çağda ve her ülkede mutlaka ihtiyaç vardır. İnsan aklı yalnız başına fizik ötesini çözüp anlayamaz, Cenâb-ı Hakk'ı kemal sıfatlarıyla bilip takdir edemez, kıyameti ve oradaki sonsuz azap ve nimetleri idrâk edemez. Bunlardan ilâhi nizama ve Sünnetullaha göre haber veren Allah elçisinin getirdiği bilgilerden mutlaka yardım görmesi gerekmektedir. Hz. Muhammed (aleyhisselam) ise, son peygamber olarak bütün insanlara gönderildiğine ve kıyamete kadar risaletinin geçerliliği devam edeceğine göre, her millet ve kavme aralıksız peygamber gönderildiği hükmü ortaya çıkıyor ve böylece kimsenin itiraz hakkı kalmıyor. Ancak bugünkü teknik imkânlardan ve medeni nimetlerden uzak, dünyadan habersiz ilkel bir hayat yaşayan bazı topluluklar varsa ve bunların peygamberden, onun getirdiği ilâhi hakikatlerden haberleri yoksa, o takdirde âhiret gününde onlar sadece akıl yoluyla kâinatın bir yaratıcısının bulunduğunu idrak edip etmediklerinden sorumlu tutulacaklar, fakat âhireti ve diğer dini esasları bilmediklerinden dolayı kınanmayacaklar ve azap da edilmeyeceklerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hak ile bâtılın devamlı sürtüşme halinde olduğu konu edildi ve bâtılı temsil edenlerin peşine takılıp şahsiyetini kaybeden inkarcı sapıkların âhirette bir araya getirileceği ve aralarında tartışma çıkacağı belirtilerek, dünyada inkarcı zâlimlerden uzak kalmaları hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı temsil eden peygamberlerin ve gerçek mü'minlerin dünyada da, âhirette de ilâhi yardım ve desteğe mazhar kılınacağı haber veriliyor ve dünyada peygambere ve mü'minlere uymayı gururuna yediremeyen zâlim inkarcıların âhirette özür dilemelerinin hiçbir anlam taşımayacağı hatırlatılıyor. Son peygambere uymayan Yahudiler uyarılarak Musa (aleyhisselam)'dan ve Tevrat'tan söz ediliyor. Bu durumda Peygamber (aleyhisselam)'ın ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlerin sabretmesi tavsiye edilerek Allah'tan rahmet ve mağfiret dilemeleri isteniliyor.

إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ

﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾
وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى
وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ
اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ
بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

51- Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve imân edenlere, dünya hayatında ve şahitliklerin yer aldığı günde elbette yardım ederiz.

52- O gün zâlimlere özür dilemeleri fayda vermez. Hem lanet, hem de kötü yurt onlaradır.

53- Andolsun ki, Musa'ya doğru yolu gösteren rehber verdik. Kitap (Tevrat)ı İsrailoğulları'na miras bıraktık.

54- Ki o doğru yolu gösteren bir rehber ve akıl sahiplerine bir öğüt ve hatırlatmadır.

55- O halde (Ey Peygamber!) sabret. Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır. Günahlarının bağışlanmasını dile ve akşam-sabah Rabbine hamd ile tesbih et.

56- Allah'ın âyetleri hakkında kendilerine bir delil ve belge gelmeksizin tartışıp iddialaşanların gerçekten içlerinde ulaşamayacakları bir kibir (büyüklük, kendini beğenmişlik) vardır. Sen artık Allah'a sığın. Şüphesiz ki O, işitendir, görendir.

Allah'ın Yardımı Kimden Yana Tecelli Eder?

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ

"Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve iman edenlere, dünya hayatında ve şahitliklerin yer aldığı günde elbette yardım ederiz."

Mekkeli azgın müşriklerin, İslâm'a ve onu tebliğ edip yaymakla görevli bulunan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı cephe almaları ve durmadan kin ve iftira kusmaları, sonra da düşmanlıkta hiçbir ölçü ve insaf sınırı tanımamaları üzerine Cenâb-ı Hak, ezeli ilmiyle olayları tespit edip ona göre hazırladığı plânı, diğer bir anlatımla, kader çizgisinin önemli bir bölümünü bir şifre mahiyetinde açıklıyor:

"Biz, peygamberlerimize ve imân edenlere elbette yardım ederiz."

Dünyadaki yardımı, kâfirleri hezimete uğratması, mü'minleri az veya çok başarıya eriştirmesidir. En azından iman ve irfan kıvılcımını atan, hakkın sesini yansıtan mü'minler gelecek günler için bir ortam hazırlamış sayılırlar ki bu da ayrı bir başarıdır. Nitekim İsa (aleyhisselam) hayatta iken, yani yeryüzünde tebliğ ve irşat hizmetini sürdürürken, kendisine sadece on iki kadar balıkçı veya kumaş ağartan kimse imân etmiş bulunuyordu. Ama O'nun attığı imân ve irfan kıvılcımı ve yansıttığı hakkın sesi öyle bir çekirdek meydana getirdi ki, O'nun göğe yükselmesinden sonra o çekirdek ortam ve şartları bulunca filizlenmeye başladı. Böylece Cenâb-ı Hak, İsa Peygamber'i ve etrafında kümelenen on iki havariyi başarıya eriştirmiş oldu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in attığı kıvılcım ise, kendisi henüz hayatta iken Arap Yarımadası'nı kaplamıştı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, peygamberler bâtıl ile mücadele edip Hakk'ın emrini duyurmaya çalışırlarken, kimi bir süre sonra ilâhi yardıma mazhar olmuş, kimi görünürde bu yardıma erişmeden öldürülmüş, kimi de bu ikisi arasında bir durum arz ederken hicret etmek zorunda kalmıştır. Bunlara birer misâl verecek olursak; birinciler için Nuh, Hud, Salih, Şuâyb, Musa, Lut ve Muhammed (aleyhimüsselam)'ı gösterebiliriz. İkinciler için Zekeriya, Yahya ve İşaya Peygamberler (aleyhimüsselam)'i gösterebiliriz. Üçüncüler için de İbrahim ve İsa Peygamberler (aleyhimüsselam)'i gösterebiliriz.

Oysa âyetin açık anlatımından, peygamberlerin ve mü'minlerin hemen hepsinin dünyada da, âhirette de ilâhi yardıma mazhar kılınacağı anlaşılıyor.

Bu hususta, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, üç yorum üzerinde durulmuştur:

a) İlâhi haber genellik arz ediyorsa da, peygamberlerin bir kısmı kastediliyor. Nitekim Arap edebiyatında buna benzer anlatım şekilleri hayli çoktur.

b) Yardımdan maksat, peygambere karşı çıkıp eziyette bulunanlardan, ya peygamber hayatta iken ya da onun vefatından sonra intikam almaktır. Nitekim Zekeriya, Yahya ve İşa'ya Peygamberler'i öldüren Yahudilerden ancak bunların vefatından sonra Babil ve sonra da Romalılar'ın saldırısıyla intikam alınmıştır. İsa (aleyhisselam)'ı öldürmek isteyen Yahudilerden de Roma İmparatoru Titus'un vaki saldırısıyla intikam alınmıştır ve kıyamete yakın İsa (aleyhisselam)'ın inip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şeriâti üzere amel etmesi ve Hristiyanlara böylece doğru yolu göstermesi de ilâhi yardımın bir başka tezahürü olacaktır.

c) Yukarıda konunun baş kısmında belirttiğimiz üzere, onların attığı kıvılcım ve oluşturduğu çekirdek söz konusudur.

İlâhi Yardım Şartlı mıdır?

Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere yardım etmesi, elbette bazı şartlara bağlıdır. Onları şöyle özetleyebiliriz:

1- İman cephesinin bütünlük içinde olması,

2- Mevcut ortama ve şartlara göre Allah'ın dinini tebliğe azmetmiş olmaları,

3- Yeterince maddi güce sahip olamadıkları sürece çok dikkatli davranmaları, düşmanlarını, kendilerini imha kararı alacak kadar tahrik etmemeleri ve sırası gelmedikçe hedef göstermemeleri,

4- Tebliğ ve irşad hizmetini günün imkânlarından ve gelişen metotlarından faydalanarak yerine getirmeye çalışmaları; vaki saldırılara misliyle karşı koymayıp sabırla sonucu beklemeleri,

5- Mü'minlerin birtakım kişisel çıkarlardan, hiziplerden, senlik-benlik iddialarından uzak kalmaları; birbirleriyle sürtüşmemeleri bu cümledendir.

Nitekim bütün bu şartları, Muhammed suresi 7. âyet yansıtmaktadır. Şöyle ki:

"Ey imân edenler! Eğer siz Allah'a (O'nun dinine, peygamberine ve O peygamberin yolunda olanlara) yardım ederseniz, O da size yardım eder de ayaklarınızı sabit kılıp kaydırmaz."

Uzun yıllardır İslâm âlemi ilâhi nusretten mahrum bulunuyorsa, bunun tek sebebi, yukarıda belirtilen şartlara riâyet etmemeleridir. Allah daha iyisini bilir.

Şahitlerin Yer Aldığı Gün

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ...

"Ve şahitliklerin yer aldığı günde..."

Bu, müfessirlerin cumhuruna göre, kıyamet günüdür. Hafaza melekleri mü'minlerin lehine, kâfir ve münafıkların aleyhine şahitlikte bulunurlar. Allah'ın emirlerini tebliğ ettiklerine dair peygamberler şahit olarak dinlenir. Peygamberlerin aldıkları görevi yerine getirdiklerine dair Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Kur'ân-ı Kerim'i açık belge göstererek şahitliği istenir. Nitekim Nisa suresi 41. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Her ümmetten bir şahit getireceğimiz, seni de onlar üzerine şahit getireceğimiz zaman (halleri) nice olur."

Allah'a Ortak Koşmak Büyük Bir Haksızlıktır

Kur'ân-ı Kerim bütünüyle tevhid inancını korumak ve onu bütün taze liğiyle kalp ve kafalara işlemek için indirilmiştir. Zira kâinat bu esas üzerine kurulmuştur. Her şey onu yansıtmaktadır. O bakımdan Allah'ı inkâr etmek veya O'na ortak koşmak büyük bir zulüm olarak vasıflandırılmakta ve âhiret gününde bu zâlimlerin hiçbir mazereti kabul edilmeyeceği açıklanmaktadır.

O halde inkarcı maddeciler, sapık nankörler hem kâinat düzenine karşı, hem kendilerine karşı, hem de çevrelerindeki insanlara karşı zulmederler ve kâinatın mutlak adalet terazisi üzerine kurulduğunu görmeyip plândaki yerlerinden uzaklaşmış olurlar.

Nitekim Lokman suresi 13. âyette bu konuya değinilerek şu açık bilgi verilmektedir:

"Hani bir vakit Lukman oğluna öğüt vererek dedi ki: "Oğulcağızım, sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır."

Allah'ın Yardımına Mazhar Olan Musa (aleyhisselam)

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِى اِسْرَاۤءِيلَ الْكِتَابَ

"Andolsun ki, Musa'ya doğru yolu gösteren rehber verdik. Kitap (Tevrat)ı İsrailoğulları'na miras bıraktık."

Yukarıda elli birinci âyetle, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlerine mutlaka yardım edeceği haber verilmektedir. Bu haber, gerçekte Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yakın gelecekte ilâhi yardıma mazhar kılınarak zafere erişeceğini müjdeliyordu. Sonra da konumuzu oluşturan âyetle, Allah'ın bu yardımının Musa (aleyhisselam)'a yöneldiği misal verilmekte ve kendilerine miras bırakılan Tevrat ile dosdoğru amel ettikleri takdirde Yahudilerin ilâhi yardıma mazhar kılınacakları bildirilmektedir. Nitekim Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz risalet göreviyle sahneye çıkmadan önce Yahudilerin bu esasa bağlı kaldıkları dönemlerde Allah'ın yüksek lütuf ve inayetine lâyık görüldükleri bilinmektedir. Ondan saptıkları çağlarda ise, felâketten felâkete uğradıkları da bir gerçektir.

Elli dördüncü âyetle Tevrat'ın iki özelliği üzerinde durulmakta ve Yahudiler bir bakıma uyarılmaktadır. Şöyle ki:

a) Doğru yolu gösteren rehber,

b) Akıl sahiplerine bir hatırlatmadır.

Birinci özellik "Tevhid İnancı"nı bütün parlaklığıyla ve sadeliğiyle yansıttığına; ikinci özellik, son olarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamber olarak gönderileceğine ve artık İsrailoğulları'nın O'na uymasının gereğine delâlet etmektedir. Ne yazık ki Yahudiler Tevrat'ın taşıdığı bu iki özelliğe dosdoğru sahip çıkmamışlar ve bilhassa son peygambere inanmaya hiç yanaşmamışlardır. Medine ve çevresinde yaşayan Yahudiler ise, son dine ve peygambere karşı çok çirkin tertiplere başvurmuşlar ve müşriklerle birleşerek Allah'ın insanlara olan son nurunu söndürmek istemişlerdi.

Allah'ın Vaadi Haktır

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ

"O halde (Ey Peygamber!) sabret. Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır."

Cenâb-ı Hak ezelde hazırladığı plânı aynen uygular. Onda değişiklik yapması söz konusu değildir. Zira O'nun ilmi ve kudreti, her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Ortaya çıkacak olayları en doğru şekilde tespit edip yazmıştır; hata yapması, yanılması ve unutması mümkün değildir. O halde O'nun plânına ve plânının bağlı bulunduğu Sünnetullaha göre, son peygamberine de, O'na uyan mü'minlere de yardım edeceğini vaadetmiştir. Artık bu hususta şüpheye yer yoktur. O'nun düzenlediği program saattan çok daha dakik işlemekte ve hedefine doğru kusursuz ilerlemektedir. Peygambere ve mü'minlere gereken odur ki, küfürle mücadelede dayanma gücünü ortaya koymak ve olaylar karşısında sabretmektir. Her şeyin gerçekleşmesi için belirlenmiş bir zaman vardır; onu beklemek ve beklemesini bilmek başarının ilk işaretidir. Nitekim Mekke'de çok üzücü olaylarla her gün karşı karşıya bulunan ve aralıksız zâlim kâfirlerin saldırısına mâruz kalan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile ashabı, Allah'ın vaadinin hak olduğuna inandıkları ve vakti gelince onun mutlaka gerçekleşeceğinde şüphe etmedikleri için dayanma güçlerini son kertesine kadar ortaya koydular ve birkaç yıl sonra ilâhi vaad onlardan yana tecelli etti; mü'minler şehir devletini kurup az sonra Mekke'yi, sonra da Arap Yarımadası'nı fethettiler.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın Günahı Var mıdır?

وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ

"Günahlarının bağışlanmasını dile ve akşam-sabah Rabbini hamd ile tesbih et."

Bilindiği gibi, peygambere vacip olan sıfatlardan biri de "ismet"tir. Bu; günahlardan korunmuşluğu ifade eder. O halde âyette Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a hitapla

"Günahlarının bağışlanmasını dile" şeklindeki bir anlatımdan maksat ve murat nedir?

Müfessirler, ilim adamları burada birkaç yorumda bulunmuşlardır. Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Daha uygun, daha üstün olanını terketmek,

b) Ümmet-i Muhammed (aleyhisselam)'i istiğfara teşvik edip konunun önemine dikkatlerini çekmek,

Bu, "hazf-i muzaf" kaidesine göre bir yorumdur.

c) Küçük günah ve hatâlarda bulunmak,

Bu yorum, Hz. Muhammed (aleyhisselam) hakkında küçük günah ve hatânın caiz olduğunu iddia edenlere göredir.

d) Peygamberlerin derecelerini artırmaya yönelik bir anlatım kullanılarak, bu konuda araştırma zevkini kamçılamak,

Bu, kendisine peygamberlik görevi ve payesi verilmeden önceki küçük günahlara ve daha uygun olanını terketmeye yönelik bir hatırlatma anlamına delâlet eden bir yorumdur.

e) Olayların ezici ve üzücülüğü karşısında ilâhi vaadin bir an önce tecelli etmesini arzulamak.

Bu, az da olsa sabırsızlığa delâlet eden bir duygudur ki, bize nisbetle günah ve hatâ sayılmasa bile, Rasulullah (aleyhisselam)'ın haiz olduğu üstün derecelere nisbetle az da olsa bir hatâ sayılıyordu. O bakımdan Cenâb-ı Hak, Rasulullah (aleyhisselam)'ın kendi yanındaki üstün derecesini hatırlatarak böylesine bir zarif uyarıda bulunduğu söylenebilir. Allah daha iyisini bilir.

Sabah-akşam hamd ile tesbih emri üç şekilde yorumlanabilir:

1- Beş vakit namaz farz kılınmadan önce Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hz. İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dinine uyarak iki rekat sabahleyin, iki rekat da akşamleyin namaz kılardı. İlgili âyetle bu namaza devam etmesi emrediliyor.

2- Sabahleyin hayata gözlerini açarken bir kusur işiememeye, yanlış bir şey yapmamaya ve Cenâb-ı Hakk'ın karanlıktan sonra tekrar aydınlığa kavuşturduğunu düşünmeye ve O'na hamd edip, O'nu her türlü noksanlıktan, hatâ ve kusurdan tenzih etmeyi unutmamaya yönelik bir tavsiyedir.

3- Salimen sabaha erişmenin ve sırat-ı müstakimden ayrılmaksızın akşama kavuşmanın büyük bir lütuf ve rahmet olduğunu düşünerek Cenâb-ı Hakk'ı hamd ile tesbih etmenin büyük yararlara, sonsuz saadetlere ve başarılara vesile olacağını öğütlemeye yönelik bir anlatım tarzı olduğunu söyleyebiliriz.

İbn Abbas'a göre: İlgili emirle beş vakit namaz kasdediliyor. Böyle-

ce âyetin anlatım şeklinde "mecaz-ı mürsel" kaidesi söz konusudur, yani bir şeyin bir parçasını anıp tamamını kasdetmek kuralına yer verilmiştir. Örneğin, birine taziyede bulunduğumuzda, "başın sağ olsun" veya "başınız sağ olsun" şeklinde bir ifade kullanırız ki, bununla bütün vücutlarının sağlığı dilenmiş olur.[1]

Namaz, Allah'a Hamdın ve Şükrün İfadesidir

Fatiha suresi, Allah'ın varlığını, kudretinin üstünlüğünü; O'nun kemal sıfatlarının yüceliğini bilip dile getirmenin en güzel ifadesi; namaz da bu ifadenin işten dışa vuran en uygun ve en ölçülü tezahürüdür. O bakımdan namaz kılmayan bir kimsenin Allah'a dosdoğru hamd ettiği ve şükürde bulunduğu söylenemez. Zira Fatiha, namaz içinde bu hamdin ve şükrün bütün özelliklerini, güzelliklerini taşımakta ve ilâhi düsturun özetini yansıtmaktadır.

Böylece namaz hamd ile tesbihin değişmeyen simgesi olarak bütün peygamberlere emredilmiştir. Mü'minlerin hemen her çağda teknik imkânlarla, lojistik üstünlükle birlikte başarılı olabilmelerinin sır ve hikmeti Allah'a dosdoğru imânda ve namazda mayalanmıştır. Fatiha doğrultusunda imân cephesini oluşturanların üstün geleceği her zaman beklenir. Zira bu hususta ilâhi vaad söz konusudur.

Delilsiz Ve Belgesiz Tartışan Sapıklar

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ

"Allah'ın âyetleri hakkında kendilerine bir delil ve belge gelmeksizin tartışıp iddialaşanların gerçekten içlerinde ulaşamayacakları bir kibir (büyüklük, kendini beğenmişlik) vardır."

"Allah'ın âyetleri", biri genel, diğeri özel olmak üzere iki grupta toplanır. Varlık âleminde yer alan her şey, her düzen ve denge Allah'ın varlığının, kudretinin delilidir ve her biri ilâhi damgayı taşıyan, O'nun kudretinin üstünlüğünü yansıtan bir âyettir. Bunlar, genel anlamdaki âyetlerdir. İndirilen kitapların her cümlesi bir âyettir ki beşer tarafından söylenmesi düşünülemez. Bunlar da özel manadaki âyetlerdir.

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/324, 325

İnkarcı maddecilerin, zâlim zorbaların delil ve belgesiz olarak Kur'ân âyetleri üzerinde tartışmaya ve iddialaşmaya yeltenmeleri; kendilerini daha üstün, daha bilgili gösterme ve bâtılın azizliğini ispatlama hastalığından kaynaklanmaktadır. Kısacası, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a uymamak için başvurdukları çarelerden biridir. İşin temelinde inkâr, kibir ve bencillik yatmaktadır. Ama nafile, bâtılın eninde-sonunda baş eğeceği kaçınılmazdır.

Ayrıca ilgili âyetin anlatımından, dini konularda söz sahibi olabilmek için delilleri, belgeleri, rivayetleri, nâsih ve mensuhları; hüküm çıkarma yol ve yöntemlerini bilmenin şart olduğu anlaşılıyor. Öyle ki, din bir uzmanlık konusudur; rastgele kişilerin fikir beyân etme alanı değildir.

Tedbir ve Allah'a Sığınma

فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Sen artık Allah'a sığın. Şüphesiz ki O, işitendir, görendir."

Bâtılın boş ve anlamsızlığını; insanın yaratılışındaki kanuna ters düştüğünü, ruhun yücelmesine engel teşkil ettiğini ortaya koyabilmek için Hakk'ın hak olduğunu delil ve belgelerle ispat etmek gerekir. Bu, her tartışma ve mücadelede başvurulacak bir metottur ki hiçbir devirde tazeliğini kaybetmez.

Mü'minler kendilerini sözü edilen metotla belli bir düzeye getirince, gereken tedbiri almış sayılırlar. Ondan sonrası Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Doğru yola eriştirmek; hakkı üstün kılmak O'nun meşietine bağlıdır. Mü'minler ancak bu çizgide Allah'a güvenip ve ancak O'na sığınırlar. Çünkü yegâne işiten ve gören O'dur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlere ve onların yolunda yürüyen mü'minlere dünyada da, âhirette de yardım edeceği haber verilerek mü'minlerin morali yükseltildi. Kibir ve gururlarından bâtılın peşine takılarak hakka karşı gelen zâlimlerin âhirette hiçbir mazeretlerinin kabul edilmeyeceği açıklandı ve başarıya erişebilmek için sağlam imândan gelen bir sabırla dayanma gücünü ortaya koymanın lüzumu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayatın mutlaka gerçekleşeceğine işaretle, gökleri ve yeri kusursuz şekilde yaratıp denge ve düzende tutan Cenâb-ı Hakk'ın insanı ikinci defa yaratmasında şüpheye yer olmadığı konu ediliyor. Sonra da hakikati görenle görmeyenin; sâlih amellerde bulunanla, kötülük işleyenlerin hiçbir zaman eşit tutulmayacağı hatırlatılıyor ve arkasından kıyamet olayının mutlaka meydana geleceği te'kiden beyân buyuruluyor.

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيٓءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا
رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

57- Andolsun ki, gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyüktür. Ama insanların çoğu (bunu) bilmezler.

58- Görmeyenle gören, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlarla kötülük işleyen kimse bir değildir. Ne de az düşünüyorsunuz?

59- Kıyâmetin kopuş anı mutlaka gelecektir; bunda hiç şüphe yoktur. Ama ne var ki, insanların çoğu (bunu) bilmezler.

Gökleri ve Yeri Yaratmak Daha Büyük Bir Olaydır

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ

"Andolsun ki yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyüktür."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, delilsiz ve belgesiz inkâra sapanları uyarmakta ve göklerle yeri yaratan o sonsuz kudretiyle insanları yeniden diriltmekten elbette âciz olmadığını haber vermekte ve böylece insan aklına ışık tutmaktadır.

Gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan ve insanların bir şeyler icad etmesinden çok daha büyük bir olaydır. Böylece âyeti iki ayrı manada yorumlamış bulunuyoruz. Birinci yoruma göre: Sınırı henüz tes-

pit edilemeyen fizik âleminde yer alan sistemleri şaşmayan kanunlarla yaratıp ayrı ayrı özellik ve yarar doğrultusunda denge ve düzende tutmak; biyolojik kanunlar çerçevesinde insanı yaratmaktan çok daha büyük bir hikmeti, üstün bir kudreti, akıllara durgunluk verecek plân ve programları yansıtır. Çünkü insan kendisinin hangi ölçü ve kanunlarla yaratıldığını kısmen de olsa keşfedebilmiştir. Ama kâinat düzeninin kanunlarını henüz tamamıyla keşfedememiş ve sınırını belirleyememiştir. Bütün sistemler en ince hesaplara, fiziksel kanunlara göre var kılınıp dengeleri sağlanmıştır.

İkinci yoruma göre: İnsanoğlunun fizik âleminin en küçük parçası sayılan dünyada keşif ve icad ettikleri şeyler, göklerin ve yerin yaratılışındaki yüksek kudrete, mükemmel matematiksel ve fiziksel düzenlemelere nisbetle, çok önemsiz kalır. Kaldı ki insanoğlunun bütün keşif ve icadları, ancak varlıkta var olan kanunlara yöneliktir. Öyle ki, varlığın her parçasına bu kanunlar yerleştirilmiş, maddeler konulmuştur. İnsan ancak onların üzerindeki perdeyi kaldırmakta ve ilâhi kudreti yansıtan şeyleri ortaya çıkartmaktadır. Eğer varlıkta o maddeler ve kanunlar bulunmasaydı ve eşyaya onlar yerleştirilmemiş olsaydı, insan neyi nasıl keşfedebilirdi? Ayrıca insan da şu kâinatta küçücük bir parçadır. Kâinatın büyüklüğü karşısında bir zerre bile değildir. Ne var ki ona verilen akıl ve diğer yeteneklerin değeri elbette ki çok büyüktür ve asıl büyüklük, insanı belirtilen özellikte yaratan Yüce Kudrete aittir.

Böylece âyette geçen "halk" kelimesi bu ikinci yoruma göre, "takdir ve icad" mânasına delâlet etmektedir. Öyle ki, âyette iki defa geçen "halk" kelimesinin, birincisi göklerle yere, ikincisi insanlara izafe edilmiştir. Birinci "halk"ın yoktan var kılıp vücuda getirmeye; ikincisinin ise takdir ve icada delâleti söz konusudur. Birinci yoruma göre ise, her ikisi de yoktan var kılıp vücuda getirme manasına delâlet etmektedir.

Diğer bir yoruma göre ise, âyette geçen "daha büyüktür" sözü kemmiyetle ilgili olmayıp keyfiyet, hikmet ve maya ile ilgilidir. Öyle ki, göklerin ve yerin yaratılması öylesine büyük bir hikmete ve yüksek manaya delâlet etmektedir ki, insanların çoğunun onu hemen anlaması düşünülemez. İnsanın yaratılması ise, o büyük hikmetin ancak bir halkasını oluşturur.

Bütün bunlar biz insanların yorumlarıdır. Hakiki mânayı ise, Allah daha iyi bilir.

İşte ilim adamlarına ışık tutup kâinat ve insanın yaratılışı hakkında başka bir yönden anafikir veren bu âyetin taşıdığı hikmeti ve yansıttığı hakikati anlayanlar ve bilenler pek azdır. Anlayabilmek için ilmi imânla birleştirmek gerekir. O bakımdan 56. âyetin son kısmında Cenâb-ı Hakk'ın "Semi' ve Basir" sıfatları anılmış ve insanoğlunun da bu iki sıfatın inayet ve tecellilerine lâyık ve mazhar olabilmesi için, imanın desteğinde ilimle işitmesi, ilimle görmesi ilham edilmiştir.

Görmeyen ile Gören Bir Değildir

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ

"Görmeyenle gören bir değildir."

Körlük, biri zahiri, diğeri bâtını; biri baş gözü, diğeri kalp gözü olmak üzere ikiye ayrılır. Bu iki ayrı göz ve ayrı körlük arasında sıkı işbirliği vardır. Baş gözü eşyadaki hakikati, taşıdığı damgayı görmeye çalışırsa, kalp gözüne kapı açmış olur. Bunun hilâfına sadece eşyanın rengiyle ve şekliyle; yarar ve zaranyla yetinir de yaratılmasındaki hikmeti, üzerindeki ilâhi fırçanın rengini araştırmazsa, kalp gözünün görmesine imkân vermemiş olur ve böylece her iki göz de yaratıldığı amacın dışında bırakılmış veya o amacın dışına itilmiş sayılır. Bu olay, mercekle film arasındaki ilgiye benzer. Mercek, makinaya giden ışınların dağılmasını önleyerek film üzerine düşmesini sağlar. Âdi bir cam bu görevi yapamaz.

O halde gerçeği görenle, onu göremeyen veya görmeyen hiç eşit olur mu? Bunun gibi imân temeli üzerinde iyi yararlı işlerde bulunanlarla, kötülük işleyenler de hiçbir zaman eşit tutulmazlar.

İyi yararlı amel sağlam imânın; sağlam imân da kalp gözünün gerçeği görmesinin ürünüdür. Kötülükler daha çok inançsızlığın ya da inanç zayıflığının; bu ikisi ise kalp körlüğünün eseridir.

Kıyamet Olayının Mutlaka Meydana Geleceği Haber Verilmektedir

اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

"Kıyametin kopuş anı mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Ama ne var ki, insanların çoğu (bunu) bilmezler."

Kıyâmetin kopuş anının mutlaka geleceği açıklanıyor. Te'kiden beyân buyurulması ise, her türlü şüpheyi gidermeye yönelik bulunuyor.

"Kıyamet" kelime olarak insanın bulunduğu yerden kalkması demektir. (t) harfi bir defa kalkmayı ifâde içindir. Kâinat sistemi bozulunca canlı diye bir varlık kalmayacak ve sonra ikinci hayat ve onunla ilgili ikinci düzen kurulacak.

Birinci düzenin bir anda bozulup alt-üst olmasına "saat", insanların diriltilip bir defada kaldırılmasına "kıyamet" denmektedir.

Birinci düzen, dünya hayatının şartlarını; ikinci düzen ise âhiret hayatının şartlarını taşır. Ne var ki, insanların çoğu bu gerçeği bilmezler. Çünkü kâinatı yaratıp denge ve düzende tutan O Yüce Kudret'e inanmazlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ikinci hayatın mutlaka gerçekleşeceği üzerinde duruldu ve buna delil olarak da göklerin ve yerin yaratılıp denge ve düzende tutulması gösterildi. Sonra da kalp gözü açık olup hakikati görüp anlayanlarla, kalp gözü kör olup gerçeği bir türlü göremeyen nankörlerin bir olmadığına değinilerek insanın Allah yanındaki değer ölçüsünün nelerden ibaret olduğuna işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, ibâdetin Allah'a yaklaştırıcı olduğu konu ediliyor ve gururundan dolayı Allah'a ibâdet etmeyenleri elim bir azabın beklediği haber veriliyor. Arkasından da Allah'ın her bakımdan ibâdet edilmeye lâyık olduğuna atıf yapılarak, O'nun büyüklüğüne delâlet eden dört delil sıralanıyor.

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا
فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ

تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾
اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَآءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ
صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ
الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

60- Rabbiniz dedi ki: "Bana duâ edip yalvarın ki kabul edip karşılık vereyim. Doğrusu bana kulluk etmeyi gururlarına yediremeyenler, zillete uğrayıp aşağılanarak Cehennem'e gireceklerdir."

61- O Allah ki, dinlenip sükunet bulaşınız diye geceyi, aydınlık içinde (hayatınızı kazancısınız diye) gündüzü sizin için yarattı. Şüphesiz ki, Allah insanlara karşı bol bağış, çok iyilik sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

62- İşte bu, Rabbiniz Allah'tır. Her şeyi yaratandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyle iken nereye dönüyorsunuz?!

63- Allah'ın âyetlerini bile bile inâdla inkâr edenler de böyle çevriliyorlar.

64- O Allah ki, yeryüzünü sizin için oturmaya elverişli, göğü de bir bina (kubbe) kıldı. Sizi biçimlendirdi, biçiminizi güzel yaptı ve helâl-temiz şeylerle sizi rızıklandırdı. İşte bu Allah, Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi olan Allah çok yücedir, çok kutsaldır.

65- O hep diridir. O'ndan başka ilâh yoktur. Dini O'na hâlis kılarak kulluk edip yalvarın. Âlemlerin Rabbine hamd olsun.

İLGİLİ HADİSLER

(Kudsi hadis)

"Dört hasletten biri benim için, biri senin için; biri benimle senin aranda, biri de seninle kullarım arasındadır: Benim için olanı, bana ibâdet edip hiçbir şeyi bana ortak koşmamandır. Senin için olanı, ha-

yırdan ne işlersen onunla seni mükafatlandımamdır. Benimle senin aranda olanı, senden duâ edip yalvarmak, benden de onu kabul etmektir. Seninle kullarım arasında olanı, kendin için arzu edip hoş gördüğünü onlar için de arzu edip hoş görmendir."[1]

"Şüphesiz duâ, ibâdetin tâ kendisidir."[2]

"Aziz ve Celil olan Allah'a duâ etmeyen kimseye Allah gazap eder."[3]

"Kim Cenâb-ı Hak'tan dilekte bulunup bir şey istemezse, Allah ona gazap eder."[4]

"Kıyamet gününde mütekebbirler (büyüklük taslayanlar) insan suretinde küçük karıncalar misâli haşrolunurlar. Küçük olarak ne gibi şey varsa, onları boyca aşar. Böylece Cehennemde "Bevles" veya "Bules" zindanınına girerler. Ateş dalgaları üzerlerine yükselir. Cehennemliklerin bedenlerinden akan kanlı irinden meydana gelen "habal"-dan içerler."[5]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz her namazın arkasından şunu okurdu:

Türkçesi:

"Allah'tan başka ilâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter. Hiçbir güç ve kuvvetimiz yoktur, ancak Allah ile vardır. Allah'tan başka ilâh yoktur ve biz ancak O'na ibâdet ederiz. Nimet O'nundur; fazilet ve güzel övgü de O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler hoşlanmasa bile (mü'minler) dini O'na hâlis kılarak (dindarlıkta bulunup ibâdet ederler)."[6]

Duâ, İbâdet Anlamına Gelir

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

1 Müslim/Hac: 26 - Ahmed: 230/4 - 498/3

2 Tirmizi/Tefsir: 2/16-40 - İbn Mâce/Duâ: 1 - Ahmed: 4/267, 271, 276

3 İbn Mâce/Duâ: 1 - Ahmed: 2/477

4 Tirmizi/Daavat: 24

5 Tirmizi/Kıyâmet: 47 - Ahmed: 2/179

6 Müslim - Ebu Dâvud – Nesâi

"Rabbiniz dedi ki: Bana duâ edip yalvarırı ki kabul edip karşılık vereyim."

Hadis-i Şerifte açıklandığı gibi, duâ ibâdettir. Çünkü Allah (celle cellaluhu)'ya kul olduğuna inanan kimse, ancak O'na el açıp duâ eder, hacetini O'na arz edip yalvarır. O nedenle İmam Kurtubi bu cümleyi, "Beni bir olarak tanıyın ve bana ibâdet edin ki ibâdetinizi kabul edip sizi bağışlayayım" diye yorumlamıştır.[1]

Ayrıca buradaki "duâ"yı zikir, el açıp yalvarma, dilekte bulunma manasına yorumlayanlar da olmuştur. Şüphesiz yorumların hepsi de maksat ve amaca uygundur.

Duayı asıl delâlet ettiği "Dilekte bulunma, haceti arz etme" manası doğrultusunda ele alırsak, karşımıza şu soru çıkar: "Cenâb-ı Hak, bana duâ edip yalvarın ki kabul edeyim ve karşılık vereyim" buyuruyor. Oysa insan, birçok defalar el açıp duâ ettiği halde dileğinin kabul edilmediğini görüp üzülür. Bu duruma göre, âyeti nasıl açıklamak gerekir?

Diyebiliriz ki, duanın kabul olunmasının birtakım şartları vardır, onlara herhalde riâyet gerekir. Şöyle ki:

1- İmân ve ihlâs üzere yerine getirilmesi,

2- Duâ esnasında kalbin başka şeyle meşgul olmaması,

3- Yapılan dileğin, arz edilen hacetin insan için meşru sınırlar içinde olup yararlı ve uygun bir anlam taşıması,

4- Hısımlardan ilgi kesecek, onlara merhamet ve şefkat kapısını kapatacak niyetle yapılmaması,

5- Eninde sonunda kabul olunacağına inanıp güvenmesi,

6- Helâl lokma ile kendini beslemiş bulunması,

7- Allah, Âhiret ve diğer inanç esasları hakkında kalbini her türlü şüpheden uzak bulundurması bu cümledendir.

Nitekim Tirmizi'nin Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den yaptığı rivayette, Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur:

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/327

"Herhangi bir adam, Allah'a el açıp bir dilek ve duada bulunursa, mutlaka kabul edilir. Bu ya dünyada kendisine hemen verilir, ya âhiret gününe geciktirilir ya da duâ ettiği nisbette günahları bağışlanır. Şu şartla ki, günahı gerektiren veya hısımlardan ilgiyi kesen bir anlamda yapılmamış ve acele gösterip (hemen kabul olunmasını) istememiş olsun."

Bunun üzerine soruldu:

- Ya Rasulallah! Nasıl acele edilir? Cevap verdi:

- **"Rabbime duâ ettim, kabul etmedi"** diye söylenir.

Duâ Kulluğun Gereğidir

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Doğrusu bana kulluk etmeyi gururuna yediremeyenler zillete uğrayıp aşağılanarak Cehennem'e gireceklerdir."

Allah'ın kudret ve saltanatının sınırsızlığını, nimet ve ihsanının bolluğunu ve insanların her an O'na muhtaç durumda olduğunu düşünerek, mahviyetkâr bir tavırla teslimiyet gösteren mü'min, şüphesiz duâ ve ibâdeti kulluğun gereği olarak görür ve aczini dile getirerek Hakk'a sık sık el açıp dilekte bulunur. Allah'ın mülkünde, O'nun tasarrufu altında O'nun rahmet ve nimetiyle beslendiğine inanan kimsenin duâ ve ibâdeti bırakması, bunu gururuna yedirememesi asla düşünülemez. O halde duâ ve ibâdeti aşağılanma sanıp kendini ihtiyaçtan vareste görenlerin kalbinde inançsızlık, nifak ve küfürden kaynaklanan cehalet yatmaktadır.

Böylesine verilecek ceza da o nisbette aşağılayıcı, horlayıcı ve zillete sürükleyici olacaktır. Konumuzu oluşturan âyette o gibilere hazırlanan azabın, niyet ve amelinin cinsinden olduğuna işaret edilmekte ve Allah'a kulluk görevini aşağılık ve zillet sayanların, kendi aleyhlerine çok kötü sonuç hazırladıkları hatırlatılmaktadır.

Görülebilen, Bilinebilen Her Şey İnsandan Yana Yaratılmıştır

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا

"O Allah ki, dilenip sükunet bulasınız diye geceyi; aydınlık içinde

(hayatınızı kazanasimz diye) gündüzü sizin için yarattı."

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'a el açıp duâ etmemiz, dilekte bulunmamız, yalvarıp yakarmamız için, önce O'nun insanlardan yana yaratıp hizmete sevkettiği kaynakları görüp anlamamız ve her nimette O'nun "ihsan mührünü" müşahede etmemiz gerekmektedir. Bunun için Cenâb-ı Hak hem konumuzu oluşturan âyette, hem de Kur'ân'ın özellikle dört ayrı yerinde her şeyin insandan yana yaratılıp onun buyruğuna baş eğdirildiğini haber vermekte ve böylece yerden çıkan, gökten inen nimetlerde "Rezzak Sıfatı"-nın tecelli ve tezahürünü görmemizi ilham etmektedir.[1]

Yukarıdaki âyetle, iki önemli himet ve belgeden söz edilmekte ve insan aklına ışık tutularak yönlendirici bilgi verilmektedir.

Böylece Kur'ân her şeyi yaratanın Allah olduğunu icmâlen bildirdikten hemen sonra bu icmâli tefsir edip açıklayarak iki önemli nimeti peş peşe sıralıyor:

1- Dinlenip sükunet bulmamız için geceyi,

2- Aydınlık içinde hayatımızı sürdürelim diye gündüzü yaratıp düzenlemiştir.

Bu düzen ve sistem bütünüyle insanın dünya hayatının devamıyla iç içedir. Şöyle ki: Aldığı besin ve kalori nisbetinde hareket sağlayıp enerji sarfeden insanın, 24 saat durup dinlenmeden bu durumunu sürdürmesi mümkün değildir. Hilkatindeki ölçü ve esaslara ters düşmekte, hayatı idame prensibiyle bağdaşmamaktadır. O halde kurulan mevcut düzende gece ve gündüzün art arda birbirini izleyip durmasına büyük ihtiyaç söz konusudur. Zira bu, gelişigüzel bir sistem değil; insan hayatıyla ve mevcut yaşama şartlarıyla yakından ilgili bir düzenlemedir ki bütünüyle ince hesaplara, çok mükemmel fiziksel kanunlara dayalıdır.

Dünyamızı iki ayrı hareketle belli ve belirli hizmete sevkeden O Yüce Kudret'in, Güneş'i, Güneş ailesini ne maksatla yarattığı kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Aynı zamanda bu sistemi bu kadar ölçülü, dengeli ve hesaplı yaratan o kudretin, diğer sistemleri ve kâinatta her şeyi de belli amaçlara yönelik yarattığı kesinlik arz etmektedir. Sistemlerin bağlı bu-

1 Bakara suresi: 29, Hac suresi: 65, Lokman suresi: 20, Câsiye suresi: 13. âyetlerin tefsiri

lundukları kanunlarla aksamadan, hatâ yapmadan, hedefinden şaşmadan hareket ve hizmetlerini sürdürmeleri ise, Allah'tan başka ilâh olmadığının başlıca delillerinden biri değil midir?

Gerçek bu olunca, insan aklına ve idrâkine ana fikir verilmesine rağmen, bazı kimselerin hâlâ inkârda ısrar etmesi şaşılacak şey değil midir? Kur'ân-ı Kerim'de bu hayret, şu cümleyle yansıtılmakta ve inkarcı insafa davet edilmektedir:

"Öyle iken nereye dönüyorsunuz?"

İcmaldan Sonra Dört Açıklayıcı Belge

اَللّٰهُ الَّذِی جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا

"O Allah ki, yeryüzünü sizin için oturmaya elverişli kıldı."

Kur'ân, ikinci defa ilâhi kudreti yansıtan icmali bir fikir veriyor ve arkasından bunu dört belge ile açıklayarak aydınlatıcı bilgi sıralıyor:

1- Yeryüzünün yaşamaya elverişli şekilde yaratılması,

2- Göğün bir kubbe görünümünde mükemmel plâna göre düzenlenmesi,

3- İnsanın en güzel biçimde yaratılıp şekillendirilmesi,

4- İnsanın tertemiz yararlı rızıklarla rızıklandırılması.

Bunlar aklı eren, gözü gören herkesin her gün karşılaştığı ve müşahede edebildiği nimetler ve belgelerdir.

Yerküre belli jeolojik devirleri geçirdikten sonra insan ve diğer canlıların yaşamasına elverişli şekilde ve uygun şartlar doğrultusunda yaratılmıştır. Dörtte üçünün veya onda yedisinin denizlerle kaplı olması, yer yer dağların yükselmesi; ova ve yaylaların; vadi ve geçitlerin konması; kaynakların, yer altı ve yer üstü madenlerin hazırlanması; atmosfer tabakasının belli kalınlıkta ve belli gazların bileşimiyle var kılınması; dünyanın Güneş'e olan uzaklık nisbetinin belli oranda tutulması, çok yüksek bir kudretin insanların yaşamasına yönelik mükemmel bir düzen kurduğunu isbatlamıyor mu? Ortada bir dengesizlik ve düzensizlik var mıdır?

"Göğün bina kılınması" anlatımı neyi hatırlatmaktadır veya bize ne gibi bir ipucu, anafikir vermektedir?

"Bina" kavramı, önce bir plânı, plânlayanı hatırlatmıyor mu? Sonra da bir amaç ve hikmeti yansıtmıyor mu? Böylece fezadaki her sistem ve ailenin; her yıldız ve galaksinin belli bir plân ve programa; hazırlanmış bir amaç ve hikmete göre yaratılıp hizmete sevk edildiği ortaya çıkıyor.

İnsanın güzel biçimde yaratılması bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? Daha güzel, daha mükemmel yaratılamaz mıydı? Şüphesiz ilâhi kudretin sınırı olmadığı ve üstünlüğü tartışılmadığı gibi, güzel yaratmasının da sınırı düşünülemez; ama O, dünya hayatında ve kâinatta var kıldığı eşya düzeyinde; hikmete dayalı şart ve ortama uygun hazırladığı plân gereği "insanı en güzel biçimde yaratmıştır." Bu en güzellik, içinde yaşadığımız âleme ve ondaki ortam ve şartlara, sonra da hilkatimizdeki hikmete nisbetledir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz: **"Cenâb-ı Hak, Âdem'i kendi sureti üzerine yarattı; boyunun uzunluğu 60 zira' (yaklaşık 40 metre) idi",** buyurmuştur. Bu, Allah'ın ezeli ilminde, sanatında tecelli eden surettir. Artık "Neden bu surette yarattı da şu veya bu surette yaratmadı?" denilemez. Çünkü ilim ve kudretinin tecellisindeki hikmeti ancak O bilir, bu konuda bize söz düşmez.

Canlılar içinde insandan daha güzeli yoktur. İç ve dış organlarının gerek konumu, gerekse ölçü ve biçimi "Ahsen-i Takvim"in bütün özelliklerini yansıtır güzelliktedir.

İlim bu konuda da bize az şey verebilmiş ve canlıların men'şei hakkında doğru bir tespit yapamamıştır. O sadece canlı organların kimyasal yapısının altı esas bileşimden meydana geldiğini tespit edebilmiş; canlılık vasfı üzerinde birtakım varsayımlardan öteye geçememiştir. Gerek kâinatın, gerekse insanın var kılınışı hakkında en doğru bilgiyi Kur'ân ve Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz vermiştir.

Genel jeolojide, "Hayat, madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur; başlangıcı yoktur" denilerek çok sakat, sathi ve indi bir varsayım ortaya atılmış ve böyle iddiada bulunan sözde ilim adamları kendilerini bile buna inandıramamışlardır. Zira bu kadar önemli bir konuyu ilâhi hilkat kanununun dışında ele alınca, insan aklı ancak bu kadar bir bilgi verebilir.

Tayyibat ile Rızıklandırılma

وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ

"Ve o helal temiz şeylerle sizi rızıklandırdı."

Tayyibat, "tayyibe"nin çoğuludur. Bu kelime, pak, temiz, faydalı ve helâl nesne anlamına gelir. Karada ve denizde insanın rızıklanıp hayatını belli bir süreye kadar sürdürebilmesi için, vücudunun ihtiyacını en ölçülü ve yararlı anlamda karşılayacak çok şeyler yaratılmış; aynı zamanda nelerin helâl, nelerin de haram ve zararlı olduğu açıklanmıştır. Hayvansal ürünlerin taşıdığı proteinler; meyve ve sebzelerin taşıdığı vitaminler, tuzlar ve diğer kimyasal maddelerin hep bir plân ve programa göre hazırlandığı kesindir. Bunların yarar ve zarar oranlarını anlayacak kadar insana akıl, zekâ ve başka yetenekler verilmiş; bir de bunlara ilâveten akla ışık tutan kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

Böylece din, sözü edilen faydalı temiz nzıklardan yararlanmanın meşru yollarını belirlemekte, zararlı ve haram olanlarını tanıtıp onlardan kaçınmanın insana mutluluk ve rahmet kapısını açacağını haber vermektedir. Şüphesiz dinin bu konudaki emir ve yasakları bütünüyle insandan yana bir hikmet taşımaktadır. Yoksa Allah'a nisbetle helâl ve haram düşünülemez.

Ne Yüce ve Ne Kutsaldır O!

فَتَبَارَكَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

"Âlemlerin Rabbi olan Allah çok yücedir, çok kutsaldır."

Hilkat kanununun bazı önemii safhaları açıklanıp "insan" denilen canlının güzel bir biçimde tasvir edildiği ve en güzel, en yararlı rızıkların ondan yana var kılınıp imkân alanına getirildiği belirtildikten sonra, Allah'ın çok yüce, çok kutsal kudretine dikkatler çekilmekte ve bu kudret sahibi olan Allah'ın, âlemlerin Rabbi olduğuna değinilerek âyet noktalanmaktadır.

"Alemin" kelimesi, bilindiği gibi, "âlem"in çoğuludur. Arapça gramer kaidesine göre bu çoğula "cem'-i selâmet" denilir ki, "akıl sahipleri" hakkında kullanılır. Aslında tekili olan "âlem" kavramı, Râğıb'ın da kendi Müfredat'ında açıkladığı gibi, kâinatı ve kâinatın kapsadığı cevher ve arazı

içine alır. Kök mana olarak, bir şeyi mühürleyen, bir şeyi tamamlayıp noktalayan (kimse veya âmil) anlamına gelir.

Böylece kâinatta bizatihi yer işgal eden veya yer işgal eden şeyde arız olan her şeyin, ilâhi kudret ve sanatın mührünü taşıdığına delâlet eden bir mana ortaya çıkıyor. Ancak "cem'i- selâmet" şeklinde kullanılması halinde, kâinatta akıl sahipleri olan insan, melek ve cinlere ağırlık kazandırılarak tağlip kaidesi uygulanmıştır.

Bu manayla, kâinatta mevcut ister canlı, ister cansız; ister cevher, isterse araz olsun her şey "âlemin"in kapsamına girmekte ve her tür kendi özelliği doğrultusunda yüce kudretin ismini taşımaktadır. Onun için her tür hakkında "âlem" kelimesi kullanılmış, örneğin "insan âlemi", "su âlemi", "ateş âlemi" gibi ifadelere yer verilmiştir. Gerçi Türkçemizde bu gibi tabir ve anlatımlar pek kullanılmaz ama Arapça'da kullanılır.

Sonuç olarak, varlıkta ilâhi sanatın damgasını taşımayan hiçbir şey yoktur. İnanan ilim adamlarına düşeri görev, bu damgayı tespit edip bilimsel açıklamada bulunmaktır.

Her Başlangıcın Bir Sonu Var

هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ...

"O hep diridir. O'ndan başka ilâh yoktur."

İlgili âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın beşer idrâkini ve kudretini aşan sanatındaki estetiğin mükemmelliğine, varlıkta her şeyin "Rab" ismiyle damgalı bulunduğuna dikkatler çekildikten sonra, yaratanla yaratılanın bir olamayacağı iki önemli delille açıklanıyor.

Bu delilleri şöyle sıralayalım:

1- Yaratan hep diridir.

2- O'ndan başka ilâh yoktur.

Yaratanın hep diri olması, O'nun için bir başlangıç ve sonuç söz konusu olamayacağına delâlet etmektedir. Başlangıç ve sonu olmayacağına göre, O'ndan başka ilâhın bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. O halde ölümlü, süreli ve sınırlı olan hiçbir varlığın ilâhlık vasfı yoktur; hepsi de ancak O çok Yüce ilâhın eseridir. Bunun için de tapılmaya, ibâdet edilmeye de

Allah'tan başkası lâyık değildir.

Bu manayla Allah (celle cellaluhu)'ya, her türlü gösteriş ve art niyetten uzak, samimi inanç ve hâlis duyguyla yönelip kulluk etmek farzdır. Çünkü yaratanla yaratılan arasındaki köprü ve irtibatın en belirgin tezahürü, duâ ve ibâdettir. Bundan dolayı, âlemleri türlerinin özelliğine göre yaratıp kemal düzeyine getiren Rab, her türlü güzel övgüye çok daha lâyıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ibâdet ve duanın önemi üzerinde duruldu. Büyüklük taslayıp Allah'a ibâdet etmeyenler tehdit edilerek yönlendirici uyarıda bulunuldu. Sonra da ibâdete lâyık olan Allah'ın öncesiz ve sonrasız olduğuna atıf yapılarak dört kadar delil sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden insanın biyolojik gelişmesine yer veriliyor ve kâinatın bütünüyle ilâhi tedbir ile yönetilip yönlendirildiği belirtiliyor.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ
مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ
تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ
ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى
وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

66- De ki: "Sizin Allah'tan başka taptıklarınıza tapmaktan, bana Rabbimden gelen açık belgelere göre kesinlikle menedilmişimdir ve ben âlemlerin Rabbine teslimiyet göstermekle emrolundum.

67- O ki sizi topraktan yarattı, sonra nutfe(deki sperma)dan, sonra kan pıhtısından meydana getirdi; sonra sizi çocuk olarak çıkarır; sonra gücünüzü bulup ergenliğe erişiyorsunuz; sonra da yaşlanıyorsunuz. Kiminiz önceden (çocukken ya da genç yaşta iken) öldürülür, (kiminiz de)

belirlenmiş bir vakte erişmeniz için (yaşatılırsınız). Olur ki aklınızı kullanırsınız.

68- O ki, yaşatır ve öldürür. O bir işin yerine gelmesini dilediğinde, ona sadece "ol!" der, o da oluverir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenleri, Müslümanlarla kendileri arasında bir barış ortamının sağlanabilmesi için, her şeyden önce Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın putlara saygılı olmasının gereği üzerinde duruyor, buna benzer birtakım yersiz, anlamsız önerilerde bulunuyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyetlerin indiği söylenir.

Allah'tan Başkasına Tapmamak

قُلْ اِنِّی نُهِیتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِینَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَاءَنِیَ الْبَیِّنَاتُ

"De ki: Sizin, Allah'tan başka taptıklarınıza tapmaktan, bana Rabbimden gelen açık belgelere göre, kesinlikle menedilmişimdir."

Âyette "Rab" sıfatı iki defa kullanılmıştır. Birincisi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı çok cahil ve kaba bir kavmin bağrından seçip edep ve terbiyenin ekmel derecesine yükselttiğine; ikincisi, her varlığın ilâhi terbiye ve tekâmül kanunuyla vücut bulup türünün özelliğine göre kemal mertebesine getirildiğine işarettir.

Böylece Cenâb-ı Hak'tan indirilen belgelerin faydasına dikkatler çekilmekte ve bu belgelere kulak ve kalbini açmayanların dalâlet, yani sapıklıkta kalacağı ve insanın bâtıl bir bataklıktan kurtulması için mutlaka bu belgelere muhtaç bulunduğu dolaylı şekilde hatırlatılmaktadır.

وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِینَ

"Ve ben, âlemlerin Rabbine teslimiyet göstermekle emrolundum" cümlesi, önemli bir hususu yansıtmaktadır. Şöyle ki: İslâmiyet, her yönüyle Hakk'a teslim olmaktır. Aynı zamanda barış ve güven telkin edip topluma huzur havası estirmektir. Zira İslâm, "silm" kökünden türetilmiştir. Bu, mutlaka barış, esenlik ve güven anlamını taşır. İslâm, son dinin özel ismi olarak, bütünüyle Hakk'a teslim olup insanlara -Allah adına- sulh ve güven

ortamı hazırlamaktır.

İlgili âyetle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Hakk'a olan teslimiyetini sırası geldikçe izhar etmesi emrediliyor. Bu, aynı zamanda kıyamete kadar gelecek olan ümmetine de yönelik bir emirdir; yani hitap her ne kadar özellik arz ediyorsa da emir genellik ifade etmektedir.

İnsanın Yaratılışı ve Menşei

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا

"O ki sizi topraktan yarattı, sonra nutfe(deki sperma)dan, sonra kan pıhtısından meydana getirdi; sonra sizi çocuk olarak çıkarır."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, "Hayat madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur. Yeryüzünde hayatın başlaması, tesadüflerin oluşturduğu mikro organizmalarla gerçekleşmiştir" diye iddia edenleri reddetmekte ve araştırıcılara insanın menşei hakkında ipucu vererek hareket noktasını belirlemektedir.

İlk insan Adem (aleyhisselam) ve onun sol arka kaburgasından yaratılan Havva'nın "kün emri" ile vücut bulmaları, insanın başlangıcı, yani menşei kabul edilir. Böylece ilk erkek ve dişi yaratılınca, konulan biyolojik kanunlarla, erkek ve dişinin birleşmesiyle üreme olayı gerçekleşmiştir.

Ancak Kur'ân'da bu üremenin dört ana safhası konu edilmektedir:

a) Toprak,

b) Nutfe (meni ve içindeki canlı organizma),

c) Alaka,

d) İnsan şekline girmiş bebek veya cenin.

Toprak ilk insanın menşei olduğu gibi, onun soyundan gelen insanlara da bir bakıma menşe' sayılır. Şöyle ki: Toprakta yetişip çıkan gıda maddelerinin yenilmesiyle erkekte sperma, kadında yumurta oluşmaktadır. Sperma, ana rahmine intikal edip yumurtayla birleşince, geometrik katlanma şeklinde çoğalıp "alâk" durumuna gelmektedir. Sonra da yavaş

yavaş gelişip et parçası haline dönüşerek cenin oluşmaktadır. Bu safhaların hepsi, değişmeyen Sünnetullahın gereğidir. Belli bir programa bağlı bulunuyor; kör tesadüfün eseri değildir ve olamaz.

"Alâk" çok yönlü bir kavramdır. Bulunduğu yere, konuya göre manalandırılır. Daha çok şu beş şeye delâlet ettiği tespit edilmiştir:

1- Bir şeye ilgi duyup teşebbüste bulunmak,

2- Avın, avcının ağına takılıp kalması,

3- Kova ve benzeri kapların kulpu veya tutamağı,

4- Asalak (sülük),

5- Donuk, pıhtılaşmış kanonumuzu oluşturan âyette yer alan "alâk" dördüncü ve beşinci manalara delâlet etmektedir. Beşinci manaya delâleti her ne kadar çok yaygınsa da, dördüncü manaya delâleti de uzak bir ihtimal sayılmaz. Zira ana rahmine intikal eden sperma denilen canlı organizmalara mikroskopla bakıldığında tam asalak, yani sülük şeklinde olduğu görülür.[1]

Ecel-i Müsemma

وَمِنكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Kiminiz önceden (çocukken ya da genç yaşta iken) öldürülür. (Kiminiz de) belirlenmiş bir vakte erişmeniz için (yaşatılırsınız). Olur ki aklınızı kullanırsınız."

İslâm akaidçilerinden bazısı, insanın ölüm olayını, "ecel-i kaza" ve "ecel-i müsemmâ" diye iki kısma ayırmışlardır. "ecel-i kaza"yı, henüz takdir edilip belirlenen ömür süresi bitmeden bir kaza sebebiyle hayat ışığının sönmesiyle yorumlamışlardır. "ecel-i müsemma" ise, belirlenip takdir edilen ömür süresinin son çizgisine kadar devam ettikten sonra hayat ışığının sönmesi şeklinde tarif edilmiştir.

Ecelin belirtilen şekilde iki kısma ayrılması daha çok Mu'tezile'nin görüşüdür. Gerçekte ise, her iki ecel de ilâhi ilmin tespit ve takdiriyledir. Cenâb-ı Hak, yaratıp dünya hayatına getireceği her insanın ömür serma-

1 Alâk suresi: 2. âyetin tefsiri

yesini ne yolda nasıl kullanacağını ve bunu nasıl noktalayacağını bilir ve ona göre kader çizgisini çizer. Bu manayla her iki ecel de önceden belirlenip takdir edilmiş oluyor.

Kader ve ilâhi kudretin onunla ilgili takdir ve plânı hakkında verilen kısa bilgi, akla ışık tutmak içindir. Zira akıl yalnız başına bu ince ve duyarlı konuları çözemez; hayat ve kader plânını hazırlayan Allah'ın vereceği ana bilgiye muhtaçtır. İlgili 67. âyetin son cümlesi bu hususa işaret etmektedir.

Böylece insan yaratıldıktan sonra başıboş bırakılmamış, mevcut şart ve ortam içinde hayatını devam ettirmenin yol ve yöntemini anlayacak kadar kendisine akıl ve zekâ verilmiştir. Sonra da kendisine cüz'i irâde verilerek hayat sahnesinde serbest bırakılmış, ancak yanlış bir harekette bulunmasın diye kendisine yol gösteren, ışık tutan kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

Hayat ve Ölüm Kanunu

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ

"O ki, yaşatır ve öldürür."

Dünya'ya gelmemiz nasıl elimizde, irâdemiz dahilinde değilse, ölmemiz de bir bakıma elimizde değildir ve irâdemizin dışında cereyan eden kaçınılmaz bir olaydır. O halde insan bütünüyle başka bir kudretin tasarrufu altında bulunuyor demektir. Hayatı da, ölümü de yaptığı takdire ve hazırladığı programa göre O kudret düzenlemiştir. İster istemez O'na, O'nun çizdiği hayat ve ölüm kanunlarına uymak zorundayız. Böylece insan tamamıyla ne hürdür, ne de esirdir; ikisi arasında cüz'i bir irâdeye sahiptir. Varlık alanına çıkarılması, belli bir ömürle sınırlandırılması; iç organlarına kumanda edememesi bütünüyle irâdesi dışında gerçekleştirilen bir düzenlemedir.

Dış organlarına kumanda etmesi, hayatını dini doğrultuda nizama sokması; iyi ya da kötü bir kişi olması ise, irâdesine bırakılmıştır.

O bakımdan ilgili âyette, insan üzerinde mutlak tasarrufa sahip olan külli irâdeye dikkatler çekilerek, "O ki yaşatır ve öldürür" buyurulmaktadır.

"Ol" Emri, İlâhi İradeye Bağlıdır

فَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ

"O, bir işin verine gelmesini dilediğinde, ona sadece "ol!" der, o da oluverir."

"Ol emri" iki yönde tecelli eder: Biri, peygamberlerin doğruluğunu kanıtlamak için sebepler zincirini kaldırıp olağanüstü bir olayı meydana getirir ki buna "mucize" denilir. Musa (aleyhisselam)'ın asâsının Kızıldeniz'i ayırıp yol açması; Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in parmaklarından, yüzlerce susuz mü'minin susuzluğunu giderecek kadar su kaynayıp çıkması; Rasulullah (aleyhisselam)'ın parmağıyla Ay'a işaret edip onu ikiye bölmesi bu cümledendir. Diğeri ise, sebep ve illetleri oluşturmak suretiyle olayın gerçekleşmesini sağlayan bir emir ve irâdedir. Kâinatın vücut bulması, düzen ve dengenin kurulması; hayat kanunlarının biteviye aksamadan devam etmesi bu cümledendir.

İlgili âyetle "kün" yani "ol" emriyle bu iki manaya işaret edilmektedir. Mucizeler ikinci manaya nisbetle istisna teşkil eder.

Sonuç:

Yaratıp var kılma, öldürüp yok etme; rızık ve eceli belli kanunlara bağlayıp düzenleme; sebep ve illetleri belli ölçülere göre var kılıp harekete geçirme; olayları meydana getirme bütünüyle Allah'a aittir. İnsan aklının ve zekâsının icad ettiği, keşiflerde bulunduğu her şeyin özünü, mayasını önceden oluşturan O'dur. Varlık alanında tesadüflerin, düzensizliğin ve dengesizliğin yeri yoktur. Bu, her yönüyle mükemmel bir plânın mevcudiyetini ve o plânı hazırlayıp işler duruma getiren çok yüksek bir kudretin varlığını ispat etmektedir.

Gerçek bu olunca, neden inkâra sapıp yanlış yola girilir? Oysa inkarcının kendisi de o mükemmel plândaki çizgiye göre yaratılıp varlık alanına getirilmiştir. Bu durumda Allah'ın varlığını inkâr etmekle neyi ispat etmek ister veya nereye varmak arzusundadır?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, kudretinin sınırsızlığına ve külli irâde sahibi olduğuna delâlet eden belgeler ve olaylara yer ve-

rildi. Kâinatın bütünüyle O'nun tasarrufu altında bulunduğu belirtilerek, insana cüz'i bir irâde verildiğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetleri üzerinde inatla tartışan inkarcı zâlimlere, ölmeden önce dönüp yapmadıkları takdirde çok üzücü bir gelecek hazırlandığına değinilerek âhiret âlemi'nde onlar aleyhine tecelli edecek azabın birkaç safhası konu ediliyor ve böylece yönlendirici bilgiler veriliyor.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ اَنّٰى يُصْرَفُونَ ۚ ﴿٦٩﴾ اَلَّذِينَ
كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ۙ ﴿٧٠﴾ اِذِ
الْاَغْلَالُ فِى اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ ۚ يُسْحَبُونَ ۙ ﴿٧١﴾ فِى الْحَمِيمِ ثُمَّ فِى
النَّارِ يُسْجَرُونَ ۚ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ۙ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔا ۗ كَذٰلِكَ يُضِلُّ
اللّٰهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ۚ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ
الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ
قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا
كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ فَاِذَا جَاۤءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِىَ بِالْحَقِّ
وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

69- Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp iddialaşanları görmedin mi? Nasıl da (Hak'tan) döndürülüyorlar!

70- Onlar ki Kitab'ı ve Kitapla Peygamberlerimize gönderdiğimizi

yalanladılar, ileride (bunun onları nasıl bir sonuca götüreceğini) bileceklerdir.

71-72- Hani boyunlarında demir halkalar, (ayaklarında) zincirler olduğu halde kaynar suya sürükleneceklerdir; sonra ateşte cayır cayır yakılacaklardır.

73-74- Sonra da onlara: "Allah'ı bırakıp koştuğunuz ortaklar nerede?" denilecek. "Onlar uzaklaşıp bizden kayboldular. Zaten biz daha önce de hiçbir şeye ibâdet etmiyorduk" derler. İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

75- Bu (kötü sonuç) sizin yeryüzünde haksız yere şrmarıp böbürlenmenizden ve ölçüyü kaçırıp taşkınlık yapmanızdandır.

76- Haydi, içinde devamlı kalıcılar olarak Cehennemin kapılarından girin. Böbürlenip ululuk taslayanların kalacağı yer ne kötüdür!

77- (Ey Peygamber!) Sabret. Şüphesiz ki, Allah'ın vaadi haktır. Sana vadettiğimizin bir kısmını ya gerçekten sana göstereceğiz veya senin ruhunu alacağız. (Nasılsa) onların dönüşü bize olacaktır.

78- Andolsun ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmının kıssasını sana anlattık, bir kısmının kıssasını anlatmadık. Hiçbir Peygamber'in, Allah'ın izni olmaksızın bir âyet (bir mucize veya ilâhi belge) getirmesi (hem mümkün değil, hem de yakışır) olmaz. Allah'ın emri gelince de hak ile yerine getirilir ve işte burada boş ve anlamsız şeylerle uğraşanlar hüsrana uğrarlar.

Allah'ın Âyetleri Üzerinde Bilgisizce Tartışanlar

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ اَنّٰى يُصْرَفُونَ ۚ

"Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp iddialaşanları görmedin mi? Nasıl da (Hak'tan) döndürülüyorlar!"

Allah'ın âyetleri denilince, biri inen Kur'ân âyetleri, diğeri Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden kâinattaki düzenleme ve denge, kurulan sistem ve şaşmayan kanunlar olmak üzere iki şey hatıra gelmektedir.

İndirilen Kur'ân âyetleri üzerinde bilgisizce, inatla tartışan inkarcı maddecilerin, sapık müşriklerin bu tutum ve davranışı hayretle karşılanıyor. Çünkü her şey O'nun kemal-i kudretine delâlet ettiği gibi, Kur'ân'da

yer alan her âyet de insan gücünü aşmakta ve mutlak surette bir hikmeti, birkaç hükmü ve hakikati yansıtmaktadır. Böylece sözü edilen her iki ayrı âyetler Allah'ın varlığının başlıca delilleri ve tazeliğini kaybetmeyen belgeleridir. Buna karşın, Allah'ın yokluğuna delâlet eden açık bir delil ve inandırıcı bir belge var mıdır? Güneş'in varlığının delili, nasıl Güneş'in kendisi ise, Cenâb-ı Hakk'ın varlığının delili de O'nun eseri ve kudretinin tezahürü olan kâinatın her parçasıdır.

O halde Allah'ın varlığı ve âyetleri üzerinde tartışabilmek için, önce cehaletten, ön yargıdan, duygusallıktan sıyrılmak ve hakikati arar bir azimle bilimsel açıdan hareket etmek gerekir.

Kitap ve Peygamberi Yalanlayanlar

اَلَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا ۛ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ۙ

"Onlar ki Kitab'ı ve Kitap'la peygamberlerimize gönderdiğimizi yalanladılar, ileride (bunun onları nasıl bir sonuca götüreceğini) bileceklerdir."

Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı yalanlayabilmek, onların kadrini düşürebilmek için ya çok garazkâr ya da çok câhil olmak gerekir. Zira Kur'ân, hem sözüyle, hem mana ve taşıdığı hükümleriyle insan aklının ürünü olmadığını kesinlikle ortaya koyan üstün bir kudrettir. Tarih boyunca bu ilâhi kitabın karşısına çıkan şartlanmış müşrikler, ünlü edipler, şâirler ve Kitap Ehli'nden sayılan Yahudi ve Hristiyanlar hep mahcup olmuşlar ve ortaya attıkları gayr-i ilmi ve gayr-i ciddi iddiaları hep çürümeye mahkum olmuştur.

On beş asır önce ilme temel teşkil edecek; ilim adamına ışık tutacak, hareket noktasını belirleyecek esasları beraberinde getiren Kur'ân'ı, yirminci asrın son çeyreğinde gelişen ilmi buluşların gerçeği yansıtan kısımları mutlaka doğrulamakta ve onunla birleşmektedir. Bütün bu hakikatler bize neleri öğretmekte veya neleri düşünmemizi ilham etmektedir? İnsan kafasından çıkan bir kitabın bu kudrette olamayacağı, zaman aşımıyla, gelişen ilimle eskiyip tazeliğini kaybedeceği ve bir sürü yanlış hükümlerinin ve konularının ortaya çıkacağı kesindir. İnsan kaleminin mahsulü olan en güçlü eserin bile üzerinden yarım asırlık bir süre geçince gücünü kaybettiğini ve o yüzden rafa kaldırıldığını söylemeye gerek var mıdır?

Tarihte sahneye çıkan ve ilim alanında dâhi kabul edilen Sokrates, Eflatun, Aristo ve İslâm âlimlerinden İbn Sina, İbn Rüşd, Ebu Bekir er-Râzi ve benzeri ilim adamları ve filozoflardan hangisinin görüşleri, fikirleri ve eserleri, gelişen ilmi hamleler ve yeni buluşlar karşısında dimdik ayakta durabilmekte ve hakikati bulup tespit eden ilimle tam uyum sağlamaktadır?

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olduğunun birçok ispatlayıcı delilleri vardır; ama en başta geleni, Kur'ân-ı Kerim'dir. Dünya tarihinde yaptığı en büyük, en kalıcı inkılabı ise, elindeki bu kitabın eseridir.

Aklını duygusunun ve ön yargısının emrine verip kitap ve peygamberi yalancı ve uydurma sayanları, şüphesiz çok kötü bir sonuç beklemekte; dönüş yapmadıkları taktirde, bütün eşyanın hakkına dil uzatmalarından dolayı sonsuz bir azabı haketmektedirler.

Kur'ân-ı Kerim'de bu kötü ve elim sonuç şöyle tasvir edilmektedir:

a) Boyunlarında demir halkalar, ayaklarında prangalar bulunduğu halde kaynar suya sürükleneceklerdir.

Şüphesiz böylesine bir azap, onların dünyada işledikleri kötülüklere denk bir anlam ifade eder.

b) Ateşe atılıp derileri yanacak ve tekrar yanan deri yenilenecek.

Bu, akıllarını duygularının ve ön yargılarının emrine verip gerçeği görememenin tabii sonucudur. Şüphesiz "akılsız başın cezasını ayaklar çeker" denildiği gibi, aklı kullanmamanın cezasını bütün vücut çeker.

c) Allah'ı bırakıp ilâhlaştırdıkları canlı-cansız putların nerede oldukları sorulacak.

Bu, bilgisizce, garazkârca Hakk'ın karşısına inatla çıkıp dikilmenin ne demek olduğunu hatırlatan bir sorudur. Dünyada yalanı, bâtılı, boş anlamsız şeyleri benimseyip kutsal değerlere sırtını döndürenlerin Ahiret Âlemi'nde de yalan söyleyeceklerinde hiç şüphe yoktur. Kur'ân inkarcı şaşkınların karakter yapısını ortaya koymaktadır.

d) Cezalar genellikle amellerin cinsine göredir. Dünyada haksızlığı sanat edinip şımarıklık içinde geçici nesnelerle böbürlenenlerin Âhiret'te şaşkınlığa uğrayarak zillet ve hakarete uğrayacakları ve sonsuz nimetler-

den mahrum kalacakları haber verilirken, ilâhi rahmet gereği, inkarcı sapıklar uyarılmaktadır.

e) İnkarcı sapıkların bütün ümitlerini kıracak son emir verilecek: "İçinde ebedi kalıcıları olarak Cehennem'in kapılarından girin" denilecek.

Bu, saadet kapılarının onlara açılmayacağına işarettir. Dünya hayatını küfür ve tuğyan, gurur ve kibirle berbat edenler; Âhiret hayatını kendi irâde ve fiilleriyle, niyet ve düşünceleriyle berbat etmişlerdir. Başkasını kınamaya hiçbir hakları yoktur. Kendi Cehennemlerini dünyada iken hazırlayıp beraberlerinde getirmişlerdir. Zira Cenâb-ı Hak kimseye zulmetmez.

Peygambere ve Mü'minlere Gereken Sabretmektir

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

"(Ey Peygamber!) Sabret. Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır."

Peygamber ve Kur'ân'a şiddetle, inatla, azgınlıkla, küfür ve ahlâksızlıkla karşı çıkanların tavırları, mü'minlerin sabrını taşıracak düzeye gelmiş bulunuyordu. Henüz bir devlet haline gelmeyen; ordusu, teçhizatı, ekonomik gücü bulunmayan Müslümanların göze göz, dişe diş düşünce ve kararıyla karşı koyacak imkânları mevcut değildi. O halde böyle ahvalde sabırsızlık gösterip fiili mukavemette bulunmak veya karşı saldırıya geçmek İslâm'a çok zarar getirebilir ve ilerleme hızını uzun süre durdurup mefluç hale sokabilirdi. Zira karşı koyabilmek için önce güçlü, vurucu bir kadro oluşturmak gerekliydi. Aynı zamanda en azından bir şehir devletinin temellerini atmaya zaruret vardı. Bu da o gün için Mekke'de mümkün değildi.

Bunun için ilgili âyetle Allah, peygamberine ve dolayısıyla mü'minlere sabır tavsiye ederken iki önemli hususu açıklamaktadır: Birincisi, sabretmesini bilip İslâm'a hizmet şuuruyla birlik ve beraberlik içinde bulunan mü'minlerin mutlaka başarıya eriştirileceği bir vaad-i ilâhi olarak haber veriliyor. İkincisi, mü'minlerin, Allah ve din düşmanlarıyla mücadelede mevcut ortam ve şartlara göre hareket etmeleri hakkında sağlam bir metoda dikkatleri çekiliyor.

İşte bu bilgi ve metoda uyulduğu içindir ki, on üç yıllık Mekke döneminde Hz. Peygamber ve arkadaşları bir tek put olsun kırmadılar ve

onların kutsal saydığı bâtıl şeylere fiili tecavüzde bulunmadılar; neticeyi sabırla, azimle ve güvenle beklediler.

Müşrikler Hakkında İlâhi Tehdid

فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ

"Sana vadettiğimizin bir kısmını ya gerçekten sana göstereceğiz veya senin ruhunu alacağız, (Nasılsa) onların dönüşü bize olacaktır."

Cenâb-ı Hak, İslâm'a karşı olan Mekkeli müşriklerin amansız ve aralıksız saldırılarının neticesiz kalacağını bazen açık ve bazen da biraz kapalı anlatımlarla sık sık bildirirken gelip geçen peygamber ve ümmetleri misâl veriyor ve hakkın karşısında bâtılın mutlaka hezimete uğrayacağına dikkatleri çekiyor; aynı zamanda bunun, ilâhi sünnetinin gereği olduğuna işarette bulunuyor.

Mekkeliler'in ve Arap Yarımadası'nın; sonra da çevre ülkelerden bir kısmının İslâm'ın önünde baş eğip dize gelecekleri dolaylı şekilde haber verilirken, bunun bir ilâhi vaad olduğuna parmak basılıyor ve Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz vefat etmeden önce bu vaadin bir bölümünün gerçekleşeceği bildiriliyor. Nitekim öyle oldu; Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz vefat etmeden önae Mekke fethedildi ve Arap Yarımadası'na baş eğdirildi. O'nun vefatından sonra İslâm kıtalar üzerine yayılmaya başladı.

Kur'ân'da Kıssaları Gecen Peygamberler

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ ...

"Andolsun ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmının kıssasını sana anlattık, bir kısmının kıssasını anlatmadık."

Kur'ân-ı Kerim'de 25 peygamberin ismine yer verilmekte ve kıssalarından bazı önemli ve ibretli safhalar anlatılmaktadır. Peygamberlerin hemen hepsi, küfrü, bâtılı ve zulmü inatla savunan kavim ve milletlerle mücadele edip tebliğ ve irşad hizmetini ortam ve şartların el verdiği ölçüde yerine getirmişlerdir.

Kur'ân'da her kavim ve millete peygamber gönderildiği açıklanırken, daha çok Arap Yarımadası'nda ve Mezopotamya'da gelip geçen peygam-

berlerden ve gönderildikleri kavim ve milletlerden söz edilir.

Bunun nedenleri ve hikmetleri üzerinde durduğumuz zaman şu neticeyi çıkarabiliyoruz:

a) Milattan önce Orta Asya, milletlerin, kabile ve aşiretlerin en çok yaşadığı bir bölge idi.

b) Asya ve özellikle kıtada yer alan Mezopotamya geniş ve verimli topraklara, köpüren nimetlere sahip bulunuyordu.

c) Önemli sayılan medeniyetler daha çok bu kıta üzerinde kurulup gelişmiş; kültür ve sanatın beşiği haline gelmiş ve tarih boyunca o, bu özelliğini korumuştur.

Bu nedenlerle Asya Kıta'sının belli kesim ve bölgelerine gönderilen peygamberler ve onları yalancılıkla suçlayan kavim ve milletler, unutulmaz eserler, ibret ve öğüt dolu kalıntılar bırakmışlardır. Amaç, bütün peygamberlerin kıssalarını anlatmak değil, ortada silinmez eserleri olan peygamberlerden bir kısmının mücadelesini misal vermek suretiyle tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini hatırlatmak ve göğüsleri iyice daralan mü'minleri teselli edip inkarcı azgınları uyarmaktır.

İnkarcı Sapıkların Mu'cize İstemesi

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ

"Hiçbir peygamberin, Allah'ın izni olmaksızın bir âyet (bir mucize veya ilâhi belge) getirmesi (hem mümkün değil, hem de yakışır) olmaz."

Hemen her peygamberden bir takım olağanüstü şeyler istenmiş, akla gelmedik mucizeler beklenmiştir. Oysa inkâr vadisinde şartlananların çoğu, istedikleri mucize gösterildiğinde yine inanmamış ve peygamberi sihirbazlıkla suçlamıştır. Aynı zamanda ilâhi hükmün inmesini çabuklaştıran azgınlık ve inkârlarını, zulüm ve saldırılarını artırmışlardır.

Mekkeli putperestler de sırf alay olsun diye zaman zaman birtakım mucizeler istemekten geri kalmamış; yakıştıracakları sıfat bulamayınca, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı acze düşürmek için bu yolu seçmişlerdir. Meselâ Uhud Dağı'nın altın olmasını; Mekke'yi kuşatan dağların kaldırılarak yerlerine ziraate elverişli arazi konulmasını; çevrelerinde güzel ırmak-

lar vücuda getirilmesini ısrarla istemeleri bu cümledendir.

Âyette açıklandığı üzere, hiçbir peygamber kendiliğinden mucize göstermez ve bu gibi isteklere yine kendiliğinden, olumlu cevap veremez. Çünkü mucize bütünüyle ilâhi kudretin tecellisine bağlı bir olaydır; hikmetinin ayrı bir tezahürüdür, insanlara olan rahmetinin değişik iltifatıdır.

Ancak istenilen mucize tecelli ettiği halde, yine de küfür ve azgınlıkta ısrar edilir ve hakka yönelme basireti açılmazsa, o takdirde inkarcı zâlimler üzerine elim bir azabın inmesi, ilâhi sünnet gereği kaçınılmaz olur. Ve işte o zaman Cenâb-ı Hakk'ın emri adalet ve hakkaniyetle yerine gelmiş olur. Bâtılı savunanlar hüsrana uğrayıp her iki âlemde kendilerini zillet çukuruna itmiş olurlar. Nuh kavmi, Âd ve Semud kavimleri böylesine üzücü bir çizgiye geldiklerinden dolayı ilâhi gazaba uğratılmışlar; Lut kavmi belirsiz hale getirilmiş; Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'in dalgaları arasında can vermişlerdir.

Şüphesiz bunlardan her biri ibret ve öğüt alınacak bir iz bırakıp gitmiş ve eriştikleri helak çukurundan kendilerini kurtaracak bir kimse bulunmamış; inanıp bağlandıkları putlar yine o sessizlikleri içinde hareketsiz kalmışlardır.

Kur'ân'da İsmi Geçen 25 Peygamber

Adem (aleyhisselam), İdris (aleyhisselam), Nuh (aleyhisselam), Hud (aleyhisselam), Salih (aleyhisselam), İbrahim (aleyhisselam), Lut (aleyhisselam), İsmail (aleyhisselam), İshak (aleyhisselam), Yakub (aleyhisselam), Yusuf (aleyhisselam), Eyyub (aleyhisselam), Şuayb (aleyhisselam), Musa (aleyhisselam). Harun (aleyhisselam), Davud (aleyhisselam), Süleyman (aleyhisselam), İlyas (aleyhisselam), Elyesa' (aleyhisselam), Yunus (aleyhisselam), Zülkifl (aleyhisselam), Zekeriyya (aleyhisselam), Yahya (aleyhisselam), İsa (aleyhisselam), Muhammed (aleyhisselam).

Ayrıca Kur'ân'da kadri yüce üç zatın isminden de söz edilir. Onlar; Üzeyr, Lokmân ve Zülkarneyn'dir. Peygamber oldukları kesin bilinmemektedir. Ancak Allah'ın sevdiği sâlih kişiler olduğu kesindir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetleri üzerinde bilgisizce, inatla tartışan inkarcı zâlimler uyarıldı. Dönüş yapmadıkları takdirde kendilerine çok elim bir azabın hazırlandığı haber verilerek âhiret âleminde cereyan

edecek azap safhalarından birkaç tanesine dikkatler çekilerek yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcıların aklını, idrâkini harekete geçirmek; mü'minlerin güven ve teslimiyetini arttırmak için Allah'ın varlığına ve kudretinin mutlak anlamda üstünlüğüne, zatının yüceliğine delâlet eden birkaç belge sıralanıyor; aynı zamanda araştırıcılar için temel bilgi veriliyor.

اَللّٰهُ الَّذِی جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا
مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِی صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾
وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ فَاَیَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِی الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً
وَاٰثَارًا فِی الْاَرْضِ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ
مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِی
قَدْ خَلَتْ فِی عِبَادِهٖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

79- O Allah ki, bir kısmına binesiniz, bir kısmının etinden yiyesiniz diye davarları sizin için yarattı.

80- Sizin için onlarda daha birçok yararlar vardır ve içinizde düşünüp arzuladığınız (yere) onların üzerine (binip) ulaşırsınız. Bunlar üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız.

81- Allah size âyetlerini (kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelerini) gösteriyor. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr edebilirsiniz?

82- Onlar, yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin sonunun ne

olduğuna bakmıyorlar mı? Onlar, bunlardan daha çok kuvvetli ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha çetin ve becerikli idiler. Ama kazanıp elde ettikleri şeyler kendilerine yarar sağlamadı, kurtarıcı olmadı.

83- Peygamberleri onlara açık belgeler ve mucizelerle gelince, onlar kendilerindeki bilgiden dolayı şımardılar da alaya aldıkları şey kendilerini sarıverdi.

84- Onlar, bizim hışım ve hiddetimizi görünce, "Biz, bir olan Allah'a inandık ve O'na koştuğumuz şeyleri de inkâr ettik!" dediler.

85- Ne var ki, hışım ve şiddetimizi gördükleri vakitteki imânları kendilerine bir fayda vermedi. (Bu) Allah'ın kulları arasında süregelen sünnetidir ve işte kâfirler burada hüsrana uğradılar.

Binek Hayvanlarının Güzel Nimetlerden Biri Olması

اَللّٰهُ الَّذِی جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

"O Allah ki, bir kısmına binesiniz, bir kısmınmı etinden yiyesiniz diye davarları sizin için yarattı."

At, katır, deve ve eşek, insanların hizmetine verilen güzel nimetlerden biridir. Bunlar ilk yaratıldıkları günde evcilleştirilmeye yatkın ve hizmete elverişli özelliklerle donatılmışlardır.

Deve ilk yaratıldığı an ne ise, şimdi de odur, türden türe geçiş hiçbir canlı hakkında söz konusu değildr. Zira genetik kodda kayıtlandığı gibi deve ancak deve doğurur, at da ancak at doğurur. Genetik düzenleme onların bu özelliklerini hep korumuş ve korumaktadır.

Sonra da Kur'ân birkaç yerde attan söz ederek bu hayvanın her çağda ayrı bir yarar ve başka bir huzur ve neşe yansıtacağına işarette bulunur da bunların nesillerinin devamına dikkat etmemizi ilham eder. Devenin de nasıl yaratıldığına dikkatlerimizi çekerek, bu çöl bineğinin birtakım özelliklerle insanların hizmetine verildiğini hatırlatır. Ciğerine bitişik su torbası taşıması, hörgücünde yağ depolaması, uzun ve eğri boynuyla kaldıraç görevini sürdürmesi onun özelliklerinden bir kısmıdır. Bütün bu düzenleme ve dengelemeler Allah'ın varlığına delâlet eden birer belge olarak gözlerimizin önünde bulunuyor.

Eti yenen davarlara gelince:

Deve, sığır, koyun ve keçi bu amaçla yaratılmıştır. Bunların hem etinden, hem sütünden, hem deri ve yününden istifade edilir. Şüphesiz hilkat kanunu ve ona dayalı ilâhi tecelli bu doğrultuda insanların istifadesine yönelmiştir. Artık bu hayvanları bulundukları ölçü ve özelliğin dışına çıkarma söz konusu değildir, yani koyunu keçi, keçiyi de sığır yapamayız.

Diğer memeli hayvanlara gelince, onlar belirtilen şekilde ve yararda yaratılmamışlardır. Ama her biri hem birtakım fayda vermekte, hem de mevcut dengeyi sağlamaktadır.

Böylece insan hayatını sağlıklı biçimde koruyup devam ettirmek için Cenâb-ı Hak sözü edilen davarları besin deposu, protein kaynağı kılmış ve öylece hizmete sevketmiştir. Ortada kusursuz bir düzenleme ve dengeleme varsa, mutlaka mükemmelin de ötesinde bir düzenleyici ve dengeleyici de vardır. İlgili âyetle bu inceliğe işaret edilmekte ve davarların da ilâhi kudretin eşsizliğine delâlet eden birer acık belge olduğu hatırlatılmaktadır. Şöyle ki:

"Allah size âyetlerini (kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelerini) gösteriyor. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr edebilirsiniz?"

Sadece etinden, sütünden, deri ve yününden değil, bütün sakatatından istifade ettiğimiz davarlar, inkarcı maddecilerin iddia ettiği gibi, diğer yabani hayvanlar arasından insanların bulup seçtiği ve evcilleştirdiği sıradan hayvanlar mıdır, yoksa hilkat kanunu gereği ilk tecellide bunlar taşıdıkları özelliklerle mi yaratılmıştır? Kur'ân gerek ilgili âyetle, gerekse diğer surelerde onlarla alâkalı âyetlerle, davarların taşıdıkları bütün özellikleriyle birlikte yaratılıp insanların istifadesine verildiğini açıklamaktadır. Öyle ki, deve, sığır, koyun ve keçi aslında uysal ve evcilleştirilmeye son derece yatkın bir özellikte var kılınmışlardır.

Zira canlılardaki özellikler, türlerinin özelliklerinden kaynaklanır. Sonradan tekâmülün sağladığı gelişmeler değildir. Onlardaki gelişme sadece mevcut özelliklerinin gelişmesidir. Kalıtımda bir değişiklik söz konusu değildir.

İşte mucizeler, olağanüstü şeyler isteyenler için davarlar birer mucize değil midir? Yedikleri bitkileri süt haline getirmeleri delil olarak bize

yetmiyor mu? Bu kadar açık delil ve belgeleri göremeyenlere başka hangi belge ve delil yeterli olabilir?

"Canlı varlıkları oluşturan organik bileşimler başlangıçta organik veya biyolojik olmayan maddelerden meydana gelip tekâmül ede ede bugünkü düzeye erişmiştir" diyerek bir çırpıda hilkat kanunuyla ilgili ilâhi tecelliyi görmemek, kabul etmemek, hiçbir zaman çözüm getirmiyor ve inandırıcı da değildir. O bakımdan bütün bu iddialar nazari olmaktan öteye geçemiyor ve ilmi araştırmalara hareket noktası belirliyemiyor.

Yıkılıp Yok Edilen Milletler

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

"Onlar, yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı?"

Kur'ân-ı Kerim Allah'ın varlığına delâlet eden ve ilim adamlarına ışık tutan belge ve delilleri sıraladıktan sonra, küfür ve azgınlıkları; zulüm ve ahlâksızlıkları sebebiyle yıkılıp yok edilen kavim ve milletlerin kalıntılarını gezip görmelerini; yıkılış sebeplerini incelemelerini önermekte ve böylece beşer aklına malzeme vermektedir.

Kur'ân, yıkılan medeniyetlerin, toprağa gömülen sanat eserlerinden ziyade o medeniyetlerin yıkılış sebeplerine dikkatleri çekiyor. O medeniyetler, imân ve ahlâkın değil, akıl ve zekânın, gelişen maddi imkânların eseridir. Yıkılışları rastgele olayların değil; olayların sebeplerini oluşturup harekete geçiren inkâr, azgınlık ve ahlâksızlığın tabii neticesidir.

Babil'in asma bahçeleri ne oldu? Koca Sasani imparatorluğu nasıl silinip belirsiz hale geldi? Mermerden inşa dilen şehirler ve saraylar yerin derinliklerine nasıl gömüldü? Oysa Mekkeliler'in böyle bir medeniyet ve sanat yanları da yoktu. İlâhi hüküm inince ne sanat, ne medeniyet, ne de teknik imkânlar yarar verir.

Endülüs'e ağıt yazan ünlü şâir Salih b. Şerif ne güzel söylemiştir:

Nerede, de bana, o taçlı hükümdarları Yemen'in?

De bana, onların taçlar içinde bile taç olan taçları ne oldu?

Şeddad'ın cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi İrem,

Sasanilerin ebedi sanılan devleti ne oldu?

O taçlar, o devletler, o mülkler, saltanatlar, bir rüyadır artık.

Her biri, hayaldan geçen gölge gibi, zamandan gelip geçti.

Tek Yanlı İlim Kurtarıcı Değildir

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ ...

"Peygamberleri onlara açık belgeler ve mucizelerle gelince, onlar kendilerindeki bilgiden dolayı sunardılar da alaya aldıkları şey kendilerini sarıverdi."

Dün olduğu gibi, bugün de insan aklının ve zekâsının ürünü sayılan pozitif ilimleri tahsil edenlerin çoğu, kâinatı fethettiklerini sanarak peygamberlerin getirdikleri ilâhi âyetleri ve bilgileri küçümserler. Şüphesiz böylesine tek yanlı bir öğretim zekâyı geliştirmekte, ama ruhu ve vicdanı ihmal etmektedir. Bunun için fiziksel yapısını dikkatle ve itinayla besleyip ruhunu ihmal eden ve bu yüzden dengesiz bir hayat yaşayan maddecilerle mideciler kendi çocuklarına ve kendilerinden sonraki kuşaklara en kötü mirası bırakmış oluyorlar.

Anlaşıldığı ve görüldüğü gibi, olayları sebeplere, sebepleri kanunlara bağlayan ve kanunları koordine bütün olarak bir merkeze bağlamayıp askıya alarak plân ve program dışı tutanların aklı, zekâsı, ilmi, keşif ve icadları onları güzel ahlâka, ruha gıda veren, vicdanı geliştiren Allah'a imâna götürmemiştir. Daha doğrusu onlara böylesine denge ve huzur sağlayacak bir kapı açmamıştır. Böylece hem kendi manevi varlıklarını, hem yüce yaratanı, hem de yönlendirici ve iç-dış disiplin sağlayıcı olan ikinci hayatı inkâra sapmışlardır.

Netice ne olmuş ve ne olacak?

Bu insanların sonu hep hüsran olmuş; ilim ve teknikleri; ahlâk ve gerçek imandan yoksun medeniyetleri kendilerini mahva yöneltmiş bulunuyor. Günümüzde Allah'a baş kaldırıp teknik ve refahın verdiği şımarıklık havası içinde korkunç silahlar imal eden milletler, homoseksüelliği yasallaştıracak kadar ahlâk ve faziletten; gerçek medeniyet ve insanlıktan uzaklaşmışlardır. Bu ülkelerde aile temelinden sarsılmış, kadınların çoğu iffet ve namus kavramlarıyla alay edecek duruma gelmiş; bekâreti gülünç

ve anlamsız sayan sürüyle genç kız türemiş; geniş refah imkânlarına rağmen intihar olayları artmış; uyuşturucu müptelaları önüne geçilmez bir hızla çoğalmış; yaygınlaşan zinadan dolayı AIDS hastalığı ülkeleri tehdit edecek çizgiye gelip dayanmıştır.

Özetleyecek olursak, dinden, imândan, ahlâk ve faziletten kopuk bir eğitim ve öğretim neslin tek yanlı, yani dengesiz yetişmesine neden olmuş ve sözü edilen felâketlerin oluşmasını hızlandırmıştır. Böylece medeniyet diye övündükleri teknik ve refah silahı geri tepmiştir. Yetmiş yıl içinde bu insanların kurduğu sözde medeniyet iki defa hurdahaş olmuş, üçüncü defa, daha beter hurdahaş olmaya ramak kalmıştır. Ondan sonra hayatta kalanlar olursa, belki ciddi bir arayış içinde gerçeği bulmaya koyulacaklar ve dinsiz, imansız bir medeniyetin yaşayamıyacağını anlamış olacaklar.

Yok edilme noktasına gelip dayanan milletlerin son andaki uyanma ve pişmanlıkları hiçbir yarar sağlamaz. Çünkü ümitlerin kesildiği, sebeplerin koptuğu vakitte kâfirlerin Allah'a yönelmesi boş ve anlamsız sayılmıştır. Nitekim Kızıldeniz'de yıkılan dalgaların kahredici darbeleri altında Fir'avn ölümle boğuşurken, "İsrailoğulları'nın Rabbine inandım" demişti. Ama Cenâb-ı Hak onun bu dönüşünü kabul etmemişti. İşte bu, Allah'ın devam edegelen sünnetlerinden biridir ki, asla şaşmaz ve kimsenin gözünün yaşına bakmaz.

Kur'ân-ı Kerim bu gerçeği şöyle açıklamaktadır:

"Ne var ki hışım ve şiddetimizi gördükleri vakitteki imanları kendilerine bir fayda vermedi. (Bu), Allah'ın kulları arasında süregelen sünnetidir ve işte kâfirler burada hüsrana uğradılar."

Mü'min suresine, Kur'ân'ın, o yegâne üstün, yegâne güçlü, yegâne hikmet sahibi; günahları bağışlayan, tevbeyi kabul eden; cezası şiddetli olan; lütuf ve ihsanı bol olan Allah'tan indirilmiş olduğu belirtilerek başlandı ve bu kitaba inanmayanların ilâhi sünnet gereği hüsrana uğrayacakları haber verilerek noktalandı.

Bu surenin tefsirini bize kolaylaştıran Allah'a hamd; devamlı ilham kaynağımız olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimize de salât-u selâmlar olsun.

41. SURE

FUSSİLET SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
54	794	3350

FUSSİLET SURESİ

Üçüncü âyette, Kur'ân âyetlerinin yeterince açıklanmış olduğu "fussilet" fiiliyle ifade edilmiş ve bu sebeple aynı fiil sureye isim olarak konulmuştur.

İlim adamlarının ittifakıyla, surenin tamamı Mekke'de İnmiştir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Arapça indirilen Kur'ân âyetlerinin hikmet doğrultusunda yeterince açıklandığı; bu gerçeği ancak aklı eren bilgili bir kavmin veya milletin anlayabileceği konu ediliyor.

2- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile Mekkeli müşrikler arasında geçen mücadelenin bir diğer safhası üzerinde duruluyor.

3- Yerkürenin iki önemli dönemde meydana getirildiği ve dengesini sağlamaya yönelik sabit dağların yaratıldığı belirtildikten sonra, başta insan olmak üzere canlıların yaşamasını gerçekleştirmek için dört devir ve dönemden sonra yerkürenin bugünkü duruma getirildiği açıklanıyor.

4- Yerkürenin yaratılmasındaki sağlam esaslar ve şaşmayan kanunlar, âlemlerin yegâne Rabbi olan Allah'ın varlığına ve sınırsız kudretine delil gösteriliyor.

5- Daha önce göklerin gaz halinde bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

6- Müşriklerin inkârda inat edip Hakk'a karşı tuğyanları anlatılarak gelip geçen inkârcı nankörlerin sonlarının ne olduğuna misâl veriliyor.

7- Allah'a ortak koşan putperestlerin, Kur'ân okunurken şamata gürültü yapıp onun işitilmesine ve anlaşılmasına engel olmaya çalıştıklarına atıf yapılıyor.

8- Dosdoğru imân edenlere, ölümleri anında inen rahmet meleklerinin ferahlatıcı ve ümit verici sözleri açıklanarak yönlendirici bilgi veriliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 15/337

9- Güneş, Ay, gece ile gündüz düzenlemesinin mutlak anlamda ilahi plân ve programın bir parçası olduğu üzerinde duruluyor.

10- Kur'ân'a bâtılın yaklaşamayacağı; insan elinin ve kaleminin onu değiştiremeyeceği bir mucize anlamında haber veriliyor.

11- Kur'ân'ın ancak imân edenler için doğru yol ve şifâ olacağına değinilerek, bu ilâhi kitaptan ancak mü'minlerin nasip alacağı bildiriliyor

12- Tevrat hakkında da ayrılığa düşenlerin bulunduğu, birtakım farklı yorumlara ve maksatlı te'villere sapıklığı tarihi bir olay şeklinde hatırlatılıyor.

13- İnsan karakteri üzerinde durulup birtakım belirtilerine değiniliyor.

14- Kıyâmetle ilgili bilginin ancak Allah yanında olduğu konu edilerek bu mesele hakkında gereksiz fikir beyân etmenin doğru olmayacağına işarette bulunuluyor.

٤١ سُورَةُ فُصِّلَتْ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾
وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِى اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ وَفِى اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ
حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا۠ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَىَّ
اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾
اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

1- Hâ-Mim.

2- Rahmân ve Rahim (olan Allah)dan indirilmedir.

3- Bir kitap ki, âyetleri yeterince açıklanmıştır; bilen bir millet için Arapça Kur'ândır.

4- Hem müjde verici, hem de uyarıcıdır. Buna rağmen onların çoğu yüz çevirmişlerdir, işitmemektedirler.

5- "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kılıflıdır; kulaklarımızda ise ağırlık vardır ve bizimle senin aramızda gerili bir perde bulunuyor. Sen yap yapacağını, doğrusu biz de yapıyoruz" dediler.

6- De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım (şu farkla ki) bana ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahye dilmektedir. O halde hep O'na doğrulun ve O'ndan bağışlanma dileyin. Vay haline o ortak koşanların.

7- Onlar ki zekâtı vermezler; onlar, evet onlar, ahirete de inanmazlar.

8- Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, onlar için başa kakılmaz, arkası kesilmez mükâfat vardır.

İLGİLİ HADİS

Hz. Hamza (radıyallahu anh) İslâm'a girince, Kureyş Kabilesinin ileri gelenleri endişelenmeye başladılar. Her geçen gün Müslümanların sayısı artıyordu. Kendilerini bölüp tedirgin eden bu akımın karşısında durup bir çözüm yolu bulmak ve atalarının dinini korumak gerekiyordu. Onun için Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile görüşmede başarılı olabilecek. O'nun üzerinde etki yapacak Utbe b. Rebi'â'yı görevlendirdiler. Bu kişi hem güzel konuşmasını bilir, hem de keskin zekâsıyla olayların içinden sıyrılıp çıkmasını ve karşısındaki insanları yönlendirmeyi becerirdi.

Utbe kalkıp Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e geldi; yanına oturup konuya şu sözlerle başladı:

- Kardeşimin oğlu! Şüphesiz sen bizden birisin. Aramızdaki yerini, şerefini, soyunu bilenlerdeniz. Ne var ki, kendi kavmini bölüp parçalayan, onları küçümseyen, ilâhlarını önemsiz sayan, dinlerinin bâtıl olduğunu iddia eden; gelip geçen atalarını küfürle, zalimlikle suçlayan büyük bir davayla ortaya çıkmış bulunuyorsun. Şimdi beni dinle ki bazı hususları arz edeyim; kabul edeceğin kısımlar olabilir.

Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona:

- **Ya Ebe'l-Velid! Konuş, seni dinliyorum,** buyurdu ve Utbe şu öneride bulundu:

- Eğer bu davanla çok mal elde etmeyi arzuluyorsan seni bizden daha zengin kılacak kadar, kendi aramızda mal toplayıp verelim. Arzun şan ve şeref ise seni kendimize baş seçelim de sensiz karar vermeyelim. Yok eğer maksadın hükümdar olmaksa, seni kendimize kral seçip kabul edelim. Bütün bu belirttiklerim dışında senin bu tutumun ve iddian, kendinden sayamayacağın ruhsal bir rahatsızlıksa, seni tedavi edecek bir tabip bulmaya çalışalım ve gerekirse bu uğurda malımızı acımasızca harcayalım.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Utbe'yi dikkatle dinledikten sonra ona.

- **Sözün bitti mi ya Utbe!** Diye sordu. O da:

- Evet, bitti, diye cevap verince, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona:

- **Şimdi sen beni dikkatle dinle,** buyurdu ve Besmele çekerek Fussilet suresi'nin baş kısmındaki ilk üç ayeti okudu ve sonra da, müteakip ayetleri okumaya başladı.

Utbe ellerini arkasına bağlayarak dikkatle dinlemeye koyuldu; ta ki Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz secde ayetine geldi ve derhal secdeye kapanıp başını kaldırdıktan sonra Utbe'ye dönerek şöyle sordu:

- Ya Ebe'l-Velid! İşittiğini işittin, duyduğunu duydun. Şimdi seninle bu sözleri baş başa bırakıyorum.

Utbe kalkıp yandaşlarına doğru yürümeye başladı. Onun gelmekte olduğunu görenler dediler ki: "Allah'a yemin ederiz ki, Ebu'l-Velid gittiği yüzün başkasıyla bize geliyor."

Utbe gelip yanlarına oturdu. Onlar da merakla:

- Ya Utbe! Neler var? Diye sordular. O da şu cevabı verdi:

- Şimdiye kadar bir benzerini işitmediğim bir söz işittim. Ona sihir desem sihir değildir. Büyü desem hiç değildir. Ey Kureyş topluluğu! Muhammed'i, ortaya attığı dâva ile baş başa bırakıp geri çekilin. Yemin ederim ki, O'ndan dinlediğim sözün elbette çok önemli bir haberi ortaya çıkacaktır. Gerçekçi bir yanı yoksa, zaten kendiliğinden sönecektir. Araplara karşı üstünlük sağlayıp bir otorite olarak kumandayı ele geçirirse, o takdirde O'nun mülkü sizin mülkünüz, O'nun üstünlüğü ve azizliği sizin üstünlüğünüz ve azizliğiniz olacaktır. Böylece insanların en mutlu ve en bahtiyarı sizler olacaksınız!

Bunun üzerine toplantıda bulunanlar: "Vallahi ya Ebe'l-Velid! O seni diliyle büyülenmiştir" dediler. Utbe: "Bu benim görüşümdür. Artık siz nasıl uygun görüyorsanız öyle yapın" diyerek konuyu kapadı.[1]

Ha-Mim'lerin İkincisi

Fussilet suresi, Hâ-Mim ile başlayan yedi surenin ikincisidir. Bu, yedi

---

1 Ebu Nuaym, Beyhaki, İbn Asakir ve siyerciler bu olayı az farklı sözlerle nakletmişlerdir. Biz hepsini göz önünde bulundurarak konunun bir özetini çıkarıp naklettik.

göklerin; yedi kat yerin denge ve düzene sokulup insanlardan yana verimli hareketleri sağladığı gibi, Kur'ân ve İslam'ın yedi iklime yayılıp yeryüzünde denge ve düzen kuracağına işaret de olabilir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Rahman ve Rahim'den İndirilen Kitap

حٰمٓ ۝ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۝

"Hâ-Mim. Rahmân ve Rahim (olan Allah)dan indirilmedir."

Kur'ân-ı Kerim, O Rahmân ve Rahim olan Allah'tan indirilen son kitaptır ve aynı zamanda insanlıktan yana ilâhi rahmeti yansıtan son mesajdır.

Ancak Kur'ân'ın indirildiği açıklanırken Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatına yer verildiğini görüyoruz: Rahmân ve Rahim. Elbette ki bu son derece düşündürücü, anlamlı ve hikmetlidir. Zira Rahmân sıfatı, daha çok dünyaya, yani bugünkü düzen ve sisteme ve bunlarda yer alan canlı ve cansızlara yöneliktir. Varlık âlemi bu sıfatın tecellisiyle vücut bulup varlığını sürdürmektedir. Canlılar bu sıfatın tezahürüyle türlerinin devamını sağlayıp korumaktadırlar. Böylece insanlar da kendi yeteneklerine, niyet ve amellerine göre bu sıfattan nasiplerini almakta; kalbini küfür ve nifakla çoraklaştıranlar ise, onun füyuzatından kendilerini mahrum bırakmaktadırlar.

Rahim sıfatı ise, daha çok Ahiret'e yöneliktir. Orada ilâhi adâletin tecellisiyle, imân temeli üzerine kurulan sâlih amellerin karşılığı, bu sıfattan kaynaklanıp gelen mükâfatlarla vücut bulur.

Böylece Kur'ân'ın bu iki sıfattan kaynaklanan biri dünya hayatına, diğeri âhiret hayatına yönelik iki ayrı hayat düzeni getirdiği belirtilmekte ve o düzenlerden ikincisinin, mevcut düzen bozulduktan sonra gerçekleşeceğine işâret edilmektedir.

Rahmân ve Rahim sıfatları nasıl birbirini tamamlayıp ilâhi rahmetin sonsuz ve sınırsızlığını yansıtıyorsa, Kur'ân da iki hayatı birleştirip bütünleştirmekte ve birinin diğeriyle anlam kazandığına dikkatleri çekmektedir. Öyle ki, dünya olmasaydı, âhiretin anlamı ve hikmeti anlaşılmazdı; âhiret de olmasaydı, dünya hayatı anlamsız ve hikmetsiz kalır ve bütünüyle ümitsizlik doğururdu.

Ayetleri Çok Açık Arapça Bir Kitap

كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Bir kitap ki, âyetleri yeterince açıklanmıştır; bilen bir millet için Arapça Kur'ân'dır."

Kur'ân âyetlerinin açıklığı yedi maddede özetlenebilir. Şöyle ki:

1- Her âyet, İnsanlardan yana mutlaka bir hayır ve fazilet, iyilik ve güzellik getirmektedir.

2- Ayetler, İnsan ruhuna ve bedenine faydalı ve zararlı olan nesneleri, düşünce ve görüşleri "helâl" ve "haram" kavramlarıyla açıklayıp akla ve ilme ışık tutmakta, ilim adamına yol göstermektedir.

3- Ayetler, kulluğun mana ve hikmetini; yaratan ile yaratılan arasındaki ilgiyi; bu manayla ibâdetin ölçü ve hikmetini yeterince açıklar muhtevadadır.

4- Ayetler, iyi-yararlı mü'min kişilere dünya ve ahirette vadedilen mükâfatları ve üstünlükleri; inkârcılara ise bâtıl inançlarına, kötü huylarına, zararlı davranışlarına karşı verilecek azâbı ve uğratılacakları hüsrânı haber vermektedir.

5- Ayetler, insan aklını harekete geçirecek, ilme ve medeniyete; âlime ve fikir adamına yol gösterecek temayı, anafikirleri net ve açık biçimde yansıtmaktadır.

6- Ayetler, Allah (celle celaluhu)'yu kemâl sıfatlarıyla açıklayıp insana asıl yaratanını tanıtmaktadır.

7- Ayetler, hayatın mâna ve hikmetini, maksat ve gayesini; varlıktaki denge ve düzeni en doğru çizgileriyle belirlemektedir.

Kur'an'ın Arapça İndirilmesi

Kur'ân-ı Kerim'in on yerinde, onun açık-seçik Arapça bir kitap olduğu açıklanmaktadır.[1] Daha önce de belirttiğimiz gibi, Arapça insan ruh ve duygusunun, düşünce ve muhayyilesinin bütün inceliklerini kelimeyle ifade edecek bir zenginliğe ve inceliğe sahiptir. İnsanın birçok yönüne ve

1 Nahl suresi: 103, Şuara suresi: 195. Yusuf suresi: 2. Ra'd suresi: 37. Taha suresi: 113. Zümer suresi: 28. Şura suresi: 7. Zuhruf suresi: 3. Ahkaf suresi: 12. ayetlerin tefsiri

yanına seslenen böyle bir kitabın ilâhi muradı bu doğrultuda yansıtacak zenginlikte ve kudrette olması gerekmektedir.

Sonra Kur'ân'ın kapsadığı yüksek hikmetlerin ancak dili yeterince bilenler tarafından anlaşılabileceğine de ayrıca işarette bulunmakta ve Kur'ân'ın Arapça gramerin ana kaidelerini de kendinde taşıdığı dolayı, şekilde işlenmektedir.

Arapça'yı incelikleriyle bilen Tufayl, Kâb ve benzeri ünlü ediplerin Kur'ân'ın o yüksek ilâhi üslubu karşısında küçülmeleri ve ister istemez Kur'ân'ın bu açıdan da erişilmez olduğunu itiraf etmeleri, onun insan sözü olmadığının bir başka delili sayılır.

Kur'an-ı Kerim, Kapsadığı Hükümlerle İki Ana Hedefi Gösterir

بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ

"Hem müjde verici, hem de uyarıcıdır. Buna rağmen onların çoğu yüz çevirmişlerdir, işitmemektedirler."

Kur'ân-ı Kerim'in genel anlamda iki ana sıfatı ve bu sıfatların yönelik bulunduğu iki hedefi söz konusudur: Beşir ve Nezir.

Birincisi insanı, imân ve sâlih amel düzeyine getirip ebedi mutluluk ve ilâhi rızaya erişme ile müjdelemeyi; ikincisi, bu düzeye gelmeyip dışta kalan inkârcı ve bozguncular Sünnetullaha uymadıkları ve insanı ruhuyla bedeniyle hayatın asıl hikmetine çeviren ilâhi ahkâmı kabullenmedikleri için ebedi hüsrân ve azap ile tehdit etmeyi içerir.

Ne var ki, Mekkeli putperestlerde olduğu gibi, günümüze kadar gelip geçen milletlerin, kavim ve kabilelerin; nesil ve kuşakların çoğu bu hakikat ışığını görmedikleri için Kur'ân'dan hep yüz çevirmişlerdir. Çünkü insan daha çok nefis ve hevesinin esiridir. Çoğu zaman aklını ve idrâkini bu iki temayülün emrine verir.

Kur'ân-ı Kerim'i Allah (celle celaluhu) kullarına tebliğ edip irşâd görevini yerine getiren Hz. Muhammed (aleyhisselam) da daha çok bu iki sıfatla seslenmiştir. O bakımdan kendisine beşiri ve neziri sıfatları uygun görülmüş ve Kur'ân'ın yirmiye yakın yerinde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan yana bu iki sıfat anılmıştır.

Şartlanmanın Zararları

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا

"Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kılıflıdır; kulaklarımızda ise ağırlık vardır. Ve bizimle senin aramızda gerili bir perde bulunuyor, dediler."

Kendi duygu sınırları içinde kalıp Tanrı'yı da bu sınır içinde maddeleştiren inkârcıların hakkı kabul etmemelerinin üç nedeni üzerinde durulmaktadır:

a) Kalplerinin kılıflı, örtülü olması,

b) Kulaklarında hakkın sesine karşı ağırlık bulunması,

c) Onlarla Peygamber (aleyhisselam) arasında gerili kesif bir perdenin konulması.

Birincisi, kalbin nefis, şehvet ve heveslerle örtülü olup madde ile katılaştığını; ikincisi, nefis ve şehvete, madde ve şöhrete bütün benliklerini kaptırdıklarını; üçüncüsü, sınırsız hürriyetlerini meşru sınırlara çekmek isteyen Peygamberle (aleyhisselam) kendi aralarına bu ölçüsüz ve adaletsiz hürriyet alışkanlıklarını engel koyduklarını göstermektedir.

Bu üç bağ ile aklını, idrâkini ve düşüncesini bağlayanlar, madde ve küfürden yana şartlanmış sayılırlar. Onlara gerçeği gösterip kabul ettirmek çok zordur. Doğru yola eriştiren ise ancak Allah (celle celaluhu)'dur.

Peygamber de Bizim Gibi Bir İnsandır

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ

"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (şu farkla ki) bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir.

Hakkı red ve inkâr edenler, "Peygamberliğini ilân eden Muhammed (aleyhisselam) acaba ne olmak hevesinde veya iddiasındadır" diyerek bazı yakıştırmalarda bulundular. İlgili altıncı âyetle, Muhammed (aleyhisselam)'ın dünyalıktan yana bir isteği, makam ve şöhretle ilgili bir dâvası bulunmadığı açıklanarak en güzel ve susturucu cevap verilmektedir:

"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir İnsanım."

Aynı zamanda, Muhammed (aleyhisselam)'ı çok sevenlerden birinin ölçüyü kaçırıp, Hıristiyanların İsa (aleyhisselam)'ı ilâhlaştırdıkları gibi ilâhlaştırmasına bir sed çekilerek engel konuluyor. Sonra da başta Hz. Peygamber (aleyhisselam) olmak üzere, her mü'mine alçakgönüllü olması tavsiye ediliyor.

Herkes için tek kurtuluşun ve gerçek insan olmanın ölçüsü de şöyle veriliyor:

a) Kulluk duygusuyla Allah (celle celaluhu)'ya yönelip arzu ve istekleri O'na arz etmek.

b) Kusurlu yolda, hatalı vâdide yürümekten, yanlış amel etmekten ve imân nimetini kaybetmekten korkup o yüce kudretten bağışlanma dilemek.

Bunun aksine bir inanç ve tutum atmosferi içinde bulunan müşriklere "veyl" vadediliyor. Bu, Cehennemde ebedi hasret ve pişmanlık duygusunu tattıran bir çukurun adı olabileceği gibi, kişinin kaçırdığı değer ve nimetleri hatırladıkça kendini kınaması; hasret çekip üzülmesi ve elem duyup hayıflanmasıyla da yorumlanabilir.

İnkârcının İki Vasfı

اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

"Onlar ki zekatı vermezler; onlar evet onlar ahirete de inanmazlar."

Kur'ân, yedinci âyetle Allah'a ortak koşup küfrü seçenlerin kalbinde ve dimağında kökleşip devamlı inkâr ve inat üreten iki fena tohumdan söz etmektedir:

a) Zekât vermemek,

b) Ahireti inkâr etmek.

"Zekât", bu konuda yorum isteyen bir anlatım tarzıdır. Çünkü malın belli bir nisbetini çıkarıp vermek mü'minlere farz kılınmıştır. Müşrikler, yani Allah'a ortak koşup küfrü ihtiyar edenler, imân etmedikçe namaz, zekât, oruç ve hac ile mükellef değillerdir; aynı zamanda bunları yerine getirmeleri için kendilerine emredilmez. O halde buradaki "zekât" kavramı daha geniş bir manaya delâlet etmektedir

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: "Lâ ilâhe illallah" demektir. Bu hem

katıksız tevhiddir, hem de nefsin zekâtı, yani onu temizleyip paklayan bir arındırıcıdır.

Katade'ye göre: Zekâtın farziyetini kabul ve ikrar etmemek anlamına delâlet etmektedir.

Mukatil'e ve Dahhak'a göre: Allah'a itaât anlamında sadaka vermemek; O'nun yolunda harcamamak demektir.

Ayrıca bu kavramın ilgili âyette kullanılması, zekâtın önemini hatırlatmakta ve mü'mini kâfirden ayıran alâmetlerden biri olduğuna işâret edilmektedir "Mal canın yongasıdır" derler ya, imânın biri bedeni, diğeri mali olmak üzere iki mahsulünü yetiştirmenin lüzumuna ve bunun da zekât ile gerçekleşeceğine dolaylı şekilde değinilmektedir.

Öyle ki: Mü'min ile müşrik arasında alâmet-i fârika olarak birtakım kıstaslar vardır, az yukarıda değindiğimiz gibi, namaz ve zekât bu kıstasın başında gelen alâmetlerdir.

Ahiret'e inanmamak, bütün faziletleri, kutsal değerleri, hayat ve ölümün amacını, ahlâk ve adâlet duygusunu temelinden yıkan bir inkardır. O nedenle Kur'ân, özellikle Ahirete imân üzerinde durmakta ve sık sık bu konuyu pekiştirmektedir. Çünkü Mekkeli müşriklerin çoğu Kur'ân'ın da yer yer açıkladığına göre, Allah'ı az-çok tanır, fakat Ahirete, Kur'ân'a ve Muhammed (aleyhisselam)'a inanmazlardı.

Kâfirlere "veyl olsun" denildikten sonra, dosdoğru iman edip iyi, yararlı amellerde bulunanlara ise, başa kakılmaz, ardı arkası kesilmez mükafat verileceği vadediliyor. Zira insanın yaratılmasındaki hikmet bu iki nokta da toplanmakta ve gerçek kulluğun belgesi olarak takdim edilmektedir. İmansız ve sâlih amelsiz bir insan, her zaman hilkatinin hikmetine ters düşmekte ve önce kendi insanlığını red ve inkâr etmektedir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki ayetlerle, Kur'ân'ın Rahmân ve Rahim olan Allah'tan indirildiği konu edildi ve âyetlerinin açık seçik olduğu belirtildi. Sonra Kur'ân'ın iki vasfı üzerinde durularak, ona inanmayan kâfirlerin karakter yapısı hakkında bilgi verildi. Arkasından imân edip sâlih amellerde bulunan mü'minler müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ı inkâr eden maddeciler uyarılıyor; aynı zamanda hem Allah'ın varlığına delâlet eden bilimsel ölçüde belgeler sıralanıyor hem de aklını kullanabilenlere bu konuda ana fikir veriliyor. Sonra da göklerin iki önemli devirde teşekkül ettiği belirtilerek ilim adamlarına hareket çizgisi gösteriliyor.

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗٓ اَنْدَادًاۜ
ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ
فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِىٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍۜ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ
وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًاۜ قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ
﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِى كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَاۜ
وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ ۖ وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

9- De ki: Gerçekten siz mi yeri iki gün (iki devir)de yaratanı inkâr ediyor. O'na denkler, benzerler koşuyorsunuz? O âlemlerin rabbidir.

10- Yerin üstünde sabit ulu dağlar yarattı, onda bereketler meydana getirdi ve orada isteyip arayanlar için rızıkları belli bir düzeyde dört günde (devirde veya mevsimde) meydana getirdi.

11- Sonra gaz halinde (veya duman halinde) bulunan göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne: "İster istemez gelin" buyurdu. İkisi de: "İsteyerek, boyun eğerek geldik" dediler.

12- Ve sonra onları iki gün (iki devir)de yedi gök şeklinde yerine getirip oluşturdu. Ve her göğe işini vahyetti (yaratıldığı gayeyi, bağlı bulunduğu kanunu bildirdi). Dünya'yı (veya en yakın semayı) kandillerle süsledik ve onu (düzensizlikten) koruduk. Bu, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilenin takdiridir.

Allah'ı İnkâr Etmek Mümkün mü?

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗٓ اَنْدَادًاۜ

"De ki "Gerçekten siz mi, yeri iki gün (iki devir)de yaratanı inkâr ediyor, O'na denkler, benzerler koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir"

Allah'ın varlığı, birliği; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kendisine vahiy inen bir insan olduğu; inkârcı müşriklerin, sâlih amelde bulunan mü'minlerin genel ölçü ve vasıfları belirtildikten sonra,

Allah'ın birliğine, kudretinin üstünlüğüne delâlet eden on kadar belge sıralanmaktadır:

1- Yerkürenin iki jeolojik devirde oluşturulması,

2- Onda sâbit yüce dağlar meydana getirilmesi,

3- Yerkürede bereketli kaynakların ve bitkilerin düzenlenip sağlanması,

4- Yerkürenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının dört jeolojik devirde meydana getirilmesi,

5- Bu kaynakların, arzulayanlar için belli düzeyde, eşit ölçüde var kılınması,

6- Göklerin önce "duman" yani gaz halinde bulunması,

7- Göklerin ve yerin belli ve şaşmaz kanunlarla düzen ve dengede tutulup ilâhi buyruğa baş eğdirilmesi,

8- Göklerin iki uzun devirde yedi kat haline getirilmesi ve bunun yerküre ile birlikte iki uzun devirde düzenlenmesi,

9- Her göğe işinin, plândaki yerinin belirlenmesi,

10- Dünya göğünün, kandiller misâli yıldızlarla süslenmesi ve aynı zamanda bunların göğün haberlerini almak isteyen cin ve şeytanları kovma, savma aracı kılınması.

Bütün bunlar o çok üstün, çok güçlü, yegâne ilim sâhibi kudretin takdiridir.

Kur'ân, Allah'tan indirilme bir kitap olduğunu ispat düzeyinde on dört asır önce jeologlara, astronomlara, fizikçilere anafikir, sağlam esas vererek ilme ve medeniyete öncülük etmektedir ve böylece her çağda ilmin ve medeniyetin önünde yürüdüğünü kanıtlamakta, gerçeği bulup tespit eden ilimle her zaman uyum halinde bulunduğunu ilân etmektedir.

Özetleyecek olursak, şu sonuçları ortaya koyabiliriz:

- Gökler ve yer önce bir bütünlük içinde gaz halinde idi. Sonra gaz katılaşıp başkalaştı ve arkasından bölünüp yavaş yavaş bugünkü sistemler oluştu. Ayetteki "Sümme" zaman tertibi için değil, beyan tertibini yansıtmaktadır.

Kurân'ın bu temel bilgisinden anlıyoruz ki, Cenab-ı Hak kâinatı yaratmayı dilediği zaman sonsuz kudretini izhâr ederek, ölçüsü belirsiz enerji meydana getirdi ve o enerji zamanla yoğunlaşıp gaz halini aldı ve sonra yoğunlaşıp bugünkü katı durumuna geçti.

- Yerküre iki jeolojik devirde oluşmuş ve sonrada ondaki kaynaklar belirlenerek plân uyarınca dört jeolojik devirde oluşup bugünkü duruma gelmiştir. Zira âyetteki "yevm" kelimesi, başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen uzun bir devir anlamına gelmektedir.

- Yeryüzü belli ölçüde kaynaklarla donatılıp insan ihtiyacını -kıyamete kadar- karşılayacak zenginlik ve berekette, dağılım ve çeşitlilikte düzenlenmiştir. Öyle ki, Cenâb-ı Hak insan kudretinin yetmediğini bizzat kendisi hazırlamış, onun kudretinin yeteceğini ona bırakmıştır. Meselâ, yeraltı ve yerüstü kaynakları dört jeolojik dönemde var kılıp hazırlamak insan gücünü aşan bir olaydır. Cenâb-ı Hak o bakımdan bunları kendisi var kılıp istifade edilecek düzeye getirmiştir. O kaynakları bulmak, işletip yararlanmak ise, insan kudreti dâhilindedir.

- Kaynaklar bütünlük içinde çok ölçülü, çeşitli ve dengeli olarak serpiştirilmiş, her milletin ve her canlının yararlanmasına imkân verilmiştir. Bir asır öncesine kadar "çölde ne gibi kaynak vardır?" Sorusu akla gelir ve dengeli bir dağıtım yapılmadığı sanılırdı. Oysa kumların derinliğinde kara altın denilen büyük petrol yatakları, keşfedecek insanları beklemekteydi.

- Göklerle yer belli bir plâna ve şaşmayan kanunlara bağlanıp yaratıldıkları amaca sevk edilmişlerdir. O bakımdan fizik âleminde bir dengesizlik, düzensizlik ve karışıklık söz konusu değildir ve olamaz da.

- Gökler yerküre ile birlikte iki uzun devirde yedi tabaka haline getirilmiştir. Çünkü hepsi gaz halinde idi. Yoğunlaşıp katılaşması hep birlikte iki devirde olmuştur ve bu yorum, göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını bildiren âyetlerle uyum sağlamaktadır. Göklerin ve yerin aynı anda ilâhi

emre baş eğmesi de bunu kuvvetlendirmektedir.

Yerkürede kaynakların dört jeolojik devirde yaratılmasını, dört mevsim ile yorumlayanlar olmuşsa da, sıhhatli kabul edilemez. Zira her bölgede dört mevsim câri değildir.

- Yıldızların iki önemli yararı bulunduğu belirtilmektedir: Biri, dünyamız için kandiller misâli süs görünümünde olmasıdır. Diğeri, gök haberlerini çalmak isteyen cin ve şeytanları savıp geri çeviren ilâhi roketler olarak bulunmasıdır.

Yerkürenin iki devirde oluşmasını diğer âyetle açıklayacak olursak, diyebiliriz ki: Birinci devir yerin gökten ayrılmasıdır; ikinci devir, yerkürenin soğuyup üstünde kıvrım kıvrım bir katmanın oluşmasıdır. Nitekim Enbiyâ suresi 30. âyette birinci devir; Ra'd suresi 3. âyette ikinci devir açıklanmaktadır.

Şüphesiz bütün bu düzenlemeler o çok üstün, çok güçlü ve yegâne ilim sâhibi Cenâb-ı Hakk'ın takdiridir.

Takdir: Hikmetin gerektirdiği şekilde bir şeyi belli ölçü ve oranda düzenleyip hizmete sevk etmektir. O halde "takdir"de bulunacak zatın yapacağı, düzenleyip ölçüsünde tutacağı iş veya konunun, o zatin kudretine yakışır muhkemlik ve mükemmellik arz etmesi gerekir. Cenâb-ı Hak "Aziz" ve Alim" olduğuna göre, sınırsız üstünlüğe, nisbet ve ölçü kabul etmez güce ve kudrete; ezelle ebedi kapsayan sonsuz ilme sâhiptir ve bu açıdan kâinatı da kendine yakışır şekilde yaratıp düzen ve dengede tutmuş ve onu son derece muhkem kılmıştır. İşte 12. âyetin sonunda bunun için,

"Bu, O çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilenin takdiridir" buyurularak konu üzerinde daha sağlıklı düşünmemiz istenilmiştir.

Şüphesiz kâinattan küçük bir parça olan insanın böylesine muhkem, düzenli ve dengeli bir şey yaratması düşünülemez. Zira varlık âlemindeki plân ve işleyiş insan gücünün çok ötesinde bir azamet ve mükemmellik arz etmektedir.

O halde canlı-cansız nesneleri ilâhlaştırmak en koyu cehâlet ve en kötü nankörlük değil midir? Âciz ve fâni bir varlığı bulunduğu çizgiden alıp güç ve kudretinin yetmeyeceği derecelere yükseltmek, hem o varlığı gülünç duruma düşürmek, hem de ilâhi düzene başkaldırıp tuğyan etmek olur.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden delil ve belgelere yer verildi ve inkârcıların aklına ışık tutularak, ön yargıdan sıyrılmaları ve öylece hakikati araştırmaları tavsiye edildi. Sonra da ilim adamlarına, anafikir ve temel bilgi mahiyetinde göklerle yerin kaç devirde yaratıldığı açıklanarak hareket noktası belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, haktan yüz çevirenler uyarılıyor; dönüş yapmadıkları, küfür ve azgınlıkta ısrar ve inat ettikleri takdirde, tarihin tekerrür edeceği hatırlatılıyor ve kendilerini bu tehlikeli çizgiye getiren Âd ve Semud kavimlerinin hazin akibetleri misâl veriliyor.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ إِذْ
جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا
لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا عَادٌ
فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ
اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ
فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ
الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

13- Buna rağmen yüz çevirirlerse, de ki: "Ad ve Semud'a düşen yıldırımın benzeri bir yıldırımla sizi uyardım."

14- Hani onlara peygamberler, önlerinden arkalarından (seslenip) gelmişti de "ancak Allah'a kulluk edin" (demişlerdi). Onlar ise: "Eğer Rabbimiz dileseydi melekleri indirirdi. Bu bakımdan biz elbette sizinle gönderilen şeyi inkâr edenleriz!" demişlerdi.

15- Ad kavmine gelince: Onlar, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve "Bizden daha güçlü kim vardır?" dediler. Onları yaratan Allah'ın kendilerinden daha kuvvetli kudretli olduğunu görmediler mi? Zaten onlar âyetlerimizi bile bile inadla inkâr etmekteydiler.

16- Bu yüzden üzerlerine o uğursuz günlerde bir kasırga gönderdik ki, bunu dünya hayatında onlara rezillik rüsvaylık azâbını tattırmak için yaptık. Ahiret azâbı ise daha rüsvay edicidir ve onlar yardım da göremezler.

17- Semud kavmine gelince: Kendilerine doğru yolu gösterdikse de onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Bu sebeple kazanıp elde ettiklerine karşılık aşağılayıcı azâp (olarak) yıldırım onları yakalayıverdi.

18- İmân edenleri, (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanları, ise, kurtardık.

İnkârcı Zorbaları Uyarmak

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ

"Buna rağmen yüz çevirirlerse, de ki: "Ad ve Semud'a düşen yıldırımın benzeri bir yıldırımla sizi uyardım."

Arap Yarımadası'nda kalıntıları bulunan Ad ve Semud kavimlerinin niçin yok edilerek bir masal haline dönüştürüldüğü konu edilerek, hem Mekkeli azgın müşrikler, hem de her çağda yaşamakta olan o tıynetteki inkârcılar uyarılmakta ve bir gün yine tarihin tekerrür edeceği hatırlatılmaktadır.

Âyetin açık anlatımından anlıyoruz ki: Tarih boyunca hak ile bâtıl mücâdelesi sürüp gelmiş, her devir ve çağda bu mücadelenin bıraktığı yankı kulaklara aksetmekten geri kalmamıştır. Gerçek bu olunca, haktan yana olan mü'minlerin her zaman peygamber metoduyla yola çıkmaları, imanla ilmi birleştirerek tebliğ ve irşad hizmetini sürdürmeleri ve kaba kuvvete, saldırı ve haksızlığa karşı, günün şartlarını dikkate alarak bir strateji uygulamaları gerekmektedir. Çünkü hak saldırgan ve zâlim değildir; hele şarlatan, fitne ve fesat çıkaran hiç değildir. O hep ağırbaşlı, vakarlı, temkinli, yapıcı ve ıslâh edicidir. Vurucu bir kuvvet oluşturduktan sonra da, düşmanı saldırmadıkça o saldırmaz, hasmı tuğyan edip hakları çiğnemedikçe o karşı koymaz. Zira hakkı temsil edenlerin amaç ve maksadı,

dünya saltanatı değil, Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu düzen içinde insan olmanın anlam ve hikmetini anlayarak yeryüzünde Allah'a imân doğrultusunda güven ve huzur sağlamak; azgın zorbaları durdurup birbirini sevip sayan toplumlar vücuda getirmektir.

Ad ve Semud Kıssası

فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

"Ad Kavmi'ne geline: Onlar, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve "Bizden daha güçlü kim vardır?" dediler."

Cenâb-ı Hak, sık sık inkârcı azgınları uyarmak ve dikkatlerini tarihi hakikatlere çekmek ve sünnetullahın şaşmazlığını hatırlatmak için Kur'an-ı Kerim'in yirmi dört yerinde Ad Kavmi'nden, yirmi altı yerinde de Semud kavminden söz etmekte ve onların başına inen ilâhi azâbın bazı önemli safhalarını açıklamaktadır.

Ancak sözü edilen iki kavimden bu kadar yerde tekrar tekrar söz edilmesi, aynı söz ve aynı mana ve hükümleri tekrar etme şeklinde değil; az farklı anlatımla yeni yeni bilgiler, misâller ve hükümler vermeye yönelik bir tekrardır.

Kur'ân'da uygulanan ilâhi üslup ve metod gereği, farklı mânalar, değişik safhalar ve birbirine çok yakın anlatım şekilleri söz konusudur. O bakımdan bir kavim veya milletle ilgili kıssayı tam anlamıyla kavrayabilmek, mana ve maksadına nüfuz edebilmek ve nasıl bir misâl teşkil ettiğine akıl erdirebilmek için o kıssayla ilgili anlatımların tamamını bir araya getirmek gerekir.

Ayrıca aynı kıssanın tekrarı, konuyu unutmamamızı, idrâklerimizi o misâle karşı uyanık tutmamızı ve hafızamızda yer eden izin derinleşmesini ilhâm etmektedir.

Buna bir misal verelim:

el-Hakka suresi 5. âyette, Semud kavminin "tâğiye" ile yok edildiği açıklanır. "Tâğiye", daha çok sınırları aşan, yürekleri yerinden hoplatan korkunç haykırış anlamına gelir. Fussilet suresi 17. âyette ise, sınırları aşan o korkunç haykırışın "sâika" olduğu belirtilir. Bilindiği gibi, "sâika" birkaç manaya delâlet eden bir kavramdır: Yıldırım, şimşek, alâmet, korkunç ses,

yok edici azap ve ansızın gelen korkunç ses sebebiyle düşüp ölmek ya da bayılıp kendinden geçmek bu cümledendir.

Konumuzu oluşturan Fussilet suresi 16. âyette Ad kavminin "Rih-i Sarsar" ile helâk edildiği belirtilirken, el-Hakka suresi 6. âyette onların "Rih-i Sarsar-i Atiye" ile yok edildikleri açıklanmaktadır. Birinci anlatımla esen rüzgârın müthiş ve korkunç ses çıkardığına yer verilirken, ikinci anlatımda bu biraz daha açıklanarak o korkunç rüzgârın engel dinlemediği, sınırlan aşıp her şeyi yıkıp yok ettiği "âtiye" sıfatıyla tanımlaması yapılır.

Bu misâlleri çoğaltmak mümkündür; ama tefsirimizin hacmi pek müsait değildir. Ancak okuyucularımıza şunu tavsiye ederiz: Kur'ân'da tekrar edilen kıssalar ve olaylar arasında birbirini tamamlayıcı ve açıklayıcı bağlar mevcuttur.

Konumuzu oluşturan âyet ile el-Hakka suresinde aynı konuyla ilgili âyet arasındaki bu tamamlayıcı ve açıklayıcı bağı misal olarak vermemiz bunun açık belgelerinden biridir.

Misâl Verilen İki Kavmin Tutumunun Ana Çizgileri

Hem Mekkeli putperest inkârcılara, hem de her çağda yaşayan inkarcı maddecilere, Hakk'a başkaldırıp o yüzden yok edilen iki kavmin tutumunun ana çizgileri verilerek gereken uyarı yapılmaktadır. Şöyle ki:

1- Sık sık gönderilen peygamberler, her vesileyle inkârcıların yüzlerine karşı tebliğ ve irşatla seslendikleri gibi, kendilerini dinlemeyip arkalarını döndürüp gidenlere de seslenmişlerdir. Buna karşılık onların peygamberlere verdikleri cevap bütünüyle akıl ve mantık dışı olmuştur. Meselâ "Rabbimiz dileseydi sizi değil, melekleri gönderirdi. Melek olmadığınıza göre size inanmayız" demelerinin makul ve makbul bir yanı var mıdır?

2- Ad Kavmi yeryüzünde haksızlık eden, hakları olmadığı halde büyüklük taslayan ve inkârda ısrar edip peygamberleri küçümseyen bir topluluktu.

3- Kendilerinden daha güçlü bir kudretin bulunacağına ihtimal bile vermeyecek kadar ilâhi kudreti idrâkten mahrum bulunuyorlardı.

4- Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delâlet eden, akla ışık tutan âyet ve belgeleri inatla inkâra devam ettiler.

Böylece inkâr inatla, kibir ve gururla birleşip azgınlık ve taşkınlığın son kertesine gelince ilâhi hüküm iniverdi de hepsini helâk çukuruna itip doldurdu.

Semud Kavmi'ne Gelince:

1- Kendilerine doğru yol gösterildiği halde körlüğü, sapıklığı tercih ettiler.

2- Doğru olanı seçmedikleri için Hakk'a karşı daha çok kabalaşıp tuğyan ettiler. Haksızlığı benimseyip inkârla birleştirdiler ve o yüzden dönüşü zor, aynı zamanda çok tehlikeli bir yola girip, yürümeye ısrarla devam ettiler. Sonunda ilâhi sünnet gereği üzerlerine azâp hükmü ansızın iniverdi.

İşte bu tabloyu birçok milletlerin tarihinde görmekte ve anlamaktayız, önemli olan şudur ki, gelen büyük felâketin ve yok edici azâbın sebep ve hikmetini, maksat ve gayesini araştırıp bilmek ve ona göre gelecek günlerimizi ilâhi sünnet doğrultusunda aydınlığa kavuşturmaktır.

Kur'ân her yanı ve yönüyle bize doğru yolu göstermekte; öğüt ve ibret alacağımız misaller vermekte ve tablolar çizip gözlerimizin önüne koymaktadır.

Böylesine Tehlikeli Bir Çizgiye Gelmeden İki Şeye Büyük İhtiyaç Vardır:

1- Allah'a, ahirete ve Peygambere dosdoğru imân etmek.

2- Allah'tan korkup her türlü şirk, inkâr, nifak ve şikaktan sakınmak.

Görüldüğü gibi, küfür ve onun neticesi olan kötü azaptan kurtulmak oldukça kolay bir iştir. Gerçeği görüp, doğru yolu seçmek; sonra da ilâhi buyruklara uyup Allah'tan korkarak her çeşit fenalıktan kaçınmakla istenilen düzeye gelinmiş olur. Onun için Cenâb-ı Hak, Âd ve Semud kavimlerinin yok edilme sebep ve hikmetini misal olarak verdikten sonra şu âyetle en doğru, en sağlam ve en güven verici hayat düzenini özetliyerek aklın nazarına veriyor:

"İmân edenleri, (Allah'tan) korkup, (fenalıklardan) sakınanları kurtardık."

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, haktan yüz çevirenler uyarıldı. Küfür ve tuğyanda ısrar eden Âd ve Semud kavimleri misâl verildi. Sonra da imân ve takvanın lüzumu üzerinde durularak kurtuluş yolu gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah düşmanlarının ahiret gününde gözlerinin, kulaklarının ve derilerinin aleyhlerine şahitlik edeceği haber verilerek, kişinin bünyesinde taşıdığı her organını yaratıldığı amaç doğrultusunda kullanması emrediliyor ve ilâhi tesptin aslâ hatâ yapmayacağına işâret ediliyor.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآؤُهَا
شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِى اَنْطَقَ كُلَّ
شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ
اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ
اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ
اَرْدٰىكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۚ
وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

19- Allah'ın düşmanları o gün bir araya getirilip bölük bölük (va da toplu halde) ateşe sürülürler.

20- Tâ ki oraya vardıklarında, yapageldikleri şeyler sebebiyle kulakları, gözleri ve derileri aleyhlerine şâhitlik eder.

21- Derilerine: "Neden âleyhimize şâhitlik ettiniz?" derler. "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Sizi ilk defa O yarattı ve O'na döndürülüyorsunuz" diye cevap verirler.

22- Siz, kulağınız, gözleriniz ve derileriniz âleyhinize şâhitlik ederler diye hiç de sakınıp gizlenmiyordunuz. Bilâkis yaptıklarınızın çoğunu Al-

lah bilmez sanıyordunuz.

23- İşte Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi mahvetti de o yüzden ziyâna uğrayanlardan oldunuz.

24- Dayanabilirlerse (dayansınlar), ateş onların kalacağı yerdir. Memnun olacakları şeye dönmek isterler, dilekleri yerine getirilecek değildir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

- İki Sakifli, bir veya iki de Kureyşli olmak üzere üç veya dört kişi, Kâbe'nin yanında konuşuyorlardı. Sakifli adamın göbeği büyükçe, anlayışı da kıtça idi.

- Ne dersin, Allah bizim bu konuştuklarımızı işitiyor mu?

- Tabii sesli konuştuğumuzda işitir; gizli konuştuğumuzda işitmez.

- İyi ama O, sesli konuşmamızı işitiyorsa, herhalde gizli konuşmamızı da işitiyor demektir.

Bunun üzerine ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor:

Bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz tebessüm etti ve

"Neden güldüğümü sormayacak mısınız?" buyurdu. Bunun üzerine Ashab-ı Kiram: "Neden dolayı, güldünüz Ya Rasulallah?." diye sorunca, O şu cevabı, verdi:

"Kulun Kıyâmet gününde Rabbisiyle olan tartışmasına hayret ettim. Kul: "Ey Rabbim! Bana zulüm etmeyeceğine söz vermedin mi?" der. Allah ona: "Evet söz verdim" buyurur. Kul: "O halde ben kendime karşı nefsimden başka şâhit kabul etmiyorum" der. Allah ona : "Benim ve şerefli kâtipler olan meleklerimin şahitliği kâfi değil midir?" buyurur. Ama o kul aynı sözü hep tekrarlayıp durur. Bunun üzerine ağzı mühürlenir de organları onun neler yaptığını bir bir anlatır. Bu duru-

1 Buhari - Müslim: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den - Tefslr-i Kurtubi: 15/351

mu gören kul, içinden kendi organlarına: "Uzaklık, yine uzaklık size! Ben şimdiye kadar sizin lehinize tartışıyordum" der (içinden geçirir)."[1]

"Şüphesiz ki sizler kıyâmet gününde, ağızlarınız ağız bağıyla bağlı bulunduğu halde çağrılacaksınız. Sizden ilk açıklamada bulunacak olan (organınız), uyluk ve elinizin ayası olacaktır."[2]

Kıyametten Bir Tablo

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ

"Tâ ki oraya vardıklarında, yapageldikleri şeyler sebebiyle kulakları, gözleri ve derileri aleyhlerine şahitlik eder."

Kıyâmet gününde Allah düşmanları, yani Allah'ı inkâr edip peygamberleri, yalancılıkla suçlayan nankör zâlimler, Cehenneme doğru sürülüp götürülürken belli bir noktada bekletilirler. Böylece arkalarından sürülüp getirilenlerle birleştirilip bir arada bulundurulurlar. Meleklerin yazıp tespit ettiklerine ve onların şahitliğine itiraz eder gibi bir tavır takınırlar. Bunun üzerine her şeyi konuşturan Allah (celle celaluhu), kulakları, gözlerini ve derilerini konuşturur. Diller tutulur, ağızlar mühürlenir, düşünceler alt-üst olur.

Organları Konuşturma

Allah'ın kudreti bir şeyi, bir olayı oluşturmada "kün emri" ile iki ayrı anlamda tecelli eder: Biri, sebepleri oluşturup, olacak şeyi öylece gerçekleştirir. Lut Kavmi'ni helâk ile görevli iki meleğin, "kün emri"nin tecellisiyle şehrin altını üstüne getiren deprem veya yanar dağın sebeplerini harekete geçirmeleri bu cümledendir. Diğeri ise sebepler zincirini kaldırıp olağanüstü bir olayı hemen anında vücuda getirir. Mu'cizeler bu cümledendir.

Kıyâmet gününde ise, "kün emri"nin bu ikinci tecellisi söz konusudur.

Çakıl taşlarının Rasulullah (aleyhisselam)'ın elinde kelime-i şehadet getirmesi de bu ikinci emrin tecellilerinden biridir. O emir taşa yönelince onu konuşturuyor, o anda ilâhi kudret "Kelâm Sıfatıyla tecelli edip bizim bilmediğimiz bir kanunla taşta başka bir hayat meydana getiriyor, işte

1 Müsned-i Ahmed: 6/16 - Hafız Bezzar

2 Müsned-i Ahmed: 5/4, 5 - Abdurrezzak: Behz b. Hakim'den

kıyâmet gününde kulakların, gözlerin ve derilerin konuşması da böyle.

Dayanabilirlerse Dayansınlar

فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۚ

"Dayanabilirlerse (dayansınlar), ateş onların kalacağı yerdir."

Ahirete yeterince hazırlık dönemi olan dünya hayatını gerçek amacından saptırıp onu inkâr, nifak, şikak ve ahlâksızlıkla; zulüm ve azgınlıkla berbat eden insanların, biri çok aptalca, diğeri çok cesurane iki sıfatları vardır. İnsanoğlu bu iki sıfatı düzeltip iyiye, doğruya, hakka ve fazilete yöneltmedikçe, onların kurbanı olur ve âhiret hayatını sonsuz bir azâba çevirir. Artık orada dayanabilirse dayansın, çıkabilirse çıksın, hafifletebilirse hafifletsin, bunlar mümkün müdür? Hazırlanma, uyanma, pişmanlık duyma gerçeği anlayıp kavrama dönemi çok gerilerde kalmış ve dönüşü mümkün olmayan bir noktaya gelinmiştir.

İlgili 24. âyetle bu tablo gözler önüne konulmakta ve ölmeden önce inkârcıların uyanıp dünya hayatından amacın ne olduğunu idrâk etmeleri tavsiye edilmektedir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarındaki ayetler Allah düşmanlarının âhiret âleminde kendilerine nasıl bir yurt hazırladıkları konu edilirken uyarıcı ve yönlendirici bir tablo ortaya konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada cin ve şeytanlara, aynı zamanda o tiynette olan sapık nankörlere uyup hayatını gayesinden uzaklaştıran inkârcı sapıklar için ahiret âleminde hazırlanan azap konu ediliyor ve Kurân'ın sesini bile duymaya tahammül edemeyen kâfirleri nasıl elim bir azâbın beklediği haber verilerek o âlemden uyarıcı ve yönlendirici bir başka tablo çizilerek gözler önüne seriliyor.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا
خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ

لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۚ لَهُمْ فِيهَا دَارُ
الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا
أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا
مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

25- Onlara birtakım yandaşlar hazırlayıp yardakçı olarak gönderdik de, öndekilerini (yapmak istediklerini), arkalarındakini (geçmişte yaptıklarını) kendilerine çok çekici ve süslü gösterdiler; cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler hakkında (olduğu gibi) bunların aleyhine de (aynı) söz (Şanıma yemin olsun ki, Cehennemi cinlerle ve insanlarla dolduracağım sözü) hak olmuştur. Gerçekten bunlar ziyanda kalmışlardır.

26- O küfredenler dediler ki: Bu Kur'ân'ı dinlemeyin; okunurken gürültü patırtı yapın, belki üstünlük sağlar da onu bastırırsınız.

27- Andolsun ki, o küfredenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve elbette yapageldiklerinin en kötüsüyle kendilerini cezalandıracağız.

28- İşte Allah düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi bile bile inkâr etmelerine karşılık onlar için orada ebedilik yurdu vardır.

29- O küfredenler diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da en aşağılardan olsunlar."

Yardakçı Yandaşlar

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ

"Onlara birtakım yandaşlar hazırlayıp yardakçı olarak gönderdik de, öndekilerini (yapmak istediklerini) arkalarındaki (geçmişte yaptıklarını) kendilerine çok çekici ve süslü gösterdiler."

İnsan daha çok bulunduğu çevrenin, yakınlık kurduğu toplumun adamıdır. Temelde ciddi dini eğitim görmemişse, çevrenin ve bağlı bu-

lunduğu ekolün potasında şekillenmeye mahkumdur. Bir bakıma onların rengini ve karakterini alır ve benliğini onların benliğinde kaybeder. "Bana kişinin kendisinden söz etme, onun yakın arkadaşlarının kimliğinden haber ver" sözü yılların tecrübesine dayanmaktadır ve hiçbir devirde tazeliğini kaybetmemiştir.

İnkârcı çevre, seviyesiz dostlar insana devamlı surette tesir eder; düne kadar işlediklerini çekici göstermeye çalışırken, bundan böyle işleyeceği kötülükleri de süsleyerek daha çok ilgisini artırırlar. Çünkü aralarında kendi karakterlerinde olmayan birinin bulunmasına tahammülleri hiç yoktur. Ağlarına takılıp kalan kişiyi kendilerine benzetirler; buna muvaffak olamadıkları takdirde onu alaya alıp küçümserler ve kişiliğini zedeleyecek her özü söylerler de onu bir süre sonra şaşkına çevirirler.

Bunlar İblis'in zahiri askerleri; küfrün gönüllü bekçileri; toplumun baş belalarıdır. Çoğaldıkları ve sahayı ele geçirdikleri oranda tehlikeleri artar.

Cenâb-ı Hak ezeli ilmiyle bu tip insanları ve cinleri tespit edip, doğru yolu kendi iradeleriyle seçmeyecek olanları belirlemiş ve şu hükmünü koymuştur:

Şanıma andolsun ki Cehennemi cinlerle ve insanlarla dolduracağım.[1] Nitekim 25. âyette. "Onların aleyhine söz hak olmuştur" cümlesi buna işarettir.

Allah Sözünü İşitmeye Tahammül Edemeyenler

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ

"O küfredenler dediler ki: "Bu Kur'ân'ı dinlemeyin; okunurken gürültü patırtı yapın, belki üstünlük sağlar da onu bastırırsınız."

Gerek Mekkeli şaşkın putperestlerin, gerekse yirminci asrın cehalet damgasını taşıyan materyalistlerin, Allah ve Peygamberinin sözlerini dinlemeye hiç ama hiç tahammülleri yoktur. Birincilerin cehaleti, ilimsizlik, irfansızlık ve eğitimsizlikten kaynaklanmakta idi. İkincilerin cehaleti, materyalist felsefenin ağına takılıp maddeyi veya düşünceyi temel esas kabul etmelerinden ve Allah'ın indirdiği son dinden habersiz yetiştirilmele-

1 Hud suresi: 119

rinden kaynaklanmaktadır. Her iki grup da değişik açıdan şartlanmıştır. Mekkeli'ler, Kur'ân-ı Kerim okunurken gürültü yapıp dinlemek isteyenlere engel olurlardı. Materyalistler ise, ezan okununca dini alaya alırlar, kahkaha atıp zihinleri bulandırırlar. Yanlarında Kur'ân'dan söz edilince, dudak büküp "çöl kanunu" derler. Hâfız, din âlimi, hoca gibi sözleri hep gericiliğin alâmeti sayarlar. Dini uyuşturucu madde olarak tarif ederler. Okumadan, incelemeden, gerçeği araştırmadan, ciddi bir mukayese yapmadan Kur'ân'ı reddederler. Oysa Kur'ân her âyetiyle onların aklına seslenmekte, ilme temel teşkil eden esaslar ve ana fikirler ortaya koymaktadır.

Tabii bu katı tutum ve kendine has cehaletin cezası da o nisbette katı ve şiddetli olacaktır. 27. âyetle bu hususa dikkatler çekilmekte ve uyarıcı sinyaller verilmektedir.

Allah'ın âyetlerini bile bile kin ve inatla, cehalet ve haksızlıkla inkârın karşılığı sonsuz bir azaptır.

Fertleri bir bir avlayıp kendi inkâr potalarında şekillendirenler, çeşitli isimler altında toplantılar meydana getirirler ve insanlıktan yana hizmete yöneldiklerini iddia ederek faaliyetlerini bu paravana arkasında sürdürürler. Kurduktan çeşitli derneklerin hepsinin amacı birdir; ama kullandıkları taktik ve araçları değişiktir.

Kıyamet gününde bu maddeci sapıkların gerçeği öğrenmesinin hiçbir anlam ve yararı olmayacak ve gerçeği görmek hiç birine rahmet penceresi açmayacaktır. Zira önemli olanı, dünyada iken bunları anlayıp inanmak ve ona göre dönüş yapıp Hakk'a teslimiyet göstermektir.

28. âyetle, kâfirlere uydu olanlar ciddi şekilde, uyarılmakta ve kıyamet gününde o gibilere hazırlanan ilâhi ceza tablosu en duyarlı ve yönlendirici şekilde ortaya konmaktadır.

O bakımdan dünya hayatında insana verilen fırsatı zamanında iyi şekilde değerlendirebilmek için, her şeyden önce dindar ahlaklı, faziletli ve bilgili bir çevre seçmemiz şarttır. Edineceğimiz dost ve arkadaşları olumlu ve olumsuz tesirlerini hiçbir zaman göz ardı etmememiz gerekmektedir. Zira insan yer aldığı çevre ve toplum bünyesinde –eğer temelde sağlam imân, kök salan bir ahlâk yoksa- kendi benliğini kaybedebilir.

Bunun için Cenâb-ı Hak, özellikle şüphecileri ve inkârcı grupları uyararak ilâhi rahmetinden tecelli eden şu bilgiyi vermektedir:

"(Kıyâmet gününde) o küfredenler diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da aşağılardan olsunlar."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatının amaç ve hikmetinden uzaklaşıp kötüleri dost ve yandaş edinen sapıklar için âhirette hazırlanan azap tablosu gözler önüne konuldu. Okunan Kur'ân sesini bile dinlemeye tahammül edemeyen inkârcı azgınlar uyarılarak ölmeden önce Hakk'a yönelmeleri istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendini inkâr fırtınasından uzak tutup imân havası içinde hayatını düzene sokan mü'minlere, ölümleri anında inen rahmet meleklerinin verdiği müjde konu ediliyor. Ahirette o mü'minlere en güzellerinin hazırlandığı bildirilerek daha iyi amelde bulunmaları tavsiye ediliyor.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

30- Şüphesiz onlar ki, "Rabbimiz Allah'tır" dediler, sonra da dosdoğru oldular; üzerlerine melekler iner de, "Hiç korkmayın ve üzülmeyin; vadolunduğunuz Cennet ile sevinin.

31- Biz dünya hayatında da, Ahiret'te de sizin yakın dostlarınızız. Sizin için burada canlarınızın çektiği her şey vardır; sizin için burada istediğiniz mevcuttur.

32- Çok bağışlayan, çok merhamet eden (Allah)dan bir konukluktur bu!" (derler).

İLGİLİ HADİSLER

Bir adam, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e dedi ki:

- Ya Rasulallah! Bana İslâmiyet'le ilgili öyle bir şey emret ki, senden sonra onu hiç kimseden sorma (ihtiyacını duyma)yayım.

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

- **"Allah'a inandım, de ve sonra da dosdoğru ol."**[1]

Süfyan b. Abdillah es-Sakafi (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e sordum, dedim ki: "Sımsıkı sarılabileceğim, bir şeyi bana haber ver."

Efendimiz şöyle buyurdu:

"Rabbim Allah'tır söyle ve sonra da dosdoğru ol."

Ben tekrar sordum, dedim ki: "Benim için en çok endişe duyduğunuz nedir? Bunun üzerine Resulallah (aleyhisselam) dilinin bir ucunu tutup, **"İşte budur!"** Diye cevap verdi.[2]

"Kim Allah'a kavuşmayı sevip arzu ederse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona koşmaktan hoşlanmaz."

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm sordu:

- Ya Rasulallah! Hepimiz ölümden hoşlanmıyoruz.

Efendimiz onlara şöyle buyurdu:

- Bu, ölümden hoşlanmamak demek değildir; fakat mü'min ölmek üzere iken Allah'tan ona müjdeci gelir de nereye gidecekse haber verir. O durumda o mü'minin yanında Allah'a kavuşmaktan daha sevimli bir şey olamaz. Allah da ona kavuşmayı sever. Kâfir veya dini sınırları dinlemeyen ahlâksız günahkâr ölmek üzere iken haberci ona gelir de varacağı şerri veya kavuşacağı fena yeri haber verir. O yüzden o kimse Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz. Allah da ona kavuşmayı sevmez."[3]

---

1 Müslim/İmân: 2- Ahmed: 3/413-4/385

2 Tirmizi/Zühd: 61- İbn Mâce/Fiten: 12 - Darimi/Rikak: 4

3 Buhari/Rikak:41 - Müslim/Zikir:14, 16, 18 - Tirmizi/Cenâiz:67 - Zühd:6 Nesai/Cenaiz:10 - İbn Mâce/Zühd:31 - Darimi/Rikak:43 – Ahmed:2/313,346,420 -3/107- 4/259- 5/316,321- 6/44,59,207

Meleklerin Rahmet Müjdesiyle İnmesi

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ

"Şüphesiz onlar ki, "Rabbimiz Allah'tır" dediler, sonra da dosdoğru oldular, üzerine melekler iner de "Hiç korkmayın ve üzülmeyin, vadolunduğunuz Cennet ile sevinin." (derler).

Kur'ân, inkârcı sapıklara hazırlanan elim azaptan haber verip gereken uyarıda bulunduktan sonra, dosdoğru iman edip istikamet üzere bulunan mü'minleri iki önemli mükâfatla müjdeliyor: Biri ölüm anında veya kabirlerden kalkıldığında, ya da Berzah alemine intikal edildiğinde en sıcak dost olarak meleklerin iyi haberle inmesidir. Diğeri ise meleklerin onları ebedi saadet yurdu olan Cennet ile müjdelemeleri ve insan iştihasının çektiği her şeyin orada bulunduğunu haber vermeleridir.

Ayrıca bu konuda iki önemli kavram üzerinde durulmaktadır: Kemal ve marifet. İnsanın kemâli, Hakk'ı bilip. O'nun emirlerine göre amel etmesiyle vücut bulur. Mârifeti ise Cenâb-ı Hakk'ı kemal sıfatlarıyla bilmesi ve O'nun her şeyi yaratıp terbiye ederek kemâle eriştiren bulunduğunu hikmetiyle kavraması düzeyinde gerçekleşir. İşte kendim bu dereceye yükselten kimsenin hayatı istikamet üzere olur.

İstikamet Nedir?

İstikamet: Sözlük olarak, yön, taraf, doğrultu gibi manalara delâlet eder. Terim olarak, hayatı Kur'ân'a göre düzenlemek ve disiplin altına alıp doğruluk içinde değerlendirmektir.

Ayrıca bu kavram üzerinde farklı târif ve yorumlarda bulunanlar da olmuştur.

Onları Şöyle Sıralayabiliriz:

a- Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'a göre: Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmamaktır.

b- Ömer (radıyallahu anh)'a göre: İlâhi emir ve nehiylere göre dosdoğru olup Sünnetullah çizgisinden ayrılmamaktır.

c- Osman (radıyallahu anh)'a göre: Amelde ihlas (samimiyet doğrultu-

sunda her türlü gösterişten uzak bir niyet ve tutum) üzere olmaktır.

d- Ali (radıyallahu anh)'a göre: Farz ibadetleri yerine getirmektir.

e- Diğer bazı ilim adamlarına göre: Allah'a itaât etmek, günahlardan kaçınmak. Kelime-i Tevhid üzere olup Cenâb-ı Hakk'a kavuşuncaya kadar sapmamaktır.

Nitekim bu âyet-i kerime okunduğu zaman. Hasan el-Basri (radıyallahu anh) şöyle dilekte bulunmuştur: "Allah'ım! Sen Rabbimizsin; bize istikamet lütfeyle."[1]

İnsan İçin En Büyük Bahtiyarlık

Allah'a ve Ahiret'e dosdoğru inanmayan insanlardan çoğunun gayreti ve azmi, halk arasında meşhur olmaya yöneliktir. Katıldıkları yarışmada alkış topladıkları; altın veya gümüş ya da bronz madalya aldıkları zaman amaç ve emellerine ermiş, istedikleri üne kavuşmuş olmanın bütün haz ve heyecanını duyarlar ve bu hava içinde çoğu Allah'ı bir an olsun hatırlamaz. Oysa bu gibi başarılar ve ödüllendirilmeler, vakti değerlendirmek ve azimli, kararlı olmayı öğretmek içindir.

Gerçek mü'minlere göre, bu gibi başarılar ve mutlu sonuçlar amaç değil, hayata hız kazandırmak için birer araçtır. En büyük bahtiyarlık, en mutlu sonuç ise, Allah'ın dilediği doğrultuda Allah'a kavuşmaktır. Mü'min için asıl amaç işte budur. İlgili âyetle bu husus en özlü sözlerle işlenmekte; rahmet meleklerinin ölüm anında veya kabir âleminde, ya da kabirden kalkıldığında en büyük ödülle inmesi tasvir edilerek ruhlara hayat, kalplere şifa, gönüllere serinlik vermektedir.

Meleklerin Mü'minleri Altı Mükâfatla Selâmlaması

Ölüm anında veya kabirlerden kalkıldığında, ya da Berzah alemine intikal edildiğinde rahmet meleklerinin altı ayrı müjdeyle inmesi konu edilirken, imân ve sâlih âmel ile hayatını süsleyen mü'minlere daha çok ibâdette bulunma aşk ve şevki verilmektedir.

Meleklerin Getireceği Altı Müjde:

1- Korkmayınız. Çünkü ömrünüz boyunca Rabbinizden korkup

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/353

doğruluktan ayrılmadınız. Bundan sonra sizin için artık korku yoktur.

2- Üzülmeyiniz. Çünkü ömrünüzün çoğunu iyi amellerle süsleyip Hakk'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışırken, sizi üzenler oldu. Ama sabredip istikametten ayrılmadınız. Bundan böyle artık üzülmenize gerek kalmamıştır.

3- Vadedildiğiniz Cennet ile size müjdeler olsun. Varacağınız yer orasıdır. Bütün yorgunluklarınızı, korku ve üzüntülerinizi orada atacaksınız.

4- Nefsinizi alt edip ruhunuzu arındırarak melekleştiniz ve böylece bizim yakın dostlarımız oldunuz. Bu dostluğumuz Ahiret aleminde de devam edecektir.

5- Cennette iştiha duyduğunuz her nimet mevcuttur ve size külfetsiz verilecektir. Zira dünyada nefsinize hâkim olup haram ve şüpheli şeyli şeylerden kaçındınız.

6- Bütün bunlar o çok bağışlayan, çok merhamet eden Allah'tan size konukluktur.

İşte dünyevi bütün ödüller, başarılar ve şöhretler bu yüce ve kalıcı iltifat karşısında çok sönük ve donuk kalır.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân edip sâlih amellerde bulunan mü'minlere, ölümleri anında veya kıyâmet günü kabirlerden kalktıkları zaman meleklerin vereceği altı kadar müjde konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a dâvet edip sâlih amellerde bulunan ve "Ben müslümanım" diyen mü'minler övülüyor. Kötülüğü iyilikle savmanın çok faydalı ve yaklaştırıcı sonuçlar doğuracağı ve buna da ancak azim sahibi sabırlı kişilerin katlanabileceği üzerinde durularak mü'minlere sağlam ahlâki kıstaslar veriliyor. Sonra da şeytanın dürtüşlerine karşı hemen Allah'a sığınmamız emredilerek böyle durumlarda nasıl davranmamızın gerektiği öğretiliyor.

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِى مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ

فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ
صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

33- Allah'a dâvet edip iyi-yararlı amelde bulunan ve "Ben şüphesiz Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?"

34- İyilikle kötülük bir değildir. Sen artık (kötülüğü) en güzel seklide sav. O vakit seninle, aranızda düşmanlık bulunan kimse sıcak bir dost gibi olur.

35- Buna (bu güzel davranış ve duyguya) ancak sabredenler erişebilir ve buna ancak büyük pay sâhibi olan kavuşabilir.

36- Şeytandan sana bir dürtüş (bir işaret) ile vesvese verilirse, hemen Allah'a sığın; çünkü O, şüphesiz hem işiten, hem bilendir.

En Güzel Sözlü Kim?

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا

"Allah'a dâvet edip iyi-yararlı amelde bulunan ve "Ben şüphesiz Müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?"

Zira gerek hilkatin gayesi, gerekse insan olmanın amacı budur! Ancak bu yüksek şerefli hizmeti üzerine alanlar pek azdır. Çünkü unutmamak gerekir ki, şerefin yüksekliği, sözün güzelliği, getireceği külfet ve meşakkatle orantılıdır. Her yiğit böyle bir külfete katlanamaz. O bakımdan Cenâb-ı Hak, katlanan mü'minleri övmekte ve kendi kitabında onlara lâyık oldukları yeri vermektedir.

Allah'a Davetin Mertebeleri

Allah'a davetin dört mertebesi söz konusudur. Her mertebe kendi ölçü anlamında üstün bir şeref ve büyük bir ecir taşımaktadır:

1- Peygamberlerin mu'cizelerle, kesin delillerle, açık belgelerle ve sonra da nihai çare olarak kılıçla yaptıkları dâvet.

2- İlim adamlarının dâveti bundan sonra gelir. Ancak onların dâ-

vetini iki kısımda değerlendirmek gerekir: Birincisi, Allah'ın sıfatlarının delâlet ettiği yönlendirici öğütlerle halkı ilahi rahmete çağırmakla ilgilidir. İkincisi, Allah'ın indirdiği hükümlerle insanları sağlam esaslara çağırmakla alakalıdır.

3- Müezzinlerin namaza çağırması da bu dâvetin kapsamına girmektedir. Çünkü ezan vasıtasıyla insanlar itaât, ibâdet ve kurtuluşa çağrılıyorlar.

4- Allah yolunda cihâd edenlerin çağrısı da sözü edilen dâvetin önemli bir bölümünü oluşturur. Azıp sapıtanlara, tuğyan edip hakları çiğneyenlere; yeryüzünde zulüm ve adâletsizlikte bulunanlara silâhla karşı çıkıp onları Hakk'a teslimiyete çağırmak bu cümledendir.

Ancak son üç şekil dâvette, uygulanacak metodu önceden tespit edip bilmeye son derece lüzum vardır ki bu metod Nahl suresi 125. âyetle şöyle açıklanmaktadır:

"Rabbin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır; onlarla en güzel (ölçü ve usul ne ise ona göre) mücadeleni sürdür."[1]

Sâlih Amel

Kur'ân Hakk'a dâvette müstesnâ bir sıralamada bulunmakta ve en uygun ölçüyü ortaya koymaktadır. Şöyle ki: Başkalarını Hakk'a, O'nun dinine dâvet eden kimsenin mutlaka sözünün fiiline, fiilinin de sözüne uyması gerekir. O bakımdan dâvetçinin sâlih amellerde bulunması, dâvetin tamamlayıcı unsuru olarak belirtilmektedir.

Sâlih amel genellikle iyi-yararlı amel diye yorumlanırsa da, şüphesiz bu terkibin kapsamı çok daha geniştir. Önce sâlih amel iki kısma ayrılır: Kalbi ameller ki bu, Allah'ı bilip O'nu kemal sıfatlarıyla tanımak ve Allah'ı anmaktan zevk duymaktır. Diğeri beden ve organlarımızla ilgili amellerdir ki, günlük bedeni ve mali ibâdetleri kapsar.

"Ben Müslümanım" Demek Ne Büyük Şeref!

وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"Ben şüphesiz Müslümanlardanım, diyen kimseden daha güzel sözlü

1 Geniş bilgi için ilgili âyetin tefsirine bakılması

kim vardır?"

Allah'a, peygamberine, ahirete ve imânın diğer kısımlarına dosdoğru inananlar bilmelidirler ki, İslâm, gayelerin en üstünü, şereflerin en yükseği, amaçların doruk noktasıdır. Zira insanoğlu Allah'a lâyık kul olma seviyesine ancak İslâmiyet'le erişebilir.

O halde ölüm ve işkence tehlikesi söz konusu olmadığı sürece mü'minin "Ben Müslümanım" demekten çekinmemesi farzdır. O bunun kendisi için en üstün şeref ve meziyet sayarken kınayanların kınamasına asla müteessir olmamalı ve ayıplayanlardan çekinmemelidir. Aksi halde öylesinin İslâm'a layık bir kişi olması söz konusu değildir.

Kulluğun Üç Hizmet Derecesi

Kur'ân 33. âyetle kulluğun üç hizmet derecesini belirliyor: Allah'a dâvet, sâlih âmel ve kendini Müslüman olarak tanıtma. Bu üç derece birbirini tamamlamakta, biri diğerleriyle asıl amacına ulaşmaktadır. Allah'a dâvetsiz sadece sâlih amel tek başına kurtarıcı değildir. Her mü'min bilgi, beceri, kültür, ekonomik ve sosyal durumuna göre bu dâvete katılmakla yükümlüdür. Dâvet ve sâlih amel, pısırıklık, korkaklıkla yürümez, ölüm ve işkence tehlikesi yoksa açıktan dâvette bulunmak ve gönül rahatlığıyla sâlih amelleri yerine getirmek farzdır.

O bakımdan Müslüman, bulunduğu toplum içinde ahlâk, fazilet, cesaret, bilgi, güven ve doğruluk düzeylerinde örnek insan olmakla yükümlüdür ve bu atmosfer içinde "Ben Müslümanlardanım" demesi de son derece yakışık alır.

"Ben Müslümanım" Diyen Mürşidin Özelliği

Kur'ân-ı Kerim, son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yolunda yürüyen mürşidin üç ana vasfını açıkladıktan sonra, başarılı olabilmesinin bir diğer yanına dikkatleri çekiyor; o da: kötülüğü iyilikle en güzel şekilde savmaktır.

Bazıları bu âyetin, sonraları cihâd emri inince nesh edildiğini, yani hükmünün kaldırıldığını söylerlerse de, ben şahsen bu görüşe katılmıyorum. Çünkü tebliğ ve irşadda şartlara, ortama ve imkânlara göre hareket edilir ve yine ona göre taktik uygulanır. Zamanı gelince, kötülük İslâmiyet'i silmeye yönelmişse, ona karşı silâhla çıkılır. Şartlar el vermediğinde -Mek-

ke devrinde uygulandığı gibi- sabredilir. Ama ferdi çalışmalarla tebliğ ve irşada çıkıldığında, yukarıda Kur'ân'ın açıkladığı usul ve yol geçerlidir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in savaş dışında bu çizgiden ayrıldığı söylenemez. Savaşa başlayıp silâhlar konuşunca durum değişir ve savaş sona erince yine aynı çizgiye dönülürdü.

İrşad ve tebliğde kötülüğü iyilikle kimler savabilir ve kimler bu olgunluğu gösterebilir?

İlgili âyetle şu iki sıfatı hâiz olanların ancak böylesine bir olgunluk gösterebilecekleri belirtiliyor:

a- Sabretmesini bilenler ve becerenler,

b- Allah yolunda hizmette büyük paya sahip olanlar.

Böyle durumlarda şeytan durmadan nefse sinyaller gönderip kötülüğe kötülükle karşılık vermesini telkin eder. Nefis ise kötülüğe daha çok yatkındır. Cenâb-ı Hak mü'minin sözü edilen vesvesenin tesirinden kurtulması için en kestirme yolu şöyle belirlemektedir: "Şeytandan sana bir dürtüş (bir işâret) ile vesvese verilirse, hemen Allah'a sığın; çünkü O, şüphesiz hem işiten, hem de bilendir."

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a dâvetin hem metodu, hem de yöntemi üzerinde duruldu. Dine hizmet yolunda karşılaşılan kötülükleri mümkün olduğu nisbette iyilikle savmakta büyük yararların bulunduğuna dikkatler çekildi. Böyle durumlarda şeytanın vesvese ve sinyallerine karşı hemen Allah'a sığınmamız emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden Güneş ve Ay konu ediliyor, o bakımdan bu iki belgeye değil, onları yaratıp düzende tutan Allah'a secde edilmesi emrediliyor. Allah'a ibâdeti gururuna yedirmeyenlere gelince, onlar ibâdet etmese bile, sayısı belirsiz meleklerin devamlı surette Hakk'a ibâdet etmekte oldukları bildiriliyor. Sonra da kıyâmeti inkâr edenlere uyarıcı misal verilerek Kur'ân'ın en sağlam bilgiyi sergilediği ve en doğru yolu gösterdiği; aynı zamanda her türlü tecavüzden korunduğu hatırlatılarak yönlendirici bilgiler veriliyor.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ
وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾
فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا
يَسْئَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ اِنَّ الَّذِي اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۚ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ اَفَمَنْ
يُلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَنْ يَأْتِي اٰمِنًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ
اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۚ وَاِنَّهُ
لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ۙ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ
مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۖ
اِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ اَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

37- O'nun (varlığına, birliğine delâlet eden) belgelerden biri de, gece, gündüz, güneş ve aydır. Sakın güneşe ve aya secde etmeyin, eğer Allah'a kulluk edecekseniz, onları yaratana secde edin.

38- Eğer (sapık müşrikler) bunu gururlarına yediremezlerse, Rabbin katında olan (melekler) bıkmadan usanmadan gece gündüz O'nu tesbih ederler.

39- O'nun (varlığına, birliğine, kudretinin yüceliğine delâlet eden) belgelerden biri de, yeryüzünü kupkuru görürsün. Üzerine su indirdiğimizde harekete geçip kabarır. Şüphesiz ki, onu dirilten, ölüleri de diriltir. Doğrusu O'nun kudreti her şeye yeter.

40- Âyetlerimiz hakkında inâtla inkârda ısrar edenler bize gizli-kapaklı kalamazlar. Ateşe atılan mı hayırlıdır, yoksa kıyâmet günü güven

içinde gelen mi? İstediğinizi yapın, şüphesiz ki O, yaptıklarınızı bilmektedir.

41- Onlar ki, Kur'ân kendilerine geldiği zaman onu tanımayıp reddettiler (herhalde bunun sonucuna katlanacaklardır). Çünkü o, aziz (şerefli, üstün, değerli) bir Kitap'tır.

42- Ne önünden, ne ardından bâtıl ona gelip (sokulamaz). O, yegâne hikmet sahibi, her türlü güzel övgüye lâyık olan (Allah)'dan indirilmedir.

43- Sana söylenen sözler, senden önceki peygamberlere de söylenenden başkası değildir. Şüphesiz ki, Rabbin mağfiret sâhibidir ve elem verici azâp sâhibidir.

İlahı Kudretin Yüceliğine Delalet Eden Belgeler: Güneş ve Ay

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

"O'nun (varlığına, birliğine delâlet eden) belgelerden biri de, gece, gündüz, güneş ve aydır."

Allah yoluna çağırıp İslam'ı tebliğe çalışan gerçek mü'minler övüldükten; kötülüğü iyilikle savmanın faziletine dikkatler çekildikten sonra insan aklına malzeme verilmekte ışık tutularak ilmi araştırmalara temel bilgi olacak belgeler sulanmaktadır. Zira ortada mükemmel bir düzen kusursuz şekilde işlemekte ve her yönüyle, parçasıyla sınırsız bir kudret sâhibinin düzenlemesini yansıtmaktadır.

Böylece her gün insanoğlunun şahit olduğu dört önemli olay ve olay, doğuran açık belgeyle duygu ve düşünceler yönlendirilmekte; aklın ilim ve imânla birleşip bütünleşmesi istenmektedir:

1- Gece ile gündüzün birbirini izlemesi,

2- Güneş'in Dünyamızı hem aydınlatması, hem de ısıtması,

3- Ay'ın, ay ve yılların hesabını dosdoğru yapmamıza yardımcı olması, gel-git olaylarıyla Dünyamız üzerinde denge kurması ve geceleri Güneş'ten aldığı ışığı Dünya'ya yansıtması,

4- Toprağın, yağan yağmurla kabarıp bitkileri yeşertmesi.

Böylece kâinatta meydana gelen her hareket ve olayın en ince hesaplara dayalı olduğu, fiziksel olayların belli bir plân ve programa göre

cereyan ettiği kesindir. Dünya yaratıldığı günden beri aynı hızla, aynı yörüngede iki ayrı hareketini sürdürmekte; kendi ekseni etrafında dönmekle gece ile gündüz; Güneş'in etrafında dönmekle mevsimler meydana gelmektedir. Bu olay Tevbe suresi 36. âyetle açıklanarak, ilâhi düzenlemede bir şaşmanın, değişmenin ve hatanın söz konusu olamayacağına şöyle işaret edilmektedir:

"Şüphesiz ayların sayısı Allah yanında -gökleri ve yeri yarattığı günde(n beri)- Allah'ın kitabında (plânlandığı üzere) on ikidir."

Güneş de yaratıldığı ve belli bir enerji kaynağı haline getirildiği günden beri kendi enerjisini kendisi üretmekte ve özellikle canlılar âlemine hayat vermektedir.

Yapılan bilimsel araştırmalarla, Güneş'in yeryüzüne gelebilen ısısı, her yıl denizlerden 600 milyon metreküp suyu buharlaştırarak yağmur dengesini sağlamaktadır.

Aynı zamanda Güneş'teki enerjinin asıl kaynağı, iç kısmında meydana gelen "termonükleer reaksiyonlar"dır.

Şüphesiz Cenab-ı Hakk'ın hâzineleri tükenmez. Kim bilir Güneş misali nice yıldızlar vardır. O bakımdan hiçbir kuvvet Allah (celle celaluhu) ile boy ölçüşemez. O'na denk ve benzer olamaz. Biz sadece Güneş'in bir saniyede yaydığı enerjiye bakacak olursak, Allah (celle celaluhu)'nun ne kadar sınırsız bir kudrete sahip olduğunu, kendimizin de ne kadar zayıf ve muhtaç bulunduğumuzu anlamakta gecikmeyiz. Yapılan ciddi hesaplara göre: Güneş'in bir saniyede yaydığı enerji, medeniyet tarihinin başından beri insanların kullandığı enerjiden fazladır.

Güneş'in üç gün içinde gönderdiği ışın ve ısı, dünyada bilinen bütün petrol, kömür ve ormanların yanmasından elde edilecek ışık ve enerjiye eşittir.

Dünyamız Güneş'ten çıkan bu büyük radyasyon enerjinin ancak iki milyonda birini, diğer gezegenlerin tümü ise, iki yüz otuz milyonda birini alabilmektedir.

Bu oranı belli düzeyde tutan, aradaki mesafe nisbeti ve dünya üzerindeki atmosfer tabakası ve ondaki "ozon gazı"nın belli nisbette olmasıdır. Şüphesiz bu düzenleme ve ayarlama çok kusursuz bir plâna ve fiziksel ka-

nunlara göre yapılmıştır. Tesadüfün bunda hiç payı yoktur.

O halde güneş ve ayın cazibesine bakıp onları ilâhlaştıranlar uyarılıyor; asıl ibâdete lâyık olan bunlar değil, bunları yaratıp insanoğlunun hizmetine veren Cenâb-ı Hakk'tır.

Topraktaki bitki köklerini, tohumlarını, sporlarını, güneş, yağmur, hava ve toprak dörtlüsüyle harekete geçirip yeşertmek, yeniden dirilme olaylarından biridir. İnsanlar sözü edilen dört şeyin iş birliğiyle böyle bir olayın meydana geldiğini bilmekte ve inanmaktadır. Toprağa karışıp çürüyen insan bedeninin hangi sebep ve kanunlarla yaratılıp kaldırılacağına akıl erdiremediklerinden dolayı, çoğu ya şüpheye düşmekte, ya da inkâra sapmaktadır. Oysa bir bitkiyi yeniden yeşertmek ne ise, ölümünden sonra insanı yeniden diriltmek de odur. "Kün emri"nin tecellisiyle sebepler ve kanunlar harekete geçmekte ve istenilen olay meydana gelmektedir.

İlgili 39. âyetle özellikle bu inceliğe değinilerek konu üzerinde daha etraflı düşünmemize imkân veriliyor.

Bu doyurucu delil ve belgelerden sonra ilâhi uyarı kafalara tokmak vururcasına inkârcıların kendilerine gelmelerini ve daldıkları madde çukurundan çıkmalarını hatırlatmakta ve böylece ilâhi rahmet esintisi devamlı gönderilerek, ölmeden önce gafillerin hakka dönmeleri istenmektedir.

Kur'ân'ı İnkâr Edenler

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا

"Ayetlerimiz hakkında inatla inkâr da ısrar edenler bize gizli-kapaklı kalamazlar."

Kur'ân-ı Kerim'in, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a parça parça indirilip önce Arapların ve sonra da dünya milletlerinin sosyal yapılarında en köklü ve ciddi inkılâba yöneldiği görülünce, putperestler ve maddeci inkârcılar; sonrada aşırı müteassıp Kitap Ehli onu red ve inkâr etmekte bir sakınca görmediler. Kur'ân'ın eskilerin masallarını nakleden uydurma bir kitap olduğunu iddia ettiler.

Günümüzde de bu kutsal kitabı okumadan, araştırmadan yüceliğini anlamadan, getirdiği cihanşümul esasları görmeden; koyduğu ana fikirle-

re, temel bilgilere bakmadan; ilmi buluşların, gelişen medeniyetin önünde yürüdüğünün farkına varmadan inkâr edenler eksik değildir.

Bunların çoğuna "mülhid" denir; yani Kur'ân'a eğri mana verip onu hataya çeken inatçı inkârcılar demektir. Kur'ân'ı yalan saymak da bu kavramın kapsamına girer.

İlgili 41 ve 42. âyetlerde Kur'ân'ın üç ana özelliği belirtilerek bâtılın ona dokunamayacağı ve hiçbir maksatlı görüş ve iddianın onu zedeleyemeyeceği açıklanmaktadır.

Kur'ân'ın ana özellikleri:

1- Kur'ân bütünüyle azizdir, üstündür ve ilâhi kudrete mazhardır.

Bu onun gerek kelime dizisi, gerek taşıdığı hükümler, gerek edebi yönü, gerekse kullanılan metot bakımından insan gücünü aştığını; çok üstün, çok sağlam bir muhteva ve yapıda olduğunu gösterir. Nitekim on dört asırlık tarihin akışı, Kur'ân'ın bu özelliğini hep doğrulamıştır ve doğrulamaktadır.

2- Kur'ân, taşıdığı ilâhi üslup ve ebediyete uzanan hükümleriyle kesin biçimde insan üslubundan ve onun kafasının ürünü olmaktan ayrılır. Arapçayı grameriyle bilip bu dile aşina olanlar çok iyi bilirler ki, Kur'ân'a insan sözü olarak tek kelime karıştığında uslubu, ahengi, delâlet ve maksadı hemen değişmekte ve bu yabancı maddeyi kabul etmemektedir.

Hani hafız Kur'ân'dan bir parça okurken, onu dinlemekte olan bir bedevinin birden yerinden hareket etmesi ve "hafız efendi, dikkat et, ilâhi üslup ve ahenk bozuldu" diye uyarıda bulunması pek meşhurdur. Hâlbuki meydana gelen yanlışlık, insan sözünün karıştırılmasıyla değil, Kur'ân'da geçen ilâhi sıfatların yer değiştirilmesiyle olmuştu. Buna rağmen ilâhi üsluptan kaynaklanan akıcılığın bozulduğu derhal terkedilmişti.

3- Kur'ân o çok hikmet sâhibi ve övülmeye lâyık Allah'tan "dirilen kitap"tır. Eserin gücü, yazarının yüksek kabiliyetinden ve kudretinden kaynaklandığına bakılırsa, Kur'ân'ın ne kadar büyük bir kudrete mazhar kılındığı kendiliğinden anlaşılır.

İnkârcı Maddeciler Hep Saldırgandırlar

Küfrün saldırganlığı nefsani arzularının meşru sınırlar içine alınma-

sına karşı gösterdiği tepkiden kaynaklanır. O devamlı sınırsız hürriyet ister. İnsani ve ahlâki ölçülere karşıdır. Allah'a ve Âhiret'e iman etmenin bu bakımdan karşısındadır. Oysa gerçek imân, nefsin ardı arkası kesilmeyen gayr-ı meşru isteklerini meşru sınırlara çeker; her vesileyle insanı kişisel çıkarların bencil zincirinden kurtarıp toplumdan yana hizmetlere sevk eder. O nedenle de maddeci ve mideci, dinden ve imândan nefret eder. Gönderilen her peygamber, onların bu nefretine hedef olmuş; nefis otlağında bir ömür tüketenlerin red ve inkârıyla karşılaşmıştır.

44. âyetle bu gerçek hatırlatılırken, peygambere ve mü'minlere teselli de bulunuluyor; zıdların sürtüşüp çatışmasının kıyâmete kadar sürüp gideceğine işâret ediliyor.

Hak ile bâtılın çarpışma veya sürtüşmesine karşılık Cenâb-ı Hakk'ın, haktan yana vakf-ı hayat edenleri mağfiretine eriştireceği; bâtıldan yana güç ve enerjisini harcayanları cezalandıracağı haber verilerek, insanlar, akıl, irâde ve peygamber tebliğ ve irşadıyla baş başa bırakılıyor.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ın varlığına delâlet eden dört belgeye yer verilerek insan aklı harekete geçirilmek amaçlandı. Allah'ın kimselerin ibâdetine muhtaç olmadığına işâretle, sayısı belirsiz meleklerin devamlı surette O'na ibâdet ettiği açıklanarak Kur'ân-ı Kerim'in en sağlam, en doğru bilgiyi veren ilâhi kitap olduğuna değinilerek onu bu açıdan ele alıp tetkik etmenin büyük faydalar doğuracağına işâret edildi ve bâtılın ona yanaşamayacağına atıf yapılarak her âyetiyle ilâhi olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesine karşı şüphe izhar edenlerin delilsiz iddia peşinde koştuklarına işâret ediliyor ve Kur'ân başka bir dil ile indirilmiş olsaydı, bu defa "neden böyle oldu, âyetleri açıklansaydı ya" diyecekleri belirtilerek, onun delâlet ettiği ilâhi hüküm ve hikmetlere, akıl ve iman gözüyle bakmaları tavsiye ediliyor ve böylece imân edenler için Kur'ân'ın doğru yolun ve şifânın tâ kendisi olduğu açıklanıyor. Sonra da indirilen kutsal kitaplar hakkında bu tür şüphe ve itirazların öteden beri devam edegeldiğine işaretle, İsrâiloğulları'nın Tevrat hakkında görüş ayrılığına düştükleri misâl veriliyor. Arkasından sâlih amelde bulunanların kendi lehlerine, kötü amellerde bulunanların da kendi aleyhlerine bir sonuç hazırladığı bildirilerek, mü'minler aydınlatılıyor

inkârcı sapıklar, ikiyüzlü dönekler ise, uyarılıyor.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهٗ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ
قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَآءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِٓى اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ
وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ
لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا
وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

44- Şayet biz, bu Kur'ân'ı yabancı bir dil ile meydana getirseydik, (inkâra müşrikler) derlerdi ki: "Onun âyetleri açıklansaydı ya. Arab'a yabancı dille mi?" De ki: "O, imân edenlere doğru yolun rehberidir, (gönüllerde) şifâdır. İnanmayanların ise kulaklarında bir ağırlık vardır. Kur'ân, onlara kapalı ve karanlıktır. Sanki onlar uzak bir yerden çağırılırlar (gibi bir halleri vardır)."

45- Andolsun ki, biz Musa'ya kitap verdik. (Ama İsrâiloğulları) onda görüş ayrılığına düştüler. Eğer Rabbinden geçmiş bir söz verilmemiş olsaydı, aralarında hükmedilerek iş bitirilmiş olurdu. Gerçekten onlar, bunun hakkında oldukça şüphe içindedirler.

46- Kim iyi-yararlı amelde bulunursa, kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Senin Rabbin kullarına zulmeden değildir.

İNİŞ SEBEBİ

Amir b. el-Hadrami'nin hizmetçisi Ebu Fakihe soy itibariyle Yahudi idi. İbranice konuşur, Arapçayı zor telaffuz ederdi. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e karşı içinde sıcak bir ilgi ve samimi bir duygu besliyordu. Bir iki defa onunla görüşme imkânını bulmuş; son din hakkında bir şeyler öğrenebilmişti. Onun bu durumunu fark eden efendisi öfkelenmiş ve ona: "Herhalde sen, Muhammed'e bir şeyler öğretiyorsun?" diyerek azarlamış ve biraz da dayak atmıştı. O da: "Vallahi ben O'na değil, O bana bir şeyler

öğretiyor" diyerek gerçeği söylemekten çekinmemişti. Bunun üzerine ilgili âyet indi.[1]

Kur'ân-ı Kerim Başka Bir Dil ile İndirilseydi Ne Olurdu?

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهٗ

"Şayet biz bu Kur'ân'ı yabancı bir dil ile meydana getirseydik, (inkârcı müşrikler) derlerdi ki: O'nun âyetleri açıklansaydı ya. Arab'a yabancı dille mi?"

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a "son peygamber" demek, kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanlara gönderilen tek peygamber demektir. O halde bu son peygamberin mutlaka bir milletin bağrından seçilip çıkarılması gerekmiyor muydu? Cenâb-ı Hakk'ın ezeli ve ebedi irâdesi, bu konuda Araplardan Kureyş kabilesine mensup Abdülmuttaliboğullar'ından Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı seçmeyi murad etti. İndirdiği kitabı da bu peygamberin ana diline göre hazırladı. Buna rağmen Mekkeli müşrikler, putperest sapıklar, "Biz bu kitabı pek anlayamıyoruz; kalbimizin üstünde kılıf, kulaklarımızda da ağırlık vardır" diyorlardı. Oysa Kur'ân-ı Kerim en açık ve en fasih Arapça idi. O dilin bütün incelik ve özelliklerini en uygun şekilde yansıtıyordu. Ya bir de Kur'ân Arapça değil, başka bir dil üzerine hazırlanıp indirilseydi, o zaman sözü edilen inkârcıların itirazı çok daha sert olmaz mıydı? Bunda hiç şüphe yoktur. Zira Arapça olduğuna itiraz edenler, yabancı dile haydi haydi itiraz eder ve bir sürü yalan ve iftiralarda bulunurlardı. "Bilmediğimiz, anlamadığımız bir dille indirilen kitaptan ne anlarız. Zira çoğumuz ümmiyiz, yani okur-yazar değiliz" diyerek kendilerini haklı göstermeye çalışırlardı.

O halde mesele şu veya bu dil değildir. İşin mahiyetini kavrama ve gerçeği öğrenme basireti söz konusudur. Mekkeliler'in çoğu böyle bir basiretten yoksun bulunuyordu.

Musa (aleyhisselam)'a indirilen Tevrat'a da itiraz edenler, o hususta görüş ayrılığına düşenler olmuş; İsrâiloğulları kendi öz dilleri İbranice olan bu kitabı anlayamadıklarını ileri sürmüş ve o yüzden ihtilâfa yönelerek zümrelere ayrılmışlardı.

---

1 Esbab-ı Nüzul-i Kur'ân/Suyuti: 99 - Lübabu t-te'vil: 4/88

Unutmamak gerekir ki, ezelde çizilen plân kusursuz uygulanır, değişmesi söz konusu olamaz. O bakımdan Cenâb-ı, Hak İsrâiloğulları'ndan haklıyı haksızdan ayırt edecek hükmünü hemen indirmemiş onu ahiret gününe bırakmıştır. Mekkeliler'in o günkü durumu da öyle. Hakk'ın sesi çok uzaktan geliyormuş gibi, bir anlayışsızlık içinde bulunurlardı.

Allah Kimseye Zulüm Etmez

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا

"Kim iyi-yararlı amelde bulunursa, kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Senin Rabbin kullarına zulmeden değildir."

Rabbimiz düzeni kurup yolları belirlemiş; iyiliği ve kötülüğü târif edip insanı kendi hür irâdesiyle, diğer bir anlatımla, onu cüz'i irâdesiyle baş başa bırakmıştır.

Toplum hayatının dengeli, âile yuvasının düzenli, ferdi hayatın disiplinli geçmesi; ruhu ve bedeni bozacak bir hayat sistemine geçilmemesi için hayır ve şer; sevap ve günah; helâl ve haram; fazilet ve rezilet yeterince açıklanıp belirlenmiştir. Böylece bunların hepsi nisbi ve izafi anlam taşır. O halde iyi-yararlı olanı seçip işleyen kendi lehine; kötülüğe yönelip onu işleyen kimse de kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış olur. Bütün bunları kişi cüz'i irâdesiyle yaptığı için de verilecek ceza ve mükâfatı kabullenmesi gerekir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın neden Arapça olarak indirildiği konu edildi. Onun her âyet ve hükmünün, doğru yolun tâ kendisi olduğu, kalplere şifâ verdiği belirtildi. Sonra da Kur'ân üzerinde bilgisizce tartışmanın dine zarar vereceğine işâretle, İsrâiloğulları'nın bu tarz tutum ve davranışı misal getirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayının ne zaman meydana geleceği hakkındaki bilgi dahil Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kusursuz şekilde bildiği açıklanarak, insanların ona göre hayatlarını düzene sokmaları isteniliyor. Sonra Allah'ı bırakıp başka şeyleri ilâh edinenler uyarılıyor. Arkasından insan karekteri üzerinde durularak, özellikle inkârcı sapıkların çok dönek ve kaypak olduklarına dikkatler çekiliyor.

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَآءِىْ ۙ قَالُوٓا اٰذَنّٰكَ
مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ۚ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا
لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾ لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ ۖ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ
فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ
هٰذَا لِىْ ۙ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبِّىٓ اِنَّ لِىْ عِنْدَهُ
لَلْحُسْنٰى ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا ۖ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ
﴿٥٠﴾ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو
دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ
مِمَّنْ هُوَ فِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفِىٓ اَنْفُسِهِمْ
حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ ۗ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ
﴿٥٣﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ فِى مِرْيَةٍ مِنْ لِقَآءِ رَبِّهِمْ ۗ اَلَآ اِنَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

47- Kıyâmetin kopuş saati bilgisi O'na çevrilir (Allah'a aittir). O'nun bilgisi dışında ne meyveler tomurcuklarından çıkar, ne de bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. O gün ortak koşanlara (Allah): "Bana ortak koştuklarınız nerede?" diye seslenir. Onlar: "İçimizde buna hiçbir şahit bulunmadığını bildirdik" derler.

48- Daha önce taptıkları tanrılar, onlardan uzaklaşıp gözlerinden kaybolurlar ve onlar da kendilerine hiçbir kaçacak yer bulunmadığını anlarlar.

49- İnsan, hayır ve iyilik istemekten usanmaz. Ama kendisine kötülük dokununca ümitsizliğe düşer de ye'se kapılır.

50- Başına gelen sıkıntıdan sonra, tarafımızdan kendisine bir rahmet tattıracak olursak, "Elbette bu benim hakkımdır. Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbime döndürülecek olursam, herhalde benim için O'nun yanında daha güzeli vardır" der. Andolsun ki biz, elbette o inkâr edenlere neler yaptıklarını haber vereceğiz ve kendilerine çok ağır bir azâptan elbette tattıracağız.

51- İnsana nimet verdiğimizde yüzçevirip yan çizer. Kendisine kötülük dokunduğu zaman (bakarsın ki), uzun ve geniş bir duâda bulunur.

52- De ki: "Söyler misiniz? Eğer bu Kur'ân Allah'tan indirilmişse, siz de O'nu inkâr etmiş bulunuyorsanız, bu durumda uzak bir ayrılık içinde olan kimseden daha sapık, daha şaşkın kim vardır?"

53- İleride onlara âyetlerimizi hem birçok ufuklarda, hem de kendi nefislerinde göstereceğiz. Tâ ki, onun (Kur'ân'ın) hak olduğu meydana çıkıp onlara açıklanmış olsun. Rabbinin her şeye şâhit olması yetmez mi?

54- Haberiniz olsun ki, onlar Rablerine kavuşma hususunda tam bir şüphe içindedirler. Dikkat edin ki, O, her şeyi (ilmiyle, kudretiyle, tasarrufuyla) kuşatmıştır.

Kıyâmetin Kopuş Vakti

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ

"Kıyâmetin kopuş saati bilgisi O'na çevrilir (Allah'a aittir)."

İyiler iyiliklerinin, kötüler de kötülüklerinin karşılığını daha çok ahiret aleminde göreceğine göre, kıyâmet ne zaman kopacaktır? sorusu akla gelmektedir. 47. âyetle bu soru cevaplanıyor: Onun kopuş tarihiyle ilgili bilgi ancak Allah'a aittir; gönderilen her peygamber âhiretten haber vermiş, kıyâmet olayından söz etmiş ve bununla ilgili bilgiyi Cenâb-ı Hakka çevirmiştir. Melekler de, peygamberler de ancak kendilerine bildirileni, öğretileni bilirler. Kıyâmetin ne zaman kopacağıyla ilgili bilgi kimseye verilmemiştir.

Cenâb-ı Hak yeri ve üstünde yaşayacak insanı ve diğer canlıları yaratmayı dileyince, onu yaşanacak duruma getirip kıyâmete kadar nelere sahne olacağını, üzerinde kaç çeşit bitkinin yeşereceğini; ne kadar hayvanın orada var kılınacağını önceden tespit edip belli bir plâna ve programa

bağlamış, ona göre düzen ve dengeyi kurmuştur.

Plân O'nun kudret elinden çıktığına göre, bütünüyle bilgisi dahilindedir. O'nun ilmi de kudreti gibi sınırsızdır. 47. âyetle bu inceliğe şöyle değinilmektedir.

"O'nun bilgisi dışında ne meyvalar tomurcuklarından çıkar, ne de bir dişi gebe kalır, ne de doğurur."

O halde insanların ve diğer canlı-cansız her şeyin; meydana gelecek her olayın bilgisi O'nun katındadır, O'nun ilminin kapsamı içindedir. O kadar ki, içimizden geçen iyilik ve kötülük adına her düşünce ve duyguyu da bilir. Bunun için de ibâdet edilmeye ancak O lâyıktır. Başkasını ilâh edinmek büyük bir zulüm ve nankörlüktür.

Kıyâmet Gününden Bir Tablo

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَآءِىْ قَالُوْٓا اٰذَنّٰكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيْدٍ

"O gün ortak koşanlara (Allah): Bana ortak koştuklarınız nerede? diye seslenir. Onlar: "İçimizde buna hiçbir şâhit bulunmadığını bildirdik" derler."

Allah (celle celaluhu)'yu bırakıp başkasına tapan, böylece dünya hayatından maksat ve hikmetin ne olduğunu idrâk etmeyen müşriklerden "Bana ortak koştuğunuz ilâhlarınız nerede?" diye sorulunca, hiçbiri buna olumlu cevap veremeyecek, putlarının nerede olduğunu bilmeyecektir. Böylece kurtuluş yollarının kapandığını görecekler ve derin bir ümitsizlik içinde ilâhi hükmü bekleyecekler.

Kıyâmet gününde cereyan edecek bu olayın haber verilmesi, mutlak anlamda inkârcı sapıkları uyarmaya, yönlendirmeye yönelik bir rahmettir.

İnkârcı Azgının Karakteri

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ وَاِنْ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ

"İnsan, hayır ve iyilik istemekten usanmaz. Ama kendisine kötülük dokununca ümitsizliğe düşer de ye'se kapılır."

Kur'ân, Âhiret aleminden bir tablo verip gereken uyarıyı yaptıktan sonra, insanların çoğunun, özellikle de inkârcı maddecilerin dönek, menfaatçi ve nankör bir karaktere sahip bulunduklarına değiniyor ve sonra

da Allah(celle celaluhu)'ya ve Âhiret Günü'ne dosdoğru imânın lüzumu ve yararı üzerinde duruyor. Çünkü hakiki imân, insanla dünyalık, insanla kişisel çıkar arasında denge sağlar; meşru yoldan dünyalık elde etmenin geçimi kolaylaştırmaya ve faydalı, hayırhah bir insan olmaya yönelik bir vasıta olduğunu telkin eder ve böylece ilk adımda kişide iç disiplin duygu ve inancını oluşturur.

Bu iç disiplinden kendini uzak tutan inkârcılarla ikiyüzlü dönekler ise mal ve makamın her çeşidine erişebilmek için bıkmadan, usanmadan koşup didinirler. Başarı sağlayınca da onu kendi becerilerine bağlayarak Cenâb-ı Hakk'ın her olay üzerinde nâfiz bulunan kudretini hesaba katmazlar. Başlarına bir felâket, bir musibet; önlerine başarısızlık çıkınca, hemen ümitsizliğe kapılıp için için kıvranırlar. Sıkıntı gidip genişlik ve ferahlık kapısı açılınca, buna çok lâyık ve haklı olduklarını söylerler. Hayatın bu çarpık ve birbirine zıd dönem ve devirlerinin birer ilâhi sınav olduğunu düşünmezler.

Kendilerine Allah ve ahiret kavramları hatırlatılınca şöyle derler: "Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbime döndürülecek olursam, elbette benim için O'nun yanında daha güzeli vardır."

Kur'ân, böylesine imân irfanından mahrum kişilerin işlediklerine karşılık azaptan başka bir şey verilmeyeceğini haber vererek, onları tekrar tekrar uyarmakta ve ilâhi rahmet gereği, ölmeden önce Hakk'a dönmelerini telkin ve tavsiye etmektedir.

İnsanın Bir Başka Huyu

وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِيْ

"Başına gelen sıkıntıdan sonra, tarafımızdan kendisine bir rahmet tattıracak olursak, "Elbette bu benim hakkımdır" der."

Yine hayat dizginini nefis ve İblis'in eline teslim eden insanın bir başka huyu daha vardır: Bol nimete erişince, Cenâb-ı Hakk'a her an muhtaç bulunduğunu unutur da birkaç günlük geçimliği tek kurtuluş çaresi görüp kulluk doğrultusunda istenilen ibâdeti bırakır; çoğu zaman fazilet çizgisinden ayrılır; Allah (celle celaluhu)'yu anmayı veya hatırlamayı gurur ve kibirle birleştirip amacından saptırır. Bir süre sonra Cenâb-ı Hak o kulunu ikinci bir sınavdan geçirmek için verdiklerinin tamamını veya bir kısmını

geri alır. Böylece ruhundaki din ve Allah duygusunun, diğer bir anlatımla mayasının üzerinden servet sarhoşluğunun kesafeti kalkar da Allah (celle celaluhu)'yu hatırlamaya başlar; uzun uzun duâ ve niyazda bulunur. Düne kadar yan çizip haktan yüz çeviren o nankör, şimdi hilkatindeki mayasının sesini duymaya başlar.

İşte hakiki imân ışığıyla kalbi aydınlanmamış, Kur'ân terbiyesiyle mânevi yapısı şekillenmemiş insanlar böyle olur.

İlâhi Ayetlerin İçimizde ve Dışımızda Tezahür Etmesi

سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفِى اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ

"İleride onlara âyetlerimizi hem birçok ufuklarda, hem de kendi nefislerinde göstereceğiz. Tâ ki O'nun (Kur'ân'ın) hak olduğu meydana çıkıp onlara açıklanmış olsun."

Âyette geçen "afâk" "ufk"un çoğuludur. Buna dış dünyamız diyebiliriz. "Enfüs" de "nefs"in çoğuludur. Buna kendi iç âlemimiz diyebiliriz. Aynı zamanda bir toplumun yaşadığı şehir veya kasaba onların "enfüs"ü, onun dışındaki yerler ise onların "afak"ı sayılır. Böylece bu âyetler indiği zaman "afak"tan, Mekke harem sınırlarının dışının, "enfüs"ten ise, Mekke harem sınırları içinin kastedildiği anlaşılıyor. Nitekim çok geçmeden İslam'ın son din olduğuna delâlet eden âyet ve belgeler birbirini izledi derken Mekke ve arkasından Arap Yarımadası ve sonra da birçok ülkeler fethedildi, öylece inkârcı sapıklara, azgın müşriklere ilâhi kudrete delâlet eden belgeler peş peşe gösterildi.

Kur'ân'ın ve ondan kaynaklanan İslam'ın yakın gelecekte, hem de Mekkeli inkârcı sapıklardan çoğu henüz ölmeden, hem Mekke dışında, hem de Mekke içinde zafer bayrağını dalgalandıracağı müjdesi, Allah'ın bu beyanıyla kalplere serinlik verdi, mü'minlerin ümit ve güvenleri artırıldı.

Düne kadar Kur'ân'a "eskilerin masalları" diyenler bu defa onu baş tacı edinip uğrunda vakfı hayat ettiler.

Bu âyet ve taşıdığı müjde, her çağ için de geçerlidir. Yakın geçmişte. İslamiyet'i gericiliğin faktörü sayan sosyalistlerin ileri gelenlerinde 180 derecelik dönüş yaptılar ve Kur'ân-ı Kerim'in her kelimesinin ilahi olduğunu anladılar da, "Kur'an çağların, ilimlerin ve gelişen medeniyetlerin önünde yürüyor" demekten kendilerini alamadılar. Böylece Allah'ın kudret belge-

lerini görme bahtiyarlığına eriştiler.

Zira insan zekâsının ürünü olan sistemlerin insanlığa mutluluk huzur ve güven getirmediği her geçen gün daha iyi anlaşılmakta ve o bakımdan aklı eren ilim adamları, sosyologlar, terbiyeciler toplumu ahlâksızlık çukurundan kurtaracak, ona huzur ve güven havası estirecek, insanları kardeş yapacak sağlam ve kalıcı bir sistem aramaktadırlar. Böylece İslamiyet'le temas kurma yolları açılmış oluyor ve o ilâhi sistemi inceleyince de bir bakıma büyülenip kalıyorlar.

Kur'an bu gerçeklere parmak basarken mü'minleri üç ispatlayıcı belge ile aydınlatıyor ve gereken bilgiyi veriyor. Şöyle ki:

1- Kur'ân ve İslâm'ın haklılığı, inkârcı toplum ve milletlere açıklanmış olacak. İlim ve teknik çağında Kur'ân'dan kopuk, imândan uzak ilmin ve tekniğin ve bu ikisinin ortaya çıkardığı medeniyetin kurtuluş ve mutluluk, aynı zamanda devamlılık vadetmediği belli olacak.

2- Allah'ın her şeye şâhit olması zaten yetmektedir. O'nun kitabı Kur'ân'ın da her şeye şâhit olması; bâtılın alnına "bâtıl" damgasını; hakkın alnına "hak" damgasını vurması da yeterli delil olacak ve aklı erenler çok geçmeden bu damgaları görüp tefrik edecekler.

3- Azgın inkârcılar, maddeye tapan materyalistler ve her türlü kutsal değeri reddeden komünistler, Allah'a ve Âhiret'e kavuşmaya inansalar da inanmasalar da Allah (celle celaluhu)'nun verdiği müjde mutlaka gerçekleşecek. Çünkü Cenab-ı Hak her şeyi ilmiyle, kudretiyle kuşatıp küçüğüne, büyüğüne, nüfuz etmiştir. O'nun kitabı da insanlığa ilim, irfan, iman ve faziletle çevirip yol gösterecek ve böylece ilâhi kaynaktan süzülüp geldiğini kabul ettirecektir.

42. SURE

ŞÛRÂ SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
53	860	3588

ŞÛRÂ SURESİ

23, 24, 25, 26, 27. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve Katade'ye göre: Dört âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

38. âyetle, mü'minlerin kendi işlerini ve önemli meselelerini kendi aralarında istişare ile çözmeleri belirtildiğinden, bu manaya delâlet eden "şûrâ" kelimesi, sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'ın yegâne üstün ve yegâne hikmet sahibi olduğunun her paygembere vahiy yoluyla bildirildiği açıklanıyor.

2- İnsanların tek bir ümmet haline getirilmediğinin sebep ve hikmeti üzerinde duruluyor.

3- Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden belgeler sıralanıyor.

4- Peygamberlerin hepsinin insanları aynı esasa davet ettikleri hatırlatılıyor.

5- İnkarcıların heveslerine uyulmaması emrediliyor.

6- Kıyamet olayının yakın olduğuna dikkatler çekiliyor. Bu hususta tartışıp durmanın yararlı olmayacağına işaretle, inkarcı sapıkların daha çok kıyamet hakkında yersiz ve anlamsız tartışmalara yöneldikleri hatırlatılıyor.

7- Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın yakınlarıyla kendi arasında sevgi ve güven kurmayı arzuladığı ve bunun için ilk önce hısımlarını dine davet ettiği konu ediliyor.

8- Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler gösterilerek insan aklına sesleniliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/1

9- Büyük günahlardan kaçınıp Allah'ın çağrısına olumlu cevap verenler övülüyor.

10- Haksızlık edenleri çok kötü bir sonucun beklediği haber veriliyor.

11- Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin sınırları belirleniyor.

12- Peygamber (aleyhisselam)'ın insanları en doğru yola çağırdığı açıklanarak, dönüşün mutlaka Allah'a olacağına değiniliyor ve böylece hayatımızı ilâhi nizam doğrultusunda tanzim etmemiz isteniliyor.

٤٢ سُورَةُ الشُّورٰى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحِٓى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۙ اللّٰهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ وَهُوَ الْعَلِىُّ
الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ
بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِى الْاَرْضِ ۗ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَآ
اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

1 -**2**- Hâ-Mim /Ayn-Sin-Kaf.

3- O çok üstün, çok güçlü yegâne hikmet sahibi Allah, böylece hem sana, hem de senden öncekilere vahyeder.

4- Göklerde olan her şey, yerde bulunan her şey O'nundur. O yücedir, uludur.

5- Gökler neredeyse (ilâhi kudretin azametinden veya inkarcıların Allah'ı tanımamasından) üstünden yarılacak. Melekler ise hamd ile tesbih etmekteler ve yeryüzündekiler için bağışlanma dilemekteler. Haberiniz olsun ki, Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

6- Onlar ki, Allah'ı bırakıp başka (tanrıları) dost ve sahip edindiler; Allah, onlar üzerinde görüp gözeticidir ve sen onlar üzerinde (koruyucu, savunucu, gözetleyici) vekil değilsin.

Hâ-Mim-Ayn-Sin-Kaf

Bunlar, diğer surelerin başında olduğu gibi, "huruf-i mukattaâ"dan-

dır ve asıl delâlet ettikleri manâ ve maksadı Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir. O bakımdan ilim adamları bu harfleri de "müteşabihat"tan saymışlardır. Allah ile Peygamberi arasında birer şifre olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca başında bulunduğu surenin özet ve hikmetini yansıtan birtakım işaret ve semboller olduğu da başka bir yorum olarak ortaya konabilir.

Peygamberlere Vahiy Edilen Esaslar

كَذٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"O çok üstün çok güçlü yegâne hikmet sahibi Allah, böylece hem sana, hem de senden öncekilere vahyeder."

Cenâb-ı Hak hemen her peygambere şu esasları da vahiy yoluyla bildirmiş ve korunmasını; insanlara tebliğ edilmesini emretmiştir:

1- Önce Allah'ın varlığına ve birliğine imâna,

2- Sonra gönderilen peygambere ve onun gönderilmesinin lüzumuna inanmaya,

3- Âhiret gününe imâna,

4- İnsanları, bütün güzellik ve faziletleri kendinde toplayan din ahlâkına bağlanmaya,

5- İnsanları kötülüklerden uzaklaştırıp insanlıklarına yakışanı yapmaya,

6- Dünya hayatından amaç ve maksadın ne olduğunu öğrenmeye,

7- Allah'ın yegâne üstün, yegâne güçlü ve hikmet sahibi olduğunu anlayıp kavramaya davet edip bu konuda onları eğitip yetiştirmek.

3. ve 4. âyetlerle bu incelikler Cenâb-ı Hakk'ın Aziz, Hakim, Aliy ve Azim sıfatlarıyla özetlenmektedir. Çünkü bütün üstünlük ve kuvvet; her türlü hikmet ve ilim; bütün yücelik ve büyüklük Allah'a ait ve O'na has olunca, insanların bu üstün ve yüce kudret karşısında kendilerinin ne olduklarını bilmeleri ve yeterince anlayabilmeleri için mutlaka gönderilen peygamberin tebliğ ve irşadına kulak vermeleri; onun rahle-i tedrisinde okumaları gereklidir.

Gökler ve Yer Her Parçasıyla Allah'ın Varlığının Belgesidir

لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

"Göklerde olan her şeyi yerde bulunan her şey O'nundur. O yücedir, uludur."

Kâinat, çok hassas bir saattan daha dakik ve daha duyarlı çalışmakta ve kusursuz şekilde düzen ve dengesini sürdürmektedir. Bütün eşya bu düzende yerini almış, yaratıldığı hikmet ve amaca yönelmiştir. Her hareket ve olay Hakk'ın varlığının ve birliğinin şahidi ve delilidir. Onun için sapık maddecilerin Hakk'ı inkâr etmesinden dolayı neredeyse gökler üstlerinde yarılıverecek; kâinatın her parçası haykıracak, eşya sesini yükseltip "Allah, Allah!" diyecek. Ne var ki, Cenâb-ı Hak kurduğu düzeni, sağladığı dengeyi değiştirmeyi veya bozmayı murad etmemiştir. Çünkü O'nun hazırladığı plân, vakti gelinceye kadar hükmünü yürütür, düzenini korur. Şunun, bunun inat ve inkârından dolayı bu değişmez ve değiştirilmez.

Meleklere gelince: Onlar, övülmeye lâyık olan Allah'a durmadan hamd ederler ve O'nun yüceliğinin karşısında eğilirler ve çok mükerrem yaratılan insanoğlunun bu çizgiden sapmasından dolayı müteessir olurlar. Zira melekler, Allah'ın rahmet ve gufranının genişliğini bildikleri gibi, O'nun azabının şiddetini de çok iyi bilirler. İnsanoğlu, Allah'ın kendisine en büyük lütuf ve ihsanından biri olan akıl ve idrâk yeteneğini neden dosdoğru kullanmaz? Kendi varlığına bile bütünüyle hâkim ve sahip olamayan, kendi iç organlarına kumanda edemeyen insan, neye güvenip dayanmaktadır?

Eğer insan kendi kendini yaratmış olsaydı, daha başka türlü yaratır, en azından iç organlarına da kumanda etme yeteneğini kendinde bulundururdu. Oysa beyni ve kalbi başta olmak üzere hiçbir iç organına emir verememekte ve onları istediği gibi sevk ve idare edememektedir.

Allah'ı Bırakıp Başkasını Dost ve Yar Edinenler

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ

"Onlar ki, Allah'ı bırakıp başka (tanrıları) dost ve sahip edindiler; Allah, onlar üzerinde görüp gözeticidir ve sen onlar üzerinde (koruyucu, savunucu, gözetleyici) vekil değilsin."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz aldığı büyük emâneti kusursuz koruyup gereğini yerine getirmek için bütün gayret ve azmini ortaya koymuştur. Terbiye, nezaket, müsamaha ve tevazuuna rağmen inkarcıların azgınlık göstermesi, saldırıda bulunması O büyük peygamberi için için üzüyor; önlerinde doğru yol apaçık dururken eğri yolu seçmelerine hayret ediyor ve o yüzden kalbi damlıyordu. Oysa Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevi, Allah'ın emirlerini ve nehiylerini kusursuz şekilde tebliğ edip kullarla Allah'ı baş başa bırakmak ve günlük hayatında tebliğ ettiklerinin örneklerini sergilemekti. İçindeki şefkat, risâleti tebliğdeki dikkat bazen O'nu bu sınırı aşmaya iter gibi oluyor; insanları kurtaramamanın sıkıntısını çekiyordu. O bakımdan 6. âyetle O'na asıl görevi hatırlatılıyor; insanlar üzerine koruyucu ve savunucu vekil olmadığı bildiriliyor.

Şeyh Kendi Müritleri Üzerinde Vekil Midir?

İslâm kültürünü, Kur'ân ilimlerini yeterince almamış bazı tarikat erbabı, Peygamber (aleyhisselam)'a verilmeyen payelerin kendilerine verildiğini sanmakta veya iddia etmekte ve böylece kendilerine kayıtsız şartsız uyulmadıkça Cennet'e girilemeyeceğini söylemekte; hattâ son nefeslerinde müritlerinin imdadına yetişip imân üzere ölmelerini sağlayacaklarına dair teminat vermekteler. Bu sebeple de günah çıkartan papazlara benzerlik gösterdiklerinin farkında mıdırlar? Aynı zamanda bu gibi tasarrufların Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a bile verilmediğini ve öz amcası Ebu Tâlib'i olsun son demlerinde kurtaramadığını bilmiyorlar mı?

Kur'ân-ı Kerim birçok yerde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın "vekil", "musaytır", "hafiz" olmadığını açıklayarak O'ndan sonra din adına ortaya çıkanların yanlış bir yola sapmalarını önlemektedir. Tabii Kur'ân'ı iyi bilen mürşidler, tebligatçılar ve onlara uyanlar hiçbir zaman Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetini aşmazlar ve kendilerini O'ndan daha yetkili görmezler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberlere vahiy edilen esaslardan bir kısmı üzerinde duruldu. Melekler dahil kâinatın her parçasıyla Cenâb-ı Hakk'a hamd ettiği, O'nun yüceliği önünde eğildiği belirtildi. Sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görev sının belirlenerek mü'minler bu konuda aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeliler'i ve o merkezin dışında kalan diğer ülke halklarını uyarıp doğru yola çağırmak için Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a Arapça Kur'ân indirildiği belirtiliyor. İnsanların tek bir ümmet kılınmadığı üzerinde durularak ilâhi muradın tecelli yönü hatırlatılıyor. Dünyada Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a muhalefet edenlere, dönüş yapmadıkları takdirde Âhiret Âlemi'nde Cenâb-ı Hakk'ın haklarında en doğru hükmü vereceği bildiriliyor ve arkasından ilâhi kudretin ve büyüklüğün izlerini taşıyan belgelere yer verilerek insan aklı harekete geçirilmek isteniyor.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ
يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِى الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِى السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ
شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَآءُ فِى رَحْمَتِهٖ
وَالظّٰلِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ
فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا
اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَىْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّى عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَىْءٌ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهٗ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

7- İşte böylece biz sana Arapça Kur'ân indirdik ki, "Ümmü'l-Kurâ"-yı (Mekke halkını) ve çevresindekileri uyarasın ve meydana geleceğinde hiç şüphe olmayan o toplanma (kıyamet) gününü hatırlatıp korkutasın. (O gün insanların) bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın ateşli Cehennemdedir.

8- Allah dileseydi hepsini bir tek ümmet yapardı. Ama O, dilediğini rahmetine sokar. Zâlimlerin ise ne bir dostu, ne de bir yardımcısı vardır.

9- Yoksa onlar, Allah'tan başkasını dostlar ve sahipler mi edindiler? Halbuki asıl dost ve sahip Allah'tır. Ve O, ölüleri diriltir; O'nun kudreti her şeye yeter.

10- Hakkında farklı görüşler ortaya koyduğunuz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Allah benim Rabbimdir; ancak O'na güvenip dayanır ve ancak O'na yönelip gönül veririm.

11- Gökleri ve yeri misalsiz ve benzersiz yaratandır. Size sizden eşler meydana getirdi; davarları çift çift (erkekli dişili) yarattı. Böylece sizi ana rahminde üretip çoğaltıyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.

12- Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nundur. Rızkı dilediğine genişletip yayar ve kısıp daraltır. Şüphesiz ki O her şeyi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Mekke'ye işaret ederek şöyle buyurdu:

"Vallahi sen Allah yanında O'nun en hayırlı ve en sevimli yerisin. Eğer ben senden çıkarılmasaydım, elbette seni bırakıp ayrılmazdım."[1]

Abdullah b. Amr (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, iki elinde yazılı iki şey (manevi belge) bulunduğu halde çıkageldi:

"Bu iki yazılı şeyin ne olduğunu bilir misiniz?" diye sordu. Biz de: "Hayır, bilmiyoruz, meğerki sen bize bildiresin" diye cevap verdik. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) sağ elindekini kasdederek:

"Bu, âlemlerin Rabbından (gönderilen) bir yazıdır; cennetliklerin isimlerini, babalarının ve kabilelerinin isimlerini yazmakta ve sonuna kadar hepsini kapsamaktadır. Artık bunlar ebediyen ne artar, ne de eksilir." Sonra da sol elindekini kasdederek:

"Bu da cehennemliklerin isimlerini, babalarının ve kabilelerinin

1 Tirmizi/Menakıb: 68 - İbn Mâce/Menâsik: 103 - Dârimi/Siyer: 66

isimlerini yazmakta ve sonuna kadar kısaca hepsini kapsamaktadır. Artık bunlar da ne artar, ne eksilir" buyurdu.

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Ya Rasulallah! Bu, hükme bağlanıp belirlenmiş ise, artık biz ne için amelde bulunuyoruz?

Efendimiz şu cevabı verdi:

- Doğru olunuz, doğruluktan ayrılmayınız. (Hakk'a) yaklaşmaya, yakın olmaya çalışınız. Çünkü cennetlik kimse hangi amelde bulunursa bulunsun mutlaka cennet ehlinin ameliyle (ömrü) sona erer. Cehennemlik kimse de hangi amelde bulunursa bulunsun, mutlaka cehennem ehlinin ameliyle (ömrü) sona erer."

Ve sonra elini yumarak devamla şöyle buyurdu:

- Aziz ve Celil olan Rabbiniz, kulları hakkında (ezeli ilmiyle tespitte bulunup gerekeni yazmaktan) fariğ olmuştur. Sonra da sağ elindekini fırlatır gibi yapıp, "Bir kısmı Cennettedir" buyurdu ve arkasından sol elindekini fırlatır gibi yapıp "Bir kısmı da Cehennemdedir" buyurdu.[1]

Ümmü'l-Kurâ ve Arapça Kur'ân

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى

"İşte böylece biz sana Arapça Kur'ân indirdik ki, "Ümmü'l-Kurâ"yı (Mekke halkını) ve çevresindekileri uyarasın."

Ümmü'l-Kurâ, Mekke'nin isimlerinden biridir. Allah'a ibâdet için ilk mabedin bu şehirde kurulması ve kıyâmet'e kadar mü'minlerin tavaf ve ibâdetine tahsis edilmesi, Mekke'yi "şehirler anası" "kentler merkezi" haline getirmiştir.

Böylece Mekke, bütün kasaba ve şehirlere; orada inen Kur'ân-ı Kerim de bütün insanlara hitap etmektedir.

Mekke, Allah'a kulluk doğrultusunda birliğin, beraberliğin, kardeşliğin ve güvenin kucağı; Tevhid inancının odağıdır. Kur'ân bu birliğin ve

1 Müsned-i Ahmed: 167/2

kardeşliğin esas ve prensiplerini belirleyen tek kitaptır.

Onun için Kur'ân yalnız merkez sayılan Mekke'ye ve oradaki halka değil, bu merkezin kutuplara kadar uzanan çevresindeki bütün belde ve kasabalara doğru yolun rehberi ve tevhid inancının değişmeyen açıklamasıdır.

Toplanma Gününü Hatırlatmanın Faydaları

يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ

"Ve meydana geleceğinde hiç şüphe olmayan o toplanma (Kıyamet) gününü hatırlatıp korkutasın."

Kıyamet, insanları şaşkına çeviren bir gündür. Özellikle ona inanmayan inkarcı sapıklar kabirlerinden kaldırılacakları gün, neye uğradıklarını önce anlamayacaklar, sonra da büyük bir korkuya kapılıp kendilerinden geçecekler.

O gün insanlar, görevli melekler marifetiyle Mahşer Alanı'na sürülür de bir araya getirilir ve sonra herkes amel ve niyetine göre kendi grubu arasında yerini alıp hesap verir. O bakımdan ona "Yevm-i Cem'" yani "Toplanma Günü" denilmiştir.

Kur'ân'daki esas ve metottan biri de, bu günü uyarıcı ve yönlendirici safhalarıyla yer yer işlemek ve böylece toplum bünyesinde otokontrol sağlamaya yönelip fertlerin içinde sağlam bir disiplin oluşturmaktır.

Sözü edilen o "Toplanma Günü"nde insanlar ikiye ayrılacak: İnananlar ve inanmayanlar. Birinciler hesaplarını verip gereken bir cezaları varsa onu çektikten sonra Cennete; ikinciler ise hesaptan sonra alev alev köpüren Cehenneme sevkedilirler.

Nitekim yedinci âyetin son kısmında bu husus şöyle açıklanmaktadır: "(O gün insanların) bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın ateşli Cehennemdedir."

Tek Ümmet veya Tek Din

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

"Allah dileseydi hepsini bir tek ümmet yapardı."

Cenâb-ı Hak şüphesiz dileseydi bütün insanları bir tek ümmet yapar, hepsini tek dine bağlardı. Ama böyle dilememiştir. Çünkü hilkatin hikmetine uymamaktadır. Öyle ki, dünya hayatı bütünüyle hareket, çalışma, sürtüşme, iddialaşma, rekabet, araştırma, inceleme, sonuç çıkarma, gerçeği arayıp bulma, Hakk'ın varlığını ve birliğini öğrenip inanma dönemidir. Dinlerin ve ümmetlerin çokluğu bu hikmeti gerçekleştirmeye yönelik bir düzenlemenin tabii neticesidir. Tek din veya tek ümmet olsaydı, bunların çoğu kapalı kalır; inanç ve idealler arasında rekabet olmaz, sosyal gelişme diye bir ortam doğmazdı.

Oysa insanın yaratılışındaki özellikleri ve sıfatları hep hareket, çalışma, iddialaşma ve yarışmadan yanadır. Aynı zamanda imân paha biçilmez manevi bir cevherdir; ancak çalışma, mücadele, didinme, ferağat-ı nefs gibi birçok külfetler karşılığında elde edilebilir. Tek ümmet veya tek din olsaydı bu külfetin çoğu kalkar, en yüksek nimet değer ölçüsünü bulmazdı. Oysa dünyaya getirilişimizin sebep ve hikmetlerinden biri, hayatın, nimetin ne olduğunu anlamak; imân denilen o yüksek kıymetin paha biçilmezliğini idrâk etmektir. Aynı zamanda bu konuda zorlama ve ilâhi müdahale söz konusu değildir.

Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile gönderilen İslâmiyet bütün milletlerin kıyamete kadar tek dini ve mutluluk anahtarı olarak belirtilmesine rağmen, Cenâb-ı Hak kullarını buna zorlamamış, kendi kudretini bu konuda izhar edip onları ister istemez Kur'ân'a bağlı kılmamış; hilkatin hikmeti gereği onları cüz'i iradeleriyle baş başa bırakmıştır.

Böylece putperest müşriklerin; inatçı müteassıp Yahudi'lerin İslâm'a girmeyişlerine üzülen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz teselli edilmektedir. Aklını doğru kullanmayanlar, imân saadetine ermek için araştırma külfetine girmeyenler, kendi geleceklerini kendi iradeleriyle karanlığa döndürmektedirler. O nedenle bütün kusur, günah ve haksızlıkları kendilerine râci' bulunmaktadır.

Allah'ı Bırakıp Başkasını Güvenilir Dost Seçmek

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلْوَلِىُّ وَهُوَ يُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ

"Yoksa onlar, Allah'tan başka dostlar ve sahipler mi edindiler? Halbuki asıl dost ve sahip Allah'tır."

Güvenilir dost, en sıkıntılı dönemlerde, en çok ihtiyaç duyulan anlarda imdada koşan; iyiliği en güzel ölçüde değerlendirip karşılık verendir. İkinci bir yorumla, insanı yokluk karanlığından çıkartıp varlık alanına getiren; hayatın hikmet ve anlamını aşılayan ve insanı birtakım yeteneklerle donatan; iyilik ve kötülüğü tanıtan sonsuz kudret sahibi Allah'tır. Görebildiğimiz her şeyi insan için yaratıp hizmete sevkettiği kesindir. Böylece insanı çok şerefli, aziz ve değerli yaratmıştır. Gerçek bu olunca, Allah'ı bırakıp fânilerin, canlı-cansız eşyanın peşine takılmanın mâkul hiçbir yanı yoktur. Üç beş günlük geçim kaygısı için fânilerin önünde eğilmek, onları ilâhlaştırmak suretiyle hilkatin işleyiş tarzına ters düşmek, büyük gaflet, aynı zamanda büyük bir nankörlüktür.

O bakımdan 9. âyetle, dost edinmemizde en sağlam kıstas belirtilmekte ve en doğru yol gösterilmektedir.

Hakiki dost olan Allah'ın insana hazırladığı üstün lütuf ve ihsanlarından biri de, onu dünyaya getirdikten ve bir süre sonra öldürüp toprağa karıştırdıktan sonra ikinci hayata kaldırması ve böylece ebediyen onu yaşatmasıdır. Özellikle O'nun bu lutfuna atıf yapılmakta ve O'nun kudretinin her şeye yettiği, yeteceği belirtilerek bu konuda hiç şüphe edilmemesi istenmektedir.

Dinde İhtilaf Çok Tehlikeli Sonuçlar Doğurur

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

"Hakkında farklı görüşler ortaya koyduğumuz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Allah benim Rabbimdir; ancak O'na güvenip dayanır ve ancak O'na yönelip gönül veririm."

İslâm'a bağlı bulunanların, dini bir meselede görüş ayrılığına düştükleri zaman, ihtilâfı gidermelerinin tek yolu, o meseleyi Allah'ın kitabına ve sonra da o kitabın açıklaması olan Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetine çevirip çözüm aramalarıdır; bu, vaciptir.

İslâmiyet'le diğer dinler arasında ise, karşı muhalif grupların, Kur'ân'ı hakem kabul etmediklerine göre, durumu kıyamete bırakıp Allah'ın vereceği hükmü beklemek gerekir.

Her iki durumda da lüzumsuz tartışma, sürtüşme, kavga ve gürültüye meydan verilmemiş olur. Allah (celle celaluhu) ise, haklıyı haksızı en doğru

şekilde ayırıp hesabı en çabuk gören yegâne adalet sahibidir.

Artık böyle durumlarda Peygamber'e ve mü'minlere düşen, Allah'a güvenip dayanmak; O'na gönül bağlayıp teslimiyet göstermektir.

Allah Her Hususta ve Her Konuda Güvenilmeye Çok Daha Lâyıktır

Allah'ın hakiki dost olduğu; güvenilip dayanılmaya lâyık bulunduğu öğretildikten sonra, O'nun hakiki dost olduğunu ve tek ilâh bulunduğunu ispatlayan yedi kadar delil ve belge sıralanıyor ve böylece insan aklına ışık tutularak gereken yardımcı bilgiler veriliyor.

Şöyle ki:

1- Gökleri ve yeri örneksiz, misalsiz, benzersiz yaratıp sistemlere ayıran; değişmeyen plâna bağlayan Allah'tır.

2- İnsanları dişi ve erkek olarak çift yaratan; dişiyi Adem (aleyhisselam)'ın sol arka kaburgasından var kılan ve sonra da hilkat kanununu biyolojik olarak bu çiftten başlatıp sürdüren O'dur.

3- Davarları da üreyip çoğalmaları ve öylece insanlara en yararlı ürünlerini vermeleri için çift yaratan ve hepsini insanlara musahhar kılan da O'dur.

4- Ana rahmini üremeye uygun kılan tesadüfler değil, yüksek bir hikmet sahibinin kusursuz düzenlemesidir. O halde Allah'ın benzeri hiçbir şey yoktur ve olamaz da.

5- Göklerin ve yerin hazineleri, kilitleri O'nundur. Yeryüzünün onda yedisini deniz hazinesiyle kaplayan; denizleri geçim kaynağı, protein yatağı yapan; belli ölçüde buharlaşmayı sağlayıp yağmur hazinesini harekete geçiren; belli hesaplarla ışık ve enerji hazinesi olan Güneş'i hizmete sevk eden; Dünya çevresinde, yaşamamızı sağlayan atmosfer tabakasını çeşitli gazların bileşimiyle yararlı düzeyde tutan; yeraltı kaynaklarını en yeterli şekilde hazırlayan O'dur. Bütün bunlar mükemmel plân ve kusursuz programlara göre var kılınıp insanoğlunun istifadesine verilmiştir.

6- Rızkı dilediğine açıp genişleten ve bir ölçüye göre daraltan da O'dur. Bunda da hayatın devamını, toplumun ahengini, fertlerin birbirlerine yardımcı olur şekilde iş sahibi olmalarını sağlamaya yönelik hikmet söz konusudur.

Zira Cenâb-ı Hak, rızık konusunu, insanın aklını kullanmasına, çalışmasına, beceri ve gayretine, bilerek enerji sarfetmesine göre takdir etmiştir. Bu hususta koyduğu kanun şaşmadan hedefine doğru gider; ona uyanlar kendi lehlerine, uymayanlar kendi aleyhlerine bir sonuç hazırlamış olurlar.

7- Şüphesiz ki Allah, bütün bu saydıklarımızı en iyi bilendir. O bakımdan O'nun hatâ yapması asla söz konusu değildir. Haksızlık yapması ise, hiç düşünülemez.

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir."

Bu cümle, tesbihi olumsuz kılarken "tevhid" ve "tenzih"te muhkem beliğ bir nass sergilemektedir.

Misline benzemeyi olumsuz kılarken kendisine hiçbir şeyin benzemediğini, benzeyemeyeceğini en yüksek mana ve ifade kudretinde belirtmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem Mekkeliler'i, hem de o merkezin dışında kalıp kutuplara kadar bütün ülke halklarını uyarmak için Arapça Kur'ân indirildiği açıklandı. Sonra da dini konularda ihtilâf zuhur ettiği takdirde onu Allah'ın kitabına, Peygamberin sünnetine çevirmemiz; dinler arasında ihtilâf ortaya çıktığında ise, onu âhirete bırakmamız emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hak dinlerin esasta birleştikleri belirtiliyor. Kitap Ehli'nin kendilerine ilâhi beyân geldikten, yani Kur'ân inip ilâhi haberi ve bilgiyi getirdikten sonra taassuba kapılıp ihtilâf çıkardıklarına dikkatler çekiliyor ve böylece 10. âyet açıklanarak mü'minler yeterince aydınlatılıyor; inkarcı müşrikler, inatçı Kitap Ehli uyarılıyor.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰٓى اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ اَللّٰهُ يَجْتَبِٓى اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا

جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي
شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ
أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ ۖ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ
بَيْنَكُمُ ۖ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۖ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ۖ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ ۖ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

13- O, Nuh'a vasiyyet ettiği şeyleri, sana vahyettiklerimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya vasiyyet ettiklerimizi size şeriat yaptı da "Dini dosdoğru ayakta tutun, onda ayrılığa düşmeyin!" (buyurdu). Allah'a ortak koşanlara, kendilerini davet ettiğin şey çok ağır gelmektedir. Allah dilediğini ona (o çağrıya veya kendine) seçer ve kendine yönelip gönül vereni doğru yola eriştirir.

14- Onlar ancak kendilerine (Allah, Kitap, Peygamber ve Âhiret'le ilgili) bilgi geldikten sonra -sırf aralarındaki kin ve ihtiras yüzünden- tefrikaya düştüler. Eğer Rabbinden belirlenmiş vakte kadar verilmiş bir söz geçmeseydi, elbette aralarında hükmedilerek iş bitirilmiş olurdu. Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da kitaptan yana tam bir şüphe içindedirler.

15- İşte (ey Peygamber!) Bunun için çağrına devam et, emredildiğin gibi dosdoğru ol; onların heveslerine uyma ve de ki: "Allah'ın indirdiği her kitaba imân ettim ve ben aranızda adaleti yerine getirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size aittir. Aramızda sürtüşme, tartışma ve iddialaşma diye bir şey yoktur. Allah bizi bir araya getirip toplar ve dönüş de ancak O'nadır."

İLGİLİ HADİS

"Biz peygamberler topluluğu, baba bir kardeşleriz; dinimiz(in esası) birdir."[1]

1 Buhari/Enbiyâ: 48 - Müslim/Fezâil: 143, 144 - Ebu Dâvud/Sünnet: 13 - Ahmed: 2/406,437,463,541

Dini Esasların Çoğu Nuh (aleyhisselam) ile Başlar

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا

"O Nuh'a vasiyyet ettiği şeyleri, sana vahyettiklerimizi; İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya vasiyyet ettiklerimizi size şeriat yaptı da "Dini dosdoğru ayakta tutun, onda ayrılığa düşmeyin!" (buyurdu)."

İlk insan Adem (aleyhisselam) ilk peygamber olarak sahneye çıkmış bulunuyordu. Dinin bütün esasları ona farz kılınmıştı; haramların o gün mevcut olanı ona açıklanmıştı. Çünkü henüz ne içki ve uyuşturucu madde vardı, ne de zina ve hırsızlık biliniyordu. Ona sadece günlük hayatını düzene koyacak, Sünnetullah doğrultusunda aile yuvası kurup çocuklarını yetiştirecek ve geçimini sağlayacak kadar yollar ve yöntemler gösterilmişti. Şeriatı değişikti; yani fer'i meselelerde ayrı hükümler verilmişti. Meselâ o dönemde neslin çoğalması, ailenin genişleyip gelişmesi için ayrı batında doğan kardeşlerin birbiriyle evlenmesi meşru kılınmıştı.

Nesil çoğalıp aile hayatı yaygınlaşınca bu gibi hükümler kaldırılmıştır. Ancak hangi peygamber zamanında kaldırıldığını kesin bilemiyoruz. İmam Kurtubi 14. âyeti tefsir ederken, Nuh (aleyhisselam) zamanında kaldırıldığını ve dini esaslar çerçevesinde hükümlerin O'nun zamanında konulduğunu kaydetmiştir.

Dini esasların tamamının Nuh (aleyhisselam) zamanında konulduğu doğrudur. Çünkü âyetin açık delâleti bu konuya ışık tutmaktadır. Ama diğer fer'i meselelerle ilgili hükümlerin O'nun zamanında kaldırıldığı ise, bir tahminden öteye geçmemektedir. Zira Adem (aleyhisselam) ile Nuh (aleyhisselam) arasında uzun bir dönem geçmiş; birçok peygamberler gönderilmiş ve nesil de çoğalıp kardeşlerle değil, yakın-uzak hısımlarla evlenme imkânları doğmuştur.

Şeriat Burada Genel Esaslar ve Açık Geniş Yol Demektir

Kur'ân belli bir dönemden sonra bütün peygamberlere emredilen dini esasların Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya (aleyhimüsselam) emredildiğini belirterek kendilerine kitap ve sahife indirilen mursellerin büyüklerini misâl vermektedir.

Bu peygamberlere emredilen dini esasları ve açık geniş yolu iki maddede özetlemek mümkündür. Şöyle ki:

1- Dini dosdoğru ayakta tutmak.

2- Dini esaslarda ayrılığa düşmemek.

Birinci madde, dini, hayat nizamı olarak takdim etmektir. Zira din, insan hayatıyla iç içedir ve onun günlük hayatının her safhasıyla alâkadardır.

İkinci madde ile, dinin bölünmeye, başka sistemlere uydurulmaya, tavize, kişisel çıkarlara hiç tahammülü olmadığı açıklanmaktadır.

İşte Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, âhirete ve kadere imân ile farz ibâdetler; helâl ve haramla ilgili hükümler ve dünya ile âhiret düzenini korumakla ilgili buyruklar bu iki emrin kapsamına girmektedir.

Âyette geçen "vassa" fiili, bilindiği gibi, "tavsiye" kökünden türetilmiştir. "Tavsiye", burada öğütle emretmektir. Nitekim Kur'ân'ın uyguladığı metotlardan biri de budur. Osmanlıca'da olduğu gibi, "sipariş ve deruhte etmek" manasına alındığı takdirde, çok hatalı sonuç ortaya çıkar. O halde Kur'ân ve hadiste geçen "tavsiye" sözü, bulunduğu yerin siyak ve sibakına göre mana alır. Her yerde aynı manaya delâlet etmez. Meselâ miras bahsinde, "evsâ-yusi" fiillerinin aynı kökten gelmelerine rağmen, ölmek üzere bulunan kimsenin bazı şeyleri vasiyet etmesi anlamına geldiği bilinmektedir.

Hadis-i Şerifte de açıklandığı gibi, bütün peygamberler dini esaslarda birleşirler. Şeriatlarda ise ayrılırlar. Çünkü şeriâtler, peygamberlerin bulundukları çağın sosyal, ekonomik ve aile durumuna göre hüküm ve tavsiyeleri kapsamıştır.

Esasta ise, hiçbir ayrılık, başkalık olmadığını, ama şeriâtların ayrı ayrı olduğunu açıklayan âyetler vardır.[1]

Tevhid Esası, İnkarcı Maddeciye Ağır Gelir

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ

"Allah'a ortak koşanlara, kendilerini davet ettiğin şey çok ağır gelmektedir."

1 Ahzab suresi: 7, Enbiya suresi: 25, Maide suresi: 48, ayetlerin tefsiri

"Müşrik", Allah'a ortak koşan anlamına gelen bir sıfattır. Daha çok putperest Araplar hakkında kullanılmıştır. Zira onlar putlarını kendileriyle Allah arasında tek vasıta ve tek şefaatçi olarak görüyor, birçok konularda onları Allah'a ortak ve yardımcı olarak biliyor ve inanıyorlardı.

Bununla beraber birçok inkarcı sapıklar hakkında kullanılabilir. Çünkü materyalist maddeyi, Hristiyan İsa (aleyhisselam)'ı ve Meryem'i; Yahudiler parayı ilâh edinip Allah'a ortak koşacak kadar bu hususta ileri gitmektedirler.

Tevhid esasları neden müşriklere ağır gelir? Zira "şirk"te, nefse serbesti tanıma söz konusudur. İlâhlaştırılan canlı-cansız eşya, nefsin önüne engel koymamakta, sınırsız hürriyete kapı açıp insanları bir bakıma başıboş bırakmaktadır, yani onları birtakım manevi müeyyidelerle çerçeve içine almamakta, arzularının önüne sed koymamaktadır. Tevhid esası ise, iç disiplini, nefis terbiyesi sağlar; hayatın her bölümünü meşru sınırlar içine alır ve böylece her zaman düzenli, dengeli bir hayat nizamı emreder.

Artık kimin ruhundaki "fıtrat cevheri" veya "fıtrat mayası" hidâyete yatkın, tevhide uygun bir gelişme sağlarsa, Allah ona hidâyet kapısını açıp hak din ile şereflendirir.

Kitap Ehli'nin Son Dine Karşı Çıkması

وَمَا تَفَرَّقُوٓا إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ

"Onlar ancak kendilerine (Allah, kitap, peygamber ve âhiretle ilgili) bilgi geldikten sonra -sırf aralarındaki kin ve ihtiras yüzünden- tefrikaya düştüler."

Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) gönderilmeden önce Yahudiler de, Hristiyanlar da gelecek olan "Hakikat nurunu" sabırsızlıkla bekliyorlardı. Bununla beraber Yahudiler İsa (aleyhisselam)'ı kurtarıcı Mesih ve İsrailoğulları'na gönderilen bir peygamber kabul etmiyorlardı. Aralarındaki tek ortak bağ, son peygamberin geleceğini bilmeleri ve O'nu sabırsızlıkla beklemeleri idi.

Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) gönderilince, O'nun Araplardan seçilmesi hoşlarına gitmedi. Çünkü Yahudiler onun Harun Peygamber'in soyundan geleceğini sanıyorlardı. Hristiyanlar ise, İsa (aley-

hisselam)'ın dünya için tek kurtarıcı olduğunu ve Allah'ın biricik oğlu bulunduğunu iddia edip başka bir peygamberin gelip de İsa'nın dinini yürürlükten kaldırmayacağını düşünüyorlardı. Böylece dini taassup onların akıl ve idrâkini, insaf ve vicdanını işlemez hale soktu. Düne kadar kendi dinlerine dosdoğru sahip çıkmayan ve onun birçok hükümlerini kendi arzuları doğrultusunda değiştiren Kitap Ehli, İslâm'a karşı çıkmayı, kendi dinlerini savunup korumayı bir vecibe saydılar.

Böylece Allah'ın varlığı ve birliği; kitap ve peygamberi; âhiret ve hesabı hakkında semavi bilgi iyice sarsıntı geçirdi ve Kitap Ehli 180 derecelik dönüş yapıp, hakka karşı aşırı hasım kesildiler. Eğer ilâhi takdir plânını değiştirmek âdet-i ilâhiyyeden olsaydı, elbette aralarında hemen hükmedip haklı ile haksızı belirler ve işi bitirmiş olurdu. Ama takdir plânı değişmez; ezelden ebede kadar kusursuz şekilde sürüp gider.

Kitap Ehlinin kin ve taassubu, dini esasları bozup değiştirdi. Kendilerinden sonraki nesle bozuk bir itikad; tahrife uğramış kitap bıraktılar. O yüzden sonraki nesilleri Tevrat ve İncil hakkında şüpheye düştüler. Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile alâkalı haber ve müjdelerin O'na işaret olup olmadığında farklı görüşler ortaya koydular.[1] Zira Barnaba İncili dışında kalan mevcut İnciller'de ve Tevrat'ta son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a açık şekilde delâlet eden âyet ve belgeler yer yer değiştirilmiş ve tahrif edilmiş bulunuyordu.

Bu tarz farklı görüşler ve aşırı taassup kılıfına sokulmuş duygu ve düşünceler günümüze kadar sürüp gelmiş; kanaatimce manaca tahrife uğramayan Barnaba İncili ise kilise tarafından reddedilip uydurma olduğu iddia edilmiştir. Oysa bu İncilde son din ve son peygamber hakkında en az yirmi yerde çok açık ve net beyânlar bulunmaktadır. Diğer bölümleri de Kur'ân ile uyum halinde olup ilâhi kaynaktan indirilme olduğunu bütün açıklık ve berraklığıyla göstermektedir.

Cenâb-ı Hak, Kitap Ehlinin bu yanlış ve tehlikeli tutumunu ve kuşaktan kuşağa aktarılmak suretiyle semavi dinlerin aslından nasıl uzaklaştırıldığını belirterek şu bilgiyi vermektedir:

1 Beyyine suresi: 1-5. âyetlerin tefsiri

"Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da kitaptan yana tam bir şüphe içindedirler."

Emredildiğin Gibi Dosdoğru Ol!

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ

"İşte (ey Peygamber!) Bunun için çağrına devam et, emredildiğin gibi dosdoğru ol; onların heveslerine uyma."

Müşriklerle Kitap Ehlinin kin ve ihtirası, inkâr ve inadı çözümü zor bir noktaya gelince, Müslümanlara, onları kendi taassuplarıyla baş başa bırakıp insanları son dinin açtığı kurtuluş ve mutluluk yoluna dâvet etmek düşer. Ancak bu davetin bazı şartları vardır ki, her mürşidin ve tebliğcinin dikkat etmesi gerekir.

Onları şöyle maddeleştirip sıralayabiliriz:

1- İlâhi emir doğrultusunda dosdoğru olmak.

2- Bu doğruluk düzeyinde sâlih amellerde bulunmak,

3- Gayr-i müslimlerin heveslerine uymamak; onların kültürüne kapı açmamak,

4- Allah'ın indirdiği kutsal kitapların hepsine inanmak ve bunu ilân etmek,

5- İslâm ile diğer semavi dinlerin yürürlükten kaldırıldığını bildirmek ve İslâm adaletini yaygınlaştırmak; din ve ırk farkı gözetmeksizin herkese âdil davranmak,

6- Milli ilâh bulunmadığını açıklayıp bir olan Allah'ın hepimizin Rabbi olduğunu açıklamak,

7- Kitap Ehli'yle iddialaşma ve sürtüşmeye girmemek,

8- İhtilâf ettikleri konular hakkında hükmü Allah'a bırakıp yumuşak ve yaklaştırıcı havayı devam ettirmek.

Böylece Kur'ân, 15. âyetle Peygamber (aleyhisselam)'a hitap ederek ilâhi buyruğu bütün ümmetine teşmil düzeyinde, özellikle Kitap Ehline karşı nasıl bir metot uygulamamızın; tevhid esasına ve İslâm şeriatına davet ederken neleri dikkate almamızın gerektiğini çok açık ve net biçimde be-

lirtmiş oluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, semavi dinlerin hepsinin esasta birleştikleri belirtildi. Kur'ân indirildikten sonra Kitap Ehlinin nasıl yan çizdiği konu edilerek, onlarla tartışmaya gerek olmadığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kitap Ehlinin sözü edilen konudaki iddia ve delillerinin boş ve anlamsız olduğu belirtiliyor. Kitabın hak ve dengede indirildiği açıklanarak Kıyamet olayını acele görmek isteyenlerin ona inanmadığına dikkatler çekiliyor. Âhiret ürünü arzu edenlerle, sadece dünya ürünü peşinde koşanlar konu edilerek bu hususta geniş ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا ۙ وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ
أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اللَّهُ لَطِيفٌ
بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا
لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ
مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ
لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ
بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ لَهُمْ مَا
يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

16- Allah'a olan çağrıya olumlu cevap verdikten sonra O'nun hakkında tartışıp duranların iddia ve delilleri Rableri yanında boş ve anlamsızdır. Üzerlerine gazap ve onlar için şiddetli azap vardır.

17- O Allah, Kitab'ı hak ile ve teraziyi (denge ve düzeni) indirmiştir. Ne bilirsin, belki o kıyametin kopuş saati yakındır.

18- Kıyâmete inanmayanlar, onun hemen gelmesini isterler. İmân edenler ise, o olaydan korkup çekinirler ve onun mutlaka hak olduğunu bilirler. Haberiniz olsun ki, kıyâmetin kopuş saati hakkında tartışıp duranlar, gerçekten uzak bir sapıklık içindedirler.

19- Allah, kullarına çok lutufkâr, çok şefkatli, bol insanlıdır. Dilediğini rızıklandırır. O çok kuvvetli ve kudretlidir, çok üstün ve çok güçlüdür.

20- Kim, Ahiret ekinini arzu ederse, onun arzuladığı ekini artırırız. Kim de dünya ekini isterse, ona da ondan veririz; ahirette ise ona bir nasip yoktur.

21- Yoksa Allah'ın izin vermediği dini, onlara meşru kılıp ortaya koyan ortaklar mı var? Eğer kesin bir söz geçmemiş olsaydı, aralarında hükmedilirdi de iş olup biterdi. Zâlimlere elbette elem verici bir azap vardır.

22- Zâlimleri o gün, kazanıp elde ettikleri şeyden dolayı korku ve kuşku içinde görürsün. Oysa korktukları başlarına gelmiştir. İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar ise Cennet bahçelerindedirler. Onların dilediği her şey Rableri yanındadır. İşte bu, büyük lütuf, büyük ihsandır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh), Mücahid ve Katade'ye göre: İslâm dini tebliğ edilip Allah'ın hidâyet nasip buyurduğu kişiler imân edince, gerek putperest müşrikler, gerekse Yahudi ve Hristiyanlar, imân edenlerin yanlış bir din seçtiklerini ileri sürerek kendi inançlarının ve dinlerinin hak olduğunu, başka dine gerek bulunmadığını ispata çalıştılar ve kendilerine göre birtakım uydurma deliller getirdiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

1 İbn Kesir Tefsiri: 4/110 - Tefsir-i Kurtubi: 16/14

Kitap Ehli'nin Öne Sürdüğü Delillerden Bir Kısmı:

a) Bizim peygamberimiz daha önce gönderilmiştir. Artık başka bir peygambere gerek yoktur.

b) Kitabımız da daha önce indirilmiştir. Bizim için lüzumlu bütün hükümleri kapsayarak önümüzü aydınlatmaktadır.

c) Hem biz peygamber soyundanız. Bu bakımdan diğer kavim ve milletlerden üstün tutulmuşuzdur.

Kur'ân-ı Kerim onların öne sürdüğü bu delillerin köksüz ve anlamsız olduğunu açıklamakta ve dinler zincirindeki tekâmüle işarette bulunarak gelip geçen binlerce peygamberin gönderilme hikmetini hem belirtmekte, hem de iddiacılara hatırlatmaktadır.

Kitap Ehli'nin böylesine tutarsız, temelsiz inada dayalı iddialarından dolayı ilâhi gazaba çarpılacaklarını ve şiddetli bir azap ile ta'zib edileceklerini de Kur'ân haber vermekte ve böylece yaşamakta olan Kitap Ehli'ne ilâhi adaletin sesini duyurmaktadır.

Kitab'ın Hak, Kıyametin Yakın Olması

اَللّٰهُ الَّذِیْٓ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِیْزَانَ ؕ

"O Allah, Kitabı hak ile ve teraziyi (denge ve düzeni) indirmiştir. Ne bilirsin, belki o Kıyametin kopuş saati yakındır."

Kıyamet olayı, diğer bir anlatımla "Âhiret hayatı" hakkında şüphesiz en sağlıklı bilgiyi Kur'ân vermektedir. Tevrat ve İncilde bu kavram üzerinde geniş ve sağlıklı bir açıklamaya rastlamak mümkün değildir. Zira her ikisinin de orijinali kaybolmuş ve o sebeple insan sözü karıştırılarak birçok kısımları aslından uzaklaştırılmıştır.

Kur'ân, yukarıdaki 17. âyetle üç konu üzerinde durmakta ve indirilen son kitap ile kâinat nizamı ve dengesi arasında kopmaz bağların bulunduğuna işaret etmektedir. Şöyle ki: İndirilen kitapta uyumsuzluk, çelişki, yanlış haber, lüzumsuz konu yoktur. O, bütünüyle insan hayatına yönelen ve onun her dakikasıyla iç içe olan;, fert, aile, toplum ve milletin maddi ve manevi kalkınma, gelişme ve mutlu neticeye erişme yollarını ve çarelerini gösteren; insan ruhuyla da uyum halinde olup onun ilk safiyetini ve temizliğini korumaya yönelen kusursuz bir rehberdir. Kâinat düzen ve

dengesini en sağlam bilgilerle tanıtıp öğreten son mesajdır.

Böylece kitabın hak olarak indirildiği belirtildikten sonra "mizan"ın da indirildiği konu edilmektedir. Müfessirler bunu "adâlet"le, kutsal kitaplardaki "ilâhi hükümler"le yorumlamışlarsa da, aslında bu kavram çok yönlüdür. Rahman suresi 7 ve 8. âyetlerin tefsirinde de açıklandığı üzere, Cenâb-ı Hak bu anlatımla, kâinatta hâkim olan denge ve düzene dikkatleri çekmekte ve bu denge ve düzeni en doğru şekilde temel bilgi olarak Kur'ân'ın haber verdiğine işarette bulunmaktadır. Zira varlık âleminde yer alan eşya ve sistemler hem kendi ölçüleri içinde, hem de diğerleriyle olan bağlantılarında tam uyum, ahenk ve dengededirler. Hepsinin hareket ve hizmetinde mutlak anlamda adalet ölçüsü hâkimdir.

Bu açıklamanın arkasından hemen kıyamet olayına geçilmesi çok anlamlı ve hikmetlidir. Öyle ki, belli plâna göre kurulan bu kusursuz düzen ve dengenin vakti saati gelince bozulacağı, alt-üst olacağı ve yerine yepyeni kalıcı bir düzenin kurulacağı söz konusudur. Dünyanın ömrüne baktığımız zaman, kıyametin yakın olduğu kendiliğinden anlaşılır. Kaldı ki, onun alâmetleri hakkında birçok bilgiler verilmiştir ki, onların önemli bir kısmı ortaya çıkmış durumdadır.

Unutmamak gerekir ki, her hareketin bir başlangıcı ve bir de hareketi sağlayan sebebi vardır ve her başlangıcın bir de sonu söz konusudur.

Ayrıca "mizan" tartı aleti olarak da hak ve hukuka titizlikle riâyetin sembolü sayılabilir.

Böylece dünyada da, âhirette de düzenli, faziletli bir hayat sürebilmek için hak olan Kur'ân'a göre yaşamamız ve kâinat mizanıyla günlük işlerimiz arasında adalet terazisini bulundurmamız gerekmektedir.

İnkarcı maddeciler, putperest müşrikler sırf alay ve eğlence olsun diye kıyametin hemen kopmasını isterler. Mü'minler ise, kıyamet olayının neler meydana getireceğine hem inanır, hem de onun dehşetinden korktukları için Cenâb-ı Hakk'a sığınırlar.

İki Ayrı Hayat Birbirini Tamamlar

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِى حَرْثِهٖ

"Kim, ahiret ekinini arzu ederse, onun arzuladığı ekini artırırız. Kim

de dünya ekini isterse, ona da ondan veririz; ahirette ise, ona bir nasip yoktur."

Dünya hayatı olmasaydı, ahiretin anlamı, hikmeti ve taşıdığı yüksek nimetleri anlaşılmazdı. Değeri bilinmeden o nimetler hikmetsiz kalırdı. Âhiret hayatı olmasaydı dünya hayatı anlamsız, amaçsız ve hikmetsiz kalır; kısa bir sürelik mide ve şehvet otlağı olmaktan öteye geçmezdi.

Dinler, özellikle son din İslâmiyet bu iki hayat arasında köprü kurulmasını telkin eder ve bu köprünün bütün malzemesini verir. Buna rağmen köprü kurmayıp sadece dünya hayatına yönelenlere bir şeyler verilir; Âhiret'te ise öylelerine bir nasip yoktur.

Her iki hayata birden yönelip ikisi için düzenli şekilde hazırlananlar ise, hayatın amaç ve hikmetini idrak edenlerdir. Onlara Âhiret Âlemi'nde kat kat mükâfatlar vardır.

Böylece Cenâb-ı Hak 20. âyetle, mü'minlerin Âhiret hayatına aşk ve şevklerini artırmakta, inkarcı sapıkları, gafil azgınları uyarmaktadır.

Sonra da mü'minlerle kâfirlere hazırlanan karşılık ceza ve mükâfatlara değinilerek ölmeden önce bu gerçeği anlayıp inanmanın sayılmayacak kadar faydaları olduğuna işaret edilmekte ve ilâhi rahmet gereği bu kabil hatırlatma ve uyarılara sık sık yer verilmektedir. 21, 22. âyetlerle Âhiret'te her iki grup için hazırlanan şeyler yönlendirici bir anlatımla işlenmekte; duygu ve düşüncelere seslenilerek küfürle kilitlenmiş ön yargıdan sıyrılmaları dolaylı şekilde istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle. Kitap Ehli'nin yersiz ve haksız iddialarına değinilerek aydınlatıcı bilgiler verildi. Kur'ân'ın insan hayatını düzene sokacak hükümlerle hak üzere indirildiği bildirildi ve Allah'a inananların dengeli, düzenli bir hayat sürmeleri dolaylı şekilde emredildi. Yalnız dünya hayatını arzu edenlere âhirette bir nasip olmayacağı bildirilerek, iki hayatın birbirini tamamlayıp birinin diğerine anlam ve hikmet kazandırdığına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ve denge ölçüleri doğrultusunda Allah'ın kulları müjdeleniyor; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görevinin Allah'tan aldığını olduğu gibi Allah'ın kullarına tebliğ etmek olduğu konu edilerek

etraflı bilgi veriliyor. Hakk'a dönenleri Allah'ın bağışlayacağı haber verilerek, inkârın rahmete vesile olmayacağı dolaylı şekilde belirtiliyor. Sonra da kâinatta rızık konusunda mutlak bir plâna göre takdirde bulunulduğuna değinilerek, aşırı derecede rızık kaynaklarına imkân verilmediğinin sebep ve hikmeti açıklanıyor.

ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ قُلْ لَّآ
اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ
لَهُ فِيهَا حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ
بِكَلِمَاتِهٖ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ
عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ
بِقَدَرٍ مَا يَشَاۤءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهٖ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ
مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

23- İşte bununla Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunan kullarını müjdeliyor. De ki: "Ben, (Allah'ın buyruklarını tebliğ hususunda) yakınlıkta, hısımlıkta sevgiden başka sizden bir ücret istemiyorum. Kim çalışıp iyilik kazanırsa, ona, ondaki iyiliği artırırız. Çünkü Allah, gerçekten çok bağışlayandır ve şükredene nimetini artırandır."

24- Yoksa (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu diyorlar? Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah kendi sözleriyle bâtılı yok eder; hakkı ispât edip ortaya koyar. Şüphesiz ki O, gönüllerde dönüp dolaşanı bilir.

25- O ki, kullarının tevbesini kabul eder, kötülüklerini affeder ve ne-

ler işlediklerini bilir.

26- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanların (dilek ve dualarını) kabul eder de kendi bol nimetinden, geniş ihsanından onlara artırır. Kâfirlere gelince: Onlar için çok çetin bir azap vardır.

27- Eğer Allah, rızkı kullarına iyice genişletip bol bol verseydi, elbette azıp tuğyan ederlerdi. Fakat onu dilediği ölçüye göre indirir. Şüphesiz ki O, kullarından haberlidir, görendir.

28- O ki, (kulları) umutlarını kestikten sonra, yağmur indirir de rahmetini yayar. (Gerçek) dost ve yardımcı O'dur, övülmeye de lâyık O'dur.

İLGİLİ HADİSLER

"Ben Allah'ın buyruklarını tebliğde, size olan hısımlığımdan dolayı beni sevmenizden ve aramızdaki yakınlığı korumanızdan başka (sizden) hiçbir ücret istemiyorum."[1]

"Getirip size tebliğ ettiğimiz açık belgeler ve doğru yolu gösteren beyânlar karşılığında, Allah ile sevgi bağı kurmanızdan ve ibâdetinizle O'na yakınlık sağlamanızdan başka bir ücret istemiyorum."[2]

Ensardan bir topluluk bir gün geçmiş hizmetlerinden söz ederek, "Biz (İslâm'a ve Peygamber'e) hizmette bulunup şöyle şöyle yaptık" dediler ve övünür gibi bir tavır ortaya koydular. Bunun üzerine ya Hz. Abbas (radıyallahu anh) ya da onun oğlu Abdullah (radıyallahu anh), "Öyle de olsa bizim size karşı üstünlüğümüz var" diyerek karşılık verdi. Haber Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a ulaşınca, kalkıp onların bulunduğu meclise geldi ve şöyle buyurdu:

"Ey Ensar topluluğu! Sizler zillet içindeydiniz; Allah sizi aziz ve şerefli kılmadı mı?" Onlar da: "Evet, Ya Rasulallah!" diye cevap verdiler. (aleyhisselam) devamla:

"Sizler dalâlette idiniz, Allah sizi doğru yola kavuşturmadı mı?" diye sordu. Onlar da: "Evet, Ya Rasulallah!" diye tasdik ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) onlara

---

1 **Taberâni: İbn Abbas** (radıyallahu anh)**'dan**

2 **Ahmed b. Hanbel: İbn Abbas** (radıyallahu anh)**'dan**

"Sizler benden sormayacak mısınız?" buyurdu. Onlar da: "Ne söyleyelim ya Rasulallah?" dediler. (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu: **"Diyemez misiniz, biz seni barındırdık. Onlar (Mekkeliler) seni yalancılıkla suçladılar; biz ise seni tasdik ettik. Onlar (Mekkeliler) seni zelil ve hakir etmek istediler, biz sana yardımda bulunduk!"**

Râvi devamla diyor ki:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz durmadan Ensar'ın yaptığı iyilikleri sayıp sıraladı; o kadar ki Ensar fazlasıyla duygulanıp dizüstü çöktüler ve nemli gözleriyle O'na bakıp şöyle dediler: "Ellerimizdeki mallarımız Allah ve Peygamberi içindir!"[1]

Yapılan tespitlere göre, sözü edilen olay üzerine yukarıdaki 23. âyet inmiştir.

Akrabalık Hukuku

قُلْ لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى

"De ki: Ben (Allah'ın buyruklarını tebliğ hususunda) yakınlıkta, hısımlıkta sevgiden başka sizden bir ücret istemiyorum."

Bilindiği gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Kureyş Kabilesine mensup Hâşimoğulları'ndan idi. O bakımdan Mekkeliler'in çoğuyla uzaktan ve yakından bir hısımlık bağı bulunuyordu. İlâhi buyrukları tebliğ ile görevlendirilince, önce akrabasını Hakk'a davetle işe başladı. Ne yazık ki akrabasından çoğu akrabalık hukukunu çiğneyerek O'na karşı geldiler. Oysa (aleyhisselam) Efendimiz onlardan sevgi dolu bir ilgiden, Hakk'ın birliğine böyle bir sevgi ve yakınlık havası içinde gelmelerinden ve hısımlık hukukuna riâyetten başka hiçbir karşılık istemiyor ve düşünmüyordu. Çünkü O'nun şahsi dâvası veya makam ihtirası yoktu. Sadece insanları küfrün ve ahlâksızlığın karanlığından kurtarıp imân ve irfanın nurani havasına kavuşturmayı istiyordu. O bakımdan İslâm şerefiyle herkesten önce hısım ve yakınlarının şereflenmesini arzu ediyordu.

İlgili 23 ve 24. âyetler, Hz. Peygamber'in Mekke'de yakınlarından çoğunun ilgisini bile kaybettiğini, hattâ bir kısmının kendisine azılı düşman kesildiğini ifade etmekte ve Allah yolunda O'nun birçok fedakârlıklara

1 Câmi'u'l-beyân Fi Tefsiri'l-Kur'ân/İbn Cerir: 16/24

katlandığına, omuzlarına yükletilen mukaddes hizmeti yerine getirmek için birçok tehlikelerle yüz yüze geldiğine işarette bulunulmaktadır. Ama her şeye rağmen bir an olsun ümidini yitirmediği, görünüşte uğradığı her başarısızlığın aslında başarıya erişmenin müjdesi olduğu da bu âyetlerle kapalı bir anlatımla haber verilmekte ve yaşamakta olan mü'minlerin cesareti artırılmaktadır.

"Kurbâ" kelimesi masdardır. Daha çok hısımlarla olan sıcak yakınlık mânasında kullanılır. Bazen de iyi yararlı amellerle Allah'a yakınlık sağlamak anlamına gelir.

İyiliğin Asıl Değeri

وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ

"Kim çalışıp iyilik kazanırsa, ona, ondaki iyiliği artırırız. Çünkü Allah, gerçekten çok bağışlayandır ve şükredene nimetini artırandır."

İyilik, güzellik, fazilet ve yararlı işin temelinde Allah'a dosdoğru imân varsa ve Hakk'ın rızası amaç olarak bulunuyorsa, gerçek ölçü ve değerini bulmuş olur. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın akrabalık sevgisini korumaya çalışırken, önce onun temelini oluşturmaya çalışması kadar tabii ne olabilir. Çünkü onlara yapılacak en büyük iyilik bu idi. Ne var ki Mekkeliler bu iyiliği takdir duygusundan yoksun bulunuyorlardı. O kadar ki Hakk'a davet edildiklerinden dolayı Hz. Peygamber (aleyhisselam) ile her türlü akrabalık ilgisini kesip O'na hasım olarak, baş düşmanları arasında yerlerini almışlardı. İlgili âyetle iyiliğin gerçek değeri üzerinde durularak, akrabayı doğru yola çağırmanın buna misal teşkil ettiğine işaret ediliyor.

Buna karşılık Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a inanıp İslâm'a giren hısımları ise Peygamber (aleyhisselam)'ın şu hadisleriyle övülmektedir: **"Canımı kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki, adam sizi Allah ve Rasulü için sevmedikçe kalbine imân girmez."**[1]

"Ey insanlar! Ben de ancak bir beşerim. Çok sürmez Rabbimin elçisi (ölüm meleği) gelir, ben de onun dâvetine icabet ederim. Doğrusu size (manevi feyiz ve) ağırlığı olan iki önemli şey bırakıyorum: Birincisi, Allah'ın kitabıdır ki onda doğruluk ve nur vardır. Artık siz Allah'ın

1 Müsned-i Ahmed: Yezid b. Harun tarikiyle Abbas b. Abdulmuttalib (radıyallahu anh)'dan

kitabına sımsıkı sarılın. Diğeri ise, Ehl-i Beytim'dir. Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım."[1]

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a İftira Edenler

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

"Yoksa (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu diyorlar?"

Kur'ân'ın yüksek ifadesi, derin ve kapsamlı mânası, edebi kudreti karşısında şaşkına dönen inkarcı müşrikler, "Kur'ân Muhammed'in uydurup Allah'a nisbet ettiği düzme bir kitaptır" diyecek kadar akıl ve vicdanlarını yitirdiler. Çünkü kalpleri küfürle kılıflanmış, gerçeği anlayabilecek yetenekleri dumura uğramıştır. Bu duruma bakarak onların yakışıksız sözlerine üzülmenin bir yararı yoktur; ama onları düştükleri cehalet çukurundan kurtarmanın çarelerini düşünmenin ve ona göre hakkı tebliğ metoduyla hizmete koyulmanın sayılmayacak kadar faydaları vardır.

O bakımdan konumuzu oluşturan âyet teselli mahiyetinde indirilerek hakkın mutlaka başarıya erişeceği ve o günler gelinceye kadar mü'minlerin sabr-u sebat göstermeleri haber veriliyor.

"Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah kendi sözleriyle bâtılı yok eder; hakkı ispat edip ortaya koyar." Ama O'nun muradı seni ortadan kaldırmak veya onlara benzetmek ya da kendi sözünü vasıtasız işlek duruma getirip üstün kılmak değildir. Böyle olsaydı peygamber göndermeye, kitap indirmeye gerek kalmaz, insanlara verilen cüz'i irâde diye bir kavram ve kanun olmazdı. O bakımdan Cenâb-ı Hak, insanı belli bir plâna göre yaratmayı murad edince, onda iyilik ve kötülüğe eğilimli birtakım duygular var kıldı; önünü aydınlatacak, gerçeği anlayabilecek bir de akıl ve idrâk yeteneği verdi. Sonra da aklına yol gösterecek veya ona ışık tutacak kitap indirdi ve peygamber göndererek bu konuda ona kendi irâdesini kullanma serbestisini tanıdı.

O halde insanoğlu mevcut yeteneklerini kitap ve sünnetle birleştirip sünnetullaha göre yolunu seçerse, Cenâb-ı Hak kendi kudretini izhar edip hakkı ispat ederek bâtılı ortadan giderir.

---

1 Müslim/Fezâil: 36, 37 - Dârimi/Fezâil: 1 - Ahmed: 3/14, 17, 26, 59-4/367, 371

Kur'ân Uydurma Bir Kitap Olsaydı Çoktan Silinip Unutulmuş Olurdu

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen sünnetinden biri de, geç de olsa bâtılı silip yok etmek, hakkı bütün açıklık ve berraklığıyla gün ışığına çıkartıp üstün kılmaktır. Eğer Kur'ân bir insan tarafından hazırlanıp ortaya konmuş olsaydı, çoktan eskiyip bütün özelliğini ve tazeliğini kaybeder, sıradan kitaplar gibi bir köşeye atılıp unutulmaya mahkum olurdu. Zira insan kaleminin ve kafasının mahsulü olan her eser, insan kadar kusurlu ve fânidir; eskimeye ve unutulmaya mahkumdur. Kur'ân ise bu genellemenin dışında her geçen asır özelliğini bütün tazeliğiyle korumakta; gerçeği bulup tesbit eden ilimle ters düşmemekte ve her konuda tasdik edilegelmektedir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'in kudret kaleminin eseri olan bu kitap, kusursuz ve hatasızdır. Mutlak surette hakkı yansıtmakta ve bâtılın elim neticelerini haber vermektedir. O bakımdan her geçen yıl onun cilâsı artmakta, kudreti daha iyi anlaşılmakta ve kapsadığı bütün konularıyla insan kudretini aşmaktadır.

Kur'ân'a nazire yazanlar, kitap te'lif edip Allah'a nisbet edenler ve bu açıdan hareketle kendilerini peygamber olarak tanıtmaya çalışanlar çok geçmeden hüsrana uğramışlardır. Yazdıkları kitabın bir sürü tutarsız sözler, konular ve uydurma rivayetler yığını olduğu ortaya çıkmış ve paçavralaşıp bir kenara itilmeye mahkum olmuştur.

Bu konuda kim ne düşünürse düşünsün, ne derse desin, sonuç Hakk'ın sözlerinin üstünlüğüyle noktalanır. Cenâb-ı Hak kalp ve kafalarda dönüp dolaşan düşünce ve duyguları çok iyi bilir. O halde bilerek Hakk'a hizmet edip bâtılın şarlatanlığına fazla üzülmemek gerekir. Çünkü mutlu sonuç hakkındır.

Bâtılı Terkedip Hakka Dönenler

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

"O ki, kullarının tevbesini kabul eder, kötülüklerini affeder ve neler işlediklerini bilir."

Önceleri Peygamber (aleyhisselam)'a ve Kur'ân'a karşı çıkanlardan ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a yalancı, iftiracı damgası vurmaya çalışanlar-

dan bir kısmına hidâyet nasip olunca, hakka yönelip gönülden teslimiyet gösterdiler. İlâhi beyân gereği, onların dönüş ve tevbesi kabul edildi; daha önce inkâr ve zulümlerinden dolayı biriken günahları bağışlandı.

Şüphesiz böylesine bir kabul ve açık kapı, insanlardan yana rahmetin en parlak yanlarından biridir. Aynı zamanda onların doğru yolu seçip hidâyete erişmesi için bütün imkânların ortaya konduğunun bir başka şahididir. Öyle ki, kırk elli yılını inkâr ve madde cenderesinde silik hale getirip verimsiz kılan kimse, gafletten uyanır da hakka yönelir ve son din İslâmiyet'i kendine din olarak seçerse, geçmiş bütün günahları temizlenir, anasından doğduğu gündeki gibi tertemiz olarak İslâmiyet'in nurani havasında yepyeni bir hayata başlamış olur.

İşte inkarcı her insan için bundan daha büyük müjde ve mutluluk düşünülebilir mi? İmân ve sâlih amel sonsuzluk gıdası, ebediyen mutlu yaşamanın iksiridir. O bakımdan Cenâb-ı Hak kendini bu düzeye getiren mü'min kullarının meşru isteklerini kabul buyurmakta ve kendi fazl-ü keremini onlardan yana artırmaktadır. Yirmi altıncı âyetle bu müjde verilirken, mü'minlere büyük ümit kapılarının açık tutulduğuna işaret edilmekte ve insan hayatının ancak imân ve sâlih amelle değer kazanabileceği kapalı şekilde anlatılmaktadır.

Rızık Kaynaklarının Belli Bir Plâna Göre, Belli Bir Miktarda Yaratılması

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَآءُ ۚ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيرٌ بَصِيرٌ

"Eğer Allah, rızkı kullarına iyice genişletip bol bol verseydi, elbette azıp tuğyan ederlerdi. Fakat onu dilediği ölçüye göre indirir. Şüphesiz ki O, kullarından haberlidir, görendir."

Yirmi yedinci âyetle, çok önemli bir noktaya parmak basılmaktadır; öyle ki ilim adamlarına ışık tutulmakta, temel bilgi verilmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın ezelde hazırladığı plâna göre, insan sayısı önceden belirlenmiş ve dünyanın ömrü takdir edilip rızık kaynakları ona göre ayarlanmıştır. Sonsuz, sınırsız tükenmez kaynaklar var kılınmamıştır. Zira dünyanın ömrü sonsuz ve sınırsız değildir. Aynı zamanda bunun iki dik-

kate değer hikmeti söz konusudur: Birincisi, ihtiyaç fazlası nimetin azgınlık, savurganlık ve ahlâksızlığa yol açmasıdır. İkincisi, çalışma, didinme ve rekabet azminin ortadan kalkması, hayatın canlılığını bir bakıma yitirmesidir.

Kur'ân bütün bu sakıncalı sonuçları "bağıy" kavramıyla özetlemekte ve konu üzerinde iyice düşünmemizi ilham etmektedir. Bağıy: Azgınlık, ahlâksızlık, haksızlık, haddini bilmezlik, meşru sınırları aşmak, zulmetmek, gibi mânalara delâlet eder. Şüphesiz, azgınlık düzensizlik doğurur. Ahlâksızlık fitne ve bozgunculuğa neden olur. Haksızlık, güvensizlik ve huzursuzluğa yol açar; güçlü güçsüzü ezip dengesizlik ve düzensizliği doğurur. Aşırılık, sınırsız hürriyet arzusuna sebep olur ve böylece hürriyetlere tecavüz revaç bulur.

O nedenle insanı yaratan Cenâb-ı Hak, onun hangi ortamda neler yapacağını çok iyi bildiğinden, hayat plânını ona göre hazırlamıştır. Denizlerdeki nimetler de dahil, bütün kaynaklar sınırlıdır. İnsanlar yaşayabilmek için hem bu kaynaklan işlemek ve işletmek, hem de bilerek ölçülü şekilde kullanmak zorundadır.

Böylece "neden bol ve tükenmez nimetler verilmemiştir?" sorusu cevaplanmış oluyor. Başka ülkelerin kaynaklarını sömürüp ekonomik yönden çok güçlü duruma gelen İngiltere, Fransa ve Almanya'da azgınlık ve ahlâksızlık her geçen gün artmakta, maddi refah genç kuşakları tatmin edememektedir. Bu sebeple intihar olayları artmakta, homoseksüeller çoğalmakta, uyuşturucu iptilâsı yaygınlaşmakta, aile yuvası ciddi sarsıntılara maruz kalmaktadır. O kadar ki devlet lutiliği yasallaştırmakta ve ahlâksızlığın önünde dize gelmektedir.

Yağmuru da İhtiyaç Nisbetinde İndirir

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ

"O ki (kulları) umutlarını kestikten sonra, yağmur indirir de rahmetini yayar. (Gerçek) dost ve yardımcı O'dur, övülmeğe de lâyık O'dur."

İlk bakışta konuyla alâkalı başlık kapalı gibi gelir. Zira aşırı kuraklığa maruz kalan bölgeler ve kesimler vardır. Oysa Cenâb-ı Hak bu rahmetini

de dengeli, düzenli ve ihtiyaç oranında indirmeyi plânlamış ve öylece uygulamaya koymuştur. Zaten yağmuru oluşturan faktörler incelendiğinde bu plân rahatlıkla anlaşılır. Ne var ki insanların bilgisizce müdahalesiyle, faktörlerden bir kısmını mefluç hale sokması dengeyi bozmaktadır.

İlâhi denge ve düzen kanunu gereği, yağmuru daha çok ormanı, ağacı çok olan bölgeler kendine doğru çeker. O sebeple yeryüzü insanların yaşamasına elverişli duruma getirildiğinde dağlar, denizler, ırmaklar ve ormanlar ona göre yaratılıp düzenlenmiş; yerleşim yerlerini seçme işi ve kaynaklardan yararlanma becerisi insanların irâdesine bırakılmıştır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu inceliği dikkate alarak ümmetine şöyle tavsiyede bulunarak yol göstermiştir:

"Elinizde bir fidan bulunur ve kıyamet de kopmak üzere ise, hemen dikme imkânınız varsa, dikiniz."[1]

Denizleri kirletip ölü deniz haline getiren; ormanları yok edip bölgeyi çöl haline sokan biz insanlar değil miyiz? Bilgisizce yararlanmaya yönelmemiz birtakım dengesizlikler doğurmakta, kaynakları kısırlaştırıp açlığa, kuraklığa, sefalete neden olmaktayız. Şüphesiz kusur, ilâhi plânda değil, bizim tutum ve anlayışımızdadır.

"Yağmur indirir ve rahmetini yayar" sözü, O'nun denge ve düzenle ilgili kanunlarını hatırlatmaktadır. "Gerçek dost ve yardımcı ve övülmeye lâyık O'dur." Çünkü kullarının ihtiyacını karşılar ölçüde kaynak vücuda getiren ve bunu denge kanununa bağladıktan sonra insan aklına ışık tutmak için kitap indiren ve yol göstermek için peygamber gönderen de O'dur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sâlih âmellerde bulunan mü'minler müjdelendi; inkarcı maddeciler de uyarıldı. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görevinin sınırı belirlenerek ümmetine en sağlam kıstas verildi. Sonra da rızık konusuna değinilerek, bu hususta ilâhi denge ve düzen kanununa işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına delâlet eden iki önemli belgeye yer veriliyor. Başa gelen musibetin insanın kendisinden kaynaklandığı

1 Müsned-i Ahmed: 191 ,184/3

hatırlatılarak, Allah'ın kimseye haksızlık etmeyeceği dolaylı şekilde anlatılıyor. Sonra da Allah'a acizliğin nisbet edilemeyeceğine değiniliyor ve arkasından deniz, gemi ve rüzgâra atıfta bulunularak aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ ۖ وَهُوَ عَلٰى
جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ
اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ ۚ وَمَا
لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِى الْبَحْرِ
كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَاْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ ۚ اِنَّ فِى
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ
كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِنَا ۚ مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٥﴾

29- O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, göklerin de yerin yaratılması ve ikisinde serpiştirip yaydığı canlılardır. O'nun, dilediği zaman onları toplayıp bir araya getirmeye gücü ve kudreti yeter.

30- Başınıza gelen her musibet, ellerinizle işleyip kazandığınız (günah ve kötülükler) yüzündendir. (Bununla beraber) çoğunu affeder.

31- Siz yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak (güçte) değilsiniz. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

32- O'nun (varlığına, birliğine delâlet eden) belgelerden biri de, denizde dağlar gibi yüzen gemilerdir.

33- Dilerse rüzgârı durdurur da (yelkenli olanları) su üstünde durakalırlar. Şüphesiz ki bunda, çokça sabreden, çokça şükreden kimse için deliller, belgeler vardır.

34- Veya o (gemilerdekileri) işledikleri (günah ve vebal) yüzünden (gemiyi batırarak) yok eder; çoğunu da affeder.

35- Hem âyetlerimiz hakkında tartışıp iddialaşanlar, kendileri için kaçacak yer bulunmadığını bilsinler.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Ali (radıyallahu anh) kendi arkadaşlarına şöyle diyor: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimizin, Allah'ın kitabında en üstün âyet hakkında bize verdiği haberi size anlatayım mı? Allah'ın kitabında en üstün âyet: "Başınıza gelen her musibet, ellerinizin işleyip kazandığınız (günah ve kötülükler) yüzündendir. (Bununla beraber Allah) çoğunu affeder" âyetidir. Peygamberimiz (aleyhisselam) bana:

"Ya Ali! Bunu sana açıklamak istiyorum. Dünyada başınıza gelen bir hastalık, bir ceza, bir kötü sonuç, bir belâ, ellerinizin işleyip kazandığı sebebiyledir. Allah ise, bunun ikinci defa cezasını Âhiret'te vermekten daha halim ve daha şefkatlidir. Allah dünyada bir şeyi (günah ve kusuru) affettikten sonra dönüp onu cezalandırmaktan çok daha kerem sahibidir."[1]

"Mü'mine dokunup eziyet veren herhangi bir şeye karşılık Allah mutlaka onun günahlarını bağışlayıp temizler."[2]

"Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata andolsun ki, (insana eziyet veren) budağın bir çizintisi, damardan birinin seğrimesi ayağın kayması bir günah sebebiyledir. Allah'ın ondan dolayı (kulunu) affetmesi ise daha çoktur."[3]

"Mü'mine batan bir diken sebebiyle Allah mutlaka onun bir derecesini yükseltir ve bir hatâsını düşürür."[4]

Allah'ın Yüksek Kudretinin Belgesi

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ

"O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, gökleri ve yeri yaratması ve ikisinde serpiştirip yaydığı canlılardır. O'nun, dilediği zaman onları toplayıp bir araya getirmeye gücü ve kudreti yeter."

---

1 Ahmed: 3/30, 37, 41-5/219 - İbn Ebi Hatim

2 Ahmed: 1/441-4/56

3 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 4/116

4 Buhari-Müslim: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

İnkâr ve imânın; iyi-yararlı amellerin, imân ve irfandan uzak işlerin nasıl bir sonuç vereceği belirtildikten; tevbe kapısının devamlı açık tutulduğu, dönüş yapanların, hakkı seçenlerin bağışlanacağı açıklanıyor.

Allah'ın kudretine delâlet eden belgeler sıralanıyor:

1- Göklerin ve yerin yaratılmasında mükemmel bir plânın varlığı,

2- Göklere ve yere serpiştirilen canlı varlıkların dağılımı,

3- Bu canlı varlıkların, Cenâb-ı Hak dilediği zaman bir araya getirilme durumu,

4- Denizde dağlar misali yüzen gemilerin belli kanunlarla su üstünde hareketi.

Göklerin ve yerin yaratılma olayı, çok mükemmel bir plânın ve şaşma ihtimali olmayan fiziksel kanunların mevcudiyetini; aynı zamanda o plânı hazırlayan mutlak bir kudretin hâkimiyetini hatırlatmaktadır. Gerek kâinat kendi bütünlüğü içinde, gerekse onda yer alan parça ve sistemlerden her biri ayrı ayrı incelendiğinde, kusursuz bir denge ve düzenin var olduğu anlaşılır. Şüphesiz bunlar, kâinatın hem öncesiz olmadığını, hem de tesadüflerle oluşmadığını ispatlamaktadır.

Göklere ve yere serpiştirilen canlılar:

"Dabbe" kelimesi, hafif yürüyen, hareket eden, debelenip hayat belirtisi gösteren her canlı hakkında kullanılan bir kavramdır. Kur'ân'ın dört ayrı yerinde bu kavrama yer verildiğini görüyoruz. Nahl ve Şura surelerinde bu, göklere ve yere serpiştirilen canlılar anlamında yer almaktadır.

O bakımdan ilim adamları bu iki âyeti farklı şekilde yorumlamışlardır:

a) Göklerde ve yerde yüzükoyun hareket eden canlılar vardır.

b) Âyetteki anlatımda "tağlib kaidesi" söz konusudur. Şöyle ki: Yeryüzünde insan ve hayvanlar; göklerde ise melekler hareket halinde olup yaşamaktadırlar. Ancak hepsine birden tağlib yoluyla "dabbe" denilmiştir. Zira Araplar arasında bu kaide çok yaygındır. Mesela Güneş ile Ay'ı bir arada andıkları zaman çoğu kere "şems ve kamer" demezler de "kamereyn" veya "kameran" derler.

O halde bilimsel araştırmalar sonucu gezegen veya başka bir sistemde ya da yıldızda canlı varlıklara rastlanır veya böyle bir tespit yapılırsa, birincilerin yorumunun isabetli olduğu; rastlanmadığı takdirde ikincilerin yorumunun isabetli olduğu ortaya çıkmış olur.

Ancak şu hususu belirtelim ki, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden her belge beraberinde iki yarar taşımaktadır: Birincisi, Allah'ın kudret damgasını yansıtması; ikincisi insandan yana bir hizmet vermesi şeklindedir. O bakımdan teknik imkânların gelişmesi ve ilmi araştırmaların hızlanması neticesinde mevcut gezegenlerden birinde veya başka bir sistemde birtakım canlı varlıklar tespit edilirse, bu oranın hayat şartlarına göre yaratılan bir kudret harikası sayılır ve bütünüyle ilâhi varlığın damgasını yansıtarak Cenâb-ı Hakk'ın nelere kadir olduğunu gösterir.

Ne var ki, günümüze kadar Güneş ailesinde yer alan gezegenler üzerinde Viking I, Viking II, Viking III ile yapılan araştırmalar, onlarda hayat belirtisi bulunmadığını göstermiştir.

İnsan denilen canlıya gelince: O sadece dünya denilen yerkürede vardır. Başka bir gezegen veya sistemde olması düşünülemez. Nitekim Rahman suresi 10. âyette bu husus gayet açık şekilde ifade edilmektedir.

Göklerde ve yerde bulunan canlıların bir araya getirilmesi:

İlgili 29. âyetle, göklerle yere serpiştirilen dabbeyi, Allah'ın dilediği zaman bir araya getireceği belirtilmektedir.

Bu da iki ayrı yorum istemektedir. Şöyle ki:

a) Kıyamet gününde Cenâb-ı Hak bütün canlıları diriltip bir araya getirecek ve böylece melekler, insanlar, cinler ve hayvanlar mahşer alanında yerlerini alacaklar.

b) Göklerde, yani bazı gezegen veya sistemlerde "dabbe" denilen canlı varlıklar bulunuyorsa, o gezegen veya sisteme ulaşılması ve orada yaşayan canlılardan birkaç tane alınıp dünyaya getirilmesi veya dünyadan bazı hayvanların o gezegen veya sisteme gönderilmek suretiyle onların bir araya getirilmesi söz konusudur. Ancak birinci yorum, siyak ve sibak itibariyle daha isabetlidir.

Denizlerde dağlar misali yüzen gemiler

Bu anlatım, üç önemli hususu yansıtmaktadır:

1- İslâm'dan önceki asırlarda da çok büyük yelkenli gemiler inşa edilmiştir. O bakımdan bu, araştırmaya, değer bir konu olarak önümüzde bulunuyor. Zira eski çağlarda vücut bulan sanat ve medeniyetin ölçüsünü, gemilerin kalıntılarında da görmek mümkün olur. O halde batık gemileri araştırıp tespit etmekte birtakım yararlar vardır.

2- Daha büyük gemilerin, dağ misali araçların imal edildiğine işaret ediliyor. Nitekim Nuh Peygamber'in ilâhi gözetim altında yaptığı geminin hayli büyük olduğu kesindir. Ayrıca M.Ö. X.yy'da Süleyman (aleyhisselam)'ın büyük çapta yelkenli gemiler inşa ettirip deniz filoları meydana getirdiğini hem Tevrat, hem de Kur'ân-ı Kerim haber vermektedir.

3- Ayrıca suyun cisimleri kaldırma özelliğine atıf yapılarak gemilerin de belli fiziksel kanunlara göre imal edilmesi hatırlatılmakta ve insana böyle yeteneklerin verildiğine dikkatler çekilmektedir.

İşte bütün bu akla ışık tutan belgelerde çok sabreden, çok şükreden kimseler için deliller ve öğütler vardır.

Anlaşıldığı gibi, Kur'ân, belgeler üzerinde başarılı araştırma ve inceleme yapılabilmesi için özellikle iki şeye ihtiyaç bulunduğunu belirtmektedir: Çokça sabır, çokça şükür.. Zira sabırlı çalışma, ilmin desteği, başarının anahtarıdır. Şükür ise, vadedilen, keşfedilen her şeyde ilâhi damgayı görüp kuvvet ve kudreti O'na çevirmektir. O halde bilimsel araştırmayı sabırla sürdürmeyen ilim adamı başarılı olamaz. Elde ettiği başarılı sonucu kendi nefsine irca' eden ilim adamı ise nankörlükten kurtulamaz.

İlâhi Âyetler Üzerinde Maksatlı Tartışmalar

وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا ۚ مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ

"Hem âyetlerimiz hakkında tartışıp iddialaşanlar, kendileri için kaçacak yer bulunmadığını bilsinler."

Bilindiği gibi, ilmin yolu ve hareket çizgisi ikidir: Gözlem ve deney. Ne var ki, gerçeği bulmakta, hakkı dosdoğru anlamakta bu iki yol yeterli değildir. Buna bir misal verelim: Canlıların kimyasal yapısı incelenirken gözlem ve deneyle, organizmaların altı esas bileşimden meydana geldiği

görülür: Su, karbonhidratlar, yağlar, adenosin fosfatlar, proteinler ve asitler. İlim, bu altı esası bir araya getirdiğinde ona canlılık vasfı veremiyor ve bu noktada birtakım varsayımlarla konuyu geçiştirmek istiyor. Oysa sözünü ettiğimiz altı esas bileşimi farklı biçimlerde oluşturup ona canlılık veren çok yüksek bir kimyacı söz konusudur. Bunu kabul etmeyenlere gelince; bir elektronik cihazı meydana getiren unsurları inceleyip tespit ettikten sonra, onun plân ve projesini hazırlayıp imalata geçen teknik elemanı inkâra benzer. Aynı zamanda o cihazı harekete geçiren bir de elektrik akımı söz konusudur.

İlgili âyetle bu hususa parmak basılıp,

"Âyetlerimiz hakkında tartışıp iddialaşanlar, kendileri için kaçacak yer bulunmadığını bilsinler" buyurularak gereken uyarı yapılıyor.

Evet, inkâr ister kevni âyetlere, isterse Kur'ân âyetlerine yönelik bulunsun; inkarcı, gözlem ve deneyleriyle unsurların (elementlerin) bileşimini ortaya çıkartmış, ama ona canlılık vasfı verememiştir. Böylece hem bileşimleri oluşturup onlara canlılık vasfı veren kudreti bilememiş, hem de kendi kafasında meydana gelen sorulara doğru bir cevap bulamamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına delâlet eden birkaç belgeye yer verildi. Kişiye dokunan musibet ve kötülüğün kendi nefsinden kaynaklandığına değinilerek Cenâb-ı Hakk'ın mutlak anlamda âdil olduğuna işaret edildi. Sonra da dikkatler gemi ve denize çekilerek yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada verilen nimetlerin birer geçimlikten ibaret olduğu, asıl kalıcı olan nimetlerin Âhiret Âlemi'nde hazırlandığı hatırlatılıyor. Arkasından bu idrâk içinde olan mü'minlerin on kadar sıfatı konu edilerek sağlam kıstas veriliyor. Kötülüğe karşı kötülükten ziyade affedici bir davranış içinde olmanın fazilet olduğu belirtilerek bu konularda sabırlı olmanın önemi üzerinde duruluyor.

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ
وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ

كَبَٰٓئِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ
اسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ الصَّلَوٰةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا
رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ الْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ
﴿٣٩﴾ وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ
إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ الظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا
عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ
وَيَبْغُونَ فِى الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾
وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

36- Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının kısa süreli bir geçimidir. Allah yanındaki ise, daha hayırlı ve devamlıdır. (Bu da) imân edip Rablerine güvenip dayananlar;

37- Günahın büyüklerinden ve hayâsızlıklardan kaçınanlar; öfkelendikleri zaman bağışlayanlar;

38- Rablerinin çağrısına olumlu cevap verenler; namazı dosdoğru kılanlar; işlerini kendi aralarında danışma ile çözenler; kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah için) harcayanlar;

39- Zulme, hakları tecâvüze uğradıkları zaman, yardımlaşıp kendilerini savunanlar içindir.

40- Bir kötülüğün cezası, misliyle kötülüktür. Artık kim affeder de barıştan yana olursa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Allah elbette zâlimleri sevmez.

41- Kim de haksızlığa uğradıktan sonra sadece hakkını alırsa, işte onlar aleyhine bir yol yoktur.

42- Ancak insanlara zulmedip yeryüzünde haksız yere yolsuzlukta bulunup haklara tecâvüz edenler aleyhine yol vardır. İşte onlara elem ve-

rici bir azap vardır.

43- Ve kim de sabredip bağışlarsa, şüphesiz ki bu, azmedilmeye lâyık işlerdendir.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim kendine haksızlıkta bulunana beddua ederse, (bir bakıma) hakkını almış olur."[1]

"Sizin âmirleriniz hayırlılarınız, zenginleriniz cömertleriniz olur; işleriniz de kendi aranızda meşveret ile çözülürse, yerin üstü sizin için yerin altından hayırlıdır. Âmirleriniz şerirleriniz, zenginleriniz de cimrileriniz olur; işleriniz kadınların görüşüne havale edilirse, yerin altı sizin için yerin üstünden hayırlıdır."[2]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Müşriklerden bir adam, Ebu Bekir Sıddik'a dil uzatıp sövdü. Ebu Bekir (radıyallahu anh) ona hiç karşılık vermeyip sustu. O sebeple 37. âyet indi."[3]

Dünya Geçimliği

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا

"Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının kısa süreli bir geçimidir."

Kur'ân-ı Kerim'de sık sık dünya geçimliğinin geçici olduğu, asıl kalıcı olan nimetlerin Allah'ın yanında, ahiret aleminde hazırlandığı haber verilerek, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurulması ve iki hayat arasında denge sağlanması tavsiye ediliyor. 36. âyetle bu konu çok kısa, fakat anlamlı şekilde açıklanmaktadır. Öyle ki, her insan şu dünyaya çıplak olarak gözlerini açar ve birkaç metrelik kefene sarılıp ayrılır. Doğumla ölüm arasında elde edilen her nimet, dünya hayatını devam ettirmeye, yani bir süre yaşamamıza medar olmaya yönelik bir anlam taşır. Helâlinden elde edilip meşru ölçülere göre harcanır ve Allah rızası doğrultusunda muhtaçlara sarfedilirse, âhiret hayatını mutluluğa çevirmeye yardımcı olur. Gerisini arkamızda bırakıp gitmek zorundayız.

---

1 Buhari/Mezalim: 25 - Tirmizi/Tefsir: 15/17, 57, 66, Daavat: 16, 66, 118

2 Tirmizi/Fiten: 78

3 Tefsir-i Kurtubi: 16/36

Mü'minlerin Bazı Vasıfları ve Onlar İçin Hazırlanan Mükâfatlar

وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۚ

"Allah yanındaki ise, daha hayırlı ve devamlıdır. (Bu da) İmân edip Rablarına güvenip dayananlar içindir."

Dünya hayatından amaç ve hikmetin ne olduğunu anlayıp kendini Allah'a vermek suretiyle dünya ile âhiret arasında kopmaz bağlar vücuda getiren gerçek mü'minlerin on kadar önemli özelliğinden söz edilmektedir. Şüphesiz bu özellikler hem ferdin, hem de aile ve toplumun günlük yaşayışını fazilet ve hakseverlik düzeyinde, ibâdetin ferahlatıcı havası içinde tanzim eder; aynı zamanda ömrü Allah'ın rızası doğrultusunda amacına eriştirir.

İlgili 37, 38, 39. âyetlerle sözü edilen özellikler şöyle sıralanmaktadır:

1- Dosdoğru imân etmişlerdir.

2- Tedbirle birlikte şartsız olarak Allah'a güvenip dayanırlar.

3- Büyük günahlardan sakınırlar.

4- Hayasızlığın her çeşidinden uzaklaşırlar.

5- (Haksızlıkta bulunan birine) öfkelendikleri zaman, bağışlamasını bilirler.

6- Rablerinin Kur'ân ile yaptığı çağrıya olumlu cevap verirler.

7- Namazı vaktinde kılarlar.

8- İşlerini kendi aralarında birbirlerine danışarak, istişarede bulunarak çözerler.

9- Allah'ın verdiği rızıktan yine Allah rızasını umarak harcarlar.

10- Zulme maruz kalıp, hakları tecavüze uğradığı zaman, haklarını almak için yardımlaşıp kendilerini hem savunurlar, hem de gerekirse misliyle karşılık verirler.

Sıralanan on sıfat veya özellik arasında zincirleme bir bağ mevcuttur ki, biri diğerini tamamlamakta, amacına ulaştırıp sağlam esasa dayandırmaktadır. Öyle ki:

İmân, Allah'a güvenip dayanmanın kaynağı ve en kuvvetli dayanağıdır. Allah'a güvenip dayanmak ise, insanı günahlardan, hayasızlıklardan alıkoyup disiplin altına alır. Nefsine hâkim olan kimse öfkesini yenebilir. Bütün bu özelliklere sahip olan kimse günde mutlaka beş defa Allah'ın huzurunda durup kulluğunu ispat eder; namazı gözünün aydınlığı bilip cemaatle kaynaşıp bütünleşir. Bu çizgiye gelince de, hem kendi yararlarını, hem de İslâm'ın ve ülkenin menfaatlerini hesaba katarak önemli işlerini, şura oluşturarak kendi aralarında istişareyle çözerler. Toplum bünyesinde sosyal adaleti ayakta tutmak için, mali ibâdetlerini de ihmal etmezler. Kendilerine bir haksızlık yapılınca, kardeşlik bağlarının gevşememesi için gerekirse affetme yolunu seçerler ve birbirlerine yardımcı olurlar.

İşte İslâm'ın, mü'minlerden yana her iki hayatlarında başarılı olabilmeleri için çizdiği plânın, hazırladığı programın ana hatlarından bir kısmı bunlardır. Ferdi önce Allah'a ve dine, sonra da Allah'a imân eden topluma bağlamakta; ruhları terbiye edip nefsin aşırılıklarını durdurmakta ve böylece insanı olgunlaştırarak ülkeye kazandırmaktadır.

Diyebiliriz ki bütün bu vasıf ve özellikleri sistemleştirip eğitim ve öğretimin müfredatını ona göre hazırlayan İslâmiyet kadar başarılı başka bir sistem yoktur.

İslâm'da Şurâ

وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

"İşlerini kendi aralarında danışma ile çözenler..."

Şura: Kelime olarak masdardır; daha çok meşveret ve teşavür manasına gelir ki bu, Türkçe'de "danışma" ve "birbirine danışma" şeklinde ifade edilebilir.

Dünya ve âhiretle ilgili önemli işleri bilen söz sahibi kişilerin bir araya gelerek görüşlerini, ictihâd ve bilgilerini ortaya koymaları, bir bakıma danışma meclisi oluşturmaları, şura'nın temelini oluşturur.

Şura, kök mana olarak, arıdan bal almaya delâlet eder. Böylece kök mânâsı ile ıstılahı mânası arasında nefis bir bağlantı söz konusudur. Arının birçok çiçeklerden emerek topladığı balda şifâ ve rahmet bulunduğu gibi, umur bilir mü'minlerden söz sâhibi olanların oluşturduğu danışma meclisine başvurup onların görüş ve içtihadını almakta da, önemli konu-

ları çözme babında şifâ ve rahmet mevcuttur.

Kur'ân-ı Kerim, şuranın lüzumuna daha çok şu üç hususu misâl vermektedir:

1- Mali ibâdet, ekonomik meseleler ve toplumun zayıf tabakasını güçlendirmede;

2- Aile, toplum ve ülkeye yönelen bir haksızlık ve saldırıyı savma, giderme ve dayanışma ile yardımlaşmanın şekil ve muhtevasını konuşup ortaya çıkarmada;

3- Bir mesele birden fazla kişiyi ilgilendiriyor veya doğrudan toplum ve ülkenin yüksek menfaatiyle alâkalıysa, âdil ve faydalı bir çözüm arayıp bulmada şura son derece gereklidir.

Böylece İslâm'da şuranın yeri ve önemi ana hatlarıyla ortaya çıkmış oluyor. Cenâb-ı Hak, işlerini meşveret ile çözenleri, meselelerini birbirlerinin görüşlerini alarak sonuca ve hükme bağlayanları övmekte ve İslâm ümmeti için bunun lüzumuna işarette bulunmaktadır.

İslâm tarihinde şurânın yeri ve başlangıcı:

İlk şurâyı kurup dünya işlerinde, özellikle savaş ve benzeri konularda istişareye gerek gören, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmuştur. Çünkü O, Kur'ân'ın emir ve tavsiyelerinin uygulayıcısı ve ümmetinin en büyük rehberi idi. Dini ahkâmla ilgili konularda istişarede bulunmazdı. Zira o hükümler Allah'tan iner ve ona göre amel edilirdi. Kimsenin fikir beyân etmesine mesağ[1] yoktu.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den sonra hayatta kalan Ashab-ı Kiram da şurâya lâyık olduğu önemi verilişlerdir. Sadece dünya işlerinde değil, dini ahkâm konusunda bir tereddüt ortaya çıkınca birbirleriyle istişarede bulunmak suretiyle çözüm aramışlardır. Ashabın ilk kurduğu şura, hilâfet meselesi hakkında olmuştur. Zira (aleyhisselam) bu hususta belli bir şahsın ismi üzerinde durmamış ve kesin bir açıklamada bulunmamış; durumu Müslümanların kendi aralarında meşveret ile çözmelerine bırakmıştır. Nitekim Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın halife seçilmesi bunun ilk adımı sayılır. İkinci adımı ise, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın vefatından

1 İzin, açık kapı

sonra irtidad eden Arap kabileleri hakkında nasıl bir hüküm uygulanması gerektiğini belirlemek için şurâya ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkmıştır. Ashabın ileri gelenlerinin görüşleri belirlendikten sonra Ebu Bekir Sıddık'ın reyi tasvip görmüş ve ona göre hareket edilmiştir. Üçüncü olarak da dedenin mirasçı olup olmayacağı hakkında tereddütler ortaya çıkmış ve o bakımdan şura oluşturulup mesele gözden geçirilerek tereddütler giderilmeye çalışılmıştır. Dördüncü olarak, içki içene verilecek ceza (had) hakkında tereddüt edilmiş ve şuraya lüzum görülmüştür. Beşinci olarak da Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın vefat edeceği sırada kendi yerine geçecek halifenin, aşağıda isimleri belirtilen altı kişilik şura marifetiyle seçilmesini vasiyet etmesidir ki o zatlar: Osman, Ali, Talha, Zübeyir, Sa'd ve Abdurrahman b. Avf'dır. (Allah hepsinden razı olsun).

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür, ama fazlasına gerek görmüyoruz. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın tavsiyesi ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in sünneti yeterli delil olarak önümüzde bulunuyor.

Kötülüğün Cezası, Misliyle Karşılık Vermektir

وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ

"Bir kötülüğün cezası, misliyle kötülüktür. Artık kim affeder de barıştan yana olursa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Allah elbette zâlimleri sevmez."

Kötülük, biri şahısla, diğeri kamuyla ilgilidir; yani biri sadece bir şahsı, diğeri umumu rencide eder. Cenâb-ı Hak, karşısındaki adamın fiili veya sözlü tahrikiyle öfkelenen kimsenin karşılık vermeyip onu affetmesini tavsiye ederken; "Kötülüğün cezası misliyle kötülüktür" buyurarak, karşılık vermenin câiz olduğunu bildirmektedir.

Ancak her konuda kötülüğe misliyle karşılık vermek doğru değildir. Meselâ kendisine zina suçu isnad edilen kimse, suçlayana aynı şeyi isnad edemez. Kendisine iftirada bulunana iftira ile karşılık veremez. Sonuç olarak bu mesele İslâm Hukuku'nun bütünlüğü içinde incelenince, hangi kötülüğe misliyle karşılık vermenin caiz olup olmadığı rahatlıkla anlaşılır. Âyetteki hükümle, ceza hukukunda genel bir kaide yansıtılmakta ve bunun her zaman istisnaları olabileceğine işaret edilmektedir.

Böylece ister ferde, ister topluma karşı işlenen bir kötülüğü cezalan-

dırmak için şu üç şartın söz konusu olduğu neticesi ortaya çıkmaktadır:

1- Verilecek cezanın işlenen suça eşit bir anlam ve ölçüde olması,

2- Cezanın yetkili organa bırakılması,

3- Verilecek cezanın suçluyu te'dip edip etmeyeceğinin dikkate alınması.

Bu üçüncü şartı bir misâl ile açıklayalım: Ahlâksızın biri, yoldan geçmekte olan suçsuz bir adama pişmedik yumurta atarak üstünü başını kirletir ve bu sebeple kendisine misli yapılınca hoşuna gider de onu bir eğlence sayarsa, misli ceza yerini bulmamış olur.

Bununla beraber kim de kendisine yapılan kötülüğe karşılık vermeyip suçluyu affeder de barıştan yana kapıyı açık tutarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Cenâb-ı Hak elbette ki zâlimleri sevmez.

Kim de uğradığı haksızlıktan dolayı, yetkili organ vasıtasıyla misliyle karşılık verirse, artık onun aleyhine bir hüküm söz konusu değildir. Mislini aşmadıkça bu böyledir.

Topluma karşı işlenen suça gelince, suçluyu cezalandırmak elbette ki hayırlıdır. Zira ortada fert yok, toplum vardır ve toplumu rahatsız etmek, onu suçlamak, ona karşı kötülükte bulunmak, cezasız kaldığı takdirde, oto-kontrol kalmaz, toplumun güveni sarsılır ve ahlâksız mütecavizler de cesaret bulur.

Ferde yapılan kötülük, ona karşı işlenen suç, affedildiği takdirde onu işleyenin ıslâh-ı nefs etmesini sağlar veya başka kötülüklerde bulunmasını önlerse, elbette affetmek hayırlıdır. Cesaret ve ahlâksızlığını artırırsa, misliyle karşılık vermek daha hayırlıdır.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya nimetiyle âhiretin kalıcı nimetleri arasındaki farka değinildi. Her iki hayat için çalışıp ikinci hayatı için ciddi hazırlık yapan mü'minlerin on kadar sıfatına yer verilerek yönlendirici ölçüler sergilendi. Kötülük yapana, birtakım şartları dikkate alarak misliyle karşılık vermeyip affetmenin hayırlı olacağına işaretle, bunun manevi

1 Nahl suresi: 126, Bakara suresi: 194, Hac suresi: 60. âyetlerin tefsiri

mükâfatına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi sünnete ters düşüp sapıtan zâlimlerin duyacağı pişmanlık konu ediliyor ve öylelerinin hem kendilerini, hem aile fertlerini ve çevrelerinden bazı kişileri hüsrana uğrattıkları hatırlatılarak, sapıklara uymanın hüsrandan başka bir sonuç doğurmayacağına atıf yapılıyor.

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهٖ ۗ وَتَرَى الظّٰلِمِينَ لَمَّا رَاَوُا
الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾ وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا
خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اَلَآ اِنَّ الظّٰلِمِينَ
فِى عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَآءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۗ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

44- Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık onun bundan sonra hiçbir dostu, sahibi bulunmaz. Azabı gördükleri zaman o zâlimleri bir görsen! "Geri dönmeye bir yol yok mudur?" derler.

45- Onları, alçaklık ve aşağılıktan korktukları halde Cehennem azabına getirildiklerini ve göz ucuyla ona baktıklarını görürsün. İmân edenler ise, şöyle derler: "Şüphesiz ki hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem ailelerini ziyana sürükleyenlerdir." Haberiniz olsun ki, zâlimler şüphesiz devamlı azap içindedirler.

46- Onlara Allah'tan başka yardım edecek dostlar, sahip çıkanlar da bulunmaz. Allah, kimi saptırırsa, onun için bir yol da yoktur.

Allah Kimi Saptırırsa, Onun Dostu ve Yardımcısı Bulunmaz

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهٖ

"Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık onun bundan sonra hiçbir dostu ve sahibi bulunmaz."

Allah'ın saptırması, koyduğu sünnete uymamak, gönderdiği peygamberi tanımamak ve hayat dizginini nefis ve İblis'in eline teslim etmek suretiyle, doğru yoldan ayrılmakla gerçekleşir. Böylece kişinin O'nun koyduğu hayat düzenine arka dönmesiyle bir sonuç meydana gelir de haktan sapmasına sebep olur. O halde sapıtan kulun kendisidir, yani onun cüz'i iradesiyle vücut bulmuş ve öylece ilâhi nizama ters düşmüştür. Sapıtma olayının Allah'a nisbeti, sapıtan kişinin sünnetullaha uymamasıyla yorumlanır.

İşte kendi iradesiyle kendini sapıklık çizgisine getiren kimse ilk tokatı sünnetullahtan yer ve artık onu kurtaran bir kimse bulunmaz. Meğerki, Cenâb-ı Hak ona hidâyet kapısını aça.

Zâlimler Aleyhine Âhiretten Bir Tablo

Zâlimler, üzerlerindeki hakları ödemeden, mazlumlarla helâlleşmeden ölür veya hakkı inkâr etmek suretiyle kendi nefislerine zulmeder ve dönüş yapmadan dünya hayatına veda ederlerse, Âhiret hayatında alçaklık ve aşağılık damgasını taşıyarak ateşe sürüklenirler. Sadece kendileri değil, yakın çevrelerini de beraberlerinde hüsrana uğratırlar.

Şüphesiz temelinde küfür bulunan zulmün cezası, ebedi azaptır. Kırk beşinci âyetle bu husus uyarıcı bir tablo halinde tasvir edilmektedir.

Bu dört madde halinde gözler önüne serilmektedir:

1- O gün onlar için hiçbir dost ve yardımcı olmayacak,

2- Azabı, ilâhi adaletin tecellisini görünce, dünyaya dönmek için yol ve çare arayacaklar,

3- Üzerlerinde alçaklık ve aşağılık damgası bulunduğu halde Cehenneme sevkedilecekler,

4- Onlara Allah'tan başka yardım edecek dostları olmayacak.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi nizama uymayıp doğru yoldan sapıtan zâlimlerin âhiret alemindeki acıklı durumları tasvir edildi ve dört madde halinde uyarıcı, yönlendirici safha açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayata adım atmadan, yani ruh denilen

emaneti sahibine teslim etmeden önce küfür ve zulümden, ahlâksızlık ve aşırılıktan pişmanlık duyarak Hakk'a dönmenin lüzumu belirtiliyor. Buna rağmen inat edip dönüş yapmayanların kendi aleyhlerine acıklı bir sonuç hazırladıklarına işaret ediliyor. Peygamber (aleyhisselam)'a ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlere düşen, açık tebligat olduğuna dikkatler çekilerek, inkarcı zâlimler uyarılıyor.

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاِنَّا اِذَا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

47- Allah tarafından geri çevirilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce Rabbinizin dâvetine olumlu cevâp verin. O gün sizin için ne bir sığınak, ne de inkâra çare vardır.

48- Öyle iken yüzçeviririlerse, biz seni onlar üzerine koruyucu, gözetici (bir bekçi) olarak göndermedik. Sana gereken, sadece tebliğdir. Şüphesiz ki biz, insana kendi katımızdan bir rahmet tattırsak onunla sevinir. Kendi ellerinin hazırlayıp öne sürdükleri şey sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, o takdirde insan çok nankör olur.

Dünyaya Getirilişimizin Hikmeti

İlgili âyetlerle, dünyaya getirilişimizin hikmeti açıklanmakta; yüce yaratanı bilip, tanımamız; O'na ibâdet edip çağrısına kulak vermemiz ve hayatın mana ve hikmetini kavramamız bu hikmete dayalı olarak tavsiye edilmektedir. Kırk yedinci âyetle de, geriye döndürülmesi mümkün olmayan Âhiret günü gelmeden hilkatin hikmetine; Allah'ın mutlak huzur, güven ve mutluluk vadeden dâvetine kulak vermemiz emrediliyor.

Şüphesiz ki bu tavsiye ve emir, ilâhi rahmetten kaynaklanmakta ve bütünüyle yol gösterip saadet havasını estirmektedir. Artık bu rahmete kalbini ve kafasını açanlar mutlu olur ve kendi lehlerine bir gelecek hazırlarlar; uymayanlar ise, kendi aleyhlerine acıklı bir sonuç hazırlanmasına

sebep olurlar. Cenâb-ı Hak bu gerçeği en anlamlı bir ifadeyle şöyle hatırlatmaktadır:

"Allah tarafından geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce Rabbinizin dâvetine olumlu cevap verin."

Rasulullah (aleyhisselam) Koruyup Gözetleyici Değildir

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

"Öyle iken yüzçeviririlerse, biz seni onlar üzerine koruyucu, gözetici (bir bekçi) olarak göndermedik."

Peygamber (aleyhisselam) ve O'nun yolunda yürüyen mürşitler ve din âlimlerinin görevi, Allah'ın buyruklarını olduğu gibi tebliğ edip doğru yolu göstermek, tehlikeli yolun neticesine karşı uyarmaktır. Yoksa onlar, insanların sapıtmasına engel koyan, doğru yoldan çıkanların elinden tutup sapmalarını önleyen koruyucu ve gözetici bekçiler değillerdir. Çünkü doğru yola eriştirmek, gözetip korumak Allah'a aittir.

Mekke'nin ileri gelen müşriklerinin İslâmiyet'i din olarak seçmemelerine çok üzülen Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'e zaman zaman asıl görevinin sınırı hatırlatılarak teselli bulması ve O'ndan sonra gelecek olan mürşitlerin de kendi ölçü, yetki ve sınırlarını aşmamaları arzulanmış ve kırk sekizinci âyetle konuya açıklık getirilmiştir.

Herkes kendi kaderini çizer

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ...

"Şüphesiz ki biz, insana kendi katımızdan bir rahmet tattırsak onunla sevinir. Kendi ellerinin hazırlayıp öne sürdükleri şey sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, o takdirde insan çok nankör olur."

Şartlar, ortamlar, yetenekler, yardımcı unsurlar, ilâhi âyet ve belgeler hep insanın lehine yönelmiştir. Buna rağmen eğri yolu seçen kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış olur. Böylece kişi kendi kaderini çizip belirler.

İlgili âyetlerle, hem insan karakterinin bir yüzüne dikkatler çekilmekte, hem de kader konusuna kısaca değinilerek mü'minler aydınlatılmaktadır. Öyle ki, Allah (celle celaluhu) hiç kimseye haksızlık etmez. Kişi kendini ilâhi azap sınırına sürükleyip getirmedikçe, ona dünyada ceza ver-

mez. Böylece Allah (celle celaluhu)'dan hep rahmet, lütuf ve ihsan gelmektedir. Kendini O'nun rahmet ve lutfuna lâyık görüp düzeltenlere daha bol ve kalıcı mükâfatlar hazırlanır. Bunun aksine kalbini o rahmete kapalı tutup hakka sırt çeviren kimseler, kendi iradeleriyle kendilerini kötülüğe ve musibete lâyık görürler. Aynı zamanda kusuru Cenâb-ı Hakk'a nisbet ederek nankörlüklerini artırırlar da büsbütün bedbaht olurlar.

Unutmamak gerekir ki, insanoğlu, doğuştan taşıdığı bazı özelliklerle hayata gözlerini açar. Peygamber, kitap, mürşit ve din âlimleri ondaki özellikleri, diğer bir anlatımla, ondaki fıtri cevheri asıl amacına çevirip geliştirirler. İnkarcı nankörler ise, o cevheri küfrün ve ahlâksızlığın kiriyle karartıp belirsiz hale sokarlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ölmeden önce pişmanlık duyup dönüş yapmanın mutluluk vadettiği konu edilerek, haksızlık yapanlar uyarıldı. Bu arada Peygamber'in koruyan bir gözetleyici olmadığı açıklanarak, peygamber ve mürşitlerin görevlerinin sınırı belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın mutlak tasarruf sahibi olduğu açıklanıyor ve ilâhi emirlerin insanlara üç yoldan biriyle ulaştırıldığı belirtilerek vahiy konusunda aydınlatıcı bilgi veriliyor. Sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kendiliğinden değil, aldığı vahiy ile hareket ettiğine ve ancak doğru yolu gösterdiğine değinilerek, o büyük peygamberi yanlış anlamamamız için şüpheleri giderici bilgi veriliyor.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ اِنَاثًا
وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا ۚ وَيَجْعَلُ مَنْ
يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا
وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ۚ
اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ
تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهٖ مَنْ نَشَآءُ

مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي
لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

49- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu bağışlar, dilediğine erkek çocuğu bağışlar.

50- Veya onları erkekli dişili çift (ikiz) olarak verir. Dilediğini de kısır bırakır. Şüphesiz ki O, bilendir, kudreti her şeye yetendir.

51- Allah'a yaraşır ve yakışır olmaz ki, bir insanla konuşsun, ancak ya vahiy ile, ya perde arkasından konuşur ya da elçi gönderip kendi izniyle dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O, yücedir, hikmet sahibidir.

52- Ve böylece kendi emrimizden sana (kalplere canlılık veren) bir ruh (kitap) vahyettik. Oysa sen, kitap nedir, imân nedir, bilmezdin. Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık ve sen gerçekten dosdoğru yolu gösterensin!

53- Göklerde ne varsa, yerde ne varsa kendisine ait olan Allah'ın yolunu gösterirsin. Haberiniz olsun ki, işler (eninde sonunda) Allah'a döner.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudilerden birkaç kişi, hakkı inkâr ettiklerini dolaylı şekilde ifadeye çalışarak, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a: "Musa Peygamber'in Allah ile konuşup O'nu gözleriyle gördüğü gibi, sen de Allah'ı görüp kendisiyle konuşsan ya" dediler. Bunun üzerine 51. âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Şüphesiz ki Ruhu'l-kudüs kalbime şöyle fısıldadı: "Hiçbir canlı, rızkını (ve ecelini) tamamlamadan elbette ölmez. O halde Allah'tan korkun da rızkınızı güzel meşru yoldan arayın."[2]

Varlık Âlemi Önceden Programlanmıştır

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ

1 Lübabu't-te'vil: 100/4

2 Buhari/Bed'-i vahiy: 1/3

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu bağışlar, dilediğine erkek çocuğu bağışlar."

Cenâb-ı Hakk'ın öncesiz ve sonsuz olan ilmi ve kudreti dünyaya gelecek insanların ve diğer hayvanların sayısını belirleyip belli bir sınırda tutarken, onların erkek ve dişi nisbetini de belirlemiş; rızık ve ecellerini programlamıştır. Ancak O'nun bu belirleme ve tesbitinin bir kısmı, insanların dünyada bulunacakları ortam ve şartlara göre, kendi cüz'i iradeleriyle hayatlarını değerlendirmeleri dikkate alınarak yazılıp programlanmıştır.

Şüphesiz yer yer belirttiğimiz gibi, bu genel anlamda bir kıstas değildir. Bazı hususlarda ortam ve şartların ve cüz'i irâdenin hiçbir tesiri yoktur ve düşünülemez de; onlar bütünüyle ilâhi takdire bağlı olarak düzenlenip programlanmıştır. İnsanın dünyaya getirilmesi ve bunun tarihi; varlığın işleyişi, gelişmesi ve canlıların düzenli yayılması; belli orana göre türlere ayrılması ve türden türe geçişin olmaması hep ezeli takdire bağlı olaylardır. İnsan irâdesinin bu ve benzeri konular üzerinde rolü yoktur.

Konuyu biraz daha anlaşılır düzeye getirmemiz için bir iki misâl daha vermemizde yarar vardır. Şöyle ki: Kadının erkek veya kız çocuğu doğurması, irâdesinin dışında bütünüyle biyolojik bir olaydır ki ezeli programa bağlıdır. Savaşlarda kadın-erkek dengesinin sayısal olarak bozulması, bu iki cins arasındaki dengeyi bozmaktadır. Meselâ Birinci Cihan Harbi'nde birçok ülkelerde bu dengesizlik çok açık şekilde ortaya çıkmış oldu. O kadar ki, bazı yerlerde bir erkeğe karşılık yirmi kadın bulunuyordu. Ne var ki, ilâhi denge kanunu hükmünü yürütmeye başladı ve çeyrek asır geçmeden denge kendiliğinden sağlanmış oldu. İşte bu olayda da, yani bozulan dengenin sağlanmasında insan irâdesinin pek rolü yoktur.

Gerek denizde, gerekse karada yaşayan canlıların çoğunun birbirlerini yiyerek hayatlarını devam ettirmeleri de sözünü ettiğimiz ilâhi denge kanununun ayrı bir tezahürüdür. İnsanların bilgisizce el uzatması yer yer ve zaman zaman bu dengeyi bozmaktadır.

49. âyette,

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır." cümlesi ile her şeyde, plânlı ve programlı şekilde yegâne tasarrufun Allah'a ait bulunduğu açıklanmakta ve insan irâdesinin dar bir alanda rolü bulunduğuna işarette bulunulmaktadır.

Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle, denge ve düzenleme kanunu hakkında anafikir, temel bilgi verdikten sonra, konuyu iki sıfatına bağlamak suretiyle düşünce ufkumuzu genişletiyor: Alim ve Kadir. Birinci sıfatla, bütün bu düzenleme ve dengelemenin; plânlama ve programlamanın ilâhi ilimle belirlendiği; ikinci sıfatla, her şeyin O'nun sınırsız kudretiyle vücut bulup varlık alanına getirildiği vurgulanıyor.

Vahyin Üç Ayrı Yolu ve Yöntemi

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُوْحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ

"Allah'a yaraşır ve yakışır olmaz ki, bir insanla konuşsun, ancak ya vahiy ile ya perde arkasından konuşur ya da elçi gönderip kendi izniyle dilediğini vahyeder."

Vahiy: Anlatma, ilham, seri işaret gibi manalara gelir.

Dini terim olarak bunun üç ayrı iniş ve ilka yolu vardır ki, onlar 51. âyetle açıklanmaktadır. Şöyle ki:

1- Seri işaretle bir anda kalbe ilka,

2- Perde arkasından kalbe sesleniş,

3- Melek vasıtasıyla kalbe ilka.

Allah Kelâmı, bu üç yol ve yöntemle beşer kalbine ilka edilir. Cenâb-ı Hak öncesiz ve sonrasız olduğu; nicelik ve nasıllığı bilinmediği; zaman, mekân ve cisimlikten pâk ve münezzeh bulunduğu için O'nu görmek (dünyada) mümkün değildir. Çünkü bizim görme yeteneğimiz sınırlıdır ve ışıkla, eşya arasındaki irtibatla ilgilidir. Allah (celle celaluhu) ise, sınırsızdır ve ışıkla irtibatlı veya kayıtlı değildir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Mirac Gecesi, baş gözüyle Cenâb-ı Hakk'ı gördüğü rivayeti -eğer sıhhatında şüphe yoksa- yorum ister bir muhtevadadır. Diyebiliriz ki, Rasulullah (aleyhisselam) Mirac'a çıkarken bedeni bütünüyle ruhuna dönüşmüş ve öylece zaman ve mekân kaydından bir bakıma kurtulmuş ve o ruhani halde Rabbini görme bahtiyarlığına erişmiştir. Tabii O'nun görmesinin nasıl olduğunu kesin çizgileriyle ortaya koymamız mümkün değildir; o hale ve inen tecelliye has bir ru'yettir.

Vahiy, bazen arada melek olmaksızın çok seri şekilde kalbe inmesi ve kalbin onu anlayıp kavramasıyla gerçekleşir. Bazı peygamberlere vahiy böyle tecelli etmiştir. Öyle ki, ilâhi "kelâm"ın önce nura, yani surete yönelip ışık görünümünde inmesi ve öylece suretten surete intikali söz konusudur. Medyen'den dönerken Musa Peygamber'e inen vahiy bu cümledendir. Yani ilâhi "kelâm", nur görünümünde önce ağaçta tecelli etmiş ve oradan Musa Peygamber'in kalbine seslenmiştir. Bunun hikmetini Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) şöyle açıklamıştır:

"Vahiy ilâhi kelâmdır, vasıtasız ona muhatap olmaya beşer gücü yetmez. O bakımdan bazı peygamberlerden yana önce surette nur görünümünde tecelli eder, sonra da oradan vahiy edilecek peygambere intikal sağlar. Bu durumda insan o tarz hitaba dayanabilir."

Üçüncüsü, melek vasıtasıyle yapılan ilkadır. Bu da üç kısma ayrılır:

a) Uyku ile uyanıklık arasında bulunan peygamberin kalbine meleğin ilham ve ilkada bulunması,

b) Uyanık bir halde iken, bir surete temessül etmeksizin meleğin getirdiği vahyi kalbe ilka etmesi,

c) Meleğin insan suretine girerek konuşması veya kalbe fısıldaması.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in:

"Şüphesiz ki Ruhu'l-kudüs kalbime fısıldadı" buyurması, bu cümledendir. İbrahim ve Lut (aleyhimesselam)'ın, insan suretinde temessül eden meleklerle konuşması, bunun ayrı bir tezahürü sayılır.

Meleğin insan suretine girmesine gelince:

Melekler sadece nurdan yaratılmış, "cism-i latif"tirler. Baş gözüyle onları görmemiz mümkün değildir. Ancak Mi'rac Gecesi'nde olduğu gibi, bedenin ruha dönüşmesiyle meleği asıl suretinde görme imkânı Rasulullah'tan yana doğmuştur. Vahyin ilk inmeye başladığı dönemde ve bir de Arafat'ta Rasulullah'ın Melek Cebrail'i asıl suretinde görmesi de böyle bir hal içinde gerçekleşmiştir.

Normal hal ve vakitlerde ise, Melek Cebrail'in, daha çok Ashab-ı Kirâm'dan Dihye el-Kelbi (radıyallahu anh) suretine girerek Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a gelmesinin sebebi budur; yani o anlarda Rasulullah (aleyhisse-

lam)'ın bedeni ya kısmen ya da tamamen ruhuna dönüşmüş bulunmuyordu.

Allah, Dilediğini Vahyeder

فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ

"Kendi izniyle dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O, yücedir, hikmet sahibidir."

Cenâb-ı Hak, insan hayatını denge ve düzende tutmak; dünya ile âhiret hayatını amacına uygun ölçü ve anlamda yürütmek için peygamberlere dilediği hüküm ve tavsiyeleri vahyeder. Kişilerin arzusu doğrultusunda hüküm indirmez. Ancak sâlih bir kişinin veya peygamberin arzu ve isteği, ilâhi murada tevafuk ederse, o takdirde onun isteğine uygun peygambere vahiy indirilebilir. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın, ilâhi murada tevafuk eden bazı istek ve arzuları vahiy yoluyla gerçekleşmiştir. Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize atılan iftira ve onun bu konuda konuşmayıp ilâhi vahyin inmesini beklemesi de bu cümledendir.

Ayrıca ilâhi vahye, ilham ve işarete mazhar kılınmak, bütünüyle ilâhi meşiet ve tesbite bağlı bir keyfiyettir. O dilediğini bu yüksek lutfuna seçip mazhar kılar. Kişilerin bu konuda kendilerini seçtirme veya namzet gösterme hak ve yetkileri yoktur. Aynı zamanda peygamberlik tahsil ile elde edilen bir meslek de değildir.

Özellikle peygamberlere inen ilâhi kelâm, aynı zamanda büyük bir emanettir. Buna ehil ve lâyık olmak hiç kimsenin elinde ve irâdesinde değildir. Cenâb-ı Hak bu emaneti kaldırmaya kimi lâyık görürse, onu seçer.

Konu işlendikten sonra Cenâb-ı Hakk'm iki sıfatına yer veriliyor: Aliy ve Hakim. Öyle ki, vahiy, madde âleminin ötesinden, yüce âlemden iniyor ve bütünüyle sonsuz ve sınırsız ilme ve yüce hikmete bağlı bulunuyor.

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e Vahyedilen Ruh

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا

"Ve böylece kendi emrimizden sana (kalplere canlılık veren) bir ruh (kitap) vahyettik."

Ruh: Terim olarak, maddede canlılık ve hareket doğuran, fakat ma-

hiyeti bilinmeyen bir emr-i ilâhidir; yani "Alem-i Emr"dendir. 52. âyette Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a hitapla:

"Ve böylece kendi emrimizden sana bir ruh vahyettik" buyurulmaktadır.

İlim adamları buradaki "ruh"tan neyin murad edildiği hakkında farklı yorumlarda bulunmuşlardır:

1- İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve İmam Kurtubi'ye göre: Peygamberlik,

2- el-Hasan ve Katade'ye göre: Rahmet,

3- Müfessir es-Süddi'ye göre: Vahiy,

4- Kelbi'ye göre: Melek Cebrail,

5- Dahhak'e göre: Kur'ân-ı Kerim.

Âyetin siyak ve sibakına bakılınca, daha çok "ruh" kavramından burada peygamberlik ve kitap kasdedildiği anlaşılıyor.

Peygamberlik Emaneti Verilmeden Önce Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Durumu

مَا كُنْتَ تَدْرِى مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِى بِهِ مَنْ نَشَّاءُ مِنْ عِبَادِنَا

"Oysa sen, kitap nedir, imân nedir, bilmezdin. Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık."

Peygamberler genellikle "Tevhid inancı" irfanıyla doğarlar. Onlardaki fıtri duygu çok daha gelişkindir; yani din ve Allah duygusu onlarda daha parlak bir düzeydedir. Hiçbir peygamberin, nübüvvet döneminden önce de puta taptığı, bâtılı savunduğu görülmemiş ve tespit edilememiştir. Ezeli kalem onları "peygamber" kaydederken, cahiliyet kirlerinden de temiz ve nezih kalacaklarını yazmıştır. İlgili 52. âyetle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın nübüvvetten ve kitaptan önceki yılları tasvir edilerek, iki madde halinde özetleniyor: Kitap ve imân hakkında muhteva ve şartlarına; plân ve esaslarına uygun bir bilgisi bulunmadığı bildirilerek, O'nun bilgisinin bütünüyle ilâhi vahye dayandığı belirtiliyor.

Çünkü Allah'a ve ahirete ve diğer esaslara iman ancak kitap ve peygamberlik vasıtasıyla öğrenilebilir. İnsan aklı ve fıtri duygusu tek başına

bunları tafsili olarak anlamaya yeterli değildir. Ama icmali olarak her peygamber Allah'ın varlığına, birliğine, daha önce kitap indirdiğine ve peygamber gönderdiğine inanır.

Buna birkaç misal verelim:

a) Musa Peygamber, küçük yaşta iken Allah'ın varlığını, birliğini bilip putlardan, sahte ilâhlardan nefret ederdi.

b) İsa Peygamber, henüz kundakta iken Allah'ın varlığından ve kendisinin peygamber olacağından, kendisine kitap verileceğinden söz etmiştir.

c) Yahya Peygamber çocuk yaşta iken İsa (aleyhisselam)'ı tasdik etmiştir.

d) İbrahim (aleyhisselam), kendisine henüz vahiy inmeden putlara düşmanlığını ilân etmişti.

e) Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz, birçok manevi işaretlere mazhar olmuş ve küçük yaşından beri putlardan nefret edip uzak durmuş, havai şeylere ilgi duymamıştır. O nedenle diyebiliriz ki, ilgili âyetle icmali değil de tafsili iman kastedilmiştir.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Kitap, Kalpleri ve Kafaları Aydınlatan Nurdur

وَلَٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

"Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık."

Nur, bilindiği gibi iki manaya gelir: Birincisi, ilâhi feyiz ve rahmetin tecellisi ve kudretinin remzidir. İkincisi, ışığını başka bir kaynaktan alıp maddi ya da manevi yönde aydınlatan şeydir. Kur'ân-ı Kerim bu iki nuru birden kendinde taşımaktadır. İkinci anlamdaki nuru manevi yöndedir; yani ilâhi feyiz ve rahmeti kaynağından alıp yansıtmaktadır.

Ay'a da "nur" denilmesi, maddi ve zahiri olarak Güneş'ten ışık alıp yansıttığı içindir.

Cenâb-ı Hak Kur'ân nuruyla, kullarından gönül toprağını küfür ve nifak çoraklığından kurtaranlara ışık ve hayat verir de onları doğru yola iletir.

Doğru Yola Davet

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

"Ve sen gerçekten dosdoğru yolu gösterensin."

Vahyin, nübüvvet ve kitabın aydınlatıcı nurlar olduğu belirtildikten sonra, bu nurlara yeterince mazhar kılınan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın göklerde ne varsa, yerde ne varsa kendisine ait olan Allah'ın doğru yoluna davet ettiği insanlara, bu nurlu yolu tarif edip gösterdiği açıklanmakta ve böylece ikinci bir yolun bulunmadığına ve önceki bütün yolların kapalı kılındığına işaret edilmektedir.

Başka yollara sapanlar, Allah'tan ne kadar kaçmak isterlerse istesinler, az sonra dönüşleri O'na olacak ve bütün işler eninde sonunda O'na döndürülecektir.

Peygamber (aleyhisselam)'ın yol göstermede tarif ettiği esas ve prensiplerin dışına çıkıp kendilerine göre, başka esas ve prensipler koyan kimseler, makam ve mevkileri, isim ve unvanları ne olursa olsun, mutlak anlamda sapıklığı seçmişlerdir. Zira haktan sonra ancak dalâlet vardır. Nitekim Yunus suresi 32. âyetle bu husus şöyle belirtilmektedir:

"İşte bu Allah, hak (olan) Rabbınızdır. Haktan sonra ancak sapıklık vardır."

Böylece Şura suresine, Aziz ve Hakim olan Allah'ın hem Muhammed (aleyhisselam)'a, hem de ondan önceki peygamberlere vahyettiği konu edilerek başlandı ve ilâhi vahyin hayat verici ve aydınlatıcı olduğu belirtilerek, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bu düzeyde insanları Allah'ın dosdoğru yoluna davet ettiği haber verilerek noktalandı.

Bu surenin tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar ve her konuda olduğu gibi, bu konuda da bize rehber olup önümüzü aydınlatan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

43. SURE

ZUHRUF SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
89	833	3400

ZUHRUF SURESİ

İlim adamlarının icmasıyla, surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Ancak Mukatil'e göre, 45. âyet Mekke dışında inmiştir.[1]

35. âyetinde altın ve gümüşten, altın kaplamadan söz edildiğinden, bu manaya gelen "zuhruf" sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kur'ân-ı Kerim'in bazı özellikleri konu ediliyor.

2- Gaflet içinde ömrünü tüketen millet ve kavimlerin uyarılması emrediliyor.

3- Allah'a ortak koşan putperest müşriklerin, Peygamber (aleyhisselam)'ı yalancılıkla suçlamaları üzerinde durularak, sözü edilen sapıkların karakter yapısı hakkında bilgi veriliyor.

4- Putperest müşriklerin, Allah'ın gökleri ve yeri yaratan kudret olduğunu itiraf etmelerine rağmen putlara taptıklarına dikkatler çekiliyor ve aklı harekete geçirecek sinyaller veriliyor.

5- İnkarcı sapıklardan bir kısmının melekleri Allah'ın kızları sanmaları hayretle karşılanıyor ve aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

6- Dede ve babalarını körü körüne taklit edenler kınanıyor.

7- "Ulu'l-azm" sayılan peygamberlerin kıssalarından ibret alınacak safhalar anlatılıyor ve böylece Mekke'de sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli ediliyor.

8- Cennetteki nimetlerden bir kısmının bazı özellikleri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler sergileniyor.

9- Cehennemliklerin azaptan kurtulmak için ölümü temenni edecekleri haber verilerek inkarcı zâlimler uyarılıyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/61

10- Bâtılı temsil eden inkarcılarla, Allah'ın hükmü ve emri gelinceye kadar mütareke yapılması öneriliyor.

٤٣ سُورَةُ الزُّخْرُوفِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٧﴾ فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

1- Ha-Mim.

2- Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a andolsun ki,

3- Biz, aklınızı kullanırsınız diye Arapça bir Kur'ân indirdik.

4- Şüphesiz ki, o bizim katımızda Ana Kitap'ta (yazılı olup) kadri yücedir ve hikmet doludur.

5- Ölçüyü aşan, aşırı giden bir millet olmanızdan dolayı, öğüt ve hikmet dolu o Kitab'ı size açıklamaktan vaz mı geçelim?

6- Önce gelip geçenlere nice peygamberler gönderdik.

7- Ama onlara ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka onu alaya alıp eğlendiler.

8- Bu yüzden bunlardan daha çetin, daha atılgan olan (o millet)leri yok ettik. Öncekilerin kıssaları (birçok âyetlerimizde) geçmiştir.

Hâ-Mim:

Bu iki harf de "Huruf-i mukattaâ"dan olup Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda surenin özeti ve anahtarı mahiyetindedir.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Kitab-ı Mübin

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ

"Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a andolsun ki.."

"Mübin", Kitabın sıfatıdır. Geçişli ve geçişsiz olarak iki manaya delâlet eder: Birincisi, insan hayatını hilkatin hikmet ve amacına uygun açıklayarak en doğru yolu gösteren ve böylece Allah ile kulları arasındaki ilâhlık ve kulluk ölçülerini belirleyen kitap demektir. İkincisi, taşıdığı hükümler, kıssalar, vaad ve vaidler insan aklına ışık tutup şüpheden uzak bir açıklık arz eden kitap demektir. Böylece Güneş'in varlığına nasıl Güneş'in kendisi delilse, Kur'ân'ın da ilâhi nur olduğuna, Kur'ân'ın kendisi delildir.

Kur'ân Arapça Olarak İndirilmiştir

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Biz, aklınızı kullanasınız diye Arapça bir Kur'ân indirdik."

Şüphesiz her peygamber kendi ana diliyle irşad ve tebliğde bulunmuş ve indirilen kitap veya sahifeler de indirildiği peygamberin diliyle vahyedilmiştir. Bu Allah'ın cari sünnetlerinden biridir. Nitekim İbrahim suresi 4. âyette bu sünnet şöyle açıklanmaktadır:

"Biz her peygamberi, onlara açık seçik anlatsınlar diye kendi milletinin diliyle gönderdik."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Kureyş Kabilesi'ne mensup Hâşimoğulları'ndandır ve Arap'tır. O bakımdan kendisine indirilen en son kitap Kur'ân Arapça'dır. Bunun aksini düşünmek yersiz ve anlamsızdır.

Bütün insanlara gönderilen ve getirdiği dini kıyamete kadar devam edecek olan son peygamberin Araplardan seçilmesi, ilâhi irâde ve meşiete dayalı bir olaydır. Neden ve niçini üzerinde görüş beyân edemeyiz; ancak gerekirse hikmetini düşünmeye çalışırız. Çünkü Cenâb-ı Hak nübüvvet emanetini lâyık gördüğü kimseye verir, ehil olanı o emâneti yüklenmeye seçer. O, yaptığından sorulmaz, biz insanlar yaptıklarımızdan mutlaka soruluruz.

Konunun hikmeti üzerinde durduğumuz zaman şu gerçek karşımıza çıkar;

Diğer dillerle kıyas edilince, Arapça'nın kendine has birtakım özellikleri vardır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) Önce dil sağlam kurallara dayalıdır, kelime üretme imkânı hayli fazladır.

b) Akıcı bir yapıya sahiptir, ses uyumuna çok müsaittir.

c) Kelime haznesi oldukça zengindir.

d) İnsanın en ince ve duyarlı duygu ve düşüncelerini kelime kalıbına dökmeye son derece müsaittir.

e) Uzun yıllar gelişip zirvesine yükselen Arap Edebiyatı'nın bütün inceliklerini en ahenkli ve ölçülü anlamda kendinde taşıyan Arapça bir kitabın, önce o millet üzerindeki olumlu ve ediplerini acze düşürücü tesiri söz konusudur.[1]

Konumuzu oluşturan üçüncü âyetin sonunda, "aklınızı kullanırsınız diye..." sözcüğüyle Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin hikmeti üzerinde, önce Arapların, sonra da diğer milletlerin düşünmesi istenmekte ve aklın rehberliğine dikkatler çekilmektedir.

Ümmü'l-Kitap

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ

"Şüphesiz ki, o bizim katımızda Ana Kitap'ta (yazılı olup) kadri yücedir ve hikmet doludur."

Ana Kitap, "kitabın asıl kaynağı" manasına gelen ve Kur'ân'ın anlatımıyla "Ümmü'l Kitap"tan maksat "Levh-i Mahfuz" veya "İlâhi İlim"dir diyebiliriz. Ancak "Levh-i Mahfuz" olması daha sıhhatli ve daha kuvvetlidir. Nitekim Büruc suresi 22. âyetle bu husus açıklanmaktadır.

Levh-i Mahfuz, yüce âlemde Kalem'in ilahi emirle ilk yazdığı manevi bir levhadır ki ona "Ümmü'l-Kitap" denilir. Kalem'le yazılanlar orada olduğu gibi korunmaktadır. Herhangi bir değişikliğe uğraması söz konusu değildir.

---

1 Nahl suresi: 103, Şuârâ suresi: 195, Yusuf suresi: 2, Ra'd suresi: 37, Tâhâ suresi: 113, Zümer suresi: 28, Fussilet suresi: 3, Şura suresi: 7. âyetlerin tefsiri

Ancak Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) Fütuhat-ı Mekkiye adlı kıymetli eserinde bir büyük kalem, bir de küçük kalemlerden söz etmektedir. Büyük kalemin yazdığı aynen sabit kalmaktadır ve zaten o kalem yazdığını yazmış, mürekkebi kurumuştur. Kalemlerin yazdıkları ise, hep sabit kalmaz, murad-ı ilâhi doğrultusunda silinenleri olur.

Böylece büyük kalemin yazdıkları, kâinat düzeniyle, âhiret alemiyle ve önemli konularla ilgili hususlardır ki, kıyamete kadar onların değişmesi söz konusu değildir. Diğer kalemlerin yazdıkları ise, daha çok günlük olaylarla ilgili hususlardır ki, gerektiğinde silinir ve yeni şeyler yazılabilir. Mirac gecesi Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in kalemlerin gıcırtı sesini duyduğunu ifade buyurması, bu küçük kalemlerle ilgili olanıdır. Zira büyük kalem yazılacak olan her şeyi yazmış, sahifeler durulmuş ve onun da mürekkebi kurumuştur.[1]

Kur'ân-ı Kerim, "Levh-i Mahfuz" ile olan bağlantısı yönüyle de o son derece yüksek, beşer kudret ve idrâkini aşan hikmetlerle doludur. Maddecilerin, bâtıldan yana olan inkarcı şaşkınların bu kadri yüce kitabı inkâr etmesi veya onu küçümsemesi, o kitap için bir nakise değil, bilâkis şeref ve izzettir. Hâfız'ın kendi divanında, "Gülün kadrini eşek ne bilir, onu bayağı bir ot sanır da midesine indirir" dediği gibi.

Nitekim beşinci âyetle hak olan Kur'ân'ın bütün engellere ve engellemelere rağmen yoluna devam edeceği; sapık maddecilerin, inkarcı müşriklerin onu durduramayacakları açıklanarak, hakkın yolunda hemen her çağda bâtılın pusu kurduğuna işaret edilmekte ve bu sürtüşmenin kıyamete kadar sürüp gideceğine dolaylı şekilde atıfta bulunulmaktadır.

Bu sürtüşme ve tartışmanın sebebine gelince:

Diyebiliriz ki, zıdların karşılaşması ve sürtüşmesi, insan düşüncesine canlılık kazandırmakta, ilmi araştırmaları hızlandırmaktadır. Hakkın hak olduğunun iyice anlaşılması ve hakkın gelişme kaydetmesi için bâtılın ne demek olduğunu anlamaya ihtiyaç vardır. Bu tez ve antitez şeklinde tezahür etmekte, tezin kuvvetlenip gelişmesi için karşısında antitezin bulunması gerekmektedir.

O bakımdan hak ile bâtıl, doğru ile eğri, adalet ile zulüm tartışma ve

1 Ra'd suresi: 39. âyetin tefsiri

çekişmesi insan tarihiyle başlamış ve kıyamet kopuncaya kadar sürecektir. Bu, insan hayatının zıdlarla örülüp ölçülü ve dengeli bir mücadele kanunun bağlandığını göstermekte ve her iki hayatta mutlu olabilmek için bu mücadeleyi Kur'ân'ın ışığı altında ayarlamayı ilham etmektedir.

Nitekim 6, 7, 8. âyetlerle bu inceliğe işaret edilmekte ve gönderilen her peygamberin mutlaka alaya alındığı, yalancılıkla suçlandığı, birtakım saldırı ve işkencelere mâruz kaldığı dolaylı şekilde haber verilmektedir.

Sonra da hakkın mutlaka üstün geleceğine yine kapalı bir anlatımla atıf yapılarak yıkılıp yok edilen inkarcı azgınların âkıbeti hatırlatılmakta ve böylece Mekkeli müşriklerle yaşamakta olan inkarcılar uyarılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın Arapça indirildiği açıklandı ve bunun hikmeti üzerinde aklımızı kullanmamız istenildi. Sonra da Kur'ân'ın "Ümmü'l-Kitap" denilen "Levh-i Mahfuz"dan alındığı ve bu özelliğiyle beşer idrâkini ve kudretini aştığı konu edildi. Hak ile bâtıl mücadelesinin sürüp geldiğine dikkatler çekilerek peygamberlerin hayatı misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı müşriklerin her şeye rağmen gökleri ve yeri yaratanın putlar değil, Allah (celle celaluhu) olduğunu itiraf etmeleri üzerinde duruluyor ve onların aklına ışık tutmak, ilmi araştırma yapmak isteyenlere temel bilgi vermek ve hareket noktasını belirlemek için beş, altı kadar belgeye yer veriliyor.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ
الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً
مَيْتًا كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ
الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلٰى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ
رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ

مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

9- Eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Onları O, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah) yarattı" derler.

10- O Allah ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı ve doğru yolu bulup yürümeniz için onda yollar meydana getirdi.

11- O (Allah) ki, gökten belli bir oranda su indirir de onunla ölü bir beldeye hayat verip canlandırırız. İşte bunun gibi siz de diriltilip kabirlerinizden çıkarılacaksınız.

12- O ki, bütün çiftleri yaratmış ve gemiyi var kılmış; davarlardan da, binmeniz için,

13- Sırtlarına binip doğrulmanız, sonra üzerlerinde iyice kurulunca Rabbınızın nimetini hatırlamanız ve "Bunu bizim buyruğumuza verip başeğdiren (Allah) yücedir, münezzehtir; yoksa biz ona yanaşamazdık.

14- Ve elbette biz, dönüp dolaşıp Rabimize döneceğiz." demeniz için var kılınmıştır.

İLGİLİ HADİS

İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz sefere çıkarken, bineğine binip üzerinde iyice doğrulunca, üç defa Allah'a hamd eder, üç defa "Sübhanallah" der, üç defa "Allahu Ekber" diyerek tekbir getirir ve sonra da şöyle duâ ederdi:

"Bunu bizim buyruğumuza verip baş eğdiren (Allah çok) yücedir, münezzehtir. Öyle olmasaydı biz buna yaklaşamazdık. Şüphesiz ki biz dönüp dolaşıp sonunda Rabbimize döneceğiz.

Allahım, şu yolculuğumda senden iyilik ve takva (duygusunu ve idrâkini bize vermeni) istiyoruz. Amelden de senin razı olacağını diliyoruz.

Allahım, bu yolculuğumuzu kolaylaştır. Yolculuğumuzdan sonra da bizi itaatkâr kıl.

Allahım, yolculukta asıl sahip, çoluk çocuğumuz arasında asıl halife sensin.

Allahım, seferin şiddetinden, üzüntü ve sıkıntı veren görüntüsünden; aile ve malda kötü bir inkılaptan sana sığınırım."[1]

Mekkeli Müşriklerin Allah Hakkındaki Bilgileri

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

"Eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Onları O, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah) yarattı" derler."

Mekkeli putperest müşrikler, Allah'ın varlığına inandıkları gibi, O'nun gökleri ve yeri yarattığını da ikrar ederlerdi. Ancak âhirete ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a, aynı zamanda indirilen son kitap Kur'ân'a inanmazlar ve putları Allah'ın yardımcıları sanıp onların şefaatini umarlardı. O bakımdan putları memnun ettikleri ölçüde Allah (celle celaluhu)'ya yakın olabileceklerine inanırlar ve zaman zaman onlara duydukları aşırı ilgiden dolayı onları Allah'a ortak koşarlardı.

Böylece müşrikler putperestlik potasında iyice şekillendiklerinden, kendilerine doğru yolu gösterip Allah'ın ortağa ihtiyacı olmadığını söyleyenlere şiddetle karşı çıkar ve gerekirse bu uğurda birtakım cinayetler işlemekten çekinmezlerdi. Zaten İslâm'a baş düşman olmalarının sebeplerinin başında onların bu şartlanması geliyordu.

İlgili dokuzuncu âyetle müşriklerin Allah hakkındaki inançları konu ediliyor; Allah'ın çok güçlü, çok üstün ve çok bilgili olduğuna inandıklarına dikkatler çekiliyor.

Allah (celle celaluhu), Mutlak Tasarruf Sahibidir

اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"O Allah ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı ve doğru yolu bulup yürümeniz için onda yollar meydana getirdi."

1 Ahmed: 2/144 - Ebu Dâvud/Cihâd: 74, Tirmizi/Daâvat: 49

Putperest müşriklerin inanç ve iddiaları belirtildikten sonra, Allah'ın mutlak kudret ve yegâne tasarruf sahibi bulunduğuna; kudretinde, tasarrufunda ve ilminde ortağı bulunmadığına değinilerek, akla ışık tutar ve malzeme verir mahiyette dört kadar delil sıralanıyor.

Bu delilleri şöylece sıralayabiliriz:

1- Yeryüzünün insanlar için bir beşik anlamında yaratılması.

"Beşik" kavramı bize, temsili anlamda ipucu vermeye yöneliktir. Genellikle "beşik" askıda tutulup boşlukta sallanan bir araçtır. Ayrıca çocuğun uyuyup dinlenmesine uygun bir yataktır. Dünya da Güneş çekim kuvvetiyle askıda tutulup belli bir yörüngede hareket etmektedir. İnsanların yaşayıp dinlenmesi, gelişip çoğalması için elverişli bir yataktır.

Bir yumurta gibi pürüzsüz olmayıp dağlarla, derelerle, vadi ve ovalarla pürüzlü, engebeli bir biçime sokulan dünya, bu şekliyle hayat dengesini korumakta ve plânlı şekilde düzenlendiği için de gezip dolaşmamıza, yol bulup bölgeler ve kıtalar arasını katetmemize çok elverişli bir ortam arz etmektedir.

Bütün bu ince hesaplar, dakik plânlar, kâinatın kör tesadüflerin bir araya gelmesiyle değil, çok yüksek mutlak kudretin tecellisiyle vücut bulduğunun delilidir. Artık basit cisimler, canlı-cansız varlıklar O'na ortak koşulabilir mi? Çünkü her şey O'nun eseri olarak bulunuyor.

2- Gökten belli oranda su indirilmesi.

Yağmur dengesinden söz edilmekte ve bununla yeryüzünün yeniden hayat bulması konu edilmektedir.

"Mâen bi-kader" cümlesi, ihtiyaç nisbeti; ziraate, içmeye ve diğer lüzumlu şeylere yetecek kadar diye yorumlanabilir. Bu, dünya yaratılalıdan beri, yeryüzünün onda yedisinin denizle kaplı bulunmasına; Dünya ile Güneş arasındaki uzaklık nisbetine; Güneş'ten gelen ısıyla belli oranda buharlaşmanın meydana gelmesine işarettir. Öyle ki, bütün bu ünitelerin ortak çalışmasıyla yağmur dengesi ihtiyaç nisbetinde sağlanmaktadır. Şüphesiz ki sözü edilen bunca sistemli ameliyenin mutlak bir plâna göre düzenlendiğini idrâk etmemek körlüğün, nankörlüğün açık belirtisi değil de nedir?

Evet bütün bu plânlı, dengeli olaylar, kâinatın şaşmayan kanunlarla

yürütüldüğünü göstermekte ve yine mutlak anlamda ilim, kudret ve hikmet sahibi bir Allah'ın mevcudiyetini ispat etmektedir.

İnen yağmurun toprağı kabartıp tohum ve kökleri harekete geçirerek onları ölümlerinden sonra dirilttiği gibi, ölen insanların da buna benzer bir rahmetin inmesiyle dirilip kalkacakları bildiriliyor. Bu, hayatın su ile başladığını ve ikinci hayatın da yine yağacak kudret yağmuruyla başlayacağını yansıtmakta, hayat için suyun lüzumunu ortaya koymaktadır.

3- Eşyanın çift yaratılması.

Bu konuda Kur'ân "ezvac" kavramı üzerinde durmaktadır. "Zevc"in çoğulu olan bu kelimeyi ünlü müfessirlerimiz "esnaf" ve "enva" diye yorumladıkları gibi, Allah'tan başka her şeyin zıdlar şeklinde çift yaratıldığını; Allah'ın ise eş ve ortakları, denk ve benzerden münezzeh bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Müfessir Kurtubi ve onun yolunu izleyenler, el-Hasan ve İbn İsa'nın tefsirlerine yer vererek şu yorumu nakletmişlerdir: "Ezvac'dan maksat, yaz-kış, gece-gündüz, gök ile yer, ay ile güneş, Cennet ile Cehennem gibi zıd çiftlerdir. Canlıların erkek ve dişisi; bitkilerin dişi ve erkek anlamda aşılanıp döllenmesi de bu cümledendir."

Bütün bu yorumların çoğu, günümüzde gelişen bilimsel araştırmalarla az veya çok uyum halindedir, diyebiliriz. Çünkü gerek canlılarda, gerekse bitkilerin çoğunda zevciyet kanunu câridir. Ayrıca kâinat zıdlarla donatılmıştır.

Şüphesiz ki bu düzenleme, mutlak anlamda bilgili, hikmetli, kudretli çok yüksek bir varlığın hükümran olduğuna delâlet etmektedir ki, hak dinler ona "Allah" demekte ve O'nu kemal sıfatlarıyla tanıtmaktadır.

Yoksa materyalistlerin iddia ettiği gibi, "hayat madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur" denilemez. Çünkü her şey çok mükemmel şekilde programlanmış ve şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. Onların "ezelden beri mevcuttur" sözü hiçbir ilmi esasa dayanmamakta ve bunu, sadece Cenâb-ı Hakk'ı inkâr etmek için kendilerine göre bir can simidi yapmaktadırlar.

4- Gemilerin ve binek hayvanların yaratılıp hizmete sevkedilmesi.

Gemi ne zaman icad edilmiştir? Onu ilk yapan Nuh Peygamber mi-

dir? Şüphesiz bu konuda sağlıklı bir bilgiye sahip değiliz. Kur'ân-ı Kerim, ilâhi emir ve gözetim altında Nuh (aleyhisselam)'ın tahtadan veya madeni levhalardan gemi yaptığını açıklamaktadır.[1]

Aynı zamanda bu geminin suyu yarıp yol almasına imkân veren kuş göğsüne benzer göğsü bulunduğuna veya levhalarının çivilerle tutturulduğuna işaret edilerek, yapımı hakkında ipucu verilmektedir.

Ayrıca Süleyman (aleyhisselam)'ın yelkenli gemilerden oluşan güçlü filoları hakkında birtakım bilgilere de yer verildiğini görmekteyiz.

O halde binip deniz yolculuğu yapmamız için Allah'ın gemiyi var kılması iki ayrı yorum gerektirmektedir:

a) Nuh Peygamber'den önce insanlar büyük gemi inşa etmeyi düşünememişler; küçük çapta kayık ve benzeri araçlar kullanmışlardır. Nuh Peygamber'in büyük bir gemi inşa etmesi için ortada model bulunmadığından ilâhi gözetim altında yapılması gerekiyordu. Diğer yandan, Nuh Kavmi'nin bulunduğu bölgede deniz olmadığından, O'nun yapmaya başladığı şeyin ne olduğu sorulmuyordu da, deniz olmayan yerde gemi yapmanın anlamsızlığı düşünülerek alay konusu ediliyordu. İşte bu iki husus bize, Nuh (aleyhisselam)'dan önce büyük çapta gemi inşa edilmediğini işaret yoluyla yansıtmakta ve fakat denizde kullanılan birtakım vasıtaların bilindiği de kapalı bir anlatımla haber verilmektedir.

b) Su ile diğer cisimlerin özgül ağırlıkları ve bu kanuna göre, cisimlerin su üstünde yüzmesi, Allah'ın insanlardan yana var kıldığı fiziksel bir olaydır. Bu açıdan da gemi Allah'ın lutfunun eseridir.

"Bunun bizim buyruğumuza verip baş eğdiren (Allah) yücedir münezzehtir." cümlesi, konulan fiziksel kanunlara ve binek hayvanlarının hizmete sevkedilmelerine, böylece her şeyin yaratıldığı hikmete ve hizmete yöneldiğine işaret etmektedir. Zira suyun belli kanunlara bağlı bulunarak taşıdığı özellik, geminin yüzmesini sağlamakta ve onu insana baş eğdirmektedir. Binek hayvanlarının binmeye elverişli yapı ve güçte, insanların buyruğuna baş eğme özelliğinde yaratılması da öyle.

İşte Kur'ân-ı Kerim'in bahsettiği "teshir" budur.

---

1 Kamer suresi: 13. âyet

İnsan gerek at ve benzeri bir bineğe, gerek gemi ve benzer bir vasıtaya bindiği zaman gururlanıp nefsinin esiri olabilir. İslâm dini ise, insana her işte ve konuda Allah'ı hatırlatır ve her şeyi O'nun varlığına delil gösterir. Mevlânâ'nın da dediği gibi, kâinat ancak Allah (celle celaluhu) ile güzeldir. O'nunla anlam kazanmaktadır. İslâm'ın amacına gelince: Her konuda Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki münasebet ve ilgiyi devam ettirmek; insanın çok âciz, Allah'ın ise sınırsız kudret sahibi bulunduğunu kalp ve kafalara işlemektir. Bunun için bir vasıtaya binildiğinde, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yaptığı duayı yapmamız; en azından Kur'ân'daki cümleyi okumamız, imânımızın gereği, kulluğumuzun belirtisidir. Ayrıca Nuh (aleyhisselam)'ın gemiye binerken yaptığı (Hud suresi: 41.) duayı da okumamızda sayısız faydalar vardır.

Dönüş, Allah'a Olacaktır

وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ

"Ve elbette biz, dönüp dolaşıp Rabbimize döneceğiz."

Allah'ın varlığına, kudretinin sınırsızlığına ve yüceliğine delâlet eden belgeler sıralandıktan, insan düşünce ufku genişletildikten; akla ışık tutulup gereken malzeme verildikten sonra, dönüşümüzün ancak Allah'a olacağı açıklanmaktadır.

Vasıtaya binen kimsenin yapacağı yolculuk, varacağı yer hayatında ayrı bir değişiklik, başka bir dönem oluşturur ve aslında insan yolculuğu devam edip gelmektedir. Ruhlar âleminden yola çıkıp dünyaya gelmekte ve âhirete doğru yol almaktadır. Allah'ın kudretinin tecellisi olarak hepimiz O'ndan gelmekteyiz ve sonunda O'na dönmek zorundayız. Bu, ezelde kudret kaleminin yazıp çizdiği bir plândır ki değişmesi, değiştirilmesi söz konusu değildir.

Böylece Kur'ân, hayatın ve insan olmanın asıl amaç ve hedefini belirlemekte; yolu çizip gayeyi açıklamaktadır. Hiçbir inanç sistemi, hiçbir ilim adamının bilimsel görüşü insana böylesine yüce ve doyurucu ümit verememiş, onu boşluktan, gayesizlikten kurtaramamıştır. Çünkü sözün en doğrusunu, plân ve programın, denge ve düzenin en sağlıklısını Allah ortaya koymakta ve haber vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, putperest müşriklerin Allah (celle celaluhu) hakkında az bilgileri bulunduğu ve ancak putlarını O'na ortak gösterip sapıklığa yöneldikleri konu edildi. Hem onların, hem de yaşamakta olan inkarcıların "Tevhid inancı"nı zedeleyen ve bazen de yıkan bu gibi inanç ve düşünceden vazgeçmelerinde sayısız yararların bulunduğuna işaret edildi ve bu acıdan hareketle, akıllarını iyice kullanabilmeleri için de Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden birkaç belgeye yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin, kendileri kız babaları olmayı bir nakise ve utanç vesilesi saydıkları halde, Allah (celle celaluhu)'ya kız çocuğu nisbet etmeleri üzerinde duruluyor ve aydınlatıcı, yönlendirici bilgiler veriliyor. Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet etmemelerinin kendi irâdeleri dahilinde olmadığını, putlara ibâdet etmelerini hâşâ Allah'ın dilediğini ileri süren inkarcı müşriklerin nasıl koyu bir cehalet içinde bocaladıklarına atıfta bulunuluyor ve atalarının dinine körü körüne bağlanan o insanlar kınanarak, daha geniş çapta düşünmeleri isteniliyor.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ اتَّخَذَ
مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ
لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي
الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ
عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾
وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا
يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ
قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ
مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا ۙ إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا

عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَٰلَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ مِمَّا
وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ ءَابَآءَكُمْ ۖ قَالُوٓا۟ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ
فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

15- (İnkarcı putperestler ve azgın sapıklar) ise, Allah'a O'nun kullarından bir cüz (çocuk) yakıştırdılar. Şüphesiz ki insan (genellikle) açıktan inkarcı ve çok nankördür. (Ancak Allah'ın korudukları müstesna.)

16- Yoksa Allah yarattıklarından kendine kızlar edindi de oğulları size mi seçip verdi?

17- Onlardan biri, Rahman (olan Allah')a yakıştırmağa çalıştığı şey (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, üzüntü ve öfkesini yutkunarak yüzü kapkara kesilir.

18- Ya, demek onlar süs içinde yetiştirilip de tartışıp çekişmede (hayat ile mücadelede) açıklık getirmeyeni mi (Allah'a isnâd ediyorlar)?

19- Rahmân'ın kulları olan melekleri, dişiler sınıfına soktular. Onların yaratılışında hazır mı bulundular? Onların şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.

20- Dediler ki: "Eğer Rahman dileseydi biz onlara (o putlara) tapmaz dık." Bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

21- Yoksa biz, bundan (bu Kur'ân'dan) önce kendilerine kitap verdik de ona mı sıkıca tutunuyorlar?

22- Hayır, "Şüphesiz ki biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk. Onların izleri üstünde giderek yolumuzu bulduk" (derler.)

23- İşte böylece senden önce bir kasabaya ne kadar uyarıcı bir peygamber gönderdikse, mutlaka oranın ileri gelen refah içindeki şımarık zenginleri şöyle dediler: "Doğrusu biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk ve şüphesiz onların izlerine uyup gitmekteyiz."

24- (Uyarıcı peygamber onlara:) "Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirecek olsam da mı?" dedi. "Biz, şüpheniz olmasın ki, sizinle gönderileni inkâr edip tanımıyoruz" diye cevap verdiler.

25- Onlardan intikam aldık. O (hakkı) yalanlayanların sonlarının ne olduğuna bir bak!

Allah'a Evlât İsnad Eden Câhiller

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ

"(İnkarcı putperestler ve azgın sapıklar) ise, Allah'a O'nun kullarından bir cüz' (çocuk) yakıştırdılar. Şüphesiz ki insan (genellikle) açıktan inkarcı ve çok nankördür. (Ancak Allah'ın korudukları müstesna.)"

Her çağda bâtıl ve onun kılıfı olan cehalet değişik görüntülerle ortaya çıkar ama temelde hepsi aynı noktada birleşir: Hakk'ı red ve inkâr.

Mekkeli putperest müşrikler de "Melekler Allah'ın kızlarıdır" derken, on dört asır sonra da Hristiyanlardan çoğu "İsa, Allah'ın biricik oğludur" diyerek çok sakıncalı bir inancı savunmaktadırlar. Şüphesiz Mekkeli müşriklerin de, günümüzdeki Hristiyanların da sözü edilen sakıncalı inançlarının değişmeyen kılıfı cehalettir ve taassuptur.

Çocuk babadan bir parça sayıldığı için Kur'ân onun hakkında "cüz" kelimesini kullanmaktadır.

Gerçekten insan, ciddi ve doğru anlamda dini eğitim görmezse, çok inkarcı ve apaçık nankör olup çıkar. Ancak Allah'ın korudukları ve doğru yola eriştirdikleri müstesna.

Kur'ân-ı Kerim ayrıca Mekkeli müşriklerin diğer bir cehalet ve küfürlerini şöyle açıklamaktadır:

"Onlardan biri, Rahman (olan Allah)a yakıştırmağa çalıştığı şey (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, üzüntü ve öfkesini yutkunarak yüzü kapkara kesilir."

İşte o günkü putperest müşriklerin Allah hakkındaki düşünce ve inançları böylesine sakat, sakıncalı ve gülünç idi.

Hayat Mücadelesinde Kadın, Erkek Kadar Becerikli ve Dayanıklı Değildir

أَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ

"Ya, demek onlar süs içinde yetiştirilip de tartışıp çekişmede (hayat

ile mücadelede) açıklık getirmeyeni mi (Allah'a isnad ediyorlar)?"

Kur'ân-ı Kerim, Allah'a kız çocuğu isnad edip kendilerine bunu yakıştırmayan putperest müşriklerin bu ölçüsüz ve mantıksız, aynı zamanda cahilce iddialarını tasvir ederken, kadınların fiziksel ve ruhsal yapıları hakkında anafikir vermekte ve daha çok süs içinde yetiştirilen ve ince duyguya sahip olup zerafet ve nezaket simgesi sayılan kız çocuklarının, hayat mücadelesinde erkekler kadar başarılı, dayanıklı ve çilekeş olmadıklarına işarette bulunmaktadır. Aynı zamanda kıymetli madenlerden ve taşlardan imal edilen süs eşyasının kızlara, kadınlara mahsus bulunduğuna da atıfta bulunmakta ve bunun onlar için meşru olduğunu belirtmektedir.

Ünlü psikolog Gustave le Bon'un da dediği gibi, kadınlar olaylar karşısında hem çok duygusal, hem de çok heyecanlıdırlar. O bakımdan sağlıklı bir mücadele veremezler. Tabii bunun her zaman istisnaları vardır, ama genel kaideye tesir etmez.

Putlara Tapmayı İlâhi Meşiete Bağlayan Müşrikler

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ

"Dediler ki: "Eğer Rahman dileseydi biz onlara (o putlara) tapmazdık." Bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar."

Mekkeli müşrikler, Allah'a ortak koşmalarında Allah'ın rızası bulunduğunu ileri sürerek basit mantık oyunlarına başvururlar; böylece insanların bu hususta irâdelerinin geçerli olmadığını iddia ederlerdi. Oysa Cenâb-ı Hak ruhları yaratıp her insanın nasıl bir ortam ve şartlar içinde dünyada bulunacağını; aklını, irâdesini hangi yolda kullanacağını ezeli ilmiyle tespit edip yazmıştır. Onlar yazıldığı için biz öyle yapmıyoruz; yapacağımız için yazılmıştır ve değişmesi söz konusu değildir. Zira Allah'ın ilmi yanılmaz, hatâ yapmaz. O halde herkes kendi akıl ve idrâkiyle, irâde ve anlayışıyla yolunu seçmekte ve yaptığından tamamiyle kendisi sorumlu olmaktadır. Evet Allah (celle celaluhu) dileseydi hiç kimse bâtılı benimsemez, hakkı red ve inkâr etmezdi. Ama böyle bir kanun koymamış, öyle bir hayat düzeni kurmamıştır.

Ancak ruhumuzun yaratılması, dünyaya getirilmemiz, erkek veya kız olarak doğmamız; ölüm, ecel, ikinci hayat bütünüyle insanın irâdesi dışında, ilâhi takdirin eseridir.

Atalarının Yolunu Seçip Benimseyenler

بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ

"Hayır, şüphesiz ki biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk. Onların izleri üstünde giderek yolumuzu bulduk derler."

Atalarımız iyi ya da kötü yolda yürümüş olabilirler. Bu bizim için örnek alınacak, taklit edilecek sağlam bir ölçü ve kıstas değildir. Çünkü bizler kendi hayatımızı yaşıyoruz ve ancak kendimizden ve yaptıklarımızdan sorumluyuz. Atalarımız da kendi hayatlarını yaşamışlar ve kendi sorumlulukları doğrultusunda ömürlerini harcamışlardır. Bizleri kötü yetiştirmişlerse onun da hesabını vermek ve cezasını çekmek zorundadırlar. Akıl, irâde, idrâk ve zekâ gibi yüksek yeteneklerle donatılan insanoğlu yolunu ilâhi buyruklar doğrultusunda ve aklın rehberliğinde aydınlatırsa, hem dünyada, hem de âhirette mutlu olur ve kendisinden sonrakilere soylu ve iyi bir miras bırakır. Ondan sonrakiler de sözü edilen mirası taklit yoluyla değil, tahkik yoluyla değerlendirir de ilâhi murada uygun olduğunu tespit ettikten sonra bağlanır ve uygularlarsa, kendi hayatlarını aydınlığa döndürmüş ve gelecekleri için en iyi hazırlığı yapmış olurlar. Zira gerçek imân, taklit değil, tahkik işidir. Tahkik ise, akla, irfana ve ilâhi beyânı iyi anlamaya yönelik bir tesbitle vücut bulur.

Bu nedenle sapıklık içinde bir ömür tüketen ataları körü körüne taklit eden Mekkeli müşrikler hem kınanıyor, hem de uyarılıyorlar.

Taklitte Aşırı Gidenler, Daha Çok Refah İçinde Olanlardır

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا ...

"İşte böylece senden önce bir kasabaya ne kadar uyarıcı bir peygamber gönderdikse, mutlaka oranın ileri gelen refah içindeki şımarık zenginleri şöyle dediler: "Doğrusu biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk ve şüphesiz onların izlerine uyup gitmekteyiz."

Bunun sebebi gayet açıktır; şöyle ki: Zenginin kafası ve kalbi daha çok dünyalıkla meşguldür. Hayatı madde ve eğlencedir. Tahkiki imân ise, düşünme, inceleme, araştırma işi olup, ilâhi âyet ve belgeleri iyice anlamaya dayanır. Zenginin, şımarık sosyetenin buna ayıracağı zamanı ya hiç yoktur ya da pek azdır. Onlar için en kolay ve rahat olanı, nefislerini okşa-

yıp maddenin yolunu bütün genişliğiyle açık tutan atalarının yolu ve inancıdır. Peygamberlerin getirdiği hakikatler, onların hürriyet alanını sınırlamakta, nefislerinin aşırılıklarını frenlemekte; dünyalıktan da ancak meşru ve helâl olanını sunmaktadır. O nedenle şımarık zengin düşünmeden red ve inkâra başvurur ve o yüzden çevresindekilere de en kötü örnek kendisi olur. 23. âyet bu hususa işaret etmektedir.

Cenâb-ı Hak tarih boyunca böylesine katı tutum içinde olup hakkı reddetmeyi zulüm ve ahlâksızlıkla birleştiren kavim ve milletleri ilâhi intikam çerçevesinde nasıl cezalandırdığını şöyle açıklamaktadır; "Onlardan intikam aldık. O (hakkı) yalanlayanların sonlarının ne olduğuna bir bak."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnad eden müşriklerin tutumu konu edildi. Körü körüne atalarının inancını taklit edenler kınandı ve tahkiki imâna gerek olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, atalarının yoluna uymayan İbrahim (aleyhisselam) misâl veriliyor ve son peygamber gönderilmeden önce, O'nun gelmesini bekleyenlerin, gerçek ortaya çıkınca nasıl döneklik yaptıkları konu ediliyor. Maddeci müşriklerin, izzet ve şerefi, büyüklük ve önderliği servetle ölçtüklerine değinilerek, peygamberlik payesinin iki beldede yaşayan söz sahibi zenginlerden birine verilmediğine üzülen o insanların çok bilgisizce düşüncelerine dikkatler çekiliyor. Fazla servetin, lüks ve konforun aile ve toplumlara pek rahmet havası estirmediğine ve estirmeyeceğine atıf yapılarak dünya malının gaye değil, araç olduğuna işarette bulunuluyor.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِى بَرَٓاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذِى
فَطَرَنِى فَاِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هَٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾
وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا
نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُونَ

رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا
بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ وَرَحْمَتُ
رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا
لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ۙ
﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ۙ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِنْ كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا
مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْـَٔاخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

26-27- Hani bir vakit İbrahim, babasına ve kavmine dedi ki: "Hakikat ben, sizin taptıklarınızdan uzağım, onlarla bir ilişiğim yoktur. Ancak beni yoktan örneksiz yaratan (Rabbim) müstesna (ancak O'na taparım). Gerçekten O, beni doğru yola eriştirecektir."

28- İbrahim bunu, (hakka) dönerler diye soyu arasında baki kalacak bir söz olarak bıraktı.

29- Fakat bunları ve babalarını, kendilerine hak ve (onu) açıklayan peygamber gelinceye kadar bir süre geçindirip yararlandırdık.

30- Hak onlara geldiği zaman, "Bu bir sihirdir ve biz herhalde onu inkâr edenlerizdir" dediler.

31- Ve bir de dediler ki: "Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"

32- Rabbin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Oysa dünya hayatında onların geçimliğini aralarında biz taksim ettik, bazısının bazısına iş gördürmesi için kimini kiminin üstüne derecelerle yükselttik. Rabbin rahmeti ise, onların toplayıp biriktirdiklerinden hayırlıdır.

33- Eğer insanların (küfür ve sapıklıkta toplanıp) bir tek ümmet olma sakıncası olmasaydı, Rahman (olan Allah)'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanını, üzerine çıktıkları merdivenleri;

34-35- Evlerinin kapılarını, üzerine yaslandıkları kanepeleri gümüş-

ten yapar ve altın kaplamalarla işlerdik. Bunların hepsi dünya hayatının kısa süreli yararlanılan geçimliğinden başkası değildir. Âhiret ise, Rabbin yanında korkup sakınanlar içindir.

İLGİLİ HADİSLER

"Eğer şu dünya Allah yanında bir sivrisinek kanadına denk sayılsaydı, elbette hiçbir kâfire ondan bir damla su olsun içirmezdi."[1]

"Eğer dünya Allah yanında bir sivrisinek kanadına denk sayılsaydı (yani o kadarcık olsun bir kıymeti olsaydı) elbette hiçbir kâfire ondan bir şey vermezdi."[2]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ezvac-ı tahirat (eşlerin)den ayrı bulunduğu günlerden bir günde idi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) içeri girdi, O'nu hasır üzerine uzanmış bir halde gördü. Bu sırada Hz. Peygamber (aleyhisselam) onun içeri girdiğini görünce kalkıp oturdu ki hasırın izleri bedeninde yer etmiş bulunuyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu manzara karşısında duygulandı ve aralarında şu konuşma geçti:

- Ya Rasulallah! Şu Kisra ve Kayserler nan-u nimet içinde yüzerlerken, sen Allah'ın en seçkin kulu bulunduğun halde böyle mi olacaksın?!

- Ey Hattab'ın oğlu! Sen yoksa şüphede misin? Onlar birer millettir ki, Allah güzel ve hoş nimetlerini dünya hayatlarında hemen tez elden vermiştir. Dünya'nın onlar için, âhiretin bizler için olmasına razı değil misin?"[3]

"Altın ve gümüş kaplarla su içmeyin, o tabaklarda yemek yemeyin. Çünkü bunlar dünyada onlar (inkarcı maddeciler) içindir; âhirette de bizim için olacaktır."[4]

İbrahim Peygamberin Atalarının Yolunda Yürümemesi

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِى بَرَٓاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ۙ

"Hani bir vakit İbrahim, babasına ve kavmine dedi ki: "Hakikat ben,

1 Tirmizi/Sifatü'l-kıyâmet: 48 - Müsned-i Ahmed: 5/154, 177

2 Buhari/Tefsir: 6/18 - Müslim/Sifatü'l-münafikin: 18 - İbn Mâce/Zühd: 3

3 Buhari/Mezâlim: 25, Cenâiz: 25 - Müslim/Reda': 101 - Tirmizi/Tefsir: 66 - Ahmed: 1/34, 2/298.

4 Buhari/Eşribe: 28, Et'ime: 29, Libas: 27, İsti'zan: 8 - Müslim/Libas: 4, 5 - Ahmed: 5/390, 396, 398, 404, 408

sizin taptıklarınızdan uzağım, onlarla bir ilişiğim yoktur. Ancak beni yoktan örneksiz yaratan (Rabbim) müstesna (ancak O'na taparım). Gerçekten O, beni doğru yola eriştirecektir."

Mekke'nin ileri gelen şımarık müşrikleri, atalarının yolunda yürüdüklerini, yeni bir yol kabul etmeyeceklerini ısrarla belirtirken, Cenâb-ı Hak birçok millet ve kavimler tarafından tanınan ve sevgi, saygı duyulan İbrahim (aleyhisselam)'ı örnek veriyor. Baba ve dedesi aşırı putperest oldukları halde İbrahim (aleyhisselam) bâtıla meyletmemiş, putlara asla iltifatta bulunmamış ve bütün gücüyle, cesaretiyle "Tevhid inancı"nı savunup yaymaya çalışmıştır.

Sonunda nesilden nesile aktarılan ve kıyamete kadar baki kalacak olan güzel bir söz bırakmıştır. Bu, ya, "Lâ ilahe illallah" ya da "İslâm" yani Hakk'a teslim olma sözüdür.

İbrahim (aleyhisselam) böyle bir mücadele verirken, "O, beni doğru yola eriştirecektir" demiştir. Bundan, kendisine o dönemde henüz peygamberlik verilmediği anlaşılıyor. Zaten mücadelenin en ibret ve öğüt alınacak safhası da burada kendini gösterir. İbrahim (aleyhisselam) bu dönemde Hakk'ı savunan ateşli bir genç olarak sahnede kendini hissettiriyor ve dikkatleri kendi üzerinde topluyordu. Cenâb-ı Hakk'ın varlıkta yer alan her şeyi yokluk karanlığını yırtarak varlık alanına getirdiğini biliyordu. "Fetarani" fiili bunu ifâde etmektedir.

Böylece Kur'ân, taklitten kurtulmanın, hakikati aramanın yol ve yöntemlerine atıfta bulunurken, daha çok gençlere seslenmekte ve İbrahim Peygamber'i misâl vermektedir.

İbrahim (aleyhisselam), yeşerttiği "Tevhid inancı"nı kendisinden sonra Allah'a iman edenlere miras bıraktı ve böylece O yalnız kendi çağındaki insanları değil, kendisinden sonraki çağlarda yaşayan birçok kavim ve toplulukları da irşat edip aydınlattı ve unutulmaz anılar bıraktı. Cenâb-ı Hak onun bu güzel mirasını şöyle açıklamaktadır: "İbrahim bunu (hakka) dönerler diye soyu arasında baki kalacak bir söz olarak bıraktı."

Mekkeli'ler Kutsal Kabe Sayesinde Geçiniyorlardı

İbrahim (aleyhisselam)'ın bir diğer unutulmaz eseri sayılan kutsal Kabe, asıl amacından saptırılmakla beraber uzun yıllar Mekkeliler'in geçim kay-

nağı olma özelliğini de korudu. Nankör bir kavim hem bu kutsal mabedin nimetlerinden yararlanıyor, hem de onun gerçek sahibi olan Cenâb-ı Hakk'a ortak koşuyor ve böylece Kabe'nin içini de, dışını da putlarla doldurmuş bulunuyorlardı. Ne Musa (aleyhisselam) ile İsa (aleyhisselam)'ın getirdikleri esaslara, ne de İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dinine iltifat ediyorlardı.

Onların bu katılık ve cehaleti, İbrahim (aleyhisselam)'ın soyundan gelen son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) ortaya çıkıncaya kadar devam etti. Kur'ân, İslâm ve bunları tebliğ eden Rasulullah'ın birçok delil ve belgelerle hak üzere bulunduklarını apaçık ortaya koymalarına ve Mekke'nin ufuklarına çöken küfrün kara bulutlarını kaldırıp ilâhi nuru bütün parlaklığıyla yansıtmaya yönelmelerine rağmen, kalpleri de ufukları kadar kararan o milleti hemen doğru yola yöneltemediler. Katılık, inat, cehalet her geçen gün biraz daha kabarıp ölçü tanımaz oluyor; Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın getirdiği açık belge ve mucizelere "sihir", "büyü" damgasını vurarak bütün güçleriyle bâtılı savunuyorlardı.

Böylece Mekkeli putperest müşrikler, eskiye nazaran daha çok putlara ve bâtıla sarılmaya heveslendiler ve ne pahasına olursa olsun Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı tesirsiz hale sokmaya azmettiler. Oysa din ve son peygamber, onlara şan ve şeref kapılarını açacak, kalıcı bir isim bırakmalarını sağlayacak ve onları kabile hayatından, talancılık ve haksızlıktan, cehalet ve kör taassuptan kurtarıp dünyanın en medeni ve ileri ülkesi ve milleti haline getirecek bütün güç ve kudreti beraberinde taşıyordu. Ama onlar o günlerde bu gerçeği görecek bir basiret ve irfana sahip değillerdi.

Peygamberliğin ve Semavi Kitabın Daha Zengin Nüfuzlu Kimseye Verilmesini Savunanlar

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ

"Ve bir de dediler ki: "Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"

O günkü sosyal ve ekonomik yapı, psikolojik ve etnik hava, büyüklüğü, peygamberliği, ilâhi iltifata mazhariyeti ve semavi kitabı engin nüfuzlu kişilere lâyık görüyordu. Malı, evlâdı ve güçlü çevresi olan kişiler önde yürüyor, söz sahibi kabul ediliyorlardı.

Bu üç unsur o günün tek övünme sebebi, büyük ve itibarlı tanın-

ma aracı idi. Tabii bu konuda Hâşimoğulları'nın daha kuvvetli ve nüfuzlu olanları vardı. Risâlet görevi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a verilince bunu hazmedemediler ve sonunda kendi yapılarına, karakterlerine uygun sözü söylediler: "Peygamberlik payesi çok üstün ve çok şereflidir. O halde eğer Allah (celle celaluhu) bu görevi herhalde birine vermeyi murad etseydi, Muhammed'e değil, Mekke veya Tâif'de en çok zengin, nüfuzlu olan Velid b. Muğire'ye ya da Urve b. Mes'ud es-Sakafi'ye verirdi. Bu büyük zatlara(!) verilmeyen bir paye ve şerefin Muhammed'e verilmesi düşünülebilir mi?"

Anlaşıldığı gibi, ahlâk, fazilet, emniyet, tevazu, vakar, doğruluk, iffet ve nezahet ikinci, üçüncü plânda kalıyor; zenginlik, geniş çevreye sahiplik ve nüfuz önde yürüyordu. Bu ölçü ve hava hemen her devir ve çağda yer yer geçerliğini korumuştur ve korumaya devam da etmektedir.

Temelinde eğitimsizlik, aile yapısının bozukluğu, sosyal yapının perişanlığı ve hepsinden evvel inançsızlık ve cehalet yatmaktadır. O nedenle para, şatafat, lüks, konfor ve havai bir yaşamın, şarlatanlıkla,, yalancılıkla, ahlâksızlıkla birleşip dört nala gittiği bir ülke veya bölgede dinden, imandan, faziletten söz etmek alay konusu olmaktan öteye geçmez ve o gibi insanların büsbütün küfür ve azgınlığını artırır. Ancak Allah'ın hidâyet nasip kıldığı insanlar müstesna.

Peygamberlik ise, insanları kardeş yapıp sınıf ayrımını önlemeye; zenginle fakir arasındaki uçurumu kapatıp sosyal adaleti sağlamaya; toplum yapısında güven, huzur ve istikrarı temeline oturtmaya; ruh ile beden, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü oluşturmaya ve insanla Yüce Yaratanı arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik bir rahmettir ki, Cenâb-ı Hak ehil ve lâyık gördüğü zatları bu hizmetle şereflendirir.

Sosyal Adalete İşaret

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

"Rabbin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Oysa dünya hayatında onların geçimliğini aralarında biz taksim ettik; bazısının bazısına iş gördürmesi için kimini kiminin üstüne derecelerle yükselttik."

İslâm'ın getirdiği sosyal adalet, gerek kavram olarak, gerekse uygulama yönünden sosyalistlerin ileri sürdüğünden çok farklı ve kendine has bir sistemdir.

İlgili 32. âyetle sosyal adaletin asıl temel taşlarından en önemlisine değinilmekte ve ilâhi denge kanunu bu adaletin gereğini ortaya koymaktadır. **Bu kanunları şöyle açıklayabiliriz:**

a) Dünya hayatında insanların geçimliği aralarında taksim edilmiştir.

b) İşlerin sağlıklı biçimde yerine getirilip yürütülmesi ve günlük hayatın düzenli devam etmesi için insanlar farklı yetenekte, güçte ve beceride yaratılmışlardır.

Ancak ilâve edelim ki, bu farklılık genetik düzenleme ve programlardan kaynaklanmakta ve fert, aile ve toplumun taşıdıkları kusur ve meziyetler genler vasıtasıyla nesilden nesile geçmektedir. Şüphesiz genleri böylesine programlamaya hazır durumda yaratan ve akıl almayacak bir maharetle onların yüklendikleri programı kusursuz yerine getirmelerini sağlayan Cenâb-ı Hak, böylece insanlar arasında denge ve düzeni gerçekleştirmektedir. İlâhi plân hiçbir zaman bu dengeye müdahale etmez; ama insanların bilinçsiz yaşaması ve hilkat kanununu amacından saptırmaya çalışması bu dengeyi yer yer, zaman zaman bozmaktadır.

c) İhtiyaçlar ne kadar çok ve ne kadar çeşitliyse, işler de o nisbette çok ve çeşitlidir.

d) İş taksimi kabiliyetlere, becerilere göre dengesini bulmakta ve geçim de ortaya konulan beceri ve emek nisbetinde farklılık arz etmektedir.

Denge unsuru sayılan bu dört esasın gerçekleşmesinde, az önce de değindiğimiz gibi, insanların bilgisizliği, hareketsizliği, umursamazlığı ve akıllarını yeterince kullanmamaları neticesi birtakım aksaklıklar doğmaktadır.

İslâmiyet hem çalışmayı ibâdet kabul etmekte, hem hayatı hareket olarak vasıflandırmakta, hem de zekât ve sadaka; faizsiz ödünç ve birtakım keffaretlerle yardımlaşma ve dayanışma ruhunu geliştirmekle sosyal yapıyı dengede tutup güçlendirecek esas ve prensipleri kendi sisteminde taşımaktadır.

Kâfirlerin Şatafatlı, Gayr-i Ahlâki Yaşantılarına Özenmemek

وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً

"Eğer insanların (küfür ve sapıklıkta toplanıp) bir tek ümmet olma sakıncası olmasaydı, Rahman (olan Allah)'ı inkâr edenlerin evlerinin ta-

vanını, üzerine çıktıkları merdivenleri; evlerinin kapılarını, üzerine yaslandıkları kanepeleri gümüşten yapar ve altın kaplamalarla işlerdik."

İlerisini görmeyen, hilkatin hikmetini bilmeyen, ikinci hayat hakkında inkâr veya şüpheden kendini kurtaramıyan insanların gözü ve gönlü bütünüyle dünyaya, onun şatafatına, lüks ve konforuna yöneliktir. Oysa ölüm denilen olay, maddi alanda bütün makam ve üst dereceleri, servet ve konforu itip atmakta, heveslisini çıplak bir durumda kabir çukuruna indirmektedir. Gerçek bu olunca, dünyalık hiçbir zaman amaç değil, sadece araçtır. Hürriyet, huzur, sükun, iffet ve doğruluk içinde yaşayabilmek için bu araç lüzumludur ve lüzumu nisbetinde kullanıldığı takdirde faydalıdır. Allah'ın yanında ise, dünya malının hiçbir değeri yoktur. Altın ve gümüşün kıymet olarak bilinmesi, insanlara nisbetledir. O bakımdan asıl gayeden uzak kalıp kendini olduğu gibi bu geçici değerlere verenlerin, üzerine -inkâr ve azgınlıkta, küfür ve tuğyanda birleşip hayatı berbat etme hususu olmasaydı- Cenâb-ı Hak, altın ve gümüşü dökercesine çok yaratırdı da evlerinin tavanını gümüşten yapacak kadar imkânlar verirdi. Ama bütün bunlar birkaç günlük dünya hayatını süslemekten öteye geçmez ve Allah yolunda, O'nun buyrukları doğrultusunda sarfedilmediği takdirde hiç kimseye mutluluk vadetmez; aksine acıklı bir azaba dönüşerek sahibini ebediyyen bedbaht ederdi.

Ahiret ve ondaki sayısız nimetlere inanmayanların birkaç günlük dünya hayatının şatafatı saadet getirmediğine göre, Cenâb-ı Hak, dünyada hazırladığı kaynakları insanların dengeli ve düzenli yaşamalarına imkân verecek ölçüde yaratmıştır.

Lüks Hayatın Tasviri

Kur'ân-ı Kerim lükse dayalı geniş refahı dört madde ile özetlerken gümüş ve altına ağırlık vermektedir. Çünkü hiçbir maden veya kıymetli taş, hem gümüş ve altın kadar çok tanınmış değildir; hem de bu iki madenin yerini, işini, görünümünü hiçbir zaman aksettirememektedir. Asırlardır altın ile gümüş saltanatlarını sürdürmekte ve bütün milletlerin hayalinde canlanmaktadır.

Tasviri plânın ana çizgilerine gelince: Gümüşten tavanlar, gümüş kaplamalı, altın işlemeli kapılar ve kanepeler, gümüşten merdivenler... İşte bunlar Allah'ı inkâr eden maddeci sapıkların özlemi ve rüyasıdır.

Hiçbir Mal Takva Kadar Değerli Değildir

وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِيْنَ ۧ

"Bunların hepsi dünya hayatının kısa süreli yararlanılan geçimliğinden başkası değildir. Âhiret ise, Rabbin yanında korkup sakınanlar içindir."

Kur'ân, lüks sayılan hayata büyük hayranlık duyanların hayallerinde kurdukları şatafatlı yaşamı tasvir ettikten sonra paha biçilmez bir servetten söz etmekte; maddi refahın kısa ömrüne, manevi refahın sonsuzluğuna işaretle, "takvâ"yı anmakta, bununla, Allah'tan korkup her türlü kötülükten sakınmayı saadetin anahtarı olarak göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, körü körüne geçmişe bağlı kalmayan İbrahim (aleyhisselam) misâl verildi. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın risâlet görevini yüklenerek ortaya çıkmasıyla, düne kadar peygamber bekleyenlerin dönekliği üzerinde durularak, şeref ve büyüklüğü mal ve servette arayanların ne kadar aldandıklarına atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Rahmân'a kulluğu gururuna yedirmeyen sapıkların çok kötü bir arkadaş edinmeleri, İblis'in fısıltılarına kulak vermeleri sebebiyle çok karanlık bir geleceği kendilerine hazırladıkları belirtiliyor ve böylelerinin kör ve sağır bulunduklarına dikkat çekilerek, doğru yolu görüp bulmalarının çok uzak olduğu hatırlatılıyor. Sonra da sözü edilen şaşkın sapıklara gereken cezanın elbette verileceği bildirilerek ilâhi hükmün gerçekleşeceğinde şüphe edilmemesine işaret ediliyor ve Kur'ân'ın en büyük şeref olduğu, inananlara şeref ve itibar kazandıracağı hatırlatılıyor.

وَمَنْ يَّعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهٗ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهٗ قَرِيْنٌ ﴿٣٦﴾
وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّوْنَهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰٓى اِذَا
جَاۗءَنَا قَالَ يٰلَيْتَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِيْنُ ﴿٣٨﴾
وَلَنْ يَّنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَّلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿٣٩﴾ اَفَاَنْتَ
تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ

بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

36- Kim de Rahmân-ı anmaktan yana körlük gösterirse, biz ona yandaş olmak üzere bir şeytan sardırırız.

37- Ve gerçekten onlar, bunları doğru yoldan alıkorlar da bunlar, doğru yolda bulunduklarını sanırlar.

38- Sonunda bize gelince, yandaşına: "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, (Meğer) sen ne kötü arkadaşmışsın!" der.

39- Zulmettiğiniz için bugün (buradaki pişmanlığınız) size fayda vermez. Sizler elbette azapta birleşen ortaklarsınızdır.

40- Sen mi sağırlara işittireceksin veya körleri ve açık bir sapıklık içinde bulunanı doğru yola ulaştıracaksın?

41- Şayet biz seni (alıp kendimize) götürsek bile şüphesiz onlardan intikam alacağız.

42- Ya da onlara vadettiğimiz şeyi (azabı) sana göstereceğiz. Çünkü bizim onlara kudretimiz elbette yeter.

43- Artık sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin.

44- O Kur'ân sana ve milletine elbette hem öğüt, hem de anılmaya değer bir şereftir. İleride bundan sorulacaksınız.

45- Senden önce elçi olarak gönderdiğimiz peygamberlerimize sor: "Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar meydana getirdik mi?"

Kalp Körlüğünden Daha Beter Ne Vardır?

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ

"Kim de Rahmân'ı anmaktan yana körlük gösterirse, biz ona yandaş olmak üzere bir şeytan sardırırız."

Ölçüsüz mal ve ihtişam sevgisi, temelde sağlam imân yoksa, kalbi köreltir ve vicdanı hissiz bırakır. İnsanın manevi yapısında önemli yeri ve görevi olan bu iki şey dumura uğrayınca, zahiri ve bâtını şeytanlara giriş için yol iyice açılır da engeller kalkar. Yakın ve sıcak dostluklar ve arkadaşlıklar başlar. Allah'ın hidâyet ve inayeti erişmezse, bu körlük içinde kişinin İblis ile olan dostluğu ve arkadaşlığı kabre kadar sürüp gider. Gerçekleri bir türlü göremeyen bu kalp körleri, iyi şeyler yaptıklarını sanırlar. Zira yakın arkadaşları hep bu duyguyu fısıldayıp aşılarlar.

Dünyanın lüks ve konforu ne kadar geçici ve fâni ise, insanın ömrü de öyle. Birkaç günlük şatafat ve tatmin; sonra da hayatın son çizgisine gelip dayanmak suretiyle dünyalıktan kopup uzaklaşmak, hepsi o kadar. Birkaç gün önce umut ve amaç seçilen nesneler sıfıra müncer olur; sevenler sevdiklerini bırakıp ayrılır. Arkada vebal, hasret kalırken ayrılanın yanında İblis ve o tıynetteki sapıkların kara lekesi kalır.

Âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın adalet huzuruna çıkarıldıklarında ise, arkadaşlar ve yandaşlar gerçeği görüp anlayacaklar ve:

"Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı. (Meğer) sen ne kötü arkadaşmışsın!" diyecekler.

Ne yazık ki, böyle bir temenninin ve gerçeği görmenin o gün için hiçbir yararı ve olumlu neticesi olmayacak ve sözü edilen yakın arkadaşlar bir araya getirilip azabı müştereken tadacaklar.

Onların dünyada işledikleri bütün iş ve amelleri "zulüm" olarak anılmaktadır. Zira zulüm, hilkatin hikmetine ters düşmek, amaçtan sapmak, dünya ile âhiret arasında köprü kurmamak ve kulluğun mertebe ve ölçüsünü bilmemektir. Böylece kişi en büyük haksızlığı önce kendine, sonra da aldatıp kendi saffına çektiği kimselere yapmış olur.

Sağırlara Duyurmak Mümkün mü?

أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

"Sen mi sağırlara işittireceksin veya körleri ve açık bir sapıklık içinde bulunanı doğru yola ulaştıracaksın?"

Kâinat kitabı, aydınlatıcı belgeler, yol gösterici deliller ve gerçekleri yansıtan hakikatlerle doludur. Her şey O Yüce Yaratan'ın kudret damgasını taşımakta; ilim ve insaf gözüyle bakanlara, "Lâ ilahe illallah" ibaresini göstermekte; gönül kulağını verenlere, "Allah'tan başka ibâdet edilecek ilâh yoktur" nağmesini işittirmektedir.

Varlığa madde ve şehvet gözüyle bakanları, hakikat sesinin önüne nefis engelini koyanları doğru yola, Allah'tan başka kim iletebilir? Zira onlarla hidâyet nuru arasında küfür ve tuğyan perdesi gerilidir. Nitekim Mekkeli putperest müşriklerin o günkü sosyal ve psikolojik yapıları bu düzeyde idi. Kırkıncı âyetle onların küfür ve cehalet vadisinde bakan körler, işiten sağırlar dizisinde yer aldıkları açıklanmaktadır.

Her şeye rağmen (aleyhisselam) ve din âlimlerinin görevi, insanları Hakk'ın yoluna davet etmek, ilâhi buyrukları mevcut şartlar ve ortama göre tebliğ etmektir. Doğru yola eriştirmek ise, Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

Allah'ın Vaadinin Yakın Olduğu Bildiriliyor

فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ

"Şayet biz seni (alıp kendimize) götürsek bile-şüphesiz onlardan intikam alacağız. Ya da onlara vadettiğimiz şeyi (azabı) sana göstereceğiz. Çünkü bizim onlara kudretimiz elbette yeter."

Yıllarca süren amansız mücadele, bâtıldan yana olanları iyice şımartıp azdırmış; haktan yana olanların da imân ve irfanını artırmış ve dayanma güçlerine güç katmıştı. Kısacası, hakkı savunanlar ve bu doğrultuda tebliğ ve irşat hizmetini sürdürenler, kendilerine düşeni yerine getirmenin huzuru içinde her türlü hezeyan ve şiddete göğüs gererken, bâtılı savunanlar olumlu sonuç alamamanın sıkıntısı içinde kendilerini kurtulması zor bir çıkmaza sokmuşlardı. Bu durumda Allah'ın vaadi yakındı. İnecek olan ilâhi hüküm yerini mutlaka bulacaktı. Bunun bir bölümüne Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz dünya gözüyle şahit olacak; geriye kalan kısmını ise, O'nun mektebinde yetişen bahtiyar mü'minler müşahede edeceklerdi. İşte 41 ve 42. ayetlerle bu hususa değinilmekte ve mü'minlere hem teselli, hem de müjde verilmektedir.

Nitekim çok geçmeden hicret olayı gerçekleşti. Arkasından Bedir ve Uhud Savaşları onu izledi. Sonra da Mekke fethedilerek Allah'ın vaa-

di yerine geldi. Çevre kabilelerin baş eğerek İslâm'a girmesi, Yahudilerin Medine ve çevresinden sürülmesi gibi önemli olaylar da Rasulullah (aleyhisselam)'ın vefatından önce gerçekleşen başarılı sonuçlardır.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in vefatından sonraki fetihlerin ardarda gerçekleşmesi dünyanın önemli bölgelerinde küfrün ve ahlâksızlığın hayat damarlarının kesilmesini sağlamış ve ilâhi vaadin ikinci safhası zaferle hedefine ulaşmıştır.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın ve O'nun Yolunda Yürüyenlerin Görevi

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ ۚ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Artık sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin."

İnkarcı sapıklar ne kadar gemi azıya alıp dört nala giderlerse gitsinler; İslâm mübelliğ ve mürşitleri imân ve aklın yolunu seçip bilerek, sabırla, günün şartlarını ve mevcut ortamı dikkate alarak hakka davete devam ederler de, atacakları her adımla, söyleyecekleri her sözle Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı amaç edinirlerse, doğru yolda Kur'ân metoduyla yürüdükleri kesinleşir ve vakti saati gelince ilâhi yardım -O'nun vaadi gereği- tecelli eder.

"İnsanların çoğuna hakkı kabul ettiremedik, olumlu sonuç alamadık; imân eden az, inkâr ve azgınlıkta ısrar eden çok..." gibi düşüncelerin tesirine giren dâvetçiler başarısızlığa uğrama tehlikesiyle karşılaşabilirler. Çünkü bu durumda kendi görev sınırlarını aşıp, doğru yola iletmeyi yüklenmiş olurlar. Oysa doğru yola iletme Allah'ın inayet ve meşietine bağlı bir hususdur; dilediğini eriştirir, dilediğini de sapıklığıyla baş başa bırakır.

Onun için İslâm'da doğru yolu göstermekle, doğru yola eriştirme sınırları belirlenmiştir. Şöyle ki; Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a:

"Artık sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin!" mealindeki âyetle tebliğ sınırı gösteriliyor.

Kur'ân-ı Kerim Araplara Şan ve Şeref Kazandırmıştır

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۖ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ

"O Kur'ân sana ve milletine elbette hem öğüt, hem de anılmaya de-

ğer bir şereftir. İleride bundan sorulacaksınız."

İslâm'dan önceki devirlerde ancak bir iki güçlü devlet kurabilen ve fakat onları da devam ettiremeyen Araplar, daha çok düzensiz ve kabile kılıfında dağınık, merkezi otoriteden mahrum, başsız ve tutarsız bir hayat içinde bocalayıp günlerini gün etmeye çalışan bir millet idi. İslâmiyet bu dağınık, başsız ve merkezi otoriteden yoksun milleti bir araya getirmek suretiyle dünyanın en güçlü ve en medeni devletini kurmuş ve cihan tarihinde en büyük, fakat en kalıcı inkılâbı gerçekleştirmiştir.

Ne yazık ki, Araplar, İslâm'ın ilk yıllarında bu şerefe lâyık olamamışlar; ondan kinle, nefretle uzaklaşıp Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a amansız düşman kesilmişlerdi. Kendilerinden şeref ve ün getiren Kur'ân'a lâyık olup olmadıkları, kendilerini o düzeye lâyıkıyla getirip getirmedikleri, hem dünyada, hem de âhirette sorulacaktır. Nitekim dünyada, İslâm'a yeni giren her fert ve toplum soruyor: "Araplar neden kendi dilleriyle inen Kur'ân'a daha çok sarılmıyorlar, neden Kur'ân ile yaşayıp dünya Müslümanlarına örnek olacak bir düzeye gelmiyorlar?" Âhiret'te ise, Cenâb-ı Hak onlara, bu yüksek nimete ve ebedi devlete lâyık olup olmadıklarını soracak, ona göre karşılık verecektir.

Peygamberlerin Hepsi Allah'a İbâdet Esasını Getirmiştir

وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا ...

"Senden önce elçi olarak gönderdiğimiz peygamberlerimize sor: Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar meydana getirdik mi?"

Araplar, Hristiyanların "İsa Allah'ın biricik oğludur", "İsa, üç ilâhtan biridir" iddialarını delil gösterip putlarının neden ilâh olamayacaklarını savunuyorlardı. Aslında bu şaşkınlar, İsa Peygamber'e inanmıyorlardı. Ama putlarını müdafaa için Hristiyanların akıl dışı sözlerini, inançlarını belge göstermeyi kendilerine dayanak seçiyorlardı. Oysa hiçbir peygamber "Tevhid inancı"nın dışına çıkmamış, onu zedeleyecek bir tebliğ ve telkinde bulunmamıştır. Zira peygamberlerin gönderilmesinin asıl hikmeti, Allah'ın varlığını, birliğini, ibâdete ancak O'nun lâyık olduğunu ve bu doğrultuda dünya ile âhiret hayatının anlamını insanlara tebliğ etmektir. Nitekim 45. âyetle bu husus gayet açık şekilde vurgulanmaktadır.

Ancak, "Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar meydana getirdik mi?" sorusu kimden sorulacak? Âyette "Senden önce elçi olarak gönderdiğimiz peygamberlerimize sor" denilmektedir. Burada iki yorum söz konusudur: Ya harf-i cer olarak getirilen "min", "min-i beyân" veya "tahsin-i lafız" içindir ya da öyle değildir. Birinci terkibe göre, âyetin mânası şöyledir: "Senden önce gönderdiğimiz Rasullerden sor"; ikinci terkibe göre, "Senden önce ümmetlere gönderdiğimiz Rasullerimizden sor." şeklinde meal ortaya çıkmaktadır. Biz birinci terkibi uygun bulduk. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre, "İsrâ olayı"nda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Beytü'l Makdis'e varınca, bütün peygamberlerin ruhları orada toplandı. Melek Cebrail ezan ve ikaamet okuduktan sonra, "Ya Muhammed! Kalk da bunların önüne geçip namaz kıldır" dedi. Namazdan sonra Cibril (aleyhisselam): "Ya Muhammed! Senden önce gönderilen peygamberlerimize sor: Rahmân'dan başka ilâhlar meydana getirdik mi?" dedi. Peygamberimiz (aleyhisselam) da:

"Sormaya gerek yok; çünkü bu hususta hiçbir şüphem söz konusu değildir" diye cevap verdi.

İkinci terkibe göre: Yahudi ve Hristiyanların Tevrat ve İncili çok iyi bilen din âlimlerine sor, şeklinde bir yorum ortaya çıkar.

Maksat, hiçbir peygamberin "Tevhid inancı"ndan sapmadığını ve sapmasının söz konusu olamayacağını beyândır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanların ancak şeytanı dost ve arkadaş edindikleri konu edildi ve aydınlatıcı bilgiler verildi. Mekkeli'lerin bir takım yersiz ve anlamsız iddiaları üzerinde durularak hiçbir peygamberin "Tevhid inancı"ndan sapmadığına işaret edildi. Aynı meseleler düzeyinde Kur'ân'ın Araplar için şeref ve kalıcı bir anı olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gönderilen her peygamberin "Tevhid inancı"nı tebliğ ederken inkarcı sapıkların itiraz, sataşma, saldırı ve hezeyanına mâruz kaldığına işaret edilmekte ve Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının bununla ilgili safhalarından birkaçına yer verilerek yönlendirici misaller sergilenmektedir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّى رَسُولُ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِاٰيَاتِنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا
نُرِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِىَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا ۖ وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَآ اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا
لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى
فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لِى مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرِى
مِنْ تَحْتِىۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا۠ خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذِى هُوَ مَهِينٌ وَلَا
يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ اُلْقِىَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ
مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ ۚ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾
فَلَمَّآ اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ۙ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا
وَمَثَلًا لِلْاٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

46- Andolsun ki biz, Musa'yı açık belge ve mucizelerle Fir'avn'a ve ileri gelen yandaşlarına peygamber olarak gönderdik. (O da onlara:) "Şüphesiz ki ben, âlemlerin Rabbi'nin peygamberiyim ve elçisiyim" dedi.

47- Ne vakit ki o, onlara mucizelerimizle geldi, onlar birdenbire (işi alaya alıp) buna gülüverdiler.

48- Onlara hiçbir âyet (belge ve mucize) göstermedik ki, diğerinden daha büyük olmasın. Belki dönerler diye onları azap ile yakalayıverdik.

49- Böyle iken, "Ey sihirbaz büyücü! Sana verdiği sözü gereği, Rabbına bizim için duâ edip yalvar, bizler herhalde doğru yola geleceğiz" dediler.

50- Kendilerinden o azabı kaldırdığımızda, birden verdikleri sözü bozdular (yerine getirmediler).

51- Fir'avn kendi milleti arasında şöyle seslendi: "Ey Milletim! Mısır mülkü ve krallığı benim değil midir? Şu ırmaklar benim altımdan akmıyor mu? Görmüyor musunuz?

52- Yoksa ben, şu zavallı ve neredeyse açık şekilde meramını anlatamayan kimseden daha hayırlı değil miyim?

53- (Eğer doğru sözlü ise) üzerine altından bilezikler atılmalı veya beraberinde melekler yer alıp gelmeli değil miydi?" dedi.

54- Böylece o, kendi milletini hafife aldı (da aldatıcı sözler söyledi). Bu sebeple ona itaat ettiler. Şüphesiz ki onlar hakkın yolundan çıkmış ahlâksız bir milletti.

55- Ne vakit ki, bizi öfkelendirip gazabımızı çektiler, kendilerinden intikam aldık da böylece hepsini (Kızıl Deniz'de) boğduk.

56- Onları sonra gelecekler için geçmiş bir ibret ve misâl yaptık.

Her Peygamber Hakkı Tebliğ, Batılı Giderme Üzere Gönderilmiştir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّى رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Andolsun ki biz, Musa'yı açık belge ve mu'cizelerle Fir'avn'a ve ileri gelen yandaşlarına peygamber olarak gönderdik.(O da onlara): "Şüphesiz ki ben, âlemlerin Rabbi'nin peygamberiyim ve elçisiyim" dedi."

Mekkeli müşriklerden söz sahibi olanların bütün hınç ve azgınlıklarıyla hakka karşı gelmeleri; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı yalancılıkla ve sihirbazlıkla suçlamaları, tarihin akışı içinde tekrarlanan saçmalıklardır ki peygamber bu gibi yakışıksız sözlere hedef olmuştur. Cenâb-ı Hak hem görevlendirdiği peygamberlerinin küfür ve azgınlıkla nasıl mücadele ettiklerini haber vermek, hem de Mekke'de zor günler geçirmekte olan mü'minleri teselli edip onları ümitlendirmek için önce Musa (aleyhisselam), sonra da İsa (aleyhisselam) kıssalarından ibretli birkaç safhaya yer vermektedir.

Musa (aleyhisselam)'ın Firavn ile geçen çetin mücadelesinin on iki kadar dikkat çekici safhasının özetini ve mü'minlere bununla verilen mesajları şöyle sıralayabiliriz:

1- Musa (aleyhisselam), Fir'avn'a ve Mısır'ın ileri gelen inkarcılarına ilâhi âyetlerle, belge ve mucizelerle gönderilmiştir. Zira delilsiz, belgesiz ve hiçbir peygamber için de mucizesiz yola çıkılmayacağına işaret edilmekte; hele bu yol, Allah'ın varlığına ve birliğine davet edilen kutsal bir yol olursa.

Böylece Kur'an-ı Kerim kıssanın bu safhasıyla mürşit ve mübelliğlere ölçü veriyor: Bâtıla karşı yeterli bilgi ve malzemeyle çıkın diyor.

2- Artık kavim ve kabile tanrısı ve milli ilâh yoktur; âlemlerin Rabbi vardır. İslâm, Allah'a ortak koşulan her şeyi reddetmekte ve "Tek ilâh" inancını delil ve belgeleriyle ispat edip ortaya koymaktadır.

3- İnkarcı müşriklerin hakka karşı kullandıkları taktiklerden biri ve onlarca en önemlisi, hakkı küçümsemek, alaya almaktır. Mucize, açık delil ve belge karşısında bu silahı kullanmak, küfrü temsil edenlerin devam edegelen âdetidir. Nuh (aleyhisselam)'a, İbrahim (aleyhisselam)'a, Musa (aleyhisselam)'a, İsa (aleyhisselam)'a ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı hep bu silahla karşı çıkılmıştır. Şüphesiz bu da aczin ve cehaletin eseridir.

4- İnkarcı maddeciler üzerinde açık belge ve mucize tesir etmeyince, uyanırlar da akıllarını kullanırlar diye ilâhi sünnet gereği başlarına birtakım musibet ve felâket indirilmiştir. Aslında dış yüzü azap ve musibet olan olayların iç yüzünde ilâhi adalet ve rahmet yer almaktadır.

5-6- Kıtlık ve tabii felâketlerin sürüp gittiğini; Musa (aleyhisselam)'ın bu hususta kendilerini uyardığını düşünerek, ona başvurmaktan başka çareleri kalmadığını anladılar da: "Ey sihirbaz büyücü! Sana verdiği sözü gereği, Rabbine bizim için duâ edip yalvar, (bu sıkıntıyı üzerimizden kaldırsın; o takdirde) bizler herhalde doğru yolu seçeceğiz" dediler.

Mide derdi, hastalık sıkıntısı onları ister istemez yumuşattı. Ancak bu yumuşama, nefis perdesini aşamamış, ruhun ve aklın perdesine aksedememişti. O nedenle Musa'nın duası bereketiyle belâ ve sıkıntı kalkınca, verdikleri sözü yerine getirmediler.

Mekkeliler de bir vakitler böyle bir kıtlık felaketine uğratılmış ve Rasulullah (aleyhisselam)'a başvurmaktan başka çareleri kalmamıştı. Sıkıntı kalkınca, onlar da verdikleri söze sadık kalmamış, üstelik düşmanlık ve saldırılarını artırmışlardı. Çünkü küfürle şartlanan nefis ekseriya kaypak, dönek ve nankördür. Bulamayınca sabretmez, bulunca şükretmez.

7- Fir'avn, Musa (aleyhisselam)'ın, felâketin kalkmasındaki tesirini unutturma gayretine düştü; Mısır ülkesinin toprağıyla, ırmağıyla kendi mülkü olduğunu açıklayarak, kuvvet ve kudreti sadece madde ve dünyalıkta görüyor; bunun ötesinde başka bir değer tanımak istemiyordu. Mekkeliler de mal ve evlâdın çokluğuyla övünüp güvenmekte; soy ve kabilenin gücüyle gururlanmakta; bunun ötesinde başka bir kudret tanımamaktaydılar. Putlara bağlılıkları, hem manevi boşluklarını doldurmaya, hem kendi mevcut güçlerini onların himmet ve şefaatiyle korumaya yönelikti. Günümüzün inkarcı materyalistleri de maddeye tutkularını bilimsel kalıba sokmakta ve putperestlerden daha kurnaz, daha plânlı çalışmaktadırlar.

8- Musa (aleyhisselam)'ın dilinde hafif bir rekaket vardı; çok net ve akıcı konuşamazdı. Fir'avn O'nu bu az kusuruyla eleştirip bir lider olamayacağını söylüyor, Mısır ülkesinin de O'na ait bulunmadığı hususunu koz olarak kullanıyordu.

Mekkeliler'in ileri gelenleri ise, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın fakir ve yetim büyüdüğünü ileri sürüp liderliğe lâyık, peygamberliğe ehil olamayacağını ısrarla söylüyorlardı.

9- Fir'avnlar döneminde Mısır'da krala sadakatle hizmet edip başarılı olanların üzerine kral tarafından altın bilezikler serpilir ve bu onlarca üstün takdir ve taltif madalyası sayılırdı.

Fir'avn bu açıdan konuya eğilerek, "Musa (aleyhisselam)'ın güçlü ve kudretli bir tanrısı bulunuyorsa, bugüne kadar O'nun sadakatine ve hizmetine karşılık o tanrının altın bilezikler indirmesi gerekmiyor muydu? Altın bilezikler O'nun üstüne atılmadığına göre, kudretli bir tanrısı da yok demektir" şeklinde sözler sarfederek O'nu yalancı olarak tanıtmaya çalışıyordu.

Mekkeliler de "Hz. Muhammed (aleyhisselam) gerçekten Allah'ın elçisi ise, dağları kaldırsın, hazinelere sahip olsun" diyorlar ve bunu yapamadığına göre, O'nun yalancı olduğunu iddia ediyorlardı.

10- En azından, "Eğer gök tanrısının elçisi ise, beraberinde melekler gelmeli değil miydi?" diyerek, Musa Peygamber'in bir maceraperest olduğunu ilân ediyorlardı.

Aynı sözler Mekkeli müşriklerin de ağzından çıkmamış mıydı?

11- Bütün bu telkinler, hakkı hafife alıp bilgisizlik karanlığında kalmalarını sağlamaktan başka bir şeye yaramamıştır ve yaramayacaktır da. Nitekim Fir'avn'ın da, Mekke ileri gelenlerinde sözü edilen tutumları kendi kavimlerine hüsran ve aşağılanmaktan başka bir kapı açmamıştır. Zaten Hakk'ın yolundan çıkıp ahlâksızlık bataklığında ömür tüketen bir milletin, azgın sapık, inkarcı zorba liderlere itaâttan başka yapacakları bir şey yoktur. "İnsafsız avcıya hizmetten zevk alanın köpekten ne farkı vardır" denildiği gibi, o zâlim zorbalara hizmetten zevk alanlara başka nasıl bir sıfat takılabilir?

12- Ama bütün bu yolsuzluk ve sapıklığın, cehalet ve azgınlığın, zorbalık ve ölçüsüzlüğün neticesi hem dünyada, hem de âhirette hüsrandır.

İlâhi intikam hükmü inince her şey bitmiş olur. Bu hüküm, Kızıldeniz'e inince Fir'avn'ı da, yandaşlarını da yok etmiştir. Mekkeliler hakkında ise, imân etmeyecek olanları Bedir Savaşı'nda ve bir kısmını da Uhud Savaşı'nda hayat sahnesinden silip atmıştır. Mekke'nin fethine kadar hayatta kalanları ise, imân edecekleri ilâhi ilimle sübut bulduğundan, bu hükmün dışında tutulmuşlardır.

Çıkarılan sonuç ise şudur:

Küfür, haksızlık ve ahlâksızlıkla birleşip bütünleşir ve dört nala gitmeye başlarsa, Hak'tan yana olanlar, birlik içinde dâvalarını savunmaya ve tebliğe devam ederlerse, ilâhi hükmün inmesi pek yakın sayılır. Bu, câri bir sünnettir ki değişmez.

Kur'ân, Fir'avn'ı ve Mekkeli azgınları birer tarihi misâl olarak gözler önüne seriyor; ibretli neticelerini açıklayıp öğüt almamızı istiyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gönderilen her peygamberin karşısına inkarcı sapıkların çıktığı ve onu bir takım yakışıksız sıfatlarla suçladıkları konu edildi. Sonra da Musa (aleyhisselam) kıssasından bununla ilgili birkaç ibretli safha misâl verilerek, sıkıntılı günler yaşayan mü'minler hem teselli edildi, hem de Hakk'ın yardımının yakında tecelli edeceğine işarette bulunularak, o günleri sabırla beklemeleri dolaylı şekilde işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, İsa (aleyhisselam)'ın misâl verilmesi üzerine Mekkeli müşriklerin buna itirazları konu ediliyor. Sonra da İsa'nın (gökten indiri-

leceğine işaretle) O'nun kıyametin alâmetlerinden biri olduğu belirtiliyor. Arkasından İsa (aleyhisselam)'ın İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmesi üzerine onların bu hususta ihtilâfa düştüklerine dikkatler çekiliyor.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا ءَأَلِهَتُنَا
خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا
عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَاءِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا
مِنكُمْ مَلَئِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ
بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ
عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ
وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ
هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ
مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا
السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

57- Ve ne vakit ki, Meryem oğlu misâl verildi, senin kavmin hemen gülerek çığrıştılar, yaygara kopardılar.

58- Ve dediler ki: "Bizim tanrılarımız mı hayırlıdır, yoksa O mu hayırlıdır?" Bu misâli sırf bir tartışma ve sürtüşme konusu olsun diye sana getirdiler. Zaten onlar yaygaracı, hasmane tartışan bir millettir.

59- O (Meryem oğlu İsâ) kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları'na örnek gösterdiğimiz bir kuldur.

60- Eğer biz, dileseydik yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.

61- Ve şüphesiz O (İsâ veya Kur'ân), kıyâmetin kopuş saati için bir bilgidir. Artık siz, o saat hakkında şüphe etmeyin; bana uyun. Dosdoğru yol da budur!

62- Sakın şeytan sizi (doğru yoldan) alıkoymasın. Çünkü gerçekten o açık bir düşmandır.

63- İsa, açık belgeler ve mucizelerle gelince, "Ben gerçekten size hikmetle ve görüş ayrılığına düştüğünüz bazı hususları size açıklamakla geldim; artık Allah'tan korkun da bana itaat edin.

64- Şüphesiz ki, Allah, benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde O'na ibâdet edin. Dosdoğru yol budur" dedi.

65- Hizipleşenler, kendi aralarında ayrılığa düştüler. O elim günün azabından, zulmedenlerin vay hâline!

66- Onlar ancak beklenen o saatin, farkına varmadıkları bir halde ansızın kendilerine gelmesini bekliyorlar.

İNİŞ SEBEBİ

"Siz ve taptığınız (putlar) Cehennem yakıtlarısınızdır" mealindeki âyet inince, Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri sordular: "Ya Muhammed! Bu herkes için geçerli bir hüküm müdür?" Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onlara: **"Evet..."** deyince, o inkarcılar gülüştüler ve İsa'ya da tapıldığını söyleyerek tartışmak istediler ve sonra İsa Peygamber'in hayatından bazı misâller verdiler. Arkasından şöyle dediler: "Muhammed bize yalnız Allah'a ibâdet etmemizi önermekte ve O'ndan başkasına ibâdetin küfür olduğunu söylemektedir. Oysa Hristiyanlar İsa'ya tapmaktadırlar. Bu durumda bizim ilâhlarımız mı hayırlıdır, yoksa İsa mı hayırlıdır?"

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Hiçbir kavim, üzerinde bulunduğu doğru yoldan sapmamış, ancak haklı çıkmak için aralarında çıkan tartışma ve sürtüşme (duygu ve hevesi) kendilerine (telkin edilip) verilince sapılmıştır."

1 Lübabu't-te'vil: 108/4 - Esbab-ı Nuzül/Nisaburi: 252

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu açıklamayı yaptıktan sonra 58. âyeti okudu.[1]

"Canımı kudret elinde tutan zata andolsun ki, çok sürmez Meryem oğlu İsa, size âdil bir hakem olarak inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak; malı köpürüp taşarcasına akıtacak, o kadar ki onu kabul eden kimse bulunmayacak."[2]

"Benimle İsa arasında peygamber yoktur. Şüpheniz olmasın ki, İsa size inecektir. O'nu gördüğünüz zaman tanıyınız; çünkü O orta boylu, kırmızı beyaz tenlidir. Hafif sarı renkli iki elbise arasında (bir giyim-kuşamla) iner. Islaklık dokunmadığı halde başından su damlar. İslâmiyet adına insanlarla savaşır; haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi kaldırır. Cenâb-ı Hak O'nun zamanında İslâm'dan başka bütün milletleri yok eder. O, Deccal'ı da helak eder. Sonra İsa yeryüzünde 40 yıl eyleşir de öylece vefat eder. Müslümanlar O'nun cenaze namazını kılarlar."[3]

"Meryem'in oğlu inip imamınız da sizden olduğu zaman, nasıl (bir dönemde ve halde) olacaksınız?"[4]

İsa (aleyhisselam)

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

"Ve ne vakit ki, Meryem oğlu misâl verildi; senin kavmin hemen gülerek çığrıştılar, yaygara kopardılar."

Yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi, Hristiyanlardan çoğunun İsa (aleyhisselam)'ı ilâhlaştırması, putperest müşrikler için de misâl teşkil etmiştir. Öyle ki, "insan ilâhlaştırılır da putlar neden ilâhlaştırılmaz veya ilâh olarak kabul edilmez?" şeklinde hatalı bir kıyasta bulunmalarına sebep olmuştur. Oysa Kur'ân-ı Kerim, İsa (aleyhisselam)'ın kimliğini en doğru çizgileriyle açıklamış bulunmaktadır. O bakımdan bu konuda fasit bir kıyasla tartışmanın hiçbir anlamı yoktur. Zira olay ve kıssayı en iyi bilen Cenâb-ı Hak'tır. Âl-i İmrân suresinde bu konuya geniş yer vermiş ve gerekli açıkla-

1 Tirmizi/Tefsir: 43 - İbn Mâce/Mukaddeme: 7 - Ahmed: 5/252, 256

2 Buhari/Büyu': 102, Mezâlim: 3, Enbiyâ: 49 - Müslim-İmân: 54 - İbn Mâce/Fiten: 33

3 Ebu Dâvud/Melahim: 14 - Ahmed: 2/437

4 Buhari/Enbiyâ: 49 - Müslim/İmân: 244, 246 Ahmed: 2/272, 336

mayı yapmış bulunuyoruz. **Burada ise, önemini dikkate alarak bir özetini vermekle yetineceğiz:**

İsa (aleyhisselam) Vefat Etmiş midir?

Kur'an'da yine Âl-i İmrân suresi 45-55. âyetlerde Cenâb-ı Hak, İsa'yı refi' edeceğini, yani yerden kaldırıp yükselteceğini açıklarken, bu cümleden önce "müteveffike" buyurmuştur. "Teveffi" kökünden gelen bir sıfatın kullanılması, sözü edilen konu hakkında birtakım yorumlar getirmektedir.

"Teveffi", hem ölüm, hem de uyku hakkında kullanılan bir kavramdır. Kur'ân'ın bazı yerlerinde, örneğin En'âm suresi 60. âyette uyku manasına; bazı yerlerinde, örneğin Bakara suresi 234. âyette ölüm manasına delâlet ettiğini görmekteyiz. Ancak kırkın üstünde sahih hadislerden İsa (aleyhisselam)'ın bir bakıma uyku haline dönüşen bir vecd içinde göğe yükseltildiği anlaşılıyor.

Sözünü ettiğimiz "vecd hali"ni biraz daha açıklıyalım: Göğe yükseltileceği anda bedeni ruhuna dönüştürülerek maddi kayıtlardan sıyrılmış bir halde yükseltileceği yere yükseltilmiştir.

Fâtihâ suresinde belirtildiği gibi, üzerlerine Allah'ın in'âmda bulunduğu kimseler, peygamberlerdir. Burada da aynı ona benzer bir anlatım tarzına yer verilerek, "O (Meryem oğlu İsa), kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları'na örnek gösterdiğimiz bir kuldur" buyurulmaktadır.

İsa (aleyhisselam)'ın öğüt ve ibret alınacak yanları nelerdi?

Müfessir Kurtubi'nin de değindiği gibi, İsa (aleyhisselam) babasız doğmuştur. Beşikte iken konuşmuş; ölüleri diriltip dilsizleri konuşturmuş, alâtenlileri iyileştirip körlerin gözünü açmış ve bir nice hastalıklı kimseleri Allah'ın izniyle şifâya kavuşturmuştur.

Âhireti unutup dünya hayatına yönelen; Tevrat'ın hükümlerini değiştirip onunla amel etmemeye başlayan Yahudilerin yüzünü Âhiret'e çevirip dünyaları ile âhiretleri arasında köprü ve denge kurmalarını sağlamaya çalışan İsa (aleyhisselam), hiç şüphesiz ki kadri yüce bir peygamberdir. Gösterdiği mucize ve açık belgelere, ispatlayıcı delillere rağmen kendini o millete kabul ettirememiş, aksine hezeyan ve saldırılarına mâruz kalıp, konseylerinin verdiği ölüm cezasından ilâhi inayetle kurtulabilmiştir.

İsa (aleyhisselam)'ın babasız doğmasını bir türlü kısır akıllarına sığdıramayan; ilâhi kudretin her şeye karşı yeterli bulunduğunu idrâk etmeyenler, O'na çeşitli yakıştırmalarda bulunmaktan çekinmemişlerdir. Altmışıncı âyetle, ilâhi kudretin yüceliğine ve sınırsızlığına işaretle, "Eğer biz dileseydik yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık" buyurulmaktadır. Ama öyle dilememiş ve ona göre bir düzen kurmayı plânlamamıştır.

O halde Adem'i topraktan, İsa (aleyhisselam)'ı da babasız yaratması, ezelde ilâhi plânda yer almıştır; artık onun değişmesi veya başka bir şeklinin düşünülmesi anlamsızdır.

Neden Güneş'i daha küçük ve Dünya denilen yerküreyi ona daha yakın yaratıp bir düzen oluşturmamıştır? Böyle bir soru veya düşünce ne kadar yersiz ve anlamsızsa, Allah'ın meydana getirdiği harikaları kendi basit ve kısır ölçülerine vurup bir türlü olumlu sonuç çıkaramamaları da bir o kadar yersizdir. Zira kâinat plânı bizim ölçülerimizin çok üstünde ve ötesindedir. Allah'ın mutlak irâde ve kudret sahibi olduğunu ispatlayan eşyayı bu göz ve idrâkle görüp inanmamız bize müşkilleri çözmeye yeter. O nedenle aklı imânla birleştirip bütünleştirerek yola çıkmak, olumlu sonuca götüren en güzel vasıta ve çaredir.

İsa (aleyhisselam) Kıyametin Alâmetlerinden Biridir

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۖ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ

"Ve şüphesiz O (İsa veya Kur'ân), kıyâmetin kopuş saati için bir bilgidir."

"İnne" harfine bitişik gelen üçüncü şahıs zamirinin siyak ve sibak itibariyle İsa (aleyhisselam)'a râci' olduğu anlaşılıyor. Bu zamirin Kur'an'a râci' olduğunu diyenler de var; ama birinci tespit daha isabetlidir. Çünkü âyeti, ilgili hadislerle karşılaştırıp tefsir ettiğimiz zaman bu daha da kuvvet kazanır.

Yukarıda mealini yazdığımız hadisler, İsa (aleyhisselam)'ın kıyamete pek yakın bir zamanda âdil bir hakem olarak ineceğini haber vermekte ve böylece O'nu kıyametin yakın alâmetlerinden biri olarak göstermektedir. Böylece Âyet-i Kerime'de O'nun kıyametin kopuş saatinin ilmi, yani bilgi ve alâmeti olduğu belirtilmekte ve konu hakkında bize bilgi verilmektedir. Ancak İsa (aleyhisselam)'ın kıyametin alâmetlerinden olması iki yönlüdür: Biri, henüz göğe yükseltilmeden önce ölüleri diriltmesidir ki bu, kıya-

met kopup düzen değiştikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri dirilteceğini yansıtmakta ve İsa Peygamber'e verdiği böyle bir kudretin bütünüyle ilâhi kudretinin eseri olduğuna işarette bulunmaktadır. Diğeri ise, az yukarıda açıkladığımız gibi, İsa (aleyhisselam)'ın kıyamete çok yakın bir zamanda yeryüzüne inmesi ve böylece ilâhi kudretin yüceliğini apaçık göstermesidir.

İslâm'ın son ve cihan dini olduğu bir defa daha ispat edilecek; İsa (aleyhisselam)'ın Allah'ın oğlu olmadığı bütün yanlarıyla açıklanacak; imân edenler kurtulacak, inkârda ısrar edenler her iki âlemde de azaba uğratılacaktır.

Allah'ın bu açıklaması karşısında şüphenin yeri ve anlamı yoktur; her yanı ve yünüyle imân ve irfana dayanır. O bakımdan kıyametin kopuş saati hakkında mü'minler aslâ şek ve şüphe etmezler. İsa (aleyhisselam) inince, mü'minlerin bu hususta sadece imânı artar ve gönül yatışkanlığına kavuşmaları sağlanır.

Gerek gelip geçen kavim ve milletler, gerek Musa (aleyhisselam) ile İsa (aleyhisselam), gerekse kıyamet hakkında en sağlıklı ve en doğru bilgiyi Kur'ân vermektedir. Kur'ân'ı iyi anlayabilmek için de mutlaka Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı iyi bilip tanımak ve O'na uymak gerekir. "Sırat-ı Müstakim" yani "en doğru yol" işte budur. Gerisi şek ve şüpheyle, duygu ve düşünceyle şekillenmiş haberlerdir. 61 ve 62. âyetlerle bu hususlar gayet net ve açık bir anlatımla özetlenmekte, araştırıcılar için hareket noktası belirlenmektedir.

İsa (aleyhisselam)'ın Hikmetle Gelmesi

وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ ...

"İsa, açık belgeler ve mucizelerle gelince, "Ben gerçekten size hikmetle ve görüş ayrılığına düştüğünüz bazı hususları size açıklamakla geldim." dedi."

Hikmet, sözlük olarak, ilim ve akıl yoluyla gerçeği bulmakta isabet kaydetmektir. Allah hakkında sıfat olarak kullanılınca, eşyayı bilmek ve onu en muhkem, dengeli ve uyumlu ölçüde icad etmek; aynı zamanda her şeyi plânlı, programlı ve yararlı anlamda yaratıp düzene koymak anlamına gelir. İnsana sıfat olarak getirildiğinde ise, varlığı amacına uygun bilmek ve hayra yol açan fiilleri idrâk edip uygulamaya çalışmak manâsını yansıtır.

Hüküm ile hikmet arasında bir yönlü umum-husus söz konusudur; öyle ki, her hikmet aynı zamanda hükümdür de; ama her hüküm hikmet değildir.

İsa Peygamber de diğer peygamberler gibi ve biraz da farklı hikmetlerle İsrailoğulları'na gönderilmiştir. Böylece O'nun da tebliğ ve irşâd alanı sınırlı idi.

İsa (aleyhisselam)'ın getirdiği "beyyinat" ve "hikmet" nelerdi?

Beyyinat: Ölüleri diriltmek, hastaları iyileştirmek, çamurdan kuş yapıp Allah'ın izniyle ona can vermek, gökten hazır sofra indirmek, körlerin gözünü açmak ve gaibden haber vermek gibi mucizelerdir.

Hikmet: Hayra, fazilete götüren fiilleri işlemek ve tebliğ etmek; iyiyi, güzeli yapmak ve yaptırmak olduğuna göre, İsa (aleyhisselam) bütün bunları en güzel şekilde yapmış ve yapılmasını telkin ve tavsiye etmiş; insanları madde cenderesinden kurtarıp kutsal havaya ulaştırmayı kendine vazife edinmiştir.

Yahudilerin Görüş Ayrılığına Düştükleri Hususlar Nelerdi?

Musa (aleyhisselam)'ın vefatından sonra İsrailoğulları bazı dini konularda görüş ayrılığına düşmüş; Babil esaretiyle Tevrat'ın orijinal nüshasını kaybetmişlerdi. O yüzden yeniden yazılan Tevrat nüshalarında, her ne kadar dağınık halde olan birtakım yazılı parçaları toplanıp bir araya getirilmeye çalışılmışsa da, hayli tahrifat meydana gelmiş; Âhiret kavramıyla ilgili âyetlerin çoğu unutulmuş ya da değiştirilmişti. Aynı zamanda sosyal yapıya artık hitap etme tazeliğini kısmen de olsa kaybeden bazı hükümlerinin değiştirilmesi gerekiyordu. İsa (aleyhisselam)'ın görevi, Tevrat'taki hükümleri yeniden canlandırıp aslına döndürmek, unutulan hükümlerinden lüzumlu olanlarını gündeme getirmek ve yeni birtakım hukuki ve ahlâki hükümleri tebliğ etmekti. 63 ve 64, âyetlerle bu hususlar belirtilmekte ve konunun o açıdan değerlendirilmesine işarette bulunulmaktadır.

Ne yazık ki, İsrailoğulları bu tebliğ karşısında hiziplere ayrıldılar. İsa (aleyhisselam)'a inanan pek az kimse oldu. İsa (aleyhisselam)'dan sonra O'na inananlar da zamanla çeşitli mezheplere ayrılarak bölündüler. Oysa dinin hizipleşmelere ve sarih hükümleri üzerinde ayrılığa düşmeye hiç tahammülü yoktur. Din adına her bölünme ve her hizipleşme bir zulüm ve ihanettir

ve zâlimler dönüş yapmadıkları takdirde elim bir azapla kendilerine çok yazık etmiş olurlar.

Dönüş yapmayıp, görüşünde ve haksız iddiasında ısrarlı olanlar ise, kıyametin veya ilâhi hükmün kendilerine ansızın gelmesini beklemekteler. Oysa bu iki durumda da artık dönüş yapmanın bir anlamı olmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minler teselli edilmek ve inkarcılar uyarılmak üzere İsa Peygamber'in birtakım mucize ve hikmetlerle gönderilmesi konu edildi Aynı zamanda O'nun kıyametin alâmetlerinden biri olduğuna dikkatler çekilerek Hristiyanların o kadri yüce peygamber hakkında daha doğru düşünmeleri dolaylı şekilde istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyametin ansızın kopması konu ediliyor. Sonra da âhiret gününde ancak Allah'tan korkup fenalıklardan kaçınmak suretiyle takva derecesine yükselen mü'minlerin dostluğunun fayda vereceği açıklanıyor. Arkasından bu mü'minlere hazırlanan sonsuz nimetlerden birkaç misâl verilerek ilâhi lütuf ve inayetin mü'minlerden yana olduğuna işarette bulunuluyor.

اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ
عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ
﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ
مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ
فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

67- O gün yakın dostlar birbirlerine düşmandır. Ancak (Allah'tan) korkup (küfür ve nifaktan, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanların (dostluğu) bunun dışındadır.

68- Ey kullarım! Bugün size bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de.

69- O kullar ki, âyetlerimize inandılar ve (bize, buyruklarımıza) teslimiyet gösterdiler.

70- Sizler ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde girin Cennete!

71- Çevrelerinde tavaf edercesine, altın tepsiler ve bardaklar dolaştırılır ve orada canlarının çektiği, gözlerin zevk aldığı şeyler vardır ve sizler orada devamlı kalıcılarsınız.

72- İşte işleyip geldiğiniz (sevap ve iyilikler)e karşılık vâris kılındığınız Cennet!.

73- Orada sizin için (sayısı belirsiz) çok meyveler vardır ki, onlardan yiyeceksiniz.

İLGİLİ HADİSLER

"İki mü'min dost, iki de kâfir dost vardı: İki mü'minden biri öldü ve Cennet ile müjdelendi. Bu sırada dostunu hatırladı ve şöyle istekte bulundu: "Allahım, doğrusu falan adam dostum idi; sana ve peygamberine itaat etmemi emreder, hayır işlememi önerir; kötülükten beni alıkordu; aynı zamanda sana kavuşacağımı da zaman zaman hatırlatırdı. Allahım, benden sonra, bana gösterdiğini ona gösterinceye kadar onu saptırma; benden razı olduğun gibi ondan da razı ol." Bunun üzerine o mü'mine: "Sana ayrılan makama git. Eğer sen, o dostuna benim yanımda neler hazırlandığını bilseydin, çok sevinir, az ağlardın!"

Sonra öteki mü'min öldü. Ruhları bir araya geldi. Onlara: "Birbirinizi övünüz" denildi. Biri diğerine: "Ne güzel arkadaş, ne güzel yoldaş ve ne güzel dost!" diyerek iltifatta bulundu.

O iki kâfir dosta gelince: Onlardan biri ölünce, Cehennem ile müjdelendi. O sırada dostunu hatırladı ve şöyle dedi: "Allahım, doğrusu benim falan dostum sana karşı gelmemi, peygamberine isyan etmemi emreder, kötülük işlememi tavsiyede bulunurdu; aynı zamanda beni hayırdan da alıkordu. Sana kavuşmayacağımı söylerdi. Benden sonra, bana gösterdiğini ona gösterinceye, bana gazap ettiğin gibi ona gazap edinceye kadar onu doğru yola erdirme."

Sonra öteki kâfir öldü. Ruhları bir araya getirildi. Onlara: "Birbirinizi övün" denildi. Onlar da şöyle dediler: "Ne kötü arkadaş, ne fena yoldaş ve ne kötü dost!"[1]

"Eğer iki adamdan biri doğuda, biri de batıda olsa, birbirlerini Allah için seviyorlarsa, Allah mutlaka kıyamet gününde onları bir araya getirir de, "İşte bu senin sevdiğin dostundur" buyurur."[2]

"Şüphesiz ki, Cennet ehlinin derece ve konak bakımından en aşağısı, Cennet'e en son giren kimsedir. Onun gireceği konak yüz yıllık bir mesafeden (görünür de) gözünün önüne açılıp (serilir). İçinde altından saraylar, inciden çadırlar vardır. Bir karış yeri boş kalmamak üzere her tarafı bayındır kılınmıştır. Sabah-akşam yemeği yetmiş bin altından mamul tabaklarla sunulur. Her tabağın rengi diğerinden ayrıdır. Adamın şehveti önce (ilk anda) nasılsa, sonraları da (aynı güçte) öyledir. Yeryüzünde yaşayan bütün insanlar inse yine de o yere sığabilirler de o adama verilenden bir şey eksilmez."[3]

"Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, sizden biriniz Cennette bir lokma alıp ağzına korken aklına başka bir yiyecek gelir, anında o lokma onun iştiha duyduğu yiyeceğe dönüşür."[4]

"Her insanın, bir yeri Cennet'te, bir yeri de Cehennemde vardır. Kâfir, mü'minin Cehennemdeki yerine; mü'min de o kâfirin Cennet'teki yerine vâris olur."[5]

"Şüphesiz ki, Cennet ehli, yerler, içerler ama tükürüp sümkürmezler; küçük ve büyük abdest bozmazlar."

Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Ya yedikleri yiyecekler ne oluyor?

Cevap verdi:

- **Hafif geğirmek ve misk kokulu bir terleme olur. Onlara tesbih,**

---

1 Abdürrezzak: Ali b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh)'den - İbn Ebi Hatim

2 İbn Asâkir: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Abdürrezzak: İkrime Mevlâ İbn Abbas (radıyallahu anh) 'dan

4 İbn Ebi Hatim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir: 4/134

5 İbn Ebi Hatim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir: 4/134

tahmid ve tekbir ilham edilir."

Diğer bir rivayette:

"Kendilerine nefes alıp verme ilham edildiği gibi, tesbih, tahmid ve tekbir ilham edilir."[1]

Takva Sahiplerinin Dostluğu Devam Eder

اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ

"O gün yakın dostlar birbirlerine düşmandır. Ancak (Allah'tan) korkup (küfür ve nifaktan, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanların (dostluğu) bunun dışındadır."

Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere Kur'ân "muttaki" sıfatını vermektedir. Takva: Allah'ı bilip O'ndan saygı ile korkmak; yasakladığı haramlardan, kötülüklerden sakınıp şüpheli şeylerden uzak kalmak; ilâhi emirleri yerine getirmeye özen göstermektir. Kendisini bu düzeye getiren mü'min artık Allah için konuşur, O'nun için adımını atar; O'nun için verir, O'nun için alır, O'nun için dostluk kurar.

Unutmamak gerekir ki, Allah için olmayan dostluklar ölüm ile son bulur ve âhirette düşmanlığa dönüşür. Ancak Allah için "takva" doğrultusunda kurulan dostluklar şüphesiz bu genellemenin dışındadır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim takva üzerine kurulan dostluğun mutlu sonuçlarından söz ederken, önce Mekkeli ileri gelen müşrikleri, sonra da her çağda yaşayan sapıkları ve kişisel çıkarlar üzerine kurulan dünyevi dostluk izhar edenleri uyarmakta ve özellikle mü'minlere bu konuda en sağlam kıstası vermektedir.

İmân ve Teslimiyet

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ

"Ey kullarım! Bugün size bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de. O kullar ki, âyetlerimize inandılar ve (bize, buyruklarımıza) teslimiyet gösterdiler."

1 İbn Mâce/Zuhd: 39

Cenâb-ı Hak, ilâhi âyetlere imân edip Hakk'a dosdoğru teslimiyet göstererek Müslümanlığını ispatlayanları Cennet ve oranın sonsuz nimetleriyle müjdeliyor ve bununla ilgili Âhiret hayatının iki safhasını çok anlamlı ve özendirici iki cümleyle tasvir ediyor.

İlâhi âyetler ikiye ayrılır: Biri, Kur'ân-ı Kerim'in kapsadığı belgelerdir. Diğeri, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden ve ilâhi kudret damgasını taşıyan eşyadır. Konumuzu oluşturan 69. âyetle bu iki farklı belgeye işaret edilmekte, birinin diğerini tamamladığı dolaylı şekilde belirtilmektedir.

Böylece imânın ilim ve irfanla kalpte yeşereceğine atıf yapılmakta; sonra da imânın tam teslimiyet gerektirdiği "ve kânu müslimin" cümlesiyle vurgulanmakta ve imânla İslâm arasındaki kopmaz bağın önemi üzerinde durulmaktadır.

Âhiret'te Korkulu ve Üzüntülü Havanın Dışında Kalanlar

Âhiret'te, insan aklının, zekâsının, yeteneklerinin ve fiziksel gücünün saltanatı yıkılır. Dünyevi bütün kuvvet ve kudret, böbürlenme ve zorbalıklar son bulur. Kuvvet ve kudretin, hüküm ve saltanatın tamamının Allah'a ait olduğu gözler önüne serilir. Hısımlık, dostluk, kardeşlik, yandaş ve yoldaşlık bağları kesilir. Ancak Allah için kurulan dostluk ve kardeşlik devam eder.

İşte böylesine muhteşem ortam herkesi korkutup üzer. Allah'tan başka yardımcı ve kurtarıcı olmadığını bütün açıklığıyla ortaya koyar. Umutlar kırılır, nefesler kesilir. Herkes kendi derdini ve hesabını düşünür. Dünya hayatında ömürlerini iman ve teslimiyetle süsleyip değerlendirenler, şüphesiz ilâhi rahmetin parlak iltifatını görünce korkuları ve üzüntüleri kalkar. 68. âyet özellikle bu müjdeyi vermektedir.

Cennet Nimetleri

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ

"Çevrelerinde tavaf edercesine, altın tepsiler ve bardaklar dolaştırılır."

Kur'ân burada Cennet'in huzur ve güven; umut ve mutlak saadet veren nimetlerini beş madde halinde özetliyerek bize Cennet hakkında temel bilgi vermektedir:

1- Cennet, aile için de sevinç ve mutluluk yurdudur.

2- Cennetliklere yapılan ikramlar tamamıyla altın kaplar içinde sunulur. Ancak oradaki altın çok daha başka ve farklı biçimde çekici ve gönül açıcıdır. Benzerini görmediğimiz için dünyadaki altın madenine benzetilerek anlatılmakta ve böylece anlamamız kolaylaştırılmaktadır.

3- İnsanoğlunun iştihâ duyduğu her nimet en güzeliyle orada mevcuttur. Hepsi de ayrı lezzet ve başka nefasettedir.

4- Cennetlikler bu yüce nimetler içinde ebedidirler. Artık ne hastalık, ne yaşlılık, ne güçsüzlük, ne de ölüm vardır. İnsan bedeni bir daha eskimeyecek, yıpranmayacak bir özelliktedir. Hücreler süratle yenilenmekte ve durmadan denge ve düzeni sağlamaktadır. Yenilen ve içilen gıda maddeleri bedenin tazeliğini koruyacak niteliktedir.

5- Sayısı belirsiz meyveler mevcuttur ve hepsinden de büyük bir arzu ve iştiyakla istifade edilir. Koparılan meyvenin yerinde bir benzeri hemen oluşur. O bakımdan eksilme diye bir husus söz konusu değildir.

İşte imân ve sâlih amellerin karşılığı bu sonsuz nimetlerdir. Nitekim Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilmiştir: "Bir adam, (aleyhisselam) Efendimiz'e sordu: "Ya Rasulallah! Cennette at var mıdır? Çünkü ben atı çok severim." Efendimiz (aleyhisselam) ona şu cevabı verdi: **"Eğer Allah seni Cennet'e yerleştirirse, sen kırmızı yakuttan bir ata binip havada uçmak istediğin takdirde, o arzunu hemen gerçekleştirebileceksin."**

Bir başka adam sordu: "Ya Rasulallah! Cennet'te deve var mıdır? Zira deveyi çok severim." Efendimiz ona şöyle buyurdu:

"Eğer Allah seni Cennet'e sokarsa, orada nefsin iştiha duyduğu, gözün zevk aldığı her şey vardır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kıyamet olayı hatırlatıldı. Dünyada takva üzere bulunup hayatını düzene sokan mü'minlere yüksek nimetlerin hazırlandığı müjdelendi. Âhiret âleminde onların korkmayacağı ve üzülmeyeceği haber verilerek, yönlendirici bilgiler sergilendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr doğrultusunda hayatını suç ve günahla berbat edenler için âhiret hayatında hazırlanan elim azap konu ediliyor ve uyarıcı bilgiler veriliyor. Cehennem'de de artık ölüm diye bir olayın söz

konusu olamıyacağı hatırlatılarak inkarcı sapıklar uyarılıyor.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ
مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا
مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُم بِالْحَقِّ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ
يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

74- Suçlu günahkârlar ise, elbette Cehennem azabında devamlı kalıcılardır.

75- Kendilerinden azaba ara verilip gevşetilmeyecektir ve orada ümitsizlik içindedirler.

76- Biz onlara zulmetmedik, ama onlar kendileri zâlimlerdir.

77- Cehennem bekçisine: "Ey Bekçi! Rabbin hükmünü verip işimizi bitiriversin (canımızı alsın)" diye seslenirler. Bekçi: "Hayır, siz burada (ölmeden) kalmaya mahkumsunuz" der.

78- Andolsun ki, biz size hakkı getirdik, fakat çoğunuz haktan hoşlanmayıp tiksinirsiniz.

79- Yoksa onlar, işi sıkı mı tuttular? Doğrusu biz de sıkı tutanlarız.

80- Yoksa onların sırlarını, gizli fısıltılarını işitmediğimizi mi sanırlar? Hayır, yanlarındaki elçilerimiz yazıyorlar.

Küfür Temeli Üzerine Kurulan Suç ve Günahlar

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

"Suçlu günahkârlar ise, elbette Cehennem azabında devamlı kalıcılardır."

Cenâb-ı Hak, bu seviyede suç ve günah işleyene "mücrim" sıfatını yakıştırmaktadır. Biz bunu, küfürle birleşip bütünleşen suç ve günah sahibi diye yorumluyoruz.

Kur'ân, ilgili âyetle bunların Âhiret'te dikkat çekici tablosunu çizip vermekte; İlâhi adalet gereği, ortaya çıkacak elim neticeden birkaç ibretli ve uyarıcı safhayı açıklamaktadır.

Şöyle ki:

1- Cennetlikler nasıl Cennet'te ebedileşirlerse, cehennemliklerden küfür üzere ölen azgın ahlâksızların da cezası öylece sonsuza dek uzanıp gidecektir.

2- Bunlara Cehennem'de ne bir umut ışığı vardır, ne de takdir edilen azapta bir gevşeme ve hafifleme söz konusudur. 75. âyetle bu safhanın özeti verilerek, inkarcı sapıklar uyarılmakta ve ölmeden önce Hakk'a dönmelerinde sayısız faydaların bulunduğuna işaret edilmektedir.

3- Allah hiçbir zaman zâlim değildir. Cehennemlikler, dünya hayatını amacından saptırıp ilâhi nizama karşı geldiklerinin ve bu yüzden iki hayat arasındaki dengeyi; ruhla beden arasındaki feyizli irtibatı bozduklarının cezasını hak etmişlerdir.

4- Sözü edilen inkarcı günahkârlar bütün ümitlerini kaybedince, ölmeği temenni edecekler ve bunun için Cehennem bekçisine: "Rabbın hükmünü verip işimizi bitiri versin (canımızı alsın)" diye seslenirler. Bekçi: "Hayır siz burada (ölmeden) kalmaya mahkumsunuz" der."

Çünkü artık ölümlü hayat çok gerilerde kalmış, ölümsüz ve sonsuz hayat başlamıştır. İlâhi plân ve program gereği bu kurulan yeni düzenin değişmesi veya bozulması bir daha söz konusu değildir.

Hicretin Yakında Gerçekleşeceğine İşaret

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ۚ

"Yoksa onlar, işi sıkı mı tuttular? Doğrusu biz de sıkı tutanlarız."

Mekke döneminin son yıllarında müşrikler, başvurdukları birçok yalan, iftira, sataşma, hakaret ve işkenceden sonuç alamadıklarını görünce, işi daha sıkı tutmaya, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın vücudunu ortadan kaldırmaya karar verdiler ve bir iç savaşın çıkmaması için de plânlar hazırladılar. Dârünnedve'de aldıkları kararla, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı kim vurduya getirmek için her kabileden bir gencin seçilmesini ve böylece Hâşimoğullarının diğer mevcut kabilelerle savaşmayı göze alamayacağını hesapladılar.

Cenâb-ı Hak ise, işi daha sıkı tutup onların kurdukları plânı alt-üst etmeyi diledi, ve böylece hicret olayıyla ilgili emrini indirdi. Zira Cenâb-ı Hak onların gizli toplantı ve fısıltılarını, neler düşündüklerini çok iyi biliyordu. Aynı zamanda O'nun görevli melekleri, olup bitenleri anında tespit edip yazıyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, suçlu günahkâr inkarcılar için hazırlanan sonsuz azap konu edilerek uyarıcı ve yönlendirici safhalara yer verildi. Âhiret hayatının ölümsüz olduğu hatırlatılarak mü'minlerin de, inkarcıların da bu gerçeği hiçbir zaman akıllarından çıkarmamalarına dolaylı şekilde işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnat edenler üzerinde duruluyor ve bu konuda aydınlatıcı bilgiler veriliyor. Kâinatın her parçasıyla Allah'ın varlığının ve birliğinin şahidi ve delili olduğuna işaretle, inkarcıların akıllarını bu doğrultuda kullanmaları öneriliyor. Buna rağmen inkârda ısrar edenleri kendi hallerine bırakıp, tebliğ ve irşat hizmetinin sürdürülmesi ve neticenin sabırla beklenmesi bildiriliyor.

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَاَنَا اَوَّلُ الْعٰبِدِيْنَ ﴿٨١﴾ سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى
يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِيْ فِي السَّمَآءِ اِلٰهٌ وَّفِي الْاَرْضِ
اِلٰهٌ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْعَلِيْمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبٰرَكَ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا ۚ وَعِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ
مِنْ دُوْنِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ
مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٨٧﴾ وَقِيْلِهٖ يٰرَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ لَّا
يُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلٰمٌ ۭ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٨٩﴾

81- De ki: Eğer (bilfarz) Rahmân'ın çocuğu olsa idi, ben ona kulluk edenlerin ilki olurdum.

82- Göklerin ve yerin Rabbı, Arş'ın Rabbi onların vasfedegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.

83- Bırak onları, (tehdit anlamında) vadolundukları günlerine kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp oynasınlar.

84- O ki, gökte de tek ilâhtır, yerde de tek ilâhtır. O hikmet sahibidir, bilendir.

85- Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin mülk-ü saltanatı kendisine ait olan O Allah'ın şanı çok yücedir. Kıyâmetin kopuş saatinin bilgisi O'nun katındadır ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

86- Allah'tan başkasına duâ edip yalvaranlar, yalvardıkları şeyin şefaatine eremezler. Ancak bilerek hak ile (hak adına) şehadet edenler müstesna.

87- Eğer onlara kendilerini kimin yarattığını soracak olsan, herhalde "Allah" derler. O halde nasıl (Hakk'tan, O'na kulluktan) döndürülüyorlar?!

88-89- (Peygamberin) "Ey Rabbim! Şüphesiz ki bunlar imân etmeyen bir millettir" sözüne karşılık, "Sen, onlardan vazgeç de selâm (size) de. İleride bileceklerdir" (diye buyuruldu).

İNİŞ SEBEBİ

Müşriklerin ileri gelenlerinden Nadr b. Hars birkaç arkadaşıyla kendi aralarında şunları fısıldaşıyorlardi: "Eğer Muhammed'in dediği haksa, o takdirde biz O'nu değil, melekleri kendimize şefaatçi kabul ederiz. Çünkü melekler Allah'ın kızlarıdır."

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Allah (celle celaluhu) Çocuk Edinmekten Münezzehtir

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِيْنَ

"Rahmân'ın çocuğu olsa idi, ben ona kulluk edenlerin ilki olurdum."

Bu âyetin tefsirinde farklı yorumlar yapılmıştır.

Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1- Sizin iddianıza göre, Rahmân'ın çocuğu bulunsaydı, ona ilk ibâdet

1 Lübabu't-te'vil

eden ben olurdum. Oysa O'nun eşi, ortağı, dengi, benzeri ve evlâdı yoktur.

2- İbn Abbas'a göre: (in) edatı, (ma) manasınadır, yani olumsuzluk ifade eder. Bu takdirde âyetin mânası şöyle olur: "Rahmân'ın çocuğu yoktur. Ben buna ilk şahitlerdenim).

3- Rahmân'ın bilfarz çocuğu olsaydı, ona ilk saygı gösteren ben olurdum. Ama O'nun çocuğu yoktur; O her türlü beşeri sıfatlardan pak ve münezzehtir.

4- Sizin iddianıza göre, Rahmân'ın çocuğu olsaydı, bu sözü ilk red ve inkâr eden ben olurdum.

Oysa Cenâb-ı Hak göklerin, yerin ve ilâhi kudret, saltanat ve azametinin tecelli ettiği en büyük sistem olan Arşın Rabbidir. Her şeyi O yaratıp düzene koymuştur, ama kendisi yaratılmamıştır.

Birkaç Günlük Geçim, Oyun ve Eğlence

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ

"Bırak onları, (tehdit anlamında) vadolundukları günlerine kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp oynasınlar."

Dünya; hayatın, geliş ve gidişin; nimet ve mihnetin anlam ve hikmetini iyice anlamamız ve kavramamız; Yüce Yaratan Rabbimizi tanıyıp ibâdet etmemiz için yolumuz üzerine konulmuş bir uğraktır. İkinci hayatın anlam ve hikmeti ancak dünya hayatıyla anlaşılır ve değer kazanır ve o bakımdan iki hayat birbirini tamamlar ve birinin mevcudiyeti diğerinin mevcudiyetini gerektirir.

İnkarcı maddeciler Âhiret Âlemine inanmadıkları için dünya hayatını kendilerine tek amaç seçerler ve birkaç günlük geçimliğin verdiği sarhoşlukla ömürlerini bir hiç uğruna tüketirler. 83. âyetle bu hususa değinilerek insanlar uyarılmakta ve akıl denilen o mânevi cevheri yerinde ve yolunda kullanmaları hatırlatılmaktadır.

Göklerin, Yerin ve Arşın Rabbi

Seksen ikinci âyetle, varlık âleminin tamamı kasdedilmekte ve ancak bizim görebildiğimize karşılık gökler ve yer; göremediğimize karşılık Arş anılmakta ve Rab sıfatı bu üçüne izafe edilerek varlıkta tek yaratanın,

terbiye edip tekâmül ettirenin Cenâb-ı Hak olduğu açıklanmaktadır. Zira her şey O'nun yüksek kudretinin eseridir ve ancak O'nun kudretinin gözetim ve tasarrufu altındadır. Babalık, oğulluk, kızlık gibi başlangıç ve sonu belli ve sınırlı olan; illet-mâlul çerçevesinde birbirini izleyen varlıklar ne Rab olabilirler, ne de evlâtlık bağıyla Allah'a nisbet edilebilirler. Aksi halde illet-mâlul zinciri sonsuzluğa yönelerek, Cenâb-ı Hakk'ın da bir bakıma illet, bir bakıma malul olması sonucunu doğurur ki bu son derece sakıncalıdır ve fasit bir daire, kısır bir döngü içinde bütün özelliğini yitirir. Böylece, geriye doğru illet-mâlul halkaları uzayıp gider de sayısı belirsiz Rablerin gelip geçtiği neticesini doğurur. Şüphesiz bu da hem bilimsel olarak, hem de mantıksal olarak hem mümkün değildir, hem de her yönüyle olumlu hiçbir netice vermeye uygun değildir.

Gökte Tek İlâh, Yerde Tek İlâh Ancak O'dur

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ

"O ki gökte tek ilâhtır, yerde de tek ilâhtır. O hikmet sahibidir, bilendir."

Yeryüzünde insanların ve cinlerin; göklerde ise meleklerin tapacağı, ibâdet edeceği tek ilâh, Allah (celle celaluhu)'dır. O'ndan başka tapılmaya lâyık ilâhlar olsaydı, içinde bulunduğumuz mevcut düzen devam etmez; her ilâh kendine göre bir düzen kurmak isterdi. Tıpkı bir ülkede birden fazla hükümdarın bir arada yaşayamayacağı gibi... Oysa kâinat yaratılalıdan beri belli bir plâna göre düzenlenmiş ve dengede tutulmuştur. Bir değişme, şaşma ve sapma söz konusu olmadığına göre, kâinat her parçasıyla ve sistemiyle bir ilâhın varlığına delâlet etmekte ve aksi görüş ve iddiaları kökünden çürütüp reddetmektedir.[1]

Aynı zamanda bu tek ilâh, hem "Hakim"dir, hem de "Alim"dir. Her şeyi belli bir amaca yönelik olarak yaratmış ve plândaki yerine oturtmuştur. Gelişigüzel hiçbir sistem ve parça söz konusu değildir ve şüphesiz kurulan bu mükemmel düzen, kıyamete kadar devam edecektir.

Mülk Bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya Aittir

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ

1 Enbiyâ suresi: 22. âyetin tefsiri

"Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin mülk-ü saltanatı kendisine ait olan O Allah'ın şanı çok yücedir. Kıyametin kopuş saatinin bilgisi O'nun kalındadır ve ancak O'na döndürüleceksiniz."

Madem ki tek ilâhtır, tek Rabdır; eşi ortağı, dengi ve benzeri; çocuğu ve eşi yoktur. O halde varlık âlemi bütünüyle ve her şeyiyle O'nun eseridir ve bu manayla O'nun mülküdür. Bu mülkünü düzenleyip dengede de tutan ancak O'dur. O bakımdan kurduğu bu düzeni, ezelde hazırladığı plâna göre değiştirecek de O'dur. O mutlak surette hikmetle iş görür, bilgiyle yürütür. Var kıldığı bu kusursuz düzeni ne zaman bozup yeni ve kalıcı düzeni getireceğini de ancak O bilir. Bu konuda kimseye bilgi vermemiştir. Ancak birtakım alâmetlerine dikkatlerimizi çekmiştir.

Allah'ı Bırakıp Başkasına Duâ Edip Tapanlar

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Allah'tan başkasına duâ edip yalvaranlar, yalvardıkları şeyin şefaatine eremezler. Ancak bilerek hak ile (hak adına) şehadet edenler müstesna."

Kendi beşeri seviyesini, hilkat kanununun amacını; kulluk ve ilâhlık münasebetini yeterince veya hiç bilmeyenler, ömürleri süresince manevi boşluklarını doldurmakta hep hatâ ederler ve kutsal bir ışık beklerken karanlıklara gömülürler.

Seksen altıncı âyette, "Allah'tan başka" terkibi, canlı-cansız olarak ilâhlaştırılan bütün şeyleri kapsamaktadır. Cansız eşyadan medet beklemek, aydınlatıcı, ferahlatıcı bir esinti ummak abes ve anlamsızdır. Ancak Allah'ın kutsal tanıttığı "Hacerü'l-Esved", "Kabe" tazime lâyık görülmüştür ki, aslında onlara gösterilen tazim Cenâb-ı Hakk'adır. İnsanlardan ise duâ beklenir ki bu da yine Allah'a yönelmenin bir başka vasıtası sayılır. Ayrıca Allah'ın izin vereceği peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin ve sâlih kişilerin de Âhiret gününde şefaati umulur. İlim adamlarına, İslâm'a hizmet edenlere, din mürşitlerine ve dini tebliğe çalışanlara da saygı göstermek sünnettir. Gösterilen bu saygı da (aleyhisselam) Efendimiz'in tavsiyesiyle yapıldığı için şirkten uzaktır.

Âyette, "Ancak bilerek hak ile (hak adına) şehadet edenler müstesna."

denilmektedir, yani bunların duâ ve şefaati umulur. Çünkü hizmetleri hak adına ve hak içindir. "Lâ ilahe illallah" onların yolu ve amacıdır.

İsa Peygamber'e ve Üzeyir'e, aynı zamanda meleklere ibâdet edenler olmuştur. Bu, küfürdür; çünkü ibâdet ancak Allah'a yapılır. Ne var ki bunları hak adına sevmekte bir sakınca yoktur. Kıyamet gününde ise, Allah kendilerine izin verirse şefaatleri beklenir.

Mekkeli müşrikler ise, hem kaba çizgilerle Allah'ın varlığını kabul ederlerdi, hem de putları ilâh kabul edip şefaatlerine erişmek için onlara taparlardı. Kur'ân bu şaşkınlara şöyle seslenmektedir: "O halde nasıl (Hak'tan, O'na kulluktan) döndürülüyorsunuz?"

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın Müşrikler Hakkındaki Kanaati

وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ

"(Peygamberin) "Ey Rabbim! Şüphesiz ki, bunlar imân etmeyen bir millettir" sözüne karşılık, "sen onlardan vazgeç de selâm (size) de. İleride bileceklerdir" diye (buyuruldu).

Yılların ardı arkası kesilmeyen mücadelesi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'da şu kanaati doğurmuştu: Mekkeli müşrikler imân etmeyecekler. Onun için ne yapmak gerekiyordu? Kendisinden önceki bazı peygamberlerin, bu çizgiye gelindiğinde söyledikleri sözler olmuştu; örneğin Nuh (aleyhisselam): "Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma. Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhi sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler" diye beddua etmişti.[1]

Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (aleyhisselam)'a iki sebepten dolayı şöyle tavsiyede bulunmaktadır:

"Onlardan vazgeç de "selâm (size)" de. İleride bileceklerdir."

O sebeplerden biri, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesi; diğeri de Mekkeli müşriklerden çoğunun yakın gelecekte İslâm'a girecekleridir.

Zuhruf suresine, Kur'ân'ın açık, ortada ve açıklayıcı, aydınlatıcı bir kitap olduğu konu edilerek başlandı. Putperest müşriklerden çoğunun ileride hakkı idrâk edeceklerine ve böylece mü'minlerin de sıkıntıdan kurtulacağına işaretle sure noktalandı.

1 Nuh suresi: 26, 27.

Bu surenin tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; sünnetiyle yolumuzu aydınlatıp Kur'ân-ı Kerim'i anlamamızı kolaylaştıran Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve âline salât-ü selâmlar olsun.

44. SURE

DUHÂN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
59	340	1440

DUHÂN SURESİ

Surenin tamamı, ilim adamlarının ittifakıyla Mekke'de inmiştir. Ancak bazı müfessirlere göre, on beşinci âyeti Mekke'de inmemiştir.[1]

Onuncu âyetinde, göğün duman (gaz) görünümünde insanları kuşatacağından söz edildiği için, buna delâlet eden "duhân", sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kur'ân-ı Kerim'in mübarek bir gecede indirildiği konu ediliyor.

2- Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği işlenerek, yönlendirici bilgiler veriliyor.

3- Göğün duman (gaz) görünümünde insanları kuşatacağı üzerinde durularak dikkatler önemli bir noktaya çekiliyor.

4- İnkarcı maddeciler kıtlık, sıkıntı ve benzeri felâketlerle tehdit edilip uyarılıyor.

5- Başlarına birçok dert ve musibet inmesine rağmen, inatçı kâfirlerin Hakk'a dönmedikleri anlatılıyor.

6- İnkarcı müşriklere, Fir'avn ve Musa (aleyhisselam) kıssasıyla misâl ve öğüt verilerek kıssaların ibretli safhaları birer tablo halinde gözler önüne seriliyor.

7- Müşriklerin, maddeci sapıkların öldükten sonra dirilmeyi ve ikinci hayatı inkâr etmeleri üzerinde durularak, akla ışık tutulup malzeme veriliyor.

8- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğini ispatlayan deliller sıralanıyor.

9- Kıyâmetin korkunç safhaları anlatılarak inkarcı ve şüpheciler uyarılıyor; mü'minlerin de daha dikkatli olmaları tavsiye ediliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/125

10- Küfür temeli üzerinde yükselen suç ve günahlardan dolayı mücrimlerin karşılaşacağı elim azabın şiddeti üzerinde durularak, uyarıcı sinyaller veriliyor.

11- Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan sâlih kişilere verilecek yüksek nimetlere ve arzu duyacakları nesnelere atıf yapılıyor ve birtakım misaller veriliyor.

٤٤ سُورَةُ الدُّخَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

1 - Hâ - Mim.

2- Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a andolsun ki,

3- Biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz, (haktan yüzçevirenleri) uyaranlarız.

4-6- O gecede her hikmetli iş, katımızdan bir emirle ayrılır, ayırt edilir. Rabbinden bir rahmet olarak, hakikat biz, peygamberler göndermekteyiz. Şüphesiz ki O, işitendir, bilendir.

7- Eğer kesinlikle bilip inanıyorsanız, O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir.

8- O'ndan başka (hakiki) ilâh yoktur, ancak O vardır. Diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbinizdir, önceki babalarınızın da Rabbidir.

9- Fakat onlar (o inkarcı sapıklar) şüphe içinde (Kur'ân'ı) alaya alıp (O'nunla) eğlenmektedirler.

10-11- (Ey Peygamber!) Artık göğün, insanları saracağı bir dumanla geleceği günü gözetle. Bu elem verici bir azaptır.

12- "Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır; çünkü gerçekten biz imân edenler olacağız."

13-14- Onların düşünüp ibret alması nerede? Gerçekten kendilerine (hakkı) açıklayan bir peygamber geldiği halde onlar O'ndan yüzçevirdiler de "öğretilmiş bir deli" dediler.

15- Biz, azabı muhakkak sizden biraz kaldıracağız ama siz (yine de inkâr ve kötülüğe) döneceksiniz.

16- Büyük bir hışımla yakalayıp sıkacağımız gün, elbette intikam alacağız.

İNİŞ SEBEBİ

Mesruk'dan yapılan rivayette adı geçen şöyle anlatıyor:

- Bir gün Abdullah b. Mesud (radıyallahu anh)'ın yanında oturuyorduk. Kendisi yanüstü uzanmış vaziyette idi ki, bir adam içeriye girdi ve şöyle dedi: "Ya Ebâ Abdirrahmân! Kıssacılardan biri kendi kapısının yanında şu iddiada bulundu: "Duhân olayı gelecek de kâfirlerin canlarını alacak, mü'minler de nezle olur gibi bir rahatsızlık duyacaklar." Bunun üzerine Abdullah b. Mesud (radıyallahu anh) öfkelenerek kalkıp oturdu ve şunları söyledi.

"Ey insanlar! Allah'tan korkun. Sizden kim bir şey biliyorsa, söylesin. Bilmiyorsa, "Allah daha iyi bilir" desin. Çünkü onun bilmediğini "Allah daha iyi bilir" demesi de bir ilimdir. Cenâb-ı Hak kendi peygamberine şöyle buyurdu:

"De ki: Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir teklif getirenlerden de değilim."

Şüphesiz Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Kureyş'in Hakk'a sırt çevirdiğini ve bunda ısrarlı olduğunu görünce, "Allah'ım, Yusuf (aleyhisse-

lam)'ın yedi yılı gibi bunlara kıtlık ver" diye duâ etti. Bunun üzerine kuraklık ve kıtlık başladı. O kadar ki, kurumuş hayvan derilerini, ölü hayvanları yediler. Onlar öylesine bunaldılar ki başlarını kaldırıp göğe bakınca sisli, dumanımsı bir şeyler görüyorlardı. Ebu Süfyan dayanamayıp Rasulullah (aleyhisselam)'a geldi ve şöyle dedi: "Ya Muhammed! Sen kendin bize Allah'a itaati emrediyor, hısımlara ilgi göstermeyi tavsiye ediyorsun. Oysa senin kavmin helak oldu. Onlar için Allah'a duâ et."

Bu sebeple Aziz ve Celil olan Allah:

"Artık göğün, insanları saracağı bir dumanla geleceği günü gözetle. Bu elem verici bir azaptır" mealindeki âyeti indirdi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Şabandan Şabana eceller belirlenip (görevli meleklere bildirilir). O kadar ki, adam evlenir, çocuğu olur, oysa ismi ölüler (ölecekler) arasına (yazılıp) belirlenmiştir."[2]

"Şaban'ın yarısına tesadüf eden gece gelince, kalkınız o geceyi ibâdetle geçiriniz; gündüzünde de oruç tutunuz. Çünkü Cenâb-ı Hak, güneşin batmasıyla birlikte (rahmet ve insanıyla, gufran ve inâyetiyle) dünya semasına iner de şöyle buyurur:

- Günahlarının bağışlanmasını dileyen yok mudur, onu bağışlayayım?

- Derde müptelâ olan yok mudur, ona afiyet vereyim.

- Rızık isteyen yok mudur, onu rızklandırayım? Ve fecr doğuncaya kadar şunu şunu isteyen yok mudur hitabı devam eder."[3]

"Şüphesiz ki, Aziz ve Celil olan Allah Şaban'ın yarısı gecesi (rahmet ve mağfiretiyle) dünya semasına iner de Beni Kelb Kabilesi'nin koyunlarının kılları sayısınca kimseyi mağfiretine nail kılar."[4]

"Şüphesiz ki Rabbiniz sizi üç şey ile korkutup uyarıyor: Birincisi 'duhân'dır ki, mü'mini nezle ile yakalar; kâfiri yakalayıp, bütün men-

1 Câmi'u'l-beyân fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 25/66,67-Lübabu't-te'vil: 4/112 113

2 İbn Kesir: 4/137 - Hadis mürseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüştür.

3 İbn Mâce/İkamet: 191

4 İbn Mâce/İkamet: 191 - Tirmizi/Savm: 38 - Ahmed: 6/176, 238

fezlerinden çıkacak şekilde ona üfler. İkincisi Dâbbetü'l-arz'dır. Üçüncüsü ise, Deccal'dır."[1]

Kitab-ı Mübin ve Mübarek Gece

حٰمٓ ۚ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۙ إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ

"Hâ-Mim. Açık ve açıklayıcı olan kitaba andolsun ki, biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz (haktan yüz çevirenleri) uyaranlarız."

"Kitab-ı Mübin'den maksat, "Levh-i Mahfuz"dur, diyenler olmuşsa da, bundan, Kur'ân-ı Kerim'in kasdedildiği ağırlık kazanmıştır. Böylece Kur'ân'ın iki ana vasfı açıklanarak yemin suretiyle kadri yüceltilmektedir. Zira "mübin" sıfatı, açık, ortada, net ve aydın anlamına geldiği gibi, açıklayan, aydınlatan, ortaya çıkaran, net antamda bilgi veren gibi manalara da delâlet etmektedir. O bakımdan Kur'ân'ın önemli özelliklerinden biri surenin ikinci âyetiyle belirtilmekte ve o kitaba bu açıdan da bakmamız ilham edilmektedir.

"Fi leyletin müberaketin" ile, Kur'ân'ın çok mübarek, feyizli bir gecede indirildiği açıklanmaktadır. Ancak "mübarek gece" hakkında farklı yorumlar ve birtakım zayıf rivayetler yapılmıştır.

İmam Kurtubi kendi tefsirinde bu yorumları şöyle sıralamıştır:

a) Kadir Gecesi,

b) Şaban ayının on dördünü on beşine bağlayan gece (Berat Gecesi), Cumhura göre, birinci yorum daha sıhhatlidir. Çünkü Bakara suresinde Kur'ân'ın Ramazan ayında indirildiği açıklanmaktadır. Konumuzla ilgili âyette ise, Ramazan'da Kadir Gecesi'nde indirildiğine işaret edilerek tamamlayıcı bilgi verilmektedir.

Nitekim bir adam, el-Hasan'dan sordu:

- Ya Ebâ Said! Ne dersin, Kadir Gecesi hep Ramazan'a mı tesadüf eder?

Cevap verdi:

- Evet, vallahi; hiç şüphen olmasın ki Kadir Gecesi Ramazan'dadır ve

1 Ahmed: 3/178 - Buhari/Tefsir: 30 - Müslim/Münafikun: 39, 40 Tirmizi/Tefsir: 44

her hikmetli iş o gecede Allah katından bir emirle ayırt edilir. Allah bu gecede, yaratacağı canlıları, takdir edeceği ecel ve rızıkları, amel ve benzeri şeyleri yerine getirmek üzere görevli meleklere tevdi' eder de hükme bağlar.

İbn Abbas (radıyallahu anh) da diyor ki:

- Bir sene içinde meydana gelecek ölüm, doğum, rızık, yağmur, hattâ hac, Ana Kitap'tan alınıp yazılır.[1]

O halde cumhura ve adı geçen ilim adamlarına göre, âyette geçen **"Leyletin Müeraketin"**den maksat, Kadir Gecesi'dir.

Her Hikmetli İş O Gece Ayırt Edilir

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ

"O gecede her hikmetli iş katımızdan bir emirle ayrılır, ayırt edilir."

Hikmet: Zuhruf suresinde açıkladığımız gibi, sözlük olarak, ilim ve akıl yoluyla gerçeği bulmakta isabet kaydetmektir. Cenâb-ı Hakk'a nisbet edildiğinde ise, eşyanın hakikatini bilmek ve onu en muhkem, dengeli, uyumlu ve düzenli şekilde amacına yönelik olarak icad etmek anlamına gelir. İnsana nisbet edildiği zaman, eşyayı ve hayra yol açan fiilleri bilmek; ona göre hükmetmek manasına delâlet eder.

"Ümmü'l-Kitap"ta ezelde ilâhi kalemle yazılıp tespit edilen her şey, sırası gelince aynen tecelli eder. Bunun için de Kadir Gecesi veya Şaban ayının on dördünü on beşine bağlayan Berat Gecesi, bir yıl içinde meydana gelecek olaylar, bu ana kitaptan alınıp görevli meleklere verilir ve bu sistem, aynı zamanda ona bağlı ameliye kıyamete kadar sürüp gider.

Hilkat kanunu, bütünüyle ilme, hikmete dayalıdır. Gelişigüzel, amaçsız, anlamsız, yararsız ve hikmetsiz hiçbir şey yaratılmamıştır. Onun için Kadir Gecesi'nden ve yıllık olaylardan söz edilirken "Her hikmetli iş, olay..." anlatımı kullanılmaktadır.

Peygamberlerin Gönderilmesi Rahmettir

اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Rabbinden bir rahmet olarak hakikat biz, peygamberler gönder-

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/127

mekteyiz. Şüphesiz ki O, işitendir, bilendir."

Rahmet, sözlük olarak, kalp yufkalığıdır ki, acınılan, merhamet duyulan kimseye yardım ve ihsanda bulunmayı gerektirir. Bazen sadece kalp yufkalığı, bazen de iyilik ve ihsan hakkında kullanılır. Bu son mana, daha çok Allah'a nisbet edildiği zaman kasdedilir.

Bu manayla rahmet Allah'tan ise, nimet verme, fazl-ü keremde bulunma; insanlardan ise, acıma ve kalp yufkalığı duyma anlamına gelir.

Acıma duygusu, kalp yufkalığı Allah'a nisbet edilemez; bunlar beşeri vasıflardır. O halde peygamberlerin gönderilmesi, yeryüzündeki insanlara acındığı için değil, onlara sadece iyilik ve in'âmda, ihsan ve fazl-ü keremde bulunmak; doğru yolu göstermek, gerçekleri öğretmek içindir ve şüphesiz bu tecelli, ilâhi rahmetin insanlardan yana açık tezahürlerinden biridir. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyi hakkiyle işiten ve bilendir.

Dirilten ve Öldüren O'dur

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيتُ ۟ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ

"O'ndan başka (hakiki) ilâh yoktur, ancak O vardır. Diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbinizdir, önceki babalarınızın da Rabbidir."

"Hayat", "ölüm"ün karşıtıdır. Biri olmazsa, diğeri kapalı kalıp bilinmez ve böylece hikmeti anlaşılmaz olur. Bu manayla da kâinatta bazı istisnalarla her şey çift yaratılmıştır: Hayat-ölüm, acı-tatlı, soğuk-sıcak, yergök, katı-sıvı, karanlık-aydınlık gibi.

Hayat, hilkat kanununun tabii neticesi olduğu gibi, ölüm de bir bakıma bu kanunun gereğidir. Çünkü ölüm, aynı zamanda yeni bir hayatın başlamasıdır.

Bu kanun sekmeden, şaşmadan hükmünü yürütür. Atalarımız nasıl bu kanunun tecellisiyle vücut bulmuşsa, biz de onunla varlık alanına getirilmiş bulunuyoruz. 7, 8, 9. âyetlerle bu inceliklere dikkatler çekilmekte ve câri olan Sünnetullahı anlamamız ilham edilmektedir.

Ama gelin görün ki, Kur'ân'ın anlatımıyla: O inkarcı sapıklar şüphe içinde Kur'ân'ı alaya alıp O'nunla eğlenirler.

Gökyüzünün İnsanları Saracağı Bir Dumanla Gelmesi

"Duman" diye çevirisini yaptığımız "duhân", aynı zamanda sis, gaz ve benzeri şeylere de delâlet etmektedir. Nitekim Araplar "leyletün dahnanetün" dediği zaman, sisli, dumanlı ve oldukça kapalı bir gece anlaşılır.

Âyetteki "duhân"dan maksat, müfessirlerin çoğuna göre, Mekkeli putperest müşriklerin başlarına gelen kıtlık ve çok sıkıntılı günlerde bunalmaları sebebiyle gökyüzünü dumanlı, sisli görmelerini tasvire yönelik bir anlatım tarzıdır. Nitekim çok geçmeden Mekke'de kuraklık ve kıtlık başgösterdi, o kadar ki insanlar ve hayvanlar bunaldılar ve yağmur yağar umuduyla sık sık başlarını kaldırıp göğe baktılar, ama her defasında dumanlı, sisli bir hava görebildiler.

Şüphesiz açlık ve susuzluğun insanın sinir sistemi ve duyu organları üzerindeki olumsuz tesiriyle havayı dumanlı görmek son derece olağandır. Ayrıca kuru bir havanın da çölden gelen tozlu bir rüzgârla böyle bir manzara arz edeceği düşünülebilir.

Duhân'la İlgili Yorum ve Rivayetler

Kurtubi, Âlusi başta olmak üzere müfessirlerin önde gelenleri "duhân" hakkında şu üç yoruma yer vermişlerdir:

1- Duhân olayı, kıyametin alâmetlerinden biridir ki, henüz ortaya çıkmamıştır.

Bu dumanın yeryüzünde kırk gün süreceği, yerle gök arasını kaplayacağı; mü'minlerin böyle bir havada nezle olacağı, kâfirlerin ise göğüsleri daralıp zor nefes alabilecekleri; kulak ve burunlarını tıkar gibi bir rahatsızlık doğuracağı, Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Ebu Hureyre ve Zeyd b. Ali (radıyallahu anhum)'dan rivayet edilmiştir.

Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh)'a göre: Bu, kıyamet günü insanları heyecana sevkedecek bir dumandır ki, mü'minler nezle gibi bir rahatsızlık geçirirler; kâfirlerin ise, kulak burun ve boğazını tıkarcasına bir sıkıntı verir. Bu rivayeti Maverdi de aynen nakletmiş ve Müslim'in şu hadisini dayanak göstermiştir:

- Huzeyfe b. Ebi Esid (veya Üseyd) (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz oturup bazı konular üzerinde bildiklerimizi anlatırken, Rasulullah (aleyhisselam)

Efendimiz çıkageldi ve bize:

- **"Neler üzerinde konuşuyorsunuz?"** diye sordu. Onlar da:

- Kıyametin kopma konusu üzerinde konuşuyoruz, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam)Efendimiz şöyle buyurdu:

- **"Önce on alâmet görülmedikçe kıyamet kopmaz: Duhân, Deccal, Dâbbe, Güneş'in batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkması; biri doğuda, biri batıda, biri de Arap Yarımadası'nda olmak üzere üç hasf (yere batma olayı)nın meydana gelmesi ve en sonuncu olarak da Yemen tarafından bir ateşin çıkıp insanları mahşerlerine (toplanacakları alana) sürmesidir."**[1]

2- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in duâsıyla, Kureyş Kabile'sini kasıp kavuran kıtlık ve kuraklık sebebiyle gözlerinin ferini kaybeden inkarcı müşriklerin gökyüzünü devamlı dumanlı ve bulanık görmesidir. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) da bu yorumu uygun görmüş ve eğer kıyamette meydana gelecek bir duman olsaydı, 15. âyette:

"Biz, azabı elbette sizden biraz kaldıracağız; ama siz, (inkâr ve kötülüğe yine) döneceksiniz" buyurulmazdı.[2]

Buhari de buna yakın bir yorum belirtir anlamda Mesruk'dan rivayetle Abdullah b. Mes'ud'un dediklerini nakletmektedir.

3- Mekke'nin fetih gününe işarettir. Nitekim o gün İslâm ordusunun at ve develerinin ayaklarından yükselen toz bulutu Mekke'yi kaplamış vaziyette idi.

Dördüncü bir yorumda da bulunmak mümkündür. Şöyle ki: Kur'ân-ı Kerim yalnız Mekkeli putperestlere değil, bütün inkarcılara seslenerek nükleer savaşa işaret etmekte; kullanılacak olan atomların yerle gök arasını toz ve gaz bulutlarıyla kaplayacağını kapalı bir anlatımla haber vermektedir. Nitekim yukarıda on alâmetle ilgili hadiste kıyamete yakın ortaya çıkacak "duhân"dan söz edilirken, böyle bir savaşın meydana geleceği, mü'minlerin nezle olacağı, kâfirlerin ağız ve burunlarının tıkanır gibi bir hal alıp boğulacak duruma gelecekleri belirtilmektedir. Bu da "duhân"la

---

1 Ebu Dâvud/Melâhim: 12 - Müslim/Fiten: 39, 40 - Tirmizi/Fiten: 21 - İbn

2 Tefsir-i Kurtubi: 16/131

ilgili dördüncü yoruma kapı açmakta ve sözü edilen dumanın (gazın) kâfirleri daha çok perişan edeceğine atıf yapılmaktadır.

Eğitilip Öğretilen Bir Deli Kimdir?

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ

"Gerçekten kendilerine (hakkı) açıklayan bir peygamber geldiği halde onlar O'ndan yüz çevirdiler de "öğretilmiş bir deli" dediler."

Aklı ve mantıkları hislerine; vicdanları nefis ve ihtiraslarına mağlup olan inkarcı sapıklar, Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'i halkın gözünden ve gönlünden düşürmek için "O'na, vahiy dediği sözleri Rumlardan bir köle öğretmektedir" veya "O'na cin dokunmuştur. Kendisinden geçer duruma gelince cinler o sözleri O'nun kulağına fısıldamaktadırlar" diyorlar ve halkı buna inandırmaya çalışıyorlardı.

Aklını ve vicdanını bu derece kaybetmiş bir toplumun, verdiği sözde durması, tevbesinde samimi olması çok zordur; hattâ inanılmaz bile. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam)'ın duası bereketiyle yağmur yağıp ferahlatıcı bir ortam meydana gelince, Kureyş müşrikleri bir süre önce, "Rabbimiz, bu azabı bizden kaldır; çünkü elbette biz imân edenler olacağız" diye yalvarıp yakarırlarken, azap hafifletilince döneklik yaptılar; inadına küfür ve azgınlıklarını artırdılar.

Buna karşılık 16. âyetle, sözü edilenler âhiret azâbıyla tehdit edilerek büyük bir hışımla yakalanıp sıkılacakları haber veriliyor. Çünkü dünyada ilâhi plân ve program ne ise öyle devam eder; inkarcılardan dolayı insanlar hemen cezalandırılmaz. Ancak inkârlarını zulümle birleştirip gemi azıya alan azgın ahlâksızlar, belli bir kerteye gelip dayanınca, dünyada da azaba uğratılırlar: Kimi tamamen yok edilir; kimi belâ ve sıkıntılara uğratılır. Mekkeliler yok edilmediler, ancak belâ ve sıkıntıya uğratıldılar. Çünkü yakın gelecekte çoğu İslâm'a girecekti. Fir'avn ve yandaşları ise, hem sıkıntıya uğratıldılar, hem de bir süre sonra yok edildiler. Çünkü onların imân etmeyeceği kesinlik arz etmiş bulunuyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın çok mübarek bir gecede indirildiği konu edildi. Sonra Peygamber göndermenin hikmetine değinilerek bilgiler verildi ve hakka sırt çeviren inkarcı azgınların dünyada da bir takım

sıkıntı ve felâketlere uğratılacaklarına değinilerek, Mekkeli müşriklerin dönekliği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hem Mekkeli müşrikleri, hem de yaşamakta olan inkarcı maddecileri uyarmak ve aynı zamanda mü'minleri teselli edip hakkın üstün geleceğini müjdelemek üzere Fir'avn ile Musa (aleyhisselam) kıssasının bir özeti veriliyor ve aydınlatıcı mesajlar sıralanıyor.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوٓا اِلَيَّ عِبَادَ
اللّٰهِ ؕ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ ۚ اِنِّٓي اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَاِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي
فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَادِي
لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ؕ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾
كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا
فِيهَا فٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ ۖ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ
السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِٓي اِسْرَآءِيلَ
مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ ؕ اِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾
وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا
فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

17-18- Andolsun ki, bunlardan önce Fir'avn'ın milletini çetin bir sınavdan geçirmiştik. Onlara çok saygıdeğer bir peygamber gelmişti de, "Allah'ın kullarını bana teslim edin! Çünkü ben şüpheniz olmasın ki size (gönderilen) güvenilir bir peygamberim.

19- Ve sakın Allah'a karşı kendinizi yüksek görmeyin. Şüphesiz ki ben size çok açık bir belgeyi, inandırıcı delili getirdim.

20- Hem beni taşlamanızdan, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz (olan Allah)a sığındım.

21- Eğer bana inanmıyorsanız, beni yalnız başıma bırakıp çekilin" (demişti).

22- Sonra da Rabbine, "Bunlar suçlu günahkâr bir millettir" diye duâ etmişti.

23- Bunun üzerine (Allah ona:) "Kullarımı gecenin bir bölümünde yola çıkarıp götür. Şüpheniz olmasın ki takip olunacaksınız.

24- Denizi (geçtikten sonra) sakin ve (yol verir şekilde) açık bırak. Onlar elbette boğulacak bir ordudur" (buyurdu).

25-27- Geride nice bahçeleri, pınarları, ekinleri, şerefli konakları ve içinde zevk-ü safa sürdükleri nimetleri bıraktılar.

28-Evet bu böyledir. O nimetleri başka bir millete miras bıraktık.

29- Üzerlerine ne gök ağladı, ne de yer... Onlara artık mühlet de verilmedi.

30-31- Andolsun ki, biz, İsrailoğulları'nı horlayıcı, aşağılayıcı olan o azaptan, Fir'avn'ın zulüm ve haksızlığından kurtardık. Şüphesiz ki o, ölçüyü kaçıranların, aşırı gidenlerin kendini yüksekte göreni (başkalarına tepeden bakanı) idi.

32- Andolsun ki, İsrailoğulları'nın durumunu bilerek onları dünya milletlerinin üzerine seçip tercih ettik.

33- Onlara öylesine açık belgeler, mu'cizeler verdik ki, herbirinde hem açık nimet ve bereket, hem de imtihan vardı.

İLGİLİ HADİSLER

"Hiçbir kul yoktur ki, gökte onun için iki kapı bulunmasın. Bir kapıdan rızkı çıkıp gelir, diğer kapıdan ameli ve sözü girer. Kul ölünce kapılar onu kaybetmiş olurlar ve o yüzden onun için ağlarlar."

Bu sözleri söyledikten sonra Rasulullah (aleyhisselam):

"Üzerlerine ne gök ağladı, ne de yer." âyetini okudu.[1]

---

1 Hafız Ebu Ya'lâ: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den- Tirmizi/Tefsir: 44

"Haberiniz olsun ki, İslâm garip olarak başladı ve ileride yine (bir süre) garipliğe dönecek, (sonra yine insanların tek kurtuluş ışığı olacak). Bilin ki, mü'min için hiç gurbet yoktur. Bir mü'min gurbette ölür de onun ağlayanları kendisinden uzaklarda bulunursa, gökle yer de onun için ağlar."[1]

Sonra Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Üzerlerine ne gök ağladı, ne de yer..." âyetini okudu ve şunu ilâve etti:

"Gökler ve yer kâfir üzerine ağlamaz."

Fir'avn'ın Yok Edilmesi ve On Kadar İbretli Safha

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ

"Andolsun ki bunlardan önce Fir'avn'ın milletini çetin bir sınavdan geçirmiştik. Onlara çok saygıdeğer bir peygamber gelmişti de."

Kur'ân-ı Kerim, Fir'avn'dan yaklaşık 72 yerde bahsetmektedir. Böylece Kur'ân, konunun özelliğine uygun safhalardan birini veya birkaçını verir; kıssayı tam detaylı veya bütün ibretli safhalarıyla bir çırpıda aynı yerde anlatmaz. Bir yerde onun on kadar kötü tutumundan, bir yerde onun zulmünden, bir başka yerde Musa (aleyhisselam)'a sihirbaz demesinden, bir diğer yerde başlarına gelen sıkıntı ve kıtlıktan söz eder. Şüphesiz her bir yerdeki anlatım tarzı ayrı bir öğüt ve ibret sergilemekte ve başka başka mesajlar vermektedir.

Konumuzu oluşturan Duhân suresinde ise, onun kıssasının çok ibretli safhalarından on kadarı özetlenerek açıklanmaktadır. Böylece Musa Peygamber'in Mısır'ı terkedip başka bir ülkeye hicretine ağırlık verilmekte ve yakında Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da hicret edeceğine işaret edilmektedir.

On önemli safha ve hikmetleri:

1- Fir'avn ve kavmi çetin bir sınavdan geçirildi; onlara her bakımdan güvenilir bir peygamber gönderildi.

Ayrıca bu hadisi az değişik şekilde, Müslim, Tirmizi, İbn Mâce ve Dâremi de rivayet etmişlerdir.

1 Müsned-i Ahmed: 1/184, 398- 2/177, 222, 389-4/73

Bunun gibi, Mekkeliler de çetin bir sınavdan geçirildi; son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) onların arasından seçilip görevlendirildi ve ilk önce onları Hakk'a davet etti. Sonra da kıyamete kadar gelecek olan bütün kavim ve milletler çetin bir sınava tabi tutulmuş bulunuyor; öyle ki dosdoğru imân edenler kazanıyor, etmeyenler kaybediyor.

2- Musa (aleyhisselam), çok sıkıntılı günler geçiren İsrailoğulları'nın kendisine teslim edilmesini Fir'avn'a önerdi. Amacı, onları Fir'avn'ın zulmünden kurtarıp daha emin bir ülkeye götürmekti.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de, mü'minleri Mekkeli azgın müşriklerin zulmünden kurtarmak için kimini Habeşistan'a gönderdi ve hicret etmek için de ilâhi emri sabırla bekledi.

Fir'avn, Musa (aleyhisselam)'ın isteğini kabul etmediği ve üstelik büsbütün zulmünü artırdığı için, Cenâb-ı Hak, Musa (aleyhisselam)'ı ve kavmini kurtardı; onları ise Kızıldeniz'de yok etti. Onun gibi, Rasulullah (aleyhisselam) ile mü'minlerin de yakında kurtulacakları ve Mekkeliler'in baş aşağı geleceği vakit artık yaklaşmış bulunuyordu.

3- Musa (aleyhisselam), Fir'avn'a ve konseyde yer alan adamlarına uyarıda bulunarak şunları söyledi: "Sakın Allah'a karşı kendinizi yüksek görmeyin. Şüphesiz ki ben size çok açık bir belgeyi, inandırıcı delili getirdim." Bu sözlerle Musa (aleyhisselam) onlara şunu hatırlatıyordu: Kimse Allah ile yarışamaz; O'nun kudretine karşı koyamaz. Başkaldırıp tuğyan edenler eninde sonunda o yüce kudretin adalet tokadını yer de ezilir gider.

Aynı uyarı, Mekkeli müşriklere de yapılmakta ve ilâhi hükmün inmesinin yakın olduğu hatırlatılmaktadır. Hem her iki peygamber de açık belgelerle, inandırıcı delillerle davete başlamışlardı.

4- Fir'avn, karşısına çıkan Musa (aleyhisselam)'ın imha etmeyi plânladı. Mekkeliler de son çare olarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın aziz vücudunu ortadan kaldırmaya heveslendiler. Cenâb-ı Hak, her iki kavme de bu fırsatı vermedi.

5- Musa Peygamber, zâlim bir kavimden kurtulmak istiyordu. Zira küfür ve tuğyanda ısrarlı olup kendilerini helak çizgisine getirenlerle daha fazla mücadele etmenin anlamı bir bakıma kalmıyordu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de Mekkelilerin inat ve azgınlığın son kertesine yaklaştık-

larını bildiğinden, aralarından ayrılmak için ilâhi vahyi bekliyordu.

6- Musa (aleyhisselam) Mısır'ı terketmeyi düşünürken, duyup anladığı bir gerçeği şöyle dile getirdi: "Rabbim! Bunlar suçlu günahkâr bir millettir", doğru yola geleceklerine pek ihtimal veremiyorum. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de yılların mücadelesi neticesinde Mekkeliler'in çoğunun imân etmeyeceğini çok iyi biliyor ve İslâm'ın gelişip yayılabilmesi için uygun bir ülke arıyordu.

O halde inkarcı zâlimlerle mücadelede olumlu sonuç alınmayınca ve mü'minlerin de maddi güçleri yetersiz kalınca, o ülkeden hicret etmek vacip olur.

7- Musa (aleyhisselam)'ın dileği kabul olundu. Gecenin bir bölümünde İsrailoğulları'nı alıp Mısır'ı terketmesi emredildi. Aynı zamanda Fir'avn tarafından takip edileceği ve o sebeple tedbirli olmaları bildirildi.

Böylece yakın gelecekte Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın arzusu gerçekleşecek, Mekke'yi bir gece terkederken takibe uğrayacaktı. Bunun için de çok plânlı ve gizli hareket etmesi gerekecekti. Nitekim öyle oldu.

8- Denizin açılıp yol vermesi, büyük mu'cizelerden biridir. O bakımdan bunu "gel-git" olayına bağlamak doğru olmaz. Zira mucizenin özelliği, mucize olmasındadır. Bu bakımdan mucizeyi te'vile kalkışmak onu özelliğinin dışına çıkartmak olur ki, bu çok sakıncalı bir yoldur.

9- Böylece Fir'avn ve diğer inkarcı sapıklar küfür ve zulümlerinde ısrar pahasına cennet misali yerleri, nimetleri başkalarına bıraktılar. Her şey bir anda olup bitti. Ne diktatörlük, ne haksızlık, ne el pençe durmalar, ne dalkavukluklar, ne de kahredici emirler verme kaldı. Bir varmış, bir yokmuş masalına döndü.

Mekkeliler'e gelince: Onlar, yakın gelecekte Allah'a imân edip İslâm'a girecekleri ilmi ilâhide belirlendiği için, yok edilmediler. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın hicretinden iki yıl sonra ilâhi tokatlar inmeye başladı; önce Bedir Savaşı ve arkasından birkaç savaş derken, Mekke'nin fethi gerçekleşti. Mekke ve içindeki kutsal Kabe asıl sahiplerine kaldı; Mısır da İsrailoğulları'na...

Allah'ın bu sünneti her çağda câridir. Vakti saati, yeri gelince gerçekleşir. Hiç kimsenin şüphe etmesine gerek yoktur. Yeter ki, mü'minler hiz-

metlerini bilsinler ve dayanma gücünü ortaya koyup birlik ve beraberlikten ayrılmasınlar...

10- İsrailoğulları mihnet verici bir azaptan kurtuldu. İkinci, üçüncü sınıf vatandaş muamelesi son buldu. İlk Müslümanlar da yakın gelecekte mihnet ve sıkıntıdan kurtulacaklardı. Nitekim öyle oldu, din ve vicdan hürriyetine saygı gösterilen Medine'ye hicret edildi.

Ancak sıkıntılı günler sona erip hürriyet havasına kavuşarak sevinçli günler başlayınca, Allah'ı ve O'nun yardımını unutmamak gerekir. Aksi halde, olayların tekerrürüyle tarih de tekerrür eder.

Fir'avn'ın Üç Kötü Vasfı

Fir'avn, zaman zaman kendini insan üstü meziyetlere sahip görüp milletine tepeden bakmış; çoğunu kul ve köle gibi kullanmış; İsrailoğullarını ise, insan ve vatandaş yerine koymamış, zulmün en kötüsünü onlara reva görmüştü.

Kur'ân-ı Kerim'de yer yer Fir'avn'ın bu ölçüsüzlüğü konu edilerek, mağrur liderler uyarılır.

Onun üç kötü vasfı şunlardır:

1- Beşeri ölçüyü aşıp kendini ilâhlaştırması,

2- Allah'ın kullarını yönetirken haksızlık ve adaletsizlik etmesi,

3- Kendini başkalarından hep üstün görüp insanlara tepeden bakması.

Kur'ân-ı Kerim'de onun bu üç kötü vasfı birçok yerlerde detaylı açıklanırken, konumuzu oluşturan otuz birinci âyette, "âli ve müsrif" şeklinde iki kelime kullanılarak üç vasfın özeti verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de çok zor günler geçiren mü'minleri hem teselli etmek, hem de onlara kurtuluşun yakın olduğunu müjdelemek için Musa (aleyhisselam) ve Fir'avn kıssasının özeti, aynı zamanda yaşamakta olan mü'minlere de birtakım aydınlatıcı, yönlendirici mesajlar verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayatı inkâr edenler hem uyarılıyor, hem de kendilerinden çok daha güçlü olan kavimlerden inkâr ve azgınlık gösterenlerin yok edildikleri misâl veriliyor. Sonra ilâhi kudrete delâlet eden

göklerin ve yerin yaratılması açık bir belge olarak anılıyor. Arkasından kıyamet gününde hepsinin bir araya getirileceği bildirilerek, ölmeden önce o günlere hazırlıklı olmanın gereği hatırlatılıyor.

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾
فَأْتُوا بِآبَآئِنَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
أَهْلَكْنَٰهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَٰهُمَآ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٣٩﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَٰتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِى مَوْلًى عَن مَّوْلًى
شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُۥ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

34-35- Şüphesiz bunlar (inkarcı sapıklar) diyorlar ki: "Bizim ancak ilk ölümümüz var, ötesi yoktur ve biz yeniden diriltilip kaldırılacak da değiliz.

36- Eğer doğrulardan iseniz, haydi bize (ölen) babalarımızı diriltip getirin."

37- Bunlar mı daha iyi, yoksa Tubbâ' milleti ve onlardan önce gelenler mi? Onları yok ettik. Çünkü onlar cidden suçlu günahkârlar idiler.

38- Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyun ve eğlence olsun diye boş ve anlamsız yaratmadık.

39- Biz, ikisini de ancak hak ile yarattık, ne var ki onların çoğu bilmezler.

40- Şüphesiz ki, (mü'min ile kâfirin, hak ile bâtılın, doğru ile eğrinin birbirinden) ayırt edileceği gün, hepsinin belirlenmiş (bir araya getirilip toplanma) vaktidir.

41- O gün, dost dosttan herhangi bir şeyi savıp yararlı olamaz ve yardım da göremezler.

42- Ancak, Allah'ın kendi rahmetine lâyık gördüğü kimse müstesna. Şüphesiz ki O, çok güçlü, çok üstün ve çok merhametlidir.

İLGİLİ HADİS

"Tubbâ'a sövmeyin. Çünkü o Hakk'a teslimiyet göstermişti."[1]

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Bilemiyorum, Tubbâ', peygamber miydi, değil miydi?"[2]

İbn Ebi Rebah da diyor ki: "Tubbâ'a sövmeyiniz. Çünkü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona dil uzatmayı yasaklamıştır."[3]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) da diyor ki: "Tubbâ'a sövmeyin. Çünkü o, sâlih bir adam idi."[4]

İkinci Hayatı İnkâr Edenler

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ

"Şüphesiz bunlar (inkarcı sapıklar) diyorlar ki: "Bizim ancak ilk ölümümüz var, ötesi yoktur ve biz yeniden diriltilip kaldırılacak da değiliz."

Dünkü putperestler, öldükten sonra dirilmeyi ve böylece ikinci hayatı inkâr edip bu konuya bir türlü akıl erdirememişlerdi. Günümüzdeki materyalistler de bu konudaki inkârı bilimsel kalıba sokup insanları Hakk'ın yolundan uzaklaştırmaya çalışırlar. Anlaşılan küfür sadece kılıf, diğer bir anlatımla, yalnız ambalaj değiştirmekte, ama her çağın ve dönemin kâfirleri aynı esasları red ve inkâr etmektedirler ve Allah'a, Âhiret gününe imân edenlere: "Eğer iddianızda doğrulardan iseniz, haydi bize (ölen) babalarımızı (diriltip) getirin!" derler. Şüphesiz bu, gayr-i ciddi bir öneridir. Çünkü hilkat kanunu belli bir plâna göre hükmünü yürütür ve kendinin haklılığını da varlıkta hâkim olan denge, düzen ve değişmeyen belgelerle ispat eder.

Kur'ân, daha önce âhireti inkâr edip azgınlık ve ahlâksızlığı zulüm derecesine vardıran güçlü Tubbâ' Kavminin yerle bir edildiğini hatırlatarak Kureyş müşriklerine ilâhi tokatın inmek üzere olduğunu haber vermektedir.

Tubbâ' ve Kavmi

Mısır hükümdarlarının ortak adı "Fir'avn", Fürslerin ki "Kisra", Rum-

1 Müsned-i Ahmed: 5/340

2 Abdurrezzak: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Abdurrezzak: İbn Kesir: 4/145

4 Lübabu't-te'vil: 4/115

larınki "Kayser" olduğu gibi, Yemen hükümdarlarının da bir vakitler ortak adı "Tubbâ'" idi. Ancak ilgili âyette, azıp sapıtan kavminin yok edilmesinden söz edilen "Tubbâ'" hangi hükümdardır veya Yemen'in kaçıncı hükümdarıdır? Aynı zamanda hangi tarihlerde yaşamıştır? Bu hususta birçok rivayetlerin yapıldığını görmekteyiz ki çoğu kaynaksız ve dayanaksızdır.

Siyerci İbn İshak, bunun ilk Tubbâ' olduğunu belirtmiş ve sonra da onun Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan yaklaşık bin yıl önce yaşadığını söylerken, onun son peygambere hitapla yazdığı şu mealdeki bir mektubuna da değinmiştir:

"Emma ba'd: Şüphesiz ki, ben sana ve sana indirilen kitaba imân ettim. Doğrusu ben senin dinin ve sünnetin üzereyim. Hem senin, hem de benim Rabbimize imân ettim. Rabbimden gelen İslâmi şerayi'a da inandım. Sana ulaşırsam ne güzel, ne a'lâ! Ulaşamazsam bana şefaat et, kıyamet gününde beni unutma. Çünkü ben senin ilk ümmetindenim; sen gelmeden önce sana bey'ât etmiş bulunuyorum. Ben senin ve atan İbrahim (aleyhisselam)'ın dini üzereyim."

Mektubun baş kısmına: "Allah'ın Nebi ve Rasulü Abdullah oğlu Muhammed'e" diye yazılmış; son kısmına ise, "Tubbâ'ı Evvel tarafından" diye imza konulmuştur.

Ancak İbn İshak'ın bu rivayetini hangi kaynaktan aldığını tevsik etmek çok zordur. Kesin olan şu ki, Tubbâ', Yemen'de kurulan Himyeri devletini uzun yıllar idare eden hükümdarlara verilen ortak unvandır. İlk Tubbâ'ın Allah'a imân ettiği, ölümünden sonra kavminin küfre ve ahlâksızlığa saptığı, o yüzden yok edildiği ve bu kavmin birçok yönden güçlü bulunduğu anlaşılıyor.

İkinci Hayaten Gerçekleşeceğine Ait Belgeler

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

"Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyun ve eğlence olsun diye boş ve anlamsız yaratmadık."

Kur'ân, âhiret hayatına inanmayanları uyarmak düzeyinde, önce Fir'avn'ın, sonra da Yemen'de hüküm süren Tübbâ'ın kavminin yok edildiklerini birer ibretli misâl olarak getirdikten sonra, ikinci hayatın gerçekleşeceğine delâlet eden akli delillere yer vermektedir.

Şöyle ki:

a) Gökler ve yer, yani fizik âlemi boş ve anlamsız yaratılmamış; oyun ve eğlence olsun diye var kılınmamıştır. Varlıkta bilinen hemen her şey mutlaka birtakım amaçlara yönelik yaratılarak insan oğlunun hizmetine verilmiş ve böylece her şey kâinat planındaki yerine oturtulmuştur. Milyar yıllar geçtiği halde plâna bağlı düzen aynen korunmaktadır. Buna tesadüf demek mümkün müdür? İşte böylesine muhkem bir düzen vücuda getiren Cenâb-ı Hak, elbette insanları diriltip ikinci hayata kaldırmaya kadirdir.

b) Gökler, yer ve ikisi arasındaki her şey hak üzere yaratılmıştır. Hak kavramı birçok yerde açıkladığımız gibi, belli amaca yönelik denge, düzen ve uyumu yansıtmakta ve kâinatta herhangi bir dengesizliğin söz konusu olamıyacağını vurgulamaktadır.

İlmi araştırmalar da şu gerçeği ortaya koymuştur: Allah'ın kudret elinden çıkan her şey dengeli, düzenli ve kusursuzdur. Dünya'da bazı şeylerde ortaya çıkan dengesizlik ve düzensizlik bütünüyle insan elinin bilgisizce müdahalesinden kaynaklanmaktadır.

Nitekim 39. âyetin sonunda buna işaretle şöyle buyurulmaktadır:

"Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler."

Hak ile Bâtılın Ayırt Edileceği Gün

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ

"Şüphesiz ki (mü'min İle kâfirin, hak ile bâtılın, doğru ile eğrinin birbirinden) ayırt edileceği gün, hepsinin belirlenmiş (bir araya getirilip toplanma) vaktidir."

İnsanların çoğu hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt edemezler. Bu kavramları biribirine karıştıranlar sayılmayacak kadar çoktur. Kimi bâtılı hak diye savunur; kimi eğriyi doğru diye tanımlar. Şüphesiz aklını, ilmini hakkı araştırmaya çevirmeyip birtakım varsayımlar ve gerçekten uzak faraziyeler peşinde koşturanlar, insanların hepsinin bir araya getirileceği Âhiret gününde ancak gerçeği anlayabileceklerdir ve tabii bu anlamanın hiçbir değeri ve yararı olmaz. Varlık âleminin öncesiz olduğunu ve tesadüflerin birbirini izlemesiyle bugünkü düzene kavuştuğunu iddia eden materyalist inkarcılar, hiçbir zaman bu iddialarını ispat edememişlerdir.

Nitekim zaman içerisinde türden türe evrimsel geçiş olduğunu, bunu kâinatın öncesiz olduğuna delil gösterip, eski türlerin ortadan kalktığını iddia eden, fakat bunu ispatlayabilecek hiçbir geçiş aşaması fosilini getiremeyen evrim teorisyenlerinin de, günümüzde yapılan bilimsel araştırmalarla hayal peşinde koştukları anlaşılmıştır. 300 milyon yıldan beri kayıp olan ve ancak elde edilen fosiliyle gün ışığına çıkan Deniz Zambağı denilen "Krinoid"in, zamanla başka bir türe geçiş yaptığı sanılmaktaydı. Oysa son yıllarda Lyon I (Fransa) Claude- Bernard Üniversitesinden üç paleontologun 470 m. derinlikten aldıkları yirmi kadar canlı numunesi arasında Deniz Zambağı'nın da bulunması, türden türe geçiş diye bir evrimin söz konusu olmadığını ortaya koymuş oluyor.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ikinci hayatı inkâr edenler hem uyarıldı, hem de akla ışık tutulup hareket noktasını belirleyecek belgelere yer verildi. Gerçek ayrımın âhiret âleminde insanların hepsinin toplandığı alanda gerçekleştirileceği belirtilerek, bâtılı savunanların ölmeden önce dönüş yapmaları dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hakka yönelmeden ölenlerin âhirette karşılaşacakları elim azaptan birkaç safha konu ediliyor. Allah'tan korkup fenalıklardan sakınan mü'minlere hazırlanan sonsuz nimetler açıklanıyor ve bütün bu hakikatlerin Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın diliyle kolaylaştırılıp anlaşılır ölçü ve anlamda sergilendiğine dikkatler çekilerek, ileride nasıl bir inkılâbın meydana geleceğine işaret ediliyor.

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ
﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ
صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ
﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾
فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾

1 La Recherche/Nisan 1987, sayı: 187

كَذٰلِكَ ۖ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾
لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ ۚ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾
فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

43-44- Hakikat, Zakkum ağacı, günah ve vebal taşıyanın yiyeceğidir.

45-46- Pota misali, kaynar su gibi karınlarında kaynar.

47- Onu yakalayın da Cehennemin ortasına sürükleyin.

48- Sonra da başının üstüne kaynar su azabı dökün.

49- (Azabı) Tad! (İddiana göre) üstündün, güçlüydün, saygıdeğerdin.

50- Elbette bu, hakkında şüphe edip durduğunuz şeydir.

51-52- Şüphesiz ki, (Allah'tan) korkup (küfür, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanlar, güvenli makamdadırlar; Cennetlerde ve pınar başlarındadırlar.

53- Zarif yumuşak ipekten, ince ve kalın atlastan giyinirler ve karşılıklı otururlar.

54- Evet bu böyledir. Ve biz onları iri-siyah gözlü hurilerle evlendiririz.

55- Orada tam bir güven içinde her türlü meyveden isteyebilirler.

56- İlk ölümden sonra artık orada ölümü tadmazlar. (Allah) onları Cehennem azabından korumuştur.

57- Rabbinden geniş lütuf, bol ihsan olarak bu, büyük kurtuluştur.

58- Biz onu (Kur'ân'ı) iyi düşünüp anlasınlar diye senin dilinle kolaylaştırdık.

59- O halde bekle, onlar da bekliyorlar.

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet gününde ölüm, güzel bir koç suretinde getirilerek Cennetle Cehennem arasında bekletilir. Sonra kesilir ve "ey cennet ehli,

artık ölümlü olmayan ebedilik", "ey cehennem ehli, ölümlü olmayan sonsuzluk" diye seslenilir."[1]

"Cennetliklere şöyle denilir: Sizin için hep sağlıklı bir hayat var; artık hastalanmayacaksınız; sizin için hep yaşamak var, artık ölmeyeceksiniz. Sizin için devamlı nimet var, artık ebediyen umutsuzlanmayacaksınız."[2]

"Kim Allah'tan korkup kötülüklerden sakınırsa, Cennete girer de orada nimetlenir ve bir daha umutsuz olmaz. Orada devamlı yaşar ve artık bir daha ölmez. Elbisesi eskiyip yıpranmaz; gençliği de yok olmaz, hep devam eder."[3]

"Uyku, ölümün kardeşidir. O bakımdan cennet ehli uyumaz."[4]

İnatçı Kâfirlere Hazırlanan Azap

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ۙ طَعَامُ الْأَثِيمِ ۚ

"Hakikat, Zakkum ağacı, günah ve vebal taşıyanın yiyeceğidir."

İlgili âyetle, dünyada iken imânın altı şartını red ve inkâr edip, kendine haksızlık ettiği halde ölen inatçı kâfire âhiret gününde verilecek altı azaptan söz edilmekte ve böylece cezanın amelin cinsinden olduğuna işaret edilmektedir.

Şöyle ki:

1- Zakkum ağacının meyvesi, onların yiyeceğidir.

Bu ağaçtan Kur'ân'ın üç yerinde söz edilmekte ve yer aldığı cümleye göre, birtakım bilgiler yansıtmaktadır. Son olarak Saffat suresi 62. âyetin tefsirinde buna geniş yer vermiş bulunuyoruz.

Zakkum, bilindiği gibi, sonbaharda kapsül şeklinde zehirli meyve veren bir ağaçtır. Cehennemde buna benzer bir ağacın yetişmesi, bizim bilmediğimiz kanun ve ortamda gerçekleşmektedir. Eğer denizde balık ve

---

1 Buhari/Tefsir: 19 - Müslim/Cennet: 4 - Tirmizi/Tefsir: 2/19 - Dârimi/Rikak: 90 - Ahmed: 2/377, 422, 515 - 3/9

2 Müslim/Cennet: 22 - Tirmizi/Tefsir: 10/39 - Dârimi/Rikak: 103 - Ahmed: 2/319-3/38

3 Müsned-i Ahmed: 5/366

4 Taberânî - İbn Mürdeveyh

benzeri canlılar olmasaydı, biz suyun derinliğinde herhangi bir canlının yaşayabileceğine ihtimal dahi vermezdik. Ama balığın ağzından giren suyun, solungaçların bulunduğu boşluğa geldiğini, ordan da solungaç kapaklarından dışarı çıktığını; suyun içinde erimiş halde bulunan oksijenin damarlara değerek kana geçtiğini görüp tespit edince, balığın ve diğer canlıların suda nasıl yaşadığını anlıyor ve yüzgeç kesesinde bir miktar havanın bulunması, özel kaslarla bu keseyi büzüp genişletmesiyle suda denge sağladığını kabul ediyoruz. Cehennemde yetişen Zakkum ağacının bulunduğu ortam ve şartlarını, özellik ve inceliğini bilmediğimiz için susuyoruz ve Allah (celle celaluhu) buyurduğu için inanıp kabul ediyoruz.[1]

2- Pota misali kaynar su midesinde kaynar.

Bu, oradaki Zakkum ağacının meyvesinin sindirim sistemini alt-üst edeceğini; taşıdığı zehirli madde ile müthiş rahatsızlık vereceğini belirtmeye yönelik bir anlatım tarzıdır. Aynı zamanda sözü edilen ağaç hakkında bize kısa bilgi ve ipucu vermeyi amaçlamaktadır.

3- İnkarcı zâlimler, günahkâr fâcirler sürüklenerek Cehenneme atılırlar.

Bu, kişinin dünyada iken nefsinin, duygusunun ve şehvetinin peşine takılıp İblis'i takip etmesine denk bir cezadır.

4- Cehennemde başlarının üstüne kaynar su dökülür.

Bu, aklını ve idrâkini doğru yolda haktan yana kullanmamanın en uygun cezasıdır.

5- Dünyada kendini aziz görüp güçlü kabul eden inkarcı, ilâhi adalet ve kudretin karşısında ne kadar zayıf ve önemsiz kaldığını görür de başı eğilir ve ona: "Hazırlanan azaptan tat" denilir.

6- Hayatı boyunca inanmadığı, inanmak istemediği âhiret gününü ve oradaki ilâhi adaleti görünce kahrolur ve Hakk'ın sesi karşısında, nasıl büyük fırsatları kaçırdığını anlayarak vicdanen muzdarip bir hal alır da kurtuluş çaresi kalmadığını anlar.

Allah'tan Korkup Düzenli Yaşamak

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ

1 Saffat suresi: 62, Vâkı'a suresi: 52, âyetlerin tefsiri

"Şüphesiz ki, (Allah'tan) korkup (küfür, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanlar güvenli makamdadırlar."

İnkarcı zâlimlerin amellerine uygun verilecek ceza türü altı madde halinde açıklandıktan sonra, Allah'a inanıp O'ndan saygı ile korkan ve kötülüklerden sakınanlar için imânın altı esasına göre mükâfatların, yüksek nimetlerin hazırlandığı haber verilmektedir.

Şöyle ki:

1- Güvenilir bir makamda yerlerini alırlar.

Orada itişme, tartışma, haklara tecavüz, bencillik, ihtiras ve ihanetin yeri yoktur. Herkese fazlasıyla tatmin olacak kadar verilecektir. Aynı zamanda insanın içindeki kötü duygular o âlemde tamamen silinecek, iyi düşünce ve niyetten başka bir şey kalmayacaktır.

2- Zarif yumuşak ipekten, ince ve kalın atlastan elbiseler ve karşılıklı tatlı sohbetler birbirini izleyecektir.

Cennetteki ipek ve atlas kumaşlar, dünyadakinden çok farklıdır ve kıyas kabul etmeyecek zerafettedir. Ancak Cenâb-ı Hak bizim anlamamızı kolaylaştırmak için, dünya ipeğini ve atlasını misâl vermektedir.

3- İri siyah gözlü hurilerle evlenilir.

Hur kavramı, az beyaz içinde karası çok olan iri gözlü erkek ve kadınlara delâlet eden bir çoğul sıfattır. Tekili erkek için "ahver", dişi için "havra" gelir. Kur'ân'da geçen "hur" çoğunluğunun, müfessirler, hadisleri de delil göstererek sadece dişiler hakkında kullanıldığını belirtmişlerdir.

Cennette erkeğe verilecek kuvvet ve iktidar, birçok eşlerle birleşmeye yetecek ve her birini tatmin edecek düzeyde olacağından, "Neden cennetlik kadınlar için de huri yaratılmamıştır?" diye bir soruya gerek kalmamakta ve her şeyi dengeli, düzenli ve ölçülü yaratan Cenâb-ı Hak, sözü edilen konuyu da mükemmel bir denge ve düzende yaratıp hazırlanmıştır.

4- Orada melekler hizmete hazır beklerler. İstenilen her meyve ve yiyeceği anında takdim gücüne sahiptirler. Cennet meyveleri ve yiyecekleri posasızdır. O bakımdan tarifi mümkün olmayacak letafet ve özelliktedir. Bunun için rahatsızlık vermeleri hiçbir surette söz konusu değildir.

5- Cennette ölüm yoktur, yani o hayat tamamıyla ölümsüzlük kavramıyla iç içedir. Mü'minler bir defa ölürler, o da dünyada.

6- Cennete girenler. Cehennem azabından ebediyyen korunmuş olurlar. Öyle ki bir daha Cennetten çıkmazlar ve bir daha hesaba tabi tutulmazlar. Şüphesiz bu yüksek mükâfat, Allah'a dosdoğru imân edenlere lâyıktır ve zaten onlar için var kılınmıştır.

Kur'ân'ın Anlaşılması Kolaylaştırılmıştır

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Biz onu (Kur'ân'ı) iyi düşünüp anlasınlar diye senin dilinle kolaylaştırdık."

Âhiret'ten ve fizik ötesinden haber veren; Cenâb-ı Hakk'ın kemal sıfatlarını, sınırsız kudret ve azametini yansıtan Kur'ân, o âlemlerdeki düzeni, hayat şartlarını, nimet ve azapları ve diğer konuları dünya hayatındakilere benzeterek anlatmaktadır. Zira başka türlü anlamamız mümkün değildir.

Aynı zamanda yüce hikmetlerle donatılan ilâhi kelâm, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın diliyle kolaylaştırılmış; O, binlerce hadisleriyle Kur'ân'ı tefsir edip açıklamıştır.

Her şeye rağmen Mekkeli müşrikler inanmak istemediler ve her geçen gün kin ve düşmanlıklarını artırdılar; yakın gelecekte O'nu da, yaymak istediği dini de ortadan kaldıracaklarını umarak fırsat beklemeye koyuldular. Mü'minler de ilâhi yardımın yakın olduğuna inanarak, mutlu günleri sabırla beklediler. Sonunda hak üstün gelip başarı sağladı, bâtıl baş aşağı gelip hezimete uğradı. Cenâb-ı Hakk'ın vaadi böylece gerçekleşti.

Duhân suresine, "Kitab-ı Mübin"e yemin edilerek başlandı ve bu kitabın çok mübarek bir gecede indirildiği belirtilerek konuya geçiş yapıldı. Zafer ve başarının, Allah'a dayanıp güvenen ve sabretmesini bilen mü'minlerden yana tecelli edeceğine işaret edilerek sure noktalandı.

Bu surenin tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; sünnetiyle yolumuzu aydınlatıp Kur'ân'ı anlamamızı kolaylaştıran Rasulullah (aleyhisselam) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

45. SURE

CASİYE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
37	488	2161

CASİYE SURESİ

el-Hasan, Câbir ve İkrime'ye göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh) ve Katade'ye göre: 14. âyeti Medine'de Hz. Ömer b. Hattab (radıyallahu anh) hakkında inmiştir. Mâverdi de aynı rivayete yer vermiştir. Ancak Mehdevi ve Nuhhâs'ın İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptıkları rivayete göre: 14. âyet Hz. Ömer (radıyallahu anh) hakkında Mekke'de inmiştir. Şöyle ki, Mekke'de bir adam Hz. Ömer'e karşı ağır bir dil kullanmış ve o da onu yakalayıp haddini bildirmek istemiş; o sebeple 14. âyet inmiştir.[1]

28. âyetinde, her ümmetin Cenâb-ı Hakk'ın adaletinin tecelli edeceği âhiret gününde dizüstü çökeceğinden söz edildiği ve buna delâlet eden "câsiye" kavramına yer verildiği için, aynı kavram sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Yüce Yaratan'ın varlığına delâlet eden belgelere yer veriliyor.

2- Allah'ın âyetlerini yalanlayıp büyüklük taslayanlar tehdit ediliyor.

3- Kâfirlerin yersiz ve anlamsız sataşmalarına karşılık verilmemesi; gerektiği takdirde affedilmeleri isteniliyor.

4- İsrailoğulları'na verilen nimetler, maddi ve manevi alanlarda yükselmelerini sağlayan ilâhi lutuflar hatırlatılıyor ve böylece nankörlük eden milletlerin elim âkibetine atıflar yapılıyor, misâller veriliyor.

5- Müşriklere uyulmaması, onların heveslerine göre hareket edilmemesi emrediliyor.

6- Müşriklerin sergiledikleri sapıklık ve ahlâksızlıkları konu edilerek, onların bir süre bulundukları sapıklık içinde bırakılmaları tavsiye ediliyor.

7- Müşriklerin, öldükten sonra dirilmeyi, âhireti ve hesabı, ceza ve mükâfatı red ve inkâr ettiklerinden söz edilerek yönlendirici bilgiler veriliyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi:16/156

8- Âhiret âleminin mahşer, hesap, amel defterlerinin inmesi gibi önemli safhaları anlatılıyor.

9- Kötü amelleri açıklanıp yüzlerine vurulduktan sonra müşriklere inecek olan ilâhi azaba dikkatler çekiliyor.

10- Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğinin, azamet ve kudretinin sınırsızlığından söz edilerek düşünce ufkumuz genişletiliyor.

﴿٤٥﴾ سُورَةُ الْجَاثِيَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا
بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ آيَاتُ
اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

1- Hâ- Mim.

2- Kitab'ın indirilişi, çok üstün, çok güçlü ve hikmet sahibi Allah'tandır.

3- Şüphesiz ki, göklerde ve yerde imân edenler için açık belgeler, ispatlayıcı deliller vardır.

4- Sizi yaratmasında, hayvanları üretip yaymasında, kesin olarak inanan bir millet için öğütler, açık deliller ve ibretler vardır.

5- Gece ile gündüzün birbirini izleyip durmasında; Allah'ın gökten indirip öldükten sonra onunla dirilttiği yeryüzündeki rızıkta; rüzgârları değiştirip çevirmesinde, aklını kullanan bir millet için açık belgeler, ispâtlayıcı deliller vardır.

6- İşte bunlar sana hak ile okuduğumuz Allah'ın âyetleridir. Artık onlar, Allah'tan ve âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar?

Kur'an, Aziz ve Hakim Olan Allah'tan İndirilmiştir

حٰمٓ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

"Hâ-Mim. Kitab'ın indirilişi, çok üstün, çok güçlü ve hikmet sahibi Allah'tandır."

Sureye çok önemli bir cümleyle giriş yapılmaktadır. Öyle ki, Kur'ân'ın insan sözü olmadığı, olamayacağı ve ancak çok güçlü çok üstün ve yegâne hikmet sahibi Allah (celle celaluhu)'dan indirilmiş bulunduğu açıklanmakta ve böylece eserin değerinin, sahibinin kudret ve maharetine delâlet ettiğine işaret edilmektedir.

Şüphesiz en mükemmel, en güçlü eser; en güçlü, en uzman ve en çok bilenden beklenebilir. Kur'ân gerek kelime dizisiyle, gerek cümle konumuyla, gerekse âyetler arasındaki uyumlu düzenlemesiyle insan üslup ve anlatım tarzından kesinlikle ayrılır. Az kelimeyle çok mana ve hüküm ifade etme, insan düşüncesinin ufkunu genişletme, beşer aklına yer verme, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki yolu işler duruma getirme; fizikle fizikötesi arasında tamamlayıcı ilgiyi kurma; hilkatin nasıl başladığını temel bilgi mahiyetinde verme; dünya ile âhiretin birbirini tamamlayıp biriyle diğerinin hikmetinin anlaşılabileceğini belirtme ve kâinatta hemen her şeyin insandan yana yaratılıp onun hizmetine verildiği gerçeğini ortaya koyma bakımından da insan kudretini aşan özellik arz etmektedir.

Kur'ân'daki akıcılık, çekicilik her türlü övgünün üstündedir. Taşıdığı ilâhi nağme ruhları doldurmakta, kalplere şifâ vermektedir. Çünkü O, Aziz ve Hakim olan Allah (celle celaluhu)'dan indirilmedir.

Her Şey İlâhi Kudreti Yansıtmaktadır

إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Şüphesiz ki, göklerde ve yerde imân edenler için açık belgeler, ispatlayıcı deliller vardır."

Kur'ân'ın nasıl bir kitap olduğu, kimin eseri bulunduğu belirtildikten sonra, bu mükemmel eserin sahibinin varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sıralanıyor:

1- Göklerde ve yerde, inanma istidadı ve basireti; anlama irfan ve feraseti olanlar için belgeler vardır. Gökler çok sağlam esaslara bağlı kılınıp düzenlenmiştir. Gerek "Güneş Ailesi"nin, gerekse diğer sistemlerin hareketleri bütünüyle kusursuz hesaplara, şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. O nedenle milyon ve milyar yıllar geçtiği halde kâinat düzeninde bir anor-

mallik, ahenksizlik ve uyumsuzluk görülememiştir. Plân dışı gelişigüzel hiçbir olay ve hareket söz konusu olamaz. İlim bu konuda bize bazı bilgiler toplamışsa da henüz yeterli sayılmamaktadır. Zira kâinat düşündüğümüzden de çok büyüktür ve anladığımızdan da çok daha kusursuzdur.

Yerküre sadece insanoğlu için var kılınıp düzenlenmiştir. Buradaki hayat şartlarının tamamını başka bir gezegen ve yıldızda görmek mümkün değildir. Aynı zamanda başka bir gezegen veya sistemde insan denilen canlı da yoktur. Rahman suresi 10. âyette bu incelik net biçimde açıklanmaktadır. Bu doğrultuda ilim yapanların çoğu henüz birtakım varsayımlarla oyalanmaktadırlar. Oysa Kur'ân ilme ışık tutan, akla anafikir veren en doğru kitaptır. İlmin henüz tespit edip gün ışığına çıkardığı birtakım gerçekleri Kur'ân on dört asır önce açık şekilde ortaya koymuş ve temel bilgiler vermiştir.

2- Sizi yaratmasında, hayvanları üretip yaymasında, kesin olarak inanan bir millet için öğütler, açık deliller ve ibretler vardır.

Bu belgelerden birkaçını sıralayalım:

a) Vücudumuzun yapı taşı sayılan küçücük hücrelerin yapısı aynı olmakla beraber, yaptıkları işler, yüklendikleri programlar değişiktir. Hücrelerdeki canlılık vasfı ise, ilâhi hilkat kanununun her şeyde sâri ve câri olduğunu ispatlar.

b) İnsan beyninin kabuğu da bir mucizedir. "İnsan tekâmül edip gelişen bir hayvandır" diyenler hep aldanmışlardır. Her canlı, türünün özelliğine bağlı kalarak doğar ve yaşar. Türden türe geçiş yoktur. Nitekim Duhân suresi 40. âyetin tefsirinde bunu ispatlar anlamda, ilim adamlarının yaptıkları tespiti nakletmiş bulunuyoruz.

Önce insanın beyin kabuğuna dikkat edildiği zaman, hiçbir hayvanın beyin kabuğuna benzemediği görülür. Şüphesiz bir canlının üstünlüğü, daha çok beyin kabuğunun mükemmelliğine bağlıdır. Bu da ancak insanda görülebilmektedir.

İşte Cenâb-ı Hak hilkat kanunuyla insanı birtakım özelliklerle donatıp diğer canlılardan-kesin ve net çizgileriyle ayırmış; herhangi bir hayvanın tekâmül ederek bu çizgiye gelmediğini, gelemeyeceğini ortaya koymuştur.

3- Gece ile gündüzün birbirini izlemesi de akıl sahiplerine ilâhi kudretin eşsizliğini yansıtan belgelerden biridir.

Gece ile gündüzün biteviye birbirini takip etmesi, Dünya'nın düzenli iki ayrı hareketini ispatlamaktadır. Dünya yaratıldı yaratılalı, onun bu iki ayrı hareketi fire vermeden sürüp gelmektedir ve kıyamete kadar da devam edecektir. Yerçekim ve merkezkaç kanunlarının bu hareketleri üzerindeki rolü söz konusudur.

4- Allah'ın gökten indirip, öldükten sonra onunla dirilttiği yeryüzündeki rızıkta da... aklını kullanan bir millet için açık belgeler, ispatlayıcı deliller vardır.

Yeryüzünde canlıların su dengesini ve ihtiyacını karşılayan denizler, göller ve ırmaklar belli hesaplara göre var kılınmışlardır. Yağmur olayı ancak bunlarla karşılanabilmektedir. O bakımdan sözü edilen kaynaklar, mevcut olandan daha az veya daha fazla olsaydı bu denge bozulurdu.

Şüphesiz sağlanan yağmur dengesi toprağın kabarması, tohum ve kökleri harekete geçirmesi; bitkilerin oluşup gelişme kanunuyla iç içedir. Tabiatçılar, yeryüzünde meydana gelen ve bir devridaim halinde devam eden olayların zahiri sebeplerini ve bağlı bulundukları kanunları izaha çalışırlar; ama sebep ve kanunların nasıl bir plân ve programa göre yürütüldüğünü, programlayanın kim olduğunu düşünmezler. Oysa ortada mutlak anlamda kusursuz bir düzenleme ve sürüp gelen ölçülü bir uygulama vardır. Bunun tesadüflerin bir araya gelmesiyle oluştuğunu söylemek, kâinatı bütünüyle kör tesadüfe bağlamak demektir.

Toprak, su, hava, güneş, tohum veya kökün bir araya gelmesi yeni bir hayat oluşturmaktadır. Tohum ve kök, aynı zamanda spor, bitkinin özelliklerini kendinde taşır. İlmi araştırmalar bu düzenli ve değişmez kanunları ve sebepleri tespit ediyor, ama bunun nasıl başladığını, daha doğrusu ilk menşeini, kâinat plânında nasıl yer aldığını ve nasıl bir kudretin tasarruf ve denetimi altında bulunduğunu araştırmıyor ve o yüzden bu konuda sağlıklı ve doğru bir bilgi üretemiyor.

Bitkilerdeki hayata dönme olayı ne ise, insanların da kıyamet gününde yeniden hayata dönmesi onun gibi bir olaydır. Önceden çizilmiş bir plânın uygulanan parçalarından biridir. İnsanın kuyruk sokumundaki bilyemsi küçücük kemik, bir bakıma tohuma benzemektedir; öyleki bu

kemik insanın bütün özelliklerini kendinde taşımaktadır. Ancak tohumla onun arasındaki fark, tohum yanıp kül olunca veya parçalanıp çürüyünce yeniden yeşerme fonksiyonunu kaybediyor, sözü edilen kemik ise, ruhla arasındaki manevi ve kopmaz irtibat sayesinde, çürüse de, yanıp kül olsa da o özelliklerini kaybetmiyor.

Şüphesiz bu olayı, mevcut fiziksel kanunlarla anlamak veya çözmek mümkün değildir. Zira ruhla o kemik arasındaki ilgi, fizikötesi bir olaydır.

5- Rüzgârları değiştirip çevirmesinde de aklını kullanan bir millet için açık belgeler, ispatlayıcı deliller vardır.

Rüzgâr, bilindiği gibi, atmosferin hareketidir. Bu hareketlere yer ve hava sıcaklığındaki değişmeler sebep olmaktadır. Sıcaklık farkları yüksek ve alçak basınç alanlarının doğmasına yol açar. İki bölge arasında basınç farkı meydana gelince hava yüksek basınç bölgesinden alçak basınç bölgesine doğru akar.

Anlaşıldığı gibi, atmosferin hareketi belli sebep ve şartların oluşmasına bağlanarak sağlanmıştır. Şüphesiz bütün bu olay ve oluşumlar, çok sağlam ve dengeli bir plâna göre yürütülmektedir. Bizler ancak zahiri sebepleri tespit edebiliyoruz, onların gerisindeki ilâhi plânı ve görevli melekleri göremiyoruz.

Kur'ân-ı Kerim, bütün bu tabiat olayları üzerinde iyice düşünmemizi emretmekte ve aklımızı harekete geçirmek için birtakım ipuçları vermektedir. Öyle ki, her olay, mevcut düzenin bir parçasını, kurulu sağlam dengenin açık belirtisini yansıtmakta ve o denge ile düzeni sapasağlam ayakta tutan yüce kudrete yönelmemizi ilham etmektedir.

Nitekim altıncı âyetle bu inceliğe değinilerek düşünce ufkumuz genişletilmekte ve aklımızla imânımızı birleştirmemiz istenmektedir: "İşte bunlar, sana hak ile okuduğumuz Allah'ın âyetleridir. Artık onlar, Allah'tan ve âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar?"

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın çok güçlü, çok üstün ve yegâne hikmet sahibi Allah katından indirildiği belirtilerek, eserin mükemmeliğine ve kusursuzluğuna dikkat çekildi. Sonra da o çok üstün, çok hikmet sahibi Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgeler anılarak insan aklına

ışık tutuldu, malzeme verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bu gerçekleri görmeyen ve ilâhi âyetleri akıl ve insaf kulağıyla dinlemeyip arkasını çeviren, büyüklük taslayıp küstahlık eden inkarcılar için murdar bir azabın hazırlandığı haber veriliyor ve böylece onların duygu ve düşünceleri harekete geçirilmek isteniyor.

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ۙ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا
كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيٰتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا
هُزُوًا ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩﴾ مِنْ وَّرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ ۚ وَلَا يُغْنِىْ عَنْهُمْ مَّا
كَسَبُوْا شَيْـًٔا وَّلَا مَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾
هٰذَا هُدًى ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

7- Çok yalan söyleyip iftira atan her günahkârın vay hâline!

8- Allah'ın âyetleri kendisine karşı okununca dinler ve hemen sonra büyüklük taslayarak sanki hiç işitmemiş gibi ısrar edip durur. Artık onu elem verici bir azap ile müjdele.

9- Âyetlerimizden bir şey anlayıp öğrenince onu alay konusu edinir. İşte bunlar için horlayıcı, alçaltıcı, aşağılayıcı bir azap vardır.

10- Ve önlerinde de Cehennem vardır. Kazandıkları hiçbir şey ve Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar fayda vermez (azabı geri çevirmez). Onlar için büyük bir azap vardır.

11- İşte bu (Kur'ân), doğru yolu gösterendir. Rablerinin âyetlerini inkar edenlere gelince: Onlara da pek fena-murdar elemli bir azap hazırlanmıştır

İLGİLİ HADİS

İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz düşman saldırısına uğrar endişesiyle, Kur'ân-ı Kerim ile düşman ülkesine

seyahat yapılmasını menetmiştir."[1]

Allah'ın Âyetlerini Yalan Sayanların Dört Vasfı

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ

"Çok yalan söyleyip iftira atan her günahkârın vay hâline!"

Ruha, akla, düşünce ve duyguya hitap eden ilâhı âyetlere iltifat etmeyen, üstelik onları hafife alıp arkasını döndüren inkarcı sapıkların dört kötü vasfı üzerinde durularak mü'minlere aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki:

1- Çok yalancı ve iftiracıdırlar.

2- Günah işlemekte bir sakınca görmez ve buna devam ederler.

3- İlâhi âyetleri dinleyip onlardaki hüküm ve beyânları gururlarına yediremezler ve o yüzden büyüklük taslayarak arkalarını döndürürler.

4- Âyetlerden bir şeyler duyup öğrenince de onu alay konusu edinirler.

Açıklama:

Yalan ve iftira, daha çok küfrün gereği, inançsızlığın ve şüpheciliğin değişmeyen karakteridir. Aynı zamanda bâtıldan yana amaca ulaşmanın ve bunun için her şeyi mübah saymanın tabii neticesidir.

Allah'ın âyetleri, nefsin bu gibi aşırılık ve ölçüsüzlüklerine engel koyduğu için inkarcı devamlı haktan tiksinir ve nefret duyar. Haktan yana gelen kıvılcımın kalp ve kafasında doğurduğu tesiri gidermek için büyüklük taslar ve arkasını döndürmek suretiyle rahatlamak ister. Hakkı yansıtan âyet okununca, işi alaya alıp küstahlık yapar.

Kur'ân, yedi ve sekizinci âyetlerle inkarcı maddecinin karakter yapısının genel çizgilerini açıklayarak, hemen her çağda bu gibilerin sahnede yer alacaklarına işarette bulunuyor ve mü'minlerin ona göre tedbirli olmalarını istiyor.

İşte kendilerini küfrün bu çizgisine getirenleri, dönüş yapmadıkları takdirde, Cehennem pusu kurup beklemektedir. Zira inkâr düzeyinde işlediği hiçbir iş ve amelinin Allah yanında bir değeri yoktur.

---

1 Buhari/Cihâd: 129 - Müslim/İmaret: 92, 93, 94 - Ebu Dâvud/Cihâd: 81 - İbn Mâce/Cihâd: 45 - Taberâni/Cihâd: 7- Ahmed: 2/6, 7, 10, 55, 63, 76, 128

Kur'ân Yalnız Doğru Yolu Gösterir

هٰذَا هُدًى "İşte bu (Kur'ân), doğru yolu gösterendir."

Kur'ân-ı Kerim, naklettiği kıssalarla hem tarihin karanlık yanlarını aydınlatmakta, hem de sosyologlara en doğru bilgiyi vermektedir. Ancak Kur'ân, olayları ibretli safhalarıyla anlatırken onların tarihi üzerinde durmaz, neden ve niçinine neşter vurarak yönlendirici misaller verir.

Bunun gibi, Kur'ân ilmi konuların detayına inmez; ilim adamına hareket noktasını belirleyerek temel bilgi verir. Böylece ilâhi olduğunu her vesileyle ispat eder.

Kur'ân, "hukuk sistemini" adalet, ahlâk, fazilet ve uhrevi müeyyidelerle birleştirip maddi müeyyidelerle kuvvetlendirir. Böylece hukuki uygulamanın asıl amacını belirler.

O bakımdan Kur'ân çok yönlü kutsal bir kitaptır. Onu, ilim ve insaf gözüyle inceleme zahmetine katlanan gerçekçi ilim adamları anlayıp takdir eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi âyetlere kayıtsız kalıp inkâr fırtınasına yakalanan maddecilerin birtakım vasıfları ve karakter çizgileri üzerinde duruldu ve yönlendirici açıklamalar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insan denilen varlığın ne kadar mükerrem yaratıldığına işaret edilerek, başta deniz nimeti olmak üzere, göklerde ve yerde olan şeylerin onun hizmetine sevkedildiği açıklanıyor ve bu kadar geniş lütuf karşısında, inkarcı sapıklar insaf ve iz'ana çağrılıyor. Sonra da herkesin kendi lehine veya aleyhine bir gelecek hazırlandığı belirtilerek, Allah'ın kimselerin ibâdetine muhtaç olmadığına işaret ediliyor.

اَللّٰهُ الَّذِی سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِیَ الْفُلْكُ فِیهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ
جَمِیعًا مِنْهُ اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّذِینَ اٰمَنُوا یَغْفِرُوا

لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

12- O Allah ki, buyruğu gereği, gemiler yüzüp yol alsın; geniş lutfunu, bol ihsanını arayasınız ve şükredesiniz diye denize başeğdirip emrinize vermiştir.

13- Göklerde ve yerde ne varsa, hepsini kendi tarafından sizin emrinize vermiştir. Şüphesiz ki, bunda iyice düşünen bir millet için açık belgeler vardır.

14- İmân edenlere de ki: Allah'ın her milleti, işleyip elde ettikleriyle cezalandıracağı günlerin (geleceğini) ümit etmeyenleri bağışlasınlar.

15- Kim iyi-yararlı amelde bulunursa kendi lehinedir. Kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Sonra da (hepiniz) Rabbinize döndürüleceksiniz.

İNİŞ SEBEBİ

"Kim Allah'a faizsiz güzel bir ödüne verirse."[1] mealindeki âyet indiğinde, Fihnas veya Fahnas adında bir Yahudi, "Muhammed'in Rabbi muhtaç duruma düşmüştür" diyerek âyeti kendine göre yorumlamış ve bir bakıma alay konusu edinmişti. Onun bu sözünü duyan Ömer b. Hattab (radıyallahu anh), fazlasıyla hiddete gelmiş ve onu öldürmek üzere kılıcını alıp dışarı fırlamıştı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın ne yapmak istediğini anladığından, onu geri çağırmıştı. Gelince, Hz. Peygamber ona:

"Ya Ömer! Kılıcını bırak" buyurmuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ya Rasulallah! Çok doğru buyurdunuz. Sizin hak paygamber olduğunuza bir defa daha şehadet ederim. Çünkü Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"İman edenlere de ki: Allah'ın her milleti, işleyip elde ettikleriyle cezalandıracağı günlerin (geleceğini) ümit etmeyenleri bağışlasınlar."[2]

---

1 Bakara suresi: 245 - Tegabun suresi: 17 - Hadid suresi: 11 - Müzzemmil suresi: 21

2 Tefsir-i Kurtubi: 16/161

Allahın Varlığına ve Birliğine, İnsanın da En Şerefli Canlı Olduğuna Delalet Eden Belgeler

اَللّٰهُ الَّذِی سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِیَ الْفُلْكُ فِیهِ بِاَمْرِهٖ

"O Allah ki, buyruğu gereği, gemiler yüzüp yol alsın; geniş lutfunu, bol ihsanını mayasınız ve şükredesiniz diye denize baş eğdirip emrinize vermiştir."

Bu, cisimlerin su üzerinde yüzme prensibine işarettir. İlk mucidinin (M.Ö. 287-212) Arşimet olduğu kabul edilirse de, ondan asırlarca önce Hz. Nuh'a bu bilginin verildiğini ve dünyada ilk büyük çapta ve dengede gemi yapanın o olduğunu hem Kur'ân, hem de Tevrat açıklamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim birkaç yerde farklı cümlelerle bu kanuna dikkatleri çekerek anafikir vermekte ve yüzmekte olan cisimle su arasındaki fiziksel kanuna işaret etmektedir.

Şüphesiz suyun belirtilen özellikte yaratılması büyük bir nimettir ve münhasıran insandan yanadır.

Sonra da denizin iki önemli yararına değinilerek mü'minler aydınlatılmakta ve dikkatlerini deniz nimetleri üzerinde toplamalarına atıf yapılmaktadır:

1- Deniz ticareti ve taşımacılığı,

2- Cenab-ı Hakk'ın denizlerde vücuda getirdiği geniş ve bol nimetler.

Böylece Kur'ân, hem gemilerin su üzerinde yüzmesiyle ilgili fiziksel kanuna, hem de denizdeki besin kaynaklarına ve diğer nimetlere atıfta bulunarak mü'minlerin geniş çapta denizlere sahip olmalarını ilham etmektedir. Ayrıca bu düzenlemeyi, Allah'ın varlığına, birliğine ve insanın en şerefli canlı olduğuna delil göstermektedir.

Göklerde ve Yerde Ne Varsa, Hepsi İnsanoğlunun Emrine Verilmiştir

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ جَمِیعًا مِنْهُ

"Göklerde ve yerde ne varsa, hepsini kendi tarafından sizin emrinize vermiştir."

Bu âyet, kâinatın insan için, insanın da Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet

ve şükürde bulunması için yaratıldığını hikmet ve felsefesiyle belirtmektedir. Gerçekten varlık âlemine baktığımızda her şeyin insan için yaratılıp onun hizmetine verildiğini görmekteyiz. O halde insan denilen varlık varsa, kâinatın anlamı, hikmeti ve değeri vardır; o yoksa, kâinat anlamsız ve hikmetsiz kalır. O bakımdan insan türünün dünyada yaşama süresi sona erince, yani ruhlar alemindeki en son insan ruhu da gelip yeryüzüne inince, mevcut düzenin anlam ve hikmeti de sona ermiş olur ve o bakımdan bozulması gerekir. İşte kıyametin bir bakıma anlamı budur. Sonra insan asıl amaç olan ikinci hayata kaldırılacağı için, bozulan düzenin yerine kalıcı yeni bir düzenin kurulması gerçeği ortaya çıkıyor.

Sonuç olarak kâinat bir saat gibidir. Her parçası diğerleriyle birleşip bütünleşerek çalışmakta ve varlığını sürdürmektedir. Parçalardan birinin bozulması, diğerlerine de olumsuz yönde tesir eder. O bakımdan kıyamet olayının, önemli bir sistemin bozulmasıyla başlayacağı söz konusu olabilir.

Küfür ve Azgınlıkla Sistemli Mücadele Etmek

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

"İmân edenlere de ki: Allah'ın her milleti, işleyip elde ettikleriyle cezalandıracağı günlerin (geleceğini) ümit etmeyenleri bağışlasınlar."

İslâm, insanoğlunun hayat yolunu çizen, onun umutsuzluğunu gideren, önünü aydınlatıp hem ruhuna, hem de bedenine yönelip denge kurmasını sağlayan; iki hayatın amaç ve hikmetini öğreten ve yaratan ile yaratılan arasında en sağlam ve köklü irtibat kuran son dindir.

O, insana bu açıdan bakıp yaklaşırken, günün şartlarını, imkânlarını göz önünde bulundurmayı ve öylece seviyeli, sistemli ve kademeli bir metotla tebliğ ve irşadı eğitim ve öğretim düzeyinde sürdürmeyi emreder.

Nitekim bu metodu en iyi bilen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz on üç yıllık Mekke döneminde saldırgan inkarcı zorbalara karşı silahlı bir mücadeleye kesinlikle kapı açmamış; kâfirleri insaf ve iz'ana davet ederken onların saldırı ve sataşmalarını müsamaha ile karşılamıştır. Şüphesiz ki 14. âyet İslâm'ın uygulamada izlediği bu yolu açıklamaktadır.

İyilik ve Kötülük İzafidir

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ

"Kim iyi-yararlı amelde bulunursa kendi lehinedir."

İyilik ve kötülük kavramları nisbi ve izafidir. İnsan hayatını dengede, meşru sınırlar içinde tutmaya yönelik ilâhi düzenlemenin bir uzantısıdır. Hayat kanunları, diğer bir anlatımla, sünnettullah bu düzenlemeyi korur ve yaşatır. Bilerek, inanarak uyanlar iki hayatta da mutlu olurlar; uymayanlar kendi aleyhlerine bir sonuç hazırlama haksızlığında bulunurlar. Ama unutmamak gerekir ki, sünnetullaha uyanların da, uymayanların da sonunda dönüşleri Allah'adır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, göklerde ve yerde olan her şeyin insan için yaratıldığı açıklanarak, onun Allah yanındaki yerine ve önemine işarette bulunuldu ve bu arada denizlerin taşıdığı kaynaklara dikkatler çekildi. Sonra da iyilik ve kötülüğün nisbi ve izafi olduğuna değinilerek, sünnetullahın şaşmadan hedefine ilerlediği dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsrailoğulları'na, başta Tevrat olmak üzere birçok yüksek nimetlerin verildiği fakat son peygamber hakkındaki bilgi kendilerine ulaşınca ihtilâfa düştükleri, ilâhi sınırları aştıkları konu ediliyor. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ve O'nun izinde olan ilim adamlarının, gerçeği bilmeyen sapıkların heveslerine uymamaları tenbih edilerek, İsrailoğulları'nın düştüğü bataklığa düşmekten sakınmaları emrediliyor. Sonra da Kur'ân'ın üç ana vasfına yer veriliyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِىٓ اِسْرَٰٓءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ فَمَا
اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٰٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرِيعَةٍ مِنَ
الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ

مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۖ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٩﴾

هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿٢٠﴾

16- Andolsun ki, İsrailoğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik; onları iyi-temiz şeylerle rızıklandırdık ve onları (o çağda yaşayan mevcut) milletlerden üstün kıldık.

17- Onlara (din ve dünya) işinde açık belgeler; deliller verdik. Kendilerine ancak ilim (son kitap ve son peygamber) geldikten sonra aralarındaki haklara tecâvüz ve ihtirastan dolayı görüş ayrılığına düştüler. Şüphesiz ki, Rabbin, görüş ayrılığına düştükleri hususlar hakkında kıyamet günü aralarında hükmedecektir.

18- Sonra da (din ve dünya) işlerinde seni ayrı bir şeriat üzere görevlendirdik. Artık sen o şeriata uy; bilmeyenlerin heveslerine uyma!

19- Çünkü onlar elbette Allah'a karşı seni koruyup (gelecek azaptan) kurtaramazlar. Şüphesiz ki zâlimler birbirinin dostu ve sahibidirler. Allah ise korkup (inkâr ve azgınlıktan, şer ve fesattan) sakınanların dostu ve sahibidir.

20- Bu kitap, insanlar için gönül gözleri; kesinlikle inanan bir millet için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir.

Yahudilerin İnat ve İhtirası

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ

"Andolsun ki, İsrailoğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik."

Kur'ân, duyguya, düşünceye, akla ve irfana seslenip uyarıcı ve yönlendirici malzeme vermekle beraber, inkarcı maddecilerin, muhteris kitap ehlinin çoğu hislerine ve ön yargılarına mağlup olup küfürde ve haksızlıkta inatla ısrar etmişlerdir ve hâlen de ısrar etmektedirler. Kitap Ehli olan Yahudilerin çoğu Tevrat'ın haber vermesine rağmen, son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) risalet göreviyle sahneye çıkınca, ihtiraslarına yenik düşüp bu açık belge ve bilgi üzerinde ayrılığa düştüler ve Tevrat'taki belgeleri yanlış bir yorumla hedefinden saptırdılar. Onlar, daha önceleri de Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirmek suretiyle birtakım ihtilâflara yol

açmışlardı. O bakımdan son peygamberi red ve inkârda bir sakınca görmediler. Kendilerini üstün görüp başka kavimden gönderilen peygambere uymayı gururlarına yediremediler.

Böylece Cenâb-ı Hak, Yahudi milletinin kin ve ihtirasını yansıtarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın üzülmemesini tavsiye etmekte ve hakkın mutlaka başarılı olacağını, inkarcı ve ihtilâfçıların da âhirette hesap vereceklerini haber vermektedir.

Ayrı Şeriat, Farklı Hükümler

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

"Sonra da (din ve dünya) işlerinde seni ayrı bir şeriat üzere görevlendirdik. Artık sen o şeriata uy; bilmeyenlerin heveslerine uyma."

Şeriat, sözlükte "Açık yol" anlamına gelir. Dini terim olarak: Allah'ın peygamber vasıtasıyla kullarına tebliğini emrettiği din ve dünya işlerini düzenleyen ilâhi sistem demektir. Bu sistem, sosyal yapıyı, gelişen kültürü ve ilmi hedef alarak belirlenir. O bakımdan esasta bütün dinler birleşirsede, hayat düzeniyle ilgili hükümlerde birbirinden ayrılırlar. Musa (aleyhisselam)'ın şeriatı, İsrailoğulları'nın sosyal yapısını, bilgi ve kültürünü hedef alarak inmiştir. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şeriatı, bütün milletlerin, ülkelerin sosyal ve kültürel yapılarını, ortaya çıkacak medeniyetlerini ve gelişmeye devam edecek ilimlerini hedef alarak indirilmiştir. O bakımdan kendisinden önceki şeriâtları yürürlükten kaldırmış ve Allah'ın insanlara son mesajı olarak kıyamete kadar devam edeceğini ilân etmiştir.

Ancak Kur'ân'da "şeriat" kavramının, tarifini yaptığımız manadan başka, dinlerin birleştiği "esaslar" hakkında kullanıldığını da görmekteyiz ki bu, bir istisna teşkil etmekte ve ilk yapılan tarifi değiştirmemektedir.[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) ise, yukarıdaki tarif doğrultusunda "şeriat" kavramını, kitap ve sünnette vârid olan hükümler olarak yorumlamıştır.

Şeriâtların farklı olması, dinlerdeki tekâmülün başlıca belirtisi kabul edilir. Dinler İslâmiyet'le noktalanıp tekâmülün zirvesine yükselmiş bulunduğundan, artık yeni bir şeriatın, yani ilâhi hükümlerin indirilmesi söz konusu değildir. O bakımdan her aklı erer mü'minin son dini koruması,

1 Şura suresi: 13. âyetin tefsiri

yanlış ve kasıtlı yorumlardan uzak tutması bir vecibedir.

Bu gerçeği bilmeyenlerin arzu ve heveslerine uyup İslâmiyet'i, insan zekâsının ürünü olan başka sistemlere uydurmaya kalkışmak, günahların en büyüğü, haddini bilmezliğin en kötüsü, ilâhi sistemi hafife almanın en çirkin oyunudur. Zira din bir bütündür, ya tümüne uyulup kabul edilir ya da tümü reddedilir. Bazı hükümlerine inanıp bazısına inanmamak veya amel edilmeye değer bulmamak küfürdür.

Modernistlere yaranmak, yabancı kültür istilasına uğramış ve öz değerlerinden kopmuş taklitçileri memnun etmek için din adına taviz verenler, bilmelidirler ki: Bu davranış ve düşünceleriyle İslâm'a ve Kur'ân'a ters düşmektedirler ve yaranmak istedikleri kimselerin de onları Allah'ın azabından kurtarmaya güçleri yetmeyecektir.

Kur'ân Kâinat Plânını Açıklamaktadır

هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ

"Bu kitap insanlar için gönül gözleri; kesinlikle inanan bir millet için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir."

Kur'ân-ı Kerim, her yönüyle kâinat plânını ve insanoğlunun bu plândaki yerini ve görevini, yaratılışının hikmetini, hayat ve ölümün anlamını açıklamaktadır. Kendilerini Kur'ân ölçülerinin dışında tutanlara gelince: Onlar plândaki yerlerinden kopup niçin yaratıldıklarının hikmetinden habersiz bir halde sadece fiziksel yapılarını ve zekâlarını geliştirme ihtiyacını duyarlar ve ömürlerini böylesine dengesiz bir hava içinde tüketerek ruhlarını, kalplerini manevi gıdadan yoksun bırakırlar. Oysa her şey insan için, insan da Allah'a ibâdet için yaratılmıştır.

İlgili yirminci âyetle Kur'ân'ın belirttiğimiz özelliğine değinilerek Onun üç ana vasfı açıklanmaktadır:

1- Basâir

Basâir, "basiret"in çoğuludur. Bu kavram daha çok kalp gözü hakkında kullanılır.

Şüphesiz ki Kur'ân, bütünüyle en doğru yolu, en iyi ve güzel ameli, en yüksek ahlâkı, en âdil ölçüyü gösterir. Bu hususta insan kalbini ve kafasını hakikate açıp ışık tuttuğu; ona malzeme verip belge ve delilleri sıraladığı

için insandan yana da gönül gözü hüviyetindedir.

2- Hüdâ

Bu, doğru yolu gösterme, iyiye irşad etme anlamına masdar olup "sapıklığın" karşıtıdır. Böylece Kur'ân her yanıyla doğru yolun rehberi, iyiliğe irşadın değişmeyen kılavuzudur. O bakımdan Kur'ân hidâyetin tâ kendisi sayılmış ve artık ondan başka hidâyet rehberi söz konusu olamıyacağı kesinlik kazanmıştır.

3- Rahmet

Kur'ân'ın rahmet olması, ilâhi rahmeti hikmet ve anlamıyla yansıttığından kaynaklanmaktadır. Kur'ân'ın her iki hayatımızla ilgili mutluluk vadeden beyânları ise, insana ayrı bir rahmet, huzur ve güven kapısı açmakta ve ümitsizliğini bütünüyle gidermektedir.

Ne var ki, Kur'ân'ı, sözü edilen bu üç özelliğiyle anlayıp, O'nun saadet vadeden havasına girebilmek için şüpheden uzak bir imân ve gönül yatışkanlığına ihtiyaç vardır. Şöyle ki: Bu konuda düşünce ve ilim imânla birleşip bütünleşmelidir. Nitekim bu hususta 19. âyetin son kısmı bize ışık tutmakta ve Allah'a dost olmanın, her yönüyle kitap ve sünnete sıkı bağlı kalmakla gerçekleşeceğine işaret etmektedir.

Gerçek Hayat Nedir ve Nasıldır?

Kişiler kendi bilgi ve kültürlerine; zekâ ve anlayışlarına; inanç ve ideallerine göre, hayatı tarif ederler. Konuya dış kabuğu itibariyle bakanlara göre, hayat, doğup büyümek, gelişip yok olmaktır. Hiçbir amaç ve hikmeti yoktur. O bakımdan insan yaşama süresince en iyi şekilde beslenip bütün arzularını en iyi şekilde gerçekleştirmelidir ve asıl mutlu olanlar da bu imkânı elde edenlerdir. Şüphesiz bu tarif, belki insandan başka canlılar için geçerli sayılabilir. Ama insan için asla... Çünkü diğer canlılar da dahil her şeyin insan için yaratıldığı kesindir. Ya insan niçin yaratılmıştır? O, ne başka canlıları memnun etmek için, ne de kendisini zahiri alanda tatmin etmek için yaratılmıştır. O, en yüce kudretin halifesi olarak yeryüzüne getirilmiştir. İşte onun hayatının hikmet ve felsefesi budur.

O halde-insan kendi yerini, hilkatinin hikmetini, görevinin sınırını, yüklendiği emanetin ağırlığını, yükseldiği üstün derecenin anlamını bildiği ve anladığı nisbette, hayatı kavrama bahtiyarlığına erişebilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrailoğulları'nın son din hakkındaki tutumları ve onları âsi durumuna getiren ihtirasları konu edildi. Arkasından, Müslümanların din adına taviz vermemeleri tenbih edilerek, İsrailoğulları'nın yanlış tutumundan ibret almaları istendi. Sonra da doğru yolu gösteren Kur'ân'ın üç özelliği üzerinde durularak yeterli bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatın mutlak anlamda hak üzere yaratıldığı hatırlatılarak kötülük işleyenlerin iyilik işleyenlerle bir tutulmayacağı ve bunlar arasında hak ölçüsüne göre hüküm verileceği belirtiliyor. Kalbini ve kafasını hakikate karşı kapalı tutan kimsenin hidâyet çizgisinden uzaklaştığına değinilerek, bu durumda öylesinin doğru yolu bulup seçmesinin çok zor ve belki bazı durumlarda imkânsız olduğuna işaret ediliyor. Sonra da ikinci hayata inanmayan inkarcı maddeciler üzerinde durularak, bilgi veriliyor.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿٢٢﴾ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ
وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا
مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ
بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ
يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

21- Yoksa o kötülükleri işleyip duranları; imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar gibi mi yapacağımızı, hayatlarını, ölümlerini bir mi tutacağımızı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

22- Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Herkes kazanıp elde ettiğinin karşılığını görsün diye (onları dünyaya getirdi). Onlar (amellerinin karşılığı verilirken) hiç de haksızlığa uğratılmazlar.

23- Kendi hevesini ilâh edinen; Allah'ın (durumunu) bildiği için saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği; gözünün üstüne bir perde gerdiği kimseye ne dersin? Allah'tan sonra kim onu doğru yola çıkarabilir? Artık iyice düşünmez misiniz?

24- Onlar dediler ki: "Bizim ancak dünya hayatımızdır; ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (aşındırıp) yok eder." Onların bu hususta bir bilgisi yoktur; onlar sadece öyle sanırlar.

25- Âyetlerimiz onlara karşı açık-seçik okununca, ileri sürdükleri tek delilleri şöyle demeleri olur: "Eğer doğrulardan iseniz haydi babalarımızı (geri) getirin."

26- De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür, sonra da (vuku'unda) hiç şüphe olmayan kıyamet günü sizi (diriltip) bir araya toplar. Ne var ki, insanların çoğu bilmezler.

İLGİLİ HADİSLER

"Diken ağacından üzüm elde edilemeyeceği gibi, ilâhi sınırları aşan ahlâksız sapıklar da iyilerin makam ve derecelerine erişemezler."[1]

Kudsi Hadisde Cenâb-ı Hak buyurdu:

"Ademoğlu bana eziyet edip zamana sövüp sayar; oysa ben zamanım (onu, insanların yaşamasına hazırlayıp veren benim). İş ve durum benim elimdedir. Gece ile gündüzü (düzenli) evirip çeviren de benim."[2]

"Sizden birinizin arzu ve hevesi, benim getirdiğim (ilâhi nizama) uymadıkça imân etmiş olmaz." [3]

---

1 Ebu Ya'lâ - İbn Kesir: 4/150

2 Buhari/Tefsir: 45, Tevhid: 35 - Müslim/Elfaz: 2,3 – Ebu Dâvud/Edeb: 16 Ahmed: 2/238

3 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 16/167

"Gökkubbe altında Allah'ın en çok buğzettiği ilâh, tapılan arzu ve hevestir."[1]

"Zeki ve akıllı o kimsedir ki, nefsini hesaba tabi' tutup ölümünden sonraki hayat için çalışır. Âciz o kimsedir ki, kendini hevesinin peşine takıp (amelsiz, ibâdetsiz) Allah'tan birtakım temennilerde bulunarak kuruntular kurar."[2]

"Üç şey kurtarıcı, üç şey de yok edicidir. Yokedici üç şey: Peşine takılıp uyulan ihtiras ve cimrilik; tabi olunan heves ve kişinin kendini beğenmesidir. Kurtarıcı olan üç şey: Gizli ve açık hallerde Allah'tan saygı ile korkmak, zenginlik ve fakirlik günlerinde aşırı gitmeyip itidali korumak; hoşnutluk ve öfkeli anlarda adaleti gözetmektir."[3]

Kâinat Tam Dengeli ve Uyumlu Yaratılmıştır

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى

"Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı."

İslâmi sistemin uyulacak en son, en metekâmil hayat düzeni olduğu açıklandıktan sonra, kâinatın hak üzere yaratıldığı belirtilerek insan aklına ışık tutulmakta ve ön fikir verilmektedir. Şöyle ki:

Allah'ın kudret elinden çıkan her şey mükemmel ve kusursuzdur. Gökleri ve yeri nasıl denge ve düzende tutmuş; her şeyi harekete sokarken nasıl en ince hesaplara ve şaşmayan esaslara göre yörüngeler meydana getirmiş ve böylesine bir kuruluşta en küçük bir sapmanın söz konusu olamayacağını açıklamışsa, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a indirdiği din ve kitabı da öylece ve hatadan uzak tutmuş; insanın hilkatine uygun her iki hayatla ilgili hükümleri ve esasları eskimekten, özelliğini kaybetmekten korumuştur.

Konuya bu açıdan bakıp bir değerlendirmede bulunduğumuzda, göreceğiz ki, asıl uyumsuzluk, dengesizlik ve düzensizlik insanın kendisinden kaynaklanmaktadır.

---

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 16/167

2 Tirmizi/Kıyamet: 25 - İbn Mâce/Zühd: 31 - Ahmed: 4/124

3 Bezzar - Taberâni - Ebu Nuaym (el-Acluni, bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir: 1/323

İlâhi vahye dayanarak Rasulullah (aleyhisselam)'ın yaptığı kalıcı inkılabı ve kurduğu gerçek medeniyeti hangi millet veya lider kurabilmiştir. O'ndan başka yapılan bütün inkılaplar ve kurulan birçok medeniyetler, kurucularının ölümüyle yıkılmaya ve çok geçmeden silinmeye mahkum olmamış mıdır? Günümüzdeki ilmi buluşlar, teknolojideki başarılar, dini ahlâktan, âhiret kavramından uzak tutulduğu için insanlığa huzur ve güven getirebilmiş midir?

Görülüyor ki, ilim ve teknik hak din ve onun getirdiği köklü imândan kopuk kalınca, huzur ve güven havası estirememekte ve bazen de felâkete yol açmaktadır.

O bakımdan insanlığın son ve tek ümidi, İslâmiyet'tir. Milletler O'na yöneldiği gün, beşeriyetin beklediği gerçek medeniyet ancak doğabilecek ve hakiki kardeşlik sağlanmış olacaktır.

Kendi Hevesini İlâh Edinenler

اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ ...

"Kendi hevesini ilâh edinen kimseye ne dersin?"

Göklerde ve yerde olanı insanın hizmetine verip baş eğdiren Allah (celle celaluhu), en çok sevilmeye, sayılmaya, korkulmaya ve ümit bağlanılmaya lâyıktır. Hem insan, Allah'ı bilip O'na ibâdet etmek üzere yaratılmış ve hilkatinin hikmeti meçhul bırakılmamıştır. O bakımdan var kılınmasının amacını bu gerçeğin dışında arayanlar hep aldanırlar.

O halde insan, hilkatinin bağlı bulunduğu yüce kudreti sevdiği ve saygı ile O'ndan korktuğu ölçüde, insanlığını öğrenmiş sayılır. O kudreti bırakıp nefsinin heveslerinin peşine takılarak hayat dizginini İblis'in eline verenler ise, kendi heveslerini ilâh edinmiş ve ona tapmış kabul edilirler. Zira insan şu dünya hayatında Allah'ı bırakıp en çok neyi sever ve ne ile meşgul olup yeteneklerini o doğrultuda kullanırsa, o şeyi ilâh edinmiş sayılır.

Allah'ın Saptırdığı Kimseler

وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشَاوَةً

"Allah'ın (durumunu) bildiği için saptırdığı; kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne bir perde gerdiği kimseye ne dersin? Allah'tan sonra kim onu doğru yola çıkarabilir? Artık iyice düşünmez misiniz?"

23. âyetle, kendi hevesini ilâh edinenler konu edilirken, Allah'ın bir bilgiyle onları saptırdığı, kulak ve kalplerini mühürlediği, gözlerinin üzerine perde gerdiği haber verilmekte ve bu açıdan konu üzerinde düşünmemiz ilham edilmektedir.

Gerçi bu âyetin çeşitli yorumları yapılmıştır; ama müfessirlerin çoğu bundan maksadın, ezelde ilâhi ilmin yaptığı tespit olduğunu belirtmiştir. Zira O'nun ilmi, ezelle ebed arasını kuşatmıştır. Yanılması da hiçbir zaman söz konusu olamaz. O halde O, kimlerin imân etmeyeceğini, hakka karşı kalp ve gözlerini kapalı tutacağını tespit edip öylece ana deftere işlemiştir. Onun değişmesi mümkün değildir. Artık sapıklıkta ısrar eden o kimseleri, Cenâb-ı Hak sapıklıkları üzere bırakır ve onları doğru yola eriştiren bulunmaz.

İşte ilgili âyetin delâlet ettiği mana ve hüküm budur, Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

İnkarcı Maddecilerin İddiası

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ ۚ

"Onlar dediler ki: "Bizim ancak dünya hayatımızdır; ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (aşındırıp) yok eder."

Bu sapıklar, hayatın madde ile birlikte ezelden mevcut olduğunu savunurlar; Allah (celle celaluhu), hilkat, düzen ve denge kavramlarını reddederler. Bir sürü tesadüfler eseri olarak canlıların oluştuğunu söyleyerek, birtakım nazariye ve hayaller peşinde koşarlar.

Onlar hayatı bu açıdan ele alıp tarif ederler; zamanın her şeyi aşındırıp eskittiğini ve sonra da başka şeylere dönüştürdüğünü söylerler. Onlara göre, hayatın bu şekli devr-i dâim halinde sürüp gider. Başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur, şeklinde düşünürler. Aynı zamanda, ikinci hayatın gerçekleşeceğine inananlara derler k: "Doğrulardan iseniz, daha önce ölüp toprağa karışan ve parazitlere dönüşen atalarımızı diriltip geri getirin!"

Bu, Kur'ân'ın anlatımıyla, çok bilgisizce bir itiraz; gerçekten uzak bir iddiadır. Çünkü Kur'ân, ikinci hayatın meydana geleceğine, kuruyup çer çöp haline gelen bitkileri misal vererek, vakti saati, yani dönemi gelince mevcut düzenin bozulacağını ve ikinci hayat için yeni bir düzen kurulacağını haber vermekte ve ilâhi kudretin üstünlüğünü yansıtan delil ve belge-

leri gözler önüne sermektedir.

Zira her hareketin bir başlangıcı, bir sonu; bir de hareket ettireni söz konusudur. Aynı zamanda düzenli, dengeli hareket, düzenli ve kusursuz bir plânın mevcudiyetine delâlet eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatın hak üzere yaratıldığı belirtilerek, her konu ve sistemin bu açıdan değerlendirilmesi istendi. Kendilerini nefis ve heveslerinin peşine takılmaktan alıkoyamayan inkarcı sapıkların, kalplerinin ve kulaklarının mühürlendiğine değinilerek hidâyet meselesine atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet gününde her ümmetin dizüstü çökerek amel defterleriyle baş başa kalacakları konu ediliyor. Meleklerin o defterleri tanzimde hiçbir hata yapmayacakları belirtilerek, ona göre bir hayat düzeni kurmamıza işarette bulunuluyor. Sonra da kıyametin mutlaka meydana geleceği üzerinde durularak, âhiret gününde inkarcıların ilâhi rahmetten uzak tutulacakları haber veriliyor.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَىِٕذٍ يَّخْسَرُ الْمُبْطِلُوْنَ
﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتٰبِهَا ۭ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتٰبُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ۭ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ
رَبُّهُمْ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۣ اَفَلَمْ
تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيْلَ
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا قُلْتُمْ مَّا نَدْرِيْ مَا السَّاعَةُ اِنْ
نَّظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَّمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا
وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيْلَ الْيَوْمَ نَنْسٰىكُمْ كَمَا نَسِيْتُمْ

لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَأْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَّاصِرِيْنَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ
اتَّخَذْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُوْنَ مِنْهَا
وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿٣٥﴾

27- Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır. Kıyâmetin kopmasının meydana geleceği gün, evet o gün (daha önce) bâtıla saplanıp kalanlar hüsrana uğrayacaktır.

28- O gün her ümmeti dizüstü çökmüş görürsün ve her ümmet kendi kitabına çağrılır. Bugün yapageldiğiniz şeylerin karşılığını görürsünüz.

29- İşte bu kitabımız size karşı hakkı söyler; çünkü gerçekten biz sizin işlediklerinizi yazdırdık.

30- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara gelince: Rableri onları rahmetine alır. Bu da açık bir kurtuluştur.

31- İnkâr edenlere gelince: Âyetlerimiz size okundu da büyüklük tasladınız ve böylece suçlu günahkâr bir millet oldunuz değil mi?

32- "Allah'ın va'di (verdiği söz) mutlaka haktır; Kıyâmetin kopacağında hiç şüphe yoktur" denilince de, "Biz, Kıyâmetin kopuşu nedir bilmiyoruz, sadece zan ve tahminde bulunuyoruz; bizim bu konuda kesin bilgimiz yoktur" diye cevap verdiniz.

33- Yapageldikleri işlerin kötülükleri kendilerine belli oldu ve alaya aldıkları şeyler (in vebali) her taraftan onları kuşatıverdi.

34- Onlara: "Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz gibi, bugün de biz, sizi kendi hâlinize bırakacağız. Oturup karar kılacağınız yer ateştir ve sizin için yardımcılar da yoktur" denilecek.

35- Bu böyledir; çünkü siz, Allah'ın âyetlerini alay ve eğlence konusu edindiniz. Dünya hayatı sizi iyice aldattı. Bugün artık ne ateşten çıkarılırlar, ne de özür ve dilekleri kabul edilir.

Kur'ân Her Vesileyle İnsan Aklına Işık Tutar

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

"Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır."

Kur'ân, ilâhi metod gereği, inkarcı sapıkların iddialarını reddederken, sık sık Cenab-ı Hakk'ın ilminin ve kudretinin her şeyi kapsayıp kuşattığını açıklar ve hemen sonra bu kudretin varlığına delâlet eden delil ve belgeleri sıralayarak akla malzeme verir ve insan hayatını köklü biçimde yönlendiren âhiret kavramını en inandırıcı, uyandırıcı, yönlendirici ve düşündürücü anlatımla işler ve arkasından birtakım safhalarına yer vererek gereken uyarıyı yapar.

İlgili âyetle, kâinatın bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu belirtilirken, kıyametin kopması konu edilmekte ve âhiret gününden birkaç safhaya değinilmektedir. Böylece ilâhi rahmet insan aklına, düşüncesine, duygusuna ve vicdanına seslenerek yardımcı olmaya devam etmektedir. Bu sese kulak verenler mutlaka mutlu olurlar; vermeyenler sapıklıkları içinde bocalar kalırlar.

Âhiret Âleminden Birkaç Safha

وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتَابِهَا ۗ

"O gün her ümmeti dizüstü çökmüş görürsün ve her ümmet kendi kitabına çağrılır."

Cenâb-ı Hak, beşer ruhunu dolduran, ona sorumluluğun mana ve ölçüsünü veren âhiret gününde meydana gelecek safhalardan birkaçını sıralamakta ve böylece kullarını uyarmaktadır. O, bununla, dünya hayatından amacın âhiret hayatı olduğunu ve bu iki hayatın birbirini tamamladığını; biri olmayınca diğerinin anlamsız kalacağını haber vermektedir. **Şöyle ki:**

1- Kıyamet gününde diriltilen insanlar kendi çağdaşlarıyla, bağlı bulundukları kavim ve ümmetleriyle bir araya getirilirler. Diğer bir yorumla, kendi inançlarında olanlarla bir araya getirilerek, mahşer alanında kendilerine ayrılan yerde bekletilirler. İşte bu safhada özellikle inkarcı azgınlar, maddeci şaşkınlar ilâhi azamet ve adaletin verdiği korku sebebiyle dizüstü çöküp kalırlar da Cenâb-ı Hakk'ın vereceği hükmü beklerler. Zira o gün de yegâne hâkim Allah (celle celaluhu)'dır.

2- Her ümmet, hesabını belirleyen, geleceğini haber veren amel defterine çağrılır. Bu, herkesin dünya hayatında nasıl bir yol izlediğini; ömrünü nerede, nasıl harcadığını; ruhunu ve kalbini ne ile doldurduğunu bir defa daha ayan-beyân görüp kendi akıbetini yine kendisinin hazırladığını

anlamasına yönelik bir safhadır.

3- Amel defterini eline alan herkes şaşırıp kalır; öyle ki, dünyada işlediği her şeyin orada anında yazıldığını görür. O sırada görevli melekler onlara: "İşte bu kitabımız size karşı hakkı söyler; çünkü gerçekten biz sizin işlediklerinizi yazdırdık." derler.

Meleklerin bu hatırlatması, üç ayrı yorumu gerektirmektedir:

a) Hz. Ali (radıyallahu anh) diyor ki: Şüphesiz ki Allah'ın melekleri her gün bir görev ile yeryüzüne inip ademoğullarının amellerini yazarlar.

b) İbn Abbas (aleyhisselam) diyor ki: Cenâb-ı Hak, o tertemiz melekleri görevlendirir de Ramazan Ayında ademoğullarının Ümmü'l-Kitap (Levh-i Mahfuz)da yazılı olan amellerini istinsah ederler ve her perşembe günü onları "Hafaza" denilen meleklere arz ederler. Onlar da kendi tespit edip yazdıklarını onunla karşılaştırırlar da birbirine tıpatıp uyduğunu görürler.

İstinsah: Bir konuyu başka bir kitaptan aynen yazıp aktarmak anlamına gelir.

c) İlim adamlarından bir kısmına göre; Hafaza denilen yazıcı melekler her gün insanların amellerini yazıp asıl yerlerine döndüklerinde ondaki iyilik ve kötülükleri ayırırlar da ayrı ayrı yazıp sıralarlar. Mübah sayılan amelleri ise, bu ikinci deftere nakletmezler.

Âhiret Saadeti Üç Şarta Bağlanmıştır

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

"İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara gelince: Rableri onları rahmetine alır."

Âhiret, dünya hayatının bir bakıma devamı sayılır. Ne var ki, eskiyen bedeni terkeden ruh, bir süre Berzah aleminde bekler ve ikinci hayata elverişli yaratılan bedene girerek onunla birlikte ölümsüz olur.

Ancak ikinci hayatta mutlu ve bahtiyar olabilmek için şu üç şeyi, dünyada iken gerçekleştirmek şarttır:

1- Allah'a, âhirete ve imânın diğer esaslarına dosdoğru inanmak,

2- Sâlih amellerde bulunmak,

3- İlâhi rahmete lâyık olabilme düzeyine gelmek.

İmân mutluluk ağacı ise, sâlih ameller onun tabii meyveleridir. İlâhi rahmet ise, bu ağacı yetiştirip geliştiren feyiz ve inayettir. O bakımdan Kur'ân, imândan söz ederken, hemen arkasından sâlih amellere yer vermekte ve ilâhi rahmetin insanlara nasıl yöneldiğini belirtmektedir.

İşte, dünyada da âhirette de kurtuluşun anahtarı bu üçüyle gerçekleşip vücut bulur. Aksine bir yol izleyenler ise, bu anahtara erişemeyip kendilerine yazık edenlerdir. Cenâb-ı Hak onların daha çok âhirete inanmamalarına dikkatleri çekerek, sadece Allah'ın varlığına inanmanın yeterli olmayacağına işarette bulunmaktadır.

Allah'ın Vaadi Haktır

Cenâb-ı Hak, kâinatı ve ondan bir parça olan insanı yaratmayı murad edince, mükemmel bir plân hazırladı. Böylece bu plânda vaadine dayalı hiçbir şey değişmez ve zamanı gelince mutlaka gerçekleşir. Zira Cenâb-ı Hak, kendi plânına müdahale etmez ve koyduğu kanunları, hazırladığı programı değiştirmez.

Kıyâmetin kopması da sözü edilen plânda bir vaad olarak yer almış bulunuyor. 32. âyetle bu hususa dikkatler çekilerek, Allah'ın vaadinin hak olduğu ve onda şüphenin yeri bulunmadığı belirtilerek mü'minler aydınlatılıyor, müşrikler de uyarılıyor.

İnkarcı Sapıkların Varacağı Nokta

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ

"Yapageldikleri işlerin kötülükleri kendilerine belli oldu ve alaya aldıkları şeyler(in vebali) her taraftan onları kuşatıverdi."

Yaratılış hikmetinden habersiz, behimi bir yaşam atmosferi içinde hayatı gayesizliğe döndüren inkarcı maddeciler, çok yüce amaçları, sonsuz mutlulukları kaybetme pahasına Allah'ın verdiği nimetleri kötüye kullanmaktadırlar.

Bundan dolayı kıyamet gününde dört ayrı ceza ile cezalandırılacakları haber verilmekte ve ölmeden önce dönüş yapmaları hatırlatılmaktadır:

1- Dünyada işledikleri kötülükler her taraflarından onları kuşatır. Böylece küfür damgasını taşıyan bu sapıklar kendi cehennemlerini beraberlerinde taşıdıklarını anlarlar, ama neden sonra...

2- Görevli melekler, biraz olsun ümit bekleyen bu zavallılara: "Bugüne kavuşmayı inkâr edip unuttuğunuz gibi, siz de bugün bulunduğunuz hal üzere bırakılacaksınız" diyerek ümit kapılarını kapatırlar.

3- Onlara o gün, "Yurdunuz ve yuvanız ateştir. Hiçbir yardımcınız da yoktur" diye seslenilir.

4- İnkarcı şaşkınların birçok kötü huyları yanında ebedi azaba sebep olan iki büyük günahları konu edilmektedir .

a) İlâhi âyetleri, kitap ve peygamberi küçümseyip alaya almaları,

b) Dünya hayatına bağlanıp onun ötesinde başka bir hayat ve kutsal değerin olmadığını savunmaları.

Kur'ân'da sözü edilen elim ve uyarıcı safhaların açıklanması, inkarcıları yönlendirmeye, daldıkları gaflet uykusundan uyandırmaya yönelik ilâhi rahmetin ayrı bir tezahürüdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet gününde her ümmetin dizüstü çöküp ilâhi hükmü bekleyeceği konu edildi. İşlenen amellerin görevli melekler tarafından noksansız şekilde tespit edildiği belirtilerek, günlük hayatımızı ilâhi nizama uydurmamız emredildi. Sonra da inkarcılara hazırlanan kötü sonucun tablosu verilerek, Allah'ın vaadinin mutlaka yerine geleceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, her şeyin Rabbi olan Allah'a hamd edilerek, her şeyin O'nun terbiyesiyle düzenini bulduğuna işarette bulunuluyor. Gerçek büyüklük ve ululuğun ancak O'na mahsus olduğuna değinilerek, O'nun çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibi bulunduğu açıklanıyor.

فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ
الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

36- Hamd (en güzel övgü) göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

37- Göklerde ve yerde gerçek büyüklük ve ululuk O'nundur. O, çok güçlüdür, çok üstündür, hikmet sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Azizlik O'nun izarı, kibriya O'nun ridasıdır. Allah buyurdu: "Kim bu hususta benimle çekişmeye, tartışmaya kalkışırsa, ona azap ederim."[1]

"Kibriya ridamdir, azamet izarımdır. Kim bunlardan biri hakkında benimle tartışma ve çekişmeye kalkışırsa, onu ateşe atarım."[2]

Açıklama:

"Kaftan" anlamına gelen "rida" ve "peştemal" anlamına gelen "izâr" burada mecazi anlamda kullanılmıştır.

Tevhid İnancının Esası

Bu husus delil ve belgelerle açıklandıktan sonra, varlık âlemini kapsayan ve her zerreye nüfuz eden ve kâinat üzerinde mutlak tasarrufa sahip olan Cenâb-ı Hakk'ın her türlü güzel övgüye lâyık olduğu belirtilmekte ve bu doğrultuda dört sıfatına yer verilmektedir.

Bu dört sıfatı sıralayalım:

1- O, göklerin, yerin ve âlemlerin yegâne Rabbidir.

Öyle ki: Gökleri ve yeri Rab sıfatının da tecellisiyle en güzel ve kusursuz bir plâna göre hazırlamış, her şeyi terbiye edip kemale eriştirmiştir. İnsan yeryüzüne getirilmeden önce, onun için gerekli olan bütün kaynakları ve hayat şartlarını hazırlayıp düzenlemiştir,

2- İlim ve kudreti sınırsız olan Allah çok büyüktür ve büyüklük ancak O'na mahsustur.

3- Çok büyük olan Allah (celle celaluhu), aynı zamanda çok üstün ve çok kudretlidir. Her şey O'nun kudret ve azameti karşısında küçülür ve kâinat her parçasıyla O'nun kudret ve azameti karşısında baş eğmiştir.

---

1 Müslim/Birr: 136

2 Ebu Dâvud/Libas: 25 – İbn Mâce/Zühd: 16 - Ahmed: 2/248, 376, 414, 427, 442

4- İlim ve kudreti, ululuk ve azameti, üstünlük ve mutlak tasarrufu bütünüyle hikmete dayalıdır. Çünkü O, mutlak anlamda "Hakim"dir.

Böylece Câsiye suresine, Allah'ın Aziz ve Hakim sıfatlarıyla başlanmış ve yine O'nun bu sıfatlarının tecellisi konu edilerek sure noktalanmıştır.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; Kur'ân'ı indiği gibi ümmetine tebliğ eden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve âline salât-ü selâmlar olsun.

46. SURE

AHKÂF SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
35	644	2595

AHKÂF SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Hâ-Mim harfleriyle başlayan surelerin sonuncusudur. Hud (aleyhisselam)'ın kendi kavmini Ahkaf denilen yerde Hakk'a davet edip uyardığı konu edildiğinden, bu kelime aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Tevhid'in esasını ispatlayıcı anlamda delil ve belgelere yer veriliyor ve putperestlik, çok ilâhlık kökünden red ediliyor.

2- Müşriklerin Peygamber (aleyhisselam)'a karşı olumsuz yönde tavır almaları ve onlara verilen cevaplar, sonra da iddialarının boş ve anlamsızlığı açıklanıyor.

3- Allah'ın birliğini, peygamberlerin doğruluğunu tasdik edenlerin imân istikameti üzere olduklarına ve öylelerinin âhiret gününde mükâfatlarının ancak Cennet olacağına değiniliyor.

4- Ana-babaya iyilik ve ikramda ve Allah'ı hoşnut eden amelde bulunmamız tavsiye ediliyor.

5- Kendini dünya lezzetlerine verip hayatını ilâhi rıza doğrultusunda değerlendirmeyenlerin durumu yeriliyor.

6- Âd Kavmi'nin kıssası, tarihi bir ibret ve öğüt olarak naklediliyor.

7- Cinlerden bir kısmının gelip Hz.Peygamber (aleyhisselam)'ı dinledikten sonra kendi kavimlerine gidip uyarı ve tebliğde bulundukları haber veriliyor.

8- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve ümmetinden mü'min olanlara öğüt ve tavsiyelerde bulunuluyor.

9- Kur'ân-ı Kerim'in kavim ve milletleri uyaran, doğru yolu gösteren birçok esaslarla indirildiği açıklanıyor.

10- Allah'ın vaadi ve adaleti gereği, ancak itaatten çıkanların azap edileceklerine dikkatler çekiliyor.

٤٦ سُورَةُ الْاَحْقَافِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّآ اُنْذِرُوا
مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ
الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِ ائْتُونِى بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثَارَةٍ
مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ
لَا يَسْتَجِيبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَاِذَا حُشِرَ
النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَآءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

1- Hâ-Mim.

2- Kitab'ın indirilmesi, O çok üstün, çok güçlü hikmet sahibi Allah'tandır.

3- Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri ancak hak ile ve belli bir süreye kadar yarattık, inkâr edenlere gelince: Uyarıldıkları şeylerden yüzçevirirler.

4- De ki: Baksanıza, Allah'ı bırakıp yalvararak taptıklarınızın yeryüzünde neler yarattığını bana gösterir misiniz? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğrulardan iseniz bundan önce (size verilmiş) bir kitap bana getirin veya ilimden bir eser ortaya koyun.

5- Allah'ı bırakıp kıyâmete kadar kendilerine cevap veremeyecek ve yaptıkları duâ ve yalvarıdan habersiz bulunan şeylere tapanlardan daha

sapık, daha şaşkın kim vardır?

6- (Kıyamet günü) İnsanlar sürülüp mahşerde bir araya getirildiğinde, (tapındıkları putlar) onlara düşman kesilirler ve kendilerine tapındıklarını inkâr ederler.

Kur'ân'ın Üstünlüğü

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

"Hâ-Mim. Kitabın indirilmesi, O çok üstün, çok güçlü hikmet sahibi Allah'tandır."

On beş asırdır mihrap ve kürsülerde, mektep ve medreselerde tazeliğini koruyan; mü'minlerin gönüllerinde ışıl ışıl yanan; kalp ve kafaları ilimle, hikmetle, sağlam düzeni ayakta tutan hükümlerle aydınlatan Kur'ân-ı Kerim, şüphesiz her asırda bu üstünlüğünü sürdürmüş ve sürdürmektedir. Onunla boy ölçüşecek muhteva ve kudrette bir kitap ortaya çıkarılamamıştır. En güçlü ediplerin söz ve yazıları O'nun edebi özelliği yanında çok sönük kalmıştır. Gelişip olumlu sonuçlar veren ilimle hiçbir zaman ters düşmemiş; hakikati bulup ortaya çıkaran ilim hep onu tasdik etmiştir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim okundukça zevk, mana ve hikmet veren müstesna bir kitaptır. Tekrar okunmakla bıkkınlık vermez, her defasında ayrı bir ilham ve başka bir hikmet yansıtır. Üslup ve ahengi; akıcılık ve çekiciliği, reddi mümkün olmayan yüceliktedir. Hafızaya yerleşmesi çok kolaydır. Her sınıf insana seslenme kudretini taşımaktadır. Herkes bilgi, kültür ve zekâsına göre O'ndan yararlanabilir. O her âyetiyle âlimi derinden düşünmeye, câhili gafletten uyanmaya sevkeder.

Çünkü Kur'ân, O Aziz ve Hakim olan Cenâb-ı Hakk'ın kitabıdır. Bütünüyle O'nun kudret kaleminin eseridir. Üstünlüğü, kudreti, tazeliği Aziz Sıfatı'ndan; üslubu, akıcılığı, ilme öncülüğü; tek kelimeyle kâinatın plânı, insan ruhunun değişmeyen gıdası olma özelliği Hakim Sıfatı'ndan kaynaklanmaktadır.

Kâinatın Mevcut Düzeni Belirlenmiş Bir Süreye Kadar Devam Eder

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى

"Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri ancak hak ile ve belli bir süreye kadar yarattık."

Şüphesiz Kur'ân'ın üstünlüğü, ilâhi olmasından tezahür eder. Kâinattaki mükemmel düzen ve dengeyi anlayanlar, Kur'ân'ın da ne kadar mükemmel hazırlandığını anlamakta gecikmezler. Çünkü Kur'ân her âyetiyle kâinatın plân ve programını yansıtmaktadır.

Nitekim ilgili âyetle, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin hak üzere yaratıldığı belirtilirken, mevcut düzende uyumsuzluğun, tersliğin, dengesizliğin ve anlamsızlığın söz konusu olamayacağı ilân edilmektedir. Bu, araştırma heveslisi ilim adamlarına gerçekleri araştırıp bulmaya yönelik bir çağrıdır.

Ayrıca kurulan düzenin belirlenmiş bir süresi olduğu, o süre dolunca düzenin bozulup alt-üst olacağı ve arkasından onun yerine kalıcı bir düzenin kurulacağı haber verilerek, hayat ve maddenin ezeli olmadığı, her ikisi için de bir başlangıcın bir de sonucun söz konusu olduğu vurgulanmaktadır.

Böylece Kur'ân, ilim adamlarına, hareket noktası olarak "ecel-i müsemmâ" yani "belirlenmiş süre"yi göstermekte ve birtakım hayalcilerin varsayımlarından sıyrılmalarını dolaylı şekilde öğütlemektedir.

Kur'ân Meydan Okumaktadır

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ

"De ki: Baksanıza, Allah'ı bırakıp yalvararak taptıklarınızın yeryüzünde neler yarattığını bana gösterir misiniz?"

Allah'ı bırakıp başka şeyleri ezeli ve ebedi sanıp, canlı-cansız nesneleri O'na ortak koşanlara seslenilerek kendilerinden iki açık belgeden birini getirmeleri istenmektedir: Kur'ân'dan önce bu iddialarını doğrulayan semavi bir kitap veya ilimden bir iz ve eser; gelip geçen peygamberlerden kalma yazılı bir belge.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, kuru dayanaksız iddiaların bilimsel hiçbir değeri olmadığını açıklamaktadır. "Bitkiler dahil bütün canlılar uzun yıllar kendiliğinden oluşup biçimlenmiş ve tekâmül ederek türden türe geçiş sağlamıştır" şeklinde bir iddia ortaya atmak kolay, ama bunu ilmi açıdan olumlu sonuçlarıyla ortaya koyup ispatlamak zordur; zorun da ötesinde mümkün değildir.

Putlara, maddeye ve sadece pozitif ilme bağlı kalıp bunların üstünde ve ötesinde bir üstün kudrete inanmayanlara, taptıkları şeyler kıyamete kadar olumlu cevap veremeyecek ve hepsi de kendilerine yapılan tapınmalardan habersiz kalacaktır.

Günümüzün gafilleri de kendi öz değerlerinden kopuk bir halde bir sürü "izm'ler" icâd edip onlan bilimsel kılıfa sokarak sapıklığın, dinsizliğin en katmerlisini sergilemekte ve manevi boşluk içinde yetişen gençleri kendi fasit potalarında şekillendirmektedirler.

Bugüne kadar hiçbiri insanlık âlemine rahmet ve mutluluk havası estirememiş; hiçbiri güven ve huzur getirememiş ve insanın içindeki manevi boşluğu tatmin edecek şekilde dolduramamış; bilâkis sıkıntı ve huzursuzluk, bunalma ve ruhi depresyon doğurmuştur. Hele materyalizm ile komünizm'in vadettikleri cennet hiçbir zaman gerçekleşmemiş, aksine tam bir cehennem havası oluşturmuştur.

O bakımdan kıyamet günündeki tablo çok daha başka olacak, tapılan eşya, tapanlara düşman kesilecek ve böylece boş anlamsız, küfrü ve tuğyanı gerektiren şeylere alet edildiklerini nefretle belirteceklerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın o çok güçlü, çok üstün yüce kudretten indirildiği belirtilerek. Onu bu açıdan değerlendirmemiz istendi. Sonra da Hakk'ın varlığına delâlet eden ve hak ölçüleriyle yaratılan kâinatta hâkim olan mutlak düzen ve dengeyi iyice düşünüp olumlu sonuçlar elde etmemiz önerildi. Allah'tan başka ilâh edinilen eşyanın hiçbir şey yaratmaya güç ve kudretlerinin olmadığı üzerinde durularak, onlardan çok üstün meziyetlerle yaratılan insanoğlunun bu derece küçülmesi kınandı. Kıyamet gününde taptıkları canlı-cansız eşya ile aralarında büyük bir düşmanlığın doğacı hatırlatılarak inkarcılar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, âyetlere "sihir" veya "büyü" diyecek kadar akıl ve idrâkini kaybedenlere dikkatler çekiliyor. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın gönderilen ilk ve tek peygamber olmadığı, O'ndan önce birçok peygamberlerin gelip geçtiği konu edilerek O'nun iki ana görevi bulunduğu açıklanıyor. Sonra da inkarcı sapıkların, mü'minleri hafife alıp, "son din hayırlı bir olay olsaydı, elbette şu fakirler, köleler ve kimsesizler önümüze geçemezlerdi" diyerek çok yanlış bir kıyaslamada bulundukları üzerinde duruluyor.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ هٰذَا
سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٧ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۭ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُوْنَ لِيْ مِنَ
اللّٰهِ شَيْـــًٔا ۭ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ۭ كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۭ وَهُوَ
الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝٨ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِيْ مَا يُفْعَلُ
بِيْ وَلَا بِكُمْ ۭ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٩ قُلْ
اَرَءَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ
عَلٰي مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝١٠ وَقَالَ
الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُوْنَآ اِلَيْهِ ۭ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوْا بِهٖ
فَسَيَقُوْلُوْنَ هٰذَآ اِفْكٌ قَدِيْمٌ ۝١١

7- Onlara âyetlerimiz açık-seçik okunduğu zaman, küfre saplanıp kalanlar, kendilerine gelen hak için, "Bu açık bir sihirdir" derler.

8- Yoksa onlar, Kur'ân'ı O (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurdumsa, o takdirde siz beni Allah'tan (O'nun vereceği azâp'tan) kurtaracak hiçbir şeye sahip değilsiniz. Ve O, Kur'ân hakkında kopardığınız yaygara ve sergilediğiniz taşkınlığı çok iyi bilir. Benimle sizin aramızda şâhid olarak Allah yeter. O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

9- De ki: "Ben, gönderilen peygamberlerin ilki değilim; bana ve size neler yapılacağını da bilmiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyarım ve ben ancak açık bir uyarıcıyım."

10- Söyleseniz a, eğer bu (Kur'ân), Allah katından ise, siz de bunu inkâr etmiş olursanız, İsrailoğulları'ndan bir adam da bunun benzerine (dayanarak) şehâdette bulunup imân ederse ve siz büyüklük taslayıp kabul etmezseniz (kendinize büyük bir haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz ki Allah, zâlim bir milleti doğru yola çıkarmaz.

11- İnkâr edenler, imân edenlerle ilgili olarak derler ki: "Eğer İslâm,

bir iyilik olsaydı, elbette onlar bizim önümüze geçemezlerdi." Kur'ân ile doğru yolu bulmayı düşünmedikleri için de, "Bu çok eski bir uydurmadır!" derler.

İNİŞ SEBEBİ

Kelbi'nin yaptığı rivayete göre: "Mekke'de Ashab-ı Kiram iyice sıkılmış ve üzülmüşlerdi. Müşriklerin ardı arkası kesilmeyen saldırı ve işkenceleri onlara çok zor günler yaşatıyordu. Bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz rüyasında, hurması ve suyu bulunan bir ülkeye hicret ettiğini görmüştü. Bunu arkadaşlarına anlatınca, onlar çok sevindiler; müşriklerin eza ve cefasından kurtulacakları o günü beklediler. Süre gecikince, Peygamber (aleyhisselam)'a başvurdular ve ne zaman hicret edebileceklerini sordular. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz susup cevap vermedi ve derken dokuzuncu âyet indi."[1]

İLGİLİ HADİS

"Ensardan Ümmu'l-a'lâ adında bir kadın anlatıyor: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e bey'at ettim. Sonra Mekke'den gelen muhacirleri evlerinde misafir edinmek için Medineliler kur'a çektiklerinde Osman b. Mez'un (radıyallahu anh) bize isabet etti. Onu evimizde konuk edindik; derken hastalandı ve bu hastalıktan kurtulamayarak vefat etti. Yıkanıp kefenlendi. Bu sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz geldi ve ben de Osman b. Mez'un (radıyallahu anh)'ı kasdederek şöyle dedim: "Ya Ebâ Salih! Allah'ın rahmeti sana olsun. Allah'ın sana ikramda bulunduğuna şehadet ederim." Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bana:

"A kadın, Allah'ın ona ikramda bulunduğunu ne bilirsin?" buyurdu. Ben de: "Anam-babam sana feda olsun; ya Allah kime ikramda bulunur?" diyerek sordum. Efendimiz şöyle buyurdu:

"Osman'a gelince, ona ölüm erişti. Vallahi ben onun için hayır ummaktayım. Vallahi ben Allah'ın Peygamberi olduğum halde bana ne yapılacağını bilemiyorum!"

Râvi diyor ki: Bunun üzerine Ümmu'l-a'lâ (radıyallahu anha): "Vallahi bundan böyle hiç kimseyi tezkiye etmeyeceğim" diyerek yemin etti. Sonra

1 Lübabu't-te'vil: 4/123 - Tefsir-i Kurtubi: 16/186, 187

yine bu sahabiye şunu anlatt: "Rüyamda Osman b. Mez'un'u gördüm; ondan bir pınar akıyordu. Rüyamı, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a anlattığımda, O şöyle buyurdu:

"Bu onun amelidir."[1]

Kur'ân'ın Yüksek Tesiri

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ

"Onlara âyetlerimiz açık seçik okunduğu zaman, küfre saplanıp kalanlar, kendilerine gelen hak için, "Bu açık bir sihirdir" derler."

Kur'ân âyetleri kısım kısım inip ilâhi beyânın erişilmezliğini bütün parlaklığıyla yansıtınca, az-çok içinde insaf ve iz'an mayası taşıyan şâir ve edipler, hayranlıklarını dile getirmek suretiyle baş eğdiler. İnsan sözü ile Allah sözü arasındaki açık farkı görüp duyanlar ise vakit kaybetmeden Hakk'a teslim olup dâire-i İslâm'a girdiler.

Hz. Peygamber'in ve Kur'ân-ı Kerim'in, insana, insan olduğu için üstün değer verdiğini gören fakirler ve köleler, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a uyup imân halkasını oluşturdular. İçinde insaf, idrâk ve irfan cevheri taşımayan ileri gelen müşrikler ise, hakkı red ve inkâr doğrultusunda ilâhi âyetleri "sihir" ve "büyü" diyerek küçümsediler.

"Güneşin varlığına yine güneşin kendisi delildir" denildiği gibi; Kur'ân'ın ilâhi beyânının erişilmezliğine yine Kur'ân âyetlerinin kendisi delil teşkil etmektedir. Nitekim aradan bin dört yüz şu kadar yıl geçmesine rağmen Kur'ân hâlâ tazeliğini korumakta ve erişilmezliğini, muhalif-muvafık birçok kimselere kabul ettirmektedir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam), Gönderilen İlk ve Tek Peygamber Değildir

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ

"De ki: Ben gönderilen peygamberlerin ilki değilim."

Şüphesiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın nuru, bütün peygamberlerden önce yaratılmıştır. Ancak cismani olarak en son peygamberdir. O'ndan önce birçok peygamber gelip geçmiştir. Peygamberliği inkâr etmek,

1 Buhari/Şehadat: 30, Menakıb-ı Ensar: 46

bütün peygamberleri inkâr anlamına gelir. Oysa Kureyş müşrikleri Nuh, İbrahim, Musa ve İsa Peygamberleri (aleyhimüsselam) kabul ediyorlardı. Ne var ki, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a duydukları kin ve nefret zaman zaman onları peygamberliği de inkâr edecek kadar şuursuzlaştırıyordu.

Günlerin Ne Gibi Olaylara Gebe Olduğunu Önceden Bilmek Mümkün müdür?

وَمَآ اَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ ۖ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

"Bana ve size neler yapılacağını da bilmiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyarım ve ben ancak açık bir uyarıcıyım."

Hz. Peygamber (aleyhisselam) her işin başını ve sonunu ilâhi takdire ve irâdeye bağlayıp tam teslimiyet içinde tebliğ ve irşat hizmetini sürdürüyor ve bütün işlerin ve durumların dönüp varacağı mercinin, ilâhi kudret olduğunu biliyordu. O bakımdan Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin ve bilgisinin sınırı çizilmiş bulunuyordu. Allah'ın bildirdiğinin dışında bir bilgi ve yetkisinin olmadığını her vesileyle açıklayarak etrafındaki insanların düşüncelerini doğruya yönlendiriyordu. Bunun için ömrünün son döneminin nasıl bir havaya gireceğini, ne gibi olaylarla karşılaşacağını; âhiret gününde neler tezahür edeceğini, Allah (celle celaluhu) bildirdiği takdirde bilir ve haber verirdi. Onun dışında bir beyanda bulunmazdı.

Ancak bu manayı yansıtan dokuzuncu âyet inince, müşrikler kendi iddialarından yana yorumda bulundular: "Lât ve Uzzâ hakkı için, bizimle Muhammed'in Allah yanındaki durumu farksızdır. Onun bizim üzerimizde bir üstünlük ve meziyeti yoktur" dediler. Bunun üzerine Fetih suresinin şu mealdeki ikinci âyetinin indiği rivayet edilmiştir: "Bu da, Allah'ın senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması içindir."

Şüphesiz ki bu, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a has bir iltifattır. Ashab-ı Kiram, Rasulullah (aleyhisselam)'ı bu ilâhi iltifattan dolayı kutladılar ve "Allah bize neler yapacak bilemiyoruz" diyerek bir işaret beklediler. Bunun üzerine Fetih suresinin beşinci âyetinin indiği söylenir.[1]

1 Lübabu't-te'vil: 4/123

"İsrailoğulları'ndan Birinin Şehadeti

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ عَلٰى مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ

"Söylesenize, eğer bu (Kur'ân), Allah katından ise, siz de bunu inkâr etmiş olursanız, "İsrailoğulları'ndan bir adam da bunun benzerine (dayanarak) şehadette bulunup imân ederse ve siz de büyüklük taslayıp kabul etmezseniz, (kendinize büyük bir haksızlık etmiş olmaz mısınız)?"

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in son peygamber, Kur'ân'ın da hak kitap olduğuna şehadet eden "İsrailoğulları'ndan bir adam kimdir? Bunun cevabını, âyetin iki ayrı yorumu belirtildikten sonra anlaşılabilir. Şöyle ki: Eğer âyet Medine'de inmişse, o şahit, Yahudi ilim adamlarından Abdullah b. Selâm (radıyallahu anh)'dır. Çünkü bu ilim adamı, el-Hasan, İkrime, Katade ve Mücahid'in tespitine göre, Yahudilerin de bulunduğu mecliste, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Tevrat'ta isminin geçtiğini ve geleceğinin haber verildiğini açıkça söylemiş ve O'nun peygamber olduğunda asla şüphe etmediğini ilân etmişti. Nitekim Tirmizi'nin rivayetine göre: Abdullah b. Selâm (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Ahkaf suresinin onuncu âyeti benimle ilgilidir."

İkinci yoruma gelince: Sure Mekke'de indiğine göre, bu şahidin Musa (aleyhisselam) olduğu kendiliğinden anlaşılır. Nitekim Tevrat'ta daha önce de belirttiğimiz gibi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğine dair birtakım belgeler ve işaretler mevcuttur. Ne var ki, bu ikinci yorum âyetin son kısmıyla pek uyum sağlamamaktadır.

Kendilerini Hayra ve İyiliğe Lâyık Görenler

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَآ اِلَيْهِ

"İnkâr edenler, imân edenlerle ilgili olarak dediler ki: "Eğer İslâm, bir iyilik olsaydı, elbette onlar bizim önümüze geçemezlerdi."

İnsanı soyuyla, servet ve nüfuzuyla, makam ve yetkisiyle ele alıp değerlendirenler hep aldanmışlardır. Çünkü bunlar insan için öz değer, temel esas, yüceltici maya değil, arızi ve geçici vasıflardır. İnsanın asıl değerini, ruhundaki cevher, kalbindeki imân ve irfan belirler. Mekkeli putpe-

restler de yüceliği, iyiliği, fazileti sadece arızi vasıflarda görüyor ve bunun için mücadele ediyorlardı. Onlara göre; İslâm bir hayır ve iyilik olsaydı, şu zavallı fakirler, her şeylerini kaybetmiş köleler öne geçmez, kendilerinden önce bu dine girmezlerdi. Allah (celle celaluhu) dini, toplumun hakir gördüğü insanlara değil bize gönderirdi. İslâmiyet fakirleri ve köleleri de kendi çatısı altına aldığına göre, din olarak insana şeref ve meziyet, fazilet ve yücelik vadetmiyor demektir. Tıpkı günümüzdeki batı kültürüyle şekillenen, kendi öz değerlerinden kopuk yetişen yarım aydınların camiyi, din görevlisini, cemaati ve cumayı küçümseyip onların arasında bulunmayı kendilerine nakıs saymaları gibi...

Böyleleri Kur'ân'ın ilâhi pınarından içip doğru yolu bulmayı düşünmedikleri için de, İslâm'ın getirdiği cihanşümul esas ve prensipleri kendi basit ve kişisel mantıklarına vurup "Bunlar eski uydurmalar ve birtakım masallardır. Günümüzde bunların geçerli ve yararlı bir yanı yoktur" derler. On birinci âyetle, inkarcı sapıkların, maddeci şaşkınların sakim anlayışlarına ve çok yanlış değer ölçülerine dikkat çekilerek mü'minlere aydınlatıcı kıstas veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân âyetlerine "sihir" diyecek kadar idrâkini kaybeden inkarcıların katı tutumu konu edildi. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den önce birçok peygamberlerin gönderildiği belirtilerek, bu ilâhi lutfun karşısına çıkanların, dolayısıyla bütün peygamberleri red ve inkâr ettiklerine dikkatler çekildi. Üstünlük ve şerefi ârızi nesnelerde görenlerin ne kadar aldandığına işaret edilerek, aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'dan önce Tevrat'ın doğru yolu gösteren bir rahmet olarak indirildiği ve Kur'ân'ın onu tasdik ile gerçeği ortaya koyduğu belirtiliyor. İmân edip dosdoğru olanlara büyük ecirler hazırlandığı bildiriliyor.

وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ۭ وَهٰذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا
لِّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۠ وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ
اسْتَقَامُوْا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١٣﴾ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ

خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

12- Bundan önce Musa'nın kitabı, yol gösteren bir rahmet idi. Bu kitap (Kur'ân) ise onu doğrular, Arap diliyledir; zulmedenleri uyarmak, iyiliği, güzelliği, yararlılığı huy edinenleri müjdelemek için (indirilmiştir).

13- Onlar ki, "Rabbimiz Allah'tır" dediler, sonra da dosdoğru oldular, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.

14- İşte bunlar Cennet ehlidirler, yapageldiklerine karşılık orada ebedidirler.

Musa (aleyhisselam)**'ın Kitabı**

وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ

"Bundan önce Musa'nın kitabı, yol gösteren bir rahmet idi."

Kur'ân-ı Kerim ilk indirilen kitap değildir. Ondan önce birçok hükümleri kapsayan Tevrat ve onu tamamlar mahiyette Zebur ve İncil indirilmiştir. Böylece semavi sahife ve kitaplarda, milletlerin tekâmülüne paralel olarak bir tekâmül söz konusudur. Sosyal yapılarda meydana gelen gelişme ve değişmeyi hedef alarak indirilen bu kitaplar, Kur'ân ile tekâmülün zirvesine yükselmiş ve noktalanmıştır.

Bu konuyu az da olsa bilimsel açıdan incelemekte büyük yarar vardır. En azından, Tevrat, İncil ve Kur'ân'ı iyice tetkik edip mukayesede bulunmak bizi çok olumlu neticelere götürür.

Allah'ın varlığını, birliğini, kemal sıfatlarını, Âhiret Âlemi'ni ve onunla ilgili safhaları; iki hayatın mana ve hikmetini; insan haklarının derin anlamını; yaratılışın başlangıç ve gelişmesini ancak ilâhi kitaplardan öğrenmemiz mümkündür. Eğer bu kitaplar indirilmeseydi, insanlığın manevi alanı boş kalır, ruhi arzu ve ihtiyaçlar cevap bulamaz olur ve insan maddenin cenderesinde ezilip silik hale gelirdi. Sonra da hayatın asıl hikmet ve felsefesi çözülmez bir düğüm halini alır; fizikötesi bütünüyle muamma bir karaktere bürünür, her yanıyla meçhul kalırdı.

Bunun için on ikinci âyetle, Musa (aleyhisselam)'ın kitabı Tevrat'tan söz edilirken iki ana vasfı açıklanmaktadır: İmam ve rahmet.

İmam, uyulmaya lâyık olan, yol gösterip gerçeği telkin eden şey demektir.

Rahmet ise insanlardan yana yufka yürekli olup onları mutluluğa eriştirmeyi dilemek ve ortam uygun olunca da bunu gerçekleştirmek ve kitaba sıfat olarak da, ilâhi merhametin feyizli, bereketli, diriltici ve yönlendirici havasını estirmek anlamına gelen geniş kapsamlı bir kavramdır.

İşte Tevrat'ın Allah'tan indirilen orijinal nüshasında bu iki esas hâkim bulunuyordu. Bugün ise, sadece o esasların bazı bölümleri kalabilmiş, çoğu kaybolmuş veya değiştirilmiştir.

Kur'ân'a gelince; son kitap olma hüviyetiyle dört ana vasfından söz edilmektedir:

1- Musaddık, yani tasdik eder bir muhtevada indirilmiştir.

2- Arapça olarak düzenlenmiştir.

3- Küfür, ahlâksızlık ve haksızlıkta ileri gidenleri uyarmaktadır.

4- İyiliği, ahlâk ve fazileti kendine huy edinenleri ebedi saadetle müjdelemektedir. Kur'ân birinci sıfatıyla, kendinden önceki semavi sahife ve kitapları tasdik etmektedir. İkinci vasfıyla, okur-yazar olmayan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a Arapça olarak indirildiği açıklanmaktadır. Üçüncü vasfıyla, hilkatin hikmetine ters düşüp dünyaya getirilişinin amacından saparak hem kendine, hem de çevresine haksızlık edenleri elim bir azabın beklediği haber verilmektedir. Aynı zamanda O'nun bu sıfatıyla dönüşün mutlaka Allah (celle celaluhu)'ya olacağına atıf yapılmakta ve böylece insanların nereden gelip nereye gittiğine işaret edilmektedir. Dördüncü vasfıyla, iyi-yararlı insan olmanın temelinde gerçek imanın bulunmasına değinilmekte ve iyi yararlı amellerde bulunan mü'minler sonsuz mutluluklarla müjdelenmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, insan hayatının her bölümüne seslenmekte ve onun iki hayatını bir arada düzene sokup dengede tutmaktadır.

Kur'ân'ın bu yüceliği her geçen asırda daha iyi anlaşılmakta ve kurtuluşun İslâm'da olduğu ağırlık kazanmaktadır. Çünkü Kur'ân her yönüyle uyulması lüzumlu bir imam, her âyetiyle rahmet, her hükmüyle yepyeni ve kalıcı bir düzendir.

İmanın İki Temel Unsuru

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Onlar ki, "Rabbimiz Allah'tır" dediler, sonra da dosdoğru oldular, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de."

İmân: Akıl ve vicdan, idrâk ve iz'ân yoluyla kalbe yerleşen manevi bir cevherdir. Kalpte kök salıp iyice yerleşince de içten dışa vurup şu iki yararlı ürünü birden yansıtma kudretini beraberinde taşır: Birincisi, mü'minin her yerde ve her hâlükârda "Rabbım Allah'tır" demesi; ikincisi, bu doğrultuda düzenli insan olmasıdır.

Rab sıfatının burada kullanılması, imânın ve sâlih amellerin ilâhi terbiyeye muhtaç bulunduğuna ve bu sıfatın tecellisiyle kemale erişebileceğine işarettir. Nitekim Kur'ân ve Peygamber eğitiminin dışında kalıp başka bir sisteme bağlı eğitim ve kültürle şekillenen kişide ne hakiki anlamda imân cevheri, ne de onun ürünü olan sâlih amel bulunur.

İmân ve sâlih amelin karşılığı ise, âhirette, içinde ebedi kalınacak olan Cennet ve taşıdığı nimetlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, semavi kitapların insanlıktan yana rahmet oldukları belirtildi ve böylece Tevrat'ın iki ana vasfına, Kur'ân'ın da dört özelliğine değinilerek aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a imândan sonra, sâlih amellerden biri kabul edilen ana-baba hakkı konu ediliyor ve böylece aile yuvasının ana-babayla rahmet ve füyuzata kavuşabileceğine işarette bulunuluyor. Sonra da aydınlatıcı misal verilerek konunun önemi üzerinde duruluyor. Arkasından, imândan ve sâlih amelden uzak yaşayanların âhiretteki durumlarına değinilerek birtakım uyarılar yapılıyor.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ

اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِىْ فِىْ ذُرِّيَّتِىْ ۚ اِنِّىْ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّىْ مِنَ
الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَنَتَجَاوَزُ
عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِىْٓ اَصْحٰبِ الْجَنَّةِ ۗ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِىْ كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿١٦﴾
وَالَّذِىْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَّكُمَآ اَتَعِدٰنِنِىْٓ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ
قَبْلِىْ وَهُمَا يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ ۖ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ اِلَّآ
اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِىْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ
مِّمَّا عَمِلُوْا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ ۭ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ فِىْ حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ۚ
فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُوْنَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ﴿٢٠﴾

15- Biz, insana, ana-babasına iyilik edip güzel davranmasını tavsiye ettik. Anası onu güçlük ve sıkıntıyla taşıdı; güçlük ve sıkıntıyla doğurdu. (Rahimde) taşınması ve sütten kesilmesi (süresi) otuz aydır. Nihayet güç bulup şahsiyetini kazanınca ve kırk yaşına erişince, "Ey Rabbim! dedi, bana ve ana-babama verdiğin nimete karşı şükretmemi, razı olacağın iyi-yararlı amelde bulunmamı ilham eyle. Soyum hakkında da benim için iyilik, dine bağlılık sağla. Şüphesiz ki ben, sana yönelip tevbe ettim ve ben gerçekten (sana) teslimiyet gösterenlerdenim."

16- İşte bunların yapageldiklerinin en güzelini kabul eder; işledikleri kötülüklerinden vazgeçeriz (cezalandırmayız). Bunlar Cennet ehli arasındadırlar. Bu, vadolundukları doğru sözdür (ki mutlaka yerini bulacaktır).

17- O kimse ki, ana-babasına; "Üf be ikinize! Benden önce nice kuşaklar gelip geçtiği halde siz beni tekrar dirilip topraktan çıkarılacağımla mı tehdid ediyorsunuz?" derken, ana-babası Allah'a sığınıp O'nun yardımını dileyerek ona: "Yazıklar olsun sana! İmân et. Şüphesiz ki, Allah'ın verdiği söz haktır" diyorlardı. O da: "Bu (Kur'ân veya sizin anlattıklarınızı), eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diye cevap veriyordu.

18- İşte bunlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler hakkında (azap vaadi ve hükmü) gerçekleşen kimselerdir. Şüphesiz ki bunlar hüsran içinde kalanlardır.

19- Herkes için yaptıkları işlere göre dereceler vardır. Bu da Allah'ın, onların amellerinin karşılığını noksansız vermesi içindir ve onlar haksızlığa uğramazlar.

20- İnkâr edenler, getirilip ateşe sunulacakları gün, kendilerine: "En güzel, en iyi şeylerinizi dünya hayatında harcayıp tükettiniz; onlarla yararlanıp keyif sürdünüz. Artık bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladığınıza ve dini kuralları aşıp ahlâk dışı davranışlarda bulunduğunuza karşılık horlayıcı, aşağılayıcı azap ile cezalanacaksınız.

İNİŞ SEBEBİ

Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) **henüz on sekiz, Rasulullah** (aleyhisselam) **Efendimiz de 20 yaşında bulunuyordu. Birlikte ticari amaçla Şam'a doğru bir yolculuk yaptılar. Konakladıkları bir yerde sidre ağacının gölgesinde oturuyorlardı. O sırada Ebu Bekir Sıddik** (radıyallahu anh) **dini konuda hatırına gelen bir meseleyi sormak üzere kalkıp yakın yerdeki manastıra gitti. Rahip ona: "Şu sidre ağacının gölgesinde oturan kimdir?" diye sordu. O da: "Mekkeli Abdullah oğlu Muhammed'dir; Abdülmuttalib'in torunudur" diye cevap verdi. Rahip ona: "Vallahi o peygamberdir. İsa'dan sonra ağacın altında ondan başka kimse gölgelenmedi. Şüphesiz o son peygamber olacaktır" diyerek yemin etti. Böylece Ebu Bekir Sıddik'ın kalbine tasdik ve yakin girdi ve artık Peygamber** (aleyhisselam) **Efendimiz'den ayrılmak istemedi. Hz. Peygamber** (aleyhisselam) **kırk yaşına girip nübüvvet tacını giyince, otuz sekiz yaşında olan Ebu Bekir** (radıyallahu anh) **O'na imân edip tasdikte bulundu ve kırk yaşına girince de, âyette açıklandığı şekilde duâ etti.**

Yukarıdaki on beş ve on altıncı âyetler bu sebeple indi.[1]

Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın oğlu Abdurrahman, babasıyla birlikte İslam'a girmeyip ona muhalefet etti ve: "Üf be ikinize! Benden önce nice kuşaklar gelip geçtiği halde siz beni öldükten sonra dirilip topraktan çıkarılacağımla mı tehdit ediyorsunuz?" diyerek sert çıkışta bulundu. Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile eşi ona: "Yazıklar olsun sana! İmân et. Şüphen olmasın ki Allah'ın verdiği söz haktır" diyerek uyarılarını tekrarladılar ve bu hususta Allah'a sığınıp O'nun yardımını dilediler. On yedinci âyet bu sebeple indi.[2]

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz sordu:

- **Sizden kim bu gün oruçludur?** EbuBekir (radıyallahu anh):

- Ben oruçluyum, dedi. Peygamber (aleyhisselam):

- **Sizden kim bugün bir cenazeyi izledi?** diye sordu. Ebu Bekir (radıyallahu anh):

- **Ben izledim,** dedi. Peygamber (aleyhisselam) :

- Sizden kim bugün bir yoksulu yedirip doyurdu? diye sordu. Ebu Bekir (radıyallahu anh):

- **Ben yedirdim,** diye cevap verdi. Peygamber (aleyhisselam):

- **Sizden kim bugün bir hastayı ziyaret edip sordu?** diye seslendi, Ebu Bekir (radıyallahu anh):

-Ben ziyaret edip sordum, diye cevap verdi. Peygamber (aleyhisselam):

-Bu hasletler bir kişide toplanmaya görsün, mutlaka o cennete girer, buyurdu.[3]

Ana-Baba Hakkı ve Onlara İyilik

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا

1 Lübabu't-te'vil: 4/125 - Tefsir-i Kurtubi: 16/194

2 Lübabu't-te'vil: 4/125

3 Müsned-i Ahmed: 1/196

"Biz insana ana-babasına iyilik edip güzel davranmasını tavsiye ettik."

Hakiki imânın ürünleri konu edilirken, ana-babaya iyilik emredilmekte ve dolayısıyla onların haklarını korumamız istenmektedir. Böylece imân denilen o paha biçilmez manevi cevher, insanı önce Allah'a, sonra çevresine bağlamaktadır. Şüphesiz kişinin çevresinde en yakın ilgi duyacağı kimseler ana-babası ve sonra da diğer aile fertleridir.

İşte Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle bu sıranın gözetilmesini telkin etmekte ve hısımlar arasında kopmaz bağların vücut bulmasını tavsiye ile muhkem temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca annemize daha çok iyilikte bulunmamıza işaretle, annenin gebelik ve doğum esnasında çektiği sıkıntı ve emzirme, besleme dahil ilk otuz ay içinde nasıl ağır külfetlere katlandığı hatırlatılmakta ve anne hakkının önemi üzerinde durulmaktadır.

Diğer yandan âyette çok önemli bir incelik de söz konusudur. Şöyle ki: "vâlideyn" kelimesi tağlip kaidesini taşımaktadır. Kelime olarak "iki baba" anlamına gelirse de, terim olarak "baba-ana" anlamına delâlet eder. Böylece aile reisinin baba olduğuna, ananın ona tabi ve destek bulunduğuna işaret vardır.

Sonra annenin iki önemli hakkı konu edilmektedir:

a) Yavrusunu karnında sıkıntıyla taşıması ve sıkıntı çekerek doğurması,

b) Bir sürü zorluklara katlanıp onu emzirip beslemesi.

Böylece Cenâb-ı Hak, anne hakkının babaya nisbetle birkaç kat fazla olduğunu kapalı bir anlatımla işlemekte ve bu anlatım, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in hadisleriyle açıklanarak, anne hakkının üç, baba hakkının bir olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çocuğu Emzirme Süresi

وَحَمْلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهْرًا

"(Rahimde) taşınması ve sütten kesilmesi (süresi) otuz aydır."

Bakara Suresi 233. âyette:

"Analar çocuklarını, -baba süt emzirme süresinin tamamlanmasını

istiyorsa- iki tam yıl emzirirler" buyurulmakta; burada ise gebelik ve sütten kesilme süresi otuz ay olarak belirlenmektedir. Böylece "otuz ay" sözü, gebeliğin en az, emzirmenin en çok süresini yansıtıyor denilebilir. Konuyu bu açıdan yorumlayanlar, gebelik süresinin en az altı ay olduğunu savunuyorlar ki, bu hususta bir de İslâm tarihinde geçen ve delil olarak kabul edilen İbn İshak'ın şu rivayetini gösteriyorlar.

Rivayete göre: Ma'mer b. Abdullah el-Cüheni diyor ki: "Bizden bir adam Cüheyne Kabilesi'nden bir kadınla evlendi. Kadın hamile kalıp tam altı ay sonra doğum yaptı. Adam şüphelendi ve kalkıp Hz. Osman (radıyallahu anh)'a gelerek durumu arz etti. Hz. Osman (radıyallahu anh) kadını çağırttı. Meselenin inceliğini hemen anlayan onun kız kardeşi ağlamaya başladı. Kadın ona: "Ne ağlıyorsun? Allah'a yemin ederim ki kocamdan başka bir erkek bana dokunmadı. Allah dilediğini hükmedecektir" diyerek kalktı ve Hz. Osman (radıyallahu anh)'a geldi. Recmedilmesi kararlaştırıldı. Zira altı ayda normal bir doğum olmayacağını belirtenler çoğunluktaydı. Durum bir de Hz. Ali (radıyallahu anh)'a intikal ettirilince, o, verilen karara itiraz etti ve Hz. Osman (radıyallahu anh)'a: "Siz Kur'ân'ı dikkatle okumuyor musunuz?" diyerek uyarıda bulundu. O da: "Okuyoruz, bu kararın uymadığı bir hüküm mü vardır?" deyince, Hz. Ali (radıyallahu anh) konumuzu oluşturan 15. âyetin şu bölümünü okudu:

"Rahimde taşıması ve sütten kesilmesi (süresi) otuz aydır." Sonra da Bakara suresinin 233. âyetinden şu bölümü okudu:

"Analara çocuklarını, -baba süt emzirme süresinin tamamlanmasını istiyorsa- iki tam yıl emzirirler," Hz. Ali (radıyallahu anh) iki âyeti okuyup dikkatleri ilâhi beyâna çektikten sonra şöyle açıklamada bulundu: "Otuz aydan iki tam yıl çıkarılınca, geriye tam altı ay kalır." Bunun üzerine Hz. Osman (radıyallahu anh): "Bu inceliği düşünememiştim" dedi ve "Kadını bana getirin" diye emretti. Kadın gelince, Hz. Osman (radıyallahu anh) onun doğurduğu çocuğa dikkatle baktı, tam babasına benziyordu ve onu serbest bıraktı.

Gebelik Süresi

Bakara suresi 233. âyetin tefsirinde kısmen açıkladığımız gibi, insan, da gebelik süresi normal olarak 280 gündür. Bu süre hesaplanırken son âdet görmeden yedi gün evvelki tarih, başlangıç olarak alınır. Bu süre dikkate alınınca, emzirme süresi 20 ay, 20 gün olarak kalır.

Ancak Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın istidlal ettiği gibi, altı ayda normal doğum olabilir mi? Bu konudaki araştırma ve incelemeler yedi ayda normal doğumun gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, altı ayda normal bir doğum olamaz diye kesin bir sonuç da sanırım pek mevcut değildir. İstisnai de olsa altı ayda doğum yapanlara rastlanmaktadır. Kaldı ki, İbn İshak'ın ve İbn Ebi Hâtim'in Hz. Ali'yle ilgili rivayetlerinin tam sıhhat derecesini de bilemiyoruz.[1]

Kırk Yaş Kemal Dönemidir

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَبَلَغَ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِىٓ

"Nihayet güç bulup şahsiyetini kazanınca ve kırk yaşına erişince; "Ey Rabbim! dedi, bana ve ana-babama verdiğin nimete karşı şükretmemi, razı olacağın iyi-yararlı amelde bulunmamı ilham eyle."

Kırk yaş genellikle gençlikle yaşlılık arasında bir köprü sayılır. Aynı zamanda kişinin heves duyduğu ve uzmanlık dalı olarak seçtiği veya nefsani saplantılarından en çok ilgi duyduğu konuda da en verimli ya da en zararlı kerte kabul edilir.

Kırk yaşına kadar imân esasına bağlı sâlih amellerde bulunan kimse artık olgunlaşmış sayılır. Bundan sonra sapıtması uzak bir ihtimaldir. Bunun gibi kırk yaşına kadar azgınlık, sapıklık ve ahlâksızlıkla günlerini geçiren kimsenin, bu yaştan sonra azgınlığı büsbütün artabilir. Tabii Cenâb-ı Hakk'ın hidâyeti tecelli etmeyecek veya geç tecelli edecek olursa, öylesinin dönüş yapması, yani hakka, iyiye, doğruya ve ibâdete dönmesi çok geç gerçekleşebilir veya hiç gerçekleşmeyip kişi o hal üzere ölür.

Müfessirlerin çoğuna göre, 15. âyetle bütün mü'minlere, Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın kırk yaşındaki kemal mertebesi ve O'nun ana-babasıyla ev halkını hakka davet etmesi örnek veriliyor.

İniş sebebinde de naklettiğimiz gibi, 38 yaşında İslâm'a giren Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) 40 yaşına girip olgunluk derecesine erişince, kişiliğini tam anlamıyla kazanıp İslâm'ın hayat verici havasıyla içini doldurunca, ana-babası ve ev halkının çoğu imân dairesine girmiş bulunuyordu. O da, Allah'ın bu hidâyet ve yüksek lutfuna şükrederken şöyle diyordu:

1 Bakara suresi: 233. âyetin tefsiri

"Ey Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete karşı şükretmemi; razı olacağın iyi-yararlı amelde bulunmamı ilham eyle. Soyum hakkında da benim için iyilik, dine bağlılık sağla. Şüphesiz ki ben sana yönelip tevbe ettim ve ben gerçekten (sana) teslimiyet gösterenlerdenim."

Böylece Cenâb-ı Hak, insanın kırk yaşına girmeden eğitilip öğretilmesinin; imân ve irfan ile donatılmasının lüzumuna işarette bulunmaktadır. Temelde iyi bir dini eğitim ve öğretim gören kimse, hem kendini, hem çevresini aydınlatan bir kandil olur.

Kur'ân bu düzeye gelen mü'minleri hem övmekte, hem de onları uhrevi mükâfatlarla şöyle müjdelemektedir:

"İşte bunların yapageldiklerinin en güzelini kabul eder; işledikleri kötülüklerden vazgeçeriz (cezalandırmayız). Bunlar Cennet ehli arasındadırlar. Bu, vadolundukları doğru sözdür (ki mutlaka yerini bulacaktır)."

Ana, Babasına "Üf" Diyen Evlât

وَالَّذِى قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَآ اَتَعِدَانِنِى اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ ...

"O kimse ki, ana-babasına "üf be, ikinize! Benden önce nice kuşaklar gelip geçtiği halde siz beni tekrar dirilip topraktan çıkarılacağımla mı tehdit ediyorsunuz" derken..."

Bu âyetle, kendilerini İslâm'ın imân ve irfan düzeyine getirebilme bahtiyarlığına erişen ana-babanın öz çocuklarını aynı düzeye getirme gayretleri konu edilmektedir. Bu nedenle aynı çatı altında yaşayan veya irsi bağlarla birbirine bağlı bulunanların sorumluluk dereceleri, görevleri açıklanmaktadır. "Her koyun kendi bacağından asılır" tekerlemesine iltifat edilmemekte, her ferdin hem ailenin, hem de bağlı bulunduğu toplumun kopmaz bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca eğitimin önemine parmak basılmakta; ana-babaların kendi çocuklarıyla yakından ve ciddi biçimde ilgilenmeleri istenmektedir.

Diğer yandan âyette, evlâdın dinsiz bir ortamda yetiştiği; Allah ve Âhiret kavramlarından uzak tutulduğu takdirde, şüpheci materyalist yetişeceği, küfür potasında şekillenip ahirete inanmayacağı üzerinde durulmakta ve kapalı bir anlatımla konunun önemine dikkatler çekilmektedir. Bu durumda yaşını başını almış ana-babaların tam bir olgunluk ve ciddiyetle evlâtlarına yönelmeleri, yönlendirici bir metotla hakikati onların

kalp ve kafalarına işlemeleri emredilmektedir.

Nitekim siyercilerin verdikleri bilgiye göre: Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın ev halkı hakka yönelip İslâm'a girdiği halde, oğlu Abdurrahman onların telkinlerine öfkelenmiş ve âyette açıklandığı üzere, onlara: "Üf be ikinize!" diyecek kadar küfrü ve sapıklığı benimsemişti. Ne var ki, Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile eşi çok sabırla ve yönlendirici bir metotla ona yönelmesini ve öfkesini artırmadan kalbini fethetmesini başarmışlardır.

Cenâb-ı Hak bu olayı misal vermek suretiyle ana-babaların görevlerinin ne kadar ağır ve sorumluluk gerektirdiğine işarette bulunmaktadır.

Dini Eğitimden Yoksun Yetişenler

فَيَقُولُ مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

"O da: "Bu (Kur'ân veya sizin anlattıklarınız), eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diye cevap verir."

Dini eğitim ve öğretimden bütünüyle uzak kalıp yabancıların kültür potasında şekillenen yarım aydınlar üzerinde durulmakta ve okumadan, araştırmadan, ciddi bir kıyas yapamadan, gereken temel bilgileri alıp öğrenmeden maddeci yetişip din ve ahlâkın karşısına çıkan bu tiplerin en kadar ölçüsüz konuştuklarına atıf yapılmaktadır.

Bunların dengesiz yetiştiği kesindir. Öyle ki: Akılları, zekâları ve fiziksel yapıları hayli geliştirildiği halde, ruhları, vicdanları, kalpleri ve tek kelimeyle manevi boşlukları ihmâl edilmiştir. Bu çizgiye gelip dayanan kuşakları tatmin etmek çok zor ve bazen de imkânsızdır. Dünyanın birçok ülkesinde refah içinde bulunup sayısız nimetler içinde yüzen gençlerin ve orta yaşlıların önemli bir kısmı ruhen hasta bulunmakta ve stress denilen sinir sistemi bozukluğu ile savaş vermektedirler. Ruhsal depresyon geçirmek suretiyle intihar edenler veya intihara teşebbüs edenlerin sayısı hayli kabarıktır. İslâm ülkelerinde de uzun yıllar dini eğitimin ihmâlinden kaynaklanan boşluk yer yer kendini hissettirmekte ve dengesiz kuşakların belirginleştiği görülmektedir.

Cenâb-ı Hak, aile bireyleriyle ciddi şekilde meşgul olup onları dengeli düzeye getiren Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ı misal vermek suretiyle ana-babaları ve eğitimcileri uyarmaktadır.

Dönüş yapmayan, ilâhi uyarıya kulaklarını tıkayanlar hakkında nasıl bir sonucun hazırlandığı şöyle haber verilmektedir:

"İşte bunlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler hakkında (azap vaadi ve hükmü) gerçekleşen kimselerdir. Şüphesiz ki bunlar hüsran içinde kalanlardır."

Bu hüsran hem dünyada, hem de âhirette kendini gösterir.

İnsan Birçok Yeteneklerle Dünyaya Gözlerini Açar

İnsan, Allah'tan gelen ve "Âlem-i emr"den olan "ruh"la, onun taşıdığı birçok yeteneklerle doğar. Aile, çevre ve okul bu yetenekleri iyi ya da kötü yolda geliştirir. İrsi kusur ve meziyetleri de buna eklersek, insanların çok farklı derecelerde bulundukları kendiliğinden anlaşılır. Buna pratikten bir misâl verelim: Bir maden kütlesi birçok işlerde kullanılma özelliğinde var kılınmıştır. Silâh imal eden onu öldürücü bir alet, kuyumcu güzel süs eşyası yapar. Böylece maden düştüğü çevrenin eğilimine göre şekillenir. İnsan da aile ve bağlı bulunduğu çevre içinde şekillenir. Şüphesiz onun şekli, daha çok aile ve çevresinin inanç, ideal, ahlâk ve karakter yapısına uyum sağlar. Ancak aklını ve idrâkini iyice kullanıp Allah'ın hidâyetine kendini lâyık düzeye getirenler bu genellemenin dışında kalır.

Bu nedenle Cenâb-ı Hak, 19. âyette:

"Herkes için yaptıkları işlere göre dereceler vardır. Bu da Allah'ın onların amellerinin karşılığını noksansız vermesi içindir ve onlar haksızlığa uğramazlar." buyurmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ana-baba hakları konu edildi. Bu konuda güzel misal teşkil edecek tarihi bir olay -isim ve yer anılmaksızın- nakledilerek yönlendirici bir metod uygulandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hud Peygamber'in Âd kavmiyle geçen kıssasının önemli ve ibretli safhalarından birkaçına yer veriliyor ve Mekkeli müşriklerle, her çağda yaşayan inkarcı azgınlar uyarılıyor; olayların tekrarıyla tarihin tekerür edeceğine işarette bulunuluyor.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ

وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾
قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ
﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۡ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّىْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ
مُّمْطِرُنَا ۭ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ۭ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۙ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ
شَيْءٍۢ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ
الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا
وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً ۡ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ
شَيْءٍ اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۙ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٢٦﴾
﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً ۭ بَلْ
ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾

21- Âd'ın kardeşini (Hud Peygamberi) an. Hani o Ahkâf'da milletini uyarmıştı. Gerçekten ondan önce de, sonra da birçok uyarıcılar gelip geçmiştir. O, "Ancak Allah'a kulluk edip tapın. Şüphesiz ki size karşı büyük bir günün azabından korkarım" demişti.

22- Onlar da: "Sen bizi tanrılarımızdan döndürmek için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, tehdid edip durduğun azabı getir" dediler.

23- O, "Buna ait bilgi ancak Allah'ın yanındadır; ben, sadece benimle gönderilen şeyi size tebliğ ediyorum. Ne var ki, sizi cahillik edip duran bir millet olarak görüyorum" dedi.

24- Onlar, vadilerine doğru enine yayılıp gelen bir bulut görünce,

"Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. O, "Hayır, o sizin acele istediğiniz şeydir; içinde elem verici azabı taşıyan bir rüzgârdır;

25- Rabbinin emriyle her şeyi yıkıp yerle bir eder" dedi. Çok geçmeden meskenlerinin (kalıntılarından) başka bir şey görünmez oldu. İşte biz, suçlu günahkâr milletleri böyle cezalandırırız.

26- Andolsun ki, biz onları, sizi yerleştirmediğimiz yerlere yerleştirmiş, kendilerine kulaklar, gözler, gönüller vermiştik; fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri onlara bir yarar sağlamadı. Çünkü Allah'ın âyetlerini bile bile inatla inkâr ediyorlardı. Alaya alıp eğlendikleri şeyler onları kuşattı.

27- Andolsun ki, çevrenizdeki kasabalardan birçoğunu yok ettik; dönerler diye âyetleri bir bir açıkladık.

28- Allah'ı bırakıp da Allah'a yaklaşmak için edindikleri tanrılar onlara yardım etselerdi ya. Hayır, bilâkis ortadan kaybolup uzaklaşırlar. Ve işte bu onların yalanlarıdır ve uydurup durdukları şeylerdir.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemizden yapılan rivayette, adı geçen şöyle bildiriyor:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz havada bulut veya rüzgar görünce, bu olayın (O'na tesiri) yüzündeki ifadeden anlaşılırdı. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Rasulü! İnsanlar bulut görünce, onda yağmur var umuduyla sevinirler. Siz ise bu olaya bakınca, hoşlanmadığınız yüzünüzden belli oluyor?" dedim. Efendimiz bana şöyle buyurdu:

"Ya Âişe! Onda bir azap bulunmadığından emin değilim. Çünkü bir kavim rüzgâr ile azaba uğratılmış; bir kavim de gelen azabı görmüş, ama "bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur" demiştir. [1][9]

Yine Hz. Âişe (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ufukta bir bulut parçası görünce, işini bırakır ve şöyle duâ ederdi:

"Allahım, bundaki şerden, kötülükten sana sığınırım."

---

1 Buhari/Tefsir: 2/96 - Müslim/İstiska': 14, 16 - Ebu Dâvud/Edeb: 104 - Müsned-i Ahmed: 6/66

Bulut açılıp dağılınca, Allah'a hamd ederdi. Yağmura dönüşünce de şöyle derdi:

"Allahım, bunu yararlı bir yağmur eyle."[1]

Âd Kavminin Yok Edilmesi Misal Veriliyor

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ

"Âd'ın kardeşini (Hud Peygamber'i) an. Hani O, Ahkâf'da milletini uyarmıştı."

Kur'ân müstesna üslubuyla, önce Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeleri getirerek inkarcı sapıkları, saplandıkları ön yargılarından kurtarmayı amaçlamaktadır. Sonra da onların akıllarına ışık tutup anafikir vermekte ve arkasından küfürde inat ve ısrar edenleri elim bir azap ile tehdit etmektedir. Mü'minleri ise, bu uyarıdan hemen sonra müjdelemekte ve onlar için hazırlanan sonsuz nimetlere dikkat çekmektedir. Bunu müteakip ilâhi hışma uğrayıp haritadan silinen azgın inkarcı kavimleri misal vermek suretiyle tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunmaktadır.

Konumuzu oluşturan âyetlerde ise, Hud (aleyhisselam) ile kendi kavmi arasında gecen tebliğ, irşat ve tartışmanın, uyarı ve ikazın yedi önemli safhası işlenirken, Mekkeli putperestlerin de aynı paralelde bulunduklarına değinilir ve küfrün hemen her dönem ve çağda aynı şarlatanlık ve azgınlığı sergilediğine atıf yapılır.

Kıssayla ilgili yedi önemli safha:

1- Hud (aleyhisselam) da, Hz. Muhammed (aleyhisselam) gibi, kendi kavminden bir kişi idi. Cenâb-ı Hak, buyruklarını kullarına tebliğ için O'nu seçip görevlendirmiş; böylece tanımıyacakları bir yabancıyı bu hizmetle onlara göndermemiştir.

Âd Kavmi, Umman ile Dehraman, diğer bir tespite göre, Umman ile Mehre arasındaki Ahkâf adıyla bilinen bir vadide eyleşirlerdi. Kur'ân, "Ahkaf" ismini anarak bu vadinin coğrafi yapısının; kumsal ve eğri tepelerle, engebeli bir araziyle oluştuğunu bildiriyor Ayrıca bu vadiye daha önce de birçok uyarıcı peygamberin gönderildiğini açıklayarak, Ahkâf'ın tarihinin hayli gerilere uzandığını dolaylı şekilde anlatıyor.

---

1 Müsned-i Ahmed: 6/190, 223

2- Âd Kavmi de Mekkeliler gibi putlara taparlardı. Hud Peygamber, onları Allah'ın varlığını ve birliğini tasdike davet etti. Ne var ki, onlar bu rahmete kalplerini açmadıkları gibi, büsbütün azgınlık ve küfürlerini artırdılar. Hud Peygamber onları büyük bir günü, yani ya dünyada onlara gelecek olan azabı ya da âhirette hazırlanan sonsuz azabı haber vererek gereken uyarısını yaptı.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de inen tehdit âyetleriyle, Mekkeli müşrikleri böyle bir azaba karşı uyararak tarihin tekerrür edeceğini hatırlatmış bulunuyordu.

3- Âd Kavmi, tehdit edildikleri azabın hemen inmesini istediler. Mekkeli müşrikler de öyle. Günümüzün inkarcı maddecileri de âhireti, ikinci hayatı alay konusu edinerek Hakk'a karşı küstahlıkta bulunmaktadırlar.

4- İnkarcı ve ahlâksız kavim ve milletleri te'dip eden veya haritadan silen ilâhi hükmün geliş saati bilinmez. Ancak Allah (celle celaluhu) onu dilediğine önceden bildirir ve azap rahmete dönüşsün diye, inecek azaptan önce birtakım alâmetler ortaya çıkartır.

5- Peygamberin görevi, ilâhi azabı getirmek değil, O'nun buyruklarını kusursuz tebliğ etmektir. Hud Peygamber'e de görevin bu inceliği bildirilmiştir.

6- Küfrün, sapıklığın ve haksızlığın temelinde cehalet, şartlanma, inat, gurur ve bencillik yatmaktadır. Hud Peygamber de kavmini aynı şeylere nisbet ederek uyarısını tamamlamıştır.

7- Sonunda ilâhi emir ve hüküm inmiş ve bir türlü hakkı kabul etmeyen Âd Kavmi yerle bir edilmiştir.

Ancak unutmamak gerekir ki, inen emir ve hükmün çok değişik tecelli ve tezahürleri vardır: Âd Kavmi şiddetli kasırgayla, Lut Kavmi yanardağın harekete geçmesiyle, Nuh Kavmi tufan ile yok edilmişlerdir.

Âd Kavmine Sağlanan İmkânlar

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً

"Andolsun ki, biz onları, sizi yerleştirmediğimiz yerlere yerleştirmiş; kendilerine kulaklar, gözler, gönüller vermiştik."

Kur'ân-ı Kerim'in bu ve diğer surelerdeki beyânına göre, Âd Kavmi, verimli topraklar üzerinde birçok imkânlara ve Mekkeliler'in nail olamadıkları nice nimetlere sahip bulunuyordu. Kendilerine has bir medeniyet kurmuşlardı. Zira ayakta duran kalıntılarının az-çok buna delâlet ettiği rivayetler arasında geçmektedir. Ne var ki, onlar, kulaklarını, gözlerini ve kalplerini olduğu gibi maddeye çevirip "ilâh" kavramını da maddeye yöneltip şekillendirmişlerdi. Oysa sözü edilen üç önemli organ, gerçeği arayıp bulmaları için Allah'ın birer emaneti olarak bulunuyordu.

Diyebiliriz ki, Âd Kavmi de, Mekkeli müşrikler de, günümüzde yaşayan maddeci dinsizler de Cenâb-ı Hakk'ın bu emânetlerini amaçlarının dışında kullanıp hilkatin hikmetine ters bir hayat düzeni kurmuşlardır.

Bu üç organı asıl amacından saptıran sebepler neler olabilir? Kulak, göz ve kalp birbirini tamamlayan üç organdır. Bunların üçü de, varlık âleminde Cenâb-ı Hakk'ın kudret tezgâhında şekillendirilip ortaya konulan eserlerde o kudretin izlerini tespit edip görmekle yükümlüdür. Onları amaç ve hikmetlerinin dışında kullanıp ilâhi kudrete inanmayanların, sonlarının ne olduğunu Kur'ân haber vermekte ve geriye kalan harabeleri, Kur'ân'ın beyanını doğrulamaktadır.

Cenâb-ı Hak onlarla ilgili hazin âkibeti şöyle tasvir buyurmaktadır: "Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri onlara bir yarar sağlamadı. Çünkü Allah'ın âyetlerini bile bile inatla inkâr ediyorlardı. Alaya alıp eğlendikleri şeyler onları kuşattı."

Çevre Kasabaların İbretli Sonuçları

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ

"Andolsun ki, çevrenizdeki kasabalardan birçoğunu yok ettik; dönerler diye âyetleri bir bir açıkladık."

Âd, Semud, Medyen, Ashab-ı Ress ve benzerleri Mekke çevresinde, Hicaz bölgesinde yer alan kavimlerdi. Çoğunun kalıntıları, onların geçmişinden haber veriyor, gelip geçen yolcu ve seyyahlara uyarı seslenişinde bulunuyordu.

Hicaz ile Filistin, Hicaz ile Umman, Hicaz ile Hicr arasında seyahat edenlerin çoğu sözü edilen harabelere katılaşmış kalp, perdelenmiş gözle bakıp geçiyorlardı.

Mekkeliler'in de, diğer inkarcı maddecilerin de dikkatleri bu tarihi kalıntılara çekilerek, ölmeden önce Hakk'ın kudret sesini ve değişmeyen hükmünü idrâk etmeleri isteniliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âd Kavmi'nin hakkı yalanlayıp inkâr ve haksızlıkta ısrar etmeleri, yönlendirici misal olarak verildi. Mekke çevresindeki tarihi kalıntılara dikkatler çekilerek, benzeri inanç ve tutumların benzeri hükümlerin inmesine neden olacağı bir defa daha hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, cinlerden bir grubun gelip Kur'ân dinlemesi ve ilâhi davetin azameti karşısında doğruyu görüp anlaması, sonra da imân edip kendi cinslerine bu hakikati tebliğe çalışması konu edilmekte ve böylece, cinlerden çok üstün yaratılan insanlardan çoğunun, hâlâ Hakk'ın ışığına gözlerini kapalı tutmaları hayretle karşılanmaktadır. Arkasından insanoğlunun aklını harekete geçirmek için göklerin ve yerin yaratılması delil gösteriliyor ve Âhiret aleminden uyarıcı ve düşündürücü bir tablo gözler önüne konuluyor.

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُٓوا اَنْصِتُوا ۚ
فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَآ اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ
مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِٓي اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ
﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَآ اَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ
عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ
لَهُ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءُ ۭ اُولٰٓئِكَ فِي ضَلٰلٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾ وَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى ۭ
بَلٰٓى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى
النَّارِ ۭ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۭ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ۭ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ
لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ
يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

29- Hani bir vakit cinlerden birkaç tanesini Kur'ân dinlemek üzere sana çevirip göndermiştik. Onu dinlemeye hazır duruma gelince, birbirlerine: "Susun, dinleyin!" dediler. Dinleme işi yerine gelip sona erince, birer uyarıcı olarak kendi topluluklarına gittiler.

30- "Ey kavmimiz, dediler, şüpheniz olmasın ki biz, Musa'dan sonra indirilen, önceki kitapları doğrulayan ve hakka götüren, dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik.

31- Ey kavmimiz, Allah'ın dâvetçisine olumlu cevap verip uyun ve O'na imân edin ki Allah sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi elem verici bir azaptan korusun.

32- Kim Allah'ın dâvetçisine olumlu cevap vermez de O'na uymazsa, (bilsin ki) o, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildir ve onun için Allah'tan başka dostlar, sahipler de yoktur. İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler."

33- Görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan, onları yaratmaktan dolayı yorulmayan Allah'ın, ölüleri de diriltmeye kudreti yeter. Evet, O'nun mutlaka her şeye kudreti kâfi gelir.

34- İnkarcılara ateşe sunulacakları gün, "Bu hak değil miydi?" diye sorulur. Onlar: "Evet, Rabbimiz hakkı için (öyledir)" diye cevap verirler. Allah da: "İnkâr edip durmanıza karşılık azabı tadın." buyurur.

35- (Ey Peygamber!) Peygamberlerden azim (yüksek irâde ve dayanma gücü) sahiplerinin sabrettiği gibi sabret. Onlara (inecek azabı) acele etme. Onlar, vadolundukları şeyi görecekleri gün sanki gündüzden bir saat kadar kalmış gibi olacaklar. Bu, yeterli bir tebliğdir! Allah yolundan çıkmış suçlu günahkâr bir milletten başkası mı yok edilir?

İLGİLİ HADİSLER VE DİĞER RİVAYETLER

Beyhaki'nin Delâilü'n-nübüvvet adlı kitabında, yaptığı tespite göre: İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz cinlere ne Kur'ân okumuş, ne de onları görmüştür. O, ashabıyla birlikte Ukaz Panayırı'na doğru giderken, bu arada şeytanlar ve cinlerle gök haberleri arasına engel bir perde gerilmiş; üzerlerine de şihablar salıverilmişti. Bunun üzerine şeytanlar kendi kavimlerine döndükleri zaman, kavimleri: "Size ne oldu?" diye sormuşlar, onlar da: "Bizimle gök haberleri arasına engel konulmuş ve üzerimize de şihablar gönderildi" diye cevap vermişler. Bunun üzerine kavimleri: "Sizinle gök haberi arasına mutlaka yeni bir olay engel olmaktadır. Yeryüzünü doğusundan batısına kadar gezip dolaşın da bunun ne olduğuna bir bakın" demişler. Onlar da ayrılıp Tihame'ye doğru yürümüşler. Derken Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz o sırada Nahle mevkiinde bulunuyordu; Ukaz Panayırı'na gitmek üzere yola çıkmıştı. Ashabına sabah namazını kıldırırken cinler ve şeytanlar okunan âyetleri dinlemişler ve "vallahi bizimle gök haberi arasına giren perde işte bundan başkası değildir" diyerek geri dönmüşler ve kavimlerine şöyle seslenmişler: "Ey kavmimiz, doğrusu biz, hayret uyandıran bir Kur'ân dinledik ki o doğruya iletiyor ve ona inandık. Artık hiçbir şeyi Rabbimize ortak koşmayacağız." Bunun üzerine Cin suresindeki ilgili âyetler iniyor.[1]

Kur'ân'ı dinleyip inananlar, şeytanlar değil, cinlerdir. Rivayette, bu husus bilindiği için bir açıklamaya gerek görülmemiştir.

Bu olaydan sonra cinlerle buluşma;

Hz. Alkame (radıyallahu anh) diyor ki: "İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Cin gecesi Peygamber (aleyhisselam)'a arkadaşlık eden bir kimse oldu mu?" O, bana şu cevabı verdi: "Hayır, ancak bir gece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i kaybettik; çevreyi arayıp taradık, bulamadık. O, bir uğursuzluğa uğrayıp helak olmuştur diyenler oldu. En şerli bir gece olarak geceledik. Sabah olunca, ansızın Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Hira tarafından geldiğini gördük ve: "Ya Rasulallah! Sizi kaybettik, aradık bulamadık ve o yüzden çok kötü bir gece geçirdik" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/162

"Cinlerin dâvetçisi bana geldi, onunla birlikte gidip kendilerine Kur'ân okudum!" Sonra da bizi alıp o cihete doğru gittik. Cinlerin izlerini, yaktıkları ateşlerinden kalanını bize gösterdi. Cinler, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'dan yiyecek maddesi sormuşlar. O da onlara şöyle tavsiyede bulunmuştur:

"Üzerine Allah ismi anılan her kemik size geldiğinde yiyin, zira o sizin için etten daha çok bir özellik taşır. Davar tersi olan her şey de sizin hayvanlarınızın yemidir." Sonra da Efendimiz şöyle buyurdu:

"Kemik ve tezeği murdar etmeyin. Çünkü bu ikisi cin kardeşlerinizin yiyeceğidir."[1]

Bu konuda farklı ibarelerle 10'un üstünde rivayet vardır. Biz sahih gördüğümüz iki rivayeti seçmekle yetindik.

İnsan, Cin, Melek

Kâinatı süsleyen ve her yönüyle hikmetini yansıtan, mayası, özü ve cevheri farklı üç ayrı canlı: İnsan, cin, melek.

İnsan: Kâinatın hulasası, ilâhi kudretin "ahsen-i takvim" üzerine yaratma tecellisinin mazharıdır. Ruh ve maddeden meydana gelmiştir. Ruhu melekleşmeye, maddesi behimileşmeye yatkın özelliktedir.

Hilkatindeki amaç, Allah'ı bilip O'na ibâdet etmesi ve yeryüzünde O'nun adına hükmetmesi ve buna mükâfat olarak sonsuz, fakat bütünüyle mutluluk dolu Cennet hayatına lâyık görülmesidir.

Cin: İlâhi hilkat kanununun başka bir tecellisiyle vücut bulmuştur. Ruhla ateşten oluşup hayat düzeyine getirilmiştir. O da insan gibi, nefsani ve şehevi duygular taşımakta ve iyilik ile kötülüğe eğilimli bir karakter yansıtmaktadır. Aynı zamanda insan gibi hilkatinin gereği, Allah'ı bilip, yalnız O'na ibâdetle yükümlüdür. Bundan dolayı ilâhi teklifler çerçevesinde bulunuyor ve âhiret âleminde hesap vermek suretiyle lâyık olduğu sonsuz hayat çizgisine ulaştırılmış olacaktır.

Nitekim Zâriyat suresi 56. âyetle, insan ve cinlerin niçin yaratıldıkları, hikmet ve felsefesiyle açıklanmakta ve böylece bu iki ayrı tür için hareket noktası belirlenmektedir.

---

1 Tirmizi/Tefsir: 46 - Müslim/Salât: 150 - Ahmed: 1/436, 457

Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'in 22 yerinde cinden söz edilmektedir. Onun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e: "Rasulü's-sakaleyn" denilmiştir. Yani O, hem insanlara, hem de cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Nitekim Cin suresinde bu husus gayet açık şekilde belirtilmekte ve şüpheleri giderecek bir anlatım ortaya konmaktadır.

Cin ismini, sözlük manasını dikkate alarak "yabancı kimse" ile yorumlayanlar, Kur'ân-ı Kerim'i zahirinden ve asıl delâlet ettiği sarih manasından uzaklaştırıp, ilâhi muradın anlaşılmasını tahrip etmektedirler. Oysa bu gibi sakat yorumlara, mecazi mana çıkarmalara gerek yoktur. Çünkü Kur'ân çağların ve milletlerin önünde yürümektedir. Yakın gelecekte cinlerin varlığı bilimsel açıdan da ortaya çıkmaya namzettir. O zaman ters ve yanlış yorumda bulunanların kendi cehaletlerini Kur'ân'a nasıl yükledikleri anlaşılır, ama neden sonra.

Melek: Melekler ise, ruhla nurun birleşmesinden yaratılmışlardır. Onlarda nefis ve şehvet yoktur. O bakımdan günah ve kötülük işlemezler. Verilen hizmetleri, yükletilen programları aynen yerine getirirler. Allah'a karşı gelmezler ve hep itaat üzere bulunurlar. Peygamber ve kitaba ihtiyaçları yoktur; doğrudan Cenâb-ı Hak'tan alıp öylece görevlerini sürdürürler.

Cinlerin, Kur'ân Âyetlerini Dinleyince, Ondan Öğrendikleri

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ

"Ey kavmimiz, dediler, şüpheniz olmasın ki biz, Musa'dan sonra indirilen, önceki kitapları doğrulayan ve hakka götüren, dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik."

Cinlerin kısa sayılacak bir süre içinde Kur'ân'ı, Peygamberi ve İslâm'ı kavrayıp anlayacak kadar bir basirete ve sezgiye sahip oldukları kesinlik arz ediyor. Bu, onların da akıl, zekâ, idrâk ve benzeri yeteneklerle donatıldıklarını göstermektedir. Zira ilâhi hitap ve teklif, akıl sahiplerinedir.

Cinlerin okunan Kur'ân'dan anlayıp öğrendikleri hususlar:

1- Allah Kelâmı'na saygı duyarak, birbirlerine "susun dinleyin" demeleri, ilâhi sözle beşer sözünü ayırt edecek basireti yansıtır.

2- Dinlediklerini iyice hazmedip birer uyarıcı ve tebliğatçı olarak kendi cinslerine dönme azimleri, mutlak anlamda ilâhi hidâyetin açık tezahürüdür.

3- Musa Peygamber ve Tevrat'tan, diğer kitaplardan söz etmeleri, bu konuda geniş bilgiye sahip bulunduklarını ve bir bakıma onları tasdik etmelerini gösterir.

4-Kur'ân'ın bütünüyle hakka, doğruya ilettiğini anlatmaları, derin ve geniş tefrik kabiliyetinde olduklarına delâlet eder.

5- Kendi kavimlerine, Allah'ın dâvetçisi son peygambere olumlu cevap verip inanmalarını önermeleri, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğunu kısa süre içinde kavramalarının bir başka şahidi sayılır.

6- Son dine ve son peygambere imân etmenin, bütün günahları affettirip temizleyeceğini ve elim bir azaptan koruyup kurtaracağını tebliğe çalışmaları, âhiret hayatı hakkında geniş bilgiye sahip olduklarını gösterir.

7- Olumlu cevap vermeyenlerin, Cenâb-ı Hakk'ı âciz bırakamayacaklarını belirterek uyarıda bulunmaları, ilâhi kudretin sınırsızlığı ve Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin kulluk ve ibâdetine muhtaç olmadığı hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarının bir başka belgesi kabul edilir.

8- İnkârda ısrar edenlerin açık bir sapıklık içinde kalıp bocalayacaklarını anlatmaları, küfür ve tuğyanın nasıl elim bir sonuç doğuracağını çok iyi bildiklerini belirtir.

Cinlerden Bir Nefer

"Nefer" kavramı, üçten ona ve bazen de kırka kadar yükselen topluluk demektir. Böylece Osmanlıcada "bir kişi ve er" manasında kullanılan bu kelime, Arapça'da daha farklı bir anlama delâlet etmektedir. O bakımdan Hz. Peygamber'e gönderilen cinlerin, üç veya daha fazla sayıda oldukları kesindir.

Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın cinleri uyarıp onlara ilâhi emirleri tebliğ etmesi, bize kadar gelen rivayetlere göre, iki defa gerçekleşmiştir: Biri "Şi'b-i hacun", diğeri ise, "Batn-ı nahl" adlı yerde.

Gökleri ve Yeri Yaratan Allah

وَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

"Görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan, onları yaratmaktan dolayı yorulmayan Allah'ın, ölüleri de diriltmeye kudreti yeter."

İlgili âyetle, cinlerden bir topluluğun Hakk'a gönül kapısını açtıkları en güzel ve ibretli yanıyla açıklanırken, Mekkeli müşriklerin daha geniş ve kapsamlı düşünmeleri istenmekte; sonra da akla ışık tutulup hareket noktasının belirlenmesi metoduna geçilerek ilâhi kudretin sonsuzluğuna ve sınırsızlığına değinilmektedir. Kusursuz bir plâna göre yaratılan ve en uygun denge ve düzende tutulan kâinat ve içindeki sistemler her yanı ve yönüyle "Allah" demekte ve sadece O'nun kudret fırçasının rengini ve izini taşımaktadır. Böyle bir kudret, ölüleri diriltmekten âciz midir? Elbetteki hayır.

Küfrün Ateşi

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ

"İnkarcılara, ateşe sunulacakları gün, "Bu hak değil miydi?" diye sorulur. Onlar: "Evet, Rabbimiz hakkı için (öyledir) diye cevap verirler."

Hakk'ı red ve inkâr, gerçeği katletmek, doğruyu küllemek demektir. Hakkına tecavüz edilen kimsenin, nasıl içinde haksızlığa uğramanın ateşi yanarsa; hakkı red ve inkâr edenin de fıtratında mevcut olan din ve Allah mayası, için için onu yakar ve tedirgin eder. Kıyamet gününde ise, dünyadaki bu ateşle âhiretteki cehennem ateşi birleşip inkarcı maddeciyi yakar. Onun için Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da:

"İnkârınıza karşılık azabı tadın" buyurmakta ve âhirette meydana gelecek bu safhayı, yine rahmetinin eseri olarak hatırlatmaktadır.

Ulü'l-Azm

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ

"(Ey Peygamber!) peygamberlerden azim (yüksek irâde ve dayanma gücü) sahiplerinin sabrettiği gibi sabret."

Surenin sonunda yüksek irâde sahibi peygamberlerin sabır, metanet ve azimleri misal verilerek övülmektedirler.

Azim: Bir işi yapmaya, bir yere gitmeye, bir konuyu çözmeye kesin karar verip irâde ve imkânı bütünüyle kullanmak suretiyle, sonuç alıncaya kadar sebat etmektir.

Bu tarif efradını cami' değilse de, peygamberler hakkında daha çok bu anlamda kullanılmıştır. Ancak peygamberlerin azim hususunda hepsi

aynı derecededir denemez. Kendilerine kitap verilip tebliğ ve irşatla görevli kılınan Rasullerde bu irâde ve duygu daha çok belirgin ve gelişkindir.

Ayrıca bu kavram üzerinde ilim adamlarının farklı yorumları olmuştur. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Tepki ve direnmeleri hoşgörüyle karşılayıp hazmetmesini bilenler demektir.

b) Dahhak'a göre: Son derece ciddi olup dayanma gücünü ortaya koyanlar anlamına gelir.

Az yukarıda değindiğimiz gibi, "ulü'l-azm" derecesinde olan peygamberler hakkında da farklı tespit ve yorumlar ortaya çıkmıştır:

a) Tabiin'den Mücahid'e göre: Bunlar beş tanedir: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed'dir. Salât-ü selâm hepsine olsun.

b) Ebu Âliye'ye göre: Bunlar dört tanedir: Nuh, İbrahim, Hud ve Muhammed (aleyhisselam)'dır.

c) Müfessir Süddi'ye göre: Bunlar altı tanedir: İbrahim, Musa, Dâvud, Süleyman, İsa ve Muhammed (aleyhisselam)'dır.

d) Mukatil'e göre de, "ulu'l-azm" altı tanedir: Nuh, İbrahim, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyub (aleyhisselam) 'dır.

Zira Nuh (aleyhisselam) uzun süre kavminin eziyet ve cefasına katlanıp sabretmiştir. İbrahim (aleyhisselam)'ın, atıldığı ateşe karşı azminde ve sabrında bir sarsıntı meydana gelmemiştir. İshak veya İsmail (aleyhisselam) kurban edilmeye karşı teslimiyet göstererek itaat etmiş ve sabır gösterip işin sonuna kadar azminde bir sarsıntı meydana gelmemiştir.

Açıklama:

Mukatil'e göre, İbrahim (aleyhisselam)'ın gördüğü rüya üzerine kurban etmek istediği oğlu, İsmail değil İshak'tır. Bu konuda adı geçen daha çok Tevrat'ta yer alan belgelere dayanmıştır.

Yakub (aleyhisselam), sevgili oğlu Yusuf'u kaybetmeye karşı bütün sabır ve azmini kullanmaya ve birtakım yersiz çıkışlara, sataşmalara yine sabır gösterip hoşgörüyle davranmaya çalışmıştır. Yusuf (aleyhisselam)'ın, tazecik oğlan iken kuyuya atıldığı ve sonra da çetin sınavlar geçirdikten sonra zin-

dana atıldığı dönemlerde Allah'a olan güveninde bir gevşeme meydana gelmemiş ve sabretmek suretiyle neticeyi beklemesini çok iyi bilmiştir. Eyyub (aleyhisselam) ise, yakalandığı kötü hastalığa karşı sabretmiş ve birtakım felâketlerle yüzyüze geldiğinde, Allah'a olan güven ve bağlılığında bir sarsıntı vuku' bulmamıştır.

e) Kelbi'ye göre: Bunlar, savaş ile emrolunan peygamberlerdir. Mucahid de aynı görüşte olup kâfir ile savaşın büyük azim ve irâdeye dayalı bir olay olduğunu belirtmiştir.

f) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Rasullerin hepsi azim sahibidir.

g) Diğer bazı ilim adamlarına göre: En'am suresinde isimleri anılan 18 peygamberdir.[1]

Bunlardan (a) maddesinde belirtilen Mücahid'in görüş ve yorumu daha çok benimsenmiş ve akaid kitaplarında bu görüşe yer verilmiştir.

Ne var ki, müfessir Fahreddin er-Râzi'nin de dediği gibi, Allah'ın gönderdiği her peygamber azim, akıl ve isabetli görüş sahibidir. Râzi'ye göre, âyette geçen "mine'rrusül" terkibindeki "min", teb'iz için değil, tebyin içindir. Mücahid'in, isimlerini açıkladığı beş rasul ise, bu yetenekleri daha yüksek derecede kendilerinde taşıyanlardır.

Otuz beşinci âyette: "Azim sahibi rasullerin sabrettiği gibi sabret" emri, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i daha çetin ve zorlu günlerin beklediğine işarettir. Aynı zamanda mü'minleri o günlere hazırlamaya yönelik bir işaret sayılabilir.

Vadolundukları Şeyi Görecekleri Gün

وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ۚ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍۭ

"Onlara, (inecek azabı) acele etme. Onlar, vadolundukları şeyi görecekleri gün, sanki gündüzden bir saat kadar kalmış gibi olacaklar."

Hakk'a karşı gelip kin ve intikam duygusuyla saldıran inkarcı azgınları, şüphesiz iki ayrı azap bekler; Biri, dünyada; diğeri âhirette gerçekleşir. O gün gelince, her şeyin bittiğini, yolun sonuna gelindiğini görüp geçen yılların ve uzun bir ömrün bir saat kadar kısa olduğunu ve dünyada da an-

1 Kurtubi'nin el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 16/ 220, 221

cak bir saat kadar eyleştiklerini anlayacaklar veya böyle sanacaklar. Ebedi hayatın sonsuzluğu, bir bakıma zaman kavramının ortadan kalkması onlara bu duyguyu verecektir.

Dünyada ise, zulüm ile birleşen inkâr ve azgınlığın cezasız kalmayacağı; er-geç ilâhi hükmün inmesinin mukadder olduğu söz konusudur. Bu hüküm, Mekkeli müşrikler üzerine de indirilmiş ve Mekke'nin fethi ağır bir şamar olarak suratlarına dokunmuştur. Nitekim Fetih günü, Mekkeliler, geçen yılların sabun köpüğü gibi söndüğünü, bir saatlik süre gibi geride kaldığını anlamış ve İslâm'a girmekten başka seçenekleri bulunmadığını idrâk etmişlerdi.

Allah'ın Razı Olduğu Dini Tebliğ Etmek

بَلَاغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ

"Bu, yeterli bir tebliğdir! Allah yolundan çıkmış suçlu günahkâr bir milletten başkası mı yok edilir "

Kur'ân-ı Kerim, insan duygusunu ve düşüncesini yönlendirmek, vicdanını harekete geçirmek ve aklına ışık tutup malzeme vermek için o müstesna metodunu işlerken, yeterince belge ve misal getirir. Hayatın hikmet ve felsefesini bir tül gibi örüp kalp gözünün önüne serer ve böylece her âyet ve cümlesiyle hakki en güzel ve en uygun anlamda tebliğ eder. Bu açıdan bakılarak Kur'ân'a "belâğ" denilmiştir. Öyle ki, o, her yönüyle, her emir ve tavsiyesiyle ancak iyiyi, doğruyu, güzeli ve gerçeği bildirir.

Kur'ân'ın bu yüksek eğitici ve öğretici özelliği karşısında hâlâ inkârda ısrar edip imân cephesine saldıranlar varsa, bu, yaman bir şartlanmanın tabii sonucu sayılır.

Artık Kur'ân'ın aydınlatıcı parlak ziyasına rağmen doğru yolu görmeyip, Allah'a imân ve itaatin dışına çıkanların yok edilmeleri ilâhi sünnetin bir gereğidir. Şüphesiz bu yok edilmenin biri dünyada, diğeri de âhirette ayrı ayrı tecelli edeceğini de hatırdan çıkarmamak gerekir.

Ahkâf suresine, Kur'ân'ın Aziz ve Hakim olan Allah'tan indirildiği konu edilerek başlandı ve bu kitabın her yönüyle yönlendirici, doğru yolu gösterici ve kalpleri aydınlatıcı ilâhi belâğ olduğu belirtilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; Kur'ân'a göre yaşamamız için bize bilgi veren, yol gösteren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e de salât-ü selâmlar olsun.

47. SURE

MUHAMMED SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
38	540	2349

MUHAMMED SURESİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Katade'ye göre: On üçüncü âyeti dışında, tamamı Medine'de inmiştir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Veda Haccı'ndan sonra Mekke'den ayrılırken Kabe'ye bakıp gözleri nemlendi. Bunun üzerine şu mealdeki 13. âyet indi:

"Nice kasabalar var ki onlar senin çıkarıldığın kasabadan daha kuvvetli idiler, onları yok ettik; onlara bir yardımcı da bulunmadı."

Sa'lebi'ye göre, Sure Mekke'de inmiştir.[1] Ancak birinci rivayet daha isabetli kabul edilmiştir.

Surenin ikinci âyetinde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in en meşhur ismi olan Muhammed anıldığı için bu aynı zamanda sureye isim olmuştur. Ayrıca sureye "Kıtal" adı da verilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kâfirlerle mü'minlerin ana vasıfları açıklanıyor ve inkarcı sapıkların akıllarını harekete geçirmek için Âhiret aleminde meydana gelecek bazı yönlendirici safhalar üzerinde duruluyor. Sonra da bu iki karşıt görüş ve inanca sahip olan sınıflar arasındaki açık farklar çok düşündürücü bir anlatımla işleniyor.

2- Sözü edilen iki ayrı sınıfa dünya ve âhirette verilecek karşılığın, inanç, niyet ve amellerine uygun olacağı belirtiliyor ve âhiretteki azabın ve mükâfatın bazı özelliklerine dikkatler çekiliyor.

3- Şehir devletini kurup yayılma ve gelişme basamaklarında yükselen Müslümanların artık küfür cephesiyle savaşmalarının kaçınılmaz olduğuna değiniliyor.

4- Münafıkların dönek halleri, kötü niyetleri, olumsuz ve kaypak tutumları üzerinde durularak birtakım misaller veriliyor.

5- Münafıklar tehdit edilerek, dönüş yapmaları tavsiye ediliyor.

6- İslâm'ın başarıya eriştiğine işaretle, daha önceki sıkıntıların, umut kırıcı olayların gerilerde kaldığı ve bu yüzden kalpde doğan bazı düşüncelerden dolayı istiğfar etmenin lüzumu üzerinde duruluyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 16-223

٤٧ سُورَةُ مُحَمَّدٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ
يَضْرِبُ اللهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

1- Onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan çevirip alıkoydular, Allah onların işlerini boşa çıkarır.

2- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara ve Muhammed'e indirilene -ki o Rabbinden gelen bir gerçektir- inananlara gelince: Allah onların kötülüklerini örtüp bağışlar ve durumlarını düzeltip iyileştirir.

3- Bu böyledir. Çünkü inkâra sapanlar bâtıla uydular; imân edenler ise, Rablerinden gelen hakka uydular. İşte böylece Allah, insanlara kendileriyle ilgili misallerini getirir.

Hakk'ı İnkâr ve O'nun Yolundan Alıkoyma

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ

"Onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan çevirip alıkoydular, Allah onların işlerini boşa çıkarır."

Ahkaf suresinin sonunda, ilâhi sınırları aşanların yok edileceği belirtilmişti. Ancak bu ilâhi sınırı aşanlar, her türlü fenalıklarına ve tuğyanlarına rağmen iyilikte de bulunurlar, fakirleri yedirirler, hısımlarına merhamet kucağını açarlar ve esirleri de gerektiğinde salıverirlerdi. Bu durumda

onların nasıl yok edilecekleri hep kafaları kurcalayıp duruyordu.

Muhammed (aleyhisselam) suresinin ilk üç âyetiyle bu soru cevaplandırılıyor ve o gibilerin işlerini Cenâb-ı Hakk'ın boşa çıkaracağı haber veriliyor.

Zira iyi amelin, yararlı işin Allah yanında kabule uygun olması, imân esasına bağlanmıştır. Cenâb-ı Hakk'a dosdoğru imândan kaynaklanan iyi ameller, en makbul ürünlerdir. Küfür ve nifaktan kaynaklanan ameller ise, hiçbir zaman ilâhi rızaya uygun değildir ve uhrevi hiçbir mükâfatı da söz konusu olamaz.

Bu konuda üzerinde önemle durulacak şöyle bir mesele ortaya çıkıyor:

Temelinde Allah'a, Âhiret'e ve diğer esaslara imân bulunmayan keşiflerin, icadların ve bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarılan olumlu sonuçların, insanlıktan yana birtakım faydalar taşıdığı kesindir. Böylece âhiret kavramını kabul etmeyenlerin sözü edilen hususlardaki hizmet ve başarılarının Allah yanında bir değeri yoktur. Onların mükâfatları dünyada gerçekleşmiştir. Zaten onlar da sadece dünyevi başarı ve mükâfat bekliyorlardı. Böylece onlardan her biri uzmanlık dalına ve başarı grafiğine göre, şöhret basamaklarına yükselmiş ve arzuladığı karşılığa erişmiştir. Allah'a ve âhirete inanmadıkları ve bu kavramlara itibar etmedikleri için, Âhiret aleminde onlara rahmetten yana bir pay yoktur.

Hem inkarcı ilim adamlarının bu tür hizmetleri ve elde ettikleri olumlu, yararlı sonuçlar, yoktan var edilme düzeyinde değil, kâinatta mevcut olan kanunları ve kapalı lütuf ve nimetleri bulup ortaya çıkarmak doğrultusunda bir beceridir. O halde hakiki kâşif ve mucid ancak Allah (celle celaluhu)'dır; yoktan da var kılıp meydana getiren ancak O'dur.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a İnanıp Uymak, Mü'min Olmanın Şartıdır

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ ...

"İman edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara ve Muhammed'e indirilene, inananlara gelince..."

İslâm, gerçek imânı, şartlarına bağlı kılıp bütünlük içinde tarif eder.

Şartlarından bir kısmına inanmamak, bir kısmına inanmak onun bütünlüğünü bozar ve tümüne inanmama hükmünü doğurur. Onun için Kur'ân ve Hadisin hangi bölümünde imân esaslarından birinden söz edilirse tamamı kastedilmiş kabul edilerek ona göre manalandırılır ve yorumlanır. Çünkü bu gibi yerlerde usul ilminin şu kaidesi câridir: "Zikr-i cüz', irâdey-i küll", yani tümün bir parçasını anıp tamamını irâde etmek kuralı söz konusudur. Buna "mecaz-ı mürsel" denir. O bakımdan tefsirin inceliklerini, ilmi kaideleri bilmeyenlerin Kur'ân'ı tefsire kalkışmaları son derece sakıncalıdır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz o gibilerini uyararak şöyle buyurmuştur:

"Kim Kur'ân hakkında kendi re'yi (görüşü) ile hükmederse, isabet etse bile hatâ etmiş olur."[1]

"Kim Kur'ân'da, ilimsiz konuşup (hüküm çıkarırsa) Cehennem ateşindeki yerine hazırlansın."[2]

İlgili âyette, genel anlamda imân ve sâlih amelden söz edildikten sonra, Muhammed (aleyhisselam)'a imânın lüzumu tahsisan belirtilerek, hassın amm üzerine atfı sağlanmıştır. Böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a indirilene imân, O'na da imânı; Kur'ân ve Muhammed (aleyhisselam)'a imân diğer esaslara imanı gerektirir. Allah'a dosdoğru imân ise, bütün esaslara inanmanın özünü ve temelini oluşturur.

Muhammed (aleyhisselam)'a İndirilen Haktır

Kur'ân-ı Kerim'in Allah'tan indirilen hak kitap olduğu açıklanmaktadır. Allah her bakımdan "hak" olduğuna göre, O'nun sözü de haktır.

Hak: Düzen, denge, uyum, fayda ve adalet gibi mânalara delâlet eder. Böylece hak olan Kur'ân, insanın ruhunda, vicdanında, kalbinde, kafasında ve günlük hayatında denge ve düzen, adalet ve uyum sağlar. Toplumu yönlendirip bu hususlarda en verimli düzeye getirir. Aileyi sağlam esaslar üzerinde huzurlu ve dengeli tutar. Hayatın hedef ve hikmetini belirler. Dünya ile Âhiret, ruh ile beden, madde ile mâna arasında kopmaz bağlar meydana getirir.

---

1 Ebu Dâvud/İlim: 5 - Tirmizi/Tefsir: 3

2 Tirmizi/Tefsir: 1 - Müslim/Münâfikun: 40 - Dârimi/Mukaddeme: 20

Müslümanların Durumlarının Düzeltilmesinin Şartları

كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ

"İnsanlara gelince: Allah onların kötülüklerini örtüp bağışlar ve durumlarını düzeltir."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, Müslüman cemaatine seslenmekte; durumlarının kendi tarafından düzeltilmesini bazı şartlara bağlamaktadır:

a) Dosdoğru imân,

b) İmân temeli üzerinde iyi-yararlı ameller,

c) Muhammed (aleyhisselam)'a ve O'na indirilene inanıp kitap ve sünnet nizamına girmek.

İmân eden bir topluluk bu üç esası kendi bünyesinde uygulayıp gerçekleştirmedikçe, Allah'ın yardımı onlardan yana inmez ve durumları düzelmez.

Hakk'ın Karşıtı Bâtıl'dır

ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ

وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ

"Bu böyledir. Çünkü inkâra sapanlar batıla uyarlar; imân edenler ise Rablerinden gelen hakka uyarlar."

Bir sistem, bir ideal, bir inanç ve bir amel aynı zamanda hem hak, hem de bâtıl olamaz. Bu birbirine zıd iki ayrı kavram tek çizgide bir araya gelemez. Aynı zamanda hak bütünlük arz eder, bölünme kabul etmez. Yeryüzünde birçok dinler, inançlar, idealler ve görüşler vardır. Bunlardan ancak aynı çizgide birleşip ilâhi murada uygun olanları haktır, geriye kalanı bâtıldır.

O halde son din ve son kitap bir bütünlük içinde haktır. Buna aykırı olan, uymayan, ters düşen her şey bâtıldır, neticesi çıkmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakkı inkâr edip insanları o yoldan alıkoyanlar üzerinde duruldu. Muhammed (aleyhisselam)'a indirilen kitabın hak olduğu-

na değinilerek, hak ile bâtıl arasında ayrım yapabilmenin kıstası verildi. Sonra da Müslümanların haktan yana olup kendilerini toparlayabilmeleri ve düzeltip hatırı sayılır bir düzeye gelebilmeleri için birtakım şartların gerçekleşmesinin söz konusu olduğuna işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı olup küfür ve tuğyan içinde İslâm'a hasım kesilenlerle savaşmanın meşru olduğu belirtiliyor ve elde edilen esirlere ne gibi İşlem yapılacağı üzerinde duruluyor. Aynı zamanda savaşın çetin bir sınav olduğu hatırlatılıyor. Sonra da Allah'ın mü'minlere yardımının şartlı olduğuna dikkatler çekilerek eğitici bir anlatım sergilenir.

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا
الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ
يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي
سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ
الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ
وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

4- (Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Sonunda kuvvetlerini kırıp üstünlük sağlayınca, artık (aldığınız esirlerin) bağını sıkı tutun; savaş ağırlıklarını bırakıp (nihayete erince) o esirleri ya iyilik edip salıverin, ya da fidye (kurtuluş akçesi) alarak serbest bırakın. Bu böyledir. Allah dileseydi onları yok edip öç alabilirdi. Ama (savaş ortamında) sizi birbirinizle imtihan etmek ister. Allah, kendi yolunda öldürülenlerin ise amellerini boşa çıkarmaz.

5- Onları (Cennet) yoluna eriştirir; işlerini ve durumlarını düzeltip iyileştirir.

6- Ve onları, kendilerine tanıttığı Cennete koyar.

7- Ey imân edenler! Eğer siz, Allah'a (O'nun dinine Peygamberine ve O'nun yolunda olanlara) yardım ederseniz, O da size yardım eder de ayaklarınızı sabit kılıp kaydırmaz.

8-9- İnkâr edenlere gelince: Onlara yıkım, yüzükoyun kapanmak olsun! Allah, onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah'ın indirdiğinden tiksinip hoşlanmamışlardır. Bu yüzden Allah, amellerini değersiz kılıp faydasız duruma getirmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Yukarıdaki âyetler Uhud Savaşı'nda inmiştir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz iki tepe arasında bulunuyordu ki, o kesimde hayli yaralı ve ölü vardı. Müşrikler, "Hübel'in kadrini yüceltiniz!" diye bağırıyorlardı. Müslümanlar da, "Allah daha yüce ve daha azizdir!" diyerek karşılık veriyorlardı. Müşrikler: "Bugün Bedir gününe karşılıktır. Savaşta başarı nöbetleşedir" diyorlardı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ise, ashabına, **"Onlara deyin ki; Hayır bu karşılık eşit değildir. Bizden öldürülenler Rablarının yanında rızıklanıyorlar. Sizden öldürülenler ise Cehennem'de azap görüyorlar."** Bunun üzerine müşrikler, "Bizim Uzzâ'mız vardır; sizin hiçbir Uzzâ'nız yoktur" diyerek sataşmalarını sürdürüyorlardı. Müslümanlar da onlara: "Allah bizim mevlâmızdır. Sizin ise hiçbir mevlânız yoktur" diyerek Allah'a güvenip dayandıklarını bir defa daha ilân ediyorlardı.[1]

İLGİLİ HADİSLER VE RİVAYETLER

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) rivayet ediyor:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz birkaç süvariyi Necd tarafına gönderdi. Bunlar, Beni Hanife'den bir adamı esir edip getirdiler ve Mescid'in sütununa bağladılar. Adı, Semâme b. Esâl idi. Biraz sonra Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz evinden dışarı çıkıp o esire uğradı ve sordu:

"Yanında neler var ya Semâme?" O da: "Ya Muhammed! Yanımda bir haber vardır: Öldürmek istiyorsan, üzerinde kan bulunanı öldür; nimetlendirmek istiyorsan, şükredeni nimettendir. Mal istiyorsan, iste de sana dilediğin kadarı verilsin!"

1 Câmi'ul-beyân fi-tefsiri'l-Kur'ân/İbn Cerir et-Taberi: 28/26 – İbn Ebi Hatim (Hübel ile Uzzâ, müşriklerin taptığı en büyük putlardan ikisidir).

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) onu o halde bırakıp ayrıldı. İkinci gün yine uğradı, aynı şeyi sordu, aynı cevabı aldı ve ayrıldı. Üçüncü gün tekrar çıktı ve aynı şeyi sordu ve aynı cevabı alınca, "Semâme'yi serbest bırakın!" diye emretti. Semâme, Mescide yakın bir hurmalığa gidip önce gusletti. Sonra Mescid-i Saadet'e girerek, "Eşhedü ellâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Rasulüllah" dedi ve arkasından şunları ekledi:

"Vallahi yeryüzünde senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu bana; ama şimdi senin yüzün benim yanımda en sevimli ve tatlı yüz oldu. Vallahi bana, senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu; şimdi ise, o bana bütün dinlerden en sevimlisi oldu. Vallahi bana, senin beldenden daha sevimsiz bir belde yoktu; ama şimdi ise, senin belden bana en sevimli belde oldu. Senin süvarilerin beni yakaladılar; ben ise Umre yapmak istiyordum. Şimdi benim hakkımda görüşünüz nedir?" diyerek sözünü bitirdi. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onu müjdeledi ve umre yapmasını emretti, O da Mekke'ye gitti. Biri ona, "Dinini değiştirdin mi?" diye sordu, O da: "Hayır, Müslüman oldum. Hayır, vallahi Rasulullah (aleyhisselam) izin vermedikçe Yemame'den size bir tane olsun buğday gelmeyecektir."[1] diye cevap verdi.

Allah yolunda savaşıp canını veren şehide altı üstün mükâfat vardır:

1- İlk damla kanıyla birlikte bütün günahları temizlenip bağışlanır. (Ancak kul hakkı bağışlanmaz. Yalnız denizde şehit düşenlerin kul hakkı da bağışlanır).

2- Cennet'teki yeri kendisine gösterilir.

3- Hurilerle evlendirilir.

4- En büyük korkudan (Âhiret'in kalpleri yerinden oynatan dehşetinden) güvende kalır.

5- Kabir azabından emin olur.[2]

Savaşta Üstünlük Sağlanınca

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ

1 Buhari/Salât: 76, 82, Husâmat: 7,8 – Ebu Dâvud/Cihad: 114 - Nesâi/Mesâcid: 2

2 Tirmizi/Fezâil-i cihâd: 25 - İbn Mâce/Cihâd: 16 - Ahmed: 14/131, 200

"(Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Sonunda kuvvetlerini kırıp üstünlük sağlayınca, artık (aldığınız esirlerin) bağını sıkı tutun."

Savaş istenmeyen bir olaysa da, zaman zaman ondan kaçınmak veya ona kapı açmamak mümkün değildir. İnsanın ihtirası sınır tanımaz, hayat kavgası bitip tükenmez. O bakımdan insanın bu aşırı duyguları, Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru imân potasında şekillenip meşru sınırlar içine alınmazsa, kendisini çok tehlikeli maceralara sürükleyebilir.

Bu açıdan bakınca, savaşı gerektiren nedenleri şöyle özetleyebiliriz:

a) Düşmanın kendi hakkına razı olmaması, başkalarının mülküne ve eriştiği nimete göz koyması,

b) Cihangirlik sevdasına kapılıp bu uğurda her tecavüzü mübah sayması,

c) Kendi inanç ve idealinin yayılmasını gerekli görüp çirkin plânlar hazırlaması,

d) Azıp tuğyan etmesi ve insanlık için tehlikeli bir noktaya gelmesi,

e) Müslümanların saldırmak isteyen düşmanın, saldırmadan önce kol ve kanadını kırmaya karar vermesi ve kuvvet dengesini sağlamaya yönelmesi gibi sebepler bu cümledendir.

Yukarıda ilk üç maddede belirtilen durum, İslâm düşmanlarında kendini göstermeye başladığı; Müslümanların da karşı koyacak kuvvetleri bulunduğu takdirde onlara savaş açması meşrudur. Son iki durumda ise, düşmana karşı çıkıp savaşmaları farzdır.

Savaşta Uygulanacak Yöntemden Bir Kısmı

Kur'ân hak ile bâtılın karşılaşma ve vuruşmasını konu edinip haktan yana mü'minlerin uygulayacağı bazı yöntem ve prensipleri altı madde halinde belirlemektedir:

1- Düşman savaşa karar verdiğinde, mü'minlerin seferber olup düşmana karşı çıkması kaçınılmazdır.

2- İki ordu belli bir noktada karşılaşınca, düşman hem İslâmiyet'e girmekten kaçınıyor, hem de barıştan yana bir arzu izhar etmiyor ve cizye vermeye yanaşmıyorsa, o takdirde kahredici darbeyi indirmekte bir vebal yoktur. Zira âyette "boyunlarını vurun" emri, imhaya delâlet etmektedir.

3- Düşman kuvvetini kırıp üstünlük sağlamak da savaşa katılmak gibi farzdır. Bu noktaya gelindiğinde, direnme yoksa artık dağılan düşmanı öldürmek değil, esir edinmek daha uygundur. Zira böyle durumlarda da İslâm'ın hem adaletini, hem de barışseverliğini, insan kanına saygısını göstermekte sayılmayacak kadar faydalar vardır. Amaç, insanları kahretmek değil, doğru yola çağırıp ıslâh etmektir.

4- İlk safhada elde edilen esirlerin herhangi bir ihanette bulunmalarına fırsat vermemek için ellerini bağlamak lüzumludur.

Bu durumda esirlere iyi muamele edilir ve İslâm dininin özellikleri anlatılarak çağrıda bulunulur. Hiçbir zorlama ve tehdide başvurulmaz. Kabul edenler derhal serbest bırakılır ve Müslümanların kardeşleri sayılırlar. Olumlu cevap vermeyenler hakkında, Kur'ân'ın açıkladığı iki yöntemden biri uygulanır:

a) İslâm'ın insanlardan, düşman bile olsa intikam almayı hoş görmediği izhar edilerek, esirlerin karınları doyurulur ve kendi ülkelerine gitmelerini sağlamak üzere serbest bırakılırlar.

b)Varsa, esir mübadelesi, yoksa fidye (kurtuluş akçesi) alınmak suretiyle yine her türlü insani muamele yapılarak kendi ülkelerine teslim edilir. Böylece esirler öldürülmez ve organları kesilmez, eziyet edilmez.

Bu konuda ilim adamlarının görüş ve yorumları:

1- Katade, Dahhak, Süddi, İbn Cüreyc ve el-Avfi'ye göre: Bu âyetin hükmü, Tevbe suresi 5. âyetle kaldırılmıştır.

2- Bu âyet bütün kâfirler hakkında uygulanacak bir hüküm taşımaktadır. Nitekim Tabiin'den Mücahid'e göre, kâfir esirler fidyesiz serbest bırakılmazlar ve gerekirse katledilirler. Ancak esir kadınlar öldürülmezler. Çocuklara da dokunulmaz. Cizye verenler serbest bırakılırlar.

3- Sevri'nin Cüveybir'den yaptığı rivayete ve el-Hasan'a göre: Bu âyetle Tevbe suresinin beşinci âyetinin hükmü kaldırılmıştır. İslâm kuman-

danı veya İslâm hükümdarı isterse esirleri karşılıksız serbest bırakabilir, isterse fidye alabilir.

4- Tabiin'den Said b. Cübeyr'e göre: Savaşa girip silah kullanmadıkça ve düşmana karşı üstünlük sağlanmadıkça esir alınmaz. Çünkü Cenâb-ı Hak, Enfal suresi 67. âyette:

"Hiçbir peygambere yeryüzünde ağır basıp zafer elde etmedikçe esirler edinmek yakışır (caiz) olmamıştır" buyurmaktadır.

5- Ali b. Talhâ'nın İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre: Âyet muhkemdir, yani hükmü kaldırılmamıştır. İslâm hükümdarı, âyette belirtildiği gibi, esirleri karşılıksız serbest bırakmakla fidye karşılığı salıvermek arasında muhayyerdir. İmam Şafii, İmam Mâlik ve İmam Evzâ'i'nin ictihad ve mezhepleri böyledir. Zira Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın ve dört halifesinin uygulaması bu doğrultuda cereyan etmiştir. Muhtar olan hüküm de budur.

Savaş Büyük Bir Sınavdır

Savaşın kendine has getireceği birtakım sıkıntıları olabileceği gibi, bazı yararları da söz konusudur. En azından azgınlık ve taşkınlığı durdurur, milli birliği kuvvetlendirir, ülkeyi idare edenleri daha iyi düşünmeye sevkeder, toplumu daha verimli çalışmaya heveslendirir ve daha çok çalışmanın, daha güçlü olmanın lüzumunu hissettirir.

Aynı zamanda mü'minlerin Allah'a güvenip dayanma ölçüsünü, Allah yolunda ölümü küçümseyip küçümsemediklerini, imânlarının kökleşip kökleşmediğini; mal ve canlarını Allah, din, namus ve vatan uğrunda feda etmekten kaçınıp kaçınmadıklarını belirler. Kâfirlere de, inkâr ve azgınlığın kahramanlık ruhunu geliştiremeyeceğini gösterir. Böylece Cenâb-ı Hak savaş ile insanların bir kısmının şerrini ve tuğyanını, diğer bir kısmıyla savıp tesirsiz duruma getirir. Nitekim dördüncü âyette,

"Allah dileseydi onları yok edip öç alabilirdi. Ama (savaş ortamında) sizi birbirinizle imtihan etmek ister." buyurularak bu gerçeğe değinilmektedir.. Hem yüksek nimetler büyük külfetlerle elde edilebilir. Âl-i İmrân suresi 142. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Yoksa siz, Allah sizden cihad edenleri belirleyip ortaya çıkarmadan, sabredenleri belli etmeden Cennet'e gireceğinizi mi sandınız?"

Şehidlerin Ameli ve Aşina Kılındıkları Makamları

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْساً لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ...

"Allah kendi yolunda öldürülenlerin ise, amellerini boşa çıkarmaz."

İmân temeli üzerinde işlenen sâlih ameller, kişinin niyetine göre değerlendirilir ve karşılığı noksansız olarak verilir. İyi ve hâlis niyetle Allah yolunda şehid edilenlerin -kul hakkı dışında kalan- bütün günahları bağışlanır. Kul hakkı ise, ilâhi adalet gereği, dünyada ödenmediği takdirde, âhirette bazı iyiliklerin sevapları alınıp hak sahibine verilmek suretiyle karşılanır. Özellikle şehitlerin "şehadet" denilen bu güzel amelleri karşılıksız ve mükâfatsız bırakılmaz; onlar Cennet yoluna eriştirilirler. Böylece hem dünyadaki işleri, hem de âhirette ki durumları düzene sokulur. Geride bıraktıkları hısımlarına, aile ve çocuklarına ummadıkları yerden rahatlatıcı kapılar açılır. Sonra da şehitlerin ruhları yeşil kandiller içinde arşın altında ilâhi feyiz ve rahmeti aralıksız alıp ebediyen mutlu edilirler. Diğer mü'minlerin ruhları ise, Berzah aleminde yerlerini alınca, makam ve amellerine göre. Cennet ile aralarında bir menfez açılır da kıyamete kadar Cennet kokusuyla neşelenirler.

"Onları kendilerine tanıttığı Cennet'e koyar" şeklinde tercemesini yaptığımız "arrefeha lehüm" fiilinin "arf" kökünden türetildiğini ileri sürenler de olmuştur. Bu yoruma göre, "Allah şehitleri güzel kokularla neşelendirip Cennet'e koyar" manası ortaya çıkıyor.

Allah'ın Yardımı Şarta Bağlıdır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

"Ey imân edenler! Eğer siz, Allah'a (O'nun dinine, peygamberine ve O'nun yolunda olanlara) yardım ederseniz, O da size yardım eder de ayaklarınızı sabit kılıp kaydırmaz."

Bu âyetle, Allah'ın mü'minlere, düşmanlarına karşı yardımda bulunmasının birtakım şartlara bağlı bulunduğu açıklanmaktadır. Böylece diğer konularda olduğu gibi, bu konuda da kulun irâde ve imkânının yerine ve önemine işarette bulunuluyor. Şüphesiz, Allah'a yardımdan maksat, O'nun dinine, indirdiği kitabına, gönderdiği peygamberine uyup emredildiği şekilde hizmette bulunmaktır. Kendilerini imânın bu çizgisine getirenlere

Cenâb-ı Hak yardımda bulunacağını vadetmektedir.

Allah'ın yardımının belirtileri nelerdir?

a) Mü'minlerin cesaretini artırması,

b) Özellikle savaşlarda onları, ölümü küçümseme şuuruna eriştirmesi,

c) Her hâlükârda morallerini yükseltmesi,

d) Savaş alanında dayanma gücünü ortaya koymaları hususunda kendilerine melekleri vasıtasıyla ilhamda bulunması,

e) Düşmanlarının kalplerinde korku ve endişe uyandırması,

f) Yine düşmanlarının ayaklarını kaydırıp hezimete sürüklenmelerini kolaylaştırması,

g) Kâfirleri kurdukları tuzağa düşürmesi; plân ve programlarını altüst edip karıştırması bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı gelip inkâr ve azgınlıkta ısrar eden Allah düşmanlarıyla savaşmanın meşru olduğu açıklandı. Savaşta elde edilen esirlere yapılacak işlemin ana hatları üzerinde duruldu. Sonra da savaşın her iki taraf için de çetin birer sınav olduğuna dikkatler çekilerek eğitici anlamda bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerin ve yaşamakta olan inkarcı maddecilerin yok edilen milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri, ibret ve öğüt almaları hatırlatılıyor. Cenab-ı Hakk'tn mü'minlerin tek Mevlâsı olduğuna değinilerek, imânla salih âmelleri birleştirenlere hazırlanan mükâfatlardan bir tablo ortaya konuluyor. Mekkeliler'den daha güçlü kavim ve milletlerin yok edildiği hatırlatılarak, iyice düşünmelerine fırsat tanınıyor.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ دَمَّرَ
اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ
الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ
قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَى
بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

10- Onlar, yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı? Allah, onları yok edip (neleri varsa hepsini) yerle bir etti. Kâfirler için de bunun benzerleri vardır.

11- Bu böyledir. Çünkü Allah, imân edenlerin dostu ve sahibidir. Kâfirlerin ise hiçbir dost ve sahibi yoktur.

12- Şüphesiz ki Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Küfredenlere gelince: Davarlar gibi yerler, içerler, keyif ve zevklerine bakarlar. Ateş onların varıp eyleşeceği yerdir.

13- Nice kasabalar var ki, onlar senin çıkarıldığın kasabadan daha kuvvetli idiler; onları yok ettik; onlara bir yardımcı da bulunmadı.

14- Rabbinden açık belge, ispatlayıcı delil üzere bulunan kimse, kendisine kötü ameli süslenip çekici gösterilen ve heveslerine uyan kimse gibi midir?

İLGİLİ HADİSLER

"Mü'min bir tek barsakla yer; kâfir ise yedi barsakla yer."[1]

"Mü'min bir tek barsağiyla içer; kâfir ise, yedi barsağıyla içer."[2]

Açıklama:

Kâfir nefsani arzularını tatmin hususunda çok hırslıdır, doymak nedir bilmez. Mü'min kanaatkardır; aza razı olur. Kâfir alabildiğine açgözlü-

1 Buhari/Et'ime: 12 - Müslim/Eşribe: 182, 186 - Tirmizi/Et'ime: 20 - İbn Mâce/Et'ime: 3 - Dârimi/Et'ime: 13, 20 - Taberâni/Sıfatü'n-nebiy: 9, 10 - Ahmed: 2/21, 43, 74,145, 257, 318, 375

2 Buhari/Et'ime: 12 - Müslim/Eşribe: 182, 186 - Tirmizi/Et'ime: 20 - İbn Mâce/Et'ime: 3 - Dârimi/Et'ime: 13, 20 - Taberâni/Sıfatü'n-nebiy: 9, 10 - Ahmed: 2/21, 43, 74,145, 257, 318, 375

dür, doymak nedir bilmez.

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Medine'ye hicret için Mekke'den çıkıp Sevr Mağarası'na girerken dönüp Mekke'ye bakmış ve şöyle demiştir:

"Sen benim yanımda Allah'ın en sevimli şehrisin. Sen benim yanımda Allah'ın en sevimli beldesisin. Eğer müşrikler beni çıkarmasalardı, seni bırakıp çıkmazdım."[1]

Gelip Geçen Milletlerin Yıkılış Sebeplerini Araştırmak

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

"Onlar, yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı?"

Kur'ân-ı Kerim, imân edenlerle inkârda ısrar eden sapıkların amellerinin ölçü ve anlamını belirttikten ve ilâhi yardımın kimlere ne şartla tecelli edeceğini açıkladıktan sonra, kâfirlerin dikkatini, tarih boyunca yıkılıp yerle bir edilen inkarcı azgın kavim ve milletlerin harabelerine çekmekte; o gibi yerleri akıl ve idrak gözünü baş gözüyle birleştirmek suretiyle görmenin insan üzerinde daha başka tesir bırakabileceğini hatırlatmaktadır.

Aynı olayların tekerrürü, ilâhi hükmün tekerrürünü gerektirir ve böylece tarih tekerrür edip ilâhi adalet hükmünü yürütür.

Kur'ân burada "emsal" kavramını kullanırken, inen azabın, bölgenin coğrafi yapısına, yeraltı durumuna ve iklim şartlarına göre ineceğine işarette bulunmaktadır. Cenâb-ı Hak, azap doğuracak olayı meydana getirirken, sebep ve kanunları harekete geçirmek üzere melekleri görevlendirir.

Mekkeli Zorbalara Uyarı

Âd ve Semud kavimleri, Mısır'ın fir'avnları, Babil'in nemrutları, şüphesiz ki Mekke müşriklerinden çok daha güçlü ve ileri idiler. Onların Allah (celle celaluhu) ile yarışmaları ise hiçbir zaman mümkün değildir. Sonunda azgın inkarcıların hepsi O Yüce Kudret'in adalet ve kahır yumruğu altında ezilip yok edildiler, Mekkeliler'in de yakında başlarına inecek tokmağın çok acı olacağı hatırlatılıyor ve o gün gelmeden dönüş yapmaları

1 İbn Ebi Hatim; İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan - İbn Kesir: 4/125

isteniliyor.

Bütün bu uyarılar, Mekke'nin yakında fethedileceğine delâlet eden birtakım işaretlerdir. Öyle ki, kâinat planındaki yerini alıp hilkatinin hikmetine uygun bir hayat düzeni kurarak Allah'a yönelen mü'minler ile yerini kaybedip hilkatinin hikmetine ters düşen inkarcı sapıklar ne dünyada, ne de âhirette bir tutulmayacaklardır. Allah (celle celaluhu), mü'minlerin tek dostu ve sâhibidir. Kâfirlerin ise, dostları ve sahipleri yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaşamakta olan inkarcıların, gelip geçen inkarcı milletlerden yok edilenlerin harabelerini gezip görmeleri ve ibret almaları hatırlatıldı. Kâfirlerin dünya hayatına ne kadar hırslı olduklarına dikkatler çekilerek, her iki hayatı ilâhi rızaya uygun şekilde kucaklayıp yürüten mü'minlerin uhrevi mükâfatları açıklandı. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın o gibi mü'minlerin dostu ve sahibi olduğu müjdelendi.

Aşağıdaki âyetle, muttaki mü'minlere vadedilen Cennet tarif ediliyor ve içindeki nimetlerin birer misali veriliyor. Sonra da Cehennemde ebediyen kalmaya mahkum olan kâfirlerin durumuna, atıf yapılarak, ikisi arasında kıyas yapıp düşünmemiz emrediliyor.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ
لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ
مُصَفًّى ۖ وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ
فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

15- Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlara söz verilen Cennetin misâli şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen sütten ırmaklar; içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, iyice süzülmüş baldan ırmaklar vardır. Ve onlar için orada her çeşit meyvelerden ve bir de Rablerinden bağışlanma vardır. Bu (bahtiyarlığa lâyık görülenler), ateşte devamlı kalıcı olup kaynar sudan içirilerek barsakları parça parça olan kimseler gibi midir?

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki, cennette su denizi, bal denizi, süt denizi ve şarap denizi vardır. Sonra bu denizlerden ırmaklar ayrılıp akmaktadır."[1]

"Allah'tan istediğiniz zaman, Firdevs cennetini isteyiniz. Çünkü o, cennetlerin ortasında olup en yüksek kısmında yer almaktadır. Sonra da Cennet'in ırmakları oradan akıp gelir. Firdevs'in üstünde ise, Rahmân'ın Arş'ı bulunmaktadır."[2]

Mü'minlere Vadedilen Cennetin Özellikleri

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ

"Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlara söz verilen Cennetin misâli şöyledir..."

Cenâb-ı Hak, doğru yola eriştirilenlerle, sapıklıkta ısrar edip kalanların durumlarını ayrı ayrı tasvir ettikten sonra, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlara söz verdiği Cennetin altı kadar özelliğini açıklayarak, mü'minlerin imân ve irfanını artırmakta, inkarcıların da duygu ve düşüncelerine neşter vurmaktadır. **Şöyle ki:**

1-Bozulmayan su ırmakları.

Bu tarz anlatım, Kur'ân'a has bir üslup arz etmektedir. Bozulmayan sudan maksat, durduğu ve aktığı yerde yabancı maddelerden arınmışlığını koruyan ve sertlik derecesi bulunmayan su demektir. Öyle ki: Cennet ne kadar nefaset arz ediyorsa, ondaki sular da o nisbette nefistir. Zira su akıp geldiği, kaynaklanıp toplandığı yerin bazı özelliklerini beraberinde taşır.

2- Tadı değişmeyen sütten ırmaklar.

Bu, davarlardan sağılmayıp ilâhi kudretten kaynaklanıp gelen bir sıvıdır ki, sütün nefaset ve tadını çok aşmakta ve bozulup değişmesi söz konusu olmamaktadır.

3- İçenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar.

Bu anlatım bizim anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Çünkü Cenne-

1 Tirmizi/Cennet: 27 - Ahmed: 5/5

2 Müsned-i Ahmed - Hakim: Muâviye'den, o da babasından.

tin meyvelerinin posası olmadığı ve dünya meyvelerine benzemediği gibi, oradaki su, süt ve şarap da dünyadakilere hiç benzemez. Öyle ki, bütün bunlar, O sonsuz kudretin ebediyet laboratuvarında insanı ölümsüz kılıp devamlı şifâ ve neşe veren gıdalardır. Hiçbiri şişkinlik yapmaz; şarabı sarhoş etmez ve kanı zehirlemez.

4- İyice süzülmüş baldan ırmaklar.

Bu, anlatım, Cennette füyuzat-ı ilâhiyeden kaynaklanıp akan balın, elde edilmesinin kolay ve içiminin kesin rahmet ve şifâ olduğunu yansıtan bir ifade tarzıdır.

Neden su, süt, şarap ve bal?

Bunlar insanların dünyada en çok aşinalık ve alışkanlık sağladığı nesnelerdir. O bakımdan Cennette daha nefis ve daha çok lezzetlisi verilecek ve öylece insanlar yeterince tatmin olacaklar.

5- Her çeşit meyve.

6- Ve Rabbinden bağışlanma.

Cennet bütünüyle huzur, güven, yaşama, neşe ve tatmin olma yurdudur. O bakımdan her çeşit meyvenin en güzeli orada mevcuttur. Ama bütün nimetlerin üstünde ise, Allah'ın mağfireti ve rızası yer alır.

Dünyasını Berbat Edip İlâhi Nizama Ters Düşenler

Dünya hemen her konuda tekâmül edip gelişme; hayatın anlam ve hikmetini anlama; Yüce Yaratan'ı bilip inanma ve O'na ibâdet etme yeri ve dönemidir. Bu ölçü ve kuralların dışına çıkanlar ise, kendilerine büyük haksızlık etmiş olurlar.

Cehennemde içilen kaynar sudan dolayı barsakların kopup parça parça olması, yine bizim anlamamızı kolaylaştırmaya yönelik bir anlatım tarzıdır. Zira Âhiret aleminde sindirim sistemi çok farklıdır; idrar ve dışkı yoktur. O bakımdan barsakların parçalanması, içilen suyun vereceği ıstırap ve sıkıntıya işarettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, takva sahibi mü'minlere söz verilen Cennet ve ondaki sonsuz nimetler konu edildi. İnkâr ve sapıklık üzere ölenler için

hazırlanan sonsuz azaba atıf yapılarak uyarıcı ve yönlendirici bilgi verildi.

Gelecek âyetlerle, içinde nifak ve şüphe kiri bulunanların bakar kör, işitir sağır oldukları üzerinde duruluyor. Doğru yolu seçenlerin ise, Peygamberin meclisinde hidâyet ve takvalarının arttığına atıf yapılıyor. Sonra da inkarcılar ile münafıkların kıyametin ansızın gelmesini mi bekledikleri sorularak, o olayın birtakım alâmetlerinin ortaya çıktığına dikkatler çekiliyor. Arkasından Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın hem kendisi, hem de mü'minler için Allah'tan bağışlanma dileğinde bulunması emrediliyor.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوْا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا
الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ
﴿١٦﴾ وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّاٰتٰىهُمْ تَقْوٰىهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا
السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَاۗءَ اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَاۗءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ
﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰىكُمْ ﴿١٩﴾

16- Onlardan kimi sana kulak verir de senden ayrılıp dışarı çıkınca, kendilerine (az-çok) ilim verilenlere, "Az önce O ne söyledi?" diye sorarlar. İşte bunlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ve bunlar heveslerine uyanlardır.

17- Doğru yolu seçip bulanların ise, Allah başarılarını artırır ve takvalarını (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmalarını) verir.

18- Yoksa onlar, ancak kıyâmetin kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Oysa onun alâmetleri gerçekten gelmiştir. Ama kendilerine (o gün) geldiği zaman anlayıp ibret almaları neye yarar?

19- Bil ki, başka hiçbir ilâh yoktur, ancak Allah vardır. Hem kendi kusurlarından, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile. Allah, dönüp dolaşacağınız, varıp kalacağınız yeri bilir.

İNİŞ SEBEBİ

Zahiren Müslüman görünüp içinde inkâr, şüphe, kin ve kıskançlık duygusunu taşıyan ikiyüzlü dönekler, zaman zaman Rasulullah (aleyhisselam)'ın meclisinde bulunurlar; konuşmasını dinlerler ve dışarı çıktıklarında, mü'minlerden bilgili olanlara, "Az önce Muhammed (aleyhisselam) neler söyledi?" diye sorarlardı. O nedenle ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Yedi şey gelip çatmadan iyi-yararlı amellerde bulunmakta acele ediniz: Yoksa size sizi unutturacak bir fakirliği mi veya azdırıp saptıran bir zenginliği mi veya düzen ve dengeyi bozacak bir hastalığı mı veya oturup yatalak kılacak bir yaşlılığı mı veya acele gelen ölümü mü veya beklenilen gaibin en şerlisi Deccali mi veya kıyâmetin kopmasını mı bekliyorsunuz? Şüphesiz kıyamet olayı daha korkunç, daha acıdır."[2]

"Kıyamet alâmetlerinden bir kısmı şunlardır; (Dini) ilim kalkar, cehalet belirginleşir, alkollü maddeler (çokça) içilir, zina açık şekilde yaygınlaşır, erkekler azalır, kadınlar çoğalır; o kadar ki elli kadına bir yardımcı, bakıcı erkek düşer."[3]

"Kıyâmetin belirtilerinden bir kısmı da şunlardır: Zaman birbirine yaklaşır (seri vasıtalar icad edilir de uzak mesafeler kısalır); iş ve güç azalır (birçok şeyler motorize edilir; teknik imkânlar çoğalır); fitne ve fesat ortaya çıkar; cimrilik, ihtiras ve açgözlülük (her geçen gün artıp çoğalarak toplumda yer edip) kalır; herec çoğalır."

Bunun üzerine soruldu: "Ya Rasulallah! Herec nedir?" Cevap verdi: **"Öldürme olaylarıdır."**[4]

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz oturup çevresinde yer alan insanlara hitap ederken, ansızın bir bedevi içeri girdi ve "Kıyamet ne zamandır?"

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 16/238 - Tefsir-i İbn Kesir: 4/177 - Lübabu't-te'vil: 4/137

2 Müslim/Fiten: 129 ,128 - İbn Mâce/Fiten: 28 - Ahmed: 523 ,511 ,407 ,337 ,304/2

3 Buharı/Enbiyâ:1, Menakıb: 51, Tefsir: 2, Fiten: 24, İlim: 21 - Müslim/İlim: 8, 9 - Ebu Dâvud/Salât: 59 - Tirmizi/Fiten: 24 - Nesâi/Mesâcid: 2, Fiten: 24 - Ahmed: 387, 406-2/394-3/108, 151. 156, 189

4 Buhari/Edeb: 39 - Müslim/İlim: 11, Fiten: 18 - Tirmizi/Flten: 31 - İbn Mâce/Fiten: 10 - Ahmed: 1/389-2/257, 261, 371-4/405.

diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona cevap vermedi ve konuşmasına devam etti. Sözünü bitirince:

"Kıyamet olayından soran kişi nerede?" diye seslendi. Bedevi: "Buradayım" dedi. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ona:

"Emanet zayi' edildiği zaman kıyameti bekle (yakındır)" buyurdu. Bedev: "Ya Rasulallah! Emânet nasıl zayi' edilecek?" diye sordu. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"İş ehil olmayana verildiği zaman kıyâmeti bekle (o yakındır)." buyurdu.[1]

"Doğrusu ben günde yetmiş defa istiğfar edip Allah'tan bağışlanmamı dileyip tevbe ederim."[2]

"Şüphesiz (bazen) kalbime bulutumsu bir perde (sis) gelir gibi olur da o yüzden günde yüz defa Allah'a istiğfarda bulunurum."[3]

İlgisiz Gafil Dönekler

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ

"Onlardan kimi sana kulak verir de senden ayrılıp dışarı çıkınca, kendilerine (az-çok) ilim verilenlere, "az önce O ne söyledi?" diye sorarlar."

Cuma günleri münafıklardan Abdullah b. Ubey b. Selul, Rıfaâ b. Tabut, Zeyd b. Salit, Haris b. Amr ve benzeri kişiler Mescid-i Saadete gelirler; neler olup bittiğini, ashabın Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ilgi ve saygısının ölçüsünü tespite çalışırlar ve her hafta daha çok gelişmeye şahit olunca içlerindeki kin ve intikam alevi yükselip köpürmeye başlardı. Tabii bu arada Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in konuştuklarını dinler gibi görünürlerdi. Oysa kulaklarının üzerinde bir ağırlık, kalplerinde tıkanıklık vardı. O bakımdan bir şey anlamadan dışarı çıkarlar ve mü'minler üzerinde meydana gelen olumlu tesiri azaltmak için Ashab-ı Kiramdan bilgili olan kişilere: "Az önce Muhammed (aleyhisselam) neler söyledi?" diye sorarak, konuşulanların önemsizliğini anlatmak isterlerdi.

1 Buhari/İlim: 2

2 Buhari/Daâvat: 3 - Tirmizi/Tefsir: 1/47 - İbn Mâce/Edeb: 57 - Ahmed: 2/282, 341

3 Müslim/Zikir: 41 - Ebu Dâvud/Vitir: 26.

Cenâb-ı Hak, hem Rasulünü, hem de mü'minleri bu ilgisiz, bilgisiz, kindar ve yıkıcı döneklerden siyânet ederek ilgili âyetleri indirdi ve böylece münafıkların kirli çamaşırlarını ortaya çıkarıp bir daha öyle terbiyesizce davranışlarda bulunmamalarını ihtar buyurdu.

Münafıklar, inkâr ve inatları yüzünden Cenâb-ı Hakk'ın iki büyük iltifat ve rahmetinden kendilerini mahrum bırakmışlardır:

a) Allah'ın rahmet nazarı onlardan kesildiği için kalpleri mühürlenmiş; ilâhi maarifi almaktan uzak kalıp manevi boşlukları nifak ve şikak havasıyla dolmuştur.

b) Nefis ve şehvetlerinin emrine girip sınırsız hürriyet ve ölçüsüz bencillik hevesine kapıldıkları için de, inkarcıların peşine takılarak kişiliklerini kaybetmişlerdir.

Cenâb-ı Hak onların bu iki fena halini şöyle tasvir buyurmaktadır: "İşte bunlar Allah'ın, kalplerini mühürlediği kimselerdir ve bunlar heveslerine uyanlardır."

Doğru Yolu Seçip Ona Eriştirilenler

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ

"Doğru yolu seçip bulanların ise, Allah başarılarını artırır ve takvalarını (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmalarını) verir."

Kendini kötü âdetlerden, saptırıcı geleneklerden ve nefis esaretinden kurtarıp aklını vicdanıyla birleştiren ve böylece imân, irfan doğrultusunda düzenli yaşayanlara gelince:

Onlar Rasulullah (aleyhisselam)'ın irfan meclisine girdikleri zaman, iki büyük kazançla vakitlerini değerlendirerek ayrılırlardı:

1- Cenâb-ı Hak, onların dikkatli ve samimi hallerini beğenip, ilgi, başarı ve doğruluklarını artırıyordu.

2- Allah sevgisi ve korkusu onlarda saygı düzeyinde doruğuna yükseldiğinden kötülüklerden kaçınırlar; iffetli bir hayat sürme şuurunu taşıyarak takva basamaklarında yükselmeye devam ederlerdi. Allah (celle celaluhu) da bunların takvasını artırıyordu.

Kıyameti Bekleyenler

فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً

"Yoksa onlar ancak kıyâmetin kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Oysa onun alâmetleri gerçekten gelmiştir."

Gerek küfrünü açığa vuranlara, gerekse inkâr ve nifakını içinde gizleyenlere çok önemli bir husus hatırlatılmaktadır: Kıyâmetin ne zaman kopacağı kimseye bildirilmemiştir, o hep gizli tutulmaktadır. Ancak birtakım belirtileri söz konusudur.

Şüphesiz ki, son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ortaya çıkması, kıyâmetin belirtilerinden biridir. Ona benzer birtakım alâmetler birbirini izlemektedir. Bu belirtileri görüp de dönüş yapmamak, Allah'a yönelmemek, tevbe ve istiğfarda bulunmamak büyük bir gafletin ve nankörlüğün kalpler üzerine gerdiği kalın bir perdenin neticesidir. Zira kıyamet koparken veya onun en büyük alâmetlerinden biri olan Güneş batıdan doğarken tevbe kapısı kapanır da o demlerde hakikati anlamanın hiçbir yararı olmaz. Bunun gibi, inkâr ve nifaklarını zulüm ve tuğyanla birleştirip insanlık ve din için büyük tehlike arz edenlerin başına kahredici bir azap indiği zaman, daldıkları gafletten uyanmaları ve gerçeği kavramaları kendilerine hiçbir yarar sağlamaz. Zira bütün ümitlerin kesildiği bir anda, imana gelmek, İslâm'a girmek akıl, idrak ve sağduyunun yolu değildir; ölüm korkusunun ve ilâhi hışmın estirdiği azap havasının tabii neticesidir. Nitekim Fir'avn Kızıldeniz'de, kurtulma şansı kalmayınca, "İsrailoğullarının Rabbine inandım" diyerek kurtuluş çaresini aradı, fakat bunun ona hiçbir faydası olmadı.

Kıyamet Alâmetleri

Kıyamet kopmadan önce birtakım alâmetlerin ortaya çrkacağı Allah (celle celaluhu) ve Peygamberi tarafından haber verilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu alâmetlerden bir kısmı yer yer açıklanmaktadır; Dabbetü'l-arz'ın ortaya çıkması, Ay'ın ikiye bölünüp tekrar birleşmesi bu cümledendir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de bu konuya geniş yer ayırmış ve birçok açıklamalarda bulunmuş ve ortaya çıkacak olan belirtileri haber vermiştir.

Hadislerin ışığı altında bu alâmetleri üç grupta toplamamız mümkündür:

a) Ortaya çıkıp inkıraz bulanlar,

b) Ortaya çıkıp devam edenler,

c) İleride ortaya çıkacak olanlar.

Son peygamberin zuhuru ve vefatı, Beytü'l-Makdis'in fethi, Osman b. Affan (radıyallahu anh)'ın öldürülmesi, Cemel Vak'ası, Sıffin Savaşı, Emeviler'in iş başına geçmesi, Abbasiler'in hilâfeti ele geçirmesi, Hicaz'da yükselen ateşin Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatması, Rafizilerin ortaya çıkması, otuz kadar yalancı sahtekârın peygamberlik iddiasında bulunması, Arapların mülklerinin zeval bulması (başka milletlerin sömürgesi haline gelmesi), deprem olaylarının çoğalması birinci gruba giren alâmetlerdir.

Karakter yapısı çok bozuk şahsiyetsiz kişilerin iş başına getirilmesi, dindarların avuçlarında kor tutarcasına sıkıntıya uğraması, camilerde bazı kişilerin dünyalık adına böbürlenmelerine sık sık rastlanması; câhil âbidlerin, fâsık kurranın çoğalması; camilerin yol edinilmesi, namaz kılan mü'minlerin azalması; emânete hıyanet edilme olaylarının artıp yaygınlaşması, faiz yiyenlerin çoğalması, yalancılığın mübah sayılması, insan kanı akıtmanın önemsenmemesi, binaların yüksek yapılması, dinin dünya karşılığında satılması; din adına taviz verilme olaylarının çoğalması; hısımların birbirleriyle ilgilerini kesmeleri; yalancının itibar görmesi, doğru kişilere itibar edilmemesi; ipek ve benzeri nadide kumaşlardan imal edilen elbiselerin erkekler arasında yaygınlaşması; zulüm ve tuğyanın artması; boşanma olaylarının çoğalması ve âni ölümlerin çoğalması, hâin kimselere güvenilmesi, emin kişilere güvenilmemesi; zina suçlamalarının artıp yaygınlaşması; çocukların ana-babaları için öfke ve sıkıntı nedeni olmaları; idarecilerin rüşvet, irtikap ve ihanet içinde bulunmaları; içkinin yaygınlaşması ve içenlerin çoğalması, ilâhi sınırlara saygı gösterilmemesi; yalın ayak baş açık sığır çobanlarının yüksek bina yapma yarışma girmesi; kadınların ticarete alet edilmesi; kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara benzemeye özenmesi; Allah'tan başkası adına and içilmesi; servetin sayılı ellerde toplanması; zekât ibâdetinin unutulması; erkeğin kendi eşinin emrine girmesi ve işlerin kadınlara havale edilmesi; caz, saz ve havai

şeylere aşırı rağbet edilmesi, hâkimlerin rüşvet alması; sonra gelenlerin önce gelenleri yerip lanetlemesi; din âlimlerinin azalması ve dini konularda fetva veren cahillerin çoğalması ikinci gruba giren alâmetlerdir.

Deccal'ın ortaya çıkması, İsa (aleyhisselam)'ın gökten inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün zuhur edip ortalığı fitne ve fesada vermesi; Kabe'nin yıkılması; ortalığı kaplayacak duhan (duman, gaz, radyasyon ve benzeri bir şey) ın görünmesi; Kur'ân hükümleriyle amel edilmemesi; Dabbetü'l-arz'ın sahneye çıkması; doğudan bir ateşin çıkıp insanları batıya sürüp götürmesi; Güneş'in batıdan doğması üçüncü gruba giren ve çıkması beklenen alâmetlerdir.

Önce İlim, Sonra Amel

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

"Bil ki, başka hiçbir ilâh yoktur, ancak Allah vardır. Hem kendi kusurlarından, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile."

Allah (celle celaluhu)'dan başka ilâh olmadığı, inanç; dinin temeli, imanın özü, kainatın yaratılmasının gaye ve amacıdır. Bu temele dayanmayan her din batıl, bu inanca bağlı olmayan her imân anlamsızdır. Kainattaki şaşmayan denge ve düzen bu hükmün eseridir.

O halde bütün bu gerçekleri bilmenin tek yolu ilimdir. Kur'ân 19. âyetle, başta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere bütün mü'minlere bilgilerini artırmalarını emretmektedir. Aynı zamanda önce ilim, sonra amel hikmetini belirtmekte ve öğrenip anlamadan namaz için abdest almanın bile sağlıklı olamayacağına işaretlerde bulunmaktadır. Nitekim ilgili âyette, önce Allah'tan başka ilâh olmadığını bilmemiz, sonra da bu bilgiye dayanarak günah ve kusurlarımızdan dolayı istiğfar etmemiz emredilmektedir.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Günahı Var mıydı?

On dokuzuncu âyette:

"Hem kendi kusurlarından, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile.." buyurulmaktadır.

Şüphesiz Hz. Peygamber'e yönelik bulunan bu emir, yorumu gerektirecek bir anlatım arz etmektedir. Şöyle ki:

a) Peygamber (aleyhisselam) zaten bağışlanmış ve aynı zamanda günahlardan korunmuştur. O bakımdan bu konuda kendisine verilen emir, ümmetinin sık sık istiğfarda bulunmasına yönelik bir teşvik anlamını taşır.

b) Müslim'in rivayet ettiği hadis, bu âyeti kısmen açıklamaktadır. Şöyle ki, Hz. Peygamber (aleyhisselam)

"Bazen kalbime bulutumsu bir perde (sis) gelir gibi olur da o yüzden günde yüz defa Allah'a istiğfarda bulunurum" buyurarak, kendi makam ve derecesine göre istiğfarı gerektiren bir halden söz ediyor. Bu hal, ümmetinin durumunu düşünüp zaman zaman üzülmesiyle yorumlanabilir.

c) Şeyh Muhyiddin en-Nevevi, Kadı Iyaz'dan naklen diyor ki: "Kalbin bulutumsu anlamda perdelenmesinden maksat, devamlı Allah'ı anması Peygamberliğin şanından iken, bir süre buna ara vermesinden dolayı kusur işleyip gaflet ettiğini düşünerek istiğfarda bulunma ihtiyacını duymasıdır.

Âyetteki emirde buna işaretle bir tavsiye anlamında olabilir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir."

d) Bulutumsu perdelenme, güzel bir hal olup Rasulullah (aleyhisselam)'ın kalbini kaplayınca, şükür mahiyetinde istiğfarda bulunduğu söylenebilir.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın ümmetinden mü'minler için istiğfarda bulunması, Allah'ın bu ümmete olan ikramlarından biridir.

O halde her kusur ve günahtan dolayı Allah'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulunmamız son derece lüzumludur ve Allah'ın kullarından beklediği de budur. Zira hepimizin dönüp dolaşacağımız, varıp eyleşeceğimiz yeri en iyi bilen O'dur. Sonunda O'nun huzurunda toplanıp bir araya getirileceğiz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

İnkarcı ve şüpheci gafil döneklerin hakkı anlayıp kavramaktan ne kadar uzak bulunduklarına değinildi ve doğru yolu seçip ona erişme

bahtiyarlığına lâyık görülenler övüldü. Sonra yönlendirici anlamda kıyamet olayının gizli tutulduğu, alâmetlerinin yer yer açıklandığı bildirilerek, olayların dikkatle gözden geçirilmesi emredildi. Arkasından Allah'a yönelip istiğfarda bulunmamız buyurularak, Allah (celle celaluhu) ile irtibatımızın devamının sağlanması istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine ikiyüzlü dönek münafıkların savaşla ilgili tavırları konu ediliyor ve bunların karakter yapısı üzerinde durularak geniş ölçüde bilgi veriliyor.

11. CİLDİN SONU

11. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ

RUM SURESİ

Beş yüce nimet ve beş ayrı azap....8
Peygamberin ana vasıflarından biri, açık uyarıda bulunmaktır....12
Bir olan Allah'a dâvet....12
Kur'ân büyük bir haberdir....13
Mele'-i A'lâ ve Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz....14
İlk insan Âdem'in (aleyhisselam) yaratılması....17
Âdem'e (aleyhisselam) secde edilmesi....18
Allah'ın ruhundan Âdem'e üflenmesi....19
Hazırlanan hayat plânı....20
Âdem (aleyhisselam) ile İblîs kıssasına dönüş....21
İblîs'in fâsıt kıyası....21
Kur'ân, bütün milletlere ilâhî öğüttür....23

ZÜMER SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....27
Eserin mükemmelliği, sâhibinin kudretinin üstünlüğüne delâlet eder....30
Kitap hak ile indirilmiştir....30
Allah'a kulluk ve ibâdet ihlasla amacına ulaşır....31
Putları Allah'a yaklaştırıcı vasıta sayanlar....31
Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden yedi belge....33
Gökler ve yer hak ile yaratılmıştır....34
Gecenin gündüze dolanması....35
Güneş'le ay'ın buyruk altına alınması....35
İnsan cinsinin bir tek candan yaratılması....36
Havvâ'nın Âdem'den (aleyhisselam) meydana getirilmesi....36
Dört çift hayvanın insanın yararına verilmesi....37
Ana rahminin üç önemli tabakadan oluşması....37
İlâhî müdahale söz konusu değildir....39

Kıyâmet gününde kimse kimsenin günahını yüklenmez....40
İnsanoğlunun nankörlüğü....41
Geceleyin ibâdet....42
Korku ile umut....43
Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu?....44
İyilikte bulunanlara iyilik vardır....45
Mü'minin dindarlık ölçüsü....47
Cenab-ı Hak kullarını korkutur....49
Aleyhlerine azap hükmü gerçekleşenler....52
Hayatını takvâ ile düzene sokanlar....52
Akıl sahiplerine yönlendirici belgeleri göstermek....53
Göğsü İslâm'a açılanlar....56
Kur'ân'ın bir diğer özelliği....56
Uyumlu, ahenkli bir kitap....57
İlâhî marifete erenler....58
Allah kimi sapıklığıyla bırakırsa, onun doğru yolu görmesi mümkün değildir..58
Zâlimler kazandıklarıyla cezalandırılırlar....59
Kur'ân'da izlenen bir diğer İlâhî metot....60
Hakkı bırakıp bâtıla kul olanlar....61
Hakk'ı temsil edenin varlığı, bâtılı temsil edenlerin hazımsızlığını artırır....62
İki büyük zulüm....65
Doğruyu getiren kimdir?....66
Mü'mine hiç kimse değer vermese bile Allah ona yeter....67
Allah kimi sapıklığıyla başbaşa bırakırsa....68
Allah'a ortak koşanların yanılgısı....70
Güvenip dayanmak isteyenler ancak Allah'a güvenip dayansınlar....71
Müşriklere yapılan son uyarılar....71
Kitabın hak üzere indirilmesi....72
İlâhî kudreti yansıtan uyku olayı....76
Nefis ve ruh....77

Uyku ve ölüm....78
Ecel-i müsemmâ....79
Düşünen insan....80
Kimler şefaatçi olabilir?....80
Oysa dönüş mutlaka Allah'adır....81
Nefis dağınıktır, kontrolden hoşlanmaz....81
Göklerin ve yerin örneksiz ve misalsiz yaratanı....82
İnsanlar arasında en doğru hükmü kim verir?....83
Gerçekler ortaya çıkınca....84
Hayat yolu, deneme ve sınav geçitleriyle doludur....86
Takdîr ve tesbit Allah'a aittir....87
Rızık taksimi....88
Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek....93
İsrafın her çeşidinin zararı, onu işleyene râci'dir....95
Umutsuzluk küfrün alâmetlerinden biridir....95
İnâbet ve teslimiyet....96
Kur'ân, kâinat kitabının fihristi veya özetidir....97
Ferahlatıcı âyetlerden biri....98
Allah, her şeyin yaratanıdır....101
Cenab-ı Hak her şey üzerine vekildir....102
Göklerin ve yerin hâzineleri....102
Allah'ı hakkıyla takdîr edemiyenler....103
Sağ el, kudretin sembolüdür....104
Sûr'a iki defa üfürülmesi....106
Sâîka fiilinin delâlet ettiği mana....107
Sûr sesinin tesiri dışında tutulanlar....107
Yerkürenin değişmesi....108
O gün Rabbının nuru yeri aydınlatır....108
Kıyâmet gününde kitabın getirilmesi....109
Peygamberlerle şahitlerin getirilmesi....110

Âhirette iki ayrı zümrenin durumu....113
Mü'minlerin hamd etmesi....115

MÜ'MİN SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....119
Kur'ân'ın üstünlük ve benzersizliği....121
Ümit ve korku veren dört sıfat....122
Kur'ân âyetleri üzerinde sürtüşüp tartışmak....126
İnkârcı şarlatanlar, daha çok refah içinde olanlardır....127
İnkârcılar hakkındaki sözün gerçekleşmesi....129
İnsanlarla melekleri birleştiren imân....130
Arş'ın melekler tarafından taşınması....131
Arş'ı taşıyan melekler....132
Arş'ın etrafında yer alan melekler....133
Mü'minlerden istenen vazifeler....134
Allah'ın âyetleri üzerinde inkâr ve inatla tartışan kâfirler....137
Küfür ruha eziyet, kalbe yüktür....138
İki ölüm ve iki dirim....138
Âhiret azabının sebebi....139
İlâhî kudretin kemâli....140
Gökten rızık indirilmesinin ilmî açıklaması....141
Âyet ve belgelerle Allah'a inanıp yönelmek....142
İnkâr çemberini kırıp aşmak....142
Derecelerin yükseltilmesi....143
İlâhî vahyin hedef ve amacı nedir?....144
O gün mülk kimindir?....144
Mutlak adâlet ve hesapta sürat....145
Yaklaşmakta olan gün....147
Âzife günü....148
İnkâr ve azgınlıkları sebebiyle yok edilenler....149
Musa (aleyhisselam)ın, ülkeyi idare eden üç önemli kişiye gönderilmesi....153

Yalancı sihirbaz damgasını yakıştıranlar....154
Bâtıl uğruna soykırım politikası....155
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) öldürülmesini isteyenler....155
İmanını gizleyen kahraman bir mü'min....156
Gözleri yaşartan tarihi bir olay....158
Geçici kudret ve saltanata aldanmamak....159
Hak adına yükselen ses, Fir'avn'ı sarstı....160
Allah'ın âyetleri üzerinde bilgisiz ve belgesiz tartışanlar....161
Fir'avn'ın sahte siyaseti....164
Kahraman mü'minin tekrar devreye girmesi....165
İç savaşı başlatma....167
Kabir azabı....168
Kâfirlerin umutlarının kesildiği gün....169
Allah'ın yardımı kimden yana tecelli eder?....172
İlâhî yardım şartlı mıdır?....174
Şahitlerin yer aldığı gün....175
Allah'a ortak koşmak büyük bir haksızlıktır....175
Allah'ın yardımına mazhar olan Musa (aleyhisselam)....176
Allah'ın va'di haktır....176
Peygamber (aleyhisselam)ın günahı var mıdır?....177
Namaz, Allah'a hamdin ve şükrün ifâdesidir....179
Delilsiz ve belgesiz tartışan sapıklar....179
Tedbir ve Allah'a sığınma....180
Gökleri ve yeri yaratmak daha büyük bir olaydır....181
Görmeyen ile gören bir değildir....183
Kıyâmet olayının mutlaka meydana geleceği haber erilmektedir....183
Duâ, ibâdet anlamına gelir....186
Duâ kulluğun gereğidir....188
Görülebilen, bilinebilen her şey insandan yana yaratılmıştır....188
İcmaldan sonra dört açıklayıcı belge....190

Tayyibat ile rızıklandırılma....192
Ne yüce ve ne kutsaldır 0!....192
Her başlangıcın bir sonu var....193
Allah'tan başkasına tapmamak....195
İnsanın yaratılışı ve menşei....196
Ecel-i müsemma....197
Hayat ve ölüm kanunu....198
«Ol» emri, İlâhî iradeye bağlıdır....199
Allah'ın ayetleri üzerinde bilgisizce tartışanlar....201
Kitap ve peygamberi yalanlayanlar....202
Peygambere ve mü'minlere gereken sabretmektir....204
Müşrikler hakkında İlâhî tehdîd....205
Kur'ân'da kıssaları geçen peygamberler....205
İnkarcı sapıkların mu'cize istemesi....206
Kur'ân'da ismi geçen 25 peygamber....207
Binek hayvanların güzel nimetlerden biri olması....209
Yıkılıp yok edilen milletler....211
Tek yanlı ilim kurtarıcı değildir....212

FUSSİLET SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....219
Rahmân ve Rahîm'den indirilen kitap....222
Âyetleri çok açık Arapça bir kitap....223
Kur'ân'ın Arapça indirilmesi....223
Kur'ân-ı Kerîm, kapsadığı hükümlerle iki ana hedefi gösterir....224
Şartlanmanın zararları....225
Peygamber de bizim gibi bir insandır....226
İnkârcının iki vasfı....228
Allah'ı inkâr etmek mümkün mü?....228
İnkârcı zorbaları uyarmak....233
Âd ve Semûd kıssası....234

Misâl verilen iki kavmin tutumunun ana çizgileri....235
Kıyâmetten bir tablo....239
Organları konuşturma....239
Dayanabilirlerse dayansınlar....240
Yardakçı yandaşlar....241
Allah sözünü işitmeye tahammül edemeyenler....242
Meleklerin rahmet müjdesiyle inmesi....246
İstikamet nedir?....246
İnsan için en büyük bahtiyarlık....247
Meleklerin mü'minleri altı mükâfatla selâmlaması....247
En güzel sözlü kim?....249
Allah'a dâvetin mertebeleri....249
Sâlih amel....250
«Ben müslümanım» demek ne büyük şeref....250
Kulluğun üç hizmet derecesi....251
«Ben müslümanım» diyen mürşidin özelliği....251
İlâhî kudretin yüceliğine delâlet eden belgeler: Güneş ve ay....254
Kur'ân'ı inkâr edenler....256
İnkârcı maddeciler hep saldırgandır....257
Kur'ân-ı Kerîm başka bir dil ile indirilseydi ne olurdu?....260
Allah kimseye zulüm etmez....261
Kıyâmet'in kopuş vakti....263
Kıyâmet gününden bir tablo....264
İnkârcı azgının karakteri....264
İnsanın bir başka huyu....265
İlâhî âyetlerin içimizde ve dışımızda tezahür etmesi....266

ŞURA SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....271
Peygamberlere vahiy edilen esaslar....274
Gökler ve yer her parçasıyla Allah'ın varlığının belgesidir....275

Allah'ı bırakıp başkasını dost ve yar edinenler.....275
Şeyh kendi müritleri üzerinde vekîl midir?.....276
Ümmü'l-Kurâ ve Arapça Kur'ân.....279
Toplama gününü hatırlatmanın faydaları.....280
Tek ümmet veya tek din.....280
Allah'ı bırakıp başkasını güvenilir dost seçmek.....281
Dinde ihtilaf çok tehlikeli sonuçlar doğurur.....282
Allah her hususta ve her konuda güvenilmeye çok daha lâyıktır.....283
Dinî esaslar çoğu Nuh (aleyhisselam) ile başlar.....286
Şeriât burada genel esaslar ve açık geniş yol demektir.....286
Tevhîd esası, inkârcı maddeciye ağır gelir.....287
Kitap Ehli'nin son dine karşı çıkması.....288
Emredildiği gibi dosdoğru ol!.....290
Kitap Ehli'nin öne sürdüğü delillerden bir kısmı.....293
Kitab'ın hak, kıyâmet'in yakın olması.....293
İki ayrı hayat birbirini tamamlar.....294
Akrabalık hukuku.....298
İyiliğin asıl değeri.....299
Hz. Peygamber'e (aleyhisselam) iftira edenler.....300
Kur'ân uydurma bir kitap olsaydı çoktan silinip unutulmuş olurdu.....301
Bâtılı terk edip hakka dönenler.....301
Rızık kaynaklarının belli bir plâna göre, belli bir miktarda yaratılması.....302
Yağmuru da ihtiyaç nisbetinde indirir.....303
Allah'ın yüksek kudretinin belgesi.....306
Göklere ve yere serpiştirilen canlılar.....307
Göklerde ve yerde bulunan canlıların bir araya getirilmesi.....308
Denizlerde dağlar misali yüzen gemiler.....309
İlâhî âyetler üzerinde maksatlı tartışmalar.....309
Dünya geçimliği.....312
Mü'minlerin bazı vasıfları ve onlar için hazırlanan mükâfatlar.....313

İslâm'da şûrâ....314
İslâm tarihinde şûrâ'nın yeri ve başlangıcı....315
Kötülüğün cezâsı, misliyle karşılık görmektir....316
Allah kimi saptırırsa, onun dostu ve yardımcısı bulunmaz....318
Zâlimler aleyhine âhiretten bir tablo çiziliyor....319
Dünyaya getirilişimizin hikmeti....320
Peygamber (aleyhisselam) koruyup gözetleyici değildir....321
Herkes kendi kaderini çizer....321
Varlık âlemi önceden programlanmıştır....323
Vahyin üç ayrı yolu ve yöntemi....325
Allah, dilediğini vahyeder....327
Peygamber (aleyhisselam) Efendimize vahyedilen ruh....327
Peygamberlik verilmeden önce Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) durumu....328
Kitap, kalpleri ve kafaları aydınlatan nurdur....329
Doğru yola davet....330

ZUHRUF SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....333
Kitab-ı mübîn....336
Kur'ân arapça olarak indirilmiştir....336
Ümmü'l-Kitap....337
Mekkeli müşriklerin Allah hakkındaki bilgileri....341
Allah, mutlak tasarruf sâhibidir....341
Yeryüzünün insanlar için bir beşik anlamında yaratılması....342
Gökten belli oranda su indirilmesi....342
Eşyanın çift yaratılması....343
Gemilerin ve binek hayvanların yaratılıp hizmete sevkedilmesi....343
Dönüş, Allah'a olacaktır....345
Allah'a evlât isnad eden câhiller....348
Hayat mücadelesinde kadın, erkek kadar becerikli ve dayanıklı değildir....348
Putlara tapmayı İlâhî meşiete bağlayan müşrikler....349

Atalarının yolunu seçip benimseyenler....350
Taklitte aşırı gidenler, daha çok refah içinde olanlardır....350
İbrahim Peygamber'in (aleyhisselam) atalarının yolunda yürümemesi....353
Mekkeli'ler kutsal Kâbe sayesinde geçiniyorlardı....354
Peygamberliğin daha zengin nüfuzlu kimseye verilmesini savunanlar....355
Sosyal adâlete işaret....356
Kâfirlerin şatafatlı, gayr-i ahlâkî yaşantılarına özenmemek....357
Lüks hayatın tasvîri....358
Hiçbir mal takva kadar değerli değildir....359
Kalp körlüğünden daha beter ne vardır?....360
Sağırlara duyurmak mümkün mü?....361
Allah'ın va'dinin yakın olduğu bildiriliyor....362
Peygamber (aleyhisselam)in ve Onun yolunda yürüyenlerin görevi....363
Kur'ân-ı Kerîm araplara şan ve şeref kazandırmıştır....363
Peygamberlerin hepsi Allah'a ibâdet esasını getirmiştir....364
Her Peygamber hakkı tebliğ etmek, batılı gidermek üzere gönderilmiştir....367
İsa Peygamber (aleyhisselam)....373
İsa (aleyhisselam) vefât etmiş midir?....374
İsa (aleyhisselam)ın öğüt ve ibret alınacak yanları nelerdi?....374
İsa (aleyhisselam) kıyâmet'in âlâmetlerinden biridir....375
İsa (aleyhisselam)ın hikmetle gelmesi....376
İsa Peygamber'in (aleyhisselam) getirdiği «beyyinat» ve «hikmet» nelerdir?....377
Yahudilerin görüş ayrılığına düştükleri hususlar nelerdir?....377
Takvâ sâhiplerinin dostluğu devam eder....381
İmân ve teslimiyet....381
Âhiret'te korkulu ve üzüntülü havanın dışında kalanlar....382
Cennet nimetleri....382
Küfür temeli üzerine kurulan suç ve günahlar....384
Hicretin yakında gerçekleşeceğine işaret....385
Allah çocuk edinmekten münezzehtir....387

Birkaç günlük geçim, oyun ve eğlence....388
Göklerin, yerin ve arş'ın Rabbı....388
Gökte tek ilâh, yerde tek ilâh ancak O'dur....389
Mülk bütünüyle Allah'a aittir....389
Allah'ı bırakıp başkasına duâ edip tapanlar....390
Hz. Peygamber'in (aleyhisselam) müşrikler hakkındaki kanaati....391

DUHÂN SÛRESİ

Duhân Sûresinin kapsadığı başlıca konular....395
Kitab-ı Mübîn ve mübarek gece....400
Her hikmetli iş o gece ayırt edilir....401
Peygamberin gönderilmesi rahmettir....401
Dirilten ve öldüren O'dur....402
Gökyüzünün insanları saracağı bir dumanla gelmesi....403
Duhân'la ilgili yorum ve rivâyetler....403
Duhân olayı, kıyâmetin alâmetlerinden biridir....403
Duhân olayı Mekke'nin fetih gününe işarettir....404
Eğitilip öğretilen bir deli kimdir?....405
Fir'avn'ın yok edilmesi ve on kadar ibretli safha....408
Fir'avn'ın üç kötü vasfı....411
İkinci hayatı inkâr edenler....413
Tubbâ' ve kavmi....413
İkinci hayatın gerçekleşeceğine ait belgeler....414
Hak ile bâtılın ayırt edileceği gün....415
İnatçı kafirlere hazırlanan azap....418
Allah'tan korkup düzenli yaşamak....419
Kur'ân'ın anlaşılması kolaylaştırılmıştır....421

CÂSİYE SÛRESİ

Câsiye sûresinin kapsadığı başlıca konular....425
Kur'ân, azîz ve hakîm olan Allah'tan indirilmiştir....427
Her şey İlâhî kudreti yansıtmaktadır....428

Allah'ın âyetlerini yalan sayanların dört vasfı....433
Kur'ân yalnız doğru yolu gösterir....434
Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi insanoğlunun emrine verilmiştir....436
Küfür ve azgınlıkla sistemli mücadele etmek....437
İyilik ve kötülük izafîdir....438
Yahudilerin inat ve ihtirası....439
Ayrı şeriât, farklı hükümler....440
Kur'ân kâinat plânını açıklamaktadır....441
Basâir....441
Hûda....442
Rahmet....442
Gerçek hayat nedir ve nasıldır?....442
Kâinat tam dengeli ve uyumlu yaratılmıştır....445
Kendi hevesini ilâh edinenler....446
Allah'ın saptırdığı kimseler....446
İnkârcı maddecilerin iddiası....447
Kur'ân her vesileyle insan aklına ışık tutar....449
Âhiret âleminden birkaç safha....450
Âhiret saadeti üç şarta bağlanmıştır....451
Allah'ın va'di haktır....452
İnkârcı sapıkların varacağı nokta....452
Tevhîd inancının esası....454

AHKÂF SÛRESİ

Ahkâf sûresinin kapsadığı başlıca konular....459
Kur'ân'ın üstünlüğü....461
Kâinatın mevcut düzeni belirlenmiş bir süreye kadar devam eder....461
Kur'ân meydan okumaktadır....462
Kur'ân'ın yüksek tesiri....466
Hz. Muhammed (aleyhisselam), gönderilen ilk ve tek peygamber değildir....466
Günlerin ne gibi olaylara gebe olduğunu önceden bilmek mümkün müdür?..467

İsrail oğullarından birinin şehadeti....468
Kendilerini hayra ve iyiliğe lâyık görenler....468
Musa'nın (aleyhisselam) Kitabı....470
İmanın iki temel unsuru....472
Ana-baba hakkı ve onlara iyilik....475
Çocuğu emzirme süresi....476
Gebelik süresi....477
Kırk yaş kemal dönemidir....478
Ana, babasına «üf» diyen evlât....479
Dinî eğitimden yoksun yetişenler....480
İnsan birçok yeteneklerle dünyaya gözlerini açar....481
Âd kavminin yok edilmesi misal veriliyor....484
Âd kavmi kıssasıyla ilgili yedi önemli safha....484
Âd kavmine sağlanan imkânlar....485
Çevre kasabaların ibretli sonuçları....486
İnsan, cin, melek....490
Cinlerin, Kur'ân âyetlerini dinleyince, ondan öğrendikleri....491
Cinlerden bir nefer....492
Gökleri ve yeri yaratan Allah....492
Küfrün ateşi....493
Ulü'l-Azm....493
Ulü'l-Azm kavramı üzerine yorumlar....494
Va'd olundukları şeyi görecekleri gün....495
Allah'ın razı olduğu dini tebliğ etmek....496

MUHAMMED SÛRESİ

Muhammed sûresinin kapsadığı başlıca konular....501
Hakk'ı inkâr ve O'nun yolundan alıkoyma....502
Hz. Muhammed'e (aleyhisselam) inanıp uymak, mü'min olmanın şartıdır....503
Hz. Muhammed'e (aleyhisselam) indirilen haktır....504
Müslümanların durumlarının düzeltilmesinin şartları....505

Hakk'ın karşıtı bâtıl'dır....505
Savaşta üstünlük sağlanınca....508
Savaşta uygulanacak yöntemden bir kısmı....509
Savaş büyük bir sınavdır....511
Şehidlerin ameli ve aşina kılındıkları makamları....512
Allah'ın yardımı şarta bağlıdır....512
Allah'ın yardımının belirtileri nelerdir?....513
Gelip geçen milletlerin yıkılış sebeplerini araştırmak....515
Mekkeli zorbalara uyarı....515
Mü'minlere va'd edilen Cennet'in özellikleri....517
Cennette bozulmayan su ırmakları....517
Cennette tadı değişmeyen sütten ırmaklar....517
Cennette içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar....517
Cennette iyice süzülmüş baldan ırmaklar....518
Neden Cennetteki ırmaklar su, süt, şarap ve baldandır?....518
Dünyasını berbat edip İlâhî nizama ters düşenler....518
İlgisiz gâfil dönekler....521
Doğru yolu seçip ona erişenler....522
Kıyâmet'i bekleyenler....523
Kıyâmet âlâmetleri....523
Önce ilim, sonra amel....525
Peygamber (aleyhisselam)ın günahı var mıydı?....525